

THE COMMENTARY OF ORIGEN
ON S. JOHN'S GOSPEL

London: C. J. CLAY AND SONS,
CAMBRIDGE UNIVERSITY PRESS WAREHOUSE,
AVE MARIA LANE.

Glasgow: 263, ARGYLE STREET.

Leipzig: F. A. BROCKHAUS.
New York: MACMILLAN AND CO.

THE COMMENTARY OF
ORIGEN
ON S. JOHN'S GOSPEL

THE TEXT REVISED
WITH A CRITICAL INTRODUCTION AND INDICES

BY
A. E. BROOKE
FELLOW AND DEAN OF KING'S COLLEGE

VOL. I.

CAMBRIDGE
AT THE UNIVERSITY PRESS
1896

[All Rights reserved]

Cambridge:

PRINTED BY J. AND C. F. CLAY,
AT THE UNIVERSITY PRESS.

IN MEMORIAM

GVILLELMI GEORGII SELWYN

QVI IN CHRISTO OBDORMIVIT

A.D. III NON. OCT.

A.S. MDCCCXCIII

CONTENTS.

FIRST VOLUME.

	PAGE
INTRODUCTION . . .	. ix—xxviii
1. The Extant MSS .	ix
2. Relations of the MSS .	xiii
3. Codex Monacensis .	xxi
4. Bentley's Emendations	xxi
5. Fragments from Catenae	xxiii
6. On the Text of this Edition	xxvi
THE TEXT OF THE COMMENTARY	
Tom. I	i
Tom. II	56
Tom. VI .	108
Tom. X .	181
Tom. XIII .	247

INTRODUCTION.

The Extant Manuscripts.

The Extant Manuscripts of Origen's Commentaries on S. John are the following¹.

I. *Codex Monacensis.* Munich. Stadt-Bibl. Gr. cxcī. Cent. XIII. Chart. Bombyc.

ff. 1—110. Origen. Comm. in S. Matt. books 10—17 (inc. *τῖνι δὲ λάμβουσιν ἐν τοῖς ὑποδεεστέροις κ.τ.λ.*).

ff. 112 sqq. Origen. Comm. in S. Joann., books 1, 2, 6, 10, 13, 19, 20, 28, 32.

In the first part of the MS leaves have been misplaced by the binder; one or two, including the first, are missing. As a copy of this MS, made in the 14th century, before the first leaf was lost, begins with Book 10, it is unlikely that the MS ever contained any of the earlier Books.

Minuscules are used, hanging from ruled lines. The Comm. in Matt. have one column of 36 lines on each page; the Comm. in Joann., written by another scribe, one column of 30 lines. The MS is stained at top and bottom, so that some lines, or parts of them, are difficult to read. Occasionally the bottom line is illegible.

The Comm. in Joann. are preceded by a short preface (inc. *ἰστέον ὡς ἐν μετωπίοις... expl. ἀπαρallάκτως, ὡς εἶχον*) in which the scribe states that he found in his exemplar several marginal notes drawing attention to Origen's blasphemies, and copied them as he found them.

¹ Fuller information with regard to these MSS (except VI) may be found in *Texts and Studies* (Cambridge, 1891), I. 4, *Fragments of Heraclon*, Introduction. Since the publication of that book I have received information about one MS (of the existence of which I did not then know), through the kindness of Dr J. Rendel Harris, who visited Mt Athos in 1892. It

II. *Codex Venetus*. Venice. Bibl. Marciana, Gr. 43¹.

A.D. 1374. Vellum.

ff. 1—117. Origen. Comm. in S. Matt., books 10—17 (inc. τότε ἀφ' αὐτοῦ τοὺς ὄχλους κ.τ.λ.).

f. 118. A preface on Origen's blasphemies (inc. πολλῶν μὲν κ.τ.λ., expl. καὶ αὐθις ἀψώμεθα)².

ff. 119—294. Origen. Comm. in S. Joann. Same books as in I.

This MS was used by Ambrosius Ferrarius, who in A.D. 1551 translated the Comm. in Joann. into Latin. The Commentaries are divided into 32 Books, to give the work the appearance of being a complete whole. A note at the end of the MS states that it was copied in A.D. 1555 by Georgius Trypho³ (vid. infra p. xii).

III. *Codex Regius*. Paris. Bibl. Nationale, Gr. CDLV. Cent. xvi.

Origen. Comm. in S. Matt., book x. c. 4 (inc. πάλιν ὁμοία κ.τ.λ.)—book xvii.

Origen. Comm. in S. Joann. Same books as in I.

Apparently the only MS used by Huet, though he knew of others. It was also used by Perionius for his translation of the Comm. in Joann. into Latin⁴.

proves to be a copy of *Cod. Venetus* (11). Subsequent visits to Munich, Venice and Rome, have enabled me to correct a few mistakes, and in some few instances to strengthen the arguments by which I supported the classification of MSS there adopted. I have seen no reason to modify that classification, and the present edition is based upon it.

¹ I am indebted to Herr Preuschen for pointing out a mistake which I had made as to the number of this MS (see Harnack, *Altchristliche Literaturgeschichte*, p. 391). I have verified the accuracy of his correction.

² This Preface is quite different from the Preface in *Cod. Monac.* concerning the marginal notes in its ancestor. Its presence in *Cod. Ven.* cannot determine the question of the derivation of this MS from *Cod. Monac.*

³ For what is known of this scribe see Gardhausen, *Griechische Palaeographie*, p. 322.

⁴ This translation was made 'about 1554.' *Dict. Christian Biography*, iv. 140 (Origen).

IV. *Codex Barberinus I.* Rome. Bibl. Barberina, Gr. v.

52.

Cent. xv, xvi.

f. 1. Origen. Comm. in S. Matt., book x. (inc. τότε ἀφείς τοὺς ὄχλους κ.τ.λ.)—book xvii. (expl. ἐπιστρέψαι πρὸς αὐτόν).

f. 117. Preface on Origen's blasphemies (inc. πολλῶν μὲν κ.τ.λ., expl. ἀψώμεθα) as in II.

f. 118. Origen. Comm. in S. Joann. Same books as in I.
Divided into 32 Books (cf. II).

f. 281. Philo περὶ τοῦ βίου τοῦ Μωνασείως.

f. 326. Philo περὶ τοῦ βίου πολιτικοῦ (Joseph).

f. 345. Philo περὶ νόμων ἀγράφων (Abraham).

For the probable history of this MS see p. xii.

V. *Codex Barberinus II.* Rome. Bibl. Barberina, Gr. vi.

14.

Cent. xv, xvi.

f. 1. Origen. Comm. in S. Matt., book x. (inc. τίνι δὲ λάμψουσιν κ.τ.λ.)—book xvii. (ἐπιστρέψαι πρὸς αὐτόν).

f. 140 (verso). Preface on Origen's blasphemies, as in I.

f. 141. Origen. Comm. in S. Joann. Same books as in I.

VI. *Codex Batopedianus.* Mt Athos. In the Library of the Monastery at Vatopedi. Cod. 611.

Cent. xv.

Origen. Comm. in S. Joann. Same books as in I.

The text is divided into 32 Books (cf. II).

VII. *Codex Matritensis.* Madrid. Bibl. Nacional. O. 32.

A.D. 1555.

f. 2. Preface on Origen's blasphemies, as in II.

f. 3. Origen. Comm. in S. Joann. Same books as in I.

The text is divided into 32 Books, as in II. The date is given at the

end, *ἀφ' ἑν μηνι Αὐγούστου κ*, after which there is a colophon, giving in cryptograph the name of the scribe, Georgius Trypho¹. Cf. II.

VIII. *Codex Bodleianus*. Oxford. Bodleian Library. Misc. 58.

Cent. xvii. Now bound in three volumes.

Origen. Comm. in Joann. Same books as in I.

Two sets of conjectural emendations have been added in the margin: (i) introduced by the word *τάχα*, and generally based on the Latin Translation of Ferrarius, (ii) introduced by *ἴσως*, later and of less value. A partial collation of this MS in Bentley's hand is preserved in a copy of Huet's edition of the Commentaries, which belongs to the Library of Trinity College, Cambridge. Bentley has made a few emendations of his own, of which a list is given below.

IX. A transcript of VIII, made by Herbert Thorndike, Trinity College, Cambridge. B. 9. 11.

Most of the suggestions contained in the margin are copied from the margin of VIII. I have not compared the two sufficiently to be able to state to what extent the transcriber has added conjectures of his own.

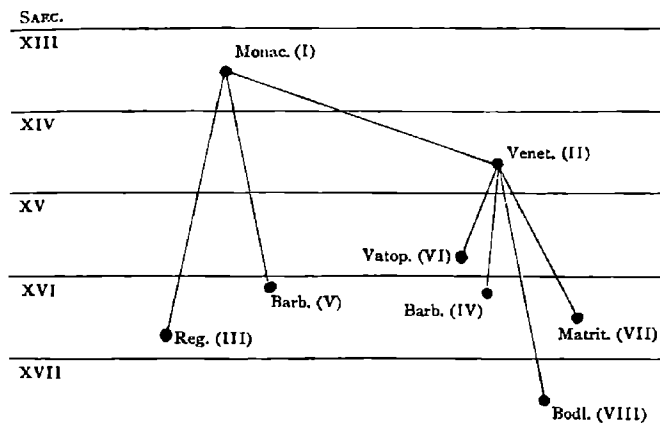
X. The existence of a tenth MS is doubtful.

Miller in his Catalogue of the Escorial Library, pp. 305 ff., gives a list, found in one of the Escorial MSS (x. i. 15), of the Greek Manuscripts which belonged to Cardinal Sirlet's Library, and passed into the possession of Cardinal Ottoboni (Alexander VIII). It is said that Benedict XIV subsequently placed them in the Vatican. In this list a MS is mentioned, containing Origen's Commentaries on S. Matthew and S. John, and Philo *περὶ τοῦ βίου Μωσέως, περὶ τοῦ βίου πολιτικοῦ, περὶ νόμων ἀγράφων*. I can find no trace of it in the Catalogue of the Ottobonian part of the Vatican Library. But the exact correspondence of this description with that of the Barberini MS (Gr. v. 52), which I have numbered IV, suggests the probability that this MS was acquired by the Barberini from one of its former owners. It is known that during the time when Cardinal Sirlet's Library was in the possession of the Altamps, before it was bought by Alex-

¹ *Cod. Matrit.* O. 47, containing the Comm. in S. Matt., is a copy of the first part of *Ven.* 43, and has a similar colophon.

ander VIII, the collection was ill kept, and several volumes passed into the hands of the Chigi and Barberini¹.

The following diagram shews the probable relations of these Manuscripts.

Relation of II to I.

The justification of this genealogical scheme has been given elsewhere². But as the correctness of its classification has been disputed³ in regard to one important point—the derivation of the text of *Cod. Venetus* from *Cod. Monacensis*, without any secondary source—I shall restate the evidence, with some additions and alterations. As lacunae similar to those found in *Cod. Venetus*, or omissions without any gap, occur in the same passages in all the other extant manuscripts, their derivation

¹ Cf. Batiffol, *La Vaticane de Paul III à Paul V.* Paris, 1890, p. 59.

² Cf. *Fragments of Heraclion*, Introd. pp. 7 ff.

³ By Herr Preuschen. Cf. Harnack's *Altchristliche Litteraturgeschichte*, p. 391.

from *Cod. Monacensis* is merely a corollary of the proof of the relation in which *Cod. Venetus* stands to that manuscript.

(1) I. 4 (p. 5, Lomm. vol. i. p. 11).

M. ὑπ' αὐτοῦ γραφέντα (6)¹ ἐξουσίαν (9) ἀποστολικὴν οὐ μὴν τὸ εὐλικρινές κ.τ.λ. The words between γραφέντα and εὐλικρινές are much damaged, and very hard to read, but I am almost certain of the words here given.

V. ὑπ' αὐτοῦ γραφέντα καὶ κατ' ἐξουσίαν (25) οὐ μὴν τὸ εὐλικρινές κ.τ.λ. In this and all the following instances the space has been left blank. The MS has suffered no damage.

(2) I. 6 (p. 6, Lomm. p. 14).

M. παρὰ τῷ Ἰωάννῃ (14) ἐν ἀρχῇ λόγον θεὸν λόγον, ἀλλὰ καὶ Λουκᾶς εἰρηκῶς (90) διδάσκειν. At the end of the first gap I thought that I could read τὸν. The second gap is almost, if not quite, illegible; but it was certainly filled with Acts i. 1 τὸν μὲν πρῶτον κ.τ.λ.

V leaves space for 15 letters between Ἰωάννῃ and ἐν. And in the second place it omits the words of Acts i. 1, leaving a space of one line, all but three letters, blank.

(3) I. 8 (p. 9, Lomm. p. 18).

M. τῷ παραδείγματι τοῦ μικρὰ ζύμη ὄλον τὸ φύραμα ζυμοὶ (3 line) νιοὺς τῶν ἀνθρώπων κ.τ.λ. The words after μικρὰ are very nearly gone, and it was not till a third attempt that I made out what they were. I thought that I could trace ὅτε after ζυμοί, but was not certain.

V. τῷ παραδείγματι τοῦ μικρὰ καὶ ὅτι ὄλον (11) ὅταν γὰρ (½ line) νιοὺς κ.τ.λ.

(4) I. 9 (p. 11, Lomm. p. 20).

M. ἐν φανερώ Ἰουδαῖος τίς ἐστι καὶ περὶ (28) καὶ ἄλλος ἐν κρυπτῷ ὅστω Χριστιανὸς κ.τ.λ. All the words between ἐστι and ὅστω are much damaged. Most of them are illegible, but I am almost certain of καὶ περὶ at the beginning, and καὶ ἄλλος ἐν κρυπτῷ at the end.

V. ἐν φανερώ Ἰουδαῖος τίς ἐστι καὶ περιτετμημένος (3 line) ὅστω Χριστιανὸς κ.τ.λ.

(5) I. 17 (p. 21, Lomm. p. 36).

M. ἵνα μάταια τὰ κατὰ σώματα ἢ καὶ τὸ ποιεῖν τὰ σωματικά, ὅπερ ἀναγκαῖον (4) τῷ ἐν σώματι (1 line) ὑπάρχει. I think that the MS reads μάταια τὰ κατὰ, but the whole passage is very much damaged. In the text of this edition I have filled up the space, of one line, by conjecture.

¹ The numbers enclosed in brackets give the approximate number of letters which the blank, or illegible, spaces could contain.

V. ἵνα ἐν ματαιότητι τὰ σώματα ἡ καὶ τὸ ποιεῖν τὰ σωματικά ὅπερ ἀναγ-
καῖον (4) τῷ ἐν σώματι (space) ὑπάρχει κ.τ.λ.

(6) I. 21 (p. 24, Lomm. p. 40).

M. τοῖς οὖσι καὶ τῇ ὅλῃ παρασχεῖν καὶ (?) τὴν πλάσιν καὶ τὰ εἶδη, ἐγὼ δὲ
ἐφίστημι εἰ καὶ τὰς οὐσίας. οὐ χαλεπὸν μὲν οὖν παχύτερον εἰπεῖν ἀρχὴν τῶν
ὄντων εἶναι κ.τ.λ. The whole passage is very much damaged, and the words
τὰς οὐσίας οὐ χαλεπὸν μὲν οὖν παχύτερον can only be recovered by reading
backwards the blot on the opposite page.

V. τοῖς οὖσι καὶ τῇ ὅλῃ (10) καὶ τὰ εἶδη ἐγὼ δὲ ἐφίστημι εἰ καὶ (23) εἰ-
πεῖν ἀρχὴν κ.τ.λ. In the margin a note is added οἶμαι παρασχεῖν τὴν ὑπαρξιν
καὶ τὴν πλάσιν καὶ τὰ εἶδη.

(7) I. 23 (p. 25, Lomm. p. 43).

M. Ἰδωμεν δὲ ἐπιμελέστερον τίς ὁ ἐν αὐτῇ λόγος. θαυμάζειν μοι πολλάκις
ἐπέρχεται σκοποῦντι κ.τ.λ. The words from τίς to ἐπέρχεται are damaged,
and the blot from the opposite page gives the appearance of there having
been another line of text after ἐπέρχεται, the last word of the last line on
the page in this MS; but if the number of lines on the page is counted, it is
clear that this was not the case.

V reads as M, but between ἐπέρχεται and σκοποῦντι leaves space for
1 line.

(8) XIII. 4 (p. 250, Lomm. vol. ii. p. 8).

M. καὶ τάχα ἐπεὶ πεινῆσαι καὶ διψῆσαι δέ τις εἰ τὴν δικαιοσύνην πρὸ τοῦ
χορτασθῆναι, ὑπὲρ τοῦ κορεσθῆναι ἐμποικιτέον τὸ πεινῆν καὶ διψῆν.

V. καὶ τάχα ἐπεὶ πεινῆσαι καὶ διψῆσαι τὴν δικαιοσύνην χορτασθῆναι
ἐστὶν εἰ τις τὴν δικαιοσύνην πρὸ τοῦ χορτασθῆναι ποιήσειεν, ὑπὲρ τοῦ κορε-
σθῆναι ἐμποικιτέον κ.τ.λ.

A cursory glance might suggest that words belonging to the true text
and preserved in V have been omitted in M owing to the recurrence of τὴν
δικαιοσύνην, in which case we should have to assume a second source for
the text of V besides M. But though the text of V can be construed, it
does not make sense. If we replace the impossible δέ τις εἰ of M by δεήσει
(TI for H), all becomes plain. "And perchance, since it will be necessary
to have hungered and thirsted for righteousness before being filled, the
hungering and thirsting must be produced for the sake of the satisfaction."
The scribe of V has attempted a lengthier, but less satisfactory emendation,
by inserting τὴν δικαιοσύνην χορτασθῆναι ἐστὶν, omitting δέ, transposing τις
and εἰ, and adding ποιήσειεν. Here again, therefore, the text of V presup-
poses a corruption already existing in M.

(9) XIII. 39 (p. 289, Lomm. p. 73).

M. τὸν καλούμενον παρ' αὐτοῖς εἰ γὰρ καὶ οὕτως. Here the true Ἰὰρ has been corrupted by the scribe of M or one of its ancestors into εἰ γὰρ.

V. τὸν καλούμενον παρ' αὐτοῖς (space) καὶ γὰρ καὶ οὕτως. The most natural explanation of this is that the scribe of V discovering that the name suggested by καλούμενον was missing, left a space for it, and substituted καὶ γὰρ for εἰ γὰρ, connecting the words with what follows.

A little further on M reads ἦτοι ακ(3 or 4)οντα ἡ ἐγγύς που τοῦ λήγειν ὄντα. The true reading is certainly ἀκμάζοντα, but the letters μαζ must have been illegible or wanting in the ancestor of M, as the lacuna is left by the scribe and is not due to subsequent damage.

V reads ἦτοι (6) οντα ἡ κ.τ.λ. The scribe apparently preferred to omit the letters ακ which were unintelligible to him, and did not hazard a conjecture. This seems to be the most natural explanation, though the phenomena do not exclude the possibility that the scribe of V had access to an ancestor of M.

(10) XIII. 21 (p. 267, Lomm. p. 35).

In this passage we should certainly read καίτοι τὸ προνοοῦν τῆς αὐτῆς οὐσίας λέγοντες εἶναι ταῖς προνοουμένοις γενικῶς λόγῳ, τέλειον ἀλλ' οἷον τὸ προνοούμενον.

This is the reading of M, but ἀλλ' οἷον is written ἀλλαιον (sic). We are not surprised therefore to find that in V the following τὸ προνοούμενον has been altered to the genitive, while ὅμως has been inserted between τελείον and ἀλλοῖον. The scribe has again yielded to the temptation of inserting words which form a grammatical sentence, but destroy the sense of the passage.

(11) XIII. 23 (p. 269, Lomm. p. 38).

V reads ἀνάγκη αὐτὸν νηπτὸν τυγχάνοντα καὶ ὁράτον καὶ ἀσώματον τοῦ-του ἡμᾶς αὐτὸν ὑπολαμβάνειν φῶς (10) τῷ μήποτε καὶ πῦρ καταναλίσκον (13) σωματικὸν [πῦρ σωμάτων] ἀναλωτικὸν εἶναι δοκεῖ, οἷον ξύλων καὶ χόρτου καὶ καλάμης· εἰ δὲ [ἐν ἡμῖν ἐστιν ἰδεῖν] ξύλα καὶ χόρτον κ.τ.λ. [The brackets are mine.]

M has the same text and lacunae (in this case not due to damage), except that it has lacunae instead of the words enclosed in square brackets.

Here, it would seem, the scribe of V left two of the lacunae which he found in his exemplar, and filled up two of them with the words which I have bracketed. A comparison of these conjectures with the restoration attempted in this edition (p. 269) from the data afforded by M will, I think, shew that the supplements of V have no special claim to be regarded as part of the true text.

(12) XX. 2 (vol. ii. p. 35, Lomm. p. 196).

M. *ἐπεὶ ταραῖαι ἂν τινα τὰ τοιαῦτα, συνθέντα μὲν ταῦτα, μὴ ἀκριβοῦντα δέ, κινδύνῳ παραβαλοῦμεν κ.τ.λ.* The words *συνθέντα μὲν* are damaged and difficult to read.

V has replaced them by the words *καὶ γὰρ παραθέντα*.

(13) XX. 23 (p. 80, Lomm. p. 267 f.).

M. *ἐνθάδε μὲν γὰρ περὶ τοῦ ἀνθρώπου λέγεται τό· "Ὅτι ψεύστης ἐστὶ καὶ ὁ πατὴρ αὐτοῦ· ἐν δὲ ψαλμοῖς τό· "Ἐγὼ δὲ εἶπον ἐν τῇ ἐκστάσει μου Πᾶς ἀνθρώπος ψεύστης.*

In the preceding sentence Origen calls attention to the fact that the term *ψεύστης* is applied in Holy Scripture both to the Devil and to Man. He justifies this statement by the sentence quoted above. "For here (in S. John) we read that the man (who tells a lie) is a *ψεύστης*, and so is his father (the Devil), and in the Psalms we find 'every man is a *ψεύστης*.'" This is in perfect agreement with the interpretation of the passage in S. John, which Origen has given a few chapters earlier. He says there that the subject of *λαλῇ* (*ὅταν λαλῇ τὸ ψεῦδος*) is either Antichrist, the son of the Devil, or anyone who tells a lie. Whenever such an one tells a lie, he speaks of his own, for he is a liar, and so is his father (the Devil). But unless this earlier chapter is kept in mind, we should naturally expect the first quotation in the passage under consideration to justify more especially the statement that the term *ψεύστης* is applied to the Devil, and not to man only, as the true text seems at first sight to imply. So thought the scribe of V, who accordingly inserts the words *περὶ τοῦ διαβόλου λέγων* after the first quotation (i.e. after *αὐτοῦ*), and the words *ἐπὶ ἀνθρώπου μόνου ὡς* before the second (i.e. between *ψαλμοῖς* and *τό*). He has again been tampering with his text, and as usual he has failed to improve it.

(14) XXVIII. 18 (p. 141, Lomm. p. 365).

V. *οὐ κατέσχητο μὲν ἂν, ὅμως δὲ οὐκ ἐπέβαλεν οὐδεὶς τὴν χεῖρα.* The words *ὅμως—χεῖρα* interrupt the argument; the point of the sentence is that Christ would not have been taken if He had remained, not that, as a matter of fact, no one laid hands on Him.

M reads *οὐ κατέσχητο μὲν ἂν ἡμεῖς*, without the words *ὅμως—χεῖρα*. The reading of M is probably a corruption of *οὐκ ἂν κατέσχητο* (καὶν having disappeared before κατ) *μεμενηκώς*. Here again we have to credit the scribe of V with a bad conjecture, founded on the already corrupt text of M.

(15) XXXII. 10 (p. 168, Lomm. p. 410).

M. *τοὺς ἄλλους κυρίους, μὴ βουλομένους ἵνα γένηται ὡς ὁ διδάσκαλος ὡς ὁ κύριος αὐτοῦ.* The words *ὡς ὁ διδάσκαλος* after *γένηται* are probably due to

the words (γένηται ὡς ὁ διδάσκαλος) which occur two or three lines earlier. The true text may probably be restored by substituting for them the words ὁ δούλος.

V gives a more extensive change, ἵνα γένηται ὡς ὁ διδάσκαλος ὁ μαθητῆς ἢ ὡς ὁ κύριος ὁ δούλος αὐτοῦ. But as the sentence has to do with κύριοι exclusively, the insertion of διδάσκαλος and μαθητῆς is only cumbrous. The corruption in M requires simpler treatment.

It may be admitted that most, if not all, the readings of V which have been discussed, except those taken from Book I, could be explained by the hypothesis that its scribe had access to a second source in some MS whose text (or marginal glosses) was based on an ancestor of M. But, when considered in connexion with the evidence derived from Book I, such a theory would present so complex an array of improbabilities that we are certainly justified in adopting the simpler explanation. The scribe knew Greek, and was fond of trying to improve his text, but his zeal outran his discretion. His division of the extant Books into 32, if indeed he is to be credited with this device, points to a less commendable form of sagacity.

All the variants of V from M of which I have any knowledge may be readily explained on this hypothesis. The only tangible evidence for a second source is the fact that V contains a preface on Origen's heresies which is not found in M. But there is no difficulty in supposing that the scribe found elsewhere a preface on this subject which he preferred to the shorter statement contained in M. It offers no proof of a second textual source.

Relation of V to M in the Comm. in S. Matt.

The proof may be strengthened by the following evidence of the derivation of the text of V from M in certain passages of the Comm. in Matt. I see no reason to doubt that the whole of the text of V in these Commentaries is derived from

M, though I have not examined enough of the texts of the two MSS in this part to offer a complete proof.

(1) Comm. in Matt. xii. 20 (Lomm. p. 165).

Ἐπεὶ δὲ οὐκ ἐνεδέχετο [προφήτην ἀπο]λέσθαι ἔξω Ἱερουσαλὴμ, ἀπώλειαν ἀναλογίαν ἔχουσιν πρὸς [τό· Ὁ ἀπολέσας τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἕνεκεν ἐμοῦ εὐ-
ρήσει αὐτήν· διὰ τοῦτο ἔδει αὐτὸν εἰς Ἱεροσόλυμα ἀπελθεῖν, ἵνα [πολλὰ παθὼν
ἐν] ἐκείναις κ.τ.λ.

The words and letters which I have enclosed in square brackets are damaged in M. V reads τὰ τοιαῦτα ἀποτελεσθαι instead of προφήτην ἀπο-
λέσθαι, resorting as usual to conjecture, where the exemplar was difficult to read.

It omits τό·—ἕνεκεν, leaving space for 15 letters; and it omits πολλὰ παθὼν, leaving space for 10 letters.

(2) xii. 24 (Lomm. p. 170).

φέρει εἰπεῖν τὰ Βασιλίδου ἤ. These words are damaged in M. V omits Βασιλίδου, leaving space for 7 letters, and reads καὶ instead of ἤ¹.

(3) xiv. 19 (Lomm. p. 312).

M. ὕστερον (8) μὴ εὐρηκέναι χάριν. The words in the space are damaged and almost illegible. I thought that I could read δὲ ἐκείνην. V omits the words δὲ ἐκείνην, leaving space for about 9 letters between ὕστερον and μὴ εὐρηκέναι.

Relation of VI to I.

Codex Batopedianus exhibits either lacunae, or unfortunate conjectures, in places where M is damaged and illegible, and

¹ It may be of interest to add some information as to the readings of Vaticanus Gr. 597 in these places. In (1) it reads τὰ τοιαῦτα ἀποτελεσθαι, with V; it omits τό·—ἕνεκεν and πολλὰ παθὼν, but without leaving any space in either case. There can therefore be little doubt that it is derived from V.

In consequence of this evidence I am of course unable to accept Herr Preuschen's classification of the MSS of the *Comm. in Matt.* (Harnack, *Alt. Lit.* p. 392). He has apparently not taken into account the evidence which I published in 1891 (*Fragments of Heracleon*, Introd. p. 16).

The MS contains, not Libb. x—xii, as he has stated, but x—xiii c. 8 κατανδὲ γὰρ οἱ ὁ μὲν πῆρ (Lomm. p. 227), some pages having been lost.

I have not fully examined the MS of the *Comm. in Matt.* in the Library of Trinity College, Cambridge (B. 8. 10); but it is certainly not copied from V, and I think that it is independent of M.

cannot therefore be independent of that MS. No fresh evidence for the text of the Commentaries can therefore be obtained from it. The following information, for which I am indebted to Dr J. Rendel Harris, makes it probable that it was copied from V, and not from M.

(1) i. 5 (p. 5, Lomm. p. 11).

Batop. γραφέντα καὶ κατ' ἐξουσίαν σωματικὴν ἀλλ' οὐ πνευματικὴν, οὐ μὴ τὸ εὐλακρινὲς κ.τ.λ. The scribe has apparently filled up the lacuna with a very poor attempt at emendation.

(2) i. 6 (p. 6, Lomm. p. 14).

Batop. τὸ τέλος αὐτοῦ παρὰ τῷ Ἰωάννῃ φάσκοντι ἐν ἀρχῇ λόγον θῶ λόγον ἀλλὰ καὶ Λουκᾶς εἰρηκῶς (18) ἀλλὰ γε τηρεῖ. Here the conjecture (φάσκοντι) is not altogether satisfactory; and the space left after εἰρηκῶς is undoubtedly to be traced ultimately, though not immediately, to the damage sustained by M.

(3) i. 8 (p. 9, Lomm. p. 18).

Batop. τῷ παραδειγματι τοῦ μικρὰ καὶ ὅτι ὅλον αὐτὸν ὅταν γὰρ κατονομάζων υἱὸς τῶν ἀνθρώπων κ.τ.λ. As M reads ζῆμη after μικρὰ, and not καὶ ὅτι, these words appear first in V; *Cod. Vatop.* must therefore have been copied from it, or one of its descendants. The conjectural supplements αὐτὸν and κατονομάζων are not more fortunate than the scribe's other attempts.

(4) i. 21 (p. 24, Lomm. p. 41).

Batop. τοῖς οὖσι καὶ τῇ ὕλῃ οἶμαι παρ᾽ αὐτοῦ τὴν ὑπαρξιν καὶ τὴν πλάσιν καὶ τὰ εἶδη, ἐγὼ δὲ ἐφίστημι εἰ καὶ εἰπεῖν ἀρχὴν κ.τ.λ. The scribe has inserted in his text the marginal conjectures of V, and has closed up the space which in V is rightly left between εἰ καὶ and εἰπεῖν.

It is unnecessary to quote any more passages to demonstrate the ancestry of *Cod. Batop.* The MS only affords further examples of the tendency to conjectural emendation, which seems to have been a confirmed habit of the scribes of the fourteenth and two following centuries.

Codex Monacensis.

We are thus wholly dependent upon M for our knowledge of the text of the extant books of Origen's *Comm. in S. Joann.* There is no reason to suppose that any help for the determination of the text of these books is to be obtained from Catenae¹, though a considerable amount of lost matter from other books may be recovered. The bad condition of M renders it more necessary than usual to resort to conjectural emendation. Fortunately it is not so badly damaged as to preclude the possibility of restoring nearly everything which it contained with tolerable certainty. But its ancestor also contained several lacunae. The number of omissions of the terminations of words, and of errors in their transmission, suggests that the exemplar of M must have been written in cursive script. And the frequent occurrence of corruptions due to confusion of the letters ε θ ο c points to an uncial stage in the transmission of the text. Beyond this we know nothing of its history. A probable connexion with Constantinople, suggested by the heading τοῦ βασιλέως, is all that we know, or can conjecture, of the history of the MS itself. But, with some few exceptions, the MS gives us material for a satisfactory restoration of Origen's text.

Bentley's Emendations.

Some of the materials which Bentley collected for the purpose of an edition of Origen's works are preserved in the Library of Trinity College, Cambridge. I subjoin a list of the few emendations which he has left in the copy of Huet's edition of the Commentaries, in which he made a partial collation of Huet's text with *Codex Bodleianus*. In the left-

¹ Vide inf. p. xxv.

hand column I have given the readings of Huet on which they are based. The numbers refer to the volume, page and line, of this edition.

HUET.	BENTLEY.
I. 76, 14 αὐτοῦ γενόμενον	lego χωρὶς αὐτοῦ οὐ γενόμενον μὲν, ὃν δὲ οὐδέπ.
83, 20 δύο ἐν	lego δύο ἐν
86, 25 αὐτὸν	leg. αὐτῶν (erased)
99, 30 τὸ Ἰωᾶ χωρὶς	Ἰωαν θῷ χάρις χωρὶς
100, 2 μνήμη	μνήμη θεοῦ
3 ἑβδομον	ἑβδομάς
126, 24 ἐσχέδασται	leg. ἐσχεδιάσται
134, 32 χαλκὸς ἦσαν ἡχοῦντες	leg. vel χαλκὸς ἡχῶν vel χαλκοὶ ἡχοῦντες
138, 25 τὸν τῶν Φαρισαίων περὶ * αὐτολόγων	lege τὸ τῶν Φαρισαίων περιαυτολόγον
143, 27 Ἄ οἱ μὲν γὰρ ὄχλοι	addendum puto τοῖς δὲ ὄχλοις, Μὴ ἀρξῆσθε λέγειν ἐν ἑαυτοῖς, πατέρα ἔχοντες Ἀβραάμ· omissum ob ὁμοιοτέλειαν
143, 21 ἡ ὡς ὁ Λουκᾶς φησὶν	lege Μάρκος non Λουκᾶς ut Origenes ipse p. 118
180, 1 f. καὶ ψυχῇ ἡ ἀγάπη	leg. ψυχῇ vel ψυχθῇ. Cod. Oxon. ψυγῇ
217, 23 ἐκβάλλει τοὺς ἀγοράζοντας	leg. τοὺς πωλοῦντας
223, 19 καθήμενος ἀντὶ τοῦ μεταβεβηκὼς ἐπὶ πῶλον ὄνου, ἐπὶ ὑποζυγίου	leg. καὶ ἐπὶ πῶλον ὄνου, ἀντὶ τοῦ, ἐπὶ ὑποζυγίου
244, 27 ἀνακληθῆναι	leg. κλιθ.
273, 5* καὶ λέγειν	leg. τί δεῖ καὶ λέγειν
275, 18 ἐπὶ τούτο	leg. ἐπὶ τούτῳ
293, 32 βασιλείοις	lege βασάνοις Thorndike, Wetstein
312, 17 εἰς γὰρ τίνα	leg. εἰς γὰρ τίνα
21 οὐκ ἀπορεῖ	leg. εὐπορεῖ vel εὐθυπορεῖ (erased)
313, 10 τιμὴν Ἄ	αὐτοῖς (leg. αὐτοὺς B.)
315, 7 f. διὰ τὸ αὐτὸν δέχεσθαι	leg. διὰ τούτο
317, 19 ἀκολουθεῖ τὸν υἱὸν	leg. τῷ
318, 12 φησὶ καὶ ὁ σωτὴρ	immo δ' Ἰωάννης vel ὁ βαπτιστής

HUET.

- II. 7, 27 ἐκκενουμένην
 12, 18 ἐλαχίστη μόριον
 57, 13 νοηθείη
 58, 31 εἶπεν οὖν ἀληθές
 70, 9f. τὴν μνημονικὴν ^
 113, 18 διὰ λογισμοῦ
 140, 17 μὴ κατ' ἐκείνων σκο-
 πῶντες

BENTLEY.

- Marg. ἐκχεουμένην (immo ἐκχυνομέ-
 νην B.)
 lego ἐλαχιστημόριον ut πολλοστημό-
 ριον
 leg. εἰ νοηθείη
 leg. εἴπερ
 ^ adde παρὰ τὴν μνημονικὴν
 lege διαλογισμοῦ
 lege μὴ καὶ τὰ ἐκ.

I have not found it worth while to make regular use of the notes of Thomas Mangey in a MS at the British Museum (Add. 6428), nor of Thorndike's marginal suggestions, in his transcript of the Bodleian MS, nor of the conjectures in the margin of that MS.

Fragments from Catenae.

For the text of the Fragments, except those taken from the Philocalia¹, I have made use of the Catena published by Corderius, and of three MSS.

(1) Rome. Vatican, Reg. Gr. 9 (= R).

S. John's Gospel, with Catena.

A vellum MS Saec. X. (?) ff. 197, size 12 x 10 in. 1 col. of 38 lines on each page. A note on f. 180 states that it formerly belonged 'Matariotae Metropolitae².' The Catena begins with the words πᾶσα μὲν ἡ τῶν εὐ-
 αγγελίων φωνὴ μεγαλοφυστέρα τῶν λοιπῶν κ.τ.λ. The MS is in good preservation and easy to read. Shorthand contractions occur frequently. The Catena is probably taken from the same source as that from which Corderius's Catena is derived, though more space has been given to some writers, especially to Origen and Theodore of Mopsuestia. There are two sets of attributions of which the earlier, where extant, agree with those in (2), the later differ in certain cases.

¹ The text of the Philocalia fragments is reprinted from Professor Robinson's edition, *The Philocalia of Origen*, Cambridge, 1893.

² See Stevenson's Catalogue.

(2) Venice. Bibl. Marciana. Gr. 27 (= V).

The Four Gospels, with Catena.

Vellum, Saec. x. ff. 372. This MS must have been copied from the same exemplar as (1). The contents, so far as concerns the Catena on S. John, are the same; and there is hardly any difference in their texts. The most obvious and easily corrected blunders are common to both. Towards the end (2) is much damaged and often illegible. I discovered no proof of the derivation of either MS from the other.

Venice Gr. 28 is a Catena on SS. Luke and John, of the eleventh century, derived ultimately from the same Catena as the preceding, but with many different extracts. The extracts are generally in a shorter form than that in which they appear in (1) and (2), but occasionally I was able to supplement the text of (1) and (2) from this source.

(3) Rome. Vat. Gr. 758 (= S).

S. Luke and S. John with Catena. Vellum. Saec. x.¹ This MS is very closely related to R and V. The three are probably copied from the same exemplar. All the phenomena presented by their texts would be consistent with the hypothesis, either (1) that R and V are copied from S, as corrected, either by the scribe himself or a nearly contemporary corrector; or (2) that S has been corrected by comparison with V. R is certainly not the exemplar of either S or V. S and V are even more closely connected by common itacisms than R and V. S was written carelessly. The readings of S*, as opposed to S², are worthless, being generally mere blunders. Occasionally S has preserved, or points to, the true reading, against R and V.

Vat. Gr. 1423 (?Saec XVI.) contains a later and much shorter form of the Catena, and of the same type as that which Cramer published on S. John. I found nothing in it which was not contained in the earlier and fuller sources.

I found the Vienna Codices Theol. Gr. 29, 38, 39, 40 (according to the numbering of Lambecius) useless.

¹ I was unfortunately unable to finish my collation of S, and revision of R, before the Vatican Library closed for the summer. My thanks are due to the Rev. F. Ehrle, S.J., who very kindly made arrangements for having the collation of those Fragments (70—end), which I had not time to finish, completed. In these Fragments no attempt has been made to distinguish the hands of S. For a few of them I was unable to obtain a collation of S. When S is not quoted therefore, this does not mean that the Fragment is not contained in it.

Munich. Gr. 437 contains two fragments of Origen on S. John, on the meaning of Bethsaida, and on *πρόδρομος*. The latter supplied some words not found in the other MSS.

In view of the difficulty of determining in many cases whether fragments, which have been attributed to Origen, are really his, I have preferred to risk error on the side of inclusion. I have therefore included some very doubtful fragments which are attributed to him, rejecting only those about which doubt was hardly possible. I have probably failed to detach some fragments, at any rate, which properly belong to Theodore of Mopsuestia. It is to be hoped that the Catenae at Rome (Vat. Gr. 758; Reg. Gr. 9) and Venice (Gr. 27) may be searched for fragments of this author, as much unpublished matter is contained in them. The discovery of a Syriac translation of his Commentary on S. John ought to make their identification easy.

Where the Catena fragments cover the same ground as the continuous text, it will be seen at once that they are very much curtailed, even in their longest Catena form. I have therefore made no use of them for the critical apparatus of the continuous text, but have printed them, in their Catena form, in their proper place among the fragments. A comparison of them with the continuous text, where it is possible to compare the two, shews that, while a considerable amount of lost matter may be recovered from Catenae of the tenth and eleventh centuries, they are practically useless for textual purposes. The later Catenae are altogether useless. These conclusions, to which an examination of the fragments of Origen leads, are probably true with regard to other writers also, except perhaps Chrysostom. In his case the extracts are much longer, and keep closer to the text. A systematic examination, however, of early Catenae is much needed.

The text of this Edition.

For the continuous text of the Commentaries the readings of *Cod. Monac.* alone are given in the critical notes, except in a very few places, where it seemed desirable to record a reading of *Cod. Venetus*. I have endeavoured to record all substantial variants; but of itacism, contraction, and clerical errors, only specimens have been given. In a few instances I have recorded a difference of accentuation, where the accent pointed to the right reading, although the letters had been altered.

The spelling of proper names which is found in the MS has generally been adopted. Where this has not been done, the MS spelling has been recorded in the notes.

The pages of Delarue's edition have been given in the margin of this edition, and the numbers of his chapters have been added in brackets where his division differs from mine.

In the critical notes to the Fragments the variants of the MSS (Rome, Vat. Gr. 758, Reg. Gr. 9; and Venice, Gr. 27) and of Corderius have been recorded.

The Index of Words is intended to illustrate the vocabulary of Origen, and to aid the student in the interpretation of the text. Words occurring in Scripture quotations, and in the Fragments of Heracleon, have accordingly been excluded from it¹.

Since some sheets of this edition were printed off an unexpected opportunity of revising my collations at Munich has enabled me to make several corrections. I found myself able to decipher more words in damaged places, as well as to correct some mistakes made in collating. Accordingly I give here a list of the passages where the information given in the text and critical notes is incorrect or incomplete.

¹ The latter are indexed in my edition of the Fragments of Heracleon.

I.

17, 9 οὐρανὸς τυγχάνοντες

leg. οὐράνιος τυγχάνοντες (Cf. Lc. ii.

14). MS οὐρανὸς

19, 33 n. ins. ἔτι (vid)

dele

20, 1 ἕως ἂν θῇ τοῖς

ἄχρη(ς) οὐ θῇ πάντας

2 δέ

omit

22 Ἐν

extra lin. in MS

21, 12 ἐν ματαιότητι τὰ σώματα

μάταια τὰ κατὰ σώματα (vid)

23, 9 Γενηθήτω

pr. τὸ

24 n. διὸ pr. man.

ὅς pr. man. (vid.)

24, 5 καὶ τὴν πλάσιν

καὶ incert.

28, 5 Κορινθίους

κορινθίους οὐς (sic)

19 πρὸς λέξιν

pr. τὸ

21 δυναμένη

+ ἡ

29, 21 δέ

δὴ

29 προσιεμένοις

προσιεμένους

30, 15 f. τίνα τε αἰτίαν

τίνα τε αἰτία

3 n.

leg. τοιάνδε] τοιάνδε (sic)

31, 7 ἀληθινὸν

pr. τὸ

32, 27 πρὸς Κορινθίους

pr. ἐν τῇ

34, 7 note στενάξασαν (vid)

στενάξουσαν

35, 24 οὐδέποτε

οὐ δὴ ποτε

36, 2 n.

leg. γνωσκόσκημενα (sic)

32 συνυπάρχουσιν

οὐκ ὑπάρχουσιν

37, 9 γεγεννημένην

γεγεννημένον

40, 30 διστάζει

διστάξω

44, 9 ἐξελεύσεσθαι

ἐξελευσέ (sic)

48, 29 εἰ μὴ

εἰμὶ

49, 6 ἐλευθεροῦνται

ἐλευθερώνονται

28 μὴ

omit

50, 2 ἐστὶ

ἐσται

4 ἄνθος

ἄνθους

51, 22 δέ

δὴ

52, 9 τί

omit

10 n.

dele

54, 19 δέ

δὴ

57, 10 κυρίου

pr. τοῦ

62, 13 μόνον

μόνων

63, 29 τοῦ

τῆς

64, 3 ἐρραντισμένον

ἐρραντισμένον

64, 14	note παραδέχασθαι	παραδέξασθαι
65, 13	βεβαιώτερον	βεβαιώτερον
67, 7	ἔν'	ἐν
69, 11	μεμαθήκαμεν	μεμαθήκειμεν
71, 1	παρὰ	περὶ
73, 6	n. ὑπισκνούμενον	dele
19	n. om. καταβαίνον &c.	l. 16

ΤΟΜΟΣ Α'.

1. Ὁν τρόπον οἶμαι ὁ πάλαι λαὸς ἐπικληθεὶς θεοῦ
 εἰς φυλὰς διήρητο δυοκαίδεκα καὶ τὴν ὑπὲρ τὰς λοιπὰς
 φυλὰς τάξιν λευϊτικὴν, καὶ αὐτὴν κατὰ πλείονα τάγματα
 ἱερατικὰ καὶ λευϊτικὰ τὸ θεῖον θεραπεύουσιν, οὕτως νομίζω
 5 κατὰ τὸν κρυπτὸν τῆς καρδίας ἄνθρωπον πάντα τὸν Χριστοῦ ^{cf. 1 Pet}
 λαὸν, χρηματίζοντα ἐν κρυπτῷ Ἰουδαῖον καὶ ἐν πνεύματι ^{iii 4}
 περιτετευμένον, ἔχειν τὰς ιδιότητας μυστικώτερον τῶν
 φυλῶν, ὥς ἔστι γυμνότερον ἀπὸ Ἰωάννου ἐκ τῆς Ἀποκα-
 λύψεως μαθεῖν, οὐδὲ τῶν λοιπῶν προφητῶν τοῖς ἀκούειν
 10 ἐπισταμένοις τὰ τοιαῦτα ἀποσιωπησάντων. φησὶ δὲ οὕτως
 ὁ Ἰωάννης· Καὶ εἶδον ἄλλον ἄγγελον ἀναβαίνοντα ἀπὸ ^{Ap vii 2—5}
 ἀνατολῆς ἡλίου, ἔχοντα σφραγίδα θεοῦ ζῶντος, καὶ ἐκέκραξε
 φωνῇ μεγάλῃ τοῖς ὀκτώ ἄγγελοις, οἷς ἐδόθη αὐτοῖς ἀδικῆσαι
 τὴν γῆν καὶ τὴν θάλασσαν, λέγων Μὴ ἀδικήσητε μήτε τὴν
 15 γῆν μήτε τὴν θάλασσαν μήτε τὰ δένδρα, ἄχρι σφραγίσωμεν
 τοὺς δούλους τοῦ θεοῦ ἡμῶν ἐπὶ τῶν μετώπων αὐτῶν. καὶ
 ἤκουσα τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐσφραγισμένων, ἑκατὶ χιλιάδες,
 ἐσφραγισμένοι ἐκ πάσης φυλῆς υἱῶν Ἰσραὴλ· ἐκ φυλῆς
 Ἰούδα ^{vβ'} χιλιάδες ἐσφραγισμένοι, ἐκ φυλῆς Ῥουβὴμ δώδεκα
 20 χιλιάδες. καὶ μετὰ τὸ διηρηθῆαι τὰς λοιπὰς φυλὰς παρέξ
 2 τοῦ Δὰν, ἐξῆς μετὰ πλείονα ἐπιφέρει· Καὶ εἶδον, καὶ ἰδοὺ ^{Ap xiv 1—5}
 τὸ ἀρνίον ἑστὸς ἐπὶ τὸ ὄρος Σιών, καὶ μετ' αὐτοῦ αἱ ἑκατὶ
 χιλιάδες ἔχουσαι τὸ ὄνομα αὐτοῦ καὶ τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς
 αὐτοῦ γεγραμμένον ἐπὶ τῶν μετώπων αὐτῶν. καὶ ἤκουσα

15 σφραγίσωμεν

φωνὴν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ὡς φωνὴν ὑδάτων πολλῶν, καὶ ὡς
 φωνὴν βροντῆς μεγάλης, καὶ ἡ φωνὴ ἦν ἤκουσα ὡς κιθα-
 ρῳδῶν καθαριζόντων ἐν ταῖς κιθάραις αὐτῶν. καὶ ἄδουσιν
 ᾠδὴν καινὴν ἐνώπιον τοῦ θρόνου καὶ ἐνώπιον τῶν ὃ ζῶν
 καὶ τῶν πρεσβυτέρων· καὶ οὐδεὶς ἐδύνατο μαθεῖν τὴν ᾠδὴν 5
 εἰ μὴ αἱ ρμδ' χιλιάδες, οἱ ἡγορασμένοι ἀπὸ τῆς γῆς· οὗτοί
 εἰσιν οἱ μετὰ γυναικῶν οὐκ ἐμολύνθησαν, παρθένοι γάρ
 εἰσιν· οὗτοι οἱ ἀκολουθοῦντες τῷ ἄρνίῳ ὅπου ἔαν ὑπάγῃ·
 οὗτοι ἡγοράσθησαν ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων ἀπαρχὴ τῷ θεῷ καὶ
 τῷ ἄρνίῳ· καὶ ἐν τῷ στόματι αὐτῶν οὐχ εὐρέθη ψεῦδος, 10
 ἅμωμοι γάρ εἰσιν. ὅτι δὲ ταῦτα παρὰ τῷ Ἰωάννῃ περὶ τῶν
 εἰς Χριστὸν πεπιστευκότων λέγεται, καὶ αὐτῶν ὑπαρχόντων
 ἀπὸ φυλῶν, καὶ μὴ δοκῇ τὸ σωματικὸν αὐτῶν γένος ἀνατρέ-
 χειν ἐπὶ τὸ σπέρμα τῶν πατριαρχῶν, ἔστιν οὕτως ἐπιλογί-
 σασθαι. Μὴ ἀδικήσητε, φησὶ, τὴν γῆν μήτε τὴν θάλασσαν 15
 μήτε τὰ δένδρα, ἄχρι σφραγίσωμεν τοὺς δούλους τοῦ θεοῦ
 ἡμῶν ἐπὶ τῶν μετώπων αὐτῶν. καὶ ἤκουσα τὸν ἀριθμὸν
 τῶν ἐσφραγισμένων, ρμδ' χιλιάδες, ἐσφραγισμένων ἐκ πάσης
 φυλῆς υἱῶν Ἰσραὴλ. (2) οὐκοῦν οἱ ἐκ πάσης φυλῆς υἱῶν
 Ἰσραὴλ σφραγίζονται ἐπὶ τῶν μετώπων αὐτῶν ρμδ' εἰσὶ 20
 χιλιάδες τὸν ἀριθμὸν· αἵτινες ρμδ' χιλιάδες ἐν τοῖς ἐξῆς
 παρὰ τῷ Ἰωάννῃ λέγονται ἔχειν τὸ ὄνομα τοῦ ἁρνίου καὶ
 τοῦ πατρὸς αὐτοῦ γεγραμμένον ἐπὶ τῶν μετώπων αὐτῶν,
 οὐσαι παρθένοι καὶ μετὰ γυναικῶν οὐ μολυνθέντες. τίς οὖν
 ἄλλη εἴη ἡ σφραγὶς ἢ ἐπὶ τῶν μετώπων ἢ τὸ ὄνομα τοῦ 25
 ἁρνίου καὶ τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, ἐν ἀμφοτέροις τοῖς
 τόποις τῶν μετώπων λεγομένων ἔχειν πῇ μὲν τὴν σφραγίδα
 πῇ δὲ τὰ γράμματα περιέχοντα τὸ ὄνομα τοῦ ἁρνίου καὶ
 τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς αὐτοῦ; ἀλλὰ καὶ οἱ ἀπὸ φυλῶν εἰ
 οἱ αὐτοὶ εἰσι τοῖς παρθένοις, ὡς προαπεδείξαμεν, σπάνιος 30
 δὲ ὁ ἐκ τοῦ κατὰ σάρκα Ἰσραὴλ πιστεύων, ὡς τάχα τολ-
 μῆσαι αὖ τινα εἰπεῖν μὴ συμπληροῦσθαι ἀπὸ τῶν ἐκ τοῦ

Ap vii 3 f.

κατὰ σάρκα Ἰσραὴλ πιστευόντων μηδὲ τὸν τῶν ρμδ' χιλιά-
 δων ἀριθμὸν, δῆλον ὅτι ἐκ τῶν ἀπὸ τῶν ἐθνῶν τῷ θεῷ
 3 προσερχομένων λόγῳ συνίστανται αἱ ρμδ' χιλιάδες μετὰ
 γυναικῶν οὐ μολυνομένων. ὥστε μὴ ἂν ἀποπεσεῖν τῆς
 5 ἀληθείας τὸν φάσκοντα ἀπαρχὴν ἐκάστης εἶναι φυλῆς τοὺς
 παρθένους αὐτῆς. καὶ γὰρ ἐπιφέρεται· Οὗτοι ἡγοράσθησαν Ap xiv 4
 ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων ἀπαρχὴ τῷ θεῷ καὶ τῷ ἀρνίῳ, καὶ ἐν τῷ
 στόματι αὐτῶν οὐχ εὐρέθη ψεῦδος, ἅμωμοι γὰρ εἰσιν. οὐκ
 ἄγνωστον δὲ ὅτι ὁ περὶ τῶν ρμδ' χιλιάδων παρθένων λόγος
 10 ἐπιδέχεται ἀναγωγὴν. περιττὸν δὲ νῦν καὶ οὐ κατὰ τὸν προ-
 κείμενον λόγον τὸ παρατίθεσθαι λέξεις προφητικὰς ταυτὸν
 περὶ τῶν ἐξ ἐθνῶν ἡμᾶς διδασκούσας.

2. (3) Τί δὴ πάντα ταῦθ' ἡμῖν βούλεται; ἐρεῖς ἐντυγχά-
 νων τοῖς γράμμασιν, Ἀμβρόσιε, ἀληθῶς θεοῦ ἄνθρωπε, καὶ cf. 1 Ti vi 11
2 Co xii 2
 15 ἐν Χριστῷ ἄνθρωπε, καὶ σπεύδων εἶναι πνευματικὸς, οὐκέτι
 ἄνθρωπος. οἱ μὲν ἀπὸ τῶν φυλῶν δεκάτας καὶ ἀπαρχὰς cf. 1 Co ii
15
 ἀναφέρουσι τῷ θεῷ διὰ τῶν λευιτῶν καὶ ἱερέων, οὐ πάντα cf. De xiv 21
(22)
Nu xviii 26f.
 ἔχοντες ἀπαρχὰς ἢ δεκάτας· οἱ δὲ λευῖται καὶ ἱερεῖς, πάντα
 δεκάταις καὶ ἀπαρχαῖς χρώμενοι, δεκάτας ἀναφέρουσι τῷ θεῷ
 20 διὰ τοῦ ἀρχιερέως, οἶμαι δ' ὅτι καὶ ἀπαρχὰς. ἡμῶν δὴ τῶν
 προσιόντων τοῖς Χριστοῦ μαθήμασιν οἱ μὲν πλείστοι, τὰ
 πολλὰ τῷ βίῳ σχολάζοντες καὶ ὀλίγας πράξεις τῷ θεῷ ἀνατι-
 θέντες, τάχα εἶεν ἂν οἱ ἀπὸ τῶν φυλῶν ὀλίγην πρὸς τοὺς ἱερεῖς
 ἔχοντες κοινωνίαν καὶ ἐν βραχείῳ τὸ θεραπευτικὸν τοῦ θεοῦ
 25 τρέφοντες· οἱ δὲ ἀνακείμενοι τῷ θεῷ λόγῳ καὶ πρὸς μόνῃ τῇ
 θεραπείᾳ τοῦ θεοῦ γινόμενοι γνησίως, κατὰ τὴν διαφορὰν τῶν
 εἰς τοῦτο κοινωνημάτων, λευῖται καὶ ἱερεῖς οὐκ ἀτόπως λεχθή-
 σονται. τάχα δὲ οἱ <ἐν ἡμῖν> διαφέροντες καὶ οἰονεῖ τὰ cf. He vii 11
 πρῶτα τῆς καθ' ἑαυτοὺς γενεᾶς ἔχοντες ἀρχιερεῖς ἔσονται κατὰ
 30 τὴν τάξιν Ἀαρὼν, καὶ οὐ κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ. ἐὰν
 γάρ τις ἀνθυποφέρῃ πρὸς τοῦτο, νομίζων ἡμᾶς ἄσεβειν τὸ τοῦ

4 μὴ ἂν] μὴ ἑᾶν

21 πλείστοι] sup. ras.

28 om. ἐν ἡμῖν lac. (6) relicta
 τάσσοντας] add. in mg. pr. man.

9 λόγων pr. man. (ut videtur)

27 κοινωνημάτων] κινήματων (vid.)

31, 1 (p. 4) om. ἡμᾶς—

He iv 14

He v 6; cf.
Ps cix (cx) 4

ἀρχιερέως ὄνομα τάσσοντας ἐπ' ἀνθρώπων, ἐπεὶ πολλαχοῦ
 Ἰησοῦς μέγας ἱερεὺς προφητεύεται· Ἐχομεν γὰρ ἀρχιερέα
 μέγαν, διεληλυθότα τοὺς οὐρανούς, Ἰησοῦν τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ·
 λεκτέον πρὸς αὐτὸν ὅτι ὁ ἀπόστολος ἐπεσημύνατο λέγων
 τὸν προφήτην εἰρηκέναι περὶ Χριστοῦ· Σὺ ἱερεὺς εἰς τὸν 5
 αἰῶνα κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ· καὶ οὐ κατὰ τὴν τάξιν
 Ἀαρών. ἀφ' οὗ καὶ ἡμεῖς λαβόντες φαμέν κατὰ μὲν τὴν
 τάξιν Ἀαρών ἀνθρώπους δύνασθαι εἶναι ἀρχιερεῖς, κατὰ δὲ
 τὴν τάξιν Μελχισεδέκ τὸν χριστὸν τοῦ θεοῦ. (4) πάσης
 τοίνυν ἡμῖν πράξεως καὶ παντὸς τοῦ βίου, ἐπεὶ σπεύδομεν ἐπὶ 10
 τὰ κρείττονα, ἀνακειμένης θεῷ, καὶ βουλομένων ἡμῶν ἔχειν 4
 πᾶσαν αὐτὴν ἀπαρχὴν τῶν πολλῶν ἀπαρχῶν, εἴ γε μὴ
 σφαλλόμεθα τοῦτο νομίζοντες, ποίαν ἐχρῆν εἶναι μετὰ τὸ
 κατὰ τὸ σῶμα κεχωρίσθαι ἡμᾶς ἀλλήλων διαφέρονσαν ἢ
 τὴν περὶ εὐαγγελίου ἐξέτασιν; καὶ γὰρ τολμητέον εἰπεῖν 15
 πασῶν τῶν γραφῶν εἶναι ἀπαρχὴν τὸ εὐαγγέλιον. ἀπαρχὴν
 οὖν πράξεων, ἐξ οὗ τῇ Ἀλεξανδρείᾳ ἐπιδεδημήκαμεν, τίνα
 ἄλλην ἢ τὴν εἰς τὴν ἀπαρχὴν τῶν γραφῶν ἐχρῆν γεγενέαι;
 χρὴ δ' ἡμᾶς εἰδέναι οὐ ταῦτόν εἶναι ἀπαρχὴν καὶ πρωτο-
 γέννημα· μετὰ γὰρ τοὺς πάντας καρποὺς ἀναφέρεται ἡ 20
 ἀπαρχή, πρὸ δὲ πάντων τὸ πρωτογέννημα. τῶν τοίνυν
 φερομένων γραφῶν καὶ ἐν πάσαις ἐκκλησίαις θεοῦ πεπιστευ-
 μένων εἶναι θείων, οὐκ ἂν ἁμάρτοι τις λέγων πρωτογέννημα
 μὲν τὸν Μωϋσέως νόμον, ἀπαρχὴν δὲ τὸ εὐαγγέλιον. μετὰ
 γὰρ τοὺς πάντας τῶν προφητῶν καρποὺς τῶν μέχρι τοῦ 25
 κυρίου Ἰησοῦ ὁ τέλειος ἐβλάστησε λόγος.

cf. Nu xviii
12 f.

3. (5) Ἐὰν δέ τις ἀνθυποφέρῃ διὰ τὴν ἔννοιαν τῆς ἀνα-
 πτύξεως τῶν ἀπαρχῶν φάσκων μετὰ τὰ εὐαγγέλια τὰς πράξεις
 καὶ τὰς ἐπιστολάς φέρεσθαι τῶν ἀποστόλων, καὶ κατὰ τοῦτο
 μὴ ἂν ἔτι σῶζεσθαι τὸ προαιποδομένον περὶ ἀπαρχῆς, τὸ 30
 ἀπαρχὴν πάσης γραφῆς εἶναι τὸ εὐαγγέλιον· λεκτέον ἥτοι
 νοῦν εἶναι σοφῶν ἐν Χριστῷ ὠφελημένων ἐν ταῖς φερομέναις
 ἐπιστολαῖς, δεομένων, ἵνα πιστεύωνται, μαρτυριῶν τῶν ἐν
 τοῖς νομικοῖς καὶ προφητικοῖς λόγοις κειμένων· ὥστε σοφὰ

μὲν καὶ εὐπιστα λέγειν καὶ σφόδρα ἐπιτετευγμένα τὰ ἀπο-
 στολικά, οὐ μὴν παραπλήσια τῷ· Τάδε λέγει κύριος παντο- 2 Co vi 18
 κράτωρ· καὶ κατὰ τοῦτο ἐπίστησον εἰ, ἐπὰν λέγῃ ὁ Παῦλος·
 Πᾶσα γραφὴ θεόπνευστος καὶ ὠφέλιμος· ἐμπεριλαμβάνει καὶ 2 Ti iii 16
 5 τὰ ἑαυτοῦ γράμματα, ἣ οὐ τό· Ἐγὼ λέγω, καὶ οὐχ ὁ κύριος· 1 Co vii 12, 17
 καὶ τό· Ἐν πάσαις ἐκκλησίαις διατάσσομαι· καὶ τό· Οἷα
 5 ἔπαθον ἐν Ἀντιοχείᾳ, ἐν Ἰκονίῳ, ἐν Λύστροις· καὶ τὰ τούτοις 2 Ti iii 11
 παραπλήσια ἐνίοτε ὑπ' αὐτοῦ γραφέντα, τὴν μὲν ἐξουσίαν
 παρέχοντα ἀποστολικήν, οὐ μὴν τὸ εἰλικρινὲς τῶν ἐκ θείας
 10 ἐπιπνοίας λόγων· ἥ καὶ τούτῳ παραστατέον ὅτι ἡ παλαιὰ
 μὲν οὐκ εὐαγγέλιον, οὐ δεικνύουσα τὸν ἐρχόμενον ἀλλὰ
 προκηρύσσουσα, πᾶσα δὲ ἡ καινὴ τὸ εὐαγγέλιόν ἐστιν, οὐ
 μόνον ὁμοίως τῇ ἀρχῇ τοῦ εὐαγγελίου φάσκουσα· Ἴδου ὁ Jo i 29
 ἄμνος τοῦ θεοῦ, ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου· ἀλλὰ καὶ
 15 ποικίλας δοξολογίας περιέχουσα καὶ διδασκαλίας τοῦ δι' ὃν
 τὸ εὐαγγέλιον εὐαγγέλιόν ἐστιν· ζῆτι δὲ εἰ ὁ θεὸς ἔθετο ἐν 1 Co xii 28;
 τῇ ἐκκλησίᾳ ἀποστόλους καὶ προφῆτας καὶ εὐαγγελιστὰς Eph iv 11
 ποιμένας τε καὶ διδασκάλους, ἐπὰν ἐξετάσωμεν τί τὸ ἔργον
 τοῦ εὐαγγελιστοῦ, ὅτι οὐ πάντως διηγῆσασθαι τίνα τρόπον
 20 ὁ σωτὴρ τυφλὸν ἀπὸ γενετῆς ἰάσατο, ὁδωδύτα νεκρὸν ἀνέ- Jo ix 1 f.;
 στησεν, ἥ τι τῶν παραδόξων πεποίηκεν, οὐκ ὀκνήσομεν, xi 1 f.
 χαρακτηριζομένου τοῦ εὐαγγελιστοῦ καὶ ἐν προτρεπτικῷ
 λόγῳ τῷ εἰς πιστοποιήσιν τῶν περὶ Ἰησοῦ, εὐαγγέλιόν πως
 εἰπεῖν τὰ ὑπὸ τῶν ἀποστόλων γεγραμμένα· ἀλλ' ὅσον ἐπὶ
 25 τῇ δευτέρᾳ ἀποδόσει, τῷ ἀνθυποφέροντι διὰ τὸ μὴ ἐπιγε-
 γράφθαι τὰς ἐπιστολὰς εὐαγγέλιον, ὡς οὐ καλῶς πᾶσαν τὴν
 καινὴν διαθήκην εὐαγγέλιον ἡμῶν ὀνομασάντων, λεκτέον ὅτι
 πολλαχοῦ τῶν γραφῶν δύο τινῶν ἢ πλειόνων τῷ αὐτῷ
 ὀνόματι ὀνομαζομένων κυριώτερον ἐπὶ τοῦ ἑτέρου τῶν λεγο-
 30 μένων κεῖται τὸ ὄνομα· οἷον λέγοντος τοῦ σωτῆρος· Μὴ cf. Mt xxiii
 8 f.
 καλέσητε διδάσκαλον ἐπὶ τῆς γῆς· ὁ ἀπόστολός φησι τετά-

1 ἐπιτετευγμένα] eu sup. ras. 5 ἡ οὐ τό· Ἐγὼ] ἡ οὕτω τὸ ἐγὼ
 8 τὴν μὲν ἐξουσίαν παρέχοντα ἀποστολικήν] hic male laesus est
 codex, initio autem lacunae, quae xxx circa litteris constat, verba
 τὴν μὲν ἐξουσίαν, ad finem ἀποστολικ' hodie, ut puto, legi possunt

λουθον λέγειν ὅτι καὶ τὰ Πέτρου εὐαγγέλιον ἦν, καὶ ἀπαξ-
 απλῶς τὰ συνιστάντα τὴν Χριστοῦ ἐπιδημίαν καὶ κατα-
 σκευάζοντα τὴν παρουσίαν αὐτοῦ, ἐμποιοῦντά τε αὐτὴν ταῖς
 cf. Ap iii 20 ψυχαῖς τῶν βουλομένων παραδέξασθαι τὸν ἐστῶτα ἐπὶ τὴν
 θύραν καὶ κρούοντα καὶ εἰσελθεῖν βουλόμενον εἰς τὰς ψυχὰς 5
 λόγον θεοῦ.

5. (7) Τί δὲ βούλεται δηλοῦν ἡ εὐαγγέλιον προσηγορία,
 καὶ διὰ τί ταύτην ἔχει τὴν ἐπιγραφὴν ταῦτα τὰ βιβλία, ἥδη
 καιρὸς ἐξετάσαι. ἔστι τοίνυν τὸ εὐαγγέλιον λόγος περιέχων
 ἀπαγγελίαν πραγμάτων κατὰ τὸ εὐλογον διὰ τὸ ὠφελεῖν 10
 εὐφραινόντων τὸν ἀκούοντα, ἐπὶ παραδέξεται τὸ ἀπαγγελ-
 λόμενον. οὐδὲν δ' ἦττον ὁ τοιοῦτος λόγος εὐαγγέλιόν ἐστιν,
 εἰ καὶ πρὸς τὴν σχέσιν τοῦ ἀκούοντος ἐξετάζηται. ἡ
 εὐαγγέλιόν ἐστι λόγος περιέχων ἀγαθοῦ τῷ πιστεύοντι
 παρουσίαν· ἡ λόγος ἐπαγγελλούμενος παρῆναι τὸ ἀγαθόν 15
 τὸ προσδοκώμενον. πάντες δὲ οἱ προειρημένοι ἡμῖν ὅροι
 ἐφαρμόζουσι τοῖς ἐπιγραφομένοις εὐαγγελίοις. ἕκαστον γὰρ
 εὐαγγέλιον, σύστημα ἀπαγγελλομένων ὠφελίμων τῷ πιστεύ-
 οντι καὶ μὴ παρεκδεξαμένῳ τυγχάνον ὠφέλειαν ἐμποιοῦν,
 κατὰ τὸ εὐλογον εὐφραίνει, διδάσκον τὴν δι' ἀνθρώπους τοῦ 20
 cf. Col i 15 πρωτοτόκου πάσης κτίσεως Χριστοῦ Ἰησοῦ σωτήριον αὐτοῖς
 ἐπιδημίαν. ἀλλὰ καὶ ὅτι λόγος ἐστὶν ἕκαστον εὐαγγέλιον
 διδάσκων τὴν τοῦ ἀγαθοῦ πατρὸς ἐν νιῇ τοῖς βουλομένοις
 παραδέξασθαι ἐπιδημίαν, παντὶ τῷ πιστεύοντι σαφές. ὅτι
 δὲ καὶ ἀγαθὸν ἐπαγγέλλεται διὰ τῶν βιβλίων τούτων τὸ 25
 προσδοκηθὲν, οὐκ ἀσαφές. σχεδὸν γὰρ ὁ βαπτιστὴς Ἰω-
 ἀννης τὴν παντὸς τοῦ λαοῦ λαβὼν φωνὴν φησι πέμψας τῷ
 Mt xi 3 Ἰησοῦ· Σὺ εἶ ὁ ἐρχόμενος, ἡ ἕτερον προσδοκῶμεν; προσ-
 δοκώμενον γὰρ ἀγαθὸν τῷ λαῷ ὁ χριστὸς ἦν, περὶ οὗ
 κηρυσσόντων τῶν προφητῶν μέχρι καὶ τῶν τυχόντων πάντες 8
 εἰς αὐτὸν ἔσχον οἱ ὑπὸ νόμον καὶ προφῆτας τὰς ἐλπίδας, ὡς
 Jo iv 25 μαρτυρεῖ ἡ Σαμαρεῖτις λέγουσα· Οἶδα ὅτι Μεσσίας ἐρχεται,

9 ἔστι] sup. ras. 13 εἶ] sup. ras. al. man. quid vero
 primo scriptum sit hodie non licet divinare

ὁ λεγόμενος Χριστός· ὅταν ἔλθῃ ἐκεῖνος, ἀπαγγελεῖ ἡμῖν
 ἅπαντα. ἀλλὰ καὶ Σίμων καὶ Κλεόπας, ὁμιλοῦντες πρὸς
 ἀλλήλους περὶ πάντων τῶν συμβεβηκότων τῷ Ἰησοῦ, αὐτῷ
 τῷ χριστῷ ἀναστάντι οὐδέπω γινώσκοντες ἐγγεράθαι αὐτὸν
 5 ἐκ νεκρῶν φασί· Σὺ μόνος παροικεῖς ἐν Ἱερουσαλὴμ, καὶ Lc xxiv 18 ff.
 οὐκ ἔγνωσ τὰ γενόμενα ἐν αὐτῇ ἐν ταῖς ἡμέραις ταύταις;
 εἰπόντος δέ Ποῦα; ἀποκρίνονται Τὰ περὶ Ἰησοῦ τοῦ
 Ναζαρηνοῦ, ὃς ἐγένετο ἀνὴρ προφήτης, δυνατὸς ἐν ἔργῳ καὶ
 λόγῳ ἐναντίον τοῦ θεοῦ καὶ παντὸς τοῦ λαοῦ· ὅπως τε παρέ-
 10 δωκαν αὐτὸν οἱ ἄρχιερεῖς καὶ οἱ ἄρχοντες ἡμῶν εἰς κρίμα
 θανάτου καὶ ἐσταύρωσαν αὐτόν. ἡμεῖς δὲ ἠλπίζομεν ὅτι
 αὐτός ἐστιν ὁ μέλλων λυτροῦσθαι τὸν Ἰσραὴλ. πρὸς τού-
 τοις Ἀνδρέας ὁ ἀδελφὸς Σίμωνος Πέτρου εὐρὼν τὸν ἀδελφὸν
 τὸν ἴδιον Σίμωνα λέγει· Εὐρήκαμεν τὸν Μεσσίαν, ὃ ἐστι Jo i 41
 15 μεθερμηνευόμενον Χριστός. καὶ μετ' ὀλίγα ὁ Φίλιππος
 εὐρὼν τὸν Ναθαναὴλ λέγει αὐτῷ· Ὁν ἔγραψε Μωϋσῆς ἐν Jo i 45
 τῷ νόμῳ καὶ οἱ προφῆται εὐρήκαμεν, τὸν Ἰησοῦν τὸν υἱὸν
 τοῦ Ἰωσήφ τὸν ὑπὸ Ναζαρέθ.

6. (8) Δόξαι δ' ἂν τις ἐνίστασθαι τῷ πρώτῳ ὄρῳ, ἐπεὶ
 20 καὶ τὰ μὴ ἐπιγεγραμμένα εὐαγγέλια ὑποπίπτει αὐτῷ· ὁ γὰρ
 νόμος καὶ οἱ προφῆται λόγοι πιστεύονται εἶναι περιέχοντες
 ἀπαγγελίαν πραγμάτων κατὰ τὸ εὐλογον διὰ τὸ ὠφελεῖν
 εὐφραυνόντων τοὺς ἀκούοντας, ἐπὶ ἀν παραδέξονται τὰ ἀπαγ-
 γελλόμενα. λεχθεὶ δ' ἂν πρὸς τοῦτο ὅτι πρὸ τῆς Χριστοῦ
 25 ἐπιδημίας ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται, ἅτε μηδέπω ἐληλυθότες
 τοῦ τὰ ἐν αὐτοῖς μυστήρια σαφηνίζοντος, οὐκ εἶχον τὸ
 ἐπάγγελμα τοῦ περὶ τοῦ εὐαγγελίου ὅρου· ὁ δὲ σωτὴρ
 ἐπιδημήσας καὶ τὸ εὐαγγέλιον σωματοποιηθῆναι ποιήσας
 τῷ εὐαγγελίῳ πάντα ὥσεί εὐαγγέλιον πεποίηκεν. καὶ οὐκ
 30 ἂν ἀπὸ σκοποῦ χρησαίμην τῷ παραδείγματι τοῦ Μικρά Ga v 9
 ζύμη ὅλον τὸ φύραμα ζυμοῦ. <ὅτι ἐλθὼν ὁ προφητευθεὶς cf. Ps xlv
(xlv) 2
 ὥραϊός εἶναι παρὰ τοὺς> υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων τῇ θειότητι

14 Μεσσίαν] μεσίαν
 κ.τ.λ.] locus male laesus

23 εὐφραίνοντες (ut videtur)
 ὅτι κ.τ.λ.] lac. (40) υἱοὺς κ.τ.λ.

31 ζύμη

cf. 2 Co iii 16 αὐτοῦ, περιελὼν τὸ ἐν τῷ νόμῳ καὶ προφήταις κάλυμμα, πάντων τὸ θεῖον ἀπέδειξε· φανερώς παραστήσας τοῖς βουληθεῖσι τῆς σοφίας αὐτοῦ γενέσθαι μαθηταῖς τίνα τὰ ἀληθινὰ τοῦ Μωϋσέως νόμου, ὧν ὑποδείγματι καὶ σκιᾷ ἐλάτρευον οἱ πάλαι, καὶ τίς ἡ ἀλήθεια τῶν ἐν ταῖς ἱστορίαις πραγμάτων, 5 αὐτὰ τυπικῶς συνέβαινεν ἐκείνοις, ἐγράφη δὲ δι' ἡμᾶς, εἰς ᾧ οὗς τὰ τέλη τῶν αἰώνων κατήντησεν. πᾶς οὖν ὃ Χριστὸς ἐπεδεδήμηκεν οὔτε ἐν Ἱεροσολύμοις οὔτε ἐν τῷ τῶν Σαμαρειτῶν ὄρει προσκυνεῖ τῷ θεῷ, ἀλλὰ μαθὼν ὅτι πνεῦμα ὁ θεὸς, πνευματικῶς λατρεύων αὐτῷ, πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ 10. οὐκέτι δὲ τυπικῶς προσκυνεῖ τὸν τῶν ὄλων πατέρα καὶ δημιουργόν. οὐκοῦν πρὸ τοῦ εὐαγγελίου, ὃ γέγονε διὰ τὴν Χριστοῦ ἐπιδημίαν, οὐδὲν τῶν πάλαι εὐαγγέλιον ἦν. τὸ δὲ cf. Ro vii 6 εὐαγγέλιον, ὅπερ ἐστὶ διαθήκη καινῇ, ἀποστήσαν ἡμᾶς παλαιότητος τοῦ γράμματος, τὴν μηδέποτε παλαιουμένην 15 καινότητα τοῦ πνεύματος, οἰκείαν τῆς καινῆς διαθήκης τυγχάνουσιν, ἐν πάσαις ἀνακειμένην γραφαῖς τῷ φωτὶ τῆς γνώσεως ἀνέλαμψεν. ἐχρῆν δὲ τὸ ποιητικὸν τοῦ καὶ ἐν τῇ παλαιᾷ διαθήκῃ νομιζομένου εὐαγγελίου εὐαγγέλιον ἐξαίρετως καλεῖσθαι εὐαγγέλιον. 20.

7. (9) Πλὴν οὐκ ἀγνοητέον Χριστοῦ ἐπιδημίαν καὶ πρὸ τῆς κατὰ σῶμα ἐπιδημίας τὴν νοητὴν γεγονέναι τοῖς τελείοις καὶ οὐ νηπίοις, οὐδὲ ὑπὸ παιδαγωγούς καὶ ἐπιτρόπους ἐπιτυγχάνουσιν, οἷς τὸ νοητὸν τοῦ χρόνου πλήρωμα ἐνέστη, 25 ὥσπερ τοῖς πατριάρχαις καὶ Μωϋσεί τῷ θεράποντι καὶ τοῖς 25 τεθεαμένοις Χριστοῦ τὴν δόξαν προφήταις. ὥσπερ δὲ πρὸ τῆς ἐμφανούς καὶ κατὰ σῶμα ἐπιδημίας ἐπεδήμησε τοῖς τελείοις, οὕτω καὶ μετὰ τὴν κεκηρυγμένην παρουσίαν τοῖς 30 ἔτι νηπίοις, αἵτε ὑπὸ ἐπιτρόπους τυγχάνουσι καὶ οἰκονόμους καὶ μηδέπω ἐπὶ τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου ἐφθακόσιν, οἱ μὲν 30 πρόδρομοι Χριστοῦ ἐπιδεδημήκασιν παισὶ ψυχαῖς ἀρμόζοντες λόγοι, εὐλόγως ἂν κληθέντες παιδαγωγοί· αὐτὸς δὲ ὁ υἱὸς ὁ δεδοξασμένος θεὸς λόγος οὐδέπω, περιμένων τὴν δέουσιν γενέσθαι προπαρασκευὴν τοῖς μέλλουσι χωρεῖν αὐτοῦ τὴν

- θεότητα ἀνθρώποις θεοῦ. καὶ τοῦτο δὲ εἰδέναι ἐχρῆν, ὅτι ὥσπερ ἔστι νόμος σκιὰν περιέχων τῶν μελλόντων ἀγαθῶν cf. He x 1 ὑπὸ τοῦ κατὰ ἀλήθειαν καταγγελλομένου νόμου δηλουμένων, οὕτω καὶ εὐαγγέλιον σκιὰν μυστηρίων Χριστοῦ διδάσκει, τὸ
- 5 νομιζόμενον ὑπὸ πάντων τῶν ἐντυγχανόντων νοεῖσθαι. ὁ δὲ φησιν Ἰωάννης εὐαγγέλιον αἰώνιον, οἰκείως ἂν λεχθῆσόμενον cf. Ap xiv 6 πνευματικόν, σαφῶς παρίστησι τοῖς νοοῦσι τὰ πάντα ἐνώπιον cf. Pr viii 9 περὶ αὐτοῦ τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ, καὶ τὰ παριστάμενα μυστήρια ὑπὸ τῶν λόγων αὐτοῦ, τὰ τε πράγματα ὧν αἰνέγματα ἦσαν
- 10 αἱ πράξεις αὐτοῦ. τούτοις δὲ ἀκόλουθόν ἐστιν ἐκλαμβάνειν ὅτι ὃν τρόπον ἐν φανερῷ Ἰουδαῖός τις ἐστι καὶ περιτομή cf. Ro ii 28 <τις ἐν τῷ φανερῷ ἐν σαρκί> καὶ ἄλλος ἐν κρυπτῷ, οὕτω
- 10 χριστιανὸς καὶ βάπτισμα. καὶ Παῦλος μὲν καὶ Πέτρος, ἐν φανερῷ πρότερον ὄντες Ἰουδαῖοι καὶ περιτετμημένοι, ὕστερον
- 15 καὶ ἐν τῷ κρυπτῷ τοιοῦτοι τυγχάνειν ἀπὸ Ἰησοῦ εἰλήφασι, τὸ ἐν φανερῷ εἶναι Ἰουδαῖοι διὰ τὴν τῶν πολλῶν σωτηρίαν κατ' οἰκονομίαν οὐ μόνον λόγοις ὁμολογοῦντες ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν ἔργων δεικνύντες. τὸ δ' αὐτὸ καὶ περὶ τοῦ χριστιανισμοῦ αὐτῶν λεκτέον. καὶ ὥσπερ οὐκ ἔστιν ὠφελῆσαι δυνατόν
- 20 Παῦλον τοὺς κατὰ σάρκα Ἰουδαίους ἐὰν μὴ, ὅτε ὁ λόγος αἰρεῖ, cf. Act xvi 3; xxi 24 ff. περιτέμῃ τὸν Τιμόθεον, καὶ, ὅτε εὐλογόν ἐστι, ξυράμενον καὶ προσφορὰν ποιήσαντα καὶ ἀπαξαπλῶς τοῖς Ἰουδαίοις Ἰου- cf. 1 Co ix 20 δαίων γενόμενον, ἵνα τοὺς Ἰουδαίους κερδήσῃ· οὕτως τὸν ἐκκείμενον εἰς πολλῶν ὠφέλειαν οὐκ ἔστι διὰ τοῦ ἐν κρυπτῷ
- 25 χριστιανισμοῦ μόνον δυνατόν τοὺς στοιχειουμένους ἐν τῷ φανερῷ χριστιανισμῷ βελτιῶσαι καὶ προαγαγεῖν ἐπὶ τὰ κρείττονα καὶ ἀνωτέρω. διόπερ ἀναγκαῖον πνευματικῶς καὶ σωματικῶς χριστιανίζειν· καὶ ὅπου μὲν χρῆ τὸ σωματικόν κηρύσσειν εὐαγγέλιον, φάσκοντα μηδὲν εἰδέναι τοῖς σαρ- cf. 1 Co ii 2
- 30 κίνοις ἢ Ἰησοῦν Χριστὸν καὶ τοῦτον ἐσταυρωμένον, τοῦτο ποιητέον· ἐπὰν δὲ εὐρεθῶσι κατηρητισμένοι τῷ πνεύματι καὶ

11, 12 περιτομή—σάρκι] περι lac. (28) καὶ ἄλλος κ.τ.λ. 12 καὶ ἄλλος ἐν κρυπτῷ] ut videtur, sed male laesus est locus 24 κρυπτῷ] χῶ 29 εἰδέναι] εἶναι

καρποφοροῦντες ἐν αὐτῷ ἐρωῶντές τε τῆς οὐρανόου σοφίας, μεταδοτέον αὐτοῖς τοῦ λόγου ἐπανελθόντος ἀπὸ τοῦ σεσαρκῶσθαι ἐφ' ὃ ἦν ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν θεόν.

cf. Jo i a

8. (10) Ταῦτα δὲ ἐξετάζοντες περὶ τοῦ εὐαγγελίου οὐ μάτην εἰρηκέναι ἡγοῦμεθα, οἷον εἰ αἰσθητὸν εὐαγγέλιον νοητοῦ 5 καὶ πνευματικοῦ τῇ ἐπινοίᾳ διακρίνοντας. καὶ γὰρ νῦν πρόκειται τὸ αἰσθητὸν εὐαγγέλιον μεταλαβεῖν εἰς πνευματικόν· τίς γὰρ ἢ διήγησις τοῦ αἰσθητοῦ, εἰ μὴ μεταλαμβάνοιτο εἰς πνευματικόν; ἥτοι οὐδεμία, ἡ ὀλίγη καὶ τῶν τυχόντων ἀπὸ τῆς λέξεως αὐτοὺς πεπεικότων λαμβάνειν τὰ δηλούμενα. 10 ἀλλὰ πᾶς ἀγὼν ἡμῶν ἐνέστηκε πειρωμένοις εἰς τὰ βάθη τοῦ εὐαγγελικοῦ νοῦ φθάσαι, καὶ ἐρευνῆσαι τὴν ἐν αὐτῷ γυμνὴν τύπων ἀλήθειαν. τῶν δὲ εὐαγγελιζομένων ἐν ἀγαθῶν ἀπαγγελίᾳ νοουμένων, οἱ μὲν ἀπόστολοι τὸν Ἰησοῦν εὐαγγελίζονται· λέγονται μέντοι ὡς ἀγαθὸν καὶ τὴν ἀνάστασιν 15 εὐαγγελίζεσθαι, καὶ αὐτὴν πως οὖσαν Ἰησοῦν· Ἰησοῦς γὰρ φησιν· Ἐγὼ εἰμι ἡ ἀνάστασις. Ἰησοῦς δὲ τὰ τοῖς ἁγίοις ἀποκείμενα εὐαγγελίζεται τοῖς πτωχοῖς, παρακαλῶν αὐτοὺς ἐπὶ τὰς θείας ἐπαγγελίας. καὶ μαρτυροῦσιν αἱ θεῖαι γραφαὶ τοῖς ὑπὸ τῶν ἀποστόλων εὐαγγελισμοῖς, καὶ τῷ ἀπὸ 11 τοῦ σωτῆρος ἡμῶν. ὁ μὲν Δαβὶδ περὶ τῶν ἀποστόλων, τάχα δὲ καὶ εὐαγγελιστῶν, λέγων· Κύριος δώσει ῥῆμα τοῖς εὐαγγελιζομένοις δυνάμει πολλῇ· ὁ βασιλεὺς τῶν δυνάμεων τοῦ ἀγαπητοῦ ἄμα καὶ διδάσκων ὅτι οὐ σύνθεσις λόγου καὶ προφορὰ φωνῶν καὶ ἡσκημένη καλλιλεξία ἀντίει πρὸς τὸ 25 πείθειν, ἀλλὰ δυνάμει θείας ἐπιχορηγία. διόπερ καὶ ὁ Παῦλος πού φησι· Γινώσκω οὐ τὸν λόγον τῶν πεφυσιωμένων, ἀλλὰ τὴν δύναμιν· οὐ γὰρ ἐν λόγῳ ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ ἀλλ' ἐν δυνάμει. καὶ ἐν ἄλλοις· Καὶ ὁ λόγος μου καὶ τὸ κήρυγμά μου οὐκ ἐν πειθοῖς σοφίας λόγοις ἀλλ' ἐν 30 ἀποδείξει πνεύματος καὶ δυνάμεως. ταύτῃ τῇ δυνάμει μαρτυροῦντες ὁ Σίμων καὶ ὁ Κλεόπας φασίν· Οὐχὶ ἡ καρδιά ἡμῶν καιομένη ἦν ἐν τῇ ὁδῷ, ὡς διήνοιγεν ἡμῖν τὰς γραφάς; 16 οὖσαν] οὖν 32 φασίν] φησιν

Jo xi 25

Ps lxxvii
(lxxviii) 12 f.

1 Co iv 19 f.

1 Co ii 4

Lc xxiv 32

οἱ δὲ ἀπόστολοι, ἐπεὶ καὶ ποσότης ἐστὶ δυνάμειος ἐπιχορη-
 γουμένης ὑπὸ θεοῦ διαφέρουσα τοῖς λέγουσιν, εἶχον κατὰ
 τὸ παρὰ τῷ Δαβὶδ λεγόμενον· Κύριος δώσει ῥῆμα τοῖς
 εὐαγγελιζομένοις δυνάμει πολλῇ· πολλὴν δύναμιν. Ἡσαΐας Ps lxxvii
 (lxxviii) 12
 5 δὲ φάσκων· Ὡς ὥραῖοι οἱ πόδες τῶν εὐαγγελιζομένων Ro x 15;
 ἀγαθὰ· τὸ ὥραῖον καὶ ἐν καιρῷ γινόμενον τῶν ἀποστόλων cf. Is lii 7
 ὁδονόντων τὸν εἰπόντα· Ἐγὼ εἰμι ἡ ὁδός· κήρυγμα νοήσας, Jo xiv 6
 ἐπαινεῖ πόδας τοὺς διὰ τῆς νοητῆς ὁδοῦ Χριστοῦ Ἰησοῦ
 βαδίζοντας, διὰ τε τῆς θύρας εἰσιόντας πρὸς τὸν θεόν.
 10 ἀγαθὰ δὲ εὐαγγελίζονται οὗτοι ὧν ὥραῖοι εἰσιν οἱ πόδες
 τὸν Ἰησοῦν.

9. (II) Καὶ μὴ θαυμάσῃ τις, εἰ πληθυντικῶ ὀνόματι
 τῷ τῶν ἀγαθῶν τὸν Ἰησοῦν ἐξειλήφμεν εὐαγγελίζεσθαι.
 ἐκλαβόντες γὰρ τὰ πράγματα καθ' ὧν τὰ ὀνόματα κεῖται, ἃ
 15 ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ ὀνομάζεται, συνήσομεν πῶς πολλὰ ἀγαθὰ
 ἐστὶν ὁ Ἰησοῦς, ὃν εὐαγγελίζονται οὗτοι ὧν ὥραῖοι εἰσιν οἱ
 πόδες. ἐν μὲν γὰρ ἀγαθὸν ζωῇ, Ἰησοῦς δὲ ζωῇ. καὶ
 ἕτερον ἀγαθὸν φῶς τοῦ κόσμου, φῶς τυγχάνον ἀληθινόν,
 καὶ φῶς τῶν ἀνθρώπων· ἅπερ πάντα ὁ υἱὸς εἶναι λέγεται
 20 τοῦ θεοῦ. καὶ ἄλλο ἀγαθὸν κατ' ἐπίνοιαν παρὰ τὴν ζωὴν
 καὶ τὸ φῶς ἡ ἀλήθεια, καὶ τέταρτον παρὰ ταῦτα ἡ ἐπὶ
 ταύτην φέρουσα ὁδός· ἅπερ πάντα ὁ σωτὴρ ἡμῶν διδάσκει
 ἑαυτὸν εἶναι λέγων· Ἐγὼ εἰμι ἡ ὁδός, καὶ ἡ ἀλήθεια, καὶ Jo xiv 6
 ἡ ζωῇ. πῶς δὲ οὐκ ἀγαθὸν τὸ ἀποτιναξάμενον τὸν χοῦν καὶ cf. Is lii 2
 12 τὴν νεκρότητα ἀναστήναι, τούτου τυγχάνοντα ἀπὸ τοῦ
 κυρίου καθὼ ἀνάστασις ἐστὶν, ὅς καὶ φησιν· Ἐγὼ εἰμι ἡ Jo xi 25
 ἀνάστασις; ἀλλὰ καὶ ἡ θύρα, δι' ἧς τις εἰς τὴν ἄκραν
 εἰσέρχεται μακαριότητα, ἀγαθόν· ὁ δὲ χριστός φησιν· Ἐγὼ Jo x 9
 εἰμι ἡ θύρα. τί δὲ δεῖ περὶ σοφίας λέγειν, ἣν ἔκτισεν ὁ Pr viii 22
 30 θεὸς ἀρχὴν ὁδῶν αὐτοῦ, εἰς ἔργα αὐτοῦ, ἣ προσέχαιρεν ὁ
 πατὴρ αὐτῆς, ἐνευφραινόμενος τῷ πολυποικίλῃ νοητῷ κάλλει
 αὐτῆς ὑπὸ νοητῶν ὀφθαλμῶν μόνων βλεπομένῳ, καὶ εἰς
 ἔρωτα τὸν τὸ θεῖον κάλλος κατανοοῦντα οὐράνιον προκαλου-
 μένῳ; ἀγαθὸν γὰρ ἡ σοφία τοῦ θεοῦ, ὅπερ μετὰ τῶν

προειρημένων εὐαγγελίζονται ὧν ὠραῖοι οἱ πόδες. ἀλλὰ καὶ ἡ δύναμις τοῦ θεοῦ ἤδη ὄγδοον ἡμῖν ἀγαθὸν καταλέγεται, ἥτις ἐστὶν ὁ χριστός. οὐ σιωπητέον δὲ οὐδὲ τὸν μετὰ τὸν πατέρα τῶν ὄλων θεὸν λόγον· οὐδενὸς γὰρ ἑλαττον ἀγαθοῦ καὶ τοῦτο τὸ ἀγαθόν. μακάριοι μὲν οὖν οἱ χωρήσαντες 5 ταῦτα τὰ ἀγαθὰ καὶ παραδεξάμενοι ἀπὸ τῶν ὠραίων τοὺς πόδας καὶ εὐαγγελιζομένων αὐτά. πλὴν καὶ Κορίνθιός τις ὤν, κρίνοντος Παύλου οὐδὲν εἰδέναι παρ' αὐτῷ ἢ Ἰησοῦν Χριστὸν καὶ τοῦτον ἐσταυρωμένον, τὸν δι' ἡμᾶς ἄνθρωπον μανθάνων παραδέξεται, ἐν ἀρχῇ τῶν ἀγαθῶν γίνεται, ὑπὸ 10 τοῦ ἀνθρώπου Ἰησοῦ ἄνθρωπος γινόμενος θεοῦ, καὶ ἀπὸ τοῦ θανάτου αὐτοῦ ἀποθνήσκων τῇ ἁμαρτίᾳ. καὶ γὰρ ἐκεῖνος ὃ ἀπέθανε, τῇ ἁμαρτίᾳ ἀπέθανεν ἐφάπαξ. ἀπὸ δὲ τῆς ζωῆς αὐτοῦ, ἐπεὶ Ἰησοῦς ὃ ζῇ, ζῇ τῷ θεῷ, πᾶς ὁ σύμμορφος γενόμενος τῆς ἀναστάσεως αὐτοῦ λαμβάνει τὸ ζῆν τῷ θεῷ. 15 τίς δὲ διατάξει, εἰ αὐτοδικαιοσύνη ἀγαθὸν ἐστὶ, καὶ αὐτοαγιασμός καὶ αὐτοαπολύτρωσις; ἅπερ καὶ αὐτὰ οἱ Ἰησοῦν εὐαγγελιζόμενοι εὐαγγελίζονται, λέγοντες αὐτὸν γεγονέναι ἡμῖν δικαιοσύνην ἀπὸ θεοῦ καὶ ἁγιασμὸν καὶ ἀπολύτρωσιν.

10. Παρέσται δὲ ἀπὸ τούτων τὰ γεγραμμένα περὶ 20 αὐτοῦ δυσεξαριθμήτα παριστάντα πῶς πλήθος ἀγαθῶν ἐστὶν Ἰησοῦς, ἀπὸ τῶν δυσεξαριθμήτων καὶ γεγραμμένων καταστοχάζεσθαι τῶν ὑπαρχόντων μὲν ἐν αὐτῷ, εἰς ὃν εὐδόκησεν ἅπαν τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος κατοικῆσαι σωματικῶς, οὐ μὴν ὑπὸ γραμμάτων κεχωρημένων. καὶ τί λέγω ὑπὸ γραμ- 13 μάτων, ὅτε καὶ περὶ ὅλου τοῦ κόσμου φησὶν ὁ Ἰωάννης ὅτι Οὐδὲ αὐτὸν οἶμαι τὸν κόσμον χωρῆσαι τὰ γραφόμενα βιβλία; ταῦτόν οὖν ἐστὶν εἰπεῖν ὅτι οἱ ἀπόστολοι τὸν σωτήρα εὐαγγελίζονται, καὶ τὰ ἀγαθὰ εὐαγγελίζονται. οὗτος γάρ ἐστιν ὁ ἀπὸ τοῦ ἀγαθοῦ πατὴρ τὸ ἀγαθὸν εἶναι 30 λαβὼν, ἵνα ἕκαστος ὃ χωρεῖ, ἢ ἂ χωρεῖ, διὰ Ἰησοῦ λαβὼν ἐν ἀγαθοῖς τυγχάνῃ. οὐχ οἰοί τε δὲ ἦσαν οἱ ἀπόστολοι, ὧν ὠραῖοι οἱ πόδες, καὶ οἱ τούτων ζηλωταὶ εὐαγγελίζεσθαι τὰ

ἀγαθὰ, μὴ πρότερον Ἰησοῦ αὐτοῖς αὐτὰ εὐαγγελισαμένου,
 ὡς ὁ Ἡσαίας φησὶν· Αὐτὸς ὁ λαλῶν πάρειμι· ὡς ὥρα ἐπὶ ^{Is lli 7}
 τῶν ὁρέων, ὡς πόδες εὐαγγελιζομένου ἀκοὴν εἰρήνης, ὡς
 εὐαγγελιζόμενος ἀγαθὰ, ὅτι ἀκουστὴν ποιήσω τὴν σωτηρίαν
 5 σου λέγων Σιών Βασιλεύσει σου ὁ θεός. τίνα γὰρ τὰ ὄρη
 ἐφ' ὧν αὐτὸς ὁ λαλῶν παρῆναι ὁμολογεῖ, ἢ οἱ μηδενὸς τῶν
 ἐπὶ γῆς ὑψηλοτάτων καὶ μεγίστων ἤττονες; οὐστὶνας ζη-
 τεῖσθαι δεῖ ὑπὸ τῶν ἱκανῶν διακόνων τῆς καινῆς διαθήκης, ^{cf. 2 Co iii 6}
 ἵνα τηρήσωσι τὴν λέγουσαν ἐντολήν· Ἐπ' ὄρος ὑψηλὸν ^{Is xli 9}
 10 ἀνάβηθι ὁ εὐαγγελιζόμενος Σιών, ὕψωσον τῇ ἰσχυρί τὴν
 φωνήν σου ὁ εὐαγγελιζόμενος Ἱερουσαλήμ. οὐ θαυμαστὸν
 δὲ εἰ τοῖς μέλλουσιν εὐαγγελίζεσθαι τὰ ἀγαθὰ Ἰησοῦς
 εὐαγγελίζεται τὰ ἀγαθὰ, οὐκ ἄλλα τυγχάνοντα ἑαυτοῦ·
 ἑαυτὸν γὰρ εὐαγγελίζεται ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ τοῖς δυναμένοις οὐ ^{cf. Ga i 1}
 15 δι' ἄλλων αὐτὸν μαθεῖν. πλὴν ὁ ἐπιβαίνων τῶν ὄρων καὶ
 εὐαγγελιζόμενος αὐτοῖς τὰ ἀγαθὰ, μαθητευθεὶς τῷ ἀγαθῷ
 πατρὶ, ἀνατέλλοντι τὸν ἥλιον ἐπὶ πονηροὺς καὶ ἀγαθοὺς καὶ ^{Mt v 45}
 βρέχοντι ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους, τοὺς τὴν ψυχὴν πτωχοὺς
 οὐχ ὑπερφηφανεῖ. καὶ τοῖς γὰρ εὐαγγελίζεται, ὡς αὐτὸς
 20 μαρτυρεῖ λαβὼν τὸν Ἡσαίαν καὶ ἀναγνούς· Τὸ πνεῦμα ^{Lc iv 18—21;}
 κυρίου ἐπ' ἐμὲ, οὗ ἕνεκεν ἔχρισέ με εὐαγγελίσασθαι πτωχοῖς,
 ἀπέσταλκέ με κηρύξαι αἰχμαλώτοις ἄφεςιν καὶ τυφλοῖς
 ἀνάβλεψιν. πτύξας γὰρ τὸ βιβλίον καὶ ἀποδοὺς τῷ ὑπη-
 ρέτῃ ἐκάθισε. καὶ πάντων ἐνατενιζόντων αὐτῷ φησί
 25 Σήμερον πεπλήρωται ἡ γραφὴ αὕτη ἐν τοῖς ὠσὶν ὑμῶν.

II. (12) Ἀναγκαῖον δὲ εἶδέναι ὅτι ἐμπεριλαμβάνεται
 τῷ τηλικούτῳ εὐαγγελίῳ καὶ πᾶσα ἡ εἰς Ἰησοῦν γινομένη
 πράξις ἀγαθῇ, ὥσπερ καὶ τῆς τὰ πονηρὰ ἔργα πεποιηκυίας
 καὶ μετανενοηκυίας εὐωδίας δεδυνημένης διὰ τὴν ἀπὸ τῶν
 30 κακῶν γνησίαν μετὰστασιν καταχέαι τοῦ Ἰησοῦ, καὶ παντὶ
 14 τῷ οἴκῳ τὴν τοῦ μύρου πνοὴν εἰς αἴσθησιν πάντων τῶν ἐν
 αὐτῷ ἐμπεποιηκυίας. διὸ καὶ γέγραπται· Ὅπου ἂν κη- ^{Mt xxvi 13}
 ρυχθῇ τὸ εὐαγγέλιον τοῦτο ἐν πᾶσι τοῖς ἔθνεσι, λαληθήσεται
 καὶ ὁ ἐποίησεν αὕτη εἰς μνημόσυνον αὐτῆς. σαφὲς δὲ ὅτι

εἰς Ἰησοῦν γίνεται τὰ εἰς τοὺς μαθητευθέντας αὐτῷ ἐπι-
 τελούμενα· δεικνὺς γοῦν τοὺς εὖ πεπονηότας φησὶ τοῖς
 Mt xxv 40 πεπονηκόσι· Τούτοις ὁ ἐποιήσατε ἐμοὶ ἐποιήσατε· ὥστε
 πᾶσα πράξις ἀγαθὴ ἢ εἰς τὸν πλησίον ὑφ' ἡμῶν ἐπιτελου-
 cf. Test Aser 7 μένη εἰς τὸ εὐαγγέλιον ἀναφέρεται, τὸ ἐν ταῖς πλαξὶ τοῦ 5
 οὐρανοῦ γραφόμενον, καὶ ὑπὸ πάντων τῶν ἡξιωμένων τῆς
 τῶν ὅλων γνώσεως ἀναγινωσκόμενον. ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ
 ἐναντίου μέρος ἐστὶ τοῦ εὐαγγελίου εἰς κατηγορίαν τῶν
 πραξάντων τὰ εἰς Ἰησοῦν ἁμαρτανόμενα. ἡ γοῦν Ἰούδα
 προδοσία καὶ ἡ τοῦ ἀσεβοῦς λαοῦ καταβόησις φάσκοντος· 10
 Jo xix 15 Αἶρε ἀπὸ τῆς γῆς τὸν τοιοῦτον, καὶ Σταύρου, σταύρου
 cf. Act xxii 22 αὐτόν· καὶ οἱ ἐμπαιγμοὶ τῶν αὐτὸν τῇ ἀκάνθῃ στεφανω-
 σάντων, καὶ τὰ τούτοις παραπλήσια ἐγκατατέτακται τοῖς
 εὐαγγελίοις. ἀκόλουθον δὲ τούτοις ἐστὶ νοῆσαι ὅτι πᾶς ὁ
 <τῶν μαθητῶν> τοῦ Ἰησοῦ προδότης Ἰησοῦ προδότης εἶναι 15
 λελόγισται. πρὸς γοῦν τὸν ἐτι διώκοντα Σαῦλον· Σαοῦλ,
 Act ix 4 f. Σαοῦλ, τί με διώκεις; καὶ Ἐγὼ εἰμι Ἰησοῦς, ὃν σὺ διώκεις.
 τινὲς δὲ τὰς ἀκάνθας ἔχουσιν, αἷς τὸν Ἰησοῦν ἀτιμάζοντες
 Lc viii 14 στεφανοῦσιν, οἱ ὑπὸ μεριμνῶν καὶ πλούτου καὶ ἡδονῶν τοῦ
 βίου συμπνιγόμενοι λαβόντες τὸν λόγον τοῦ θεοῦ οὐ τελεσ- 20
 φοροῦσι. διόπερ φυλακτέον μήποτε καὶ ἡμεῖς, ὡς ταῖς
 ἰδίαις ἀκάνθαις στεφανοῦντες τὸν Ἰησοῦν, ἀναγραφόμενοι
 τοιοῦτοι ἀναγινωσκώμεθα παρὰ τοῖς τὸν ἐν πᾶσι καὶ παρὰ
 πᾶσι λογικοῖς ἢ ἁγίοις Ἰησοῦν μαρθάνουσι, τίνα τε τρόπον
 μύρῳ ἀλείφεται καὶ δειπνίζεται καὶ δοξάζεται, ἢ ἐκ τῶν 25
 ἐναντίων ἀτιμάζεται καὶ ἐμπαίζεται καὶ τύπτεται. ἀναγ-
 καίως δὴ ταῦθ' ἡμῖν εἴρηται δεικνύουσιν ὡς αἱ ἀγαθαὶ ἡμῶν
 πράξεις καὶ αἱ ἁμαρτίαι τῶν πταιόντων τῷ εὐαγγελίῳ ἐγ-
 cf. Dan xii 2 κατατάσσονται, ἥτοι εἰς ζωὴν αἰώνιον, ἢ εἰς ὀνειδισμὸν καὶ
 εἰς αἰσχύνην αἰώνιον. 30

12. (13) Εἰ δὲ ἐν ἀνθρώποις εἰσὶν οἱ τετιμημένοι δια-
 κονία τῇ τῶν εὐαγγελιστῶν, καὶ αὐτὸς ὁ Ἰησοῦς εὐαγγελίζεται
 ἀγαθὰ καὶ πτωχοῖς εὐαγγελίζεται, οὐκ ἔδει τοὺς πεπονημένους
 15 τῶν μαθητῶν] om.

- ὑπὸ τοῦ θεοῦ πνεύματα ἄγγέλους καὶ τοὺς ὄντας πυρὸς ^{cf. He i 7; Ps ciii (civ) 4}
 15 φλόγα, λειτουργοὺς τοῦ τῶν ὄλων πατρὸς, ἐστερηθῆναι τοῦ
 καὶ αὐτοὺς εἶναι εὐαγγελιστάς. διὰ τοῦτο καὶ ἄγγελος
 ἐπιστὰς τοῖς ποιμέσι φησὶ, δόξαν ποιήσας περιλαμβάνει
 5 αὐτούς· Μὴ φοβεῖσθε, ἰδοὺ γὰρ εὐαγγελίζομαι ὑμῖν χαρὰν ^{Lc ii 10}
 μεγάλην ἣτις ἔσται παντὶ τῷ λαῷ, ὅτι ἐτέχθη ὑμῖν σήμερον
 σωτὴρ ὃς ἔστι χριστὸς κύριος ἐν πόλει Δαβίδ. ὅτε καὶ
 μηδέπω ἀνθρώπων συνιέντων τὸ τοῦ εὐαγγελίου μυστήριον
 οἱ κρείττονες αὐτῶν, οὐρανὸς τυγχάνοντες, στρατεία θεοῦ,
 10 αἰνοῦντες τὸν θεὸν λέγουσι· Δόξα ἐν ὑψίστοις θεῷ καὶ ἐπὶ ^{Lc ii 14}
 γῆς εἰρήνη, ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία. καὶ ταῦτα εἰπόντες
 ἀπέρχονται ἀπὸ τῶν ποιμένων εἰς τὸν οὐρανὸν οἱ ἄγγελοι,
 καταλιπόντες ἡμῖν νοεῖν πῶς ἡ εὐαγγελισθεῖσα ἡμῖν διὰ τῆς
 γενέσεως Χριστοῦ Ἰησοῦ χαρὰ δόξα ἔστιν ἐν ὑψίστοις θεῷ,
 15 τῶν ταπεινωθέντων εἰς χοῦν ἐπιστρεφόντων εἰς τὴν ἀνά- ^{cf. Ps cxiv (cxvi) 6, 7}
 παυσιν αὐτῶν, καὶ ἐν ὑψίστοις διὰ Χριστοῦ μελλόντων
 δοξάζειν τὸν θεόν. ἀλλὰ καὶ θαυμάζουσιν οἱ ἄγγελοι τὴν
 ἐπὶ γῆς ἐσομένην διὰ Ἰησοῦν εἰρήνην, τοῦ πολεμικοῦ
 χωρίου, εἰς ὃ ἐκπεσὼν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ὁ ἑωσφόρος, ὁ πρῶτῃ ^{Is xiv 12}
 20 ἀνατέλλων, ὑπὸ Ἰησοῦ συντρίβεται.

13. (14) Πρὸς τοῖς εἰρημένοις καὶ τοῦτο περὶ εὐαγγελίου
 ἰστέον, ὅτι πρῶτως τῆς κεφαλῆς τοῦ ὄλου τῶν σωζομένων ^{cf. Eph i 22f.}
 σώματος Χριστοῦ Ἰησοῦ ἔστι τὸ εὐαγγέλιον, ὥς φησιν ὁ
 Μάρκος· Ἀρχὴ τοῦ εὐαγγελίου Χριστοῦ Ἰησοῦ. ἤδη δὲ καὶ ^{Mc i 1}
 25 τῶν ἀποστόλων τυγχάνει· διὸ λέγει ὁ Παῦλος· Κατὰ τὸ ^{Ro ii 16}
 εὐαγγέλιόν μου. πλὴν ἡ ἀρχὴ τοῦ εὐαγγελίου, ἔστι γὰρ
 αὐτοῦ μέγεθος ἀρχὴν καὶ τὰ ἐξῆς καὶ μέσα καὶ τέλη ἔχοντος,
 ἥτοι πᾶσά ἐστιν ἡ παλαιὰ διαθήκη, τύπου αὐτῆς ὄντος
 Ἰωάννου, ἣ διὰ τὴν συναφὴν τῆς καινῆς πρὸς τὴν παλαιὰν
 30 τὰ τέλη τῆς παλαιᾶς διὰ Ἰωάννου παριστάμενα. φησὶ γὰρ
 ὁ αὐτὸς Μάρκος· Ἀρχὴ τοῦ εὐαγγελίου Ἰησοῦ Χριστοῦ, ^{Mc i 1}
 καθὼς γέγραπται ἐν Ἑσαΐα τῷ προφήτῃ Ἰδοὺ ἐγὼ ἀπο- ^{cf. Mal iii 1}
 στέλλω τὸν ἄγγελόν μου πρὸ προσώπου σου ὃς κατα- ^{Is xl 3}
 σκεύασει τὴν ὁδόν σου. φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ

Ἐτοιμάσατε τὴν ὁδὸν κυρίου, εὐθείας ποιεῖτε τὰς τρίβους αὐτοῦ. ὅθεν θαυμάζειν μοι ἔπεισι πῶς δυσὶ θεοῖς προσάπτουσιν ἀμφοτέρως τὰς διαθήκας οἱ ἑτερόδοξοι, οὐκ ἔλαττον καὶ ἐκ τούτου τοῦ ῥητοῦ ἐλεγχόμενοι. πῶς γὰρ δύναται ἀρχὴ εἶναι τοῦ εὐαγγελίου ὡς αὐτοὶ οἴονται ἑτέρου τυγχάνων 5 θεοῦ ὁ Ἰωάννης, ὁ τοῦ δημιουργοῦ ἄνθρωπος, καὶ ἀγνοῶν, 16 ὡς νομίζουσι, τὴν καινὴν θεότητα;

14. Οὐ μίαν δὲ καὶ βραχεῖαν πιστεύονται διακονίαν εὐαγγελικὴν ἄγγελοι οὐδὲ μόνην τὴν πρὸς τοὺς ποιμένας γεγεννημένην· ἀλλὰ γὰρ ἐπὶ τέλει μετέωρος καὶ ἱπτάμενος 10 ἄγγελος εὐαγγέλιον ἔχων εὐαγγελιεῖται πᾶν ἔθνος, τοῦ ἀγαθοῦ πατρὸς οὐ πάντη καταλιπόντος τοὺς ἀποπεπτωκότας αὐτοῦ. φησὶ γοῦν ἐν τῇ Ἀποκαλύψει ὁ τοῦ Ζεβεδαίου Ἰωάννης· Καὶ εἶδον ἄγγελον πετόμενον ἐν μεσουρανήματι, 15 ἔχοντα εὐαγγέλιον αἰώνιον εὐαγγελίσασθαι ἐπὶ τοὺς καθήμε- νους ἐπὶ τῆς γῆς καὶ ἐπὶ πᾶν ἔθνος καὶ φυλὴν καὶ γλῶσσαν καὶ λαὸν, λέγων ἐν φωνῇ μεγάλη Φοβήθητε τὸν θεὸν καὶ δότε αὐτῷ δόξαν, ὅτι ἦλθεν ἡ ὥρα τῆς κρίσεως αὐτοῦ, καὶ προσκυνήσατε τὸν ποιήσαντα τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν καὶ τὴν θάλασσαν καὶ πηγάς ὑδάτων. 20

15. Ἐπεὶ τοίνυν ἀρχὴ τοῦ εὐαγγελίου κατὰ μίαν ἐκδοχὴν τὴν πᾶσαν παρεστήσαμεν εἶναι παλαιὰν διαθήκην διὰ τοῦ ὀνόματος Ἰωάννου σημαινομένην, ὑπὲρ τοῦ μὴ ἀμάρτυρον εἶναι τὴν ἐκδοχὴν ταύτην παραθησόμεθα τὸ ἐκ Πράξεων περὶ τοῦ τῆς Αἰθιόπων βασιλίδος εὐνούχου εἰρη- 25 μένον καὶ Φιλίππου· Ἀρξάμενος γὰρ, φησὶν, ὁ Φίλιππος ἀπὸ τῆς Ἡσαίου γραφῆς τῆς Ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἦχθη, καὶ ὡς ἀμνὸς ἐνώπιον τοῦ κείροντος ἄφωνος· εὐηγγε- λίσατο αὐτῷ τὸν κύριον Ἰησοῦν. πῶς γὰρ ἀρχόμενος ἀπὸ τοῦ προφήτου εὐαγγελίζεται Ἰησοῦν, εἰ μὴ τῆς ἀρχῆς τοῦ 30 εὐαγγελίου μέρος τι ὁ Ἡσαίας ἦν; ἅμα δὲ καὶ τὰ ἐν πρώ- τοις ἡμῖν εἰρημένα περὶ τοῦ δύνασθαι εὐαγγέλιον εἶναι πᾶσαν θεῖαν γραφὴν ἐντεῦθεν δύναται δηλοῦσθαι. καὶ γὰρ

16 φυλὴν] φυλακὴν

εἰ ὁ εὐαγγελιζόμενος ἀγαθὰ εὐαγγελίζεται, πάντες δὲ οἱ πρὸ
 τῆς σωματικῆς Χριστοῦ ἐπιδημίας Χριστὸν εὐαγγελίζονται
 ὄντα τὰ ἀγαθὰ, ὡς ἀπεδείξαμεν, πάντων πῶς εἰσιν οἱ λόγοι
 τοῦ εὐαγγελίου μέρος. ὅπερ εὐαγγέλιον λεγόμενον λα-
 5 λείσθαι ἐν ὧ τῷ κόσμῳ ἡμεῖς ἐκλαμβάνομεν ἀπαγγέλ-
 λεισθαι ἐν ὧ τῷ κόσμῳ, οὐ μόνον τῷ περιγεῖν τόπῳ
 ἀλλὰ καὶ παντὶ τῷ συστήματι τῷ ἐξ οὐρανοῦ καὶ γῆς, ἡ ἐξ
 οὐρανῶν καὶ γῆς. καὶ τί δεῖ ἐπὶ πλείον μηκύνειν τὸν περὶ
 τοῦ τί τὸ εὐαγγέλιόν ἐστι λόγον; αὐτάρκως δὲ τούτων
 10 εἰρημένων, καὶ ἐκ τούτων τῶν μὴ ἀνεντρεχῶν δυναμένων τὰ
 παραπλήσια συναγαγεῖν ἀπὸ τῶν γραφῶν καὶ βλέπειν τίς
 17 ἡ δόξα τῶν ἐν Ἰησοῦ Χριστῷ ἀγαθῶν ὑπὸ τοῦ εὐαγγελίου,
 διακονουμένου ὑπὸ ἀνθρώπων καὶ ἀγγέλων, ἐγὼ δ' οἶμαι ὅτι
 καὶ ἀρχῶν καὶ ἐξουσιῶν καὶ θρόνων καὶ κυριότητων καὶ cf. Eph i 21
 15 παντὸς ὀνόματος ὀνομαζομένου, οὐ μόνον ἐν τούτῳ τῷ αἰῶνι
 ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ μέλλοντι, εἶγε καὶ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ,
 αὐτοῦ που καταπαύσομεν τὰ πρὸ τῆς συναναγνώσεως τῶν
 γεγραμμένων. ἤδη δὲ θεὸν αἰτῶμεθα συνεργῆσαι διὰ
 Χριστοῦ ἡμῖν ἐν ἀγίῳ πνεύματι πρὸς ἀνάπτυξιν τοῦ ἐν ταῖς
 20 λέξεσιν ἐναποτεθησαυρισμένου μυστικοῦ νοῦ.

16. Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος. Οὐ μόνον Ἕλληνες πολλὰ
 φασὶ σημαίνόμενα εἶναι ἀπὸ τῆς ἀρχῆς προσηγορίας· ἀλλὰ
 γὰρ εἴ τις τηρήσαι συνάγων πάντοθεν τοῦτο τὸ ὄνομα καὶ
 ἀκριβῶς ἐξετάζων βούλοιτο κατανοεῖν ἐν ἐκάστῳ τόπῳ τῶν
 25 γραφῶν ἐπὶ τίνος τέτακται, εὐρήσει καὶ κατὰ τὸν θεῖον λόγον
 τὸ πολύσημον τῆς φωνῆς. ἡ μὲν γάρ τις ὡς μεταβάσεως,
 αὕτη δέ ἐστιν ἡ ὡς ὁδοῦ καὶ μήκου· ὅπερ δηλοῦται ἐκ τοῦ
 Ἀρχῇ ὁδοῦ ἀγαθῆς τὸ ποιεῖν τὰ δίκαια. τῆς γὰρ ἀγαθῆς ὁδοῦ Pr xvi 7
 μεγίστης τυγχανούσης, κατὰ μὲν τὰ πρῶτα νοητέον εἶναι τὸ
 30 πρακτικόν, ὅπερ παρίσταται διὰ τοῦ Ποιεῖν τὰ δίκαια· κατὰ
 δὲ τὰ ἐξῆς τὸ θεωρητικόν· εἰς ὃ καταλήγειν οἶμαι καὶ τὸ
 τέλος αὐτῆς ἐν τῇ λεγομένῃ ἀποκαταστάσει, διὰ τὸ μηδένα
 • καταλείπεσθαι τότε ἐχθρόν, εἶγε ἀληθὲς τό· Δεῖ γὰρ αὐτὸν 1 Co xv 25 f.

33 post αὐτὸν] ins. ἐτι intra lin. (ut videtur)

- βασιλεύειν, ἕως ἂν θῇ τοὺς ἐχθροὺς αὐτοῦ ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ· ἔσχατος δὲ ἐχθρὸς καταργεῖται ὁ θάνατος. τότε γὰρ μία πρᾶξις ἔσται τῶν πρὸς θεὸν διὰ τὸν πρὸς αὐτὸν λόγον φθασάντων, ἢ τοῦ κατανοεῖν τὸν θεόν, ἵνα γένωνται οὕτως ἐν τῇ γνώσει τοῦ πατρὸς μορφωθέντες πάντες ἀκρι- 5
 cf. Mt xi 27; Lc x 22 βῶς υἱὸς, ὡς νῦν μόνος ὁ υἱὸς ἔγνωκε τὸν πατέρα· εἰ γὰρ ἐπιμελῶς τις ἐξετάζοι πότε γνώσονται, οἷς ἀποκαλύπτει ὁ ἐγνωκὼς τὸν πατέρα υἱὸς, τὸν πατέρα, καὶ †βλέποι† τὸ νῦν
 1 Co xiii 12 δι' ἐσόπτρου καὶ ἐν αἰνίγματι τὸν βλέποντα βλέπειν,
 1 Co viii 2 οὐδέπω ἐγνωκότα καθὼς δεῖ γινῶναι, οὐκ ἂν ἀμάρτοι λέγων 10
 cf. Jo xvii 21 μηδένα ἐγνωκέναι, καὶ ἀπόστολος καὶ προφήτης τις ἦ, τὸν πατέρα, ἀλλ' ὅταν γένωνται ἐν ὧς ὁ υἱὸς καὶ ὁ πατήρ ἐν εἰσιν. εἰ καὶ δόξει τις ἡμᾶς παρεκβεβηκέναι, ἐν σημαι-
 νόμενον τῆς ἀρχῆς σαφηνίζοντας καὶ ταῦτα εἰρηκότας, δεικτέον ὅτι ἡ παρέκβασις πρὸς τὸ προκείμενον ἀναγκαία 18
 καὶ χρήσιμος ἦν. εἰ γὰρ ἀρχὴ ὡς μεταβάσεώς ἐστι καὶ
 Pr xvi 7 ὁδοῦ καὶ μήκους, ἀρχὴ δὲ ὁδοῦ ἀγαθῆς τὸ ποιεῖν τὰ δίκαια, ἔστιν εἰδέναι εἰ πᾶσα ὁδὸς ἀγαθὴ πως ἀρχὴν μὲν ἔχει τὸ ποιεῖν τὰ δίκαια, μετὰ δὲ τὴν ἀρχὴν τὴν θεωρίαν, καὶ τίνα τρόπον τὴν θεωρίαν. 20
 17. Ἔστι δὲ ἀρχὴ καὶ ἡ ὡς γενέσεως, ἣ δόξαι ἂν ἐπὶ
 Ge i τοῦ· Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν· οἶμαι δὲ σαφέστερον ἐν τῷ Ἰωβ τοῦτο καταγγέλλεσθαι τὸ
 Job xl 14 (19) σημαινόμενον κατὰ τό· Τοῦτ' ἐστὶν ἀρχὴ πλάσματος, πεποι-
 ημένον ἐγκαταπαίζεσθαι ὑπὸ τῶν ἀγγέλων αὐτοῦ. ὑπο- 25
 λάβοι γὰρ ἂν τις τῶν ἐν γενέσει τῇ τοῦ κόσμου τυγχανόντων ἐν ἀρχῇ πεποιῆσθαι τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν· βέλτιον δὲ, ὡς πρὸς τὸ δεύτερον ῥητὸν, πολλῶν ὄντων τῶν ἐν σώμασι γεγεννημένων, πρῶτον τῶν ἐν σώματι τὸν καλούμενον εἶναι
 Job iii 8 δράκοντα, ὀνομαζόμενον δέ που καὶ μέγα κῆτος ὅπερ ἐχειρώ- 30
 σατο ὁ κύριος. καὶ ἀναγκαῖον ἐπιστῆσαι εἰ αὔλον πάντη καὶ ἀσώματον ζῶν ζώντων ἐν μακαριότητι τῶν ἀγίων, ὁ καλούμενος δράκων ἄξιος γεγένηται, ἀποπεσὼν τῆς καθαρᾶς ζωῆς, πρὸ πάντων ἐνδεθῆναι ὕλῃ καὶ σώματι, ἵνα διὰ τοῦτο

χρηματίζων ὁ κύριος διὰ λαίλαπος καὶ νεφῶν λέγῃ· Τοῦτ' ἐ- Job xl 14 (19)
 στιν ἀρχὴ πλάσματος κυρίου, πεποιημένον ἐγκαταπαί-
 ζεσθαι ὑπὸ τῶν ἀγγέλων αὐτοῦ. δυνατὸν μέντοι γε τὸν
 δράκοντα μὴ ἀπαξαπλῶς εἶναι ἀρχὴν πλάσματος κυρίου,
 5 ἀλλὰ πολλῶν ἐν σώματι ἐγκαταπαίζεσθαι πεποιημένων ὑπὸ
 τῶν ἀγγέλων, τοῦτον ἀρχὴν τῶν τοιούτων εἶναι, δυναμένων
 τινῶν ὑπάρχειν ἐν σώματι οὐχ οὕτως· καὶ γὰρ ἡ ψυχὴ τοῦ
 ἡλίου ἐν σώματι, καὶ πᾶσα ἡ κτίσις, περὶ ἧς ὁ ἀπόστολὸς
 φησι· Πᾶσα ἡ κτίσις στενάζει καὶ συνωδίνει ἄχρι τοῦ νῦν. Ro viii 22, 20
 10 καὶ τάχα περὶ ἐκείνης ἐστὶ τό· Τῇ ματαιότητι ἡ κτίσις
 ὑπετάγη οὐχ ἐκούσα, ἀλλὰ διὰ τὸν ὑποτάξαντα τῇ ἐλπίδι,
 ἵνα ἐν ματαιότητι τὰ σώματα ἦ, καὶ τὸ ποιεῖν τὰ σωματικά,
 ὅπερ ἀναγκαῖον <ἐστι> τῷ ἐν σώματι <ἐπιμένοντι, οὐχ ἐκόντι
 αὐτῷ ἀλλὰ διὰ τὴν ἐλπίδα> ὑπάρχει. ὁ ἐν σώματι οὐχ ἐκὼν
 15 ποιεῖ τὰ σώματος· διὰ τοῦτο τῇ ματαιότητι ἡ κτίσις ὑπετάγη
 19 οὐχ ἐκούσα, καὶ οὐχ ἐκὼν ποιῶν τὰ σώματος ὁ ποιεῖ ποιεῖ
 διὰ τὴν ἐλπίδα, ὡς εἰ λέγοιμεν Παῦλον θέλει ἐπιμένειν τῇ cf. Phil i 23 f.
 σαρκὶ οὐχ ἐκόντα ἀλλὰ διὰ τὴν ἐλπίδα. προτιμῶντα γὰρ
 κατ' αὐτὸ τὸ ἀναλῦσαι καὶ σὺν Χριστῷ εἶναι, οὐκ ἄλογον
 20 ἦν βούλεσθαι ἐπιμένειν τῇ σαρκὶ διὰ τὴν ἐτέρων ὠφέλειαν
 καὶ προκοπὴν τὴν ἐν τοῖς ἐλπιζομένοις, οὐ μόνον αὐτοῦ
 ἀλλὰ καὶ τῶν ὠφελουμένων ὑπ' αὐτοῦ. κατὰ τοῦτο δὲ τὸ
 ὡς γενέσεως σημαίνονμενον τὴν ἀρχὴν καὶ τὸ ὑπὸ τῆς σοφίας
 ἐν παροιμίαις λεγόμενον ἐκδέξασθαι δυνησόμεθα· Ὁ θεός Pr viii 22
 25 γὰρ, φησὶν, ἔκτισέ με ἀρχὴν ὁδῶν αὐτοῦ εἰς ἔργα αὐτοῦ.
 δύναται μέντοι γε καὶ ἐπὶ τὸ πρῶτον ἀνάγεσθαι, τουτέστι τὸ
 ὡς ὁδοῦ, διὰ τὸ λέγεσθαι· Ὁ θεός ἐκτισέ με ἀρχὴν ὁδῶν
 αὐτοῦ. οὐκ ἀτόπως δὲ καὶ τὸν τῶν ὅλων θεὸν ἐρεῖ τις
 ἀρχὴν, σαφῶς προπίπτων, ὅτι ἀρχὴ υἱοῦ ὁ πατήρ, καὶ ἀρχὴ
 30 δημιουργημάτων ὁ δημιουργός, καὶ ἀπαξαπλῶς ἀρχὴ τῶν
 ὄντων ὁ θεός. παραμυθήσεται δὲ διὰ τοῦ· Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ
 λόγος, λόγον νοῶν τὸν υἱόν, παρὰ τὸ εἶναι ἐν τῷ πατρὶ

13 post ἀναγκαῖον] lac. iv circa litt. post σώματι] lac. xl
 circa litt. Quae uncinis concluduntur, ex coniectura supplevi.

cf. 2 Macc
vii 28
Hermas Vis
ii 6
Col i 15

λεγόμενον εἶναι ἐν ἀρχῇ. (18) τρίτον δὲ τὸ ἐξ οὗ οἴονται ἐξ ὑποκειμένης ὕλης, ἀρχὴ παρὰ τοῖς ἀγέννητον αὐτὴν ἐπισταμένοις, ἀλλ' οὐ παρ' ἡμῖν τοῖς πειθομένοις, ὅτι ἐξ οὐκ ὄντων τὰ ὄντα ἐποίησεν ὁ θεὸς, ὡς ἡ μήτηρ τῶν ἐπὶ μαρτύρων ἐν Μακκαβαϊκοῖς, καὶ ὁ τῆς μετανοίας ἄγγελος ἐν τῷ ποιμένι 5 ἐδίδαξε. (19) πρὸς τοῦτοις ἀρχὴ καὶ τὸ καθ' οἶον κατὰ τὸ εἶδος, οὕτως· εἴπερ εἰκὼν τοῦ θεοῦ τοῦ ἀοράτου ὁ πρωτότοκος πάσης κτίσεως, ἀρχὴ αὐτοῦ ὁ πατὴρ ἐστίν. ὁμοίως δὲ καὶ Χριστὸς ἀρχὴ τῶν κατ' εἰκόνα γενομένων θεοῦ. εἰ γὰρ οἱ ἄνθρωποι κατ' εἰκόνα, ἡ εἰκὼν δὲ κατὰ τὸν πατέρα, τὸ μὲν 10 καθὸ τοῦ χριστοῦ ὁ πατὴρ ἀρχὴ, τὸ δὲ καθὸ τῶν ἀνθρώπων ὁ χριστὸς γενομένων οὐ κατὰ τὸ οὗ ἐστὶν εἰκὼν, ἀλλὰ κατὰ τὴν εἰκόνα· ἀρμόσει δὲ τό· Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος, εἰς τὸ αὐτὸ παράδειγμα.

Jo i 1

He v 12

18. (20) Ἔστιν ἀρχὴ καὶ ὡς μαθήσεως, καθὸ τὰ στοι- 15 χεῖα φαμεν ἀρχὴν εἶναι γραμματικῆς. κατὰ τοῦτό φησιν ὁ ἀπόστολος ὅτι Ὁφείλοντες εἶναι διδάσκαλοι διὰ τὸν χρόνον, πάλιν χρεῖαν ἔχετε τοῦ διδάσκειν ὑμᾶς τίνα τὰ στοιχεῖα τῆς ἀρχῆς τῶν λογίων τοῦ θεοῦ. διττὴ δὲ ἡ ὡς μαθήσεως ἀρχὴ, ἡ μὲν τῇ φύσει, ἡ δὲ ὡς πρὸς ἡμᾶς· ὡς εἰ λέγοιμεν 20 ἐπὶ Χριστοῦ, φύσει μὲν αὐτοῦ ἀρχὴ ἡ θεότης, πρὸς ἡμᾶς δὲ, μὴ ἀπὸ τοῦ μεγέθους αὐτοῦ δυναμένους ἄρξασθαι τῆς 20 περὶ αὐτοῦ ἀληθείας, ἡ ἀνθρωπότης αὐτοῦ, καθὸ τοῖς

1 Co ii 2

cf. 1 Co i 24

Jo i 14

Col i 15

1 Co xv 45

νηπίοις καταγγέλλεται Ἰησοῦς Χριστὸς, καὶ οὗτος ἐσταυρωμένος. ὡς κατὰ τοῦτο εἰπεῖν ἀρχὴν εἶναι μαθήσεως τῇ 25 μὲν φύσει Χριστὸν καθὸ σοφία καὶ δύναμις θεοῦ, πρὸς ἡμᾶς δὲ ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο, ἵνα σκηνώσῃ ἐν ἡμῖν, οὕτω μόνον πρῶτον αὐτὸν χωρῆσαι δυναμένοις. καὶ τάχα διὰ τοῦτο οὐ μόνον πρωτότοκός ἐστι πάσης κτίσεως, ἀλλὰ καὶ Ἀδὰμ ἐρμηνεύεται ἄνθρωπος. ὅτι δὲ Ἀδὰμ ἐστὶ, φησὶν ὁ 30 Παῦλος· Ὁ ἔσχατος Ἀδὰμ εἰς πνεῦμα ζωοποιοῦν. (21) ἔστι δὲ ἀρχὴ καὶ ὡς ἡ πράξεως, ἐν ᾗ πράξει ἐστὶ τι τέλος μετὰ

τὴν ἀρχήν. καὶ ἐπίστησον εἰ ἡ σοφία ἀρχὴ τῶν πράξεων οὐσα τοῦ θεοῦ οὕτω δύναται νοεῖσθαι ἀρχή.

19. (22) Τοσούτων σημαινομένων ἐπὶ τοῦ παρόντος ἡμῖν ὑποπεσόντων περὶ ἀρχῆς, ζητοῦμεν ἐπὶ τίνος δεῖ λαμβάνειν
 5 τό· Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος. καὶ σαφές ὅτι οὐκ ἐπὶ τοῦ ὡς μεταβάσεως, ἢ ὡς ὁδοῦ καὶ μήκου· οὐκ ἄδελφον δὲ ὅτι οὐδὲ ἐπὶ τοῦ ὡς γενέσεως. πλὴν δυνατὸν ὡς τὸ ὑφ' οὗ, ὅπερ ἐστὶ ποιῶν, εἶγε ἐνετείλατο ὁ θεὸς καὶ ἐκτίσθησαν. Ps cxlvi 5
Ge i 3, 6
 10 τω φῶς, καί· Γενηθήτω στερέωμα. δημιουργὸς δὲ ὁ χριστὸς ὡς ἀρχή, καθὼ σοφία ἐστὶ, τῷ σοφία εἶναι καλούμενος ἀρχή. ἡ γὰρ σοφία παρὰ τῷ Σαλομῶντί φησιν· Ὁ θεὸς Pr viii 22
cf. Jo i 1
 ἐκτίσέ με ἀρχὴν ὁδῶν αὐτοῦ εἰς ἔργα αὐτοῦ, ἵνα ἐν ἀρχῇ ἢ ὁ λόγος, ἐν τῇ σοφίᾳ· κατὰ μὲν τὴν σύστασιν τῆς περὶ
 15 τῶν ὄλων θεωρίας καὶ νοημάτων τῆς σοφίας νοουμένης, κατὰ δὲ τὴν πρὸς τὰ λογικὰ κοινωνίαν τῶν τεθεωρημένων τοῦ λόγου λαμβανομένου. καὶ οὐ θαυμαστὸν εἰ, ὡς προ-
 ειρήκαμεν, πολλὰ ὦν ἀγαθὰ ὁ σωτὴρ ἐνεπινοούμενα ἔχει ἐν αὐτῷ πρῶτα καὶ δεύτερα καὶ τρίτα. ὁ γοῦν Ἰωάννης
 20 ἐπήνεγκε φάσκων περὶ τοῦ λόγου· Ὁ γέγονεν, ἐν αὐτῷ ζωὴ Jo i 4
 ἦν· γέγονεν οὖν ἡ ζωὴ ἐν τῷ λόγῳ· καὶ οὔτε ὁ λόγος ἑτερός ἐστὶ τοῦ χριστοῦ, ὁ θεὸς λόγος, ὁ πρὸς τὸν πατέρα, δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο, οὔτε ἡ ζωὴ ἑτέρα τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ·
 διό φησιν· Ἐγὼ εἰμι ἡ ὁδὸς καὶ ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ ζωὴ. Jo xiv 6
 25 ὥσπερ οὖν ἡ ζωὴ γέγονεν ἐν τῷ λόγῳ, οὕτως ὁ λόγος ἦν ἐν
 21 ἀρχῇ. ἐπίστησον δὲ εἰ οἷόν τέ ἐστὶ καὶ κατὰ τὸ σημαι-
 νόμενον τοῦτο ἐκδέχεσθαι ἡμᾶς τό· Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος·
 ἵνα κατὰ τὴν σοφίαν καὶ τοὺς τύπους τοῦ συστήματος τῶν
 ἐν αὐτῷ νοημάτων τὰ πάντα γίνηται. οἶμαι γὰρ, ὥσπερ
 30 κατὰ τοὺς ἀρχιτεκτονικοὺς τύπους οἰκοδομεῖται ἡ τεκταί-
 νεται οἰκία καὶ ναὺς, ἀρχὴν τῆς οἰκίας καὶ τῆς νεῶς ἐχόντων
 τοὺς ἐν τῷ τεχνίτῃ τύπους καὶ λόγους, οὕτω τὰ σύμπαντα

γεγονέναι κατὰ τοὺς ἐν τῇ σοφίᾳ προτρανωθέντας ὑπὸ θεοῦ
 Ps ciii (civ) τῶν ἐσομένων λόγους· Πάντα γὰρ ἐν σοφίᾳ ἐποίησε. καὶ
 24 λεκτέον ὅτι κτίσας, ἴν' οὕτως εἴπω, ἐμψυχον σοφίαν ὁ θεὸς,
 αὐτῇ ἐπέτρεψεν ἀπὸ τῶν ἐν αὐτῇ τύπων τοῖς οὖσι καὶ τῇ
 ὕλῃ παρασχεῖν καὶ τὴν πλάσιν καὶ τὰ εἶδη, ἐγὼ δὲ ἐφίστημι 5
 εἰ καὶ τὰς οὐσίας. οὐ χαλεπὸν μὲν οὖν παχύτερον εἰπεῖν
 Ap xxii 13 ἀρχὴν τῶν ὄντων εἶναι τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ, λέγοντα· Ἐγὼ
 εἰμι ἡ ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος, τὸ Α καὶ τὸ Ω, ὁ πρῶτος καὶ ὁ
 ἔσχατος· ἀναγκαῖον δὲ εἰδέναι ὅτι οὐ κατὰ πᾶν ὃ ὀνομάζεται
 ἀρχὴ ἐστὶν αὐτός. πῶς γὰρ καθὼς ζωὴ ἐστὶ δύναται εἶναι 10
 ἀρχή, ἥτις ζωὴ γέγονεν ἐν τῷ λόγῳ, δηλονότι ἀρχὴ τυγχά-
 Col i:8 νοντι αὐτῆς; ἔτι δὲ σαφέστερον ὅτι καθὼς πρωτότοκος ἐστὶν
 ἐκ τῶν νεκρῶν οὐ δύναται εἶναι ἀρχή. καὶ ἐὰν ἐπιμελῶς
 ἐξετάζωμεν αὐτοῦ πάσας τὰς ἐπινοίας, μόνον κατὰ τὸ εἶναι
 σοφία ἀρχὴ ἐστὶν, οὐδὲ κατὰ τὸ εἶναι λόγος ἀρχὴ τυγχάνων, 15
 εἶγε ὁ λόγος ἐν ἀρχῇ ἦν· ὥς εἰπεῖν ἂν τινα τεθαρρηκότως
 Jo i:1 ὅτι πρεσβύτερον πάντων τῶν ἐπινοουμένων ταῖς ὀνομασίαις
 τοῦ πρωτοτόκου πάσης κτίσεως ἐστὶν ἡ σοφία.

20. Ὁ θεὸς μὲν οὖν πάντα ἔν ἐστι καὶ ἀπλοῦν· ὁ δὲ
 cf. Ro iii 25 σωτήρ ἡμῶν διὰ τὰ πολλὰ, ἐπεὶ προέθετο αὐτὸν ὁ θεὸς 20
 ἱλαστήριον καὶ ἀπαρχὴν πάσης τῆς κτίσεως, πολλὰ γίνεται,
 ἥ καὶ τάχα πάντα ταῦτα, καθὰ χρῆζει αὐτοῦ ἡ ἐλευθεροῦσθαι
 δυναμένη πᾶσα κτίσις. καὶ διὰ τοῦτο γίνεται φῶς τῶν
 ἀνθρώπων, ὅτε ἄνθρωποι ὑπὸ τῆς κακίας σκοτισθέντες δέον-
 cf. Jo i:5 ται φωτὸς τοῦ ἐν τῇ σκοτίᾳ φαίνοντος καὶ ὑπὸ σκοτίας μὴ 25
 καταλαμβανομένου, οὐκ ἂν, εἰ μὴ γεγόνεισαν ἐν τῷ σκότῳ
 οἱ ἄνθρωποι, γενόμενος ἀνθρώπων φῶς. τὸ δ' ὁμοίον ἐστι
 cf. Ap i:5 νοῆσαι καὶ ἐπὶ τοῦ εἶναι αὐτὸν πρωτότοκον τῶν νεκρῶν. εἰ
 γὰρ καθ' ὑπόθεσιν ἡ γυνὴ μὴ ἡπάτητο καὶ ὁ Ἀδὰμ μὴ 22
 παραπέπτωκε, κτισθεὶς δὲ ὁ ἄνθρωπος ἐπὶ ἀφθαρσίᾳ κεκρα- 30
 cf. Ps xxi
 (xxii) 16 τήκει τῆς ἀφθαρσίας, οὐτ' ἂν εἰς χοῦν θανάτου καταβεβήκει,
 οὐτ' ἂν ἀπέθανεν οὐκ οὕσης ἀμαρτίας, ἥ διὰ τὴν φιλανθρω-

πían αὐτὸν ἐχρῆν ἀποθανεῖν· ταῦτα δὲ μὴ ποιήσας οὐκ
 ἐγίνετο πρωτότοκος ἐκ τῶν νεκρῶν. ἐξεταστέον δὲ, μήποτε
 καὶ ποιμὴν οὐκ ἂν ἐγίνετο, τοῦ ἀνθρώπου μὴ παρασυμ-
 βληθέντος τοῖς κτήνεσι τοῖς ἀνοήτοις μὴδ' ὁμοιωθέντος
 5 αὐτοῖς. εἰ γὰρ ἀνθρώπους καὶ κτήνη σῶζει ὁ θεός, σῶζει ἂ
 σῶζει κτήνη ποιμένα αὐτοῖς χαρισάμενος τοῖς μὴ χωροῦσι
 τὸν βασιλέα. βασανιστέον οὖν συναγαγόντα τὰς ὀνομα-
 σίας τοῦ υἱοῦ, ποῖαι αὐτῶν ἐπιγεγόνασιν, οὐκ ἂν ἐν μακα-
 ριότητι ἀρξαμένων καὶ μεινάντων τῶν ἀγίων γενόμεναι τὰ
 10 τούτῳ. τάχα γὰρ σοφία ἔμενε μόνον ἢ καὶ λόγος ἢ καὶ
 ζωὴ, πάντως δὲ καὶ ἀλήθεια· οὐ μὴν δὲ καὶ τὰ ἄλλα ὅσα
 δι' ἡμᾶς προσεείληφε. καὶ μακάριοί γε ὅσοι δεόμενοι τοῦ
 υἱοῦ τοῦ θεοῦ τοιοῦτοι γεγόνασιν ὡς μηκέτι αὐτοῦ χρῆζειν
 ἱατροῦ τοὺς κακῶς ἔχοντας θεραπεύοντος μὴδὲ ποιμένος μὴδὲ
 15 ἀπολυτρώσεως, ἀλλὰ σοφίας καὶ λόγου καὶ δικαιοσύνης, ἣ
 εἴ τι ἄλλο τοῖς διὰ τελειότητα χωρεῖν αὐτοῦ τὰ κάλλιστα
 δυναμένοις. τούτῳ περὶ τοῦ· Ἐν ἀρχῇ.

21. (23) Ἰδωμεν δὲ ἐπιμελέστερον τίς ὁ ἐν αὐτῇ
 λόγος. θαυμάζειν μοι πολλάκις ἐπέρχεται σκοποῦντι τὰ ὑπὸ
 20 τινων πιστεύειν εἰς τὸν χριστὸν βουλομένων λεγόμενα περὶ
 αὐτοῦ, τί δήποτε δυσεξαριθμητῶν ὀνομάτων τασσομένων
 ἐπὶ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν τὰ μὲν πλεῖστα παρασιωπῶσιν,
 ἀλλὰ καὶ εἴ ποτε μνήμη αὐτῶν γένοιτο μεταλαμβάνουσιν
 οὐ κυρίως ἀλλὰ τροπικῶς ταῦτα αὐτὸν ὀνομάζεσθαι, ἐπὶ δὲ
 25 μόνῃ τῇς λόγος προσηγορίας ἱστάμενοι, οἷον εἰ λόγον
 μόνον φασὶν εἶναι τὸν Χριστὸν τοῦ θεοῦ, καὶ οὐχὶ ἀκολου-
 θῶς τοῖς λοιποῖς τῶν ὀνομαζομένων ἐρευνῶσι τοῦ σημαινο-
 μένου τὴν δύναμιν ἐκ τῆς λόγος φωνῆς. ὁ δὲ φημι
 θαυμάζειν τῶν πολλῶν, σαφέστερον γὰρ ἐρῶ, τοιοῦτόν
 30 ἔστι. φησὶ που ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ· Ἐγὼ εἰμι τὸ φῶς Jo viii 12
 τοῦ κόσμου· καὶ ἐν ἄλλοις· Ἐγὼ εἰμι ἡ ἀνάστασις· Jo xi 25
 καὶ πάλιν· Ἐγὼ εἰμι ἡ ὁδὸς καὶ ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ ζωὴ· Jo xiv 6

- Jo x 9 γέγραπται δὲ καὶ τό· Ἐγώ εἰμι ἡ θύρα· εἴρηται καὶ τό·
 Jo x 11 Ἐγώ εἰμι ὁ ποιμὴν ὁ καλός· καὶ πρὸς τὴν Σαμαρεῖτιν
 Jo iv 25 f. φάσκουσιν· Οἶδαμεν ὅτι Μεσσίας ἔρχεται, ὁ λεγόμενος 23
 Χριστός· ὅταν ἔλθῃ ἐκείνος ἀναγγελεῖ ἡμῖν πάντα· ἀποκρί-
 νεται· Ἐγώ εἰμι ὁ λαλῶν σοι πρὸς τοὺς, ὅτε ἔνυψε 5
 τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν, κύριος καὶ διδάσκαλος αὐτῶν
 Jo xiii 13 εἶναι διὰ τούτων ὁμολογεῖ· Ὑμεῖς φωνεῖτέ με Ὁ διδάσκα-
 λος καὶ Ὁ κύριος, καὶ καλῶς λέγετε, εἰμὶ γάρ· ἀλλὰ καὶ
 Jo x 36 υἱὸν εἶναι θεοῦ σαφῶς ἑαυτὸν καταγγέλλει λέγων· Ὁν ὁ
 πατὴρ ἡγίασε καὶ ἀπέστειλεν εἰς τὸν κόσμον ὑμεῖς λέγετε 10
 Jo xvii 1 ὅτι Βλασφημεῖς, ὅτι εἶπον Υἱὸς τοῦ θεοῦ εἰμι; καί· Πάτερ,
 ἐλήλυθεν ἡ ὥρα· δόξασόν σου τὸν υἱόν, ἵνα ὁ υἱὸς δοξάσῃ
 σε· εὐρίσκομεν δὲ καταγγέλλοντα ἑαυτὸν καὶ βασιλέα, ὡς
 Jo xviii 33, 36 ἑπὰν ἀποκρινόμενος τῷ Πιλάτῳ πρὸς τό· Σὺ εἰ ὁ βασιλεὺς
 τῶν Ἰουδαίων; λέγῃ· Ἡ βασιλεία ἡ ἐμὴ οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ 15
 κόσμου τούτου· εἰ ἐκ τοῦ κόσμου τούτου ἦν ἡ βασιλεία ἡ
 ἐμὴ, οἱ ὑπηρέται οἱ ἐμοὶ ἡγωνίζοντο ἄν, ἵνα μὴ παραδοθῶ
 τοῖς Ἰουδαίοις· νῦν δὲ ἡ βασιλεία ἡ ἐμὴ οὐκ ἔστιν ἐν-
 Jo xv 1, 5 τεύθεν· ἀνέγνωμεν καὶ τό· Ἐγώ εἰμι ἡ ἄμπελος ἡ ἀληθινή,
 καὶ ὁ πατήρ μου ὁ γεωργός ἐστι· καὶ πάλιν· Ἐγώ εἰμι 20
 ἄμπελος, ὑμεῖς τὰ κλήματα· συναριθμείσθω τούτοις καὶ
 Jo vi 35, 51, 33 τό· Ἐγώ εἰμι ὁ ἄρτος τῆς ζωῆς· καὶ πάλιν· Ἐγώ εἰμι ὁ
 ἄρτος ὁ ζῶν, ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς καὶ ζωὴν διδούς τῷ
 κόσμῳ· καὶ ταῦτα μὲν ἐπὶ τοῦ παρόντος ὑποπεσόντα ἀπὸ
 τῶν ἐν τοῖς εὐαγγελίοις κειμένων παρεθέμεθα, τοσαῦτα 25
 αὐτὸν λέγοντος εἶναι τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ.
 Ap. i 17 f. 22. Ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ Ἰωάννου ἀποκαλύψει λέγει· Ἐγώ
 εἰμι ὁ πρῶτος καὶ ὁ ἔσχατος, καὶ ὁ ζῶν, καὶ ἐγενόμην νεκρός,
 καὶ ἰδοὺ ζῶν εἰμι εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων· καὶ πάλιν·
 Ap xxii 13; cf. xxi 6 Γέγονα ἐγώ τὸ Α καὶ τὸ Ω, καὶ ὁ πρῶτος καὶ ὁ ἔσχατος, ἡ 30
 ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος· ἔστι δὲ οὐκ ὀλίγα τὸν μετὰ παρατηρή-
 σεως ἐντυγχάνοντα ταῖς ἀγίαις βίβλοις καὶ ἀπὸ τῶν προφη-

- τῶν παραπλήσια λαβεῖν, οἷον ὅτι βέλος ἐκλεκτὸν ἑαυτὸν
καλεῖ καὶ δοῦλον τοῦ θεοῦ καὶ φῶς τῶν ἐθνῶν· λέγει δὲ
οὕτω Ἡσαίας· Ἐκ κοιλίας μητρός μου ἐκάλεσέ με τὸ Is xlix 1—3
ὄνομά μου καὶ ἔθηκε τὸ στόμα μου ὡς μάχαιραν ὀξεῖαν καὶ
5 ὑπὸ τὴν σκέπην τῆς χειρὸς αὐτοῦ ἔκρυψέ με· ἔθηκε με ὡς
βέλος ἐκλεκτὸν καὶ ἐν τῇ φαρέτρᾳ αὐτοῦ ἔκρυψέ με, καὶ
εἶπέ μοι Δοῦλός μου εἰ σὺ Ἰσραὴλ καὶ ἐν σοὶ δοξασθή-
σομαι. καὶ μετ' ὀλίγα· Καὶ ὁ θεός μου ἔσται μοι ἰσχύς. Is xlix 5 f.
καὶ εἶπέ μοι Μέγα σοὶ ἐστι τοῦτο κληθῆναί σε παῖδά
10 μου, τοῦ στήσαι τὰς φυλὰς Ἰακώβ καὶ τὴν διασπορὰν
τοῦ Ἰσραὴλ ἐπιστρέψαι; ἰδοὺ τέθεικά σε εἰς φῶς ἐθνῶν,
τοῦ εἶναί σε εἰς σωτηρίαν ἕως ἑσχάτου τῆς γῆς. ἀλλὰ
καὶ ἐν τῷ Ἰερεμίᾳ οὕτως αὐτὸν ἀρνίψ ὁμοιοῖ· Ἐγὼ ὡς Jer xi 19
ἀρνίον ἄκακον ἀγόμενον τοῦ θύεσθαι. ταῦτα μὲν οὖν καὶ
24 τὰ τοιούτοις παραπλήσια αὐτὸς ἑαυτὸν φησιν· ἔστι δὲ καὶ
παρὰ τοῖς εὐαγγελίοις καὶ παρὰ τοῖς ἀποστόλοις καὶ διὰ
τῶν προφητῶν μυρίας ὅσας προσηγορίας συναγαγεῖν ἄς
καλεῖται ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ, ἥτοι τῶν τὰ εὐαγγέλια γραψάντων
τὴν ἰδίαν διάνοιαν τῶν περὶ τοῦ ὃ τί ποτέ ἐστιν ἐκτιθεμένων,
20 ἢ τῶν ἀποστόλων ἐξ ὧν μεμαθήκασι δοξολογούντων αὐτὸν,
καὶ τῶν προφητῶν προκηρυσσόντων αὐτοῦ τὴν ἐσομένην
ἐπιδημίαν καὶ τὰ περὶ αὐτοῦ ἀπαγγελλόντων διαφόροις
ὀνόμασιν. οἷον ὁ Ἰωάννης αὐτὸν ἁμνὸν θεοῦ ἀναγορεύει
λέγων· Ἴδε ὁ ἁμνὸς τοῦ θεοῦ, ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ Jo i 29—31
25 κόσμου· καὶ ἄνδρα διὰ τούτων· Οὗτός ἐστιν ὑπὲρ οὗ ἐγὼ
εἶπον ὅτι ὀπίσω μου ἔρχεται ἀνὴρ ὃς ἔμπροσθέν μου γέγονεν,
ὅτι πρῶτός μου ἦν· καγὼ οὐκ ᾔδην αὐτόν. ἐν δὲ τῇ καθο-
λικῇ ἐπιστολῇ ὁ Ἰωάννης παράκλητον περὶ τῶν ψυχῶν ἡμῶν
πρὸς τὸν πατέρα φησὶν αὐτὸν εἶναι, λέγων· Καὶ ἂν τις 1 Jo ii 1 f.
30 ἁμάρτη, παράκλητον ἔχομεν πρὸς τὸν πατέρα, Ἰησοῦν
Χριστὸν δίκαιον. ἐπιφέρει δὲ ὅτι καὶ ἰλασμός ἐστι περὶ
τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν· ᾧ παραπλησίως ὁ Παῦλος λέγει αὐτόν

- Ro iii 25 f. εἶναι ἱλαστήριον, φάσκων· Ὁν προέθετο ὁ θεὸς ἱλαστήριον διὰ πίστεως ἐν τῷ αἵματι αὐτοῦ, διὰ τὴν πάρεσιν τῶν προγεγονότων ἁμαρτημάτων ἐν τῇ ἀνοχῇ τοῦ θεοῦ. κεκήρυκται δὲ κατὰ τὸν Παῦλον σοφία εἶναι καὶ δύναμις θεοῦ, 5
- 1 Co i 24, 30 ὡς ἐν τῇ πρὸς Κορινθίους, ὅτι Χριστὸς δύναμις ἐστὶ καὶ 5 θεοῦ σοφία· πρὸς τοῦτοις, ὅτι καὶ ἁγιασμός ἐστὶ καὶ ἀπολύτρωσις. Ὅς ἐγενήθη γὰρ, φησὶ, σοφία ἡμῖν ἀπὸ θεοῦ, δικαιοσύνη τε καὶ ἁγιασμός καὶ ἀπολύτρωσις. ἀλλὰ καὶ ἀρχιερέα μέγαν διδάσκει ἡμᾶς αὐτὸν τυγχάνειν, πρὸς Ἑβραίους γράφων· Ἐχοντες οὖν ἀρχιερέα μέγαν, διεληλυθότα 10 τοὺς οὐρανοὺς, Ἰησοῦν τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ, κρατῶμεν τῆς ὁμολογίας.
23. Οἱ δὲ προφῆται παρὰ ταῦτα καὶ ἑτέροις ὀνόμασιν αὐτὸν καλοῦσιν· ὁ μὲν Ἰακώβ ἐν τῇ πρὸς τοὺς υἱοὺς 15
- Ge xlix 8 f. εὐλογία, Ἰούδα, τὸ γάρ· Ἰούδα, σὲ αἰνέσαισαν οἱ ἀδελφοί σου· αἱ χεῖρές σου ἐπὶ νώτου τῶν ἐχθρῶν σου. σκύμνος λέοντος Ἰούδα· ἐκ βλαστοῦ, νιέ μου, ἀνέβη· ἀναπесὼν ἐκοιμήθης ὡς λέων, καὶ ὡς σκύμνος, τίς ἐγερεῖ αὐτόν; οὐ κατὰ τὸν ἐνεστηκότα δὲ καιρὸν ἐστὶ πρὸς λέξιν παραστήσαι πῶς τὰ τῷ Ἰούδα λεγόμενα περὶ Χριστοῦ ἐστίν. ἀλλὰ καὶ 20
- Ge xlix 10 ἀνθυποφορὰ εὐλόγως ἐπενεχθῆναι δυναμένη· Οὐκ ἐκλείψει ἀρχῶν ἐξ Ἰούδα, καὶ ἡγούμενος ἐκ τῶν μηνῶν αὐτοῦ· ἐν ἄλλοις εὐκαιρότερον λυθήσεται. οἶδε δὲ τὸν χριστὸν Ἰακώβ 25
- Is xlii 1—4; cf. Mt xii 18—21 καὶ Ἰσραὴλ ὀνομαζόμενον Ἡσαΐας λέγων· Ἰακώβ ὁ παῖς μου, ἀντιλήψομαι αὐτοῦ· Ἰσραὴλ ὁ ἐκλεκτός μου, προσε- 25 δέξατο αὐτὸν ἡ ψυχὴ μου· κρίσιν τοῖς ἔθνεσιν ἀπαγγελεῖ 25 οὐκ ἐρίσει οὐδὲ κράξει οὐδὲ ἀκούσει τις ἐν ταῖς πλατείαις τὴν φωνὴν αὐτοῦ· κάλαμον συντετριμμένον οὐ κατεάξει καὶ λίνον τυφόμενον οὐ σβέσει, ἕως ἂν ἐκβάλῃ ἐκ νίκους τὴν κρίσιν, καὶ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ ἔθνη ἐλπιούσιν. ὅτι γὰρ ὁ 30
- Mt xii 17 χριστὸς ἐστὶ, περὶ οὗ ταῦτα προφητεύεται, σαφῶς ὁ Ματθαῖος δηλοῖ ἐν τῷ εὐαγγελίῳ, μνησθεὶς ἀπὸ μέρους τῆς περικοπῆς, εἰπών· Ἵνα πληρωθῇ τὸ εἰρημένον Οὐκ ἐρίσει οὐδὲ κράξει, καὶ τὰ ἐξῆς. καλεῖται δὲ καὶ Δαβὶδ ὁ χριστός,

- ὡς ἐπὶ Ἰεζεκιὴλ προφητεύσας πρὸς τοὺς ποιμένας ἐπιφέρει
 ἐκ προσώπου θεοῦ· Ἀναστήσω Δαβὶδ τὸν παῖδά μου, ὃς ^{Ez xxxiv 23}
 ποιμανεῖ αὐτούς· οὐ γὰρ Δαβὶδ ὁ πατριάρχης ἀναστήσεται
 ποιμαίνειν μέλλων τοὺς ἁγίους ἀλλὰ Χριστός. ἔτι δὲ ὁ
 5 Ἡσαΐας ῥάβδον καὶ ἄνθος ὀνομάζει τὸν χριστὸν ἐν τῷ·
 Ἐξελεύσεται ῥάβδος ἐκ τῆς ῥίζης Ἰεσοῦ καὶ ἄνθος ἐκ τῆς ^{Is xi 1—3}
 ῥίζης ἀναβήσεται, καὶ ἐπαναπαύσεται ἐπ' αὐτὸν πνεῦμα τοῦ
 θεοῦ, πνεῦμα σοφίας καὶ συνέσεως, πνεῦμα βουλῆς καὶ
 10 πνεῦμα φόβου θεοῦ. καὶ λίθος δὲ ἐν τοῖς ψαλμοῖς ὁ κύριος
 ἡμῶν εἶναι λέγεται οὕτως· Λίθον ὃν ἀπεδοκίμασαν οἱ ^{Ps cxvii}
 οἰκοδομοῦντες, οὗτος ἐγενήθη εἰς κεφαλὴν γωνίας· παρὰ ^{(cxviii) 22 f.}
 κυρίου ἐγένετο αὕτη, καὶ ἔστι θαυμαστὴ ἐν ὀφθαλμοῖς ἡμῶν.
 δηλοῖ δὲ τὸ εὐαγγέλιον, καὶ ἐν ταῖς Πράξεσιν ὁ Λουκᾶς, οὐκ
 15 ἄλλον ἢ τὸν χριστὸν εἶναι τὸν λίθον· τὸ μὲν εὐαγγέλιον
 οὕτως· Οὐδέποτε ἀνέγνωτε Λίθος ὃν ἀπεδοκίμασαν οἱ οἰκο- ^{Lc xx 17 f.}
 δομοῦντες, οὗτος ἐγενήθη εἰς κεφαλὴν γωνίας; πᾶς ὁ πεσὼν ^{cf. Mt xxi 42, 44}
 ἐπὶ τὸν λίθον τοῦτον συνθλασθήσεται· ἐφ' ὃν δ' ἂν πίσῃ,
 λικμήσει αὐτόν· ἐν δὲ ταῖς Πράξεσιν ὁ Λουκᾶς γράφει·
 20 Οὗτός ἐστιν ὁ λίθος ὁ ἐξουδενωθείς ὑφ' ὑμῶν τῶν οἰκοδόμων, ^{Act iv 11}
 ὁ γενόμενος εἰς κεφαλὴν γωνίας. ἐν δὲ τῶν ἐπὶ τοῦ σωτήρος
 τεταγμένων ὀνομάτων, ἀλλ' οὐχ ὑπ' αὐτοῦ λεγόμενον ὑπὸ
 δὲ τοῦ Ἰωάννου ἀναγεγραμμένον, ἐστὶ καί· Ὁ ἐν ἀρχῇ ^{cf. Jo i 2 f.}
 λόγος πρὸς τὸν θεὸν θεὸς λόγος.
24. Καὶ ἔστιν ἄξιον ἐπιστῆσαι τοῖς τὰ τοσαῦτα τῶν
 ὀνομαζομένων παραπεμπομένοις καὶ τούτῳ ὡς ἐξαιρέτῳ
 χρωμένοις, καὶ πάλιν ἐπ' ἐκείνοις μὲν διήγησιν ζητοῦσιν, εἴ
 25 τις αὐτοῖς προσάγοι αὐτὰ, ἐπὶ δὲ τούτῳ ὡς σαφὲς προσιεμέ-
 νοις τὸ τί ποτέ ἐστιν ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ λόγος ὀνομαζόμενος,
- 30 καὶ μάλιστα ἐπεὶ συνεχῶς χρῶνται τῷ· Ἐξηρεύετο ἡ ^{Ps xliv (xlv)}
 καρδιά μου λόγον ἀγαθόν· οἰόμενοι προφορὰν πατρικὴν ²
 26 οἰοῖναι ἐν συλλαβαῖς κειμένην εἶναι τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ, καὶ

κατὰ τοῦτο ὑπόστασιν αὐτῷ, εἰ ἀκριβῶς αὐτῶν πυνθανοίμεθα, οὐ διδόασιν, οὐδὲ οὐσίαν αὐτοῦ σαφηνίζουσιν, οὐδέπω φαμέν τοιάνδε, ἀλλ' ὅπως ποτὲ οὐσίαν. λόγον γὰρ ἀπαγγελλόμενον υἱὸν εἶναι νοῆσαι καὶ τῷ τυχόντι ἐστὶν ἀμήχανον. καὶ λόγον τοιοῦτον καθ' αὐτὸν ζῶντα, καὶ ἥτοι οὐ 5 κεχωρισμένον τοῦ πατρὸς, καὶ κατὰ τοῦτο τῷ μὴ ὑφεστάναι οἷδὲ υἱὸν τυγχάνοντα, ἣ καὶ κεχωρισμένον καὶ οὐσιωμένον ἀπαγγελλέτωσαν ἡμῖν θεὸν λόγον. λεκτέον οὖν ὅτι ὥσπερ καθ' ἕκαστον τῶν προειρημένων ὀνομάτων ἀπὸ τῆς ὀνομασίας ἀναπτυκτέον τὴν ἔννοιαν τοῦ ὀνομαζομένου, καὶ ἐφαρμοστέον 10 μετὰ ἀποδείξεως πῶς ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ τοῦτο τὸ ὄνομα εἶναι λέγεται, οὕτως καὶ ἐπὶ τοῦ λόγον αὐτὸν ὀνομάζεσθαι ποιητέον. τίς γὰρ ἢ ἀποκλήρωσις ἐφ' ἐνὸς μὲν ἐκάστου μὴ ἴστασθαι ἐπὶ τῆς λέξεως, ἀλλὰ φέρε εἰπεῖν ζητεῖν πῶς αὐτὸν ἐκδεκτέον θύραν καὶ τίνα τρόπον ἀμπελον τίνα τε 15 αἰτίαν ὁδὸν, ἐπὶ δὲ μόνου τοῦ λόγον αὐτὸν ἀναγεγράφθαι τὸ παραπλήσιον οὐ ποιητέον; ἵνα τοίνυν μᾶλλον δυσωπητικώτερον παραδεξώμεθα τὰ λεχθησόμενα εἰς τὰ περὶ τοῦ πῶς λόγος ἐστὶν ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ, ἀρκτέον ἀπὸ τῶν ἐξ ἀρχῆς ἡμῖν προτεθέντων ὀνομάτων αὐτοῦ. καὶ ὅτι μὲν δόξει τισὶ 20 σφόδρα παρεκβατικὸν εἶναι τὸ τοιοῦτον οὐκ ἀγνοοῦμεν· πλὴν ἐπιστήσαντι καὶ πρὸς τὸ προκείμενον χρήσιμον ἔσται τὸ βασανίσαι τὰς ἐννοίας καθ' ὧν τὰ ὀνόματα κεῖται, καὶ προόδου τῶν ἐπιφερομένων ὑπάρξει ἡ κατανόησις τῶν πραγμάτων. ἀπαξ δὲ εἰς τὴν περὶ τοῦ σωτήρος θεολογίαν 25 ἐμπεσόντες, ἀναγκαίως ὅση δύναμις τὰ περὶ αὐτοῦ μετὰ ἐρευνῆς εὐρίσκοντες πληρέστερον αὐτὸν οὐ μόνον ἢ λόγος ἐστὶ νοήσομεν ἀλλὰ καὶ τὰ λοιπά.

cf. Jo viii 12;
ix 5

25. (24) Ἐλεγεν οὖν ἑαυτὸν εἶναι φῶς τοῦ κόσμου· καὶ τὰ παρακείμενα ταύτῃ τῇ ὀνομασίᾳ συνεξεταστέον, δόξαντα 30 αἶν τισιν οὐχὶ παρακείμενα μόνον ἀλλὰ καὶ τὰ αὐτὰ τυγχά-

2 σαφην[ίζουσιν] 3 τοιάνδε] τοιάνδε (sic) 14 [ζητεῖν]
βητεῖν 26 ὅση] ὡς ἡ

- νεω. ἔστι δὲ τὸ φῶς τῶν ἀνθρώπων, καὶ τὸ φῶς τὸ ἀλη-
 θινόν, καὶ φῶς ἐθνῶν· φῶς μὲν ἀνθρώπων ἐν τῇ τοῦ προκει-
 μένου εὐαγγελίου ἀρχῇ· Ὁ γέγονε γὰρ, φησὶν, ἐν αὐτῷ Jo i 4 f.
 ζωῇ ἦν, καὶ ἡ ζωὴ ἦν τὸ φῶς τῶν ἀνθρώπων· καὶ τὸ φῶς ἐν
 5 τῇ σκοτίᾳ φαίνει, καὶ ἡ σκοτία αὐτὸ οὐ κατέλαβε· φῶς δὲ
 27 ἀληθινόν ἐν τοῖς ἐξῆς τῆς αὐτῆς γραφῆς ἐπιγέγραπται·
 Ἦν τὸ φῶς ἀληθινόν ὃ φωτίζει πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον
 εἰς τὸν κόσμον· φῶς δὲ ἐθνῶν ἐν τῷ Ἑσραῖ, ὡς προείπομεν
 παρατιθέμενοι τό· Ἴδου τέθεικά σε εἰς φῶς ἐθνῶν, τοῦ εἶναι Is xlix 6
 10 σε εἰς σωτηρίαν ἕως ἐσχάτου τῆς γῆς· φῶς δὲ κόσμου
 αἰσθητὸν ὃ ἥλιός ἐστι, καὶ μετὰ τοῦτον οὐκ ἀπαδόντως ἡ
 σελήνη καὶ οἱ ἀστέρες τῷ αὐτῷ ὀνόματι προσαγορευθήσονται.
 ἀλλὰ φῶς μὲν αἰσθητὸν τυγχάνοντες οἱ γεγονέναι παρὰ
 Μωσεί λεγόμενοι τῇ δ' ἡμέρᾳ, καθὼ φωτίζουνσι τὰ ἐπὶ γῆς,
 15 οὐκ εἰσὶ φῶς ἀληθινόν· ὃ δὲ σωτὴρ ἐλλάμπων τοῖς λογικοῖς
 καὶ ἡγεμονικοῖς, ἵνα αὐτῶν ὁ νοῦς τὰ ἴδια ὁρατὰ βλέπῃ, τοῦ
 νοητοῦ κόσμου ἐστὶ φῶς, λέγω δὲ τῶν λογικῶν ψυχῶν τῶν
 ἐν τῷ αἰσθητικῷ κόσμῳ, καὶ εἴ τι παρὰ ταῦτα συμπληροῖ
 τὸν κόσμον, ἀφ' οὗ ὁ σωτὴρ εἶναι ἡμᾶς διδάσκει, τάχα
 20 μέρος αὐτοῦ τὸ κυριώτατον καὶ διαφέρον τυγχάνων καὶ, ὡς
 ἔστιν εἰπεῖν, ἥλιος ἡμέρας μεγάλης κυρίου ποιητής· δι' ἣν cf. Ap xvi
14; vi 17;
Joel ii 11
Zeph i 14
 ἡμέραν φησὶ τοῖς τοῦ φωτός αὐτοῦ μεταλαμβάνουσιν· Jo ix 4 f.
 Ἐργάζεσθε ἕως ἡμέρας ἐστίν· ἔρχεται νῦν ὅτε οὐκέτι οὐδεὶς
 δύναται ἐργάζεσθαι· ὅταν ἐν τῷ κόσμῳ ὦ, φῶς εἰμι τοῦ
 25 κόσμου· ἐπεὶ δὲ καὶ τοῖς μαθηταῖς φησιν· Ὑμεῖς ἐστε τὸ Mt v 14, 16
 φῶς τοῦ κόσμου· καί· Λαμπάτω τὸ φῶς ὑμῶν ἔμπροσθεν
 τῶν ἀνθρώπων· τὸ δ' ἀνάλογον σελήνη καὶ ἀστροῖς ὑπολαμ-
 βάνομεν εἶναι περὶ τὴν νύμφην ἐκκλησίαν καὶ τοὺς μαθητάς,
 ἔχοντας οἰκείον φῶς ἢ ἀπὸ τοῦ ἀληθινοῦ ἡλίου ἐπίκτητον,
 30 ἵνα φωτίσωσι μὴ δεδυνημένους πηγὴν ἐν αὐτοῖς κατασκευάσαι
 φωτός· οἷον Παῦλον μὲν καὶ Πέτρον φῶς ἐρῶμεν τοῦ
 κόσμου, τοὺς δὲ τυχόντας τῶν παρ' αὐτοῖς μαθητευομένων,

φωτιζομένους μὲν, οὐ μὴν φωτίζειν ἑτέρους δυναμένους, τὸν
κόσμον, οὗ κόσμου φῶς οἱ ἀπόστολοι ἦσαν. ὁ δὲ σωτὴρ,
φῶς ὢν τοῦ κόσμου, φωτίζει οὐ σώματα ἀλλὰ ἀσώματῳ
δυναμεί τὸν ἀσώματον νοῦν, ἵνα ὡς ὑπὸ ἡλίου ἕκαστος ἡμῶν
φωτιζόμενος καὶ τὰ ἄλλα δυνηθῇ βλέπειν νοητά. ὥσπερ 5
δὲ ἡλίου φωτιζόντος ἀμαυροῦται τὸ δύνασθαι φωτίζειν
σελήνην καὶ ἀστέρας, οὕτως οἱ ἐλλαμπόμενοι ὑπὸ Χριστοῦ
καὶ τὰς αὐγὰς αὐτοῦ κεχωρηκότες οὐδέν τινων διακονουμένων
ἀποστόλων καὶ προφητῶν δέονται, τολμητέον γὰρ λέγειν
τὴν ἀλήθειαν, οὐδὲ ἀγγέλων, προσθήσω δὲ ὅτι οὐδὲ τῶν 10
κρειττόνων δυνάμεων, αὐτῷ τῷ πρωτογεννήτῳ μαθητεού- 28
μενοι φωτί. τοῖς δὲ μὴ χωροῦσι τὰς ἡλιακὰς Χριστοῦ
ἀκτῖνας οἱ ἅγιοι διακονοῦντες παρέχουσι φωτισμὸν πολλῷ
τοῦ προειρημένου ἐλάττονα, μόγις καὶ τοῦτον χωρεῖν δυνα-
μένοις καὶ ὑπ' αὐτοῦ πληρουμένοις. 15

26. Ἔστι δὲ ὁ χριστὸς, φῶς τυγχάνων κόσμου, φῶς
ἀληθινὸν πρὸς ἀντιδιαστολὴν αἰσθητοῦ, οὐδενὸς αἰσθητοῦ
ὄντος ἀληθινοῦ. ἀλλ' οὐχὶ ἐπεὶ οὐκ ἀληθινὸν τὸ αἰσθητὸν
ψεῦδος τὸ αἰσθητὸν· δύναται γὰρ ἀναλογίαν ἔχειν τὸ αἰσθη-
τὸν πρὸς τὸ νοητὸν, οὐ μὴν τὸ ψεῦδος ὑγιῶς παντὸς κατηγο- 20
ρεῖσθαι τοῦ οὐκ ἀληθινοῦ. ζητῶ δὲ εἰ ταῦτόν ἐστι τὸ φῶς
τοῦ κόσμου τῷ φωτὶ τῶν ἀνθρώπων, καὶ ἡγοῦμαι πλείονα
δύναμιν παρίστασθαι τοῦ φωτὸς ὅτε φῶς τοῦ κόσμου
προσαγορεύεται ἥπερ φῶς τῶν ἀνθρώπων· ὁ γὰρ κό-
σμος κατὰ μίαν ἐκδοχὴν οὐ μόνον ἄνθρωποι. καὶ παρα- 25
στήσει τὸ πλεῖον ἢ ἕτερον εἶναι τὸν κόσμον παρὰ τοὺς
ἀνθρώπους ὁ Παῦλος πρὸς Κορινθίους προτέρᾳ λέγων·
Θέατρον ἐγενήθημεν τῷ κόσμῳ καὶ ἀγγέλοις καὶ ἀνθρώ-
ποις. ἐπίστησον δὲ εἰ κατὰ μίαν ἐκδοχὴν κόσμος ἐστὶν ἡ
ἐλευθερουμένη κτίσις ἀπὸ τῆς δουλείας τῆς φθορᾶς εἰς τὴν 30
ἐλευθερίαν τῆς δόξης τῶν τέκνων τοῦ θεοῦ, ἧς ἡ ἀποκα-
δοκία τὴν ἀποκάλυψιν τῶν νύων τοῦ θεοῦ ἀπεκδέχεται.

1 Co iv 9

cf. Ro viii 21,
19

Ἐπίστησον δὲ προσεθήκαμεν διὰ τὸ παρακεῖσθαι τὸ δυνά-
 μενον τῷ Ἐγὼ φῶς εἰμι τοῦ κόσμου· συνεξετάζεσθαι τὸ Jo viii 12
 ἐπὶ τῶν μαθητῶν ὑπὸ Ἰησοῦ λεγόμενον· Ὑμεῖς ἐστε τὸ Mt v 14
 φῶς τοῦ κόσμου. εἰσὶ γὰρ οἱ ὑπολαμβάνοντες μείζονας
 5 εἶναι τοὺς ἀνθρώπους τοὺς τῷ Ἰησοῦ γνησίως μεμαθητευ-
 μένους τῶν ἄλλων κτισμάτων, οἱ μὲν φύσει τοιοῦτους γεγε-
 νημένους, οἱ δὲ καὶ ἐν λόγῳ τῷ κατὰ τὸν χαλεπώτερον
 ἀγῶνα. πλείους γὰρ οἱ πόνοι καὶ ἐπισφαλὴς ἡ ζωὴ τῶν ἐν
 10 ἐν οὐρανῷ φωστήρων ἐν τῷ ἀναλαβεῖν τὰ γήϊνα σώματα
 ἀκινδύνως καὶ πάντως ἀναμαρτήτως διανυσάντων τὴν ἐνταῦθα
 ζωὴν· οἱ δὲ τῷ λόγῳ τούτῳ παριστάμενοι τὰ μέγιστα περὶ
 ἀνθρώπων ἀποφαινομέναις χρήσονται λέξεσι τῶν γραφῶν
 τὸ ἀνυπέρετον τῆς ἐπαγγελίας ὅτι τὸν ἄνθρωπον φθάνει
 15 φασκούσαις, οὐ μὴν ταῦτὸν τοῦτο καὶ περὶ τῆς κτίσεως
 ἡ, ὡς ἐδεξάμεθα, κόσμου ἀπαγγελλούσαις. τὸ γάρ· Ὡς Jo xvii 21
 ἐγὼ καὶ σὺ ἐν ἑσμεν, ἵνα καὶ αὐτοὶ ἐν ἡμῖν ἐν ᾧσι· καί·
 29 Ὅπου εἰμὶ ἐγὼ ἐκεῖ καὶ ὁ διάκονος ὁ ἐμὸς ἔσται, σαφῶς Jo xii 26
 περὶ ἀνθρώπων ἀναγέγραπται· περὶ δὲ τῆς κτίσεως, ὅτι
 20 ἐλευθεροῦται ἀπὸ τῆς δουλείας τῆς φθορᾶς εἰς τὴν ἐλευθε- cf. Ro viii 21
 ρίαν τῆς δόξης τῶν τέκνων τοῦ θεοῦ· καὶ προσθήσουσιν ὅτι
 οὐχί, εἰ ἐλευθεροῦται, ἥδη καὶ κοινωνεῖ τῆς δόξης τῶν τέκνων
 τοῦ θεοῦ. οὐκ ἀποσιωπήσουσι δὲ οὗτοι καὶ τὸ τὸν πρω- cf. Col i 15
 τότοκον πάσης κτίσεως διὰ τὴν πρὸς τὸν ἄνθρωπον ὑπὲρ
 25 πάντα τιμὴν ἄνθρωπον μὲν γεγονέναι, οὐ μὴν ζῶόν τι τῶν ἐν
 οὐρανῷ· ἀλλὰ καὶ δεύτερον καὶ διάκονον καὶ δοῦλον τῆς
 γνώσεως Ἰησοῦ τὸν ἐν τῇ ἀνατολῇ φανέντα ἀστέρα δεδη- cf. Mt ii 2
 μιουργῆσθαι, ἥτοι ὅμοιον ὄντα τοῖς λοιποῖς ἀστροῖς, ἡ τάχα
 καὶ κρείττονα, ἅτε τοῦ πάντων διαφέροντος γενόμενον
 30 σημεῖον. καὶ εἰ τὰ καυχήματα τῶν ἁγίων ἐστὶν ἐν θλίψι-
 εσιν, εἰδόντων ὅτι Ἡ θλίψις ὑπομονὴν κατεργάζεται, ἡ δὲ Ro v 3ff
 ὑπομονὴ δοκιμὴν, ἡ δὲ δοκιμὴ ἐλπίδα, ἡ δὲ ἐλπίς οὐ κατα-

Ro viii 20

σχύνει, οὔτε ὑπομονὴν οὔτε δοκιμὴν οὔτε ἐλπίδα ἔξει ἢ μὴ
 τεθλιμμένη κτίσις τὴν ἴσιν ἀλλὰ ἑτέραν, ἐπεὶ· Τῇ ματαιό-
 τητι ἢ κτίσις ὑπετάγη, οὐχ ἐκούσα ἀλλὰ διὰ τὸν ὑποτά-
 ξαντα, ἐπ' ἐλπίδι. ὁ δὲ μὴ τολμῶν τὰ τηλικαῦτα τῷ
 ἀνθρώπῳ κατακεχαρίσθαι, ὁμόσε χωρήσας τῷ προβλήματι, 5
 φήσκει τῇ ματαιότητι τὴν κτίσιν ὑποτασσομένην θλίβεσθαι,
 cf. 2 Co v 4 μᾶλλον στεναζούσαν ἢ οἱ ὄντες ἐν τῷ σκῆνι στεναζουσιν,
 ἅτε καὶ πλείστον ὅσον χρόνον καὶ πολλαπλασίονα τοῦ
 ἀνθρωπίνου ἀγῶνος τῇ ματαιότητι δουλεύουσιν. διὰ τί γὰρ
 οὐχ ἐκούσα τοῦτο ποιεῖ, ἢ ὅτι παρὰ φύσιν ἐστὶν αὐτῇ τῇ 10
 ματαιότητι ὑποτετάχθαι, καὶ μὴ τὴν προηγουμένην ἔχειν
 τῆς ζωῆς κατάστασιν, ἣν ἀπολήψεται ἐλευθερουμένη ἐν τῇ
 τοῦ κόσμου φθορᾷ καὶ τῆς τῶν σωμάτων ματαιότητος ἀπο-
 λυομένη; ἀλλ' ἐπεὶ πλείονα καὶ οὐ κατὰ τὸ προκείμενον
 πρόβλημα δοκοῦμεν εἰρηκέναι, ἐπανελυσόμεθα ἐπὶ τὸ ἐξ 15
 cf. Jo viii 12; ἀρχῆς, ὑπομιμνήσκοντες διὰ τί φῶς τοῦ κόσμου ὁ σωτὴρ
 ix 5 λέγεται καὶ φῶς ἀληθινὸν καὶ φῶς τῶν ἀνθρώπων. ἀποδέ-
 cf. Jo i 9, 4 δοται μὲν γὰρ ὅτι διὰ τὸ φῶς τοῦ κόσμου τὸ αἰσθητὸν
 λέγεται φῶς ἀληθινόν, καὶ ὅτι ἦτοι ταυτόν ἐστι τὸ φῶς τοῦ
 κόσμου τῷ φωτὶ τῶν ἀνθρώπων ἢ ἐπιδέχεται ἐξέτασιν ὡς οὐ 20
 ταυτόν. ἀναγκαίως δὲ διὰ τοὺς μηδὲν ἐξειληφότας ἐκ τοῦ
 λόγον εἶναι τὸν σωτῆρα ταῦτα ἡρεύνεται ἵνα πειθώμεθα μὴ
 κατὰ ἀποκλήρωσιν ἴστασθαι μὲν ἐπὶ τῆς λόγος ἐννοίας καὶ 30
 προσηγορίας χωρὶς μεταλήψεως τῆς δυναμένης μεταλαμβά-
 νεσθαι, ἀνάγειν δὲ καὶ ἀλληγορεῖν τὴν φῶς τοῦ κόσμου 25
 φωνὴν καὶ τὰ λοιπὰ τῶν πολλῶν ᾧ παρεθέμεθα.

cf. Jo i 4

27. (25) Ὡσπερ δὲ παρὰ τὸ φωτίζειν καὶ καταλάμπειν
 τὰ ἡγεμονικά τῶν ἀνθρώπων, ἢ ἀπαξαπλῶς τῶν λογικῶν, φῶς

5 καταχαρίσθαι ὁμόσε] ..οσε προβλήματι] προλήματι.
 Cod. Venetus habet θελήματι, Cod. Regius προσλήματι. Equidem
 Lommatzschii coniecturae προσλήματι ita assentiri velim, ut Ori-
 genem pro usitatione προσλήψει (assumptioni, *minor premiss*) hoc
 scripsisse crediderim. Potius vero legendum προβλήματι 7 στε-
 νάζασαν (ut videtur) 24 προσηγορίας] προσήκει τῷ, vid.
 Lomm. p. 57

ἔστιν ἀνθρώπων καὶ φῶς ἀληθινὸν καὶ φῶς τοῦ κόσμου, cf. Jo ix 3; viii
 οὕτως ἐκ τοῦ ἐνεργεῖσθαι τὴν ἀποθέσιν πάσης νεκρότητος ^{12; ix 5}
 καὶ ἐμφύεσθαι τὴν κυρίως καλουμένην ζωὴν, ἐκ νεκρῶν
 ἀνισταμένων τῶν αὐτὸν γνησίως κεχωρηκότων, καλεῖται ἡ
 5 ἀνάστασις. τοῦτο δὲ οὐ μόνον ἐπὶ τοῦ παρόντος ἐνεργεῖ cf. Jo xi 25
 τοῖς δυναμένοις λέγειν. Συνετάφημεν τῷ χριστῷ διὰ τοῦ Ro vi 4
 βαπτίσματος καὶ συνανέστημεν αὐτῷ· ἀλλὰ πολλῷ μᾶλλον
 ὅτε ἄκρως πᾶσάν τις ἀποθέμενος νεκρότητα κατὰ τὴν αὐτοῦ
 τοῦ υἱοῦ καινότητα ζωῆς περιπατεῖ· τὴν γὰρ νέκρωσιν τοῦ 2 Co iv 10
 10 Ἰησοῦ ἐν τῷ σώματι πάντοτε ἐνταῦθα περιφέρομεν, ὅτε
 ἀξιολόγως ὠφελήμεθα, ἵνα ἡ ζωὴ τοῦ Ἰησοῦ ἐν τοῖς σώμα-
 σιν ἡμῶν φανερωθῇ. (26) ἀλλὰ καὶ ἡ ἐν σοφίᾳ πορεία, καὶ
 πρακτικῇ τῶν σωζομένων ἐν αὐτῷ γινομένη κατὰ τὰς περὶ
 ἀληθείας ἐν λόγῳ θείῳ διεξόδους καὶ πράξεις τὰς κατὰ τὴν
 15 ἀληθῆ δικαιοσύνην, παρίστησιν ἡμῖν νοεῖν πῶς αὐτός ἐστιν cf. Jo xiv 6
 ἡ ὁδός, ἐφ' ἣν ὁδὸν οὐδὲν αἶρειν δεῖ, οὔτε πῆραν οὔτε cf. Lc ix 3;
 ἱμάτιον, ἀλλ' οὐδὲ ῥάβδον ἔχοντα ὁδεύειν χρὴ, οὐδὲ ὑποδή- ^{Mc vi 8 f.}
 ματα ὑποδεδέσθαι κατὰ τοὺς πόδας. αὐτάρκης γὰρ ἐστι ^{Mt x 10}
 παντὸς ἐφοδίου αὕτη ἡ ὁδός, καὶ ἀνευδεῆς τυγχάνει πᾶς ὁ
 20 ταύτης ἐπιβαίνων, κεκοσμημένος ἐνδύματι ᾧ πρέπει κεκοσμη-
 σθαι τὸν ἐπὶ τὴν κλῆσιν τοῦ γάμου ἀπionτα, οὐδενός τε
 χαλεποῦ δυναμένου ἀπαντῆσαι κατὰ ταύτην τὴν ὁδόν.
 ἀμῆχανον γὰρ ὁδοὺς ὀφείως ἐπὶ πέτρας εὐρεῖν, κατὰ τὸν cf. Pr xxiv 54
 Σαλομώντα, φημὶ δ' ἐγὼ ὅτι καὶ οὐδέποτε θηρίου. διὸ οὐδὲ ^(xxx 19)
 25 χρεῖα ῥάβδου ἐν ὁδῷ οὐδὲ ἵχνη τῶν ἐναντίων ἐχούσῃ, καὶ
 ἀνεπιδέκτῳ διὰ τὸ στερρὸν, διόπερ καὶ πέτρα λέγεται, τῶν
 χειρόνων τυγχανούσῃ. (27) ἀλήθεια δὲ ὁ μονογενὴς ἐστι
 πάντα ἐμπειριελφώς τὸν περὶ τῶν ὅλων κατὰ τὸ βούλημα
 τοῦ πατρὸς μετὰ πάσης τρανότητος λόγον, καὶ ἐκάστῳ κατὰ
 30 τὴν ἀξίαν αὐτοῦ, ἣ ἀληθεία ἐστι, μεταδιδούς. ἐὰν δέ τις
 ζητῇ, εἰ πᾶν ὃ τί ποτε ἐγνωσμένον ὑπὸ τοῦ πατρὸς κατὰ
 τὸ βάθος τοῦ πλούτου καὶ τῆς σοφίας καὶ τῆς γνώσεως cf. Ro xi 33

2 post ἐκ τοῦ] ins. διὰ τοῦ
 τητι γὰρ] om.

8 κατὰ τὴν] καὶ τὴν

9 καινό-

αὐτοῦ ἐπίσταται ὁ σωτὴρ ἡμῶν, καὶ φαντασίᾳ τοῦ δοξάζειν 31
 τὸν πατέρα ἀποφαίνηται τινα γινωσκόμενα ὑπὸ τοῦ πατρὸς
 ἀγνοεῖσθαι ὑπὸ τοῦ υἱοῦ, διαρκοῦντος ἐξισωθῆναι ταῖς κατα-
 λήψεσι τοῦ ἀγεννήτου θεοῦ, ἐπιστατέον αὐτὸν ἐκ τοῦ ἀλή-
 θειαν εἶναι τὸν σωτῆρα, καὶ προσακτέον ὅτι εἰ ὁλόκληρός 5
 ἐστὶν ἡ ἀλήθεια, οὐδὲν ἀληθὲς ἀγνοεῖ, ἵνα μὴ σκάξῃ λεί-
 πουσα ἡ ἀλήθεια οἷς οὐ γινώσκει, κατ' ἐκείνους, τυγχάνουσιν
 ἐν μόνῳ τῷ πατρὶ, ἣ δεικνύτω τις ὅτι ἔστιν ἡ γινωσκόμενα
 τῆς ἀληθείας προσηγορίας οὐ τυγχάνοντα ἀλλὰ ὑπὲρ αὐτὴν 10
 ὄντα. (28) σαφὲς δὲ ὅτι κυρίως τῆς εἰλικρινοῦς καὶ ἀμιγροῦς
 πρὸς τι ἕτερον ζωῆς ἢ ἀρχῇ ἐν τῷ πρωτοτόκῳ πάσης
 κτίσεως τυγχάνει· ἀφ' ἧς οἱ μέτοχοι τοῦ χριστοῦ λαμβά-
 νοντες τὴν ἀληθῶς ζῶσι ζωὴν, τῶν παρ' αὐτὸν νομι-
 ζομένων ζῆν, ὥσπερ οὐκ ἐχόντων τὸ ἀληθινὸν φῶς, οὕτως 15
 οὐδὲ τὸ ἀληθινὸν ζῆν. (29) καὶ ἐπεὶ ἐν τῷ πατρὶ οὐκ ἔστι
 γενέσθαι, ἢ παρὰ τῷ πατρὶ, μὴ φθάσαντα πρῶτον κάτωθεν
 ἀναβαίνοντα ἐπὶ τὴν τοῦ υἱοῦ θεότητα, δι' ἧς τις χειρα-
 γωγηθῆναι δύναται καὶ ἐπὶ τὴν πατρικὴν μακαριότητα, θύρα 20
 ὁ σωτὴρ ἀναγράφεται. φιλόανθρωπος δὲ ὢν καὶ τὴν ὅπως
 ποτὲ ἐπὶ τὸ βέλτιον ἀποδεχόμενος τῶν ψυχῶν ῥοπήν, τῶν
 ἐπὶ τὸν λόγον μὴ σπευδόντων ἀλλὰ δίκην προβάτων οὐκ
 ἐξητασμένον ἀλλὰ ἄλογον τὸ ἡμέρον καὶ πρᾶον ἐχόντων,
 ποιμὴν γίνεται· Ἀνθρώπους γὰρ καὶ κτηνὴ σώζει ὁ κύριος·
 καὶ ὁ Ἰσραὴλ δὲ καὶ ὁ Ἰούδας σπείρεται σπέρμα οὐ μόνον 25
 ἀνθρώπων ἀλλὰ καὶ κτηνῶν.

28. (30) Πρὸς τούτοις ἐπισκοπητέον ἐξ ἀρχῆς τὴν
 χριστὸς προσηγορίαν, καὶ προσληπτέον τὴν βασιλεὺς, ἵνα τῇ
 παραθέσει ἡ διαφορὰ νοηθῇ. λέγεται δὲ ἐν τῷ μδ' ψαλμῷ ὁ 8
 ἡγαπηκὸς δικαιοσύνην καὶ ἀνομίαν μεμνηκὸς παρὰ τοὺς
 μετόχους αἰτίαν τοῦ κεχρίσθαι τὸ οὕτω δικαιοσύνην προσ- 30
 εληλυθέναι ἐσχηκέναι καὶ τὴν ἀνομίαν μεμνηκέναι, ὥς
 οὐχ ἅμα τῷ εἶναι τὴν χάριν συνυπάρχουσαν καὶ συγκτι-

Ps xxxv
 (xxxvi) 7
 Je xxxviii
 (xxxix) 27

Ps xlii (xlv)
 8

2 γινωσκόμενα (sic)
 20 τῶν] τὴν

14 [ἦν] ζωὴν

19 φιλόανθρωπος

- σθεῖσαν λαβὼν, ἥτις χρίσις βασιλείας ἐπὶ γεννητοῖς ἐστὶ
σύμβολον, ἔσθ' ὅτε καὶ ἱερωσύνης· ἄρ' οὖν ἐπιγεννητή
ἐστὶν ἡ τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ βασιλεία, καὶ οὐ συμφυῆς αὐτῷ;
καὶ πῶς οἶονται τὸν πρωτότοκον πάσης κτίσεως, οὐκ ὄντα cf. Col i 15
5 βασιλέα, ὕστερον βασιλέα γεγονέναι διὰ τὸ ἡγαπηκέναι cf. Ps xlv (xlv) 8
32 δικαιοσύνην, καὶ ταῦτα τυγχάνοντα δικαιοσύνην; μήποτε
δὲ λανθάνει ἡμᾶς ὁ μὲν ἄνθρωπος αὐτοῦ χριστὸς ὢν, κατὰ
τὴν ψυχὴν διὰ τὸ ἀνθρώπινον καὶ τεταραγμένην καὶ cf. Jo xii 27; Mt xxvi 38
περίλυπον γεγεννημένην μάλιστα νοούμενος, ὁ δὲ βασιλεὺς
10 κατὰ τὸ θεῖον. παραμυθοῦμαι δὲ τοῦτο ἐξ ἑβδομηκοστοῦ
πρώτου ψαλμοῦ λέγοντος· Ὁ θεὸς, τὸ κρίμα σου τῷ Ps lxxi (lxxii) 1 f.
βασιλεῖ δὸς, καὶ τὴν δικαιοσύνην σου τῷ υἱῷ τοῦ βασιλέως,
κρίνειν τὸν λαόν σου ἐν δικαιοσύνῃ, καὶ τοὺς πτωχοὺς σου
ἐν κρίσει· σαφῶς γὰρ εἰς Σαλομῶντα ἐπιγεγραμμένος ὁ
15 ψαλμὸς περὶ Χριστοῦ προφητεύεται. καὶ ἄξιον ἰδεῖν τίνι
βασιλεῖ τὸ κρίμα εὐχεται δοθῆναι ὑπὸ θεοῦ ἢ προφητεία
καὶ τίνι υἱῷ βασιλέως καὶ ποίου βασιλέως τὴν δικαιοσύνην.
ἡγοῦμαι οὖν βασιλέα μὲν λέγεσθαι τὴν προηγουμένην τοῦ
πρωτοτόκου πάσης κτίσεως φύσιν, ἣ δίδοται διὰ τὸ ὑπερέ-
20 χειν τὸ κρίνειν· τὸν δὲ ἄνθρωπον, ὃν ἀνείληφεν, ὑπ' ἐκείνης
μορφούμενον κατὰ δικαιοσύνην καὶ ἐκτυπούμενον, υἱὸν τοῦ
βασιλέως. καὶ προσάγομαι εἰς τὸ τοῦθ' οὕτως ἔχειν παρα-
δέξασθαι ἀπὸ τοῦ εἰς ἓνα λόγον συνῆχθαι ἀμφοτέρω καὶ
τὰ ἐπιφερόμενα οὐκ ἐτι ὡς περὶ δύο τινῶν ἀπαγγέλεισθαι
25 ἀλλ' ὡς περὶ ἐνός. πεποίηκε γὰρ ὁ σωτὴρ τὰ ἀμφοτέρω cf. Eph ii 14
ἐν, κατὰ τὴν ἀπαρχὴν τῶν γινομένων ἀμφοτέρων ἐν ἑαυτῷ
πρὸ πάντων ποιήσας· ἀμφοτέρων δὲ λέγω καὶ ἐπὶ τῶν
ἀνθρώπων, ἐφ' ὧν ἀνακράται τῷ ἁγίῳ πνεύματι ἡ ἐκάστου
ψυχὴ καὶ γέγονεν ἕκαστος τῶν σωζομένων πνευματικός.
30 ὥσπερ οὖν εἰσὶ τινες ποιμαίνοντες ὑπὸ Χριστοῦ, διὰ τὸ
σφῶν αὐτῶν, ὡς προειρήκαμεν, πρᾶον μὲν καὶ εὐσταθεῖς
ἀλογώτερον δὲ, οὕτω καὶ βασιλευόμενοι κατὰ τὸ λογι-

αὐτοῦ ἐπίσταται ὁ σωτὴρ ἡμῶν, καὶ φαντασίᾳ τοῦ δοξάζειν 31
 τὸν πατέρα ἀποφαίνηται τινα γινωσκόμενα ὑπὸ τοῦ πατρὸς
 ἀγνοῦσθαι ὑπὸ τοῦ υἱοῦ, διαρκοῦντος ἐξισωθῆναι ταῖς κατα-
 λήψεσι τοῦ ἀγεννήτου θεοῦ, ἐπιστατέον αὐτὸν ἐκ τοῦ ἀλη-
 θειαν εἶναι τὸν σωτῆρα, καὶ προσακτέον ὅτι εἰ ὁλόκληρός 5
 ἐστίν ἡ ἀλήθεια, οὐδὲν ἀληθὲς ἀγνοεῖ, ἵνα μὴ σκάξῃ λεί-
 πουσα ἡ ἀλήθεια οἷς οὐ γινώσκει, κατ' ἐκείνους, τυγχάνουσιν
 ἐν μόνῳ τῷ πατρὶ, ἣ δεικνύτω τις ὅτι ἐστίν ἡ γινωσκόμενα
 τῆς ἀληθείας προσσηγορίας οὐ τυγχάνοντα ἀλλὰ ὑπὲρ αὐτὴν 10
 ὄντα. (28) σαφὲς δὲ ὅτι κυρίως τῆς εἰλικρινοῦς καὶ ἀμιγυῶς
 πρὸς τι ἕτερον ζωῆς ἡ ἀρχὴ ἐν τῷ πρωτοτόκῳ πάσης
 κτίσεως τυγχάνει· ἀφ' ἧς οἱ μέτοχοι τοῦ χριστοῦ λαμβά-
 νοντες τὴν ἀληθῶς ζῶσι ζωὴν, τῶν παρ' αὐτὸν νομι-
 ζομένων ζῆν, ὥσπερ οὐκ ἐχόντων τὸ ἀληθινὸν φῶς, οὕτως 15
 οὐδὲ τὸ ἀληθινὸν ζῆν. (29) καὶ ἐπεὶ ἐν τῷ πατρὶ οὐκ ἐστὶ
 γενέσθαι, ἢ παρὰ τῷ πατρὶ, μὴ φθάσαντα πρῶτον κάτωθεν
 ἀναβαίνοντα ἐπὶ τὴν τοῦ υἱοῦ θεότητα, δι' ἧς τις χειρα-
 γωγηθῆναι δύναται καὶ ἐπὶ τὴν πατρικὴν μακαριότητα, θύρα 20
 ὁ σωτὴρ ἀναγέγραπται. φιλόανθρωπος δὲ ὢν καὶ τὴν ὅπως
 ποτὲ ἐπὶ τὸ βέλτιον ἀποδεχόμενος τῶν ψυχῶν ῥοπήν, τῶν
 ἐπὶ τὸν λόγον μὴ σπευδόντων ἀλλὰ δίκην προβάτων οὐκ
 ἐξητασμένον ἀλλὰ ἄλογον τὸ ἡμέρον καὶ πρᾶον ἐχόντων,
 ποιμὴν γίνεται· Ἀνθρώπους γὰρ καὶ κτήνη σώζει ὁ κύριος·
 καὶ ὁ Ἰσραὴλ δὲ καὶ ὁ Ἰούδας σπείρεται σπέρμα οὐ μόνον 25
 ἀνθρώπων ἀλλὰ καὶ κτηνῶν.

Ps xxxv
 (xxxvi) 7
 Je xxxviii
 (xxxix) 27

Ps xlii (xlv)
 8

28. (30) Πρὸς τούτοις ἐπισκοπητέον ἐξ ἀρχῆς τὴν
 χριστὸς προσσηγορίαν, καὶ προσληπτέον τὴν βασιλεὺς, ἵνα τῇ
 παραθέσει ἡ διαφορὰ νοηθῇ. λέγεται δὲ ἐν τῷ μδ' ψαλμῷ ὁ
 ἡγαπηκὸς δικαιοσύνην καὶ ἀνομίαν μεμισηκὼς παρὰ τοὺς
 μετόχους αἰτίαν τοῦ κεχρίσθαι τὸ οὕτω δικαιοσύνην προσ- 30
 εληλυθῆναι ἐσχηκέναι καὶ τὴν ἀνομίαν μεμισηκέναι, ὥς
 οὐχ ἅμα τῷ εἶναι τὴν χρίσιν συνυπάρχουσαν καὶ συγκτι-

2 γινωσκόμενα (sic)
 20 τῶν] τὴν

14 ζῆν] ζῶην

19 φιλόανθρωπος

- σθεῖσαν λαβὼν, ἣτις χρίσις βασιλείας ἐπὶ γεννητοῖς ἐστὶ
σύμβολον, ἔσθ' ὅτε καὶ ἱερωσύνης· ἄρ' οὖν ἐπιγεννητή
ἐστὶν ἡ τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ βασιλεία, καὶ οὐ συμφυῆς αὐτῷ;
καὶ πῶς οἶονται τὸν πρωτότοκον πάσης κτίσεως, οὐκ ὄντα cf. Col i 15
5 βασιλέα, ὕστερον βασιλέα γεγονέναι διὰ τὸ ἡγαπηκέναι cf. Ps xlii (xlv) 8
32 δικαιοσύνην, καὶ ταῦτα τυγχάνοντα δικαιοσύνης; μήποτε
δὲ λανθάνει ἡμᾶς ὁ μὲν ἄνθρωπος αὐτοῦ χριστὸς ὢν, κατὰ
τὴν ψυχὴν διὰ τὸ ἀνθρώπινον καὶ τεταραγμένην καὶ cf. Jo xii 27; Mt xxvi 38
περίλυπον γεγενημένην μάλιστα νοούμενος, ὁ δὲ βασιλεὺς
10 κατὰ τὸ θεῖον. παραμυθοῦμαι δὲ τοῦτο ἐξ ἑβδομηκοστοῦ
πρώτου ψαλμοῦ λέγοντος· Ὁ θεὸς, τὸ κρίμα σου τῷ Ps lxxi (lxxii) 1 f.
βασιλεῖ δὸς, καὶ τὴν δικαιοσύνην σου τῷ υἱῷ τοῦ βασιλέως,
κρίνειν τὸν λαόν σου ἐν δικαιοσύνῃ, καὶ τοὺς πτωχοὺς σου
ἐν κρίσει· σαφῶς γὰρ εἰς Σαλομῶντα ἐπιγεγραμμένος ὁ
15 ψαλμὸς περὶ Χριστοῦ προφητεύεται. καὶ ἄξιον ἰδεῖν τίνι
βασιλεῖ τὸ κρίμα εὐχεται δοθῆναι ὑπὸ θεοῦ ἢ προφητεία
καὶ τίνι υἱῷ βασιλέως καὶ ποίου βασιλέως τὴν δικαιοσύνην.
ἡγοῦμαι οὖν βασιλέα μὲν λέγεσθαι τὴν προηγουμένην τοῦ
πρωτοτόκου πάσης κτίσεως φύσιν, ἣ δίδοται διὰ τὸ ὑπερέ-
20 χειν τὸ κρίνειν· τὸν δὲ ἄνθρωπον, ὃν ἀνείληφεν, ὑπ' ἐκείνης
μορφούμενον κατὰ δικαιοσύνην καὶ ἐκτυπούμενον, υἱὸν τοῦ
βασιλέως. καὶ προσάγομαι εἰς τὸ τοῦθ' οὕτως ἔχειν παρα-
δέξασθαι ἀπὸ τοῦ εἰς ἓνα λόγον συνῆχθαι ἀμφοτέρω καὶ
τὰ ἐπιφερόμενα οὐκέτι ὡς περὶ δύο τινῶν ἀπαγγέλλεσθαι
25 ἀλλ' ὡς περὶ ἐνός. πεποίηκε γὰρ ὁ σωτὴρ τὰ ἀμφοτέρω cf. Eph ii 14
ἐν, κατὰ τὴν ἀπαρχὴν τῶν γινομένων ἀμφοτέρων ἐν ἑαυτῷ
πρὸ πάντων ποιήσας· ἀμφοτέρων δὲ λέγω καὶ ἐπὶ τῶν
ἀνθρώπων, ἐφ' ὧν ἀνακράται τῷ ἁγίῳ πνεύματι ἡ ἐκάστου
ψυχὴ καὶ γέγονεν ἕκαστος τῶν σωζομένων πνευματικός.
30 ὥσπερ οὖν εἰσὶ τινες ποιμαίνοντες ὑπὸ Χριστοῦ, διὰ τὸ
σφῶν αὐτῶν, ὡς προειρήκαμεν, πρᾶον μὲν καὶ εὐσταθεῖς
ἀλογώτερον δὲ, οὕτω καὶ βασιλευόμενοι κατὰ τὸ λογι-

κώτερον προσιέναι τῇ θεοσεβείᾳ. καὶ βασιλευομένων
 διαφοραὶ, ἧτοι μυστικώτερον καὶ ἀπορρητότερον καὶ θεο-
 πρεπέστερον βασιλευομένων, ἢ ὑποδεέστερον. καὶ εἶποι-
 μὲν ἂν τοὺς μὲν τεθεωρηκότας τὰ ἔξω σωμαίων, καλούμενα
 cf. Col i 16; 2 Co iv 18 παρὰ τῷ Παύλῳ ἀόρατα καὶ μὴ βλεπόμενα, ἔξω παντὸς 5
 αἰσθητοῦ λόγῳ γεγεννημένους, βασιλευομένους ὑπὸ τῆς
 προηγουμένης φύσεως τοῦ μονογενοῦς· τοὺς δὲ μέχρι τοῦ
 περὶ τῶν αἰσθητῶν λόγου ἐφθακότας καὶ διὰ τούτων δοξά-
 ζοντας τὸν πεποιηκότα καὶ αὐτοὺς ὑπὸ λόγου βασιλευο-
 μένους, ὑπὸ τοῦ χριστοῦ βασιλεύεσθαι. μηδεὶς δὲ προσ- 10
 κοπτέτω διακρινόντων ἡμῶν τὰς ἐν τῷ σωτήρι ἐπινοίας,
 οὐόμενος καὶ τῇ οὐσίᾳ ταῦτὸν ἡμᾶς ποιεῖν. 33

29. (31) Πάνυ δὲ καὶ τοῖς τυχοῦσιν σαφὲς πῶς ἐστι
 διδάσκαλος καὶ σαφηνιστὴς τῶν εἰς εὐσεβείαν συντεινόντων
 Ro viii 15 ὁ κύριος ἡμῶν, καὶ κύριος δούλων τῶν ἐχόντων πνεῦμα 15
 δουλείας εἰς φόβον· προκοπτόντων δὲ καὶ ἐπὶ τὴν σοφίαν
 Jo xv 15 σπευδόντων καὶ ταύτης ἀξιουμένων, ἐπεὶ ὁ δούλος οὐκ
 οἶδε τί θέλει ὁ κύριος αὐτοῦ, οὐ μένει κύριος, γινόμενος
 Jo xiii 13 αὐτῶν φίλος. καὶ αὐτὸς τοῦτο διδάσκει, ὅπου μὲν ἔτι δούλοι
 διδάσκαλος καὶ Ὁ κύριος, καὶ καλῶς λέγετε, εἰμὶ γάρ· ὅπου 20
 cf. Jo xv 15 δέ· Οὐκέτι ὑμᾶς λέγω δούλους, ὅτι ὁ δούλος οὐκ οἶδε, τί τὸ
 cf. Lc xxii 28 θέλημα τοῦ κυρίου αὐτοῦ· ἀλλὰ λέγω ὑμᾶς φίλους, ὅτι δια-
 μεμενήκατε μετ' ἐμοῦ ἐν πᾶσι τοῖς πειρασμοῖς μου. οἱ οὖν
 κατὰ φόβον βιούντες, ὃν ἀπαιτεῖ ἀπὸ τῶν οὐ καλῶν δούλων 25
 Mal i 6 ὁ θεὸς, ὡς ἀνέγνωμεν ἐν τῷ Μαλαχίᾳ· Εἰ κύριός εἰμι ἐγώ,
 ποῦ ἐστιν ὁ φόβος μου; δούλοι τυγχάνουσι κυρίου τοῦ
 σωτῆρος αὐτῶν καλουμένου. (32) ἀλλὰ διὰ τούτων πάντων
 οὐ σαφῶς ἡ εὐγένεια παρίσταται τοῦ υἱοῦ, ὅτε δὲ τό· Υἱός 30
 μου εἰ σὺ, ἐγὼ σήμερον γεγέννηκά σε· λέγεται πρὸς αὐτὸν
 ὑπὸ τοῦ θεοῦ, ὃ αἰεὶ ἐστι τὸ σήμερον, οὐκ ἔνι γὰρ ἐσπέρα
 θεοῦ, ἐγὼ δὲ ἡγοῦμαι ὅτι οὐδὲ πρωτὰ, ἀλλὰ ὁ συμπαρα-
 κτείνων τῇ ἀγενήτῳ καὶ αἰδίῳ αὐτοῦ ζωῇ, ἣν οὕτως εἶπω,

χρόνος ἡμέρα ἐστὶν αὐτῷ σήμερον, ἐν ᾗ γεγένηται ὁ υἱὸς, ἀρχῆς γενέσεως αὐτοῦ οὕτως οὐχ εὕρισκομένης ὥς οὐδὲ τῆς ἡμέρας.

30. (33) Προσθετέον τοῖς εἰρημένοις πῶς ἐστὶν ὁ υἱὸς
 5 ἀληθινὴ ἄμπελος. τοῦτο δὲ δῆλον ἔσται τοῖς συνιέουσιν cf. Jo xv 1
 ἀξίως χάριτος προφητικῆς τό· Οἶνος εὐφραίνει καρδίαν Ps ciii (civ)
 ἀνθρώπου. εἰ γὰρ ἡ καρδία τὸ διανοητικόν ἐστι, τὸ δὲ¹⁵
 εὐφραίνον αὐτὸ ὁ ποτιμώτατός ἐστι λόγος, ἐξιστῶν ἀπὸ
 τῶν ἀνθρωπικῶν καὶ ἐνθουσιᾶν ποιῶν καὶ μεθύειν μέθην
 10 οὐκ ἀλόγιστον ἀλλὰ θεῖαν, ἣν οἶμαι καὶ Ἰωσήφ τοὺς cf. Gen xliii
 ἀδελφούς μεθύειν ποιεῖ, εὐλόγως ὁ τὸν εὐφραίνοντα καρ-³⁴
 δίαν ἀνθρώπου οἶνον φέρων ἄμπελός ἐστιν ἀληθινή· διὰ
 τοῦτο ἀληθινή, ἐπεὶ βότρυς ἔχει τὴν ἀλήθειαν καὶ κλήματα cf. Jo xv 5
 τοὺς μαθητάς, μιμητάς αὐτοῦ καὶ αὐτοὺς καρποφοροῦντας
 15 τὴν ἀλήθειαν. ἔργον δὲ διαφορὰν παραστήσαι ἄρτου καὶ
 ἁμπέλου, ἐπεὶ οὐ μόνον ἄμπελος ἀλλὰ καὶ ἄρτος ζωῆς εἶναι cf. Jo vi 48
 φησιν. ὅρα δὲ μήποτε ὥσπερ ὁ ἄρτος τρέφει καὶ ἰσχυρο-
 ποιεῖ, καὶ στηρίζειν λέγεται καρδίαν ἀνθρώπου, ὁ δὲ οἶνος
 34 ἥδει καὶ εὐφραίνει καὶ διαχεῖ, οὕτως τὰ μὲν ἡθικὰ μαθή-
 20 ματα, ζωὴν περιποιοῦντα τῷ μαθητῶντι καὶ πράττοντι,
 ἄρτος ἐστὶ τῆς ζωῆς, οὐκ ἂν ταῦτα γεννήματα λέγοιτο τῆς
 ἁμπέλου, τὰ δὲ εὐφραίνοντα καὶ ἐνθουσιᾶν ποιοῦντα ἀπόρ-
 ρητα καὶ μυστικά θεωρήματα, τοῖς κατατρυφῶσι τοῦ κυρίου
 ἐγγινόμενα καὶ οὐ μόνον τρέφεσθαι ἀλλὰ καὶ τρυφᾶν
 25 ποθοῦσιν, ἐστὶν ἀπὸ τῆς ἀληθινῆς ἁμπέλου ἐρχόμενα οἶνος
 καλούμενα.

31. (34) Πρὸς τούτοις δὲ τῷ πῶς πρῶτος καὶ ἔσχατος ἐν Ap 17
 τῇ Ἀποκαλύψει ἀναγράφεται, ἕτερος, κατὰ τὸ πρῶτος εἶναι,
 τυγχάνων τοῦ ἁλφα καὶ τῆς ἀρχῆς, καὶ κατὰ τὸ ἔσχατος,
 30 οὐκ ὁ αὐτός τῷ Ω καὶ τῷ τέλει. ἡγοῦμαι τοίνυν τῶν
 λογικῶν ζώων ἐν πολλοῖς εἶδεσι χαρακτηριζομένων, εἶναι τι
 πρῶτον αὐτῶν καὶ δεύτερον καὶ τρίτον καὶ τὰ καθεξῆς ἕως
 ἑσχάτου. καὶ τὸ μὲν ἀκριβὲς εἰπεῖν τί πρῶτον, καὶ ποῖον

τὸ δεύτερον, καὶ ἐπὶ τίνος ἀληθὲς τὸ τρίτον, καὶ οὕτως μέχρι
τοῦ τελευταίου φθάσαι οὐ πᾶν τι ἀνθρώπινον, ἀλλὰ ὑπὲρ
τὴν ἡμετέραν ἐστὶ φύσιν. στήναι δὲ καὶ περιλαλήσαι τὰ
εἰς τὸν τόπον ὡς οἱοί τε ἔσμεν πειρασόμεθα. εἰσὶ τινες θεοὶ
Ps cxxv (cxxxvi) 2 ὧν ὁ θεὸς θεός ἐστιν, ὡς αἱ προφητεῖαι φασιν· Ἐξομολο- 5
Ps xlix (l) 1 γείσθε τῷ θεῷ τῶν θεῶν· καὶ· Θεὸς θεῶν ἐλάλησε κύριος,
Mt xxii 32 καὶ ἐκάλεσε τὴν γῆν· θεὸς δὲ, κατὰ τὸ εὐαγγέλιον, οὐκ ἐστὶ
νεκρῶν ἀλλὰ ζώντων· ζῶντες ἄρα εἰσι καὶ οἱ θεοὶ ὧν ὁ θεὸς
1 Co viii 5 θεός ἐστι. καὶ ὁ ἀπόστολος δὲ γράφων ἐν τῇ πρὸς
Κορινθίους· Ὡςπερ εἰσὶ θεοὶ πολλοὶ καὶ κύριοι πολλοί· 10
κατὰ τὰ προφητικά, τὸ τῶν θεῶν ἐξείληφεν ὄνομα ὡς
τυγχανόντων. εἰσὶ δὲ παρὰ τοὺς θεοὺς, ὧν ὁ θεὸς θεός
cf. Coli 16 ἐστίν, ἕτεροί τινες οἱ καλοῦνται θρόνοι, καὶ ἄλλοι λεγόμενοι
ἀρχαί, κυριότητές τε καὶ ἐξουσίαι παρὰ τούτους ἄλλοι.
Eph i 21 διὰ δὲ τό· Ὑπὲρ πάντων ὄνομα ὀνομαζόμενον οὐ μόνον ἐν 15
τούτῳ τῷ αἰῶνι ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ μέλλοντι· καὶ ἄλλα παρὰ
ταῦτα οὐ πᾶν συνήθως ἡμῖν ὀνομαζόμενα δεῖ πιστεύειν
εἶναι λογικά, ὧν ἓν τι γένος ἐκάλει Σαβαὶ ὁ Ἑβραῖος, παρὸ
ἐσχηματῖσθαι τὸν Σαβαῶθ, ἄρχοντα ἐκείνων τυγχάνοντα,
οὐχ ἕτερον τοῦ θεοῦ. καὶ ἐπὶ πᾶσι θνητὸν λογικὸν ὁ 20
ἄνθρωπος. ὁ τοίνυν τῶν ὄλων θεὸς πρῶτόν τι τῇ τιμῇ
γένος λογικὸν πεποίηκεν, ὅπερ οἶμαι τοὺς καλουμένους 35
θεοὺς, καὶ δεύτερον ἐπὶ τοῦ παρόντος καλεῖσθωσαν θρόνοι,
καὶ τρίτον χωρὶς διαστάσεως ἀρχαί. οὕτω δὲ τῷ λογικῷ
καταβατέον ἐπὶ ἔσχατον λογικόν, τάχα οὐκ ἄλλο τι τοῦ 25
ἀνθρώπου τυγχάνον. ὁ τοίνυν σωτὴρ θεϊότερον πολλῶ ἢ
cf. 1 Co ix 22 Παῦλος γέγονε τοῖς πᾶσι πάντα, ἵνα πάντα ἢ κερδήσῃ ἢ
τελειώσῃ, καὶ σαφῶς γέγονεν ἀνθρώποις ἄνθρωπος καὶ ἀγγέ-
λοις ἀγγέλος. καὶ περὶ μὲν τοῦ ἀνθρώπου αὐτὸν γεγονέναι
οὐδεὶς τῶν πεπιστευκότων διστάζει· περὶ δὲ τοῦ ἀγγελου 30
πειθόμεθα τηροῦντες τὰς τῶν ἀγγέλων ἐπιφανείας καὶ
λόγους, ὅτε τῆς τῶν ἀγγέλων ἐξουσίας φαίνεται, ἐν τισι
τόποις τῆς γραφῆς ἀγγέλων λεγόντων, ὥσπερ ἐπὶ τοῦ·

- Ὡφθη ἄγγελος κυρίου ἐν πυρὶ φλογὸς βάτου. καὶ εἶπεν· Ex iii 2, 6
 Ἐγὼ θεὸς Ἀβραάμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ· ἀλλὰ καὶ ὁ
 Ἡσαΐας φησί· Καλεῖται τὸ ὄνομα αὐτοῦ μεγάλης βουλῆς Is ix 6
 ἄγγελος. πρῶτος οὖν καὶ ἔσχατος ὁ σωτὴρ, οὐχ ὅτι οὐ τὰ
 5 μεταξὺ, ἀλλὰ τῶν ἁκρων, ἵνα δηλωθῇ ὅτι τὰ πάντα γέγονεν
 αὐτός. ἐπίστησον δὲ πότερον ἄνθρωπος ἐστὶ τὸ ἔσχατον
 ἢ τὰ καλούμενα καταχθόνια, ὧν εἰσι καὶ οἱ δαίμονες, ἥτοι
 πάντες ἢ τινες. ζητητέον τὰ εἰς ἃ καὶ αὐτὰ γενόμενος ὁ
 σωτὴρ διὰ τοῦ προφήτου Δαβὶδ φησι· Καὶ ἐγενόμην ὥστε Ps lxxxvii
 10 ἄνθρωπος ἀβोधήτος, ἐν νεκροῖς ἐλεύθερος. ὥσπερ πλέον (lxxxviii) 5
 ἔχων παρὰ ἀνθρώπους κατὰ τὴν ἐκ παρθένου γένεσιν καὶ
 κατὰ τὸν λοιπὸν ἐν παραδόξοις βίον, οὕτως ἐν νεκροῖς,
 κατὰ τὸ μόνος ἐκεῖ εἶναι ἐλεύθερος, οὐκ ἐγκαταλέλειπται ἡ Ps xv (xvi)
 15 ψυχὴ αὐτοῦ εἰς τὸν ᾄδην. οὕτως μὲν οὖν πρῶτος καὶ 10: Act ii 27
 ἔσχατος. εἰ δέ ἐστι γράμματα θεοῦ, ὥσπερ ἐστίν, ἅπερ
 ἀναγινώσκοντες οἱ ἅγιοι φασιν ἀνεγνωκέναι τὰ ἐν ταῖς cf. Prec.
 πλαξὶ τοῦ οὐρανοῦ, τὰ στοιχεῖα ἐκεῖνα, ἵνα δι' αὐτῶν τὰ Joseph. ap.
 36 οὐράνια ἀναγνωσθῇ, αἱ ἐννοιαὶ τυγχάνουσιν, κατακερματι- Euseb. ap.
 ζόμεναι εἰς ἄλφα καὶ τὰ ἐξῆς μέχρι τοῦ Ω, τοῦ νιού τοῦ cf. Ap i 8
 20 θεοῦ. πάλιν δὲ ἀρχὴ καὶ τέλος ὁ αὐτός, ἀλλ' οὐ κατὰ τὰς
 ἐπινοίας ὁ αὐτός. ἀρχὴ γὰρ, ὡς ἐν ταῖς παροιμίαις μεμα-
 θήκαμεν, καθὸ σοφία τυγχάνει ἐστί· γέγραπται γοῦν· Ὁ Pr viii 22
 θεὸς ἔκτισέ με ἀρχὴν ὁδῶν αὐτοῦ εἰς ἔργα αὐτοῦ. καθὸ δὲ
 λόγος ἐστίν οὐκ ἔστιν ἀρχή· Ἐν ἀρχῇ γὰρ ἦν ὁ λόγος. Jo i 1
 25 οὐκοῦν αἱ ἐπινοιαὶ αὐτοῦ ἔχουσιν ἀρχὴν καὶ δευτέρον τι
 παρὰ τὴν ἀρχὴν καὶ τρίτον καὶ οὕτως μέχρι τέλους· ὥστε
 ἔλεγεν, ἀρχὴ εἰμι καθὸ σοφία εἰμι, δευτέρον δὲ, εἰ οὕτω
 τύχοι, καθὸ ἀόρατός εἰμι, καὶ τρίτον καθὸ ζωῇ, ἐπεὶ ὁ Jo i 4
 γέγονεν ἐν αὐτῷ ζωῇ ἦν. καὶ εἰ τις ἱκανὸς βασανίζων τὸν
 30 νοῦν τῶν γραφῶν ὁρᾷ, τάχα εὐρήσει πολλὰ τῆς τάξεως
 καὶ τὸ τέλος· οὐκ οἶμαι γὰρ εἰ πάντα. σαφέστερον δ' ἢ
 ἀρχὴ καὶ τέλος δοκεῖ κατὰ τὴν συνήθειαν ὡς ἐπὶ ἡνωμένου
 λέγεσθαι, ὅλον ἀρχὴ οἰκίας ὁ θεμέλιος, καὶ τέλος ἡ στεφάνη. cf. Eph. ii
 καὶ ἐφαρμοστέον γε διὰ τὸ ἀκρογωνιαίον εἶναι λίθον τὸν 16 20: Is xxviii

χριστὸν τῷ ἡνωμένῳ παντὶ σώματι τῶν σωζομένων τὸ
 cf. 1 Co xv 28 παράδειγμα τό· Πάντα γὰρ καὶ ἐν πᾶσι Χριστὸς ὁ μονο-
 γενής, ὡς μὲν ἀρχὴ ἐν ᾧ ἀνείληφεν ἀνθρώπων, ὡς δὲ τέλος
 ἐν τῷ τελευταίῳ τῶν ἀγίων δηλονότι τυγχάνων καὶ ἐν τοῖς
 μεταξὺ, ἢ ὡς μὲν ἀρχὴ ἐν Ἀδὰμ, ὡς δὲ τέλος ἐν τῇ 5
 1 Co xv 45 ἐπιδημία, κατὰ τὸ εἰρημένον· Ὁ ἔσχατος Ἀδὰμ εἰς πνεῦμα
 ζωοποιῶν. πλὴν τοῦτο τὸ ῥητὸν ἐφαρμόσει καὶ τῇ ἀπο-
 δόσει τοῦ πρώτου καὶ ἔσχατος. (35) Τηρήσαντες μέντοι τὰ
 εἰρημένα περὶ πρώτου καὶ ἔσχατου καὶ περὶ ἀρχῆς καὶ
 τέλους, ὅπου μὲν εἰς εἶδη λογικῶν ἀνηνέγκαμεν, ὅπου δὲ εἰς 10
 διαφόρους ἐπινοίας τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ, τὸν λόγον, καὶ ἔχομεν
 cf. Ap i 17 f. τὴν διαφορὰν πρώτου καὶ ἀρχῆς, καὶ ἔσχατου καὶ τέλους,
 ἔτι δὲ καὶ τοῦ Α καὶ τοῦ Ω. οὐκ ἄδηλον οὐδὲ τὸ ζῶν καὶ
 νεκρὸς, καὶ μετὰ τὸ νεκρὸς ζῶν εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.
 ἐπεὶ γὰρ οὐκ ὠφελήμεθα ἀπὸ τῆς προηγουμένης ζωῆς αὐτοῦ, 15
 γενόμενοι ἐν ἁμαρτίᾳ, κατέβη ἐπὶ τὴν νεκρότητα ἡμῶν, ἵνα
 2 Co iv 10 ἀποθανόντος αὐτοῦ τῇ ἁμαρτίᾳ τὴν νέκρωσιν τοῦ Ἰησοῦ
 ἐν τῷ σώματι περιφέροντες, τὴν μετὰ τὴν νεκρότητα ζωὴν
 αὐτοῦ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων τάξει χωρῆσαι δινηθῶμεν.
 οἱ γὰρ τὴν νέκρωσιν τοῦ Ἰησοῦ ἐν τῷ σώματι πάντοτε 20
 περιφέροντες καὶ τὴν ζωὴν τοῦ Ἰησοῦ ἔξουσιν ἐν τοῖς 37
 σώμασιν αὐτῶν φανερουμένην.

32. (36) Καὶ ταῦτα μὲν ἀπὸ τῶν τῆς καινῆς διαθήκης
 βιβλίων ἐλέγετο ὑπ' αὐτοῦ περὶ ἑαυτοῦ. ἐν δὲ τῷ Ἡσαΐα
 Is xlix 2 f. ἔφασκεν ὑπὸ τοῦ πατρὸς τεθεῖσθαι αὐτοῦ τὸ στόμα ὡς 25
 μάχαιραν ὀξεῖαν, καὶ κεκρύφθαι ὑπὸ τὴν σκέπην τῆς χειρὸς
 αὐτοῦ, βέλει ἐκλεκτῷ ὁμοιωμένος καὶ ἐν τῇ φαρέτρᾳ τοῦ
 πατρὸς κεκρυμμένος, δοῦλος τοῦ θεοῦ τῶν ὄλων ὑπ' αὐτοῦ
 cf. Is xlix 6 καλούμενος καὶ Ἰσραὴλ καὶ φῶς ἐθνῶν. μάχαιρα μὲν οὖν
 He iv 12 ὀξεῖά ἐστι τὸ στόμα τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ, ἐπεὶ ζῶν τυγχάνει 30
 ὁ λόγος τοῦ θεοῦ καὶ ἐνεργῆς καὶ τομώτερος ὑπὲρ πᾶσαν
 μάχαιραν δίστομον καὶ διϊκνούμενος ἄχρι μερισμοῦ ψυχῆς
 καὶ πνεύματος, ἀρμῶν τε καὶ μυελῶν, καὶ κριτικὸς ἐν-

θυμήσεων καὶ ἐννοιῶν καρδίας· ἄλλως τε καὶ ἔλθων οὐκ cf. Mt x 34
εἰρήνην ἐπὶ τὴν γῆν, τοῦτ' ἔστιν ἐπὶ τὰ σωματικά καὶ αἰσ-
θητὰ, βαλεῖν ἀλλὰ μάχαιραν, καὶ διακόπτων τὴν, ἵν' οὕτως
εἴπω, ἐπιβλαβῇ φιλίαν ψυχῆς καὶ σώματος, ἵν' ἡ ψυχὴ
5 ἐπιδιδούσα αὐτὴν τῷ στρατευομένῳ κατὰ τῆς σαρκὸς πνεύ- cf. Ga v 17
ματι φιλιωθῇ τῷ θεῷ, μάχαιραν ἢ ὡς μάχαιραν ὀξεῖαν κατὰ
τὸν προφητικὸν λόγον ἔσχε τὸ στόμα· ἀλλὰ καὶ βλέπων
τοσοῦτους τετρωμένους τῇ θεῇ ἀγάπῃ, ὁμοίως τῇ ὁμολο-
γούσῃ τοῦτο πεπονθέναι ἐν τῷ ἁσματι τῶν ἁσμάτων διὰ
10 τοῦτο· Ὅτι τετρωμένη ἀγάπης ἐγώ· τὸ τρώσαν βέλος τὰς Cant ii 5
τῶν τοσούτων εἰς ἀγάπην θεοῦ ψυχὰς οὐκ ἄλλο τι εὕρησει
ἢ τὸν εἰπόντα· Ἐθῆκέ με ὡς βέλος ἐκλεκτόν. (37) ἔτι δὲ Is xlix 2
πᾶς ὁ συνιείς πῶς τοῖς μαθητευομένοις ὁ Ἰησοῦς γεγένηται
οὐχ ὡς ὁ ἀνακείμενος ἀλλ' ὡς ὁ διακονῶν, μορφὴν δούλου cf. Lc. xxii
27; Phil ii 7
15 ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ ὑπὲρ ἐλευθερίας τῶν δουλευσάντων τῇ
ἁμαρτίᾳ λαβὼν, οὐκ ἀγνοήσῃ τίνα τρόπον ὁ πατὴρ φησι
πρὸς αὐτὸν τό· Δουλός μου εἰ σύ· καὶ μετ' ὀλίγα· Μέγα Is xlix 3, 6
σοί ἐστι τοῦτο κληθῆναί σε παῖδά μου. τολμητέον γὰρ
εἰπεῖν πλείονα καὶ θειοτέραν καὶ ἀληθῶς κατ' εἰκόνα τοῦ
20 πατρὸς τὴν ἀγαθότητα φαίνεσθαι τοῦ χριστοῦ ὅτε ἑαυτὸν Phil ii 6, 8
ἐταπεινώσε γενόμενος ὑπῆκοος μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ
σταυροῦ, ἢ εἰ ἀρπαγμὸν ἡγήσατο τὸ εἶναι ἴσα θεῷ, καὶ μὴ
βουληθεῖς ἐπὶ τῇ τοῦ κόσμου σωτηρίᾳ γενέσθαι δοῦλος.
διὰ τοῦτο διδάξαι ἡμᾶς βουλόμενος μέγα δῶρον εἰληφέναι
25 ἀπὸ τοῦ πατρὸς τὸ οὕτως δεδουλευκέναι φησί· Καὶ ὁ θεός Is xlix 5 f.
38 μου ἔσται μοι ἰσχύς. καὶ εἶπέ μοι Μέγα σοί ἐστι τοῦτο
κληθῆναί σε παῖδά μου. μὴ γενόμενος γὰρ δοῦλος οὐκ ἂν
ἔστησε τὰς φυλὰς τοῦ Ἰακώβ, οὐδὲ τὴν διασπορὰν τοῦ
Ἰσραὴλ ἐπέστρεψεν, ἀλλ' οὐδὲ γεγόνει ἂν εἰς φῶς ἐθνῶν, τοῦ
30 εἶναι εἰς σωτηρίαν ἕως ἐσχάτου τῆς γῆς. καὶ μέτρίων γε
τὸ δοῦλον αὐτὸν γενέσθαι, εἰ καὶ μέγα ὑπὸ τοῦ πατρὸς
εἶναι τοῦτο λέγεται, συγκρίσει ἀρνίου ἀκάκου καὶ ἀμνοῦ.

- cf. Is liii 7 ὥς γὰρ ἄρνιον ἄκακον γεγένηται ἀγόμενον τοῦ θύεσθαι ὁ
 cf. Jo i 29 ἁμνὸς τοῦ θεοῦ ἵνα ἄρῃ τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου, ὁ πᾶσι
 τοῦ λόγου χορηγός, ἰμοιωθεὶς ἁμνῷ ἐνώπιον τοῦ κείροντος
 ἀφῶν, ὅπως τῷ θανάτῳ αὐτοῦ ἡμεῖς πάντες καθαρθῶμεν,
 ἀναδιδομένῳ τρόπον φαρμάκου ἐπὶ τὰς ἀντικειμένας ἐνερ- 5
 γείας καὶ τὴν τῶν βουλομένων ἀναδέξασθαι τὴν ἀλήθειαν
 ἁμαρτίαν· ἀτονῆσαι γὰρ ὁ θάνατος τοῦ χριστοῦ τὰς πολε-
 μούσας τῷ τῶν ἀνθρώπων γένει πεποίηκε δυνάμεις, καὶ
 ἐξελεύσεσθαι τὴν ἐν ἐκάστῳ τῶν πιστευόντων ζωὴν τῇ
 cf. 1 Co xv 26 ἁμαρτίᾳ ἀφάτῃ δυνάμει. ἐπεὶ δὲ ἕως πᾶς ἐχθρὸς αὐτοῦ 10
 καταργηθῇ, καὶ τελευταῖός γε ὁ θάνατος, αἶρει τὴν ἁμαρ-
 τίαν, ἵνα ὁ πᾶς γένηται χωρὶς ἁμαρτίας κόσμος, διὰ τοῦτο
 Jo i 29 ὁ Ἰωάννης δεικνὺς αὐτόν φησιν· Ἴδε ὁ ἁμνὸς τοῦ θεοῦ ὁ
 αἶρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου· οὐχὶ ὁ μέλλων μὲν αἶρειν
 οὐχὶ δὲ καὶ αἶρων ἤδη, καὶ οὐχὶ ὁ ἄρας μὲν οὐχὶ δὲ καὶ 15
 αἶρων· ἔτι γὰρ τὸ αἶρειν ἐνεργεῖ ἀπὸ ἐνὸς ἐκάστου τῶν ἐν
 τῷ κόσμῳ, ἕως ἀπὸ παντὸς τοῦ κόσμου ἀφαιρεθῇ ἡ ἁμαρτία
 cf. 1 Co xv 24 καὶ παραδῶ ἔτοιμον βασιλείαν τῷ πατρὶ ὁ σωτὴρ, τῷ μὴ
 εἶναι μηδὲ τὴν τυχοῦσαν ἁμαρτίαν χωροῦσαν τὸ ὑπὸ πατρὸς 20
 βασιλεύεσθαι, καὶ πάλιν ἐπιδεχομένην τὰ πάντα τοῦ θεοῦ 20
 1 Co xv 28 ἐν ὅλῃ ἐαυτῇ καὶ πάσῃ, ὅτε πληροῦται τό· Ἴνα γένηται ὁ
 θεὸς τὰ πάντα ἐν πᾶσιν· ἀλλὰ καὶ ἀνὴρ πρὸς τούτοις λέγε-
 cf. Jo i 30f. ται ὁπίσω Ἰωάννου ἐρχόμενος, ἔμπροσθεν αὐτοῦ γεγεννημένος
 καὶ πρὸ αὐτοῦ ὢν, ἵνα διδαχθῶμεν καὶ τὸν ἄνθρωπον τοῦ
 υἱοῦ τοῦ θεοῦ τὸν τῇ θεότητι αὐτοῦ ἀνακεκραμμένον πρε- 25
 σβύτερον εἶναι τῆς ἐκ Μαρίας γενέσεως, ὄντινα ἀνθρωπὸν
 φησιν ὁ βαπτιστὴς ὅτι οὐκ ἦδει. πῶς δὲ οὐκ ἦδει ὁ
 cf. Lci 41, 44 σκιρτήσας ἐν ἀγαλλιάσει ἔτι βρέφος τυγχάνων ἐν τῇ κοιλίᾳ
 τῆς Ἑλισάβετ ὅτε ἐγένετο ἡ φωνὴ τοῦ ἀσπασμοῦ τῆς
 Μαρίας εἰς τὰ ὦτα τῆς Ζαχαρίου γυναικός; ἐπίστησον οὖν 30
 εἰ δύναται τὸ οὐκ ἦδειν κατὰ τὰ πρὸ σώματος λέγειν· εἰ δὲ
 καὶ οὐκ ἦδει μὲν αὐτὸν πρὸ τοῦ τότε ἦκειν εἰς σῶμα, ἔγνω 39

δὲ ἔτι ὄντα ἐν τῇ κοιλίᾳ τῆς μητρὸς, τάχα μανθάνει τι περὶ αὐτοῦ ἕτερον παρ' ὃ ἐγίνωσκεν, ὅτι ἐφ' ὃν ἂν τὸ πνεῦμα cf. Jo i 33 καταβαὶν μείνῃ ἐπ' αὐτὸν, οὗτός ἐστιν ὁ βαπτίζων ἐν πνεύματι ἁγίῳ καὶ πυρί· καὶ γὰρ εἰ ἤδῃ αὐτὸν ἔτι ἐκ
 5 κοιλίας μητρὸς, οὔτι γε ἐγίνωσκε πάντα τὰ περὶ αὐτοῦ. τάχα δὲ καὶ ἡγνώνει ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ βαπτίζων ἐν πνεύματι ἁγίῳ καὶ πυρί, ὅτε τεθέαται τὸ πνεῦμα καταβαῖνον καὶ μένον ἐπ' αὐτόν. πλὴν ἄνδρα αὐτὸν τυγχάνοντα καὶ πρῶτον οὐκ ἤδει ὁ Ἰωάννης.

- 10 33. (38) Οὐδὲν δὲ τῶν προειρημένων ὀνομάτων τὴν περὶ ἡμῶν πρὸς τὸν πατέρα προστασίαν αὐτοῦ δηλοῦν, παρακαλοῦντος ὑπὲρ τῆς ἀνθρώπων φύσεως καὶ ἰλασκομένου, ὡς ὁ παράκλητος καὶ ἰλασμός καὶ τὸ ἰλαστήριον. ὁ μὲν παράκλητος ἐν τῇ Ἰωάννου λεγόμενος ἐπιστολῇ· Ἐὰν γάρ 1 Jo ii 11.
 15 τις ἁμάρτη, παράκλητον ἔχομεν πρὸς τὸν πατέρα Ἰησοῦν Χριστὸν δίκαιον, καὶ οὗτος ἰλασμός ἐστι περὶ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν. καὶ ὁ ἰλασμός ἐν τῇ αὐτῇ ἐπιστολῇ λεγόμενος ἰλασμός εἶναι περὶ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν. ὁμοίως δὲ καὶ ἐν τῇ πρὸς Ῥωμαίους ἰλαστήριον· Ὃν προέθετο ὁ θεὸς ἰλα- Ro iii 25
 20 στήριον διὰ πίστεως· οὗ ἰλαστηρίου εἰς τὰ ἐσώτατα καὶ cf. Ex xxv 17—19 ἁγία τῶν ἁγίων σκιά τις ἐτύχανε τὸ χρυσοῦν ἰλαστήριον, ἐπικείμενον τοῖς δυσὶ Χερουβεὶμ. πῶς δ' ἂν παράκλητος καὶ ἰλασμός καὶ ἰλαστήριον χωρὶς δυνάμεως θεοῦ ἐξαφανιζούσης ἡμῶν τὴν ἀσθένειαν γενέσθαι οἶός τε ἦν, ἐπιρρε-
 25 ούσης ταῖς τῶν πιστευόντων ψυχαῖς, ὑπὸ Ἰησοῦ διακονουμένης, ἧς πρῶτός ἐστιν, αὐτοδύναμις θεοῦ, δι' ὃν εἴποι τις ἂν· Πάντα ἰσχύω ἐν τῷ ἐνδυναμοῦντί με Χριστῷ Ἰησοῦ; Phil iv 13
 διόπερ Σίμωνα μὲν τὸν Μάγον αὐτὸν ἀναγορεύοντα δύναμιν cf. Act viii 10, θεοῦ, τὴν καλουμένην μεγάλην, ἴσμεν ἅμα τῷ ἀργυρίῳ 20
 30 αὐτοῦ εἰς ὀλεθρον καὶ ἀπώλειαν κεχωρηκέναι· Χριστὸν δὲ ὁμολογοῦντες ἀληθῶς εἶναι δύναμιν θεοῦ, πάντα τὰ ὅπου cf. 1 Co i 24 ποτὲ δυναμούμενα μετέχειν αὐτοῦ, καθὼς δύναμις ἐστι, πεπιστεύκαμεν.

- cf. 1 Co i 24 34. (39) Μὴ παρασιωπηθῆτω δ' ἡμῖν μηδὲ θεοῦ σοφία
 εὐλόγως τυγχάνων, καὶ διὰ τοῦτο τοῦτ' εἶναι λεγόμενος. οὐ
 γὰρ ἐν ψιλαῖς φαντασίαις τοῦ θεοῦ καὶ πατρός τῶν ὄλων
 τὴν ὑπόστασιν ἔχει ἡ σοφία αὐτοῦ, κατὰ τὰ ἀνάλογον τοῖς
 ἀνθρωπίνοις ἐννοήμασι φαντάσματα. εἰ δέ τις οἶός τέ ἐστιν 5
 ἀσώματον ὑπόστασιν ποικίλων θεωρημάτων περιεχόντων
 τοὺς τῶν ὄλων λόγους ζῶσαν καὶ οἶονεῖ ἔμψυχον ἐπινοεῖν, 40
 εἴσεται τὴν ὑπὲρ πᾶσαν κτίσιν σοφίαν τοῦ θεοῦ καλῶς περὶ
 αὐτῆς λέγουσαν· Ὁ θεὸς ἔκτισέ με ἀρχὴν ὁδῶν αὐτοῦ εἰς
 ἔργα αὐτοῦ. δι' ἣν κτίσιν δεδύνηται καὶ πᾶσα κτίσις 10
 ὑφειστάται, οὐκ ἀνένδοχος οὔσα θείας σοφίας, καθ' ἣν
 γεγένηται· Πάντα γὰρ, κατὰ τὸν προφήτην Δαβὶδ, ἐν
 σοφίᾳ ἐποίησεν ὁ θεός. ἀλλὰ πολλὰ μὲν μετοχῇ σοφίας
 γεγένηται, οὐκ ἀντιλαμβανόμενα αὐτῆς, ἥ ἔκτισται, σφό-
 δρα δὲ ὀλίγα οὐ μόνον τὴν περὶ αὐτῶν καταλαμβάνει 15
 σοφίαν ἀλλὰ καὶ περὶ πολλῶν ἐτέρων, Χριστοῦ τῆς πάσης
 τυγχάνοντος σοφίας. ἕκαστος δὲ τῶν σοφῶν καθ' ὅσον
 χωρεῖ σοφίας τοσοῦτον μετέχει Χριστοῦ, καθὼς σοφία ἐστίν·
 ὥσπερ ἕκαστος τῶν δυνάμιν ἐχόντων κρείττονα ὅσον εἴληχε
 τῆς δυνάμεως τοσοῦτον Χριστοῦ, καθὼς δυνάμις ἐστι, 20
 κοίνωνηκεν. τὸ παραπλήσιον δὲ καὶ περὶ ἁγιασμοῦ καὶ
 ἀπολυτρώσεως νοητέον· αὐτὸς μὲν γὰρ ἁγιασμός, ὅθεν οἱ
 ἅγιοι ἀγιάζονται, ἡμῖν ὁ Ἰησοῦς γεγένηται, καὶ ἀπολύ-
 τρωσις· ἕκαστος δὲ ἡμῶν ἐκείνῳ τῷ ἁγιασμῷ ἀγιάζεται,
 καὶ κατ' ἐκείνην τὴν ἀπολύτρωσιν ἀπολυτροῦται. ἐπίστη- 25
 σον δὲ εἰ μὴ μάτην τὸ ἡμῖν παρὰ τῷ ἀποστόλῳ
 προσκαλεῖται λέγοντι· Ὅς ἐγενήθη σοφία ἡμῖν ἀπὸ
 θεοῦ, δικαιοσύνη τε καὶ ἁγιασμός καὶ ἀπολύτρωσις· καὶ
 εἰ μὴ ἐν ἄλλοις περὶ τοῦ χριστοῦ, καθὼς σοφία ἐστίν,
 1 Co i 24 ἀπολελυμένως ἐλέγετο καὶ καθὼς δυνάμις, ὅτι Χριστὸς 30
 θεοῦ δυνάμις ἐστι καὶ θεοῦ σοφία, καὶ ὑπενοήσαμεν
 μὴ καθάπαξ αὐτὸν εἶναι σοφίαν μηδὲ δυνάμιν θεοῦ

ἀλλὰ ἡμῖν· νῦν δὲ ἐπὶ μὲν τῆς σοφίας καὶ δυνάμεως
πρὸς τῷ ἡμῖν καὶ τὸ ἀπόλυτον ἀναγέγραπται, ἐπὶ δὲ τοῦ
ἁγιασμοῦ καὶ τῆς ἀπολυτρώσεως ἡ αὕτη ἀπόφασις οὐκ
εἴρηται. διόπερ ὅρα, ἐπεὶ ὁ ἀγιάζων καὶ οἱ ἀγιαζόμενοι He ii 11

5 ἐξ ἑνὸς πάντες, εἰ αὐτοῦ τοῦ ἡμετέρου ἁγιασμοῦ ἁγιασμός
ἐστὶν ὁ πατήρ, ὡς περ Χριστοῦ ὄντος ἡμετέρας κεφαλῆς ὁ cf. 1 Co xi 3
πατήρ αὐτοῦ ἐστὶ κεφαλὴ. ἀπολύτρωσις δὲ ἡμῶν ὁ
χριστὸς τῶν διὰ τὸ ἡχμαλωτεῦσθαι ἀπολυτρώσεως δεδε-
ημένων. αὐτοῦ δὲ τὴν ἀπολύτρωσιν οὐ ζητῶ τοῦ πεπει- He iv 15

10 ραμένου κατὰ πάντα καθ' ὁμοιότητα χωρὶς ἁμαρτίας, καὶ
μηδέποτε ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν εἰς αἰχμαλωσίαν κεκρατημένου.

(40) ἅπαξ δὲ διασταλέντων τοῦ ἡμῖν καὶ τοῦ ἀπλῶς, ἡμῖν
μὲν καὶ οὐχ ἀπλῶς τοῦ ἁγιασμοῦ καὶ τῆς ἀπολυτρώσεως,

41 καὶ ἡμῖν δὲ καὶ ἀπλῶς τῆς σοφίας καὶ τῆς δυνάμεως, οὐκ
15 ἀνεξέταστον ἐατέον τὸν περὶ τῆς δικαιοσύνης λόγον. καὶ

ὅτι μὲν ἡμῖν δικαιοσύνη ὁ χριστὸς δῆλον ἐκ τοῦ· Ὁς ἔγε- 1 Co i 30

νῆθη σοφία ἡμῖν ἀπὸ θεοῦ, δικαιοσύνη τε καὶ ἁγιασμός
καὶ ἀπολύτρωσις. ἐὰν δὲ μὴ εὐρίσκωμεν ἀπλῶς αὐτὸν
δικαιοσύνην, ὡς περ ἀπλῶς σοφίαν καὶ δύναμιν θεοῦ, βασα-

20 νιστέον εἰ καὶ αὐτῷ τῷ χριστῷ ὡς περ ἁγιασμός ὁ πατήρ
οὕτω καὶ δικαιοσύνη ὁ πατήρ. καὶ γὰρ οὐκ ἀδικία παρὰ cf. Ro ix 14
τῷ θεῷ, καὶ δίκαιος καὶ ὁσιος κύριος καὶ ἐν δικαιοσύνῃ τὰ cf. Ap xvi 5, 7
κρίματα αὐτοῦ· δίκαιος δὲ ὢν δικαίως τὰ πάντα διέπει.

35. Τὸ δὲ σῆναν τοὺς ἀπὸ τῶν αἱρέσεων εἰς τὸ ἕτερον
25 εἰπεῖν τὸν δίκαιον τοῦ ἀγαθοῦ, μὴ τρανωθῆν δὲ παρ' αὐτοῖς,
οἰηθεῖσι δίκαιον μὲν εἶναι τὸν δημιουργὸν ἀγαθὸν δὲ τὸν
τοῦ χριστοῦ πατέρα, οἶμαι μετ' ἐξετάσεως ἀκριβῶς βασα-
νισθῆν δύνασθαι λέγεσθαι ἐπὶ τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ·
τοῦ μὲν υἱοῦ τυγχάνοντος δικαιοσύνης, ὃς ἔλαβεν ἐξουσίαν Jo v 27;
30 κρίσιν ποιεῖν, ὅτι υἱὸς ἀνθρώπου ἐστὶ, καὶ κρινεῖ τὴν Act xvii 31
οἰκουμένην ἐν δικαιοσύνῃ· τοῦ δὲ πατρὸς τοὺς ἐν τῇ δικαι- cf. Ps ix 9;
οσύνῃ τοῦ υἱοῦ παιδευθέντας μετὰ τὴν Χριστοῦ βασιλείαν xcvi (xcvi) 13

16 δικαιοσύνης χῆ

21 παρὰ] περὶ

24 σῆναν] ὁ ἦν ἂν

28 υλοῦ] τῷ

εὐεργετοῦντος, τὴν ἀγαθὸς προσηγορίαν ἔργοις δείξοντος,
 1 Co xv 28 ὅταν γένηται ὁ θεὸς τὰ πάντα ἐν πᾶσιν. καὶ τάχα τῇ
 αὐτοῦ δικαιοσύνῃ ὁ σωτὴρ εὐτρεπίζει τὰ πάντα καιροῖς
 ἐπιτηδεύουσιν καὶ λόγῳ καὶ τάξει καὶ κολάσεσι καὶ τοῖς, ἵν'
 οὕτως εἴπω, πνευματικοῖς αὐτοῦ ἱατρικοῖς βοηθήμασι, πρὸς 5
 τὸ χωρῆσαι ἐπὶ τέλει τὴν ἀγαθότητα τοῦ πατρὸς· ἦν τινα
 Mc x 18 νοήσας πρὸς τὸν μονογενῆ λέγοντα· Διδάσκαλε ἀγαθέ·
 φησί· Τί με λέγεις ἀγαθόν; οὐδεὶς ἀγαθὸς εἰ μὴ εἰς ὁ θεός,
 ὁ πατήρ. τὸ δ' ὅμοιον ἐν ἑτέροις ἐδείξαμεν καὶ ἐπὶ τοῦ
 μείζονά τινα εἶναι τοῦ δημιουργοῦ, δημιουργὸν μὲν ἐκλα- 10
 βόντες τὸν χριστὸν μείζονα δὲ τούτου τὸν πατέρα· οὗτος
 δὴ ὁ τὰ τοσαῦτα τυγχάνων, ὁ παράκλητος, ὁ ἰλασμός, τὸ
 cf. He iv 15 ἰλαστήριον, συμπαθήσας ταῖς ἀσθενείαις ἡμῶν τῷ πεπει-
 ρᾶσθαι κατὰ πάντα τὰ ἀνθρώπινα καθ' ὁμοιότητα χωρὶς
 ἁμαρτίας, μέγας ἐστὶν ἀρχιερεὺς, οὐχ ὑπὲρ ἀνθρώπων μόνον 15
 cf. He ix 28 ἀλλὰ καὶ παντὸς λογικοῦ τὴν ἁπαλὴν θυσίαν προσερχθεῖσαν
 He ii 9 ἑαυτὸν ἀνενεγκών· χωρὶς γὰρ θεοῦ ὑπὲρ παντὸς ἐγένεσато
 θανάτου, ὅπερ ἔν τισι κείμεν τῆς πρὸς Ἑβραίους ἀντι-
 γράφοις χάριτι θεοῦ. εἴτε δὲ χωρὶς θεοῦ ὑπὲρ παντὸς
 ἐγένεσато θανάτου, οὐ μόνον ὑπὲρ ἀνθρώπων ἀπέθανεν 42
 ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τῶν λοιπῶν λογικῶν· εἴτε χάριτι θεοῦ
 ἐγένεσато τοῦ ὑπὲρ παντὸς θανάτου, ὑπὲρ πάντων χωρὶς
 θεοῦ ἀπέθανε· χάριτι γὰρ θεοῦ ὑπὲρ παντὸς ἐγένεσато
 θανάτου. καὶ γὰρ ἄτοπον ὑπὲρ ἀνθρωπίνων μὲν αὐτὸν
 φάσκειν ἁμαρτημάτων γεγεῖσθαι θανάτου, οὐκ ἔτι δὲ καὶ 25
 ὑπὲρ ἄλλου τινὸς παρὰ τὸν ἄνθρωπον ἐν ἁμαρτήμασι
 γεγενημένου, οἷον ὑπὲρ ἄστρον, οὐδὲ τῶν ἄστρον πάντως
 καθαρῶν ὄντων ἐνώπιον τοῦ θεοῦ, ὡς ἐν τῷ Ἰωβ ἀνέγνωμεν·
 Job xxv 5 Ἄστρα δὲ οὐ καθαρὰ ἐνώπιον αὐτοῦ, εἰ μὴ ἄρα ὑπερβολικῶς
 τοῦτο εἰρηται. διὰ τοῦτο μέγας ἐστὶν ἀρχιερεὺς, ἐπειδήπερ 30
 πάντα ἀποκαθίστησι τῇ τοῦ πατρὸς βασιλείᾳ, οἰκονομῶν
 τὰ ἐν ἐκάστῃ τῶν γενητῶν ἐλλιπῇ ἀναπληρωθῆναι πρὸς τὸ

χωρῆσαι δόξαν πατρικὴν. οὗτος ὁ ἀρχιερεὺς κατὰ τινα
 ἑτέραν παρὰ τὰ εἰρημένα ἐπίνοιαν Ἰούδας ὀνομάζεται, ἵνα
 οἱ ἐν κρυπτῷ Ἰουδαῖοι μὴ ἀπὸ τοῦ υἱοῦ Ἰακώβ Ἰούδα cf. Ro ii 29;
Ge xlix 8
 Ἰουδαῖοι χρηματίζωσιν ἀλλὰ ἀπὸ τούτου, ὅτι αὐτοῦ
 5 ἀδελφοὶ καὶ αἰνοῦντες αὐτὸν, ἀντιλαμβάνομενοι τῆς ἐλευ-
 θερίας ἣν ἐλευθεροῦνται ὑπ' αὐτοῦ ῥυσθέντες ἀπὸ τῶν
 ἐχθρῶν, αὐτοῦ τὰς χεῖρας αὐτοῦ τῷ νώτῳ αὐτῶν ἐπιτιθέντος
 καὶ ὑποτάξαντος αὐτούς. ἀλλὰ καὶ πτερνίσας τὴν ἀντικει-
 μένην ἐνέργειαν, μόνος τε ὄρων τὸν πατέρα καὶ ὅτε ἄνθρωπος
 10 γεγένηται, Ἰακώβ ἐστι καὶ Ἰσραήλ· ἀφ' οὗ, ὥσπερ γινό-
 μεθα φῶς φωτὸς ὄντος τοῦ κόσμου, οὕτως Ἰακώβ καλου-
 μένου Ἰακώβ, καὶ Ἰσραήλ ὀνομαζομένου Ἰσραήλ.

36 (41). Ἐπεὶ δὲ παραλαμβάνει τὴν βασιλείαν ἀπὸ cf. i Reg viii;
xxv 28
 βασιλέως ὃν ἑαυτοῖς ἐβασίλευσαν οἱ υἱοὶ Ἰσραήλ, καὶ οὐ
 15 διὰ τοῦ θεοῦ ἄρξαντες αὐτὸν καὶ μὴ γνωρίσαντες τῷ θεῷ,
 πολέμους τε τοῦ κυρίου πολεμῶν ἐτοιμάζει εἰρήνην τῷ υἱῷ
 αὐτοῦ, λαῷ, τάχα διὰ τοῦτο Δαβὶδ προσαγορεύεται· καὶ
 μετὰ ταῦτα ῥάβδος, τοῖς δευμένοις ἐπιπόνου καὶ σκληροτέρας cf. Is xi 1
 ἀγωγῆς, καὶ μὴ ἐμπαρεσχηκόσιν ἑαυτοὺς τῇ ἀγάπῃ καὶ
 20 τῇ πραότητι τοῦ πατρός. διὰ τοῦτο ἐὰν ῥάβδος καλῆται,
 ἐξελεῖσεται· οὐ γὰρ μένει ἐν αὐτῷ, ἀλλ' ἐξω τῆς προη-
 γουμένης καταστάσεως εἶναι δοκεῖ. ἐξελθὼν δὲ καὶ γε-
 νόμενος ῥάβδος οὐ μένει ῥάβδος, ἀλλὰ μετὰ τὴν ῥάβδον
 ἄνθος γίνεται ἀναβαῖνον, καὶ πέρας τοῦ εἶναι ῥάβδος τὸ
 25 ἄνθος ἀποδείκνυται τοῖς διὰ τοῦ αὐτὸν γεγονέναι ῥάβδον
 ἐπισκοπῆς τετυχηκόσιν· ἐπισκέπεται γὰρ ὁ θεὸς ἐν ῥάβδῳ, Ps lxxxviii
(lxxxix) 33 f.
 43 τῷ χριστῷ, τὰς ἀνομίας αὐτῶν ὧν ἐπισκέπεται. τὸ δὲ
 ἔλεος οὐ μὴ διασκεδάσει ἀπ' αὐτοῦ· αὐτὸν γὰρ ἔλεε, ὅτε
 οὓς βούλεται ὁ υἱὸς ἐλεεῖσθαι ὁ πατὴρ ἐλεεῖ. ἐστι δὲ καὶ
 30 μὴ ἐπὶ τῶν αὐτῶν λαμβάνειν ῥάβδον αὐτὸν γίνεσθαι καὶ
 ἄνθος, ἀλλὰ ῥάβδος μὲν τοῖς δεομένοις κολάσεως, ἄνθος
 δὲ τοῖς σωζομένοις· βέλτιον δ' οἶμαι τὸ πρότερον. πλὴν

11 om. φῶς] add. in mg. 17 post τάχα] ins. δὲ 26 τετυχόσω

τοῦτο προσθετόν κατὰ τὸν τόπον ὅτι τάχα διὰ τὸ τέλος, εἴ τιμι μὲν γίνεται ῥάβδος, ἐστὶ πάντως ἄνθος, οὐ μὴν εἴ τιμι ἄνθος, ἐκείνῳ πάντως καὶ ῥάβδος· εἰ μὴ ἄρα ἐπεὶ ἐστὶν ἄνθος τελειότερον τοῦ ἄνθους, καὶ τοῦ ἀνθέιν ἐπὶ τῶν μηδέπω τελείως καρποφορούντων ὀνομαζομένον, οἱ τέλειοι 5 τὸ ὑπὲρ τὸ ἄνθος χωροῦσι τοῦ χριστοῦ, οἱ δὲ ῥάβδου αὐτοῦ πεπειραμένοι ἅμα τῇ ῥάβδῳ οὐ τῆς τελειότητος αὐτοῦ ἀλλὰ τοῦ ἄνθους τοῦ πρὸ τῶν καρπῶν αὐτοῦ μετα- λήψονται. τελευταῖον πρὸ τοῦ λόγου ἦν λίθος ὁ χριστὸς, ἀποδοκιμαζόμενος ὑπὸ τῶν οἰκοδόμων, καὶ εἰς κεφαλὴν 10 γωνίας κατατασσόμενος· ἐπεὶ γὰρ λίθοι ζῶντες οἰκοδομοῦνται ἐπὶ θεμελίῳ ἑτέροις λίθοις τῶν ἀποστόλων καὶ προ- φητῶν, ὅντος ἀκρογωνιαίου αὐτοῦ Χριστοῦ Ἰησοῦ τοῦ κυρίου ἡμῶν, διὰ τὸ εἶναι αὐτὸν μέρος τῆς ἐκ λίθων ζώοντων ἐν χώρᾳ ζώοντων οἰκοδομῆς, λίθος προσαγορεύεται. ταῦτα 15 δὲ ἡμῖν πάντα εἴρηται τὸ τῶν πολλῶν ἀποκληρωτικὸν καὶ ἀβασάνιστον ἐλέγξει βουλομένοις, ὅτι τοσούτων ὀνομάτων εἰς αὐτὸν ἀναφερομένων ἴστανται ἐπὶ μόνῃς τῆς λόγος ὀνομασίας, οὐκ ἐξετάζοντες τί δήποτε λόγος εἶναι θεὸς ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν πατέρα, δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο, ἀναγέ- 20 γραπται ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ.

37. (42) Ὡσπερ τοίνυν παρὰ τὴν ἐνέργειαν ἐκ τοῦ φωτίζειν τὸν κόσμον, οὗ φῶς ἐστὶ, φῶς κόσμον προσ- αγορεύεται, καὶ παρὰ τὸ ποιεῖν ἀποτίθασθαι τὴν νεκρότητα 25 τοὺς γνησίως αὐτῷ προσιόντας καὶ ἀναλαμβάνειν καινότητα ζωῆς ἀνισταμένους ἀνάστασις καλεῖται, καὶ παρ' ἑτέραν πρᾶξιν ποιμὴν καὶ διδάσκαλος καὶ βασιλεὺς, βέλος τε ἐκλεκτὸν καὶ δοῦλος, πρὸς τούτοις παράκλητος καὶ ἰλασμὸς καὶ ἰλαστήριον, οὕτως καὶ λόγος καὶ πᾶν ἄλογον ἡμῶν περιαιρῶν καὶ κατὰ ἀλήθειαν λογικοὺς κατασκευάζων, πάντα 30 εἰς δόξαν θεοῦ πράττοντας μέχρι τοῦ ἐσθίειν καὶ τοῦ πίνειν, εἰς δόξαν θεοῦ ἐπιτελοῦντας διὰ τὸν λόγον καὶ τὰ κοινω- 44 νικώτερα καὶ τελειότερα τοῦ βίου ἔργα. εἰ γὰρ μετέχοντες αὐτοῦ ἀνιστάμεθα καὶ φωτιζόμεθα, τάχα δὲ καὶ ποιμαινό-

cf. Ps cxvii
(cxviii) 22

cf. 1 Pet ii 5;
Eph ii 20

cf. Jo i 1, 3

1 Co x 31

- μεθα ἢ βασιλευόμεθα, δῆλον ὅτι καὶ ἐνθέως λογικοὶ γινόμεθα, τὰ ἐν ἡμῖν ἄλογα καὶ τὴν νεκρότητα ἀφανίζοντος αὐτοῦ καθὼς λόγος ἐστὶ καὶ ἀνάστασις. ἐπίστησον δὲ εἰ μετέχουσὶ πως αὐτοῦ πάντες ἄνθρωποι καθὼς λόγος ἐστὶ.
- 5 διόπερ ζητεῖσθαι οὐκ ἔξω τῶν ζητούντων ὑπὸ τῶν εὐρεῖν αὐτὸν προαιρουμένων διδάσκει ἡμᾶς ὁ ἀπόστολος, λέγων· Μὴ εἴπῃς ἐν τῇ καρδίᾳ σου Τίς ἀναβήσεται εἰς τὸν οὐρανόν; τοῦτ' ἐστὶ Χριστὸν καταγαγεῖν· ἢ Τίς καταβήσεται εἰς τὴν ἄβυσσον; τοῦτ' ἐστὶ Χριστὸν ἐκ νεκρῶν ἀναγαγεῖν. Ro x 6 ff.
cf. Deut xxx
12 ff.
- 10 ἀλλὰ τί λέγει ἡ γραφή; Ἐγγύς σου τὸ ῥῆμά ἐστι σφόδρα ἐν τῷ στόματί σου καὶ ἐν τῇ καρδίᾳ σου· ὡς τοῦ αὐτοῦ ὄντος Χριστοῦ καὶ ῥήματος τοῦ ζητουμένου. ἀλλὰ καὶ ὅτε αὐτός φησιν ὁ κύριος· Εἰ μὴ ἦλθον καὶ ἐλάλησα αὐτοῖς, Jo xv 22 ἁμαρτίαν οὐκ εἶχσαν· νῦν δὲ πρόφασιν οὐκ ἔχουσι περὶ τῆς
- 15 ἁμαρτίας αὐτῶν· οὐκ ἄλλο νοητέον ἢ ὅτι ὁ λόγος φησὶν οἷς οὐδέπω συμπεπλήρωται μὴ εἶναι ἁμαρτίαν, τούτους δὲ ἐνόχους αὐτῆς τυγχάνειν, οἱ ἂν μετεσχηκότες ἤδη αὐτοῦ πράττωσι παρὰ τὰς ἐννοίας τὰς ἐξ ὧν οὗτος ἐν ἡμῖν συμπληροῦται, καὶ μόνως οὕτως ἀληθὲς τό· Εἰ μὴ ἦλθον καὶ
- 20 ἐλάλησα αὐτοῖς, ἁμαρτίαν οὐκ εἶχσαν. φέρε γὰρ ἐπὶ Ἰησοῦ τοῦ ὁρατοῦ, ὡς οἱ πολλοὶ οἰήσονται, τοῦτ' ἐξεταζέσθω· πῶς δὲ ἀληθὲς τὸ μὴ ἔχειν ἁμαρτίαν τούτους, οἷς οὐκ ἐλήλυθε; πάντες γὰρ οἱ πρὸ τῆς ἐπιδημίας τοῦ σωτῆρος ἔσονται ἁμαρτίας πάσης ἀπολελυμένοι, ἐπεὶ οὐκ
- 25 ἐληλύθει ὁ βλεπόμενος κατὰ σάρκα Ἰησοῦς. ἀλλὰ καὶ πάντες οἷς οὐδαμῶς ἀγγέλλῃ περὶ αὐτοῦ οὐχ ἔξουσιν cf. Is lii 15 ἁμαρτίαν, καὶ δῆλον ὅτι οἱ μὴ ἔχοντες ἁμαρτίαν κρίσει οὐχ ὑπόκεινται. λόγος δὲ ὁ ἐν ἀνθρώποις, οὗ μετέχειν εἰρήκαμεν τὸ γένος ἡμῶν, διχῶς λέγεται, ἥτοι κατὰ τὴν συμπλή-
- 30 ρωσιν τῶν ἐννοιῶν ἥτις ἐν παντὶ τῷ ὑπερβεβηκότι τὸν παῖδα τυγχάνει, ὑπεξαίρουμένων τῶν τεράτων, ἢ κατὰ τὴν ἀκρότητα ἥτις ἐν μόνοις τοῖς τελείοις εἴρσκεται. κατὰ μὲν οὖν τὸ πρότερον τό· Εἰ μὴ ἦλθον καὶ ἐλάλησα αὐτοῖς, ἁμαρτίαν οὐκ εἶχσαν· νῦν δὲ πρόφασιν οὐκ ἔχουσι περὶ

Jo x 8 τῆς ἁμαρτίας αὐτῶν· τὰ ῥητὰ ἐκλεκτόν· κατὰ δὲ τὸ
 δεύτερον· Πάντες ὅσοι πρὸ ἐμοῦ ἦλθον, κλέπται εἰσὶ καὶ
 λησταί, καὶ οὐκ ἤκουσαν αὐτῶν τὰ πρόβατα· πρὸ γὰρ τῆς
 τελειώσεως τοῦ λόγου πάντα ψεκτὰ τὰ ἐν ἀνθρώποις, ἅτε
 ἐνδεῇ καὶ ἐλλιπῇ, οἷς τελείως οὐχ ὑπακούει τὰ ἐν ἡμῖν 5
 ἄλογα, πρόβατα τροπικώτερον εἰρημένα· καὶ τάχα κατὰ
 Jo i 14 μὲν τὸ πρότερον· Ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο· κατὰ δὲ τὸ
 Jo i 1 δεύτερον· Θεὸς ἦν ὁ λόγος· τοῦτω δ' ἀκόλουθόν ἐστι 45
 ζητεῖν τί ἔστι μεταξὺ τοῦ· Ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο· καί·
 Θεὸς ἦν ὁ λόγος· ἐν τοῖς ἀνθρωπίνοις ἰδεῖν, οἷον ἀναστοι- 10
 χιουμένου τοῦ λόγου ἀπὸ τοῦ γεγονέναι αὐτὸν σάρκα καὶ
 κατὰ βραχὺ λεπτυνομένου, ἕως γένηται ὅπερ ἦν ἐν ἀρχῇ,
 θεὸς λόγος ὁ πρὸς τὸν πατέρα· οὗ λόγου τὴν δόξαν εἶδεν
 ὁ Ἰωάννης ἀληθῶς μονογενοῦς ὡς ἀπὸ πατρός.

38. Δύναται δὲ καὶ ὁ λόγος υἱὸς εἶναι παρὰ τὸ 15
 ἀπαγγέλλειν τὰ κρύφια τοῦ πατρὸς ἐκείνου, ἀνάλογον τῷ
 καλουμένῳ υἱῷ λόγῳ νοῦ τυγχάνοντος· ὡς γὰρ ὁ παρ'
 ἡμῖν λόγος ἄγγελός ἐστι τῶν ὑπὸ τοῦ νοῦ ὀρωμένων, οὕτως
 ὁ τοῦ θεοῦ λόγος ἐγνωκὼς τὸν πατέρα, οὐδενὸς τῶν γενητῶν
 προσβαλεῖν αὐτῷ χωρὶς ὁδηγοῦ δυναμένου, ἀποκαλύπτει 20
 Mt xi 27 ὃν ἔγνω πατέρα· Οὐδεὶς γὰρ ἔγνω τὸν πατέρα εἰ μὴ ὁ
 cf. Is ix 6 υἱὸς καὶ ᾧ ἂν ὁ υἱὸς ἀποκαλύψῃ· καὶ καθὼς λόγος ἐστὶ
 μεγάλης τυγχάνει βουλῆς ἄγγελος ὢν, οὗ ἐγενήθη ἡ ἀρχὴ
 ἐπὶ τοῦ ὧμου αὐτοῦ· ἐβασίλευσε γὰρ διὰ τοῦ πεπονθέναι
 cf. Ap xix 11 τὸν σταυρόν· ἐν δὲ τῇ ἀποκαλύψει ἐπὶ λευκοῦ ἵππου 25
 καθέζεσθαι λέγεται λόγος πιστὸς καὶ ἀληθινός, ὡς οἶμαι
 παριστᾶν τὸ σαφές τῆς φωνῆς ὃ ἡχεῖται ὁ ἡμῖν ἐπιδημῶν
 ἀληθείας λόγος· οὐ τοῦ παρόντος δὲ καιροῦ δεῖξαι ὅτι
 ἐπὶ τῆς φωνῆς πολλαχοῦ τῆς γραφῆς, ἐν ᾗ ἐστὶ τὰ προ-
 κείμενα δι' ὧν ὠφελοῦμεθα θείων μαθημάτων ἀκροώμενοι, 30
 κεῖται ἡ ἵππος προσηγορία· μόνον δὲ ἐνὸς καὶ δευτέρου
 ὑπομνηστέον, τοῦ· Ψευδὴς ἵππος εἰς σωτηρίαν· καί· Οὗτοι

Ps xxxii
 (xxxiii) 17
 Ps xix (xx) 8

ἐν ἄρμασι καὶ οὗτοι ἐν ἵπποις, ἡμεῖς δὲ ἐν ὀνόματι κυρίου
 θεοῦ ἡμῶν μεγαλυνθησόμεθα. τὸ δέ· Ἐξηρεύσατο ἡ καρδιά ^{Ps xlv}
 μου λόγον ἀγαθόν, λέγω ἐγὼ τὰ ἔργα μου τῷ βασιλεῖ· ἐν ^{(xlv) 2}
 τεσσαρακοστῷ τετάρτῳ ψαλμῷ ἀναγεγραμμένον, συνεχές-
 5 τατα ὑπὸ τῶν πολλῶν φερόμενον ὡς νενοημένον, ἡμῖν οὐκ
 ἀβασάνιστον ἐστέον. ἔστω γὰρ τὸν πατέρα ταῦτα λέγειν,
 τίς οὖν ἡ καρδιά αὐτοῦ, ἵνα ἀκολουθῇ τῇ καρδίᾳ ὁ ἀγαθὸς
 λόγος φανῇ; εἰ γὰρ ὁ λόγος οὐ δεῖται διηγήσεως, ὡς
 ἐκείνοι ὑπολαμβάνουσι, δηλὸν ὅτι οὐδ' ἡ καρδιά· ὅπερ ἐστὶν
 10 ἀτοπώτατον, νομίζειν τὴν καρδίαν ὁμοίως τῷ ἐν ἡμετέρῳ
 σώματι εἶναι μέρος τοῦ θεοῦ. ἀλλ' ὑπομνηστέον αὐτοὺς
 ὅτι ὥσπερ χεὶρ καὶ βραχίον καὶ δάκτυλος ὀνομάζεται θεοῦ,
 οὐκ ἐρείδόντων ἡμῶν τὴν διάνοιαν εἰς ψιλὴν τὴν λέξιν ἀλλ'
 ἐξεταζόντων πῶς ταῦτα ὑγιῶς ἐκλαμβάνειν καὶ ἀξίως θεοῦ
 15 δεῖ, οὕτως καὶ τὴν καρδίαν τοῦ θεοῦ τὴν νοητικὴν αὐτοῦ καὶ
 46 προθετικὴν περὶ τῶν ὅλων δύναμιν ἐκληπτέον, τὸν δὲ
 λόγον τῶν ἐν ἐκείνῃ τῷ ἀπαγγελτικόν. τίς δὲ ἀπαγγέλλει
 τὴν βουλὴν τοῦ πατρὸς τοῖς τῶν γεννητῶν ἀξίοις καὶ παρ'
 αὐτοὺς γεγεννημένοις ἢ ὁ σωτὴρ; τάχα δὲ καὶ οὐ μάτην τὸ
 20 Ἐξηρεύσατο· μυρία γὰρ ἕτερα ἐδύνατο λέγεσθαι ἀντὶ τοῦ
 Ἐξηρεύσατο· προέβαλεν ἡ καρδιά μου λόγον ἀγαθόν·
 ἐλάλησεν ἡ καρδιά μου λόγον ἀγαθόν· ἀλλὰ μήποτε
 ὥσπερ πνεύματός τινος ἀποκρύφου εἰς φανερόν προόδός
 ἐστὶν ἡ ἐρυνγὴ τοῦ ἐρευγομένου, οἶονεὶ διὰ τούτου ἀναπνέον-
 25 τος, οὕτω τὰ τῆς ἀληθείας θεωρήματα οὐ συνεχῶν ὁ πατὴρ
 ἐρευνᾶται, καὶ ποιεῖ τὸν τύπον αὐτῶν ἐν τῷ λόγῳ, καὶ διὰ
 τοῦτο εἰκόνη καλουμένη τοῦ ἀοράτου θεοῦ. καὶ ταῦτα μὲν ^{Col i 15}
 ἵνα συμπεριφερόμενοι τῇ τῶν πολλῶν ἐκδοχῇ παραδεξώ-
 μεθα ἀπὸ τοῦ πατρὸς λέγεσθαι τό· Ἐξηρεύσατο ἡ καρδιά ^{Ps xlv}
 30 μου λόγον ἀγαθόν. ^{(xlv) 2}

39. Οὐ πάντῃ δὲ αὐτοῖς παραχωρητέον ὡς ὁμολογου-
 μένως ταῦτα ἀπαγγέλλοντος τοῦ θεοῦ. διὰ τί γὰρ οὐχὶ ὁ

14 ταῦτα (sic)
 liquet

20 ἀντὶ] quid scriptum sit in codice non

προφήτης ἔσται λέγων πληρωθεὶς τοῦ πνεύματος καὶ προ-
 φερόμενος λόγον ἀγαθὸν περὶ προφητείας τῆς περὶ Χριστοῦ,
 Ps xliv (xlv) 2 f. συνέχειν αὐτὸν οὐ δυνάμενος, τό· Ἐξεηρέξατο ἡ καρδία
 μου λόγον ἀγαθόν, λέγω ἐγὼ τὰ ἔργα μου τῷ βασιλεῖ·
 ἡ γλῶσσά μου κάλαμος γραμματέως ὀξυγράφου· ὡραίος 5
 κάλλει παρὰ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων· εἴτα πρὸς αὐτὸν
 τὸν χριστόν· Ἐξεχύθη ἡ χάρις ἐν χεῖλεσί σου; πῶς γάρ,
 εἰ ὁ πατὴρ ταῦτ' ἔλεγεν, ἐπεφέρετο τῷ· Ἐξεχύθη ἡ χάρις
 ἐν χεῖλεσί σου· τό· Διὰ τοῦτο εὐλόγησέ σε ὁ θεὸς εἰς τὸν
 Ps xliv (xlv) 8 αἰῶνα· καὶ μετ' ὀλίγα· Διὰ τοῦτο ἔχρισέ σε ὁ θεός, ὁ θεός 10
 σου, ἔλαιον ἀγαλλιάσεως παρὰ τοὺς μετόχους σου; ἀνθυ-
 πενέγκοι δέ τις βουλόμενος ἐκ τοῦ πατρὸς τὰ ἐν τῷ ψαλμῷ
 Ps xliv (xlv) 11 ἀπαγγέλλεσθαι τό· Ἀκουσον, θύγατερ, καὶ ἴδε καὶ κλῖνον
 τὸ οὖς σου, καὶ ἐπιλάθου τοῦ λαοῦ σοῦ καὶ τοῦ οἴκου τοῦ
 πατρὸς σου· οὐ γὰρ ὁ προφήτης πρὸς τὴν ἐκκλησίαν ἐρεῖ 15
 τό· Ἀκουσον, θύγατερ. οὐ χαλεπὸν δὲ δεῖξαι καὶ ἀπὸ
 ἐτέρων ψαλμῶν ὅτι προσώπων γίνονται ἐπὶ πλείον ἐναλλα-
 γαί, ὥστε καὶ ἐνθάδε δύνασθαι ἀπὸ τοῦ· Ἀκουσον, θύγατερ·
 τὸν πατέρα λέγειν. παραθετέον δὲ εἰς τὴν περὶ τοῦ λόγου
 Ps xxxii (xxxiii) 6 ἐξέτασιν καὶ τό· Τῷ λόγῳ τοῦ κυρίου οἱ οὐρανοὶ ἐστερεώ- 20
 θησαν, καὶ τῷ πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ πᾶσα ἡ δύναμις
 αὐτῶν· ἅπερ τινὲς ἡγοῦνται ἐπὶ τοῦ σωτήρος καὶ τοῦ ἁγίου
 τάσσεσθαι πνεύματος, δυνάμενα δηλοῦν τὸ λόγῳ θεοῦ τοὺς
 οὐρανοὺς ἐστερεῶσθαι, ὡς εἰ λέγοιμεν λόγῳ ἀρχιτεκτονικῷ
 τὴν οἰκίαν καὶ λόγῳ ναυπηγικῷ τὴν ναῦν γεγονέναι, οὕτως 25
 οὖν λόγῳ θεοῦ τοὺς οὐρανοὺς, θειοτέρου τυγχάνοντας σώματος 47
 καὶ διὰ τοῦτο καλουμένου στερεοῦ, οὐκ ἔχοντος τὸ ἐπιπολὺ
 ῥευστόν καὶ εὐδιάλυτον τῶν λοιπῶν καὶ κατωτέρω, ἐστερεῶ-
 σθαι καὶ διὰ τὸ διάφορον ἐσχηκέναι ἐξαιρέτως τῷ θεῷ λόγῳ.
 Jo i 1 ἐπεὶ οὖν πρόκειται τό· Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος· σαφῶς ἰδεῖν, 30
 ἀρχὴ δὲ μετὰ μαρτυριῶν τῶν ἐκ τῶν παροιμιῶν ἀποδεδόται
 cf. Pr viii 22 ἐρησθαι ἢ σοφία, καὶ ἔστι προεπινοουμένη ἢ σοφία τοῦ

αὐτὴν ἀπαγγέλλοντος λόγου, νοητέον τὸν λόγον ἐν τῇ ἀρχῇ, τοῦτ' ἔστι τῇ σοφίᾳ, αἰεὶ εἶναι· ὄντα δὲ ἐν τῇ σοφίᾳ, καλουμένη ἀρχῇ, μὴ κωλύεσθαι εἶναι πρὸς τὸν θεόν, καὶ αὐτὸν θεὸν τυγχάνοντα, καὶ οὐ γυμνῶς εἶναι αὐτὸν πρὸς τὸν
 5 θεόν, ἀλλὰ ὄντα ἐν τῇ ἀρχῇ τῇ σοφίᾳ εἶναι πρὸς τὸν θεόν. ἐπιφέρει γοῦν καὶ φησιν· Οὗτος ἦν ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν θεόν· ἐδύνατο γὰρ εἰρηκέναι· Οὗτος ἦν πρὸς τὸν θεόν· ἀλλ' ὥσπερ ἦν ἐν ἀρχῇ, οὕτως καὶ πρὸς τὸν θεόν ἐν ἀρχῇ ἦν, καὶ πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο ὄντος ἐν τῇ ἀρχῇ· πάντα ^{cf. Pscliii (civ)}
 10 γὰρ ἐν σοφίᾳ ὁ θεὸς κατὰ τὸν Δαβὶδ ἐποίησε. καὶ ἔτι εἰς ²⁴ τὸ παραδέξασθαι τὸν λόγον ἰδίαν περιγραφὴν ἔχοντα, οἷον τυγχάνοντα ζῆν καθ' ἑαυτὸν, λεκτέον καὶ περὶ δυνάμεων, οὐ μόνον δυνάμεως· Τάδε λέγει κύριος τῶν δυνάμεων· πολλαχοῦ κεῖται, λογικῶν τινων θείων ζώων δυνάμεων
 15 ὀνομαζομένων, ὧν ἡ ἀνωτέρω καὶ κρείττων Χριστὸς ἦν, οὐ μόνον σοφία θεοῦ ἀλλὰ καὶ δυνάμις προσαγορευόμενος. ^{cf. 1 Co i 24} ὥσπερ οὖν δυνάμεις θεοῦ πλείονές εἰσιν, ὧν ἐκάστη κατὰ περιγραφὴν, ὧν διαφέρει ὁ σωτὴρ, οὕτως καὶ λόγος, εἰ καὶ ὁ παρ' ἡμῶν οὐκ ἔστι κατὰ περιγραφὴν ἐκτὸς ἡμῶν νοη-
 20 θήσεται ὁ χριστὸς διὰ τὰ προεξητασμένα, ἐν ἀρχῇ τῇ σοφίᾳ τὴν ὑπόστασιν ἔχων. ταῦτα ἡμῖν ἐπὶ τοῦ παρόντος ἀρκέσει εἰς τό· Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος.

2 τῇ σοφίᾳ 1°] τῆς σοφίας pr. man. ut videtur

Jo i 1

Ι. Καὶ ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸν θεόν, καὶ θεὸς ἦν ὁ λόγος. Αὐτάρκως κατὰ τὴν παροῦσαν δύναμιν, ἱερὲ ἀδελφεῖ Ἀμβρόσιε, καὶ κατὰ τὸ εὐαγγέλιον μεμορφωμένε, ἐν τοῖς πρὸ τούτων διαλαβόντες τί ἐστὶν εὐαγγέλιον καὶ τίς ἡ ἀρχὴ, ἐν ᾗ ἦν ὁ λόγος, τίς τε ὁ λόγος ὁ ἐν ἀρχῇ, ἀκολουθῶς νῦν ἐπι- 5

Hos i 1

Is ii 1

Jer xiv 1

τινας, οἶον· Λόγος κυρίου ὃς ἐγενήθη πρὸς Ὡσηέ, τὸν τοῦ Βεηρεὶ· καί· Ὁ λόγος ὁ γενόμενος πρὸς Ἡσαΐαν, υἱὸν Ἀμῶς, περὶ τῆς Ἰουδαίας καὶ περὶ Ἱερουσαλήμ· καί· Ὁ 10 λόγος ὁ γενόμενος πρὸς Ἱερεμίαν περὶ τῆς ἀβροχίας. πῶς οὖν λόγος κυρίου ἐγενήθη πρὸς Ὡσηέ, καὶ ὁ λόγος ἐστὶν ὁ γενόμενος πρὸς Ἡσαΐαν, υἱὸν Ἀμῶς, καὶ πάλιν ὁ λόγος πρὸς Ἱερεμίαν περὶ τῆς ἀβροχίας ἐπισκοπητέον, ἵν' ὥς παρακείμενον εὐρεθῇται δυνηθῇ πῶς ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸν θεόν. ὁ 15 μὲν οὖν πολὺς ἀπλούστερον ἐκλήψεται τὰ περὶ τῶν προφητῶν εἰρημένα ὡς λόγου κυρίου ἢ τοῦ λόγου γενομένου πρὸς αὐτούς. μήποτε δὲ ὥς φαμεν τόνδε τινὰ πρὸς τόνδε γίνεσθαι, οὕτως ὁ νῦν θεολογούμενος υἱὸς λόγος ἐγενήθη πρὸς Ὡσηέ, ἀποσταλεῖς ὑπὸ τοῦ πατρὸς πρὸς αὐτόν· κατὰ 20 μὲν τὴν ἱστορίαν πρὸς τὸν υἱὸν τοῦ Βεηρεὶ, προφήτην Ὡσηέ, κατὰ δὲ μυστικὸν λόγον πρὸς τὸν σωζόμενον, Ὡσηέ γὰρ ἐρμηνεύεται Σωζόμενος, υἱὸν Βεηρεὶ, ὃς ἐρμηνεύεται Φρέατα· πηγῆς γὰρ ἐκ βάθους ἀναβλυστανούσης σοφίας θεοῦ ἕκαστος τῶν σωζομένων υἱὸς γίνεται. καὶ οὐδὲν θαυμαστὸν οὕτως 25

υἱὸν φρεάτων εἶναι τὸν ἅγιον, ἀπὸ τῶν ἀνδραγαθημάτων
πολλαχοῦ υἱὸν ὀνομαζόμενον, παρὰ μὲν τὸ λάμπειν αὐτοῦ cf. Mt v 16;
Jo xii 36;
1 Th v 5
τὰ ἔργα ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, φωτὸς, παρὰ δὲ τὸ ἔχειν
τὴν εἰρήνην τοῦ θεοῦ τὴν ὑπερέχουσιν πάντα νοῦν, εἰρήνης· cf. Phil iv 7;
Lc x 6
5 ἔτι δὲ διὰ τὴν ἀπὸ τῆς σοφίας ὠφέλειαν, τέκνον σοφίας·
Ἐδικαιώθη γάρ, φησὶν, ἡ σοφία ἀπὸ τῶν τέκνων αὐτῆς. Lc vii 35
cf. Mt xi 19
49 οὕτως οὖν ὁ πάντα ἐρευνῶν θείῳ πνεύματι καὶ τὰ βάθη τοῦ
θεοῦ, ὥστε ἀποφθέγξασθαι αὐτόν· Ὁ βάθος πλοῦτου καὶ Ro xi 33
σοφίας καὶ γνώσεως θεοῦ· δύναται εἶναι φρεάτων υἱὸς πρὸς
10 ὃν ὁ λόγος κυρίου γίνεται. ὁμοίως λόγος καὶ πρὸς Ἡσαΐαν
ἐρχεται, διδάσκων τὰ ἐν ἐσχάταις ἡμέραις ἀπαντησόμενα τῇ
Ἰουδαίᾳ καὶ Ἱερουσαλὴμ· ὡσαύτως δὲ καὶ πρὸς Ἱερεμίαν
θείῳ μετεωρισμῷ ἐπαρθέντα, ἐρμηνεύεται γὰρ Μετεωρισμὸς
Ἰάω. ἀλλὰ πρὸς μὲν τοὺς ἀνθρώπους πρότερον οὐ χωροῦντας
15 τὴν τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ, λόγου τυγχάνοντος, ἐπιδημίαν ὁ λόγος
γίνεται· πρὸς δὲ τὸν θεὸν οὐ γίνεται, ὡς πρότερον οὐκ ὦν
πρὸς αὐτόν, παρὰ δὲ τὸ αἰεὶ συνεῖναι τῷ πατρὶ λέγεται· Καὶ Jo i 1
ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸν θεόν· οὐ γὰρ ἐγένετο πρὸς τὸν θεόν.
καὶ ταῦτόν ῥῆμα τὸ Ἦν τοῦ λόγου κατηγορεῖται, ὅτε ἐν ἀρχῇ
20 ἦν καὶ ὅτε πρὸς τὸν θεὸν ἦν, οὔτε τῆς ἀρχῆς χωριζόμενος
οὔτε τοῦ πατρὸς ἀπολειπόμενος, καὶ πάλιν οὔτε ἀπὸ τοῦ μὴ
εἶναι ἐν ἀρχῇ γινόμενος ἐν ἀρχῇ οὔτε ἀπὸ τοῦ μὴ τυγχάνειν
πρὸς τὸν θεὸν ἐπὶ τῷ πρὸς τὸν θεὸν εἶναι γινόμενος· πρὸ
γὰρ παντὸς χρόνου καὶ αἰῶνος ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος, καὶ ὁ
25 λόγος ἦν πρὸς τὸν θεόν. ἐπεὶ τοίνυν εἰς εὕρεσιν τοῦ· Καὶ
ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸν θεόν· παρεθέμεθα λέξεις προφητικὰς,
πῶς ἐγένετο πρὸς Ὡσηὲ καὶ Ἡσαΐαν καὶ Ἱερεμίαν, παρετηρή-
σαμέν τε οὐ τὴν τυχοῦσαν διαφορὰν τοῦ Ἐγενήθη καὶ Ἐγέ-
νετο πρὸς τὸ Ἦν, προσθήσομεν ὅτι ἐν μὲν τῷ πρὸς τοὺς
30 προφῆτας γίνεσθαι φωτίζει τοὺς προφῆτας τῷ φωτὶ τῆς
γνώσεως, ποιῶν αὐτοὺς ἅτε ἔμπροσθεν βλέποντας, ὁρᾶν ἃ
πρὸ αὐτοῦ οὐ κατενόουν· πρὸς δὲ τὸν θεὸν τὸ Θεός ἐστι
τυγχάνων ἀπὸ τοῦ εἶναι πρὸς αὐτόν. καὶ τάχα τοιαύτην τινα

Jo i 1

τάξιν ὁ Ἰωάννης ἐν τῷ λόγῳ ἰδὼν οὐ προέταξε τό· Θεὸς ἦν ὁ λόγος· τοῦ· Ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸν θεόν· ὅσον ἐπὶ ταῖς ἀποφάσεσιν οὐδὲν ἂν κωλυθέντος τοῦ εἰρμού πρὸς τὸ καθ' αὐτὸ ἰδεῖν ἐκάστου τῶν ἀξιωματῶν τὴν δύναμιν· ἐν γὰρ ἀξίωμα τό· Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος· καὶ δευτέρον τό· Ὁ λόγος 5 ἦν πρὸς τὸν θεόν· καὶ ἐξῆς· Καὶ θεὸς ἦν ὁ λόγος· ἀλλ' ἐπεὶ τάχα τάξιν τινὰ δηλοῖ τὸ πρῶτον τετάχθαι τό· Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος· κατὰ τὸ οὕτως ἐξῆς τό· Καὶ ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸν θεόν· καὶ τρίτον τό· Καὶ θεὸς ἦν ὁ λόγος· διὰ τοῦτο, ἵνα δυνηθῇ ἀπὸ τοῦ πρὸς τὸν θεὸν εἶναι ὁ λόγος 10 νοηθῆναι γινόμενος θεός, λέγεται· Καὶ ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸν θεόν· ἔπειτα· Καὶ θεὸς ἦν ὁ λόγος.

2. Πάνυ δὲ παρατετηρημένως καὶ οὐχ ὡς ἐλληνικὴν 50 ἀκριβολογίαν οὐκ ἐπιστάμενος ὁ Ἰωάννης ὅπου μὲν τοῖς ἄρθροις ἐχρήσατο ὅπου δὲ ταῦτα ἀπεσιώπησεν, ἐπὶ μὲν τοῦ 15 λόγου προστιθεὶς τὸ Ὁ, ἐπὶ δὲ τῆς θεὸς προσηγορίας ὅπου μὲν τιθεὶς ὅπου δὲ διαιρῶν. τίθησι μὲν γὰρ τὸ ἄρθρον ὅτε ἡ θεὸς ὀνομασία ἐπὶ τοῦ ἀγενήτου τάσσεται τῶν ὄλων αἰτίου, σιωπᾷ δὲ αὐτὸ ὅτε ὁ λόγος θεὸς ὀνομάζεται. ὡς δὲ διαφέρει κατὰ τούτους τοὺς τρόπους ὁ θεὸς καὶ θεός, οὕτως 20 μήποτε διαφέρῃ ὁ λόγος καὶ λόγος. ὃν τρόπον γὰρ ὁ ἐπὶ πᾶσι θεὸς ὁ θεὸς καὶ οὐχ ἀπλῶς θεός, οὕτως ἡ πηγὴ τοῦ ἐν ἐκάστῳ τῶν λογικῶν λόγου ὁ λόγος, τοῦ ἐν ἐκάστῳ λόγου οὐκ ἂν κυρίως ὁμοίως τῷ πρῶτῳ ὀνομασθέντος καὶ λεχθέντος ὁ λόγος. καὶ τὸ πολλοὺς φιλοθέους εἶναι εὐχομένους 25 ταρασσόν, εὐλαβουμένους δύο ἀναγορεύσαι θεοὺς καὶ παρὰ τοῦτο περιτίπτοντας ψευδέσι καὶ ἀσεβέσι δόγμασιν, ἥτοι ἀρνούμενους ιδιότητα υἱοῦ ἑτέραν παρὰ τὴν τοῦ πατρὸς, ὁμο- λογοῦντας θεὸν εἶναι τὸν μέχρι ὀνόματος παρ' αὐτοῖς υἱὸν 30 προσαγορευόμενον, ἢ ἀρνούμενους τὴν θεότητα τοῦ υἱοῦ τιθέντας δὲ αὐτοῦ τὴν ιδιότητα καὶ τὴν οὐσίαν κατὰ περιγραφὴν τυγχάνουσιν ἑτέραν τοῦ πατρὸς, ἐντεῦθεν λύεσθαι δύναται. λεκτέον γὰρ αὐτοῖς ὅτι τότε μὲν αὐτόθεος ὁ θεός ἐστι, διόπερ καὶ ὁ σωτὴρ φησιν ἐν τῇ πρὸς τὸν πατέρα εὐχῇ·

ἵνα γινώσκωσι σὲ τὸν μόνον ἀληθινὸν θεόν· πᾶν δὲ τὸ Jo xvii 3
 παρὰ τὸ αὐτόθεος μετοχῇ τῆς ἐκείνου θεότητος θεοποιούμενον
 οὐχ ὁ θεὸς ἀλλὰ θεὸς κυριώτερον ἂν λέγοιτο, ᾧ πάντως ὁ
 πρωτότοκος πάσης κτίσεως, ἅτε πρῶτος τῷ πρὸς τὸν θεὸν cf. Col i 15
 51 εἶναι σπάσας τῆς θεότητος εἰς ἑαυτὸν, ἐστὶ τιμιώτερος τοῖς
 λοιποῖς παρ' αὐτὸν θεοῖς ὧν ὁ θεὸς θεός ἐστι κατὰ τὸ λεγόμενον·
 Θεὸς θεῶν κύριος ἐλάλησε, καὶ ἐκάλεσε τὴν γῆν· Ps xlix (1) 1
 διακονήσας τὸ γενέσθαι θεοῖς, ἀπὸ τοῦ θεοῦ ἀρύσας εἰς τὸ
 θεοποιηθῆναι αὐτοὺς, ἀφθόνως καὶ ἐκείνοις κατὰ τὴν αὐτοῦ
 10 χρηστότητα μεταδιδούς. ἀληθινὸς οὖν θεὸς ὁ θεός, οἱ δὲ κατ'
 ἐκείνον μορφούμενοι θεοὶ ὡς εἰκόνες πρωτοτύπου· ἀλλὰ
 πάλιν τῶν πλειόνων εἰκόνων ἡ ἀρχέτυπος εἰκὼν ὁ πρὸς τὸν
 θεόν ἐστι λόγος ὃς ἐν ἀρχῇ ἦν, τῷ εἶναι πρὸς τὸν θεὸν αἰὲ cf. Jo i 1
 μένων θεός, οὐκ ἂν δ' αὐτὸ ἐσχηκὼς εἰ μὴ πρὸς τὸν θεὸν ἦν,
 15 καὶ οὐκ ἂν μείνας θεός εἰ μὴ παρέμενε τῇ ἀδιαλείπτῳ θείᾳ
 τοῦ πατρικοῦ βᾶθους.

3. Ἄλλ' ἐπεὶ εἰκὸς προσκόψειν τινὰς τοῖς εἰρημένους,
 ἑνὸς μὲν ἀληθινοῦ θεοῦ τοῦ πατρὸς ἀπαγγελλομένου παρὰ
 δὲ τὸν ἀληθινὸν θεὸν θεῶν πλειόνων τῇ μετοχῇ τοῦ θεοῦ
 20 γινομένων, εὐλαβουμένους τὴν τοῦ πάσαν κτίσιν ὑπερέχοντος
 δόξαν ἐξισῶσαι τοῖς λοιποῖς τῆς θεὸς προσηγορίας τυγχάνουσι,
 πρὸς τῇ ἀποδεδομένῃ διαφορᾷ, καθ' ἣν ἐφάσκομεν
 πᾶσι τοῖς λοιποῖς θεοῖς διάκονον εἶναι τῆς θεότητος τὸν θεὸν
 λόγον, καὶ ταύτην παραστατέον. ὁ γὰρ ἐν ἐκάστῳ λόγος
 25 τῶν λογικῶν τοῦτον τὸν λόγον ἔχει πρὸς τὸν ἐν ἀρχῇ λόγον
 πρὸς τὸν θεὸν ὅτι λόγον θεόν, ὃν ὁ θεὸς λόγος πρὸς τὸν
 θεόν· ὡς γὰρ αὐτόθεος καὶ ἀληθινὸς θεός ὁ πατὴρ πρὸς
 εἰκόνα καὶ εἰκόνας τῆς εἰκόνης, διὸ καὶ κατ' εἰκόνα λέγονται cf. Gen i 26
 εἶναι οἱ ἄνθρωποι, οὐκ εἰκόνες, οὕτως ὁ αὐτόλογος πρὸς τὸν
 30 ἐν ἐκάστῳ λόγον. ἀμφοτέρα γὰρ πηγῆς ἔχει χώραν, ὁ μὲν
 πατὴρ θεότητος, ὁ δὲ υἱὸς λόγου. ὥσπερ οὖν θεοὶ πολλοὶ 1 Co viii 6
 ἀλλ' ἡμῖν εἷς θεός, ὁ πατὴρ, καὶ πολλοὶ κύριοι ἀλλ' ἡμῖν εἷς

κύριος, Ἰησοῦς Χριστὸς, οὕτως πολλοὶ λόγοι ἀλλ' ἡμῖν
 cf. Jo i 1 εὐχόμεθα ὅπως ὑπάρξῃ ὁ ἐν ἀρχῇ λόγος ὁ πρὸς τὸν θεὸν ὢν,
 ὁ θεὸς λόγος. ὃς γὰρ οὐ χωρεῖ τοῦτον τὸν λόγον, τὸν ἐν
 cf. Jo i 14 ἀρχῇ πρὸς τὸν θεόν, ἥτοι αὐτῷ γενομένῳ σαρκὶ προσέξει, ἥ
 μεθέξει τῶν μετεσχηκότων τινὸς τούτου τοῦ λόγου, ἥ ἀπο- 5
 πεσὼν τοῦ μετέχειν τοῦ μετεσχηκότος ἐν πάντῃ ἀλλοτριῷ
 τοῦ λόγου ἔσται καλουμένῳ. σαφὲς δὲ ἔσται τὸ εἰρημένον
 ἐκ παραδειγμάτων τῶν περὶ τοῦ θεοῦ καὶ τοῦ θεοῦ λόγου
 καὶ θεῶν ἥτοι μετεχόντων θεοῦ ἢ λεγομένων μὲν οὐδαμῶς δὲ 52
 ὄντων θεῶν, καὶ πάλιν λόγου θεοῦ καὶ λόγου γενομένου θεοῦ 10
 σαρκὸς καὶ λόγων ἥτοι μετεχόντων πως τοῦ λόγου λόγων
 δευτέρων ἢ τρίτων παρὰ τὸν πρὸ πάντων νομιζομένων μὲν
 λόγων οὐκ ὄντων δι' ἀληθῶς λόγων ἀλλ', ἵν' οὕτως εἴπω,
 ὅλον τοῦτο ἀλόγων λόγων, ὥσπερ καὶ ἐπὶ τῶν λεγομένων
 μὲν, οὐκ ὄντων δὲ θεῶν τάξει τις ἂν ἀντὶ τοῦ ἀλόγων λόγων 15
 cf. Ro xi 7 τὸ οὐ θεῶν θεῶν. ὁ μὲν οὖν θεὸς τῶν ὅλων τῆς ἐκλογῆς
 ἐστὶ θεὸς, καὶ πολὺ μᾶλλον τοῦ τῆς ἐκλογῆς σωτήρος-
 cf. Mt xxii 32 ἔπειτα τῶν ἀληθῶς θεῶν ἐστὶ θεός, καὶ ἀπαξασπλῶς ζώντων
 καὶ οὐ νεκρῶν ἐστὶ θεός. ὁ δὲ θεὸς λόγος τάχα τῶν ἐν αὐτῷ
 ἱστάντων τὸ πᾶν καὶ τῶν πατέρα αὐτὸν νομιζόντων ἐστὶ 20
 θεός. ἥλιος δὲ καὶ σελήνη καὶ ἀστέρες, ὥς τινες τῶν πρὸ
 ἡμῶν διηγῆσαντο, ἀπενεμήθησαν τοῖς μὴ ἀξίοις ἐπιγρά-
 φεσθαι τὸν θεὸν τῶν θεῶν θεὸν αὐτῶν εἶναι. οὕτω δὲ ἐξεδέ-
 ξαντο κινηθέντες ἐκ τῶν ἐν τῷ Δευτερονομίῳ τὸν τρόπον
 Deut iv 19 τοῦτον ἐχόντων· Μὴ ἀναβλέψας εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ἰδὼν 25
 τὸν ἥλιον καὶ τὴν σελήνην καὶ πάντα τὸν κόσμον τοῦ
 οὐρανοῦ, πλανηθεὶς προσκυνήσῃς αὐτοῖς καὶ λατρεύσῃς αὐ-
 τοῖς, ἃ ἀπένειμεν αὐτὰ κύριος ὁ θεός σου πᾶσι τοῖς ἔθνεσιν.
 ὑμῖν δὲ οὐχ οὕτως ἔδωκε κύριος ὁ θεός σου. πῶς γὰρ ἀπέ-
 νειμε πᾶσι τοῖς ἔθνεσιν ἥλιον καὶ σελήνην καὶ πάντα τὸν 30
 κόσμον τοῦ οὐρανοῦ ὁ θεός, οὐχ οὕτως δεδοκῶς αὐτὰ τῷ
 Ἰσραήλ; τῷ τοὺς μὴ δυναμένους ἐπὶ τὴν νοσητὴν ἀναδραμεῖν

φύσιν, δι' αἰσθητῶν θεῶν κινουμένους περὶ θεότητος, ἀγαπη-
 τῶς κἂν ἐν τούτοις ἴστασθαι καὶ μὴ πίπτειν ἐπὶ εἰδῶλα καὶ
 δαιμόνια. οὐκοῦν οἱ μὲν θεὸν ἔχουσι τὸν τῶν ὅλων θεόν, οἱ
 δὲ παρὰ τούτους δεῦτεροι ἰστάμενοι ἐπὶ τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ
 5 τὸν χριστὸν αὐτοῦ· καὶ τρίτοι οἱ τὸν ἥλιον καὶ τὴν σελήνην
 καὶ πάντα τὸν κόσμον τοῦ οὐρανοῦ, ἀπὸ θεοῦ μὲν πλανη-
 θέντες, πλὴν πλάνην πολλῶ διαφέρουσιν καὶ κρείττονα τῶν
 καλούντων θεοὺς ἔργα χειρῶν ἀνθρώπων, χρυσὸν καὶ ^{cf. Ps cxlii 12}
 ἄργυρον, τέχνης ἐμμελέτημα. τελευταῖοι δὲ εἰσιν οἱ λεγο- ^(cxv 4)
 10 μένοις μὲν θεοῖς ἀνακείμενοι οὐδαμῶς δὲ οὖσιν θεοῖς. οὕτω
 53 τοίνυν οἱ μὲν τινες μετέχουσιν αὐτοῦ τοῦ ἐν ἀρχῇ λόγου καὶ ^{cf. Jo i 1}
 πρὸς τὸν θεὸν λόγου καὶ θεοῦ λόγου, ὥσπερ Ὡσηὲ καὶ
 Ἡσαΐας καὶ Ἰερεμίας καὶ εἴ τις ἕτερος τοιοῦτον ἑαυτὸν παρέ-
 στησεν ὡς τὸν λόγον κυρίου ἢ τὸν λόγον γενέσθαι πρὸς
 15 αὐτόν. ἕτεροι δὲ οἱ μηδὲν εἰδότες εἰ μὴ Ἰησοῦν Χριστὸν ^{1 Co ii 2}
 καὶ τοῦτον ἐσταυρωμένον, τὸν γενόμενον σάρκα λόγον τὸ ^{cf. Jo i 14}
 πᾶν νομίσαντες εἶναι τοῦ λόγου, Χριστὸν κατὰ σάρκα μόνον ^{cf. 2 Co v 16}
 γινώσκουσι· τοιοῦτον δὲ ἐστὶ τὸ πλῆθος τῶν πεπιστευκέναι
 νομιζομένων. καὶ τρίτοι λόγοις μετέχουσιν τι τοῦ λόγου ὡς
 20 πάντα ὑπερέχουσι λόγον προσεσχέκασιν, καὶ μήποτε οὗτοί
 εἰσιν οἱ μετερχόμενοι τὰς εὐδοκιμούσας καὶ διαφερούσας ἐν
 φιλοσοφίᾳ παρ' Ἑλλήσιν αἱρέσεις. τέταρτοι δὲ παρὰ τού-
 τους οἱ πεπιστευκότες λόγοις πάντῃ διεφθορόσι καὶ ἀθέοις,
 τὴν ἐναργὴ καὶ σχεδὸν αἰσθητὴν πρόνοιαν ἀναιροῦσι καὶ
 25 ἄλλο τι τέλος παρὰ τὸ καλὸν ἀποδεχομένοις. εἰ καὶ ἐδό-
 ξαμεν δὲ παρεκβεβηκέναι, οἶμαι δ' ὅτι παρακειμένως ὑπὲρ
 τοῦ σαφῶς ἰδεῖν τέσσαρα πράγματα κατὰ τὸ θεὸς ὄνομα καὶ
 τέσσαρα κατὰ τὸ λόγος τοῦτο πεποιήκαμεν. ἦν γὰρ ὁ θεὸς
 καὶ θεός, εἴτα θεοὶ διχῶς, ὧν τοῦ κρείττονος τάγματος
 30 ὑπερέχει ὁ θεὸς λόγος ὑπερεχόμενος ὑπὸ τοῦ τῶν ὅλων θεοῦ.
 καὶ πάλιν ἦν ὁ λόγος, τάχα δὲ καὶ λόγος, ὁμοίως τῷ ὁ θεὸς
 καὶ θεός, καὶ οἱ λόγοι διχῶς. οἰκείοι τε ἄνθρωποι οἱ μὲν

τῷ πατρὶ, μερίδες ὄντες αὐτοῦ· καὶ τούτοις παρακείμενοι οὓς
 νῦν σαφέστερον ὁ λόγος ἡμῖν παρίστησιν, οἱ ἐπὶ τὸν σωτῆρα
 φθάσαντες καὶ τὸ πᾶν ἐν αὐτῷ ἱστάντες. καὶ τρίτοι οἱ
 προειρημένοι, ἥλιον καὶ σελήνην καὶ ἀστέρας νομίζοντες
 θεοὺς καὶ ἐν αὐτοῖς ἱστάμενοι. ἐπὶ πᾶσι δὲ καὶ ἐν τῇ κάτω 5
 χώρα οἱ τοῖς ἀψύχοις καὶ νεκροῖς εἰδώλοις ἐκκείμενοι. τὸ δὲ
 ἀνάλογον καὶ ἐπὶ τῶν κατὰ τὸν λόγον εὐρίσκομεν. οἱ μὲν
 γὰρ αὐτῷ τῷ λόγῳ κεκόσμηται· οἱ δὲ παρακειμένῳ τινὶ
 αὐτῷ καὶ δοκοῦντι εἶναι αὐτῷ τῷ πρώτῳ λόγῳ, οἱ μὴδὲν
 εἰδότες εἰ μὴ Ἰησοῦν Χριστὸν καὶ τοῦτον ἐσταυρωμένον, οἱ 10
 τὸν λόγον σάρκα ὀρώντες· καὶ τρίτοι, οὓς πρὸ βραχέως εἰρή-
 καμεν. τί δὲ δεῖ λέγειν περὶ τῶν νομιζομένων μὲν ἐν λόγῳ
 τυγχάνειν, ἀποπεπτωκότων δὲ οὐ μόνον αὐτοῦ τοῦ καλοῦ
 ἀλλὰ καὶ τῶν ἰχνέων καὶ μετεχόντων αὐτοῦ;

Jo 12

4. Οὔτος ἦν ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν θεόν. Διὰ τῶν 54

προειρημένων τριῶν προτάσεων τάγματα τρία διδάξας ἡμᾶς
 ὁ εὐαγγελιστὴς συγκεφαλαιοῦται τὰ τρία εἰς ἓν, λέγων τό·
 Οὗτος ἦν ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν θεόν. πρῶτον δὲ τῶν τριῶν
 μεμαθήκαμεν ἐν τίνι ἦν ὁ λόγος, ὅτι ἐν ἀρχῇ, καὶ πρὸς
 τίνα οὗτος ἦν, ὅτι πρὸς τὸν θεόν, καὶ τίς ὁ λόγος ἦν, ὅτι 20
 θεός. οἰονεῖ οὖν δεικνὺς τὸν προειρημένον θεὸν λόγον διὰ
 τοῦ Οὔτους, καὶ συνάγων εἰς τετάρτην πρότασιν τό τε· Ἐν
 ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος· καὶ τό· Ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸν θεόν,
 καὶ θεὸς ἦν ὁ λόγος· φησὶν· Οὗτος ἦν ἐν ἀρχῇ πρὸς
 τὸν θεόν. δύναται μέντοι γε τὸ τῆς ἀρχῆς ὄνομα λαμβά- 25
 νεσθαι καὶ ἐπὶ τῆς τοῦ κόσμου ἀρχῆς, μανθανόντων ἡμῶν
 διὰ τῶν λεγομένων ὅτι πρεσβύτερος ὁ λόγος τῶν ἀπ' ἀρχῆς
 γενομένων ἦν. εἰ γὰρ ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν
 οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, τὸ δέ· Ἐν ἀρχῇ ἦν· σαφῶς πρεσ-
 βύτερόν ἐστι τοῦ ἐν ἀρχῇ πεπονημένου, οὐ μόνον στερεώ- 30
 ματος καὶ ξηρᾶς ἀλλὰ οὐρανοῦ καὶ γῆς πρεσβύτερός ἐστιν
 ὁ λόγος. τάχα δὲ οὐκ αὐτόπως τις ζητῆσαι ἂν διὰ τί οὐκ

Gen 11

εἴρηται· Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος τοῦ θεοῦ, καὶ ὁ λόγος τοῦ
 θεοῦ ἦν πρὸς τὸν θεόν, καὶ θεὸς ἦν ὁ λόγος τοῦ θεοῦ.
 ἀκόλουθον δέ ἐστι τὸν ζητοῦντα τί δῆποτε οὐ γέγραπται·
 Ἐν ἀρχῇ ὁ λόγος τοῦ θεοῦ, καὶ τὰ ἐξῆς, πλείονας ἀπο-
 15 φαίνεσθαι λόγους καὶ τάχα ἑτερογενεῖς, ἥ ὁ μὲν τις τοῦ
 θεοῦ λόγος ἕτερος δὲ φέρε εἰπεῖν ἀγγέλων λόγος καὶ ἄλλος
 ἀνθρώπων, καὶ οὕτως ἐπὶ τῶν λοιπῶν λόγων. εἰ δὲ λόγος,
 τάχα καὶ σοφία καὶ δικαιοσύνη. ἄτοπον δὲ πλείονας
 10 φάσκειν τῆς λόγος προσηγορίας κυρίως τυγχάνειν καὶ τῆς
 σοφίας καὶ τῆς δικαιοσύνης. καὶ πληχθυσόμεθα πρὸς τὸ
 μὴ δεῖν ζητεῖν πλείονας λόγους καὶ σοφίας καὶ δικαιοσύνας,
 κυρίως οὕτως ὀνομαζομένας, ἀπὸ τῆς ἀληθείας. πᾶς γὰρ
 ὅστις οὖν ὁμολογήσαι ἂν μίαν εἶναι τὴν ἀλήθειαν· οὐ γὰρ
 καὶ ἐπ' αὐτῆς τολμήσαι τις λέγειν ἑτέραν εἶναι τὴν τοῦ
 15 θεοῦ ἀλήθειαν καὶ ἑτέραν τὴν τῶν ἀγγέλων καὶ ἄλλην τὴν
 τῶν ἀνθρώπων· ἐν γὰρ τῇ φύσει τῶν ὄντων μία ἡ περὶ
 ἑκάστου ἀλήθεια. εἰ δὲ ἀλήθεια μία, δῆλον ὅτι καὶ ἡ
 κατασκευὴ αὐτῆς, καὶ ἡ ἀποδείξις σοφία τυγχάνουσα μία
 εὐλόγως ἂν νοοῖτο πάσης τῆς νομιζομένης σοφίας, οὐ κρα-
 20 τούσης τῆς ἀληθείας οὐδὲ σοφίας ἂν ὑγιῶς χρηματιζούσης.
 εἰ δ' ἀλήθεια μία καὶ σοφία μία, καὶ λόγος ὁ ἀπαγγέλλων
 τὴν ἀλήθειαν καὶ τὴν σοφίαν ἀπλῶν καὶ φανερῶν εἰς τοὺς
 55 χωρητικούς εἰς ἂν τυγχάνοι. καὶ οὐχὶ ταυτά φαμεν ἄρ-
 νούμενοι τὴν ἀλήθειαν καὶ τὴν σοφίαν καὶ τὸν λόγον εἶναι
 25 τοῦ θεοῦ, ἀλλὰ δεικνύντες τὸ χρήσιμον τοῦ σεσιωπηθῆσαι
 Τοῦ θεοῦ, καὶ μὴ ἀναγεγράφθαι· Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος
 τοῦ θεοῦ.

5. Ὁ αὐτὸς δὲ Ἰωάννης ἐν τῇ Ἀποκαλύψει καὶ μετὰ
 τῆς προσθήκης αὐτὸν ὀνομάζει τοῦ θεοῦ λέγων· Καὶ εἶδον Ap xix 11 f.
 30 οὐρανὸν ἀνεωγμένον, ἰδοὺ ἵππος λευκὸς καὶ ὁ καθήμενος
 ἐπ' αὐτὸν καλούμενος πιστὸς καὶ ἀληθινός, καὶ ἐν δικαιο-
 σύνῃ κρίνει καὶ πολεμεῖ· οἱ δὲ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ ὡς φλόξ

Ap^{xix} 12— πυρὸς, καὶ ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ διαδήματα πολλά· ἔχων
 16 ὄνομα γεγραμμένον ὃ οὐδεὶς οἶδεν εἰ μὴ αὐτός, καὶ περι-
 βεβλημένος ἱμάτιον ἔρραντισμένον αἵματι, καὶ ἐκέκλητο
 τὸ ὄνομα αὐτοῦ Λόγος τοῦ θεοῦ. καὶ τὰ στρατεύματα
 αὐτοῦ ἐν τῷ οὐρανῷ ἠκολούθει αὐτῷ ἐπὶ ἵπποις λευκοῖς 5
 ἐνδεδυμένοις βύσσινον καθαρόν. καὶ ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ
 ἐκπορεύεται ῥομφαία ὀξεῖα, ἵνα ἐν αὐτῇ πατάξῃ τὰ ἔθνη,
 καὶ αὐτὸς ποιμανεῖ αὐτοὺς ἐν ῥάβδῳ σιδηρᾷ· καὶ αὐτὸς
 πατεῖ τὴν ληνὸν τοῦ οἴνου τῆς ὀργῆς τοῦ θυμοῦ τοῦ θεοῦ
 τοῦ παντοκράτορος. καὶ ἔχει ἐπὶ τὸ ἱμάτιον καὶ ἐπὶ τὸν 10
 μηρὸν αὐτοῦ ὄνομα γεγραμμένον Ὁ βασιλεὺς βασιλέων καὶ
 κύριος κυρίων. ἀναγκαίως δὲ καὶ ἀπολύτως εἴρηται καὶ
 λόγος, καὶ μετὰ προσθήκης λόγος τοῦ θεοῦ· ὧν εἰ τὸ
 ἕτερον σεσιώπητο, ἀφορμὰς ἂν εἶχομεν τοῦ παρεκδέξασθαι,
 καὶ ἀποπεσεῖν τῆς περὶ τοῦ λόγου ἀληθείας. εἰ γὰρ λόγος 15
 μὲν ἀναγέγραπτο λόγος δὲ θεοῦ μὴ εἴρητο, οὐ σαφῶς
 ἐμανθάνομεν ὅτι οὗτος ὁ λόγος λόγος τοῦ θεοῦ ἐστι. πάλιν
 τ' αὖ εἰ λόγος μὲν θεοῦ προσηγορεύετο λόγος δὲ ἀπο-
 λύτως οὐκ εἴρητο, καὶ πολλοὺς λόγους ἀναπλάσσοντες κατὰ
 τὴν πρὸς ἕκαστον τῶν λογικῶν σχέσιν μύτην ἂν πολλοὺς 20
 κυρίως οὕτως ὀνομαζομένους παρεδέξαμεθα. καλῶς μέντοι
 γε διαγράφων τὰ περὶ τοῦ λόγου τοῦ θεοῦ ἐν τῇ Ἀποκα-
 λύψει ὁ ἀπόστολος καὶ ὁ εὐαγγελιστῆς, ἥδη δὲ καὶ διὰ
 τῆς Ἀποκαλύψεως καὶ προφήτης, φησὶ τὸν τοῦ θεοῦ λόγον
 ἑωρακεῖν ἐν ἀνεωγότῳ τῷ οὐρανῷ ἐφ' ἵππῳ λευκῷ ὀχού- 25
 μενον. τί δὲ αἰνίττεται τὸ ἀνεῶχθαι τὸν οὐρανὸν καὶ ὁ
 λευκὸς ἵππος καὶ τὸ ἐπ' αὐτοῦ καθίζεσθαι τὸν καλούμενον
 τοῦ θεοῦ λόγον, πρὸς τῷ εἶναι θεοῦ λόγον καὶ πιστὸν καὶ
 ἀληθινὸν καὶ ἐν δικαιοσύνῃ κρινούντα καὶ πολεμοῦντα
 λεγόμενον, κατανοητέον, ἵνα ἔτι μᾶλλον πραβιβασθῶμεν 30
 τῷ ἐκλαβεῖν τὰ περὶ τοῦ λόγου τοῦ θεοῦ. κεκλείσθαι δὲ
 cf. 1 Co xv 49 ἡγούμεναι τὸν οὐρανὸν τοῖς ἀσεβέσι καὶ τὴν εἰκόνα τοῦ

7 post ῥομφαία] ins. ä (sic) 14 παρεδέχεσθαι. Coniecit
 Huetius παρεκδέξασθαι 15 τοῦ] τῆς (ut videtur) 28 τῷ] τὸ

56 χοϊκοῦ φέρουσιν, ἀνεῶχθαι δὲ τοῖς δικαίοις καὶ κεκοσμη- cf. 1 Co xv 49
 μένοις τῇ τοῦ ἐπουρανίου εἰκόνι· τοῖς μὲν γὰρ, ἅτε κάτω
 τυγχάνουσι καὶ ἐν σαρκὶ ἔτι ὑπάρχουσιν, ἀποκέκλεισται τὰ
 κρείττονα οὐ συνιέειν αὐτὰ οὐδὲ τὸ κάλλος αὐτῶν δυνα-
 5 μένοις, ἐπεὶ μὴ βούλονται κατανοεῖν συγκύπτοντες καὶ μὴ
 ἐπιδιδόντες αὐτοὺς εἰς τὸ ἀνακύπτειν· τοῖς δὲ διαφέρουσιν,
 ἅτε τὸ πολίτευμα ἔχουσιν ἐν οὐρανοῖς, τὰ οὐράνια τῇ κλειδί cf. Phil iii 20;
Ap iii 7
 τοῦ Δαβὶδ ἀνέωγε θεωρούμενα, τοῦ θεοῦ λόγου ἀνοίγοντος
 αὐτὰ καὶ σαφηνίζοντος διὰ τοῦ ὀχεῖσθαι ἵππῳ, φωναῖς τὰ cf. Ap xix 11
 10 σημαινόμενα ἀπαγγελλούσαις, λευκῷ διὰ τὸ φανερόν καὶ
 τὸ λευκὸν καὶ φωτεινὸν τῆς γνώσεως.

6. Καθέζεται δὲ ἐπὶ τὸν λευκὸν ἵππον ὁ καλούμενος
 πιστὸς, ἰδρυμένος βεβαιώτερον καὶ, ἢν' οὕτως εἶπω, βασι-
 λικώτερον ἐν φωναῖς ἀνατραπῆναι μὴ δυναμέναις, παντὸς
 15 ἵππου ὀξύτερον καὶ τάχιον τρεχούσαις, καὶ παρευδοκιμούσαις
 ἐν τῇ φορᾷ πάντα τὸν ἀνταγωνιστὴν ὑποκριτὴν λόγου νομι-
 ζόμενον λόγον καὶ ἀληθείας δοκοῦσαν ἀλήθειαν. καλεῖται
 δὲ πιστὸς ὁ ἐπὶ τοῦ λευκοῦ ἵππου οὐ διὰ τὸ πιστεύειν ὅσον
 διὰ τὸ πιστευτὸς εἶναι, τουτέστι, τοῦ πιστεύεσθαι ἄξιος·
 20 κύριος γὰρ, κατὰ τὸν Μωσέα, πιστὸς καὶ ἀληθινός. καὶ cf. Deut
xxxii 4
 ἀληθινὸς γὰρ πρὸς ἀντιδιαστολὴν σκιᾶς καὶ τύπου καὶ
 εἰκόνας, ἐπεὶ τοιοῦτος ὁ ἐν τῷ ἀνεψγῶτι οὐρανῷ λόγος· ὁ γὰρ
 ἐπὶ γῆς οὐ τοιοῦτος ὅποιος ὁ ἐν οὐρανῷ, ἅτε γενόμενος cf. Jo i 14
 σὰρξ καὶ διὰ σκιᾶς καὶ τύπων καὶ εἰκόνων λαλούμενος. τὰ
 25 δὲ πλήθη τῶν πεπιστευκέναι νομιζομένων τῇ σκιᾷ τοῦ
 λόγου καὶ οὐχὶ τῷ ἀληθινῷ λόγῳ θεοῦ ἐν τῷ ἀνεψγῶτι
 οὐρανῷ τυγχάνοντι μαθητεύεται. διόπερ ὁ Ἰερεμίας φησί·
 Πνεῦμα προσώπου ἡμῶν χριστὸς κύριος, οὗ εἶπομεν Ἐν Thren iv 20
 τῇ σκιᾷ αὐτοῦ ζησόμεθα ἐν τοῖς ἔθνεσιν. οὗτος δὴ ὁ λόγος
 30 τοῦ θεοῦ ὁ πιστὸς καλούμενος καὶ ἀληθινὸς καλεῖται καὶ
 ἐν δικαιοσύνῃ κρίνει καὶ πολεμεῖ, τῇ αὐτοδικαιοσύνῃ καὶ
 αὐτοκρίσει τὸ κατ' ἀξίαν ἐκάστου τῶν ὄντων ἀπονέμειν ἀπὸ
 θεοῦ δύνασθαι λαβὼν καὶ κρίνειν. οὐδεὶς γὰρ τῶν μετε-
 χόντων δικαιοσύνης καὶ τῆς τοῦ κρίνειν λαὸν δυνάμεως οὕτω

πάντη ἐναπομάξασθαι ἑαυτοῦ τῇ ψυχῇ δυνήσεται τοὺς τῆς δικαιοσύνης τύπους καὶ τοῦ κρίνειν ὥστε ἐν μηδενὶ ἀποδεῖν τῆς αὐτοδικαιοσύνης καὶ τῆς αὐτοκρίσεως, ὡς οὐδὲ ὁ γράφων εἰκόνα οἷός τε ἔσται μεταδοῦναι πάντων τῶν τοῦ γραφομένου ιδιωμάτων τῇ γραφῇ. διὰ τοῦτο δὲ ἡγοῦμαι τὸν Δαβίδ 5 λέγειν τό· Οὐ δικαιωθήσεται ἐνώπιόν σου πᾶς ζῶν· οὐ γὰρ ἀπαξ απλῶς εἶπε πᾶς ἄνθρωπος ἢ πᾶς ἄγγελος ἀλλὰ πᾶς 57 ζῶν, ὅτι καὶ τῆς ζωῆς τις μετέχῃ καὶ πάντα τὴν νεκρότητα ἀποσείσθαι, οὐδ' οὕτως ὡς πρὸς σὲ δικαιωθῆναι δυνήσεται παραπλησίως τῇ ζωῇ, οὐδὲ δυνατόν τὸν μετέχοντα τῆς ζωῆς 10 καὶ διὰ τοῦτο ζῶντα χρηματίζοντα αὐτὸν γενέσθαι ζῶν, καὶ τὸν μετέχοντα δικαιοσύνης καὶ διὰ τοῦτο δίκαιον καλούμενον ἐξισωθῆναι πάντα τῇ δικαιοσύνῃ.

Ps cxlii
(cxliii) 2

cf. Ap xix 11 7. Ἔργον δὲ τούτου λόγου ὡς περ κρίνειν ἐν δικαιοσύνῃ οὕτω καὶ πολεμεῖν ἐν δικαιοσύνῃ, ἢ' ἐκ τοῦ τοὺς 15 ἐχθροὺς λόγῳ καὶ δικαιοσύνῃ οὕτω πολεμεῖν ἀναιρουμένων τῶν ἀλόγων καὶ τῆς ἀδικίας λέγεσθαι ἐνοικήσῃ καὶ δικαιοσύνῃ, ἐκβάλλων τὰ ἐναντία τῆς ψυχῆς τοῦ, ἢ' οὕτως εἶπω, ἐπὶ σωτηρίᾳ αἰχμαλωτισθέντος ὑπὸ Χριστοῦ. ἔτι δὲ μᾶλλον ἔστι τὸν τοῦ λόγου πόλεμον ἰδεῖν ὃν πολεμεῖ, ἐπὰν 20 αὐτὸς μὲν πρεσβεύῃ περὶ ἀληθείας, ὁ δ' ὑποκρινόμενος εἶναι λόγος οὐ λόγος ὢν, καὶ ἡ ἑαυτὴν ἀναγορεύσασα ἀλήθειαν οὐκ ἀλήθεια τυγχάνουσα ἀλλὰ ψεῦδος φάσκη εἶναι ἑαυτὴν τὴν ἀλήθειαν. τότε γὰρ καθοπλισάμενος ὁ 2 Thess ii 8 f. λόγος κατὰ τοῦ ψεύδους ἀναλοῖ αὐτὸ τῷ πνεύματι τοῦ 25 στόματος αὐτοῦ, καὶ καταργεῖ τῇ ἐπιφανείᾳ τῆς παρουσίας αὐτοῦ. καὶ ὅρα εἰ δύναται κατὰ τὸ νοητὸν ταῦτα ὑπὸ τοῦ ἀποστόλου ἐν τῇ πρὸς Θεσσαλονικεῖς παρίστασθαι ἐπιστολῇ. τί γάρ ἐστι τὸ ἀναλούμενον τῷ πνεύματι τοῦ στόματος Χριστοῦ, Χριστοῦ τυγχάνοντος λόγου καὶ ἀλη- 30 θείας καὶ σοφίας, ἢ τὸ ψεῦδος; καὶ τί τὸ καταργούμενον τῇ ἐπιφανείᾳ τῆς παρουσίας Χριστοῦ, σοφίας καὶ λόγου

14 om. ἔργον—δικαιοσύνῃ] add. in mg.
τὴν

22 ἑαυτὴν] ἑαυτοῦ

νοουμένου, ἡ πᾶν τὸ ἐπαγγελλόμενον εἶναι σοφία, τυγχάνον
 δὲ ἐν τούτων, ὧν ὁ θεὸς δράσsetαι ἐν τῇ πανουργίᾳ αὐτῶν; cf. 1 Co iii 19
 ὅτι ὁ Ἰωάννης θαυμασιώτατα ἐν τοῖς περὶ τοῦ ὀχουμένου
 τῷ λευκῷ ἵππῳ λόγου φησὶ καὶ τό· Οἱ ὀφθαλμοὶ δὲ αὐτοῦ Ap xix 12
 5 ὡς φλόξ πυρός. ὡς γὰρ ἡ φλόξ τὸ λαμπρὸν ἄμα καὶ
 φωτιστικόν, ἐτι δὲ καὶ πυρῶδες ἔχει καὶ ἀναλωτικόν τῶν
 ὑλικωτέρων, οὕτως οἱ, ἢ οὕτως εἶπω, ὀφθαλμοὶ τοῦ λόγου,
 οἷς βλέπει καὶ πᾶς ὁ μετέχων αὐτοῦ, πρὸς τῷ διὰ τῶν
 ἐνυπαρχουσῶν αὐτῷ ἀντιλαμβάνεσθαι τῶν νοητῶν ἀναλοῦσι
 10 καὶ ἀφανίζουσι τὰ ὑλικώτερα καὶ παχύτερα τῶν νοημάτων
 πάντα δὲ τὴν ἰσχύνητα καὶ λεπτότητα ἐκπέφυγε τῆς
 ἀληθείας τὰ ὅπως ποιοῦν ψευδόμενα.

8. Πάνυ δὲ τεταγμένως μετὰ τὸν ἐν δικαιοσύνῃ κρί- cf. Ap xix
 58 νοντα, καὶ κατὰ τὸ ἐν δικαιοσύνῃ κρίνειν πολεμοῦντα, ἐξῆς
 15 δὲ τῷ πολεμεῖν φωτίζοντα, ἐπιφέρεται τὸ ἐπὶ τὴν κεφαλὴν
 εἶναι αὐτοῦ πολλὰ διαδήματα. εἰ μὲν γὰρ ἐν ἡν καὶ
 μονοειδὲς τὸ ψεῦδος καθ' οὗ τὸν στέφανον ἡττωμένου
 ἐλάμβανεν ὁ νικήσας πιστὸς καὶ ἀληθινὸς λόγος, καὶ ἐν
 διάδημα περικεῖσθαι εὐλόγως ἀναγέγραπτο ὁ ἐπικρατήσας
 20 τῶν ἐναντίων θεοῦ λόγος. νυνὶ δὲ πολλῶν ὄντων τῶν ἐπαγ-
 γελλομένων τὴν ἀλήθειαν ψευδῶν καθ' ὧν στρατευσάμενος
 ὁ λόγος στεφανοῦται, πολλὰ γινόμενα τὰ διαδήματα τῇ
 κεφαλῇ τοῦ πάντα νικήσαντος περικείμενα, καὶ ἐκάστης
 δὲ ἀποστατησάσης ἐνεργείας κρατῶν πολλὰ διαδήματα τῷ
 25 νικᾷν περιτίθεται. ἐξῆς μετὰ τὰ διαδήματα ἀναγέγραπται
 ἔχειν ὄνομα γεγραμμένον ὃ οὐδεὶς οἶδεν εἰ μὴ αὐτός· οὗτος
 γὰρ ὁ ἔμψυχος λόγος ἐπίσταταί τινα μόνος, διὰ τὸ ὑπο-
 δεέστερον ἐν τοῖς ἐξῆς γενητοῖς τῆς φύσεως αὐτοῦ οὐδενὸς
 χωροῦντος πάντα ἃ ἐκεῖνος καταλαμβάνει θεωρεῖν. τάχα
 30 δὲ καὶ οἱ μετέχοντες ἐκείνου τοῦ λόγου μόνον παρὰ τοὺς μὴ
 μετέχοντας ἴσασι τὰ μὴ εἰς ἐκείνους φθάνοντα. οὐ γυμνὸς
 δὲ τῷ Ἰωάννῃ ὁράται τῷ ἵππῳ ὀχούμενος ὁ τοῦ θεοῦ λόγος,

- cf. Ap xix 13 περιβέβληται γὰρ ἱμάτιον βεραμμένον αἵματι, ἐπεὶ περ ἰχνη
περίκειται ὁ γενόμενος λόγος σὰρξ, καὶ διὰ τὸ γεγονέναι
σὰρξ ἀποθανῶν, ὡς προχυθῆναι αὐτοῦ καὶ αἷμα ἐπὶ τὴν
cf. Jo xix 34 γῆν, νύξαντος τοῦ στρατιώτου τὴν πλευρὰν αὐτοῦ, ἐκεί-
νου τοῦ πάθους· τάχα γὰρ καὶ ὅπως ποτὲ ἐν τῇ τοῦ λόγου 5
ὑψηλοτάτῃ καὶ ἀνωτάτῃ θεωρία γενώμεθα, καὶ τῆς ἀληθείας
οὐ πάντα ἐπιλησόμεθα, τῆς ἐν σώματι ἡμῶν γενομένης δι'
cf. Ap xix 14 αὐτοῦ εἰσαγωγῆς. τούτῳ τῷ τοῦ θεοῦ λόγῳ τὰ ἐν τῷ
οὐρανῷ στρατεύματα ἀκολουθεῖ πάντα, λόγῳ ἐπόμενα ἡ-
γουμένῳ καὶ μιμούμενα αὐτὸν ἐν πᾶσι, καὶ μάλιστα τῷ 10
cf. Pr viii 9 ἐπιβεβηκέναι ὁμοίως αὐτῷ ἵπποις λευκοῖς· πάντα γὰρ
Is xxxv 10 ἐνώπιον τοῖς νοοῦσι. καὶ ὥσπερ ἀπέδρα ὁδὴν καὶ λύπη
καὶ στεναγμὸς ἐπὶ τῷ τέλει τῶν πραγμάτων, οὕτως οἶμαι
ὅτι ἀπέδρα ἀσάφεια καὶ ἀπορία, πάντων ἐπιμελῶς καὶ τρανῶς
προπιπτόντων τῶν τῆς τοῦ θεοῦ σοφίας μυστηρίων. ἐπι- 15
σκέψαι δὲ τοὺς λευκοὺς ἵππους τῶν ἀκολουθούντων τῷ
λόγῳ, ἐνδεδυμένους βύσσινον λευκὸν καὶ καθαρὸν, εἰ μὴ,
ἐπεὶ βύσσος ἀπὸ γῆς γίνεται, τῶν ἐπὶ γῆς διαλέκτων ἄς
ἡμφιεσμένοι εἰσὶν αἱ σημαίνουσαι φωναὶ καθαρῶς τὰ
πράγματα τύποι τυγχάνουσι τὰ βύσσινά ἐνδύματα. ταῦτα 20
δὴ ἐπὶ πλείον ἐκ τῆς Ἀποκαλύψεως διδασκούσης περὶ
λόγου θεοῦ εἴρηται, ἵνα ἀκριβέστερον τὰ περὶ αὐτοῦ νοή- 59
σωμεν.

- Jo i 2 9. (5) Οὗτος ἦν ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν θεόν. Τοῖς
μὴ ἀκριβοῦσιν τὰς διαφορὰς ἐν τοῖς ἀπαγγελλομένοις 25
προτάσεσι δόξει ταυτολογεῖν ὁ εὐαγγελιστής, οὐδὲν πλέον
λέγων ἐν τῷ· Οὗτος ἦν ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν θεόν· παρὰ τό-
Jo i 1 Καὶ ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸν θεόν. τηρητέον δὲ ὅτι ἐν μὲν
τῷ· Ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸν θεόν· οὐ μανθάνομεν τὸ πότε
ἢ ἐν τίνι ἦν πρὸς τὸν θεόν, κατὰ τὸ τέταρτον ἀξίωμα 30
προσκειμένον· τέσσαρα γὰρ ἀξιώματα, ἅπερ παρὰ τισι
προτάσεις καλοῦνται, ἔστιν ἐνθάδε, ὧν τὸ τέταρτον· Οὗτος
ἦν ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν θεόν. οὐ ταῦτόν δὲ τό· Ὁ λόγος ἦν
πρὸς τὸν θεόν· καὶ τό· Οὗτος ἦν· οὐχὶ ἀπλῶς πρὸς τὸν

θεόν, ἀλλὰ πότε ἢ ἐν τίνι πρὸς τὸν θεόν· Οὗτος γάρ, Jo 12
 φησὶν, ἦν ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν θεόν. ἀλλὰ καὶ τὸ Οὗτος
 κατὰ δεῖξιν ἐκφερόμενον νομισθήσεται ἐπὶ τοῦ λόγου τε-
 τάχθαι ἢ ἐπὶ τοῦ θεοῦ, ὑπὸ τοῦ μὴ συχνότερον ἐρευνῶντος
 5 ἵνα καὶ εὖρη σύλληψιν τῶν προτέρων γινομένων ἐν τῇ
 οὗτος προσηγορία τῆς τε λόγος ἐπινοίας καὶ τῆς θεός, ἵνα
 ἡ δεῖξις συναγάγῃ εἰς ἓν τὰ τῇ ἐπινοία διάφορα· οὐ γὰρ
 ἐν τῇ ἐπινοίᾳ τῇ λόγος ἐστὶν ἡ θεός, οὐδὲ ἐν τῇ θεός ἡ
 λόγος. τάχα δὲ συγκεφαλαίωσις ἐστὶ τῶν τριῶν προ-
 10 τάσεων εἰς μίαν τήν· Οὗτος ἦν ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν θεόν.
 καθὼ γὰρ ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος οὐ μεμαθήκαμεν ὅτι πρὸς τὸν
 θεόν· καθὼ δὲ πρὸς τὸν θεὸν ὁ λόγος ἦν οὐκ ἐγινώσκουμεν
 σαφῶς ὅτι ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν θεὸν ἦν· καθὼ δὲ θεός ὁ λόγος
 ἦν οὔτε τὸ ἐν ἀρχῇ αὐτὸν εἶναι ἐδηλοῦτο οὔτε ὅτι πρὸς τὸν
 15 θεὸν ἐτύγχανεν. ἐν δὲ τῇ· Οὗτος ἦν ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν
 θεόν· ἀπαγγελία, τοῦ Οὗτος ἐπὶ τοῦ λόγου καὶ θεοῦ
 νοουμένου, καὶ τοῦ Ἐν ἀρχῇ οὕτω συναπτομένου, τοῦ τε
 Πρὸς τὸν θεὸν προστιθεμένου, οὐδὲν παραλείπεται τῶν ἐν
 ταῖς τρισὶ προτάσεσιν ὃ οὐ συγκεφαλαιοῦται συναγομένων
 20 εἰς ἓν. ὅρα δὲ εἰ κατὰ τὸ δισσὸν ὀνομάζεσθαι τὸ Ἐν
 ἀρχῇ δυνατόν ἡμᾶς μαθάνειν πράγματα δύο· ἐν μὲν ὅτι
 ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος, ὡς εἰ καὶ καθ' αὐτὸν ἦν καὶ μὴ πάντως Jo 11
 πρὸς τινα· ἕτερον δὲ ὅτι ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν θεὸν ἦν. καὶ
 24 οἶμαι ὅτι οὐ ψεῦδος εἰπεῖν περὶ αὐτοῦ ὅτι ἐν ἀρχῇ ἦν καὶ
 60 ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν θεόν, οὔτε πρὸς τὸν θεὸν μόνον τυγχάνων,
 ἐπεὶ καὶ ἐν ἀρχῇ ἦν, οὔτε ἐν ἀρχῇ μόνον ὦν καὶ οὐχὶ
 πρὸς τὸν θεὸν ὦν, ἐπεὶ· Οὗτος ἦν ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν θεόν.

10. (6) Πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο. Οὐδέποτε τὴν Jo 13
 πρώτην χώραν ἔχει τὸ δι' οὐ, δευτέραν δὲ αἰεὶ οἶον ἐν τῇ
 30 πρὸς Ῥωμαίους· Παῦλος δοῦλος, φησὶ, Χριστοῦ Ἰησοῦ, Ro 1 f.
 κλητὸς ἀπόστολος, ἀφωρισμένος εἰς εὐαγγέλιον θεοῦ, ὃ
 προεπηγγείλατο διὰ τῶν προφητῶν αὐτοῦ ἐν γραφαῖς ἀγίαις

- Roi 3 ff. περὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, τοῦ γενομένου ἐκ σπέρματος Δαβὶδ κατὰ σάρκα, τοῦ ὀρισθέντος υἱοῦ θεοῦ ἐν δυνάμει κατὰ πνεῦμα ἁγιοσύνης ἐξ ἀναστάσεως νεκρῶν, Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ κυρίου ἡμῶν, δι' οὗ ἐλάβομεν χάριν καὶ ἀποστολὴν εἰς ὑπακοὴν πίστεως ἐν πᾶσι τοῖς ἔθνεσιν ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος 5 αὐτοῦ. ὁ γὰρ θεὸς τὸ εὐαγγέλιον ἑαυτοῦ προεπηγγείλατο διὰ τῶν προφητῶν, ὑπηρετούντων τῶν προφητῶν καὶ ἐχόντων τὸν λόγον τοῦ δι' οὗ, καὶ πάλιν ὁ θεὸς ἔδωκε χάριν καὶ ἀποστολὴν εἰς ὑπακοὴν πίστεως ἐν πᾶσι τοῖς ἔθνεσι, Παύλῳ καὶ τοῖς λοιποῖς, καὶ ἔδωκε διὰ Χριστοῦ Ἰησοῦ τοῦ 10 σωτῆρος, ἔχοντος τὸ δι' οὗ. καὶ ἐν τῇ πρὸς Ἑβραίους ὁ αὐτὸς Παῦλός φησιν· Ἐπ' ἐσχάτου τῶν ἡμερῶν ἐλάλησεν ἡμῖν ἐν υἱῷ, ὃν ἔθηκε κληρονόμον πάντων, δι' οὗ καὶ ἐποίησε τοὺς αἰῶνας· διδάσκων ἡμᾶς ὅτι ὁ θεὸς τοὺς αἰῶνας πεποιήκε διὰ τοῦ υἱοῦ, ἐν τῷ τοὺς αἰῶνας γίνεσθαι τοῦ 15 μονογενοῦς ἔχοντος τὸ δι' οὗ. οὕτω τοίνυν καὶ ἐνθάδε εἰ πάντα διὰ τοῦ λόγου ἐγένετο, οὐχ ὑπὸ τοῦ λόγου ἐγένετο, ἀλλ' ὑπὸ κρείττονος καὶ μείζονος παρὰ τὸν λόγον. τίς δ' ἂν ἄλλος οὗτος τυγχάνῃ ἢ ὁ πατήρ; ἐξεταστέον δὲ, ἀληθοῦς ὄντος τοῦ· Πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο· εἰ καὶ τὸ πνεῦμα τὸ 20 ἅγιον δι' αὐτοῦ ἐγένετο. οἶμαι γὰρ ὅτι τῷ μὲν φάσκοντι γενητὸν αὐτὸ εἶναι καὶ προιεμένῳ τό· Πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο· ἀναγκαῖον παραδέξασθαι ὅτι τὸ ἅγιον πνεῦμα διὰ τοῦ λόγου ἐγένετο, πρεσβυτέρου παρ' αὐτὸ τοῦ λόγου τυγχάνοντος. τῷ δὲ μὴ βουλομένῳ τὸ ἅγιον πνεῦμα διὰ 25 τοῦ χριστοῦ γεγονέναι ἔπεται τὸ ἀγέννητον αὐτὸ λέγειν, ἀληθῆ τὰ ἐν τῷ εὐαγγελίῳ τούτῳ εἶναι κρίνοντι. ἔσται δέ τις καὶ τρίτος παρὰ τοὺς δύο, τὸν τε διὰ τοῦ λόγου παραδεχόμενον τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον γεγονέναι καὶ τὸν ἀγέννητον 29 αὐτὸ εἶναι ὑπολαμβάνοντα, δογματίζων μηδὲ οὐσίαν τινὰ 61 ἰδίαν ὑφεστάναι τοῦ ἁγίου πνεύματος ἑτέραν παρὰ τὸν πατέρα καὶ τὸν υἱόν· ἀλλὰ τάχα προστιθέμενος μᾶλλον,

ἐὰν ἕτερον νομίξῃ εἶναι τὸν υἱὸν παρὰ τὸν πατέρα, τῷ τὸ
 αὐτὸ αὐτῷ τυγχάνειν τῷ πατρὶ, ὁμολογουμένως διαιρέσεως
 δηλουμένης τοῦ ἁγίου πνεύματος παρὰ τὸν υἱὸν ἐν τῷ. Ὅς Mt xii 32
 ἐὰν εἴπῃ λόγον κατὰ τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου, ἀφεθήσεται
 5 αὐτῷ· ὃς δ' ἂν βλασφημήσῃ εἰς τὸ ἅγιον πνεῦμα, οὐχ ἔξει
 ἄφεσιν οὔτε ἐν τούτῳ τῷ αἰῶνι οὔτε ἐν τῷ μέλλοντι. ἡμεῖς
 μέντοι γε τρεῖς ὑποστάσεις πειθόμενοι τυγχάνειν, τὸν πατέρα
 καὶ τὸν υἱὸν καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα, καὶ ἀγέννητον μηδὲν
 ἕτερον τοῦ πατρὸς εἶναι πιστεύοντες, ὥς εἰσεβύστερον καὶ
 10 ἀληθὲς προσείμεθα τὸ πάντων διὰ τοῦ λόγου γενομένων τὸ cf. Jo i 3
 ἅγιον πνεῦμα πάντων εἶναι τιμιώτερον, καὶ τάξει πάντων
 τῶν ὑπὸ τοῦ πατρὸς διὰ Χριστοῦ γεγεννημένων. καὶ τάχα
 αὕτη ἐστὶν ἡ αἰτία τοῦ μὴ καὶ αὐτὸ υἱὸν χρηματίζειν τοῦ
 θεοῦ, μόνου τοῦ μονογενοῦς φύσει υἱοῦ ἀρχήθεν τυγχάνοντος,
 15 οὐ χρήζειν ἔοικε τὸ ἅγιον πνεῦμα διακονούντος αὐτοῦ τῇ
 ὑποστάσει, οὐ μόνον εἰς τὸ εἶναι ἀλλὰ καὶ σοφὸν εἶναι καὶ
 62 λογικὸν καὶ δίκαιον καὶ πᾶν ὅτιποτοῦν χρῆ αὐτὸ νοεῖν
 τυγχάνειν κατὰ μετοχὴν τῶν προειρημένων ἡμῖν Χριστοῦ
 ἐπινοιῶν. οἶμαι δὲ τὸ ἅγιον πνεῦμα τὴν, ἵν' οὕτως εἴπω,
 20 ὕλην τῶν ἀπὸ θεοῦ χαρισμάτων παρέχειν τοῖς δι' αὐτὸ καὶ
 τὴν μετοχὴν αὐτοῦ χρηματίζουσιν ἁγίοις, τῆς εἰρημένης
 ὕλης τῶν χαρισμάτων ἐνεργουμένης μὲν ἀπὸ τοῦ θεοῦ
 διακονουμένης δὲ ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ, ὑφεστώσης δὲ κατὰ τὸ
 ἅγιον πνεῦμα. καὶ κινεῖ με εἰς τὸ ταυθ' οὕτως ἔχειν ὑπο-
 25 λαβεῖν Παῦλος περὶ χαρισμάτων οὕτω πον γράφων· Δια- 1 Co xii 4 ff.
 ρέσεις δὲ χαρισμάτων εἰσὶ, τὸ δ' αὐτὸ πνεῦμα· καὶ
 διαίρεσεις διακονιῶν εἰσι, καὶ ὁ αὐτὸς κύριος· καὶ διαίρεσεις
 ἐνεργημάτων εἰσὶ, καὶ ὁ αὐτὸς ἐστὶ θεὸς ὁ ἐνεργῶν τὰ
 πάντα ἐν πᾶσιν.
 30 11. Ἐχει δὲ ἐπαπόρησιν διὰ τε τό· Πάντα δι' αὐτοῦ Jo i 3
 ἐγένετο· καὶ τὸ ἀκολουθεῖν τὸ πνεῦμα γενητὸν ὃν διὰ τοῦ
 λόγου γεγονέναι, πῶς οἰονεῖ προτιμᾶται τοῦ Χριστοῦ ἐν τισι

γραφαῖς, ἐν μὲν τῷ Ἑσαΐα ὁμολογοῦντος Χριστοῦ οὐχ ὑπὸ
 τοῦ πατρὸς ἀπεσταλθαι μόνου ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τοῦ ἁγίου πνεύ-
 ματος· φησὶ γάρ· Καὶ νῦν κύριος ἀπέστειλέ με καὶ τὸ
 πνεῦμα αὐτοῦ· ἐν δὲ τῷ εὐαγγελίῳ ἄφεςιν μὲν ἐπαγγελλο-
 μένου ἐπὶ τῆς εἰς αὐτὸν ἁμαρτίας, ἀποφαινομένου δὲ περὶ 5
 τῆς εἰς τὸ ἅγιον πνεῦμα βλασφημίας, ὡς οὐ μόνον ἐν τούτῳ
 τῷ αἰῶνι μὴ ἐσομένης ἀφέσεως τῷ εἰς αὐτὸ δυσφημήσαντι
 ἀλλ' οἷδ' ἐν τῷ μέλλοντι. καὶ μήποτε οὐ πάντως διὰ τὸ
 τιμιώτερον εἶναι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον τοῦ χριστοῦ, οὐ γίνεται
 ἄφεςις τῷ εἰς αὐτὸν ἡμαρτηκότι, ἀλλὰ διὰ τὸ Χριστοῦ μὲν 10
 πάντα μετέχειν τὰ λογικὰ, οἷς δίδοται συγγνώμη μεταβαλ-
 λομένοις ἀπὸ τῶν ἁμαρτημάτων, τοῦ δὲ ἁγίου πνεύματος
 τοὺς κατηξιωμένους μηδεμιᾶς εὐλογον εἶναι συγγνώμης
 τυχεῖν μετὰ τηλικαύτης καὶ τοιαύτης συμπνοίας τοῖς εἰς τὸ
 κακὸν ἔτι ἀποπίπτουσι καὶ ἐκτρεπομένοις τὰς τοῦ ἐνυπάρ- 15
 χοντος πνεύματος συμβουλίας. εἰ δὲ κατὰ τὸν Ἑσαΐαν
 φησὶν ὁ κύριος ἡμῶν ὑπὸ τοῦ πατρὸς ἀπεσταλθαι καὶ τοῦ
 πνεύματος αὐτοῦ, ἔστι καὶ ἐνταῦθα περὶ τοῦ ἀποστείλαντος
 τὸν χριστὸν πνεύματος ἀπολογήσασθαι, οὐχ ὡς φύσει
 διαφέροντος ἀλλὰ διὰ τὴν γενομένην οἰκονομίαν τῆς ἐνανθρω- 20
 πώσεως τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ ἐλαττωθέντος παρ' αὐτὸ τοῦ
 σωτῆρος. εἰ δέ τις ἐν τούτῳ προσκόπτει τῷ λέγειν ἡλατ-
 τῶσθαι παρὰ τὸ ἅγιον πνεῦμα τὸν σωτῆρα ἐνανθρωπήσαντα,
 προσακτέον αὐτὸν ἀπὸ τῶν ἐν τῇ πρὸς Ἑβραίους λεγομένων
 ἐπιστολῇ, καὶ ἀγγέλων ἐλάττονα διὰ τὸ πάθημα τοῦ θανάτου 63
 ἀποφηναμένου τοῦ Παύλου γεγονέναι τὸν Ἰησοῦν, φησὶ γάρ·
 Τὸν δὲ βραχύ τι παρ' ἀγγέλους ἡλαττωμένον βλέπομεν
 Ἰησοῦν διὰ τὸ πάθημα τοῦ θανάτου δόξῃ καὶ τιμῇ ἐστεφα-
 νωμένον. ἡ τάχα ἔστι καὶ τοῦτο εἰπεῖν, ὅτι ἐδέϊτο ἡ κτίσις
 ὑπὲρ τοῦ ἐλευθερωθῆναι ἀπὸ τῆς δουλείας τῆς φθορᾶς, ἀλλὰ 30
 καὶ τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος μακαρίας καὶ θείας δυνάμεως
 ἐνανθρωπούσης, ἣτις διορθώσεται καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς καὶ

ὥσπερ εἰ ἐπέβαλλέ πως τῷ ἁγίῳ πνεύματι ἢ πράξις αὐτῇ,
 ἦντινα ὑπομένειν οὐ δυνάμενον προβάλλεται τὸν σωτήρα, ὥς
 τὸ τηλικούτον ἄθλον μόνον ἐνεγκεῖν δυνάμενον, καὶ τοῦ
 πατρὸς ὡς ἡγουμένου ἀποστέλλοντος τὸν υἱὸν συναπο-
 5 στέλλει καὶ συμπροπέμπει τὸ ἅγιον πνεῦμα αὐτὸν, ἐν καιρῷ
 ὑπισχνούμενον καταβῆναι πρὸς τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ καὶ συνερ-
 γῆσαι τῇ τῶν ἀνθρώπων σωτηρίᾳ. τοῦτο δὲ πεποίηκεν ὅτε
 τῷ σωματικῷ εἶδει ὥσεί περιστέρα ἐφίπταται μετὰ τὸ λου- cf. Lc iii 22;
Jo i 33
 10 τρὸν αὐτῷ καὶ ἐπιστὰν οὐ παρέρχεται, τάχα ἐν ἀνθρώποις
 τοῦτο πεποιηκότος τοῖς μὴ δυνηθεῖσιν ἀδιαλείπτως φέρειν
 αὐτοῦ τὴν δόξαν. διόπερ σημαίνων ὁ Ἰωάννης περὶ τοῦ
 γινῶναι ὅστις ποτέ ἐστιν ὁ χριστὸς, οὐχὶ μόνην τὴν ἐπὶ τὸν
 Ἰησοῦν κατάβασιν τοῦ πνεύματος ἀλλὰ πρὸς τῇ καταβάσει
 τὴν ἐν αὐτῷ μονήν. γέγραπται γὰρ εἰρηκέναι τὸν Ἰωάννην
 15 ὅτι Ὁ πέμψας με βαπτίζειν εἶπεν Ἐφ' ὃν ἂν ἴδῃς τὸ Jo i 33
 πνεῦμα καταβαῖνον καὶ μένον ἐπ' αὐτόν, οὗτός ἐστιν ὁ βα-
 πτίζων ἐν πνεύματι ἁγίῳ καὶ πυρί. οὐ γὰρ λέγεται· ἐφ' ὃν
 ἂν ἴδῃς τὸ πνεῦμα καταβαῖνον μόνον, τάχα καὶ ἐπ' ἄλ-
 λους καταβεβηκότος αὐτοῦ, ἀλλὰ καταβαῖνον καὶ μένον
 20 ἐπ' αὐτόν. ταῦτα δὲ ἐπιπολὺ ἐξήτασται σαφέστερον ἰδεῖν
 βουλομένοις πῶς, εἰ πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ τὸ πνεῦμα cf. Jo i 3
 διὰ τοῦ λόγου ἐγένετο, ἐν τῶν πάντων τυγχάνον ὑποδεεστέρων
 τοῦ δι' οὗ ἐγένετο νοούμενον, εἰ καὶ λέξεις τινὲς περισπᾶν
 ἡμᾶς εἰς τὸ ἐναντίον δοκοῦσιν.

25 12. Ἐὰν δὲ προσήται τις τὸ καθ' Ἑβραίους εὐαγγέλιον
 64 ἐνθα αὐτὸς ὁ σωτὴρ φησιν· Ἄρτι ἔλαβέ με ἡ μήτηρ μου, τὸ
 ἅγιον πνεῦμα, ἐν μιᾷ τῶν τριχῶν μου καὶ ἀπένεγκέ με εἰς τὸ
 ὄρος τὸ μέγα Θαβώρ· ἐπαπορήσει πῶς μήτηρ Χριστοῦ τὸ
 διὰ τοῦ λόγου γεγενημένον πνεῦμα ἅγιον εἶναι δύναται.

30 ταῦτα δὲ καὶ τοῦτο οὐ χαλεπὸν ἐρμηνεύσαι· εἰ γὰρ ὁ ποιῶν cf. Mt xii 50
 τὸ θέλημα τοῦ πατρὸς τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς ἀδελφὸς καὶ
 ἀδελφή καὶ μήτηρ ἐστὶν αὐτοῦ, καὶ φθάνει τὸ ἀδελφὸς

Χριστοῦ ὄνομα οὐ μόνον ἐπὶ τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τὰ τοῦτου θειώτερα, οὐδὲν ἄτοπον ἔσται μᾶλλον πάσης χρηματιζούσης μητρὸς Χριστοῦ διὰ τὸ ποιεῖν τὸ θέλημα τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς πατρὸς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον εἶναι μητέρα. Jo i 3 ἔτι εἰς τό· Πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο· καὶ 5 ταῦτα ζητητέον· τῇ ἐπινοίᾳ ὁ λόγος ἕτερός ἐστι παρὰ τὴν ζωὴν, καὶ ὁ γέγονεν ἐν τῷ λόγῳ ζωὴ ἦν, καὶ ἡ ζωὴ ἦν τὸ φῶς τῶν ἀνθρώπων. ἄρ' οὖν ὡς πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ ἡ ζωὴ δι' αὐτοῦ ἐγένετο, ἥτις ἐστὶ τὸ φῶς τῶν ἀνθρώπων, καὶ αἱ ἄλλαι τοῦ σωτῆρος ἐπινοίαι, ἡ καθ' ὑπεξαίρεσιν τῶν Jo i 10 ἐν αὐτῷ νοητέον τό· Πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο; ὅπερ δοκεῖ μοι εἶναι κρείττον. ἵνα γὰρ συγχωρηθῇ διὰ τοῦ γεγονέναι τὴν ζωὴν τὸ φῶς τῶν ἀνθρώπων, τί λεκτέον περὶ τῆς προεπινοουμένης τοῦ λόγου σοφίας; οὐ γὰρ δήπου διὰ τοῦ λόγου τὸ περὶ τὸν λόγον γεγένηται. ὥστε χωρὶς τῶν ἐπινοουμένων Ps ciii (civ) 24 τῷ χριστῷ πάντα διὰ τοῦ λόγου γεγένηται τοῦ θεοῦ, ποιήσαντος ἐν σοφίᾳ αὐτὰ τοῦ πατρὸς· Πάντα γὰρ, φησὶν, ἐν σοφίᾳ ἐποίησας· οὐ· διὰ τῆς σοφίας ἐποίησας.

Jo i 3 13. (7) Ἴδωμεν δὲ, διὰ τί πρόσκειται τό· Καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἓν. τισὶ καὶν δόξαι περιττὸν τυγχάνειν 20 τό· Χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἓν· ἐπιφερόμενον τῷ· Πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο. εἰ γὰρ πᾶν ὅτιποτοῦν διὰ τοῦ λόγου γεγένηται, οὐδὲν χωρὶς τοῦ λόγου γεγένηται. οὐκέτι μέντοι γε ἀκολουθεῖ τῷ χωρὶς τοῦ λόγου μὴ γεγενῆσθαι τι τὸ πάντα διὰ τοῦ λόγου γεγενῆσθαι· ἔξεστι γὰρ οὐδενὸς χωρὶς τοῦ 25 λόγου γεγενῆσθαι, μὴ μόνον διὰ τοῦ λόγου γεγονέναι πάντα ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τοῦ λόγου τινά. χρη τοῖνυν εἶδέναι, πῶς δεῖ ἀκούειν τοῦ Πάντα καὶ πῶς τοῦ Οὐδέν. δυνατόν γὰρ ἐκ τοῦ μὴ τετρανωκέναι ἀμφοτέρας τὰς λέξεις ἐκδέξασθαι ὅτι εἰ πάντα διὰ τοῦ λόγου ἐγένετο, τῶν δὲ πάντων ἐστὶ καὶ ἡ 30 κακία καὶ πᾶσα ἡ χύσις τῆς ἁμαρτίας καὶ τὰ πονηρὰ, ὅτι καὶ ταῦτα διὰ τοῦ λόγου ἐγένετο. τοῦτο δὲ ψεῦδος· κτίσματα

65 μὲν γὰρ διὰ τοῦ λόγου γεγονέναι οὐκ ἄποπον, ἀλλὰ καὶ διὰ
τοῦ λόγου τὰ ἀνδραγαθήματα καὶ πάντα τὰ κατορθώματα
κατωρθώσθαι τοῖς μακαρίοις νοεῖν ἀναγκαῖον· οὐκέτι δὲ καὶ
τὰ ἁμαρτήματα καὶ τὰ ἀποπτώματα. ἐξειλήφασιν οὖν τινες
5 τῷ ἀνυπόστατον εἶναι τὴν κακίαν, οὔτε γὰρ ἦν ἀπ' ἀρχῆς
οὔτε εἰς τὸν αἰῶνα ἔσται, ταῦτ' εἶναι τὰ Μηδέν· καὶ ὥσπερ
Ἑλλήνων τινές φασιν, εἶναι τῶν Οὐ τινων τὰ γένη καὶ τὰ
εἶδη, οἷον τὸ ζῶον καὶ τὸν ἄνθρωπον, οὕτως ὑπέλαβον Οὐδέν
τυγχάνειν πᾶν τὸ οὐχ ὑπὸ θεοῦ οὐδὲ διὰ τοῦ λόγου τὴν δο-
10 κούσαν σύστασιν εἰληφός. καὶ ἐφίσταμεν εἰ δυνατόν ἀπὸ
τῶν γραφῶν πληκτικώτατα ταῦτα παραστήσαι. ὅσον
τοίνυν ἐπὶ τοῖς σημαινομένοις τοῦ Οὐδέν καὶ τοῦ Οὐκ ὄν,
δόξει εἶναι συνώνυμα, τοῦ Οὐκ ὄντος Οὐδενὸς ἂν λεγομένου,
καὶ τοῦ Οὐδενὸς Οὐκ ὄντος. φαίνεται δὲ ὁ ἀπόστολος τὰ
15 Οὐκ ὄντα οὐχὶ ἐπὶ τῶν μηδαμῇ μηδαμῶς ὄντων ὀνομάζων
ἀλλ' ἐπὶ τῶν μοχθηρῶν, Μὴ ὄντα νομίζων τὰ πονηρά· Τὰ cf. Ro iv 17
μὴ ὄντα γὰρ, φησὶν, ὁ θεὸς ὡς ὄντα ἐκάλεσεν. ἀλλὰ καὶ ὁ
Μαρδοχαῖος ἐν τῇ κατὰ τοὺς Ἑβδομήκοντα Ἑσθῆρ μὴ ὄντας
τοὺς ἐχθροὺς τοῦ Ἰσραὴλ καλεῖ, λέγων· Μὴ παραδῶς τὸ Esth iv 22
20 σκῆπρόν σου, κύριε, τοῖς μὴ οὖσιν. καὶ ἔστι προσαγαγεῖν (xiv 11)
πῶς διὰ τὴν κακίαν μὴ ὄντες οἱ πονηροὶ προσαγορεύονται ἐκ
τοῦ ἐν τῇ Ἑξόδῳ ὀνόματος ἀναγραφομένου τοῦ θεοῦ· Εἶπε cf. Ex iii 14 f.
γὰρ κύριος πρὸς Μωϋσῆν· Ὁ ὢν τοῦτό μοί ἐστι τὸ ὄνομα.
καθ' ἡμᾶς δὲ τοὺς εὐχομένους εἶναι ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας ὁ
25 ἀγαθὸς θεὸς ταῦτά φησιν, ὃν δοξάζων ὁ σωτὴρ λέγει· Οὐ- Mc x 18;
δεῖς ἀγαθὸς εἰ μὴ εἰς ὁ θεὸς, ὁ πατήρ. οὐκοῦν ὁ ἀγαθὸς τῷ cf. Lc xviii
19 ὄντι ὁ αὐτός ἐστιν. ἐναντίον δὲ τῷ ἀγαθῷ τὸ κακὸν ἢ τὸ
πονηρὸν, καὶ ἐναντίον τῷ ὄντι τὸ Οὐκ ὄν· οἷς ἀκολουθεῖ ὅτι
τὸ πονηρὸν καὶ κακὸν Οὐκ ὄν. καὶ τάχα τοῦτο ἔσθηνε τοὺς
30 εἰπόντας τὸν διάβολον μὴ εἶναι θεοῦ δημιουργήμα· καθὼ
γὰρ διάβολός ἐστιν οὐκ ἔστι θεοῦ δημιούργημα, ᾧ δὲ συμβέ-
βηκε διαβόλῳ εἶναι, γενητὸς ὢν, οὐδενὸς κτιστοῦ ὄντος
παρὲξ τοῦ θεοῦ ἡμῶν, θεοῦ ἔστι κτίσμα· ὡς εἰ ἐφάσκομεν

καὶ τὸν φονέα μὴ εἶναι θεοῦ δημιουργημα, οὐκ ἀναιροῦντες
 τὸ ἢ ἄνθρωπος ἐστὶ πεποιῆσθαι αὐτὸν ὑπὸ θεοῦ. τιθέντες 66
 γὰρ τὸ ἢ ἄνθρωπος τυγχάνει ἀπὸ θεοῦ αὐτὸν τὸ εἶναι εἰλη-
 φέναι, καὶ ἡμεῖς οὐ τίθεμεν τὸ ἢ φονεὺς ἐστὶν ἀπὸ θεοῦ
 τοῦτ' αὐτὸν εἰληφέναι. πάντες μὲν οὖν οἱ μετέχοντες τοῦ 5
 "Οντος, μετέχουσι δὲ οἱ ἅγιοι, εὐλόγως ἂν "Οντες χρηματί-
 ζοιεν· οἱ δὲ ἀποστραφέντες τὴν τοῦ "Οντος μετοχήν, τῷ
 ἐστερηῆσθαι τοῦ "Οντος γεγόνασιν Οὐκ ὄντες. προείπομεν
 δὲ ὅτι συνωνυμία ἐστὶ τοῦ Οὐκ ὄντος καὶ τοῦ Οὐδενός, καὶ
 διὰ τοῦτο οἱ Οὐκ ὄντες Οὐδὲν εἰσι, καὶ πᾶσα ἡ κακία Οὐδὲν 10
 ἐστὶν ἐπεὶ καὶ Οὐκ ὄν τυγχάνει, καὶ Οὐδὲν καλουμένη χωρὶς
 γεγένηται τοῦ λόγου, τοῖς Παῖσιν οὐ συγκαταριθμουμένη.
 cf. Jo i 3 ἡμεῖς μὲν οὖν κατὰ τὸ δυνατόν παρεστήσαμεν τίνα τὰ διὰ
 τοῦ λόγου γεγενημένα πάντα, καὶ τί τὸ χωρὶς αὐτοῦ γεγό-
 μενον μὲν, ὃν δὲ οὐδέποτε, καὶ διὰ τοῦτο Οὐδὲν καλούμενον. 15

14. (8) Βιαίως δὲ οἶμαι καὶ χωρὶς μαρτυρίου τὸν Οὐα-
 λεντίνου λεγόμενον εἶναι γνώριμον Ἑρακλέωνα, διηγούμενον
 Jo i 3 τό· Πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο· ἐξεληφέναι Πάντα τὸν κόσμον
 καὶ τὰ ἐν αὐτῷ, ἐκκλείοντα τῶν πάντων, τὸ ὅσον ἐπὶ τῇ
 ὑποθέσει αὐτοῦ, τὰ τοῦ κοσμοῦ καὶ τῶν ἐν αὐτῷ διαφέροντα. 20
 φησὶ γάρ· Οὐ τὸν αἰῶνα ἢ τὰ ἐν τῷ αἰῶνι γεγονέναι διὰ τοῦ
 λόγου, ἅτινα οἶεται πρὸ τοῦ λόγου γεγονέναι. ἀναιδέστερον
 δὲ ἰστάμενος πρὸς τό· Καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἓν· μὴ
 εὐλαβούμενος τό· Μὴ προσθῇς τοῖς λόγοις αὐτοῦ, ἵνα μὴ
 Pr xxiv 29 (xxx 6) ἐλέγξῃ σε καὶ ψευδὴς γένῃ· προστίθῃσι τῷ Οὐδὲ ἓν· Τῶν ἐν 25
 τῷ κόσμῳ καὶ τῇ κτίσει. καὶ ἐπεὶ προφανὴ ἐστὶ τὰ ὑπ' αὐ-
 τοῦ λεγόμενα σφόδρα βεβιασμένα καὶ παρὰ τὴν ἐνάρ-
 γειαν ἐπαγγελλλόμενα, εἰ τὰ νομιζόμενα αὐτῷ θεῷ ἐκκλείεται
 τῶν Πάντων, τὰ δὲ, ὡς ἐκείνος οἶεται, παντελῶς φθειρόμενα
 κυρίως Πάντα καλεῖται, οὐκ ἐπιδιατριπτέον τῇ ἀνατροπῇ 30
 τῶν αὐτόθεν τὴν ἀτοπίαν ἐμφαινόντων· οἷον δὴ καὶ τὸ τῆς
 γραφῆς λεγούσης· Χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἓν· προστι-

θέντα αὐτὸν ἄνευ παραμυθίας τῆς ἀπὸ τῆς γραφῆς τό· Τῶν
 ἐν τῷ κόσμῳ καὶ τῇ κτίσει· μηδὲ μετὰ πιθανότητος ἀποφαί-
 νεσθαι, πιστεῦεσθαι ἀξιούντα ὁμοίως προφήταις ἢ ἀποστό-
 5 καθ' αὐτοὺς καὶ μεθ' αὐτοὺς σωτήρια γράμματα. ἔτι δὲ
 ἰδίως καὶ τοῦ· Πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο· ἐξήκουσε φάσκων· Jo i 3

Τὸν τὴν αἰτίαν παρασχόντα τῆς γενέσεως τοῦ κόσμου τῷ
 67 δημιουργῷ, τὸν λόγον ὄντα, εἶναι οὐ τὸν ἀφ' οὗ, ἢ ὑφ' οὗ,
 ἀλλὰ τὸν δι' οὗ, παρὰ τὴν ἐν τῇ συνηθείᾳ φράσιν ἐκ-
 10 δεχόμενος τὸ γεγραμμένον. εἰ γὰρ ὡς νοεῖ ἡ ἀλήθεια τῶν
 πραγμάτων ἦν, ἔδει διὰ τοῦ δημιουργοῦ γεγράφθαι πάντα
 γεγονέναι ὑπὸ τοῦ λόγου, οὐχὶ δὲ ἀνάπαλιν διὰ τοῦ λόγου
 ὑπὸ τοῦ δημιουργοῦ. καὶ ἡμεῖς μὲν τῇ δι' οὗ χρησάμενοι
 ἀκολουθῶς τῇ συνηθείᾳ, οὐκ ἁμάρτυρον τὴν ἐκδοχὴν ἀφή-
 15 καμεν· ἐκεῖνος δὲ πρὸς τῷ μὴ παραμεμνηθῆσθαι ἀπὸ τῶν
 θείων γραμμάτων τὸν καθ' ἑαυτὸν νοῦν, φαίνεται καὶ
 ὑποπτεύσας τὸ ἀληθὲς καὶ ἀναιδῶς αὐτῷ ἀντιβλέψας· φησὶ
 γάρ· Ὅτι οὐχ ὡς ὑπ' ἄλλου ἐνεργούντος αὐτὸς ἐποίει ὁ
 λόγος, ἢ· οὕτω νοηθῇ τὸ δι' αὐτοῦ, ἀλλ' αὐτοῦ ἐνεργούντος
 20 ἕτερος ἐποίει. οὐ τοῦ παρόντος δὲ καιροῦ ἐλέγξει τὸ μὴ
 τὸν δημιουργὸν ὑπῆρέτην τοῦ λόγου γεγεννημένον τὸν κόσμον
 πεποιθέναι, καὶ ἀποδεικνύναι ὅτι ὑπῆρέτης τοῦ δημιουργοῦ
 γενόμενος ὁ λόγος τὸν κόσμον κατεσκεύασε. κατὰ γὰρ τὸν
 προφήτην Δαβὶδ· Ὁ θεὸς εἶπε καὶ ἐγενήθησαν, ἐνετείλατο Ps cxlviii 5
 25 καὶ ἐκτίσθησαν. ἐνετείλατο γὰρ ὁ ἀγέννητος θεὸς τῷ
 πρωτοτόκῳ πάσης κτίσεως καὶ ἐκτίσθησαν, οὐ μόνον ὁ cf. Col i 15 ff.
 κόσμος καὶ τὰ ἐν αὐτῷ, ἀλλὰ καὶ τὰ λοιπὰ πάντα, εἴτε
 θρόνοι εἴτε κυριότητες εἴτε ἀρχαὶ εἴτε ἐξουσίαι· πάντα γὰρ
 δι' αὐτοῦ καὶ εἰς αὐτὸν ἐκτισται, καὶ αὐτός ἐστι πρὸ πάντων.
 30 15. (9) Ἐτι εἰς τό· Χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἓν· οὐκ Jo i 3
 ἀγύμναστον ἑατέον καὶ τὸν περὶ τῆς κακίας λόγον· καὶ γὰρ
 σφόδρα ἀπεμφαίνειν δοκῇ, οὐ πάνυ τι δοκεῖ μοι εὐκατα-

φρόνητον εἶναι. ζητητέον γὰρ εἰ καὶ ἡ κακία διὰ τοῦ λόγου
γεγένηται, νῦν λόγου προσεχῶς λαμβανομένου τοῦ ἐν
ἐκάστῳ, ὡς καὶ αὐτὸς ἀπὸ τοῦ ἐν ἀρχῇ λόγου ἐκάστῳ
Ro vii 8 f. ἐγγεγένηται. φησὶ τοίνυν ὁ ἀπόστολος· Χωρὶς νόμου
ἀμαρτία νεκρά· καὶ ἐπιφέρει· Ἐλθούσης δὲ τῆς ἐντολῆς 5
ἡ μὲν ἀμαρτία ἀνέζησε· καθολικὸν διδάσκων περὶ τῆς
ἀμαρτίας ὡς μηδεμίαν ἐνέργειαν αὐτῆς ἐχούσης πρὶν νόμου
καὶ ἐντολῆς· πῶς δὲ ἔχων ὁ λόγος νόμος εἶναι καὶ ἐντολή,
Ro v 13 καὶ οὐκ ἂν εἴη ἀμαρτία μὴ ὄντος νόμου, ἀμαρτία γὰρ οὐκ
ἐλλογεῖται μὴ ὄντος νόμου· καὶ πάλιν οὐκ ἂν εἴη ἀμαρτία 10
Jo xv 22 μὴ ὄντος λόγου· Εἰ γὰρ μὴ ἤλθον, φησὶ, καὶ ἐλάλησα
αὐτοῖς ἀμαρτίαν οὐκ εἶχσαν. πάντα γὰρ πρόφασις ἀφαι- 68
ρεῖται τοῦ βουλομένου ἐπὶ τῇ ἀμαρτίᾳ ἀπολογήσασθαι,
ἐπὶ ἐνυπάρχοντος λόγου καὶ παραδεικνύοντος ὁ πρακτέον
μὴ πειθῆναι τις αὐτῷ. τάχα οὖν πάντα μέχρι καὶ τῶν 15
cf. Jo i 3 χειρόνων διὰ τοῦ λόγου γεγένηται καὶ χωρὶς αὐτοῦ, ἀπλού-
στερον ἡμῶν ἐκλαμβανόντων τὸ Οὐδὲν, ἐγένετο οὐδέν. καὶ
οὐ πάντως τῷ λόγῳ ἐγκλητέον, εἰ πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο
καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἐν, ὡς οὐδὲ ἐγκλητέον τῷ διδα-
σκάλῳ παραδείξαντι τὰ δέοντα τῷ μανθάνοντι ἐπὶ διὰ τὰ 20
τούτου μαθήματα μηκέτι τόπος καταλείπεται τῷ ἀμαρτά-
νοντι ἀπολογίας ὡς περὶ ἀγνοίας, καὶ μάλιστα ἐὰν νοήσωμεν
διδάσκαλον τοῦ μανθάνοντος ἀχώριστον. οἰονεῖ γὰρ διδά-
σκαλος τοῦ μανθάνοντος ἀχώριστός ἐστιν ὁ ἐνυπάρχων τῇ 25
φύσει τῶν λογικῶν λόγος, αἰ ἐποβάλλων τὰ πρακτέα κἂν
παρακούωμεν αὐτοῦ τῶν ἐντολῶν, ἐπιδιδόντες αὐτοῖς ταῖς
ἡδοναῖς καὶ παραπεμπόμενοι τὰς ἀρίστας αὐτοῦ συμβουλάς.
ὥσπερ δὲ ὑπηρέτῃ τῷ ὀφθαλμῷ ἐπὶ τοῖς κρείττοσιν ἡμῶν
γεγενημένῳ, καὶ ἐφ' ὧν οὐ καλῶς ὁρῶμεν χρώμεθα, ὁμοίως
καὶ τῇ ἀκοῇ ὅταν παρέχωμεν ἑαυτοὺς ἀκροάσεσι κρίσεως 30
ῥημάτων καὶ τῶν ἀπηγορευμένων ἀκουσμάτων, οὕτως ἐνυβρί-
ζοντες τὸν ἐν ἡμῖν λόγον καὶ οὐκ εἰς δέον αὐτῷ χρώμενοι,

- δι' αὐτοῦ παρανομούμεν εἰς κρίμα τοῖς ἁμαρτάνουσιν ἐνυπάρχοντος καὶ διὰ τοῦτο κρίνοντος τὸν μὴ πάντων αὐτὸν προτιμήσαντα. ὅθεν καὶ φησιν· Ὁ λόγος ὃν ἐλάλησα αὐτοὺς Jo xii 48
 κρινεῖ ὑμᾶς· ἴσον διδάσκων τῷ· Ἐγὼ ὁ λόγος ὁ ἐν ὑμῖν αἰὲν
 5 ἐνηχῶν, αὐτοὺς ὑμᾶς καταδικάσω τόπον ἀπολογίας καταλειπόμενον ἔχοντας οὐδαμῶς. δόξει μέντοι γε βιαιοτέρα εἶναι αὕτη ἢ ἐκδοχή, ἄλλον μὲν λόγον τὸν ἐν ἀρχῇ ἡμῶν ἐξεληφόντων τὸν πρὸς τὸν θεόν, τὸν θεὸν λόγον, ἄλλως δὲ αὐτὸν νοούντων, ὅτε οὐ μόνον ἐπὶ τῶν προηγουμένων δημιουργημά-
 10 των τό· Πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο· λέγεσθαι ἐφάσκομεν, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ πάντων ὑπὸ τῶν λογικῶν πραττομένων, οὐ λόγον χωρὶς οὐδὲν ἁμαρτάνομεν. καὶ ζητητέον, εἰ καὶ τὸν ἐν ἡμῖν λόγον τὸν αὐτὸν λεκτέον τῷ ἐν ἀρχῇ καὶ τῷ πρὸς cf. Jo i 1
 τὸν θεὸν καὶ τῷ θεῷ λόγῳ, μάλιστα ἐπεὶ οὐχ ὥς ἑτέρου
 15 τούτου τυγχάνοντος παρὰ τὸν ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν θεὸν λόγον ἔοικεν ὁ ἀπόστολος διδάσκειν τό· Μὴ εἴπῃς ἐν τῇ καρδίᾳ Ro x 6 ff.
cf. Deut xxx
12 ff.
 σου Τίς ἀναβήσεται εἰς τὸν οὐρανόν; τοῦτ' ἔστιν Χριστὸν
 69 καταγαγεῖν· ἢ Τίς καταβήσεται εἰς τὴν ἄβυσσον; τοῦτ' ἔστιν Χριστὸν ἐκ νεκρῶν ἀναγαγεῖν· ἀλλὰ τί λέγει ἡ γραφή;
 20 Ἐγγύς σου τὸ ῥήμά ἐστιν σφόδρα ἐν τῷ στόματί σου καὶ ἐν τῇ καρδίᾳ σου.
16. (10) Ὁ ΓΕΓΟΝΕΝ ἘΝ Αὐτῷ Ζωὴ ἮΝ, καὶ ἡ Ζωὴ Jo i 4
 ἮΝ τὸ φῶς τῶν ἀνθρώπων. Ἔστι τινὰ δόγματα παρ' Ἑλ-
 λησι καλούμενα παράδοξα, τῷ κατ' αὐτοὺς σοφῷ πλείστα
 25 ὅσα προσάπτοντα μετὰ τίνος ἀποδείξεως ἢ φαινομένης ἀποδείξεως, καθά φησι μόνον καὶ πάντα τὸν σοφὸν εἶναι ἱερέα, τῷ μόνον καὶ πάντα τὸν σοφὸν ἐπιστήμην ἔχειν τῆς τοῦ θεοῦ θεραπείας, καὶ μόνον καὶ πάντα τὸν σοφὸν εἶναι ἐλεύθερον, ἐξουσίαν αὐτοπραγίας ἀπὸ τοῦ θείου νόμου
 30 εἰληφότα· καὶ τὴν ἐξουσίαν δὲ ὀρίζονται νόμιμον ἐπιτροπήν. καὶ τί δεῖ νῦν ἡμᾶς λέγειν περὶ τῶν καλουμένων παραδόξων, πολλῆς οὔσης τῆς εἰς αὐτὰ πραγματείας, καὶ δεομένων

- συγκρίσεως τῆς πρὸς τὸ βούλημα τῆς γραφῆς τῶν ὑπ' αὐ-
 τῶν κατὰ τὰ παράδοξα ἀπαγγελλομένων, ἵνα ἐπὶ τίνων ὁ τῆς
 θεοσεβείας λόγος συμφῇ καὶ ἐπὶ τίνων τὸ ἐναντίον τοῖς
 ὑπ' ἐκείνων λεγομένοις βούλεται παραστήσῃαι δυνηθῶμεν;
 Jo i 4 τούτων δὲ ἡμῖν μνήμη γεγένηται ζητοῦσι τό· Ὁ γέγονεν ἐν 5
 αὐτῷ ζωὴ ἦν· διὰ τὸ οἰοεῖ τῷ χαρακτῆρι τῶν παραδόξων
 καὶ, εἰ δεῖ εἰπεῖν, παραδοξότερον παρὰ τὰ ὑπ' ἐκείνων λεγό-
 μενα, δύνασθαι ἂν τινα ἐπόμενον τῇ γραφῇ δεῖξαι τοιαῦτα
 cf. Jo i 1 πλείονα. ἐὰν γὰρ νοήσωμεν τὸν ἐν ἀρχῇ λόγον, τὸν πρὸς
 τὸν θεὸν, τὸν θεὸν λόγον, τάχα δυνησόμεθα μόνον τὸν 10
 τούτου, καθὰ τοιοῦτος, μετέχοντα λογικὸν εἰπεῖν· ὥστε καὶ
 ἀποφῆνασθαι ἂν ὅτι μόνος ὁ ἅγιος λογικός. πάλιν ἐὰν
 Jo xi 25 συνῶμεν τὴν γενομένην ἐν τῷ λόγῳ ζωὴν, τὸν εἰπόντα· Ἐγὼ
 εἰμι ἡ ζωὴ· ἐροῦμεν μηδένα τῶν ἔξω τῆς πίστεως Χριστοῦ
 cf. Ro vi 11 ζῆν, πάντας εἶναι νεκροὺς τοὺς μὴ ζῶντας θεῷ, τό τε ζῆν 15
 αὐτῶν ζῆν εἶναι τῆς ἁμαρτίας καὶ διὰ τοῦτο, ἴν' οὕτως εἴπω,
 ζῆν θανάτου τυγχάνειν. ἐπίστησον δὲ εἰ μὴ τοῦτο πολλαχοῦ
 παριστᾶσιν αἱ θείαι γραφαί, τὸ ὅπου μὲν τοῦ σωτῆρος φά-
 Mc xii 26 f. σκοντος· Ἡ οὐκ ἀνέγνωτε τὸ ῥηθὲν ἐπὶ τῆς βάτου Ἐγὼ θεὸς
 Ἀβραὰμ καὶ θεὸς Ἰσαὰκ καὶ θεὸς Ἰακώβ; οὐκ ἔστι θεὸς 20
 Ps cxlii νεκρῶν ἀλλὰ ζώντων· καί· Οὐ δικαιοθῆσεται κατενώπιόν
 (cxliii) 2 σου πᾶς ζῶν. τί δὲ περὶ αὐτοῦ λέγειν δεῖ τοῦ θεοῦ ἢ τοῦ
 σωτῆρος; ἀμφιβάλλεται γὰρ ὁποτέρου εἶναι ἡ λέγουσα ἐν
 Nu xiv 28 τοῖς προφήταις φωνή· Ζῶ ἐγὼ, λέγει κύριος.
 Ez xxxiv 8
 Mc xii 27 17. (II) Καὶ πρῶτόν γε ἴδωμεν τό· Οὐκ ἔστι θεὸς 70
 νεκρῶν ἀλλὰ ζώντων· ἴσον δυνάμενον τῷ· οὐκ ἔστιν ἁμαρ-
 τωλῶν ἀλλὰ ἁγίων θεός. μεγάλη γὰρ δωρεὰ τοῖς πατρι-
 ἀρχαῖς τὸ τὸν θεὸν ἀντὶ ὀνόματος προσάψαι τὴν ἐκείνων
 ὀνομασίαν τῇ θεὸς ἰδίᾳ αὐτοῦ προσηγορία, καθὰ καὶ ὁ
 He xi 16 Παῦλός φησι· Διὸ οὐκ ἐπαισχύνεται ὁ θεὸς θεὸς καλεῖσθαι 30
 αὐτῶν. οὐκοῦν θεός ἐστι τῶν πατέρων καὶ πάντων τῶν ἁγίων·
 καὶ οὐκ ἂν που ἀναγεγραμμένον εὕρισκοιτο τὸν θεὸν εἶναι

- τὸν θεόν τινος τῶν ἁσεβῶν. εἰ τοίνυν ὁ θεὸς ἁγίων ἐστὶ καὶ θεὸς ζώντων εἶναι λέγεται, οἱ ἅγιοι ζῶντές εἰσι καὶ οἱ ζῶντες ἅγιοι, οὔτε ἁγίου ὄντος ἔξω τῶν ζώντων οὔτε ζῶντος χρηματίζοντος μόνον καὶ οὐχὶ μετὰ τοῦ ζῆν ἔχοντος καὶ τὸ ἅγιον
- 5 αὐτὸν τυγχάνειν. τὸ παραπλήσιον δέ ἐστι καὶ ἐπὶ τοῦ Εὐαρεστήσω τῷ κυρίῳ ἐν χώρᾳ ζώντων· ἰδεῖν, ὡς εἰ ἔλεγεν Ps cxiv (cxvi) 9
- ἐν τάξει ἁγίων, ἢ ἐν τῷ τόπῳ τῶν ἁγίων τῆς κυρίως εὐαρεστήσεως, ἥτοι ἐν τῇ τάξει τῶν ἁγίων ἢ ἐν τῷ τόπῳ τῶν ἁγίων τυγχανούσης, οὐδέπω ἄκρως εὐαρεστούντος τοῦ μὴ εἰς
- 10 τὴν τάξιν τῶν ἁγίων κεχωρηκότος ἢ τοῦ μὴ εἰς τὸν τόπον τῶν ἁγίων γεγενημένου· εἰς ὃν χωρῆσαι δεήσει πάντα τὸν οἰονεὶ σκιὰν καὶ εἰκόνα τῆς εὐαρεστήσεως τῆς ἀληθινῆς ἐν τῷ βίῳ τούτῳ προανεληφότα. καὶ τὸ οὐ δικαιοθῆσθαι δέ cf. Ps cxlii (cxliii) 2
- κατ' ἐνώπιον τοῦ θεοῦ πάντα ζῶντα δηλοῖ ὅτι ὡς πρὸς θεὸν
- 15 καὶ τὴν ἐν αὐτῷ δικαιοσύνην οὐδεὶς δικαιοθῆσεται τῶν πάνυ μακαρίων, ὡς εἰ καὶ ἐλέγομεν ἐπὶ ἐτέρου παραδείγματος τοιοῦτον· οὐ φωτιεῖ πᾶς λύχνος ἐνώπιον ἡλίου· φωτιεῖ μὲν γὰρ πᾶς λύχνος, ἀλλ' ὅταν μὴ καταυγάζεται ὑπὸ ἡλίου· δικαιοθῆσεται δὲ καὶ πᾶς ζῶν, ἀλλ' οὐκ ἐνώπιον τοῦ θεοῦ,
- 20 ὅτε δὲ τοῖς κάτω συγκρίνεται καὶ ὑπὸ τοῦ σκότους κεκρατημένοι παρ' οἷς λάμπει αὐτῶν τὸ φῶς. καὶ ὅρα εἰ κατὰ τοῦτο καὶ τὸ ἐν τῷ εὐαγγελίῳ νοητέον· λαμβάνω τὸ φῶς Mt v 16
- ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων. οὐ γάρ· λαμβάνω τὸ φῶς ὑμῶν ἔμπροσθεν τοῦ θεοῦ· τοῦτο γὰρ εἰ ἐνετέλλετο, ἀδύνατον
- 25 ἂν ἐδίδου ἐντολὴν, ὡς εἰ καὶ τοῖς λύχνοις ἐμφύχοις οὖσιν ἐντολὴν ἐδίδου τὸ λάμπαι τὸ φῶς αὐτῶν ἔμπροσθεν τοῦ ἡλίου. οὐχ οἱ τυχόντες οὖν μόνον τῶν ζώντων οὐ δικαιοθῆσονται κατενώπιον τοῦ θεοῦ, ἀλλὰ καὶ οἱ ὡς ἐν ζωσὶ τῶν ἐλαττόνων διαφέροντες· ἢ, ὅπερ μᾶλλον, ἅμα ἢ πάντων τῶν
- 30 ζώντων δικαιοσύνην οὐ δικαιοθῆσεται ὡς πρὸς τὴν τοῦ θεοῦ δικαιοσύνην· ὡς εἰ καὶ ἅμα πάντα τὰ ἐπὶ γῆς νυκτερινὰ συναγαγὼν φῶτα ἔφασκον μὴ δύνασθαι ταῦτα φωτίζειν ὡς
- 71 πρὸς τὰς τοίτου τοῦ ἡλίου αὐγάς. κατ' ἐπανάβασιν δὲ ἐκ τῶν εἰρημένων νοητέον καὶ τό· Ζῶ ἐγὼ, λέγει κύριος· τάχα Nu xiv 28

τοῦ κυρίως ζῆν, μάλιστα ἐκ τῶν εἰρημένων περὶ τοῦ ζῆν, παρὰ μόνῳ τυγχάνοντος τῷ θεῷ. καὶ ὅρα εἰ διὰ τοῦτο δύναται ὁ ἀπόστολος τὴν εἰς ὑπερβολὴν ὑπεροχὴν νοήσας τῆς ζωῆς τοῦ θεοῦ, καὶ ἀξίως θεοῦ συνιείς τό· Ζῷ ἐγὼ, λέγει
 Nu xiv 28 κύριος· εἰρηκέναι περὶ θεοῦ· Ὁ μόνος ἔχων ἀθανασίαν· οὐ-
 1 Tim vi 16 δυνὸς τῶν παρὰ τὸν θεὸν ζώντων ἔχοντος τὴν ἄτρεπτον πάντη καὶ ἀναλλοιώτων ζωὴν. καὶ τί διστάζομεν περὶ τῶν λοιπῶν
 cf. He ii 9 ὅτε οὐδὲ ὁ χριστὸς ἔσχε τὴν τοῦ πατρὸς ἀθανασίαν; ἐγεύ-
 σατο γὰρ ὑπὲρ παντὸς θανάτου.

18. (12) Ἄμα δὲ ἐξετάζοντες τὰ περὶ τοῦ ζῆν τοῦ θεοῦ
 καὶ ζωῆς, ἥτις ἐστὶν ὁ χριστὸς, καὶ ζώντων ἐν χώρᾳ ἰδίᾳ
 τυγχανόντων καὶ ζώντων οὐ δικαιουμένων ἐνώπιον τοῦ θεοῦ,
 ἀκολουθῶς τούτοις παρατιθέμενοι τό· Ὁ μόνος ἔχων ἀθανα-
 σίαν· τὰ ὑπονοούμενα συμπαραληψόμεθα περὶ τοῦ πᾶν
 ὅτιποτου λόγικόν μὴ οὐσιωδῶς ἔχειν ὡς ἀχώριστον συμβε-
 15 βηκὸς τὴν μακαριότητα. ἐὰν γὰρ ἀχώριστον ἔχη τὴν μακα-
 ριότητα καὶ τὴν προηγουμένην ζωὴν, πῶς ἔτι ἔσται ἀληθὲς
 τὸ περὶ τοῦ θεοῦ λεγόμενον· Ὁ μόνος ἔχων ἀθανασίαν· χρὴ
 μέντοι γε εἰδέναι ὅτι τινὰ ὁ σωτὴρ οὐχ αὐτῷ εἶναι ἀλλ' ἐτέ-
 ροις, τινὰ δὲ αὐτῷ καὶ ἐτέροις· ζητητέον δὲ εἰ τινὰ ἐαυτῷ καὶ
 20 οὐδενί. σαφῶς μὲν γὰρ ἐτέροις ἐστὶ ποιμὴν, οὐχ ὡς οἱ
 παρὰ ἀνθρώποις ποιμένες ὄνησιν ἐκ τοῦ ποιμαίνειν εἰς ἐαυτὸν
 λαμβάνων, εἰ μὴ ἄρα τὴν τῶν ποιμαινομένων ὠφέλειαν διὰ
 φιλανθρωπίαν ἰδίαν εἶναι λογίσαιτο. ἀλλὰ καὶ ὁδός ἐστιν
 ἐτέροις ὁμοίως καὶ θύρα, ὁμολογουμένως δὲ καὶ ῥάβδος·
 25 ἐαυτῷ δὲ καὶ ἐτέροις σοφία, τάχα δὲ καὶ λόγος. ζητητέον
 δὲ εἰ συστήματος θεωρημάτων ὄντος ἐν αὐτῷ καθὼς σοφία
 ἐστίν, ἐστὶ τινὰ θεωρήματα ἀχώρητα τῇ λοιπῇ παρ' αὐτὸν
 γεννητῇ φύσει ἄτινα οἶδεν ἐαυτῷ. καὶ οὐκ ἀνεξέταστον
 λόγον ἑατέον διὰ τὴν περὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος εὐλάβειαν.
 30 ὅτι μὲν γὰρ καὶ αὐτὸ αὐτῷ μαθητεύεται, σαφές ἐκ τοῦ λεγο-
 μένου περὶ παρακλήτου καὶ ἁγίου πνεύματος· Ὅτι ἐκ τοῦ

ἑμοῦ λήψεται, καὶ ἀναγγελεῖ ὑμῖν. εἰ δὲ μαθητευόμενον
 72 πάντα χωρεῖ ἃ ἐνατενίζων τῷ πατρὶ ἀρχόμενος ὁ υἱὸς γινώ-
 σκει ἐπιμελέστερον ζητητέον. εἰ τοῦνυν ὁ σωτὴρ ἃ μὲν τινα
 ἑτέροις, τινα δὲ τάχα πον αὐτῷ καὶ ἡ οὐδενὶ ἡ ἐνὶ ἡ ὀλίγοις,
 5 καθὼ ζωὴ ἐστὶν ἡ γενομένη ἐν τῷ λόγῳ βασανιστέον πότερον
 αὐτῷ καὶ ἑτέροις ζωὴ ἐστὶν ἡ ἑτέροις, καὶ εἰ ἑτέροις, τίσι τού-
 τοις. εἰ δὴ ταῦτόν ἐστι ζωὴ καὶ φῶς τῶν ἀνθρώπων, φησὶ
 γάρ· Ὁ γέγονεν ἐν αὐτῷ ζωὴ ἦν καὶ ἡ ζωὴ ἦν τὸ φῶς Jo 14
 τῶν ἀνθρώπων· τὸ δὲ φῶς τῶν ἀνθρώπων τινῶν ἐστὶ φῶς,
 10 καὶ τοῦτο οὐ πάντων τῶν λογικῶν, ὅσον ἐπὶ τῷ κείσθαι τὸ
 Ἀνθρώπων, ἀλλὰ τῶν ἀνθρώπων ἐστὶ φῶς· εἴη ἂν καὶ ζωὴ
 ἀνθρώπων ὧν καὶ φῶς ἐστὶν· καὶ καθὼ ζωὴ λέγοιτο ἂν ὁ
 σωτὴρ οὐχ αὐτῷ ἀλλὰ ἑτέροις εἶναι ζωὴ ὧν ἐστὶ καὶ φῶς.
 αὕτη δὲ ἡ ζωὴ τῷ λόγῳ ἐπιγίνεται, ἀχώριστος αὐτοῦ μετὰ τὸ
 15 ἐπιγενέσθαι τυγχάνουσα. λόγον γὰρ προϋπάρξει τὸν καθαί-
 ροντα τὴν ψυχὴν ἐν τῇ ψυχῇ δεῖ, ἵνα μετὰ τοῦτον καὶ τὴν
 ἀπ' αὐτοῦ κάθαρσιν, πάσης περιαιρεθείσης νεκρότητος καὶ
 ἀσθενείας, ἡ ἀκραιφνὴς ζωὴ ἐγγένηται παρὰ παντὶ τῷ τοῦ
 λόγου καθὼ θεός ἐστὶν αὐτὸν ποιήσαντι χωρητικόν.
 20 19. (13) Τηρητέον δὲ τὰ δύο Ἐν, καὶ τὴν διαφορὰν
 αὐτῶν ἐξεταστέον· πρῶτον μὲν γὰρ ἐν τῷ· λόγος ἐν ἀρχῇ·
 δεύτερον δὲ ἐν τῷ· ζωὴ ἐν λόγῳ. ἀλλὰ λόγος μὲν ἐν ἀρχῇ
 οὐκ ἐγένετο· οὐκ ἦν γὰρ ὅτε ἡ ἀρχὴ ἄλογος ἦν, διὸ λέγεται·
 Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος· ζωὴ δὲ ἐν τῷ λόγῳ οὐκ ἦν, ἀλλὰ ζωὴ Jo 15
 25 ἐγένετο, εἶγε ζωὴ ἐστὶ τὸ φῶς τῶν ἀνθρώπων. ὅτε γὰρ
 οὐδέπω ἄνθρωπος ἦν, οὐδὲ φῶς τῶν ἀνθρώπων ἦν, τοῦ φωτὸς
 τῶν ἀνθρώπων κατὰ τὴν πρὸς ἀνθρώπους σχέσιν νοουμένου.
 μηδεὶς δ' ἡμᾶς θλιβέτω χρονικῶς οἰόμενος ταῦτα ἀπαγ-
 γέλλειν, τῆς τάξεως τὸ πρῶτον καὶ τὸ δεύτερον καὶ τὰ
 30 ἐφεξῆς ἀπαιτούσης, κἂν χρόνος μὴ εὐρίσκῃται ὅτε τὰ ὑπὸ
 τοῦ λόγου ὑποβαλλόμενα τρίτα καὶ τέταρτα οὐδαμῶς ἦν.
 ὃν τρόπον τοῦνυν πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ οὐχὶ πάντα cf. Jo 13
 δι' αὐτοῦ ἦν, καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἓν, οὐχὶ δὲ χωρὶς

cf. Jo i 1
Jo i 4

cf. Mt v 16

αὐτοῦ ἦν οὐδὲ ἐν, οὕτως ὁ γέγονεν ἐν αὐτῷ, οὐχὶ ὁ ἦν ἐν αὐτῷ, ζῳῇ ἦν. καὶ πάλιν οὐχὶ ὁ ἐγένετο ἐν ἀρχῇ ὁ λόγος ἦν, ἀλλὰ ὁ ἦν ἐν ἀρχῇ λόγος ἦν. τινὰ μέντοι γε τῶν ἀντιγραφῶν ἔχει, καὶ τάχα οὐκ ἀπιθάνως· *Ὁ γέγονεν ἐν αὐτῷ ζωὴ ἐστιν, εἰ δὲ ζωὴ ταυτόν ἐστι τῷ τῶν ἀνθρώπων φωτὶ, οὐδεὶς ἐν σκότῳ 5 τυγχάνων ζῇ καὶ οὐδεὶς τῶν ζώντων ἐν σκότῳ ἐστίν, ἀλλὰ πᾶς ὁ ζῶν καὶ ἐν φωτὶ ὑπάρχει, καὶ πᾶς ὁ ἐν φωτὶ ὑπάρχων ζῇ· ὥστε μόνον τὸν ζῶντα καὶ πάντα εἶναι φωτὸς ἰόν· φωτὸς 73 δὲ νῦν, οὗ λάμπει τὰ ἔργα ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων.

Ps vi 6

Eph v 8

20. (14) Πάλιν, ἐπεὶ ἐστὶ τὰ παραλελειμμένα τῶν 10 ἐναντίων νοεῖσθαι ἐκ τῶν εἰρημένων περὶ τῶν ἐναντίων, λέγεται δὲ περὶ ζωῆς καὶ φωτὸς ἀνθρώπων, ἐναντίον δὲ τῇ ζωῇ θάνατος καὶ ἐναντίον φωτὶ ἀνθρώπων σκότος ἀνθρώπων, ἐστὶν ἰδεῖν ὅτι ὁ ἐν σκότῳ τῶν ἀνθρώπων τυγχάνων ἐν θανάτῳ ἐστὶν καὶ ὁ τὰ τοῦ θανάτου πράττων οὐκ ἀλλαχόσε 15 τοῦ σκότους ἐστίν. ὁ δὲ μνημονεύων τοῦ θεοῦ, ἅν γε νοῶμεν τί τὸ μνημονεύειν αὐτοῦ, οὐκ ἐστὶν ἐν τῷ θανάτῳ, κατὰ τὸ εἰρημένον· Οὐκ ἐστὶν ἐν τῷ θανάτῳ ὁ μνημονεύων σου. εἴτε δὲ σκότος ἀνθρώπων εἴτε θάνατος οὐ φύσει τοιαῦτά ἐστιν, ἄλλου λόγου· Ἡμεῖς ἡμεθὰ ποτε σκότος, νῦν δὲ φῶς 20 ἐν κυρίῳ· καὶ μάλιστα ἅγιοι καὶ πνευματικοὶ ἤδη χρηματίζωμεν. ὥσπερ δὲ δεκτικὸς ὁ Παῦλος σκότος ὦν γέγονε τοῦ γενέσθαι φῶς ἐν κυρίῳ, οὕτως ὅστις ποτ' ἂν ἦ σκότος. κατὰ δὲ τοὺς οἰομένους εἶναι φύσεις πνευματικὰς, ὥσπερ τὸν Παῦλον καὶ τοὺς ἁγίους ἀποστόλους, οὐκ οἶδα εἰ σώζεται τὸ 25 τὸν πνευματικὸν εἶναι ποτε σκότος καὶ ὑστερον αὐτὸν γεγονέναι φῶς. εἰ γὰρ ὁ πνευματικὸς ποτε σκότος ἦν, ὁ χοϊκὸς τίς ἐστιν; εἰ δ' ἀληθές ἐστι τὸ σκότος γεγονέναι φῶς, τίς ἡ ἀποκλήρωσις τοῦ μὴ πᾶν σκότος δύνασθαι γενέσθαι φῶς; εἰ μὴ γὰρ ἐπὶ Παύλου ἐλέγετο ὅτι ἡμεθὰ ποτε ἐν σκότῳ, νῦν 30 δὲ φωτεινοὶ ἐν κυρίῳ, ἐπὶ δὲ ὧν οἰονται φύσεων ἀπολυμένων, ὅτι σκότος ἦσαν ἢ σκότος εἰσὶ, καὶ χώραν εἶχεν ἢ

περὶ φύσεων ὑπόθεσις. νυνὶ δὲ ὁ Παῦλός φησι γεγονέναι ποτὲ σκότος, νῦν δὲ φῶς ἐν κυρίῳ, ὡς δυνατοῦ ὄντος τοῦ σκότους εἰς φῶς μεταβαλεῖν. οὐ χαλεπὸν δὲ τὰ περὶ παντὸς σκότους ἀνθρώπων καὶ περὶ τοῦ θανάτου τούτου τυγχάνοντος
 5 τῷ σκότῳ τῶν ἀνθρώπων ἐπιμελῶς ἰδεῖν ἐκ τῶν εἰρημένων, τὸ ἐνδεχόμενον ὁρῶντα τῆς ἐπὶ τὸ χεῖρον καὶ κρεῖττον ἐκάστου μεταβολῆς.

21. (15) Πάνυ δὲ βιαίως κατὰ τὸν τόπον γενόμενος ὁ Ἑρακλέων τό· Ὁ γέγονεν ἐν αὐτῷ ζωὴ ἦν· ἐξείληφεν ἀντὶ Jo i 4
 10 τοῦ Ἐν αὐτῷ· Εἰς τοὺς ἀνθρώπους τοὺς πνευματικούς, οἰονεὶ ταῦτόν νομίσας εἶναι τὸν λόγον καὶ τοὺς πνευματικούς, εἰ καὶ μὴ σαφῶς ταῦτ' εἶρηκε· καὶ ὡσπερὶ αἰτιολογῶν φησιν· Αὐτὸς γὰρ τὴν πρώτην μόρφωσιν τὴν κατὰ τὴν γένεσιν αὐτοῖς παρέσχε, τὰ ὑπ' ἄλλου σπαρέντα εἰς μορφὴν καὶ εἰς
 74 φωτισμὸν καὶ περιγραφὴν ἰδίαν ἀγαγὼν καὶ ἀναδείξας. οὐ παρετήρησε δὲ καὶ τὸ περὶ τῶν πνευματικῶν παρὰ τῷ Παύλῳ λεγόμενον, ὅτι ἀνθρώπους αὐτοὺς εἶναι ἀπεσιώπησε· Ψυχικός· Co ii 14 f.
 ἄνθρωπος οὐ δέχεται τὰ τοῦ πνεύματος τοῦ θεοῦ, μωρία γὰρ αὐτῷ ἐστίν· ὁ δὲ πνευματικὸς ἀνακρίνει πάντα. ἡμεῖς γὰρ
 20 οὐ μάτην αὐτόν φαμεν ἐπὶ τοῦ πνευματικοῦ μὴ προστεθει-
 κέναι τὸ Ἄνθρωπος· κρεῖττον γὰρ ἢ ἄνθρωπος ὁ πνευματικὸς, τοῦ ἀνθρώπου ἦτοι ἐν ψυχῇ ἢ ἐν σώματι ἢ ἐν
 συναμφοτέροις χαρακτηριζομένου, οὐχὶ δὲ καὶ ἐν τῷ τούτων θειοτέρῳ πνεύματι, οὐ κατὰ μετοχὴν ἐπικρατοῦσαν χρηματίζει
 25 ὁ πνευματικὸς. ἅμα δὲ καὶ τὰ τῆς τοιαύτης ὑποθέσεως χωρὶς καὶ φαινομένης ἀποδείξεως ἀποφαίνεται, οὐδὲ μέχρι τῆς τυχοῦσης πιθανότητος φθάσαι εἰς τὸν περὶ τούτων δυνη-
 θεὶς λόγον. καὶ ταῦτα μὲν περὶ ἐκείνου.

22. (16) Φέρε δὲ καὶ ἡμεῖς καὶ τοῦτο ζητήσωμεν, εἰ ἡ
 30 ζωὴ ἦν μόνων ἀνθρώπων φῶς καὶ μὴ παντὸς οὐτινοσοῦν ἐν μακαριότητι τυγχάνοντος. ἔαν γὰρ ταῦτόν ἦν ζωὴ καὶ φῶς ἀνθρώπων, καὶ μόνων ἀνθρώπων εἴη τὸ τοῦ χριστοῦ φῶς,

μόνων ἀνθρώπων καὶ ἡ ζωὴ. τοῦτο δ' ὑπολαμβάνειν ἐστὶν ἡλίθιον ἅμα καὶ ἀσεβές, ἀντιμαρτυρουσῶν τῶν ἄλλων γρα-
 cf. Lc xx 36 φῶν ταύτῃ τῇ ἐκδοχῇ, εἶγε ὅταν προκόψωμεν ἰσάγγελοι ἐσόμεθα. οὕτω δὲ λυτέον τὸ ἀπορηθὲν· οὐχὶ εἴ τι λέγεται τινων, ἐκείνων μόνων ἐστὶ τὸ λεγόμενον· οὕτως οὖν οὐχὶ ἡ λέγεται 5
 φῶς ἀνθρώπων μόνων ἀνθρώπων ἐστὶ φῶς· ἐδύνατο γὰρ προσκεῖσθαι· ἡ ζωὴ ἦν τὸ τῶν ἀνθρώπων μόνων φῶς. ἔξεστι γὰρ φῶς τῶν ἀνθρώπων καὶ ἐτέρων παρὰ τοὺς ἀνθρώπους εἶναι φῶς, ὡς ἔξεστι τάδε τὰ ζῶα καὶ τάδε τὰ φυτὰ, ἀνθρώ-
 πων ὄντα τροφήν, καὶ ἐτέρων παρὰ τοὺς ἀνθρώπους τὰ αὐτὰ 10
 εἶναι τροφήν. καὶ τοῦτο μὲν ἀπὸ τῆς συνθηείας τὸ παράδειγμα, ἄξιον δὲ ἀπὸ τῶν θεοπνεύστων λόγων ὁμοιον ἀντιπα-
 ραβαλεῖν. ἐνθάδε τοίνυν ζητοῦμεν εἰ μὴδὲν κωλύει τὸ φῶς τῶν ἀνθρώπων καὶ ἐτέρων εἶναι φῶς, λέγοντες ὅτι οὐχὶ
 ἐπεὶ λέγεται φῶς ἀνθρώπων ἤδη ἀποκέκλεισται καὶ ἐτέρων 15
 παρὰ τοὺς ἀνθρώπους κρειττόνων ἢ ἀνθρώποις ὁμοίων εἶναι φῶς. ἀναγέγραπται δὲ ὁ θεὸς θεὸς εἶναι Ἀβραὰμ καὶ θεὸς
 cf. Ex iii 6 Ἰσαὰκ καὶ θεὸς Ἰακώβ· ὁ δὲ βουλόμενος, ἐπειδὴ εἴρηται·
 Jo i 4 Ἡ ζωὴ ἦν τὸ φῶς τῶν ἀνθρώπων· τὸ φῶς μὴδενὸς ἐτέρου
 εἶναι ἢ τῶν ἀνθρώπων, κατὰ τὸ ὁμοιον οἰήσεται τὸν θεὸν 20
 Ἀβραὰμ καὶ θεὸν Ἰσαὰκ καὶ θεὸν Ἰακώβ μὴδενὸς εἶναι θεὸν
 cf. 4 Reg ii ἢ τῶν τριῶν μόνων τούτων πατέρων. ἔστι δέ γε καὶ Ἡλίου
 14 cf. Judith ix 2 θεός, καὶ ὡς φησιν Ἰουδιθ τοῦ πατρὸς αὐτῆς Συμεὼν, καὶ 75
 cf. Ex iii 18 θεός τῶν Ἑβραίων. διόπερ κατὰ τὸ ὁμοιον εἰ μὴδὲν κωλύει
 εἶναι αὐτὸν καὶ ἐτέρων θεὸν, οὐδὲν κωλύει εἶναι τὸ φῶς τῶν 25
 ἀνθρώπων καὶ ἐτέρων παρὰ τοὺς ἀνθρώπους φῶς.

Gen i 26 23. (17) Ἄλλος δέ τις προσχρησάμενος τῷ· Ποιήσω-
 μεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν ἡμετέραν· πᾶν τὸ
 κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν γενόμενον θεοῦ ἄνθρωπον εἶναι
 φήσει, μυρίοις χρώμενος εἰς τοῦτο παραδείγμασιν ὅτι οὐδὲν 30
 διαφέρει τῇ γραφῇ ἄνθρωπον ἢ ἄγγελον φάναι· ἐπὶ γὰρ τοῦ

8 ante φῶς ins. τὸ intra lin.
 videtur, codex autem laesus est.
 ἡμετέραν—29 ὁμοίωσιν sed add. in mg.

16 ἄνθρωποι ὁμοίων εἶναι ut
 23 Ἰουδιθ 28 om.
 30 φησι

- αὐτοῦ ὑποκειμένου κείται ἡ Ἄγγελος καὶ Ἄνθρωπος προσηγορία, ὥσπερ ἐπὶ τῶν ξενισθέντων παρὰ τῷ Ἀβραάμ τριῶν, cf. Gen xviii 2;
καὶ γενομένων ἐν Σοδόμοις δύο· καὶ ἐν ὧν τῷ εἰρμῷ τῆς He xliii 2; Gen xix 1
γραφῆς ὅτε μὲν ἄνδρες ὅτε δὲ ἄγγελοι εἶναι λέγονται. πλὴν
5 ὁ τοῦτο νομίζων ἔρει ὅτι ὥσπερ παρὰ τοῖς ὁμολογουμένοις
ἀνθρώποις εἰσὶν ἄγγελοι, ὡς ὁ Ζαχαρίας λέγων· Ἄγγελος cf. Hag i 13; Zech i
θεοῦ, ἐγὼ μεθ' ὑμῶν εἰμι, λέγει κύριος παντοκράτωρ· καὶ ὁ
Ἰωάννης, περὶ οὗ γέγραπται· Ἰδοὺ ἐγὼ ἀποστέλλω τὸν Mal iii 1
ἄγγελόν μου πρὸ προσώπου σου· οὕτως καὶ οἱ τοῦ θεοῦ
10 ἄγγελοι παρὰ τὸ ἔργον τοῦτο χρηματίζουσι καὶ οὐ παρὰ τὴν
φύσιν ἄνδρες κληθέντες. καὶ ἔτι μᾶλλον παραμυθῆσεται ὅτι
ἐπὶ τῶν κρείττονων δυνάμεων τὰ ὀνόματα οὐχὶ φύσεων ζώων
ἐστὶν ὀνόματα ἀλλὰ τάξεων, ὧν ἥδε τις καὶ ἥδε λογικὴ φύσις
τέτευχεν ἀπὸ θεοῦ. θρόνος γὰρ οὐκ εἶδος ζώου, οὐδὲ ἀρχὴ cf. Eph i 21
15 οὐδὲ κυριότης οὐδὲ ἐξουσία, ἀλλὰ ὀνόματα πραγμάτων ἐφ'
ὧν ἐτάχθησαν οἱ οὕτω προσαγορευόμενοι, ὧν τὸ ὑποκείμενον
οὐκ ἄλλο τί ἐστιν ἢ ἄνθρωπος, καὶ τῷ ὑποκειμένῳ συμβέβηκε
τὸ θρόνον εἶναι ἢ κυριότητι ἢ ἀρχῇ ἢ ἐξουσίᾳ. καὶ ἐν τῷ
Ἰησοῦ δὲ τῷ τοῦ Ναυῆ κείται τό· Ὡφθῇ τῷ Ἰησοῦ ἄν- Jos v 13 f.
20 θρωπος ἐν Ἱερικῷ· ὅς φησιν· Ἐγὼ ἀρχιστράτηγος δυνάμεως
κυρίου νυνὶ παραγέγονα. κατὰ τοῦτο οὖν ὡς ἴσον δυνάμενον
ἐκλήψεται τὸ φῶς τῶν ἀνθρώπων καὶ φῶς παντὸς λογικοῦ,
παντὸς λογικοῦ τῷ κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν εἶναι θεοῦ ἄν- cf. Gen i 26
θρώπου τυγχάνοντος. τὸ αὐτὸ μέντοι γέ ἐστι τριχῶς ὀνο-
25 μαζόμενον· φῶς τῶν ἀνθρώπων, καὶ ἀπαξ απλῶς φῶς, καὶ
φῶς ἀληθινόν. φῶς μὲν οὖν ἀνθρώπων, ἥτοι, ὡς προαποδέ-
δεικται, οὐδενὸς κωλύοντος τὸ ἐκλαμβάνειν καὶ ἐτέρων παρὰ
τὸν ἄνθρωπον εἶναι τὸ φῶς φῶς, ἢ πάντων τῶν λογικῶν
76 διὰ τὸ κατ' εἰκόνα θεοῦ γεγονέναι ἀνθρώπων καλουμένων.
30 (18) ἐπεὶ δὲ φῶς ἀπαξ απλῶς ἐνταῦθα μὲν ὁ σωτὴρ, ἐν δὲ
τῇ καθολικῇ τοῦ αὐτοῦ Ἰωάννου ἐπιστολῇ λέγεται ὁ θεὸς 1 Jo i 5
εἶναι φῶς, ὁ μὲν τις οἶεται καὶ ἐντεῦθεν κατασκευάζεσθαι τῇ

cf. Jo i 5

cf. i Jo i 5

Ps xxxv
(xxxvi) 10

Jo viii 12

Is xlii 6

οὐσία μὴ διεστηκέναι τοῦ υἱοῦ τὸν πατέρα· ὁ δέ τις ἀκρι-
 βέστερον τηρήσας, ὁ καὶ ὑγιέστερον λέγων, φήσκει οὐ ταῦτόν
 εἶναι τὸ φαῖνον ἐν τῇ σκοτίᾳ φῶς καὶ μὴ καταλαμβανόμενον
 ὑπ' αὐτῆς, καὶ τὸ φῶς ἐν ᾧ οὐδαμῶς ἐστὶ σκοτία. τὸ μὲν
 γὰρ φαῖνον ἐν τῇ σκοτίᾳ φῶς οἰοεὶ ἐπέρχεται τῇ σκοτίᾳ, 5
 καὶ διωκόμενον ὑπ' αὐτῆς καὶ, ἔν' οὕτως εἶπω, ἐπιβουλευόμε-
 νον οὐ καταλαμβάνεται· τὸ δὲ φῶς ἐν ᾧ οὐδεμία ἐστὶ σκοτία
 οὔτε φαίνει ἐν τῇ σκοτίᾳ οὔτε τὴν ἀρχὴν διώκεται ὑπ' αὐτῆς,
 ἵνα καὶ ὡς νικῶν ἀναγράφηται τῷ μὴ καταλαμβάνεσθαι
 ὑπ' αὐτῆς διωκούσης. τρίτον ἦν τὸ λεγόμενον τοῦτο τὸ φῶς 10
 φῶς ἀληθινόν· ᾧ δὲ λόγῳ ὁ πατὴρ τῆς ἀληθείας θεὸς πλείων
 ἐστὶ καὶ μείζων ἢ ἀλήθεια, καὶ ὁ πατὴρ ὢν σοφίας κρείττων
 ἐστὶ καὶ διαφέρων ἢ σοφία, τούτῳ ὑπερέχει τοῦ εἶναι φῶς
 ἀληθινόν. παραστατικώτερον δὲ δύο φῶτα τὸν πατέρα καὶ
 τὸν υἱὸν ἀπὸ τοῦ Δαβὶδ τυγχάνειν διὰ τούτων εἰσόμεθα, ὅγε 15
 φησὶν ἐν τριακοστῷ πέμπτῳ ψαλμῷ· Ἐν φωτὶ σου ὀψόμεθα
 φῶς. ταῦτόν δὲ αὐτὸ τὸ φῶς τῶν ἀνθρώπων, τὸ ἐν τῇ σκοτίᾳ
 φαῖνον, τὸ ἀληθινὸν φῶς, ἐν τοῖς ἐξῆς τοῦ εὐαγγελίου φῶς
 τοῦ κόσμου ἀναγορεύεται, φάσκοντος Ἰησοῦ· Ἐγὼ εἰμι τὸ
 φῶς τοῦ κόσμου. μηδὲ τοῦτο δὴ ἀπαρασήμενον ἐάσωμεν, 20
 ὅτι ἐνδεχομένου γεγράφθαι· Ὁ γέγονεν ἐν αὐτῷ φῶς ἦν τῶν
 ἀνθρώπων, καὶ τὸ φῶς τῶν ἀνθρώπων ζωὴ ἦν, τὸ ἀνάπαλιν
 πεποίηκε· προτάσσει γὰρ τὴν ζωὴν τοῦ τῶν ἀνθρώπων
 φωτὸς, εἰ καὶ ταῦτόν ἐστι ζωὴ καὶ ἀνθρώπων φῶς, τῷ προ-
 απαντῶν ἡμᾶς ἐπὶ τῶν μετεχόντων τῆς ζωῆς, τυγχανούσης 25
 καὶ φωτὸς ἀνθρώπων, τὸ ζῆν αὐτοὺς τὴν προειρημένην θείαν
 ζωὴν παρὰ τὸ πεφωτισθαι· ὑποκεῖσθαι γὰρ δεῖ τὸ ζῆν, ἔν' ὃ
 ζῶν πεφωτισμένος γένηται· οὐκ ἦν δὲ ἀκόλουθον πεφωτισθαι
 τὸν μηδέπω ζῆν νενησμένον καὶ ἐπιγίνεσθαι τῷ πεφωτισθαι
 τὸ ζῆν. εἰ γὰρ καὶ ταῦτόν ἐστιν ἡ ζωὴ καὶ τὸ φῶς τῶν ἀν- 30
 θρώπων, ἀλλ' αἱ γε ἐπίνοιαι καθ' ἕτερον καὶ ἕτερον λαμ-
 βάνονται. τοῦτο δὴ τὸ φῶς τῶν ἀνθρώπων καὶ φῶς ἐθνῶν
 παρὰ τῷ προφήτῃ Ἡσαΐα λέγεται κατὰ τό· Ἰδοὺ τέθεικά σε
 εἰς διαθήκην γένους, εἰς φῶς ἐθνῶν· καὶ τούτῳ τῷ φωτὶ πε- 77

ποιθὺς ὁ Δαβίδ φησιν ἐν εἰκοστῷ ἔκτῳ ψαλμῷ· Κύριος ^{Ps lxxvi}
 φωτισμός μου καὶ σωτήρ μου, τίνα φοβηθήσομαι; ^{(xxvii) 1}

24. (19) Πρὸς δὲ τοὺς τὴν περὶ αἰώνων ἀναπλάσαντας
 ἐν συζυγαίαις μυθολογίαν καὶ οἰομένους ὑπὸ νοῦ καὶ ἀληθείας
 5 προβεβλήσθαι λόγον καὶ ζωὴν οὐκ ἀπίθανον καὶ ταῦτα
 ἀπορῆσαι. πῶς γὰρ ἡ κατ' αὐτοὺς σύζυγος τοῦ λόγου ζωὴ
 τὸ γεγονέναι ἐν τῷ συζύγῳ λαμβάνει; Ὁ γέγονε γὰρ, ^{Jo i 4}
 φησὶν, ἐν αὐτῷ, δηλονότι τῷ προειρημένῳ λόγῳ, ζωὴ ἦν.
 λεγέτωσαν οὖν ἡμῖν πῶς ἡ σύζυγος τοῦ λόγου ζωὴ γέγονεν
 10 ἐν τῷ λόγῳ, καὶ πῶς μᾶλλον τοῦ λόγου ἢ ζωὴ φῶς ἐστὶ τῶν
 ἀνθρώπων. εἰκὸς δὲ τοὺς εὐγνωμονεστέρους ἐν ταῖς ζητή-
 σεσιν ἀνατρεπομένους, πληγέντας ὑπὸ τοῦ ἐπαπορήματος,
 ἀντερωτήσιν ἡμᾶς, καὶ αὐτοὺς θλιβομένους ἐὰν μὴ εὖρωμεν
 αἰτίαν δι' ἣν οὐχὶ λόγος εἶρηται τὸ φῶς τῶν ἀνθρώπων
 15 ἀλλ' ἡ γενομένη ἐν τῷ λόγῳ ζωὴ. πρὸς οὓς τοιαῦτα ἀπο-
 κρινούμεθα, ὅτι ζωὴ ἐνταῦθα οὐχ ἡ κοινὴ λογικῶν καὶ
 ἀλόγων λέγεται ἀλλ' ἡ ἐπιγινομένη τῷ ἐν ἡμῖν συμπληρου-
 μένῳ λόγῳ, τῆς μετοχῆς ἀπὸ τοῦ πρώτου λαμβανομένης
 λόγον· καὶ κατὰ μὲν τὸ ἀποστραφῆναι τὴν δοκοῦσαν ζωὴν,
 20 οὐκ οὐσαν δὲ ἀληθῶς, καὶ ποθεῖν χωρῆσαι τὴν ἀληθῶς
 ζωὴν πρῶτον κοινωνοῦμεν αὐτῇ, ἥτις γενομένη ἐν ἡμῖν καὶ
 φωτὸς γνώσεως ὑπόστασις γίνεται. καὶ τάχα αὕτη ἡ ζωὴ ^{cf. Hos x 12}
 παρ' οἷς μὲν δυνάμει καὶ οὐκ ἐνεργείᾳ φῶς ἐστὶ, τοῖς τὰ τῆς
 γνώσεως ἐξετάζειν μὴ φιλοτιμουμένοις, παρ' ἑτέροις δὲ καὶ
 25 ἐνεργείᾳ γινομένη φῶς· δῆλον δὲ ὅτι παρ' οἷς κατορθοῦται
 τὸ ὑπὸ τοῦ Παύλου προστεταγμένον· Ζηλοῦτε τὰ χαρί- ^{1 Co xii 31}
 σματα τὰ κρείττονα· μείζονα δὲ τῶν χαρισμάτων τὸ καὶ
 πάντων προτεταγμένον, ὅπερ ἐστὶ λόγος σοφίας, καὶ τούτῳ ^{cf. 1 Co xii 8}
 ἔπεται λόγος γνώσεως. περὶ δὲ τῆς διαφορᾶς αὐτῶν, παρα-
 30 κειμένων ἀλλήλοις τῶν σημαινόμενων σοφίας καὶ γνώσεως,
 οὐ τοῦ παρόντος ἐστὶν εἰπεῖν καιροῦ.

25. (20) Καὶ τὸ φῶς ἐν τῇ σκοτίᾳ φαίνει, καὶ ἡ ^{Jo i 5}

σΚΟΤΙΑ ΑΥΤΟΥ ΟΥΚ ΚΑΤΕΛΑΒΕΝ. Ἐτι περὶ τοῦ τῶν ἀνθρώπων,
 ἐπεὶ προτέτακται, ζητοῦμεν φωτὸς, οἶμαι δ' ὅτι καὶ τοῦ
 ἐναντίου καλουμένου σκοτίας, ἀν δὲ οὕτω δοκιμασθείσης,
 τῶν ἀνθρώπων φημὶ, ὅτι τάχα γενικόν ἐστι τὸ φῶς τῶν
 ἀνθρώπων δύο ἰδικῶν πραγμάτων, ὁμοίως δὲ καὶ ἡ σκοτία 78
 αὐτῶν. ἐστι γὰρ τὸν τὸ φῶς τῶν ἀνθρώπων κεκτημένον
 καὶ κοινωνοῦντα τῶν αὐγῶν αὐτοῦ ἔργα φωτὸς ἐπιτελεῖν καὶ
 cf. Hos x 12 γινώσκειν φωτιζόμενον φῶς γνώσεως· τὸ δὲ ἀνάλογον καὶ
 ἐκ τῶν ἐναντίων νοητέον, τῶν τε μοχθηρῶν πράξεων καὶ τῆς
 νομιζομένης γνώσεως, οὐκ οὔσης κατὰ ἀλήθειαν, τὸν λόγον 10
 τῆς σκοτίας ἔχόντων. καὶ ὅτι μὲν τὰ πρακτικὰ φῶς ὁ ἱερὸς
 Is xxvi 9 οἶδε λόγος, φησὶν ὁ Ἡσαΐας· Διότι φῶς τὰ προστάγματά
 Ps xviii (xix) σου ἐπὶ τῆς γῆς· καὶ ὁ Δαβὶδ ἐν ἡΐ ψαλμῷ· Ἡ ἐντολὴ
 9 κυρίου τηλαυγής, φωτίζουσα ὀφθαλμούς. ὅτι δὲ φῶς παρὰ
 τὰ προστάγματα καὶ τὰς ἐντολάς ἐστι τι γνώσεως, παρὰ 15
 Hos x 12 τινι τῶν ἰβ' εὖρομεν· Σπείρατε ἑαυτοῖς εἰς δικαιοσύνην,
 τρυγήσατε εἰς καρπὸν ζωῆς, φωτίσατε ἑαυτοῖς φῶς γνώσεως.
 ὡς γὰρ ὄντος καὶ ἐτέρου φωτὸς παρὰ τὰς ἐντολάς τῆς
 γνώσεως λέγεται τό· Φωτίσατε ἑαυτοῖς φῶς· οὐχ ἀπλῶς
 φῶς ἀλλὰ ποιὸν φῶς, ὅτι τὸ τῆς γνώσεως· εἰ γὰρ πᾶν 20
 φῶς ὃ φωτίζει ἄνθρωπος ἑαυτῷ φῶς γνώσεως ἦν, μάτην
 προσέκειτο τό· Φωτίσατε ἑαυτοῖς φῶς γνώσεως. πάλιν
 ὅτι ἡ σκοτία ἐπὶ τῶν μοχθηρῶν ἔργων παραλαμβάνεται
 διδάσκει ὁ αὐτὸς ἐν τῇ ἐπιστολῇ Ἰωάννης φάσκων ὅτι
 1 Jo i 6 Ἐὰν εἴπωμεν ὅτι κοινωνίαν ἔχομεν μετ' αὐτοῦ, καὶ ἐν τῷ 25
 σκότει περιπατῶμεν, ψευδόμεθα καὶ οὐ ποιοῦμεν τὴν
 1 Jo ii 9, 11 ἀλήθειαν· καὶ πάλιν· Ὁ λέγων ἐν τῷ φωτὶ εἶναι καὶ τὸν
 ἀδελφὸν αὐτοῦ μισῶν, ἐν τῇ σκοτίᾳ ἐστὶν ἕως ἄρτι· καὶ
 ἔτι· Ὁ δὲ μισῶν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ ἐν τῇ σκοτίᾳ ἐστὶ
 καὶ ἐν τῇ σκοτίᾳ περιπατεῖ, καὶ οὐκ οἶδε ποῦ ὑπάγει, ὅτι ἡ 30
 σκοτία ἐτύφλωσε τοὺς ὀφθαλμούς αὐτοῦ. τὸ γὰρ ἐν τῷ
 σκότῳ περιπατεῖν ἐμφαίνει τὴν ψεκτὴν πράξιν· καὶ τὸ

μισεῖν δὲ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ οὐ τῆς κυρίως καλουμένης γνώσεώς ἐστιν ἀπόπτωμα; ὅτι δὲ καὶ ὁ ἀγνοῶν τὰ θεία κατ' αὐτὸ τὸ ἀγνοεῖν ἐν σκότῳ διαπορεύεται, φησὶν ὁ Δαβὶδ· Ps lxxxi
(lxxxii) 5

Οὐκ ἔγνωσαν οὐδὲ συνῆκαν, ἐν σκότει διαπορεύονται. ἐπί-
5 στησον δὲ τῷ· Ὁ θεὸς φῶς ἐστι καὶ σκοτία ἐν αὐτῷ οὐκ ἐστιν οὐδεμία· εἰ μὴ διὰ τοῦτο λέγεται τῷ εἶναι μὴ μίαν σκοτίαν, ἀλλ' ἦτοι διὰ τὸ γενικὸν δύο, ἣ καὶ διὰ τὸ καθ' ἕκαστον τῶν ἰδικῶν πολλὰς εἶναι πράξεις μοχθηρὰς καὶ πολλὰ δόγματα ψευδῆ, πολλαί εἰσι σκοταίαι ὧν οὐδεμία ἐν
10 τῷ θεῷ ἐστιν· οὐκ ἂν λεχθέντος ἐπὶ τοῦ ἁγίου ᾧ φησιν ὁ σωτὴρ τό· Ὑμεῖς ἐστε τὸ φῶς τοῦ κόσμου· ὅτι φῶς ἐστιν Mt v 14
ὁ ἅγιος, καὶ σκοτία οὐκ ἐστιν ἐν αὐτῷ οὐδεμία.

26. (21) Ζητήσῃ δέ τις, εἰ ἐπὶ τοῦ πατρὸς τέτακται τό· Σκοτία οὐκ ἐστιν ἐν αὐτῷ οὐδεμία· πῶς τὸ ἐξαίρετον
79 ἐροῦμεν εἶναι ἐν αὐτῷ, πάντῃ ἀναμάρτητον καὶ τὸν σωτῆρα νοοῦντες, ὥστε καὶ περὶ αὐτοῦ ἂν εἰπεῖν ὅτι Φῶς ἐστι καὶ σκοτία οὐκ ἐστιν ἐν αὐτῷ οὐδεμία. ἀπὸ μέρους μὲν οὖν ἐν τοῖς ἀνωτέρω τὴν διαφορὰν παρεστήσαμεν· τολμηρότερόν δὲ ἔτι ἐκείνοις καὶ νῦν προσθήσομεν, ὅτι εἰ τὸν μὴ γνόντα cf. 2 Co v 21
20 ἁμαρτίαν ὑπὲρ ἡμῶν ἁμαρτίαν ἐποίησε τὸν χριστὸν, εἰ ἐποίησεν αὐτὸν ὑπὲρ ἡμῶν ἁμαρτίαν ὁ θεὸς, οὐκ ἂν δύναιτο λέγεσθαι περὶ αὐτοῦ· Σκοτία ἐν αὐτῷ οὐκ ἐστιν οὐδεμία. καὶ γὰρ ἐν ὁμοιώματι σαρκὸς ἁμαρτίας κατακρίνας τυγχάνῃ cf. Ro viii 3
ὁ Ἰησοῦς τὴν ἁμαρτίαν τῷ τὸ ὁμοίωμα τῆς σαρκὸς τῆς
25 ἁμαρτίας ἀνεληφέναι, οὐκέτι ἔξει πάντῃ ὑγιῶς λεγόμενα περὶ αὐτοῦ ὅτι Σκοτία ἐν αὐτῷ οὐκ ἐστιν οὐδεμία. προσ- 1 Jo i 5
θήσομεν δ' ὅτι αὐτὸς τὰς ἀσθενείας ἡμῶν ἔλαβε καὶ τὰς cf. Mt viii 17:
Is liii 4
νόσους ἐβάστασε, καὶ ἀσθενείας τὰς τῆς ψυχῆς καὶ νόσους τὰς τοῦ κρυπτοῦ τῆς καρδίας ἡμῶν ἀνθρώπων· δι' αὗς ἀσθε- cf. 1 Pe iii 4
30 νέας καὶ νόσους, βαστάσας αὐτὰς ἀφ' ἡμῶν, περιλυπον cf. Me xiv 34:
Jo xii 27
ἔχειν τὴν ψυχὴν ὁμολογεῖ καὶ τεταραγμένην, καὶ ῥυπαρὰ cf. Zech iii 3
ἱμάτια ἐνδεδύσθαι παρὰ τῷ Ζαχαρίᾳ ἀναγεγραπται· ἅπερ,

10 ᾧ δ 11 post ἐστι] ins. τοῦ κόσμου 23 post ἁμαρτίας]
ins. περὶ ἁμαρτίας intra lin. al. (?) man.

ὅτε ἐκδύεσθαι ἔμελλε, λέγεται εἶναι ἁμαρτήματα. ἐπιφέρει
 Zech iii 4 γοῦν ἐκεῖ· Ἴδου ἀφήρηκα τὰς ἁμαρτίας σου. διὰ γὰρ τὸ
 ἀναλαβεῖν αὐτὸν τὰ τοῦ λαοῦ τῶν πιστευόντων εἰς αὐτὸν
 Ps xxi (xxii) 2 ἁμαρτήματα, πολλαχοῦ φησι· Μακρὰν ἀπὸ τῆς σωτηρίας
 Ps lxxviii (lxxix) 6 μου οἱ λόγοι τῶν παραπτωμάτων μου· καί· Σὺ ἔγνωσ τὴν 5
 ἀφροσύνην μου, καὶ αἱ πλημμέλειαί μου ἀπὸ σοῦ οὐκ
 ἐκρύβησαν. μηδεὶς δ' ἡμᾶς ὑπολαμβάνετω ταῦτα λέγειν
 ἀσεβοῦντας εἰς τὸν χριστὸν τοῦ θεοῦ· ᾧ γὰρ λόγῳ ὁ πατὴρ
 cf. 1 Tim vi 16 μόνος ἔχει ἀθανασίαν, τοῦ κυρίου ἡμῶν διὰ φιλανθρωπίαν
 θάνατον τὸν ὑπὲρ ἡμῶν ἀνελήφωτος, τούτῳ ὁ πατὴρ ἔχει 10
 μόνος τό· Σκοτία ἐν αὐτῷ οὐκ ἔστιν οὐδεμία· τοῦ χριστοῦ
 διὰ τὴν πρὸς ἀνθρώπους εὐεργεσίαν ἐφ' αὐτὸν τὰς ἡμῶν
 cf. 2 Tim i 10 σκοτίας ἀναδεδεγμένου, ἵνα τῇ δυνάμει αὐτοῦ καταργήσῃ
 ἡμῶν τὸν θάνατον καὶ ἐξαφανίσῃ τὸ ἐν τῇ ψυχῇ ἡμῶν
 Mt iv 16; cf. Is ix 2 σκότος, ἵνα πληρωθῇ τὸ παρὰ τῷ Ἑσαίᾳ· Ὁ λαὸς ὁ 15
 καθήμενος ἐν σκοτίᾳ φῶς εἶδε μέγα. τοῦτο δὲ τὸ φῶς
 ἐγένετο ἐν τῷ λόγῳ, τυγχάνον καὶ ζωῇ, φαίνει ἐν
 τῇ σκοτίᾳ τῶν ψυχῶν ἡμῶν, καὶ ἐπιδεδήμηκεν ὅπου αἱ
 cf. Eph vi 12 κοσμοκράτορες τοῦ σκότους τούτου, οἵτινες διὰ τοῦ πα-
 λαίειν τῷ τῶν ἀνθρώπων γένει τῷ σκότῳ ὑπάγειν ἀγωνί- 20
 ζονται τοὺς μὴ παντὶ τρόπῳ ἱσταμένους ὑπὲρ τοῦ αὐτοῦ
 πεφωτισμένους φωτὸς χρηματίσαι υἱούς. καὶ φαῖνον ἐν
 τῇ σκοτίᾳ τοῦτο τὸ φῶς διώκεται μὲν ὑπ' αὐτῆς, οὐ
 καταλαμβάνεται δέ. 80

27. (22) Ἐὰν δέ τις νομίσῃ τὸ μὴ γεγραμμένον ἡμᾶς 25
 προστιθέναι, τὸ διώκεσθαι τὸ φῶς ὑπὸ τῆς σκοτίας, ἀκουέτω,
 Jo i 5 ὅτι τό· Ἡ σκοτία αὐτὸ οὐ κατέλαβε· μηδαμοῦ τῆς σκοτίας
 διωξάσης τὸ φῶς, μάτην λέγεται. ὥς δὲ ἔχουσι νοῦν ἐκ-
 δέξασθαι δυνάμενον ἀκολουθῶς τοῖς γεγραμμένοις τὰ νομι-
 ζόμενα παραλείφθαι ἔγραψεν ὁ Ἰωάννης τό· Ἡ σκοτία 30
 αὐτὸ οὐ κατέλαβεν· εἰ γὰρ οὐ κατέλαβε, διώξασα οὐ κατέ-
 λαβε. καὶ ὅτι ἐδίδωκεν ἡ σκοτία τὸ φῶς δῆλον ἐκ τε ὧν
 πέπονθεν ὁ σωτὴρ καὶ οἱ παραδεξάμενοι αὐτοῦ τὰ μαθήματα,
 τὰ ἴδια τέκνα, τῆς σκοτίας ἐνεργούσης κατὰ τῶν υἱῶν τοῦ

φωτὸς καὶ βουληθείσης ἀποδιῶξαι ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων
τὸ φῶς. ἀλλ' ἐπεὶ, ἐὰν θεὸς ὑπὲρ ἡμῶν, οὐδεὶς κἂν βούληται Ro viii 31
δυνήσεται καθ' ἡμῶν, ὅσω ἑαυτοὺς ἐταπείνουν, τοσούτῳ cf. Ex i 12
πλείους ἐγίνοντο, καὶ κατίσχυον σφόδρα σφόδρα. διχῶς δὲ
5 ἡ σκοτία τὸ φῶς οὐ κατέληφεν, ἥ σφόδρα αὐτοῦ ἀπολει-
πομένη καὶ διὰ τὴν ἰδίαν βραδύτητα τῇ ὀξύτητι τοῦ δρόμου
τοῦ φωτὸς οὐδὲ κατὰ τὸ ποσὸν παρακολουθῆσαι δυναμένη,
ἥ εἰ που ἐνεδρεῦσαι βεβούληται τὸ φῶς τὴν σκοτίαν καὶ
κατ' οἰκονομίαν παρέμεινεν ἐπερχομένην αὐτήν, ἐγγίσασα ἡ
10 σκοτία τοῦ φωτὸς ἠφανίζετο. πλὴν ἐκατέρῳ ἡ σκοτία οὐ
κατέλαβε τὸ φῶς.

28. (23) Ἀναγκαῖον δὲ ἐν τούτοις ἡμᾶς γενομένους
ἐπισημειῶσαι ὅτι οὐ πάντως, εἰ που ὀνομάζεται σκότος, ἐπὶ
τῷ χεীরιν λαμβάνεται, ἔσθ' ὅτε δὲ καὶ ἐπὶ τῷ κρείττονι
15 ἀναγέγραπται· ὅπερ οἱ ἑτερόδοξοι μὴ διαστειλόμενοι δυσ-
φημότατα περὶ τοῦ δημιουργοῦ δόγματα παραδεξάμενοι
ἀπέστησαν αὐτοῦ, ἀναπλάσμασι μύθων ἑαυτοὺς ἐπιδεδω-
κότες. πῶς οὖν καὶ πότε καὶ ἐπὶ τοῦ κρείττονος τὸ ὄνομα
τοῦ σκότους παραλαμβάνεται παραδεικτέον ἤδη. σκότος, cf. Ex xix,
20 γνόφος, θιέλλα ἐν τῇ Ἐξόδῳ περὶ τὸν θεὸν εἶναι λέγεται, xx
καὶ ἐν τῷ ιζ' ψαλμῷ· Ὁ θεὸς ἔθετο σκότος ἀποκρυφῆν
αὐτοῦ, κύκλῳ αὐτοῦ ἡ σκηνὴ αὐτοῦ, σκοτεινὸν ὕδωρ ἐν
νεφέλαις ἀέρων. ἐὰν γάρ τις κατανοήσῃ τὸ πλῆθος τῶν
περὶ θεοῦ θεωρημάτων καὶ γνώσεως, ἀληπτον τυγχάνον
25 ἀνθρωπίνῃ φύσει, τάχα δὲ καὶ ἑτέροις παρὰ Χριστὸν καὶ
τὸ ἅγιον πνεῦμα γενητοῖς, εἴσεται πῶς περὶ τὸν θεὸν ἐστὶ
σκότος, κατὰ τὸ ἀγνοεῖσθαι τὸν κατ' ἀξίαν περὶ αὐτοῦ
πλούσιον λόγον, ἐν ᾧ σκότῳ ἔθετο αὐτοῦ τὴν ἀποκρυφῆν,
81 τῷ τὰ περὶ αὐτοῦ ἀγνοεῖσθαι ἀχώρητα ὄντα τοῦτο πεποι-
30 ηκώς. ἐὰν δέ τις ταῖς τοιαύταις προσκόπτῃ ἐκδοχαῖς, προσ-
αγέσθω ἀπὸ τε τῶν σκοτεινῶν λόγων καὶ τῶν διδομένων

2 τὸ φῶς] τοῦ φωτὸς
lacuna sex ut videtur litt.
intra lin. al. man.

5 ἀπολειπομένη
post ὀξύτητι ins. καὶ ταχύτητι
19 περιλαμβάνεται

6 post καὶ
Ps xvii
(xviii) 12

ὑπὸ θεοῦ Χριστῷ θησαυρῶν σκοτεινῶν, ἀποκρύφων, ἀοράτων·
 οὐκ ἄλλο γάρ τι ἡγοῦμαι εἶναι τοὺς σκοτεινοὺς θησαυροὺς
 ἐν Χριστῷ ἀποκαλυπτομένους, τό· Σκότος ἔθετο ὁ θεὸς
 ἀποκρυφὴν ἑαυτοῦ· καί· Ὁ ἅγιος νοήσει παραβολὴν καὶ
 σκοτεινὸν λόγον. ἐπίσκεψαι δὲ εἰ διὰ τοῦτο φησιν ὁ σωτὴρ 5
 τοῖς μαθηταῖς· Ἀνθ' ὧν ὅσα ἠκούσατε ἐν τῇ σκοτίᾳ εἶπατε
 ἐν τῇ φωτί. τὰ γὰρ ἐν ἀπορρήτῳ καὶ μὴ ἐπηκόῳ πολλῶν
 δύσγνωστα καὶ ἀσαφῆ αὐτοῖς παραδεδομένα μυστήρια προσ-
 τάσσει αὐτοὺς, φωτιζομένους καὶ διὰ τοῦτο λεγομένους εἶναι
 ἐν φωτί, ἀπαγγέλλειν παντὶ τῷ γινόμενῳ φωτί. παραδο- 10
 ξότερον δ' ἂν ἐπὶ τοῦ ἐπαινουμένου σκότους εἴποιμι, ὅτι τοῦτο
 σπεύδει ἐπὶ τὸ φῶς καὶ καταλαμβάνει αὐτὸ καὶ γίνεται
 ποτε, διὰ τὸ ἀγνοεῖσθαι σκότος, τῷ μὴ ὁρῶντι τὴν δύναμιν
 αὐτοῦ οὕτω μεταβάλλον, ὥστε τὸν μεμνηκότα ἀποφαίνεσθαι
 γεγονέναι φῶς τὸ γνωσθέν ποτε ὑπάρχον αὐτῷ σκότος. 15

Jo i 6 29. (24) ἘΓΕΝΕΤΟ ἄνθρωπος ἀπεσταλμένος παρὰ
 θεοῦ, ὄνομα αὐτῷ Ἰωάννης. Ἀκριβέστερόν τις ἀκούων
 τοῦ Ἀπεσταλμένου, ἐπειδὴ ὁ ἀπεσταλμένος ποθέν· που
 ἀποστέλλεται, ζητήσῃ ποθέν ὁ Ἰωάννης ἀπεστάλη καὶ
 ποῦ. σαφοῦς δ' ὄντος τοῦ ποῦ, κατὰ μὲν τὴν ἱστορίαν, ὅτι 20
 πρὸς τὸν Ἰσραὴλ καὶ τοὺς βουλομένους αὐτοῦ ἀκούειν ἐν τῇ
 ἐρήμῳ τῆς Ἰουδαίας διατρίβοντος καὶ παρὰ τῷ Ἰορδάνῃ
 ποταμῷ βαπτίζοντος, κατὰ δὲ βαθύτερον λόγον, ὅτι εἰς τὸν
 κόσμον, κόσμου λαμβανομένου τοῦ περιγεῖου τόπου ἔνθα
 εἰσὶν οἱ ἄνθρωποι, ἐξετάσει πῶς δεῖ λαμβάνειν τὸ ποθέν. 25
 ἐπιπλεῖον δὲ βασανίζων τὴν λέξιν, τάχα καὶ ἀποφαίνεται
 ὅτι ὥσπερ ἐπὶ τοῦ Ἀδὰμ γέγραπται· Καὶ ἐξαπέστειλεν
 αὐτὸν κύριος ὁ θεὸς ἐκ τοῦ παραδείσου τῆς τρυφῆς, ἐργά-
 ζεσθαι τὴν γῆν ἐξ ἧς ἐλήφθη· οὕτω καὶ ὁ Ἰωάννης ἀπε-
 στάλη, εἴτε ἐξ οὐρανοῦ ἢ ἐκ τοῦ παραδείσου ἢ ὅθεν δήποτε 30
 ἐτέρωθεν παρὰ τὸν ἐπὶ γῆς τοῦτον τόπον, καὶ ἀπεστάλη
 ἵνα μαρτυρήσῃ περὶ τοῦ φωτός. ἔχει δὲ ἀνθυποφορὰν οὐκ
 εὐκαταφρόνητον ὁ λόγος, ἐπεὶ καὶ παρὰ Ἡσαΐα γέγραπται·

Τίνα ἀποστείλω καὶ τίς πορεύσεται πρὸς τὸν λαὸν τοῦτον; Is vi 8

- 82 ὅτε ἀποκρινόμενος ὁ προφήτης φησὶν· Ἴδου εἰμὶ ἐγώ, ἀπόστολόν με. ἐρεῖ γὰρ ὁ ἐνιστάμενος τῇ βαθυτέρᾳ ἐμφαινομένῃ ὑπονοίᾳ ὅτι ὥσπερ ὁ Ἡσαΐας ἀπεστάλη, οὐχὶ
 5 ἀφ' ἐτέρου τόπου παρὰ τὸν κόσμον τοῦτον ἀλλὰ μετὰ τὸ ἑωρακέναι τὸν κύριον καθήμενον ἐπὶ θρόνου ὑψηλοῦ καὶ cf. Is vi 1, 9 ἐπηρμένον πρὸς τὸν λαόν, ἵνα εἴπῃ· Ἀκοῇ ἀκούσετε καὶ οὐ μὴ συνήτε, καὶ τὰ ἐξῆς· οὕτω καὶ ὁ Ἰωάννης, σιωπωμένης τῆς ἀρχῆς τῆς ἀποστολῆς, ἀναλογίαν ἐχούσης πρὸς τὴν
 10 ἀποστολὴν τοῦ Ἡσαΐου, ἀποστέλλεται βαπτίζειν καὶ ἐτοι- cf. Lc i 17 μάζειν κυρίῳ λαὸν κατεσκευασμένον καὶ μαρτυρεῖν περὶ τοῦ φωτός. τούτων δ' οὕτως λεχθέντων ἂν πρὸς τὸν πρῶτον λόγον, λύσεις τοιαῦται προσάγονται συγκατάθεσιν ἐπισπώμεναι πρὸς τὸ περὶ Ἰωάννου βαθύτερον ὑπονοούμενον· αὐ-
 15 τόθεν μὲν ἐπιφέρεται· Οὗτος ἦλθεν εἰς μαρτυρίαν, ἵνα Jo i 7 μαρτυρήσῃ περὶ τοῦ φωτός· εἰ γὰρ ἦλθεν, ποθὲν ἦλθε. καὶ λεκτόν πρὸς τὸν δυσπαραδεκτοῦντα τὸ ἐν τοῖς ἐξῆς ὑπὸ Ἰωάννου λεγόμενον ἐπὶ τῷ ἑωρακέναι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ὡς περιστῆραν κατερχόμενον ἐπὶ τὸν σωτῆρα· φησὶ γάρ·
 20 Ὁ πέμψας με βαπτίσει ἐν τῷ ὕδατι ἐκεῖνός μοι εἶπεν· Ἐφ' Jo i 33 ὃν ἂν ἴδῃς τὸ πνεῦμα καταβαῖνον καὶ μένον ἐπ' αὐτὸν, οὗτός ἐστιν ὁ βαπτίζων ἐν πνεύματι ἁγίῳ καὶ πυρί· πότε γὰρ πέμψας τοῦτ' ἐνετείλατο; ἀλλ' εἰκὸς ἀποκρίνεσθαι πρὸς τὸ πύσμα τοῦτο ὅτι, ὅτε δήποτε ἔπεμπεν ἐπὶ τὸ ἄρξασθαι βα-
 25 πτίζειν, τότε τοῦτον τὸν λόγον εἶπεν ὁ χρηματίζων πρὸς αὐτόν.

30. Ἔτι δὲ ἐκπληκτικώτερον πρὸς τὸ ἐτέρωθέν ποθεν ἀπεστάλθαι τὸν Ἰωάννην ἐνσωματούμενον, ὑπόθεσιν οὐκ ἄλλην τῆς εἰς τὸν βίον ἐπιδημίας ἔχοντα ἢ τὴν περὶ τοῦ φωτός μαρτυρίαν, τὸ πνεύματος ἁγίου πλησθῆναι ἔτι ἐκ cf. Lc i 15, 30 κοιλίας μητρὸς αὐτοῦ, λεγόμενον ὑπὸ Γαβριὴλ εὐαγγελι-⁴⁴ ζομένον τῷ μὲν Ζαχαρίᾳ τὴν Ἰωάννου γένεσιν τῇ δὲ Μαρίας τὴν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἐν ἀνθρώποις ἐπιδημίαν, καὶ

- Lc i 44 τό· Ἰδοὺ γὰρ ὡς ἐγένετο ἡ φωνὴ τοῦ ἀσπασμοῦ εἰς τὰ ὤτά μου, ἐσκίρτησεν ἐν ἀγαλλιάσει τὸ βρέφος ἐν τῇ κοιλίᾳ μου. τῷ γὰρ τηροῦντι τὸ μηδὲν ἀδίκως μηδὲ κατὰ συντυχίαν ἢ ἀποκλήρωσιν ποιεῖν ἀναγκαῖον παραδέξασθαι πρεσβυτέραν οὖσαν τὴν Ἰωάννου ψυχὴν τοῦ σώματος καὶ πρότερον 5 ὑφεστῶσαν πεπεμφθαι ἐπὶ διακονίαν τῆς περὶ τοῦ φωτὸς μαρτυρίας. πρὸς τοῦτοις δὲ οὐ καταφρονητέον καὶ τοῦ·
- Mt xi 14 Οὗτός ἐστιν Ἡλίας ὁ μέλλων ἔρχεσθαι. ἐὰν δὲ κρατῇ ὁ καθόλου περὶ ψυχῆς λόγος ὡς οὐ συνεσπαρμένης τῷ σώματι 83 ἀλλὰ πρὸ αὐτοῦ τυγχανούσης καὶ διὰ ποικίλας αἰτίας ἐνδον- 10 μένης σαρκὶ καὶ αἵματι, τό· Ἀπεσταλμένος ὑπὸ θεοῦ· οὐκέτι δόξει ἐξαιρετον εἶναι περὶ Ἰωάννου λεγόμενον. ὁ
- cf. 2 Thess ii 3 γοῦν πάντων κάκιστος, ὁ ἄνθρωπος τῆς ἁμαρτίας, ὁ υἱὸς τῆς ἀπωλείας, λέγεται παρὰ τῷ Παύλῳ πέμπεσθαι ὑπὸ τοῦ θεοῦ·
- 2 Thess ii 11 f. Διὰ τοῦτο γὰρ, φησὶ, πέμπει αὐτοῖς ὁ θεὸς ἐνέργειαν πλάνης 15 εἰς τὸ πιστεῦσαι αὐτοὺς τῷ ψεύδει, ἵνα κριθῶσι πάντες οἱ μὴ πιστεύσαντες τῇ ἀληθείᾳ ἀλλ' εὐδοκήσαντες τῇ ἀδικίᾳ. τὸ δὲ ζητηθὲν ὅρα εἰ οὕτως λῦσαι δυνησόμεθα, ὅτι ὥσπερ ἀπλούστερον πᾶς ἄνθρωπος τῷ ὑπὸ θεοῦ ἐκτίσθαι ἄνθρωπός ἐστι θεοῦ, ἀλλ' οὐ χρηματίζει πᾶς ἄνθρωπος θεοῦ, ἢ μόνος 20 ὁ θεῷ ἀνακείμενος, ὃν τρόπον Ἡλίας καὶ οἱ ἐν ταῖς γραφαῖς ἀναγεγραμμένοι ἄνθρωποι θεοῦ, οὕτως δύναται κατὰ μὲν τὸ κοινότερον πᾶς ἄνθρωπος ἀπεστάλθαι ἀπὸ θεοῦ, κυρίως δὲ λέγεσθαι ἀπεστάλθαι ὑπὸ θεοῦ οὐκ ἄλλος ἢ ὁ ἐπὶ διακονίᾳ θείᾳ καὶ λειτουργίᾳ σωτηρίας γένους ἀνθρώπων ἐπιδημῶν 25 τῷ βίῳ. οὐχ εὖρομεν γοῦν τὸ ἀποστέλλεσθαι ἀπὸ θεοῦ ἐπ' ἄλλον του ἢ τῶν ἁγίων κείμενον· ἐπὶ μὲν τοῦ Ἡσαίου, ὡς προπαρεθέμεθα· ἐπὶ δὲ τοῦ Ἱερεμίου· Πρὸς πάντας οὓς ἐὰν ἐξαποστείλω σε πορεύσῃ· ἐπὶ δὲ τοῦ Ἰεζεκιήλ· Ἰδοὺ ἐγὼ ἀποστέλλω σε πρὸς ἔθνη τὰ ἀφεστηκότα καὶ ἀπιστήσαντά 30 μοι. δόξει δὲ οὐ πρὸς τὸ προκείμενον παρελῆφθαι τὰ παραδείγματα ἀποστολῆς τῆς εἰς τὸν βίον ζητουμένης,

ἀποστολὴν λέγοντα οὐ γυμνῶς τὴν ἑξῶθεν τοῦ βίου ἐπὶ τὸν βίον. πλὴν καὶ οὕτως οὐκ ἀπίθανον μετάγειν τὸν λόγον ἐπὶ τὸ ζητηθῆναι, φάσκοντα ὅτι ὥσπερ μόνους τοὺς ἁγίους, ἐφ' ὧν παρεθέμεθα, ἀποστέλλειν λέγεται ὁ θεὸς, οὕτως καὶ ἐπὶ
5 τῶν εἰς τὸν βίον ἀποστελλομένων ἐκδεκτέον.

31. (25) Καὶ ἐπεὶ ἀπαξ ἀπλῶς ἐν τῷ περὶ τοῦ Ἰωάννου ἐσμὲν λόγῳ, ζητοῦντες αὐτοῦ τὴν ἀποστολὴν, οὐκ ἀκαίρως ὑπόνοιαν ἡμετέραν ἦν περὶ αὐτοῦ ἔχομεν προσθήσομεν. ἐπεὶ γὰρ ἀνέγνωμεν περὶ αὐτοῦ προφητεῖαν· Ἰδοὺ ἐγὼ Mt xi 10
10 ἀποστέλλω τὸν ἄγγελόν μου πρὸ προσώπου σου, ὃς κατασκευάσει τὴν ὁδόν σου ἔμπροσθέν σου· ἐφίσταμεν μήποτε εἰς τῶν ἁγίων ἀγγέλων τυγχάνων ἐπὶ λειτουργίᾳ καταπέμ-
πεται τοῦ σωτῆρος ἡμῶν πρόδρομος. καὶ οὐδὲν θαυμαστὸν
84 τοῦ πρωτοτόκου πάσης κτίσεως ἐνσωματουμένου κατὰ φι- cf. Col i 15
15 λανθρωπίαν ζῆλωτάς τινας καὶ μιμητὰς γεγονέναι Χριστοῦ, ἀγαπήσαντας τὸ διὰ τοῦ ὁμοίου τοῦ σώματος ὑπηρετῆσαι τῇ εἰς ἀνθρώπους αὐτοῦ χρηστότητι. τίνα δ' οὐκ ἂν κινήσαι σκιρτῶν ἐν ἀγαλλιάσει ἔτι ἐν τῇ κοιλίᾳ τυγχάνων, ὡς τὴν cf. Lc i 44
κοινὴν τῶν ἀνθρώπων ὑπερπαίων φύσιν; εἰ δέ τις προσίεται
20 καὶ τῶν παρ' Ἑβραίοις φερομένων ἀποκρύφων τὴν ἐπιγραφομένην Ἰωσήφ προσευχὴν, ἀντικρυς τοῦτο τὸ δόγμα καὶ σαφῶς εἰρημένον ἐκεῖθεν λήψεται· ὡς ἄρα οἱ ἀρχῆθεν ἐξαί-
ρετὸν τι ἐσχηκότες παρὰ ἀνθρώπους, πολλῶ κρείττους τυ-
χάνοντες τῶν λοιπῶν ψυχῶν, ἀπὸ τοῦ εἶναι ἄγγελοι ἐπὶ τὴν
25 ἀνθρωπίνην καταβεβήκασιν φύσιν. φησὶ γοῦν ὁ Ἰακώβ· Ὁ γὰρ λαλῶν πρὸς ὑμᾶς ἐγὼ Ἰακώβ καὶ Ἰσραὴλ ἄγγελος θεοῦ εἰμι ἐγὼ καὶ πνεῦμα ἀρχικόν, καὶ Ἀβραὰμ· καὶ Ἰσαὰκ προ-
εκτίσθησαν πρὸ παντὸς ἔργου· ἐγὼ δὲ Ἰακώβ, ὁ κληθεὶς ὑπὸ ἀνθρώπων Ἰακώβ, τὸ δὲ ὄνομά μου Ἰσραὴλ, ὁ κληθεὶς
30 ὑπὸ θεοῦ Ἰσραὴλ, ἀνὴρ ὁρῶν θεόν, ὅτι ἐγὼ πρωτόγονος παντὸς ζῶον ζωουμένου ὑπὸ θεοῦ. καὶ ἐπιφέρει· Ἐγὼ δὲ ὅτε ἤρχόμην ἀπὸ Μεσοποταμίας τῆς Συρίας, ἐξῆλθεν Οὐριγλ

ὁ ἄγγελος τοῦ θεοῦ, καὶ εἶπεν ὅτι κατέβην ἐπὶ τὴν γῆν καὶ κατεσκήνωσα ἐν ἀνθρώποις, καὶ ὅτι ἐκλήθην ὀνόματι Ἰακώβ· ἐξήλωσε καὶ ἐμαχέσατό μοι, καὶ ἐπάλαυε πρὸς με, λέγων προτερήσειν ἐπάνω τοῦ ὀνόματός μου τὸ ὄνομα αὐτοῦ καὶ τοῦ πρὸ παντὸς ἀγγέλου. καὶ εἶπα αὐτῷ τὸ ὄνομα αὐτοῦ 5 καὶ πόσος ἐστὶν ἐν υἱοῖς θεοῦ· Οὐχὶ σὺ Οὐριηλ ὁ γδοοὺς ἐμοῦ, κἀγὼ Ἰσραὴλ ἀρχάγγελος δυνάμεως κυρίου καὶ ἀρχιχιλάρχος εἰμι ἐν υἱοῖς θεοῦ; οὐχὶ ἐγὼ Ἰσραὴλ ὁ ἐν προσώπῳ θεοῦ λειτουργὸς πρῶτος, καὶ ἐπεκαλεσάμην ἐν ὀνόματι ἀσβέστω τὸν θεόν μου; εἰκὸς γὰρ τούτων ἀληθῶς ὑπὸ τοῦ 10 Ἰακώβ λεγομένων καὶ διὰ τοῦτο ἀναγεγραμμένων, καὶ τό·
 Hos xii 3 Ἐν κοιτίᾳ ἐπτέρισε τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ· συνετῶς γεγονέναι. ἐπίστησον δὲ εἰ τὸ διαβόητον περὶ Ἰακώβ καὶ Ἡσαῦ
 Ro ix 11—14 ζήτημα λύσιν ἔχει, ἐπεὶ μηδέπω γεννηθέντων μηδὲ πραξάντων τι ἀγαθὸν ἢ φαῦλον, ἵνα ἡ κατ' ἐκλογὴν πρόθεσις τοῦ 15 θεοῦ μένῃ, οὐκ ἐξ ἔργων ἀλλ' ἐκ τοῦ καλοῦντος, ἐρρέθῃ ὅτι Ὁ μείζων δουλεύσει τῷ ἐλάσσονι· καθάπερ γέγραπται· Τὸν Ἰακώβ ἠγάπησα τὸν δὲ Ἡσαῦ ἐμίσησα· τί οὖν ἐροῦμεν; μὴ ἀδικία παρὰ τῷ θεῷ; μὴ γένοιτο· μήπω δὲ γεννη- 85 θέντων μηδὲ πραξάντων τι ἀγαθὸν ἢ φαῦλον, ἵν' ἡ κατ' 20 ἐκλογὴν πρόθεσις τοῦ θεοῦ μένῃ, οὐκ ἐξ ἔργων ἀλλ' ἐκ τοῦ καλοῦντος, ἐρρέθῃ. οὐ κατατρεχόντων οὖν ἡμῶν ἐπὶ τὰ πρὸ τοῦ βίου τούτου ἔργα, πῶς ἀληθὲς τὸ μὴ εἶναι ἀδικον παρὰ θεῷ τοῦ μείζονος δουλεύοντος τῷ ἐλάττονι καὶ μισου- μένου, πρὶν ποιῆσαι τὰ ἄξια τοῦ δουλεύειν καὶ τὰ ἄξια τοῦ 25 μισεῖσθαι; ἐπὶ πλείον δὲ παρεξέβημεν παραλαβόντες τὸν περὶ Ἰακώβ λόγον, καὶ μαρτυράμενοι ἡμῖν οὐκ εὐκαταφρόνητον γραφὴν, ἵνα πιστικώτερον ὁ περὶ Ἰωάννου γένηται λόγος, κατασκευάζων αὐτὸν, κατὰ τὴν τοῦ Ἡσαίου φωνήν, ἄγγελον ὄντα ἐν σώματι γεγονέναι ὑπὲρ τοῦ μαρτυρῆσαι τῷ 30 φωτί. καὶ ταῦτα μὲν περὶ Ἰωάννου τοῦ ἀνθρώπου.

32. (26) Ἡγοῦμαι δὲ ὅτι ὥσπερ ἐν ἡμῖν φωνὴ καὶ λόγος διαφέρουσι, δυναμένης μέντοι γέ ποτε φωνῆς τῆς μηδὲν σημαίνουσας προφέρεισθαι χωρὶς λόγου, οἷον τε δὲ

ὄντος καὶ λόγου χωρὶς τῷ νῷ ἀπαγγέλλεσθαι φωνῆς, ὡς ἐπὶ
 ἐν ἑαυτοῖς διεξοδεύωμεν, οὕτω τοῦ σωτήρος κατὰ τινα ἐπί-
 νοιαν ὄντος λόγου διαφέρει τούτου ὁ Ἰωάννης, ὡς πρὸς τὴν
 ἀναλογίαν τοῦ χριστοῦ τυγχάνοντος λόγου, φωνὴ ὦν. ἐπὶ
 5 τοῦτο δέ με προκαλεῖται αὐτὸς ὁ Ἰωάννης, ὅστις ποτὲ εἶπεν
 πρὸς τοὺς πυνθανομένους ἀποκρινόμενος· Ἐγὼ φωνὴ βοῶν- Joi 23;
Mei 3
 τος ἐν τῇ ἐρήμῳ· Ἐτοιμάσατε τὴν ὁδὸν κυρίου, εὐθείας
 ποιεῖτε τὰς τρίβους αὐτοῦ. καὶ τάχα διὰ τοῦτο ἀπιστήσας
 ὁ Ζαχαρίας τῇ γενέσει τῆς δεικνύουσης τὸν λόγον τοῦ θεοῦ
 10 φωνῆς ἀπόλλυσι τὴν φωνήν, λαμβάνων αὐτὴν ὅτε γεννᾶται
 ἢ πρόδρομος τοῦ λόγου φωνή. ἐνωτίσασθαι γὰρ δεῖ φωνήν,
 ἵνα μετὰ ταῦτα ὁ νοῦς τὸν δεικνύμενον ὑπὸ τῆς φωνῆς λόγον
 δέξασθαι δυνηθῇ. διόπερ καὶ ὀλίγῳ πρεσβύτερος κατὰ τὸ
 γενέσθαι ὁ Ἰωάννης ἐστὶ τοῦ χριστοῦ· φωνῆς γὰρ πρὸ
 15 λόγου ἀντιλαμβανόμεθα. ἀλλὰ καὶ δείκνυσι τὸν χριστὸν
 ὁ Ἰωάννης· φωνῇ γὰρ παρίσταται ὁ λόγος. ἀλλὰ καὶ
 βαπτίζεται ὑπὸ Ἰωάννου ὁ χριστὸς, ὁμολογοῦντος χρεῖαν cf. Mt iii 14
 ἔχειν ὑπ' αὐτοῦ βαπτισθῆναι· ἀνθρώποις γὰρ ὑπὸ φωνῆς
 καθαίρεται λόγος, τῇ φύσει τοῦ λόγου καθαίροντος πᾶσαν
 20 τὴν σημαίνουσαν φωνήν. καὶ ἀπαξιαπλῶς ὅτε Ἰωάννης τὸν
 χριστὸν δείκνυσιν, ἄνθρωπος θεὸν δείκνυσι καὶ σωτήρα τὸν
 86 ἀσώματον, καὶ φωνὴ τὸν λόγον.

33. (27) Χρήσιμον δ' ἂν ᾖ ὥσπερ ἐπὶ πολλῶν ἢ τῶν
 ὀνομάτων ἐνέργεια, οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ τύπου τούτου τὸ ἰδεῖν
 25 ὃ τι σημαίνει ὁ Ἰωάννης καὶ ὁ Ζαχαρίας. καὶ γὰρ ὡς ὄντος
 τινὸς οὐκ εὐκαταφρονήτου κατὰ τὴν τοῦ ὀνόματος θέσιν, οἱ
 μὲν συγγενεῖς Ζαχαρίαν αὐτὸν καλεῖσθαι βούλονται, ξέ-
 νιζόμενοι ἐπὶ τῷ βούλεσθαι τὴν Ἑλισάβετ Ἰωάννην αὐτὸν
 ὀνομάζειν· ὁ δὲ Ζαχαρίας γράψας τό· Ἰωάννης ἔσται ὄνομα Lc i 63
 30 αὐτῷ· ἀπολύεται τῆς ἐπιπόνου σιωπῆς. εὐρομεν τοίνυν ἐν
 τῇ ἐρμηνείᾳ τῶν ὀνομάτων· Ἰωάννης· τὸ ἰωὰ χωρὶς τοῦ
 νης μεταλαμβανόμενον, ὅπερ ταῦτὸν οἰόμεθα εἶναι τῷ Ἰω-
 ἀννης· ἐπεὶ καὶ ἄλλα ἢ καινὴ διαθήκη Ἑβραίων ὀνόματα
 ἐξελλήνισε, χαρακτηρί αὐτὰ εἰπούσα ἑλληνικῶς, ὥσπερ ἐπὶ

Ἰακώβ Ἰάκωβον, καὶ ἐπὶ Συμεὼν Σίμων. Ζαχαρίας δὲ μνή-
 μη εἶναι λέγεται, ἥ δὲ Ἑλισάβετ θεοῦ μου ὄρκος, ἥ θεοῦ
 μου ἔβδομον. ἀπὸ θεοῦ δὲ χάρις ἐκ τῆς περὶ θεοῦ μνήμης
 κατὰ τὸν τοῦ θεοῦ ἡμῶν ὄρκον τὸν περὶ τοὺς πατέρας ἐγεν-
 νήθη ὁ Ἰωάννης, ἐτοιμάζων κυρίῳ λαὸν κατεσκευασμένον 5
 ἐπὶ τέλει τῆς παλαιᾶς γενομένης διαθήκης, ἥ ἐστὶ σαββα-
 τισμοῦ κορωνίς· δι' ὃ οὐ δύναται γεγενῆσθαι ἀπὸ τῆς
 ἔβδομάδος τοῦ θεοῦ ἡμῶν τὴν μετὰ τὸ σάββατον ἀνάπαυσιν,
 τοῦ σωτῆρος ἡμῶν κατὰ τὴν ἀνάπαυσιν αὐτοῦ ἐμποιοῦντος
 τοῖς συμμόρφοις τῷ θανάτῳ αὐτοῦ γεγενημένοις καὶ διὰ 10
 τοῦτο καὶ τῆς ἀναστάσεως.

Jo i 7 34. (28) Οὗτος ἦλθεν εἰς μαρτυρίαν, ἵνα μαρτυ-
 ρῇ περὶ τοῦ φωτός, ἵνα πάντες πιστεύσωσι δι'
 αὐτοῦ. Τῶν ἑτεροδόξων τινὲς πιστεῦν φάσκοντες εἰς τὸν
 χριστὸν, καὶ διὰ τὸ ἀναπλάσσειν ἕτερον παρὰ τὸν δη- 15
 μιουργὸν ὡς ἀκόλουθον αὐτοῖς οὐ προσιέμενοι τὴν ἐπιδημίαν
 αὐτοῦ ὑπὸ τῶν προφητῶν προκατηγγέλλαι, ἀνατρέπειν πει-
 ρῶνται τὰς διὰ τῶν προφητῶν περὶ Χριστοῦ μαρτυρίας,
 φάσκοντες μὴ δεῖσθαι μαρτύρων τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ, ἔχοντα
 τὸ τοῦ πιστεῦσθαι ἄξιον ἐν τε οἷς κατήγγελε σωτηρίους 20
 λόγοις δυνάμει πεπληρωμένοις, καὶ ἐν τεραστίοις ἔργοις
 αὐτοῦ καταπλήξασθαι πάνθ' ὄντινόν δυναμένοις. καί
 φασιν· Εἰ Μωσῆς πεπίστευται διὰ τὸν λόγον καὶ τὰς 87
 δυνάμεις, οὐ δεηθεὶς μαρτύρων πρὸ αὐτοῦ τινων αὐτὸν κατ-
 αγγειλάντων, ἀλλὰ καὶ ἕκαστος τῶν προφητῶν παρεδόχθη 25
 ὑπὸ τοῦ λαοῦ ὡς ἀπὸ θεοῦ ἀποσταλεῖς, πῶς οὐχὶ μᾶλλον
 Μωϋσέως καὶ τῶν προφητῶν διαφέρων δύναται χωρὶς προ-
 φητῶν μαρτυρούντων τὰ περὶ αὐτοῦ ἀνῆσαι ὃ βούλεται καὶ
 ὠφελῆσαι τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος; παρέλκειν οὖν οἶονταί
 τὸ ὑπὸ προφητῶν αὐτὸν νομίζεσθαι προκατηγγέλλαι, τοῦτο 30
 πραγματευσαμένων, ὡς εἶποιεν ἂν ἐκεῖνοι, τῶν τὴν καινότητα
 τῆς θεότητος παραδέξασθαι τοὺς εἰς Χριστὸν πιστεύοντας οὐ

βουλομένων, ἀλλὰ ἐπὶ τὸν αὐτὸν κατανηῆσαι θεὸν ὃν καὶ
 πρὸ Ἰησοῦ Μωσῆς καὶ οἱ προφῆται ἐδίδαξαν. λεκτέον οὖν
 πρὸς αὐτοὺς ὅτι πολλῶν αἰτίων δυναμένων γενέσθαι προ-
 καλουμένων εἰς τὸ πιστεύειν, ἐνιότητι τινων ἀπὸ τῆσδε μὲν τῆς
 5 ἀποδείξεως οὐ πληττομένων ἀπὸ ἐτέρας δὲ, ἔχειν τὸν θεὸν
 πλείονας ἀφορμὰς ἀνθρώποις παρέχειν, ἵνα παραδεχθῇ ὅτι
 θεὸς ὁ ὑπὲρ πάντα τὰ γενητὰ ἐνηνθρώπησεν. ἐναργῶς γοῦν
 ἔστιν ἰδεῖν τινας ἐκ τῶν προφητικῶν προρρησέων εἰς θαν-
 μασμὸν τοῦ χριστοῦ ἐρχομένους, καταπληττομένους τὴν τῶν
 10 τοσούτων πρὸ αὐτοῦ προφητῶν φωνήν, συνιστάσαν τόπον
 γενέσεως αὐτοῦ καὶ χώραν ἀνατροφῆς καὶ ἰσχὺν διδασκαλίας,
 δυνάμεών τε θαυμασιῶν ποιήσιν καὶ πάθος ἀνθρώπινον ὑπὸ
 ἀναστάσεως καταλυόμενον. καὶ τοῦτο δὲ ἐπισκεπτέον, ὅτι
 αἱ μὲν τεράστιοι δυνάμεις τοὺς κατὰ τὸν χρόνον τοῦ κυρίου
 15 γενομένους προκαλεῖσθαι ἐπὶ τὸ πιστεύειν ἐδύναντο· οὐκ
 ἔσωζον δὲ τὸ ἐμφατικὸν μετὰ χρόνους πλείονας ἤδη καὶ
 μύθους εἶναι ὑπονοηθεῖσαι. πλείον γὰρ τῶν τότε γενομένων
 δυνάμεων ἰσχύει πρὸς πειθῶ ἢ νῦν συνεξεταζομένη ταῖς
 δυνάμεσι προφητεία, κακείναις ἀπιστεῖσθαι ὑπὸ τῶν ἐρευ-
 20 νώντων αὐτὰς κωλύουσα. τάχα δὲ αἱ προφητικαὶ μαρτυρίαι
 οὐ μόνον κηρύσσουνσι Χριστὸν ἐλευσόμενον, οὐδὲ τοῦθ' ἡμᾶς
 διδάσκουσι καὶ ἄλλο οὐδὲν, ἀλλὰ πολλὴν θεολογίαν, σχέσιν
 τε πατρὸς πρὸς υἱὸν καὶ υἱοῦ πρὸς πατέρα, ἔστι μαθεῖν οὐκ
 ἔλαττον ἀπὸ τῶν προφητῶν, δι' ὧν ἀπαγγέλλουσι τὰ περὶ
 25 αὐτοῦ, ἣ ἀπὸ τῶν ἀποστόλων διηγουμένων τὴν μεγαλειότητα
 τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ. ἔστι δὲ τολμήσαντα καὶ χωρὶς τούτων
 88 τοιοῦτόν τι εἰπεῖν, ὅτι εἰσὶ Χριστοῦ μάρτυρες τῷ μαρτυρεῖν
 περὶ αὐτοῦ κοσμούμενοι, καὶ οὐ πάντως ἐκείνῳ τι διὰ τοῦ
 μαρτυρεῖν περὶ τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ καταχαριζόμενοι, ὡς ὁμο-
 30 λογῆσαιεν ἂν πάντες περὶ τῶν ἰδίως ὀνομαζομένων μαρτύρων
 Χριστοῦ. τί οὖν θαυμαστὸν εἰ ὥσπερ ἐκοσμήθησαν τῷ

7 γεννητὰ pr. man.

ἐνηνθρώπησεν

17 ὑπονοηθείσας

18 ἰσχύει] ἰσχει

22 οὐθὲν

24 ἐπαγγέλλουσι

25 ἀπὸ] ὑπὸ

μάρτυρες εἶναι Χριστοῦ πολλοὶ τῶν γνησίων Χριστοῦ μαθη-
τῶν, οὕτως οἱ προφηῆται τὸ προκαταγγεῖλαι Χριστὸν νοή-
σαντες αὐτὸν δῶρον ὑπὸ θεοῦ εἰλήφασι, διδάσκοντες οὐ
μόνον τοὺς μετὰ τὴν Χριστοῦ ἐπιδημίαν ἀ δεῖ φρονεῖν περὶ
τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐν προτέραις ἐκείνων 5

cf. 1 Jo ii 23 γενεαῖς; ὥσπερ ὁ μὴ ἐγνωκὼς τὸν υἱὸν νῦν οὐδὲ τὸν πατέρα

cf. Jo viii 56 ἔχει, οὕτω καὶ πρότερον νοητέον. διόπερ Ἀβραὰμ ἡγαλλι-
άσατο ἵνα ἴδῃ τὴν ἡμέραν Χριστοῦ, καὶ εἶδε καὶ ἐχάρη.
ἀποστερεῖν τοίνυν βούλεται τὸν χορὸν τῶν προφητῶν χάριν
τὴν μεγίστην ὁ βουλόμενος αὐτοὺς μὴ δεῖν μαρτυρεῖν περὶ 10
Χριστοῦ· τί γὰρ ἂν καὶ ἡ προφητεία ἡ ἐξ ἐπιπνοίας ἀγίου
πνεύματος εἶχε τηλικούτον, εἰ ὑπεξήρητο αὐτῆς τὰ περὶ τῆς
κυρίου ἡμῶν οἰκονομίας; ὥς γὰρ ἡ θεοσέβεια κεκόσμηται
τῶν διὰ μεσίτου καὶ ἀρχιερέως καὶ παρακλήτου καὶ ἐπιστη-
μονικῶς προσερχομένων τῷ τῶν ὅλων θεῷ, σκάζουσα ἂν εἰ 15

cf. Jo x 9 μὴ διὰ τῆς θύρας τις εἰσῇ πρὸς τὸν πατέρα, οὕτως καὶ ἡ
τῶν πάλαι θεοσέβεια τῇ νοήσει καὶ πίστει καὶ προσδοκίᾳ
Χριστοῦ ἱερὰ ἦν καὶ παρὰ θεῷ ἀποδέκτη· ἐπεὶ τετηρήκαμεν
ὅτι ὁ θεὸς μάρτυς εἶναι ὁμολογεῖ, καὶ περὶ τοῦ χριστοῦ τὸ
αὐτὸ ἀποφαίνεσθαι, πάντας ἐπὶ τὸ μιμητὰς αὐτοὺς καὶ τοῦ 20
χριστοῦ γενέσθαι παρακαλῶν, κατὰ τὸ μαρτυρεῖν αὐτοῦ οἷς
Is xliii 10 χρή μαρτυρεῖν· φησὶ γάρ· Γένεσθέ μοι μάρτυρες, καὶ γὰρ
μάρτυς, λέγει κύριος ὁ θεὸς, καὶ ὁ παῖς ὃν ἐξελεξάμην. πᾶς
δὲ ὁ μαρτυρῶν τῇ ἀληθείᾳ, εἴτε λόγοις εἴτε ἔργοις εἴτε

ὅπως ποτὲ ταύτῃ παριστάμενος, μάρτυς εὐλόγως ἂν χρημα- 25
τίξοι. ἀλλ' ἤδη κυρίως τὸ τῆς ἀδελφότητος ἔθος, ἐκπλα-
γέντες διάθεσιν τῶν ἕως θανάτου ἀγωνισαμένων ὑπὲρ ἀλη-
θείας ἢ ἀνδρείας, κυρίως μόνους μάρτυρας ὠνόμασαν τοὺς
τῇ ἐκχύσει τοῦ ἑαυτῶν αἵματος μαρτυρήσαντας τῷ τῆς
θεοσεβείας μυστηρίῳ, τοῦ σωτήρος πάντα τὸν μαρτυροῦντα 30
τοῖς περὶ αὐτοῦ καταγγελλομένοις μάρτυρας ὀνομάζοντος.
φησὶ γοῦν ἀναλαμβάνόμενος τοῖς ἀποστόλοις· Ἔσσεσθέ μου
μάρτυρες ἐν τε Ἱερουσαλὴμ καὶ ἐν πάσῃ τῇ Ἰουδαίᾳ καὶ

Act i 8

89 Σαμαρείᾳ καὶ ἕως ἐσχάτου τῆς γῆς. ἔστι δὲ ὥσπερ ὁ
καθαρθεὶς λεπρὸς τὸ προστεταγμένον ὑπὸ Μωσέως προσ- cf. Mt viii 4
άγων δῶρον, εἰς μαρτύριον τοῦτο ποιῶν τοῖς μὴ πιστεύουσιν
εἰς τὸν χριστὸν, οὕτως εἰς μαρτύριον τοῖς ἀπίστοις οἱ
5 μάρτυρες μαρτυροῦσι καὶ πάντες οἱ ἅγιοι, ὧν λάμπει τὰ cf. Mt v 16
ἔργα ἐμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων· πολιτεύονται γὰρ παρρησι-
αζόμενοι ἐν τῷ σταυρῷ τοῦ χριστοῦ καὶ μαρτυροῦντες
περὶ τοῦ ἀληθινοῦ φωτός.

35. (29) Καὶ Ἰωάννης τοῖνυν ἦλθεν, ἵνα μαρτυρήσῃ
10 περὶ τοῦ φωτός· ὃς μαρτυρῶν κέκραγε λέγων· Ὁ ὀπίσω μου Jo i 15-18
ἐρχόμενος ἐμπροσθέν μου γέγονεν, ὅτι πρῶτός μου ἦν. ὅτι
ἐκ τοῦ πληρώματος αὐτοῦ ἡμεῖς πάντες ἐλάβομεν, καὶ χάριν
ἀντὶ χάριτος· ὅτι ὁ νόμος διὰ Μωσέως ἐδόθη, ἡ χάρις καὶ ἡ
ἀλήθεια διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐγένετο. θεὸν οὐδεὶς ἑώρακε
15 πώποτε· ὁ μονογενὴς θεὸς ὁ ὢν εἰς τὸν κόλπον τοῦ πατρὸς
ἐκεῖνος ἐξηγήσατο. πᾶς γοῦν οὗτος ὁ λόγος ἐκ τοῦ προσώ-
που τοῦ βαπτιστοῦ μαρτυροῦντος τῷ χριστῷ εἴρηται, ὅπερ
λανθάνει τινὰς οἰομένους ἀπὸ τοῦ· Ἐκ τοῦ πληρώματος αὐ-
τοῦ ἡμεῖς πάντες ἐλάβομεν· ἕως τοῦ· Ἐκεῖνος ἐξηγήσατο·
20 ἐκ τοῦ προσώπου Ἰωάννου τοῦ ἀποστόλου λέγεσθαι. πρὸς
τῇ προειρημένῃ δὲ τοῦ βαπτιστοῦ μαρτυρίᾳ, ἀρχομένη ἀπὸ
τοῦ· Ὁ ὀπίσω μου ἐρχόμενος ἐμπροσθέν μου γέγονε· καὶ
ληγουσῇ εἰς τό· Ἐκεῖνος ἐξηγήσατο· καὶ αὕτη ἡ μαρτυρία
ἐστὶν Ἰωάννου μετ' ἐκείνην δευτέρα, ὅτε πρὸς τοὺς ἀποστεί- cf. Jo i 19-
25 λαντας ἐξ Ἱεροσολύμων ἱερεῖς καὶ Λευίτας, Ἰουδαίων αὐτοὺς 23
ἀποστειλάντων, ὁμολογεῖ οὐκ ἀρνούμενος τὸ ἀληθές, ὡς ἄρα
οὐκ αὐτὸς εἶη ὁ χριστὸς οὐδὲ Ἥλιος οὐδὲ ὁ προφήτης,
ἀλλὰ φωνῇ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ Εὐθύνατε τὴν ὁδὸν κυρίου,
καθὼς εἶπεν Ἡσαΐας ὁ προφήτης. μετὰ δὲ ταῦτα ἄλλη
30 μαρτυρία τοῦ αὐτοῦ βαπτιστοῦ περὶ Χριστοῦ ἐστὶ, τὴν
προηγουμένην αὐτοῦ ὑπόστασιν ἔτι διδάσκουσα διήκουσαν
ἐπὶ πάντα τὸν κόσμον κατὰ τὰς ψυχὰς τὰς λογικὰς, ὅτε φησί·
Μέσος ὑμῶν ἔστηκεν ὃν ὑμεῖς οὐκ οἴδατε, ὀπίσω μου ἐρχό- Jo i 26f.
μενος, οὗ οὐκ εἰμὶ ἄξιος ἐγὼ ἵνα λύσω αὐτοῦ τὸν ἱμάντα τοῦ

ὑποδήματος. καὶ ἐπίσκεψαι εἰ διὰ τὸ ἐν μέσῳ τοῦ παντὸς εἶναι σώματος τὴν καρδίαν, ἐν δὲ τῇ καρδίᾳ τὸ ἡγεμονικόν, κατὰ τὸν ἐν ἐκάστῳ λόγον δύναται νοεῖσθαι τό· Μέσος ὑμῶν ἕστηκεν ὃν ὑμεῖς οὐκ οἶδατε. τετάρτη δὲ πρὸς τούτοις μαρ-
 τυρία Ἰωάννου περὶ Χριστοῦ ἤδη καὶ τὸ ἀνθρώπινον αὐτοῦ 5
 πάθος ὑπογράφουσα, ὅτε λέγει· Ἴδε ὁ ἀμνὸς τοῦ θεοῦ, ὁ αἵρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου. οὗτός ἐστιν ὑπὲρ οὗ ἐγὼ εἶπον ὅτι ὀπίσω μου ἔρχεται ἀνὴρ ὃς ἐμπροσθέν μου γέγονεν, ὅτι πρῶτός μου ἦν· κἀγὼ οὐκ ᾔδειν αὐτὸν, ἀλλ' ἵνα φανε- 90
 ρωθῇ τῷ Ἰσραὴλ, διὰ τοῦτο ἦλθον ἐγὼ ἐν ὕδατι βαπτίζων. 10
 καὶ πέμπτη μαρτυρία ἀναγέγραπται κατὰ τό· Τεθέαμαι τὸ πνεῦμα καταβαῖνον ὡς περιστερὰν ἐξ οὐρανοῦ, καὶ ἔμεινεν ἐπ' αὐτόν· κἀγὼ οὐκ ᾔδειν αὐτόν, ἀλλ' ὁ πέμψας με βαπτί-
 ζειν ἐν ὕδατι, ἐκεῖνός μοι εἶπεν Ἐφ' ὃν ἂν ἴδῃς τὸ πνεῦμα καταβαῖνον καὶ μένον ἐπ' αὐτόν, οὗτός ἐστιν ὁ βαπτίζων ἐν 15
 πνεύματι ἁγίῳ· κἀγὼ ἑώρακα, καὶ μεμαρτύρηκα ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ. ἔκτον δὲ μαρτυρεῖ τῷ χριστῷ ἐπὶ δύο μαθητῶν ὁ Ἰωάννης, ὅτε ἐμβλέψας τῷ Ἰησοῦ περιπα-
 τοῦντι λέγει Ἴδε ὁ ἀμνὸς τοῦ θεοῦ. μεθ' ἧν μαρτυρίαν, ἀκου-
 σάντων τῶν δύο μαθητῶν τοῦ Ἰωάννου καὶ ἀκολουθησάντων 20
 τῷ Ἰησοῦ, στραφεῖς ὁ Ἰησοῦς καὶ θεασάμενος τοὺς δύο ἀκο-
 λουθοῦντας ἀποκρίνεται λέγων Τί ζητεῖτε;

36. Καὶ τάχα οὐ μάτην μετὰ ἐξ μαρτυρίας παύεται μὲν ὁ Ἰωάννης μαρτυρῶν, Ἰησοῦς δὲ κατὰ τὸ ἑβδομον προτείνει
 τό· Τί ζητεῖτε; πρέπουσα δὲ ὠφελημένοις ὑπὸ τῆς Ἰωάννου 25
 μαρτυρίας ἡ φωνὴ ἀναγορεύουσα τὸν χριστὸν διδάσκαλον καὶ ὁμολογοῦσα τὸ οἰκητήριον ποθεῖν θεάσασθαι τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ· φασὶ γὰρ αὐτῷ· Ῥαββί, ὃ λέγεται μεθερμη-
 νεύόμενον Διδάσκαλε, ποῦ μένεις; καὶ ἐπεὶ πᾶς ὁ ζητῶν
 εὕρισκε, ζητήσασι τὴν Ἰησοῦ μοιῇν τοῖς Ἰωάννου μαθηταῖς 30
 ὑποδείκνυσι, λέγων αὐτοῖς· Ἐρχεσθε καὶ ὀψεσθε· τάχα διὰ
 τοῦ μὲν Ἐρχεσθε ἐπὶ τὸ πρακτικὸν αὐτοὺς παρακαλῶν, διὰ

δὲ τοῦ Ὁψεσθε τὴν ἀκολουθοῦσαν τῇ κατορθώσει τῶν πρά-
 ξων θεωρίαν πάντως ἔσεσθαι τοῖς βουλομένοις ὑπογράφων,
 γινομένην ἐν τῇ τοῦ Ἰησοῦ μονῇ. προύκειτο δὲ τοῖς ζητή- cf. Jo i 39 f.
 σασι ποῦ μένει Ἰησοῦς ἀκολουθήσασι τῷ διδασκάλῳ καὶ
 5 θεασαμένοις παραμεῖναι τῷ Ἰησοῦ, καὶ τὴν ἡμέραν ἐκείνην
 συνδιατρίψαι τῷ υἱῷ τοῦ θεοῦ. ἐπεὶ δὲ ὁ δέκατος ἀριθμὸς
 τετήρηται ὡς ἅγιος, οὐκ ὀλίγων μυστηρίων ἐν τῇ δεκάδι
 ἀναγραφομένων γεγενῆσθαι, νοητέον οὐ μάτην καὶ ἐν τῷ εὐαγ-
 γελίῳ τὴν δεκάτην ἀναγράφεσθαι ὥραν τῆς τῶν Ἰωάννου
 10 μαθητῶν παρὰ τῷ Ἰησοῦ καταγωγῆς, ὧν Ἀνδρέας ὁ ἀδελφὸς
 Σίμωνος Πέτρου ἦν, ὅστις ὠφεληθεὶς ἐν τῷ παραμεμενηκέναι
 τῷ Ἰησοῦ, εὐρὼν τὸν ἀδελφὸν τὸν ἴδιον Σίμωνα, τάχα
 γὰρ πρότερον οὐχ εἴρητο, φησὶν εὐρηκέναι τὸν Μεσσίαν,
 ὃ ἐστὶ μεθερμηνευόμενον Χριστός. ἐπεὶ γὰρ ὁ ζητῶν εὐ- cf. Lc xi 10
 15 ρίσκει, ἐζήτησε δὲ ποῦ μένει ὁ Ἰησοῦς, καὶ ἀκολουθήσας,
 θεωρήσας αὐτοῦ τὴν μονήν, παραμένει τῷ κυρίῳ ἐν τῇ δε-
 κάτῃ ὥρᾳ καὶ εὐρίσκει τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ, τὸν λόγον καὶ τὴν
 91 σοφίαν, βασιλευέται τε ὑπ' αὐτοῦ, διὰ τοῦτό φησιν Εὐρῆ- Jo i 41
 καμεν τὸν Μεσσίαν. αὕτη δὲ ἡ φωνὴ ὑπὸ παντὸς ἂν λέγοιτο
 20 τοῦτον τοῦ θεοῦ λόγον εὐρηκότος καὶ ὑπὸ τῆς θειότητος αὐτοῦ
 βασιλευομένου. καρπὸν δὲ εὐθέως προσάγει τὸν ἀδελφὸν
 τῷ χριστῷ, ᾧ Σίμωνι ἐχαρίσατο ὁ Ἰησοῦς τὸ ἐμβλέψαι
 αὐτῷ, ὅπερ ἔστι διὰ τοῦ ἐμβλέψαι ἐπισκοπήσθαι καὶ φωτίσαι
 αὐτοῦ τὸ ἡγεμονικόν· καὶ δεδύνηται διὰ τὸ ἐμβεβλεφέναι
 25 αὐτῷ τὸν Ἰησοῦν ὁ Σίμων βεβαιωθῆναι, ὥστε τοῦ ἔργου τῆς
 βεβαιότητος καὶ τῆς στερρότητος ἐπάνωμος γενέσθαι καὶ
 κληθῆναι Πέτρος.

37. (30) Ἄλλ' ἔρεῖ τις, τί δῆποτε προκειμένου διηγή-
 σασθαι τό· Οὗτος ἦλθεν εἰς μαρτυρίαν, ἵνα μαρτυρήσῃ περὶ Jo i 7
 30 τοῦ φωτός· πάντα ταῦτα διεξεληλύθαμεν; λεκτέον δὲ ὅτι
 ἔδει παραστήσαι τὰς μαρτυρίας τοῦ Ἰωάννου τὰς περὶ τοῦ
 φωτός, καὶ τὴν τάξιν αὐτῶν ἐκθέσθαι, τὴν τε ἀκολουθήσασαν

οἷς ἐμαρτύρησεν ὠφέλειαν, γενομένην μετὰ τὴν Ἰωάννου
μαρτυρίαν ἀπὸ τοῦ Ἰησοῦ, ἵνα τὸ ἀνύσιμον τῆς Ἰωάννου
μαρτυρίας δηλωθῇ. καὶ πρὸ τῶν ἐνταῦθα δὲ μαρτυριῶν ἡ ἐν
cf. Lc i 44 τῇ ἀγαλλιᾷ σκίρτησις τοῦ βαπτιστοῦ ἐν τῇ κοιλίᾳ τῆς
Ἑλισάβετ ἐπὶ τῷ ἀσπασμῷ τῆς Μαρίας μαρτυρία περὶ 5
Χριστοῦ ἦν, μαρτυροῦντος τῇ θειότητι τῆς συλλήψεως καὶ
γενέσεως αὐτοῦ. καὶ τί γὰρ ἢ πανταχοῦ μάρτυς καὶ πρό-
δρομος τοῦ Ἰησοῦ ἐστὶν ὁ Ἰωάννης, προλαμβάνων τὴν
γένεσιν αὐτοῦ καὶ πρὸ ὀλίγου τοῦ θανάτου ἀποθνήσκων τοῦ
υἱοῦ τοῦ θεοῦ, ἵνα μὴ μόνον τοῖς ἐν γενέσει ἀλλὰ καὶ τοῖς 10
προσδοκῶσι τὴν διὰ Χριστοῦ ἀπὸ θανάτου ἐλευθερίαν πρὸ
cf. Lc i 17 τοῦ χριστοῦ ἐπιδημῶν, πανταχοῦ ἐτοιμάσῃ κυρίῳ λαὸν κατε-
σκευασμένον; φθάνει δὲ καὶ ἐπὶ τὴν δευτέραν Χριστοῦ
Mt xi 14 f. παρουσίαν καὶ θειοτέραν ἢ Ἰωάννου μαρτυρία. Εἰ γὰρ
θέλετε, φησὶ, δέξασθαι, αὐτός ἐστιν Ἠλίας ὁ μέλλων ἔρχε- 15
σθαι. ὁ ἔχων ὦτα ἀκούειν, ἀκούετω. οὕσης δὲ ἀρχῆς ἐν
cf. Pr viii 22 ἣ ὁ λόγος, ἦντινα σοφίαν εἶναι ἀπὸ τῶν Παροιμιῶν
ἀπεδείξαμεν, οὗτος δὲ καὶ τοῦ λόγου, γενομένης τε ἐν
τούτῳ ζωῆς, τῆς τε ζωῆς τυγχανούσης φωτὸς ἀνθρώπων,
cf. Jo i 6 f. ζητῶ τί δήποτε ὁ γενόμενος ἄνθρωπος ἀπεσταλμένος παρὰ 20
θεοῦ, ᾧ ὄνομα Ἰωάννης, ἦλθεν εἰς μαρτυρίαν, ἵνα μαρτυρήσῃ
περὶ τοῦ φωτός. διὰ τί γοῦν οὐχ ἵνα μαρτυρήσῃ περὶ τῆς
ζωῆς, ἢ ἵνα μαρτυρήσῃ περὶ τοῦ λόγου, ἢ περὶ τῆς ἀρχῆς, ἢ
ὅποιασδήποτε ἄλλης ἐπινοίας τοῦ χριστοῦ; ἐπίσκεψαι δὲ εἰ
Mt iv 26;
cf. Is ix 2
Jo i 5 μὴ ὁ λαὸς ὁ καθήμενος ἐν σκότῃ φῶς εἶδε μέγα, καὶ ἐπεὶ τὸ 25
φῶς ἐν τῇ σκοτίᾳ φαίνει μὴ καταλαμβανόμενον ὑπ' αὐτῆς,
οἱ ἐν σκότῃ τυγχάνοντες δέονται φωτὸς, τοῦτ' ἐστὶν οἱ ἄν-
θρωποι. εἰ γὰρ τὸ φῶς τῶν ἀνθρώπων ἐν τῇ σκοτίᾳ φαίνει,
ἐνθα οὐδαμῶς ἐνέργεια σκοτίας τυγχάνει, ἐτέρων ἐπινοιών 92
τοῦ χριστοῦ κοινωνήσομεν, νῦν κυρίως καὶ κατὰ τὸ ἀκριβὲς 30
οὐ μετέχοντες αὐτῶν. πῶς γὰρ μετέχομεν ζωῆς οἱ ἐτι τὸ
cf. Col iii 3 f. σῶμα τοῦ θανάτου περιεκείμενοι, ὧν ἡ ζωὴ κέκρυπται σὺν τῷ

χριστῷ ἐν τῷ θεῷ; ὅταν γὰρ ὁ χριστὸς φανερωθῇ, ἡ ζωὴ
 ἡμῶν, τότε καὶ ἡμεῖς σὺν αὐτῷ φανερωθησόμεθα ἐν δόξῃ.
 οὐχ οἷόν τε οὖν ἦν τὸν ἐλθόντα μαρτυρῆσαι περὶ τῆς ζωῆς
 τῆς ἔτι κρυπτομένης σὺν τῷ χριστῷ ἐν τῷ θεῷ· ἀλλ'
 5 οὐδὲ ἦλθεν εἰς μαρτυρίαν, ἵνα μαρτυρήσῃ περὶ τοῦ λόγου, cf. Jo i 7
 λόγον ἡμῶν νοούντων τὸν ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν θεὸν καὶ θεὸν
 λόγον· ἐπὶ γῆς γὰρ ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο. καὶ ἦν ἂν μαρ- Jo i 14
 τυρία, εἰ καὶ ἐδόκει γίνεσθαι περὶ τοῦ λόγου, κυρίως ἂν
 λεχθισομένη ἢ περὶ λόγου γενομένου σαρκὸς, οὐχὶ δὲ λόγου
 10 θεοῦ· διόπερ οὐκ ἦλθεν ἵνα μαρτυρήσῃ περὶ τοῦ λόγου.
 πῶς δὲ μαρτυρία ἐδύνατο γίνεσθαι περὶ τῆς σοφίας τοῖς, καὶ
 δοκῶσιν ἐγνωκέναι, οὐ τὸ καθαρῶς ἀληθὲς κατανοοῦσιν ἀλλὰ
 βλέπουσι δι' ἐσόπτρου καὶ ἐν αἰνίγματι; εἰκὸς μέντοι γε πρὸ cf. 1 Co xiii
 τῆς δευτέρας καὶ θειοτέρας Χριστοῦ ἐπιδημίας ἐλεύσεσθαι 12
 15 μαρτυρήσοντα τὸν Ἰωάννην, ἢ Ἡλίαν, περὶ ζωῆς πρὸ ὀλίγου
 τὸν χριστὸν φανερωθήσεσθαι τὴν ζωὴν ἡμῶν, καὶ τότε μαρ- cf. Col iii 4
 τυρήσειν περὶ τοῦ λόγου, παραστήσειν τε τὸ περὶ τῆς σοφίας
 μαρτύριον. βασάνου δὲ δεῖται εἰ ἔνεστιν οἷον ἢ Ἰωάννου
 20 ταῦτα μὲν εἰς τό· Οὗτος ἦλθεν εἰς μαρτυρίαν, ἵνα μαρτυρήσῃ
 περὶ τοῦ φωτός. ἐξῆς δὲ ἐπισκεπτέον τί δεῖ νοεῖν εἰς τό·
 "Ἰνα πάντες πιστεύσωσι δι' αὐτοῦ.

11 ἐδύνατο] ἐγένετο

1. Πᾶσα μὲν οἰκία, ὡς ἐνι μάλιστα στερρότατα κατα- 100
 σκευασθησομένη, ἐν εὐδία καὶ νηνεμία οἰκοδομεῖται, ἵνα μὴ
 ἐμποδίζηται τὴν δέουσαν πῆξιν ἀναλαβεῖν, ὅπως δύνηται
 cf. Lc vi 48 καὶ τοιαύτη γενέσθαι ὥστε ὑπομεῖναι πλημμύρας ὁρμὴν
 καὶ πρόσρηξιν ποταμοῦ, καὶ ὅσα φιλεῖ χειμῶνος συμβαί- 5
 νοντος ἐλέγχειν μὲν τὰ σαθρὰ τῶν οἰκοδομημάτων δεικνύναι
 δὲ τὰ τὴν οἰκίαν ἀρετὴν ἀπειληφότα τῶν κατασκευασμάτων.
 ἐξαιρέτως δὲ ἡ τῶν τῆς ἀληθείας θεωρημάτων δεκτικὴ λογικὴ
 ὡς ἐν ἐπαγγελίᾳ ἢ γράμμασιν οἰκοδομὴ τότε μάλιστα οἰκο-
 δομεῖται, καλῶς συνοικοδομοῦντος τῷ προθεμένῳ τὸ ἄριστον 10
 ταῦτο ἔργον ἐπιτελεῖν τοῦ θεοῦ, ἐπὰν γαληνιάζῃ τῇ ὑπερε-
 cf. Phil iv 7 χούσῃ πάντα νοῦν εἰρήνῃ χρωμένη ἢ ψυχῇ, πάσης ταραχῆς
 ἀλλοτριουμένη καὶ οὐδαμῶς κυματουμένη. ταῦτα δὴ μοι
 δοκοῦσιν ἀκριβῶς κατανενοηκότες οἱ τοῦ προφητικοῦ πνεύ-
 ματος ὑπηρέται καὶ οἱ τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος διάκονοι 15
 ἀξίους ἑαυτοὺς παρειληφέναι τοῦ λαβεῖν τὴν ἐν κρυπτῷ
 εἰρήνην ἀπὸ τοῦ αἰεὶ τοῖς ἀξίοις διδόντος αὐτὴν, τοῦ εἰρη-
 Jo xiv 27 κόστος· Εἰρήνην ἀφίημι ὑμῖν, εἰρήνην τὴν ἐμὴν δίδωμι ὑμῖν·
 οὐ καθὼς ὁ κόσμος δίδωσιν εἰρήνην ἀγὰρ δίδωμι εἰρήνην.
 ἐπισκόπησον δὲ μήποτε τοιούτων τι αἰνίττεται ἢ περὶ τὸν 20
 Δαβὶδ καὶ Σολομῶνα περὶ τοῦ ναοῦ ἱστορία. Δαβὶδ μὲν
 γὰρ πολέμους κυρίου πολεμῶν καὶ πρὸς πλείονας ἱστά-
 μενος ἐχθροὺς ἑαυτοῦ καὶ τοῦ Ἰσραὴλ, θέλων οἰκοδομῆσαι
 ναὸν τῷ θεῷ, ὑπὸ τοῦ θεοῦ διὰ τοῦ Ναθὰν κωλύεται λέγοντος

πρὸς αὐτόν· Οὐκ οἰκοδομήσεις μοι οἶκον, ὅτι ἀνὴρ αἱμάτων ^{1 Ch xxii 8 ;}
 σύ. Σολομῶν δὲ ὄναρ τὸν θεὸν ἰδὼν καὶ ὄναρ τὴν σοφίαν ^{2 Reg xvi 8}
 λαβὼν, ἐτηρέϊτο γὰρ τὸ ὕπαρ τῷ λέγοντι· Ἰδοὺ, πλεῖον ^{Mt xii 42}
 Σολομῶντος ὤδε· ἐν βαθυτάτῃ γενόμενος εἰρήνῃ, ὡς ἀνα-
 5 παύεσθαι τότε ἕκαστον ὑποκάτω τῆς ἀμπέλου αὐτοῦ καὶ ^{cf. Mic iv 4}
 ὑποκάτω τῆς συκῆς αὐτοῦ, καὶ τῆς κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοῦ
 101 εἰρήνης ἐπώνυμος τυγχάνων, Σολομῶν γὰρ ἐρμηνεύεται ^{cf. 1 Ch xxii}
 εἰρηνικός, διὰ τὴν εἰρήνῃν σχολάζει τὸν διαβόητον οἰκοδο- ⁹
 μῆσαι ναὸν τῷ θεῷ. καὶ κατὰ τοὺς Ἑσδρα δὲ χρόνους, ὅτε ^{cf. 3 Esdr iv}
 10 νικᾷ ἡ ἀλήθεια τὸν οἶνον καὶ τὸν ἐχθρὸν βασιλέα καὶ τὰς
 γυναῖκας, ἀνοικοδομεῖται ὁ ναὸς τῷ θεῷ.

2. Ταῦτα δ' ἡμῖν ἀπολογουμένοις πρὸς σέ, ἱερὲ Ἀμ-
 βρόσιε, εἴρηται, ἐπεὶ τὸν εὐαγγελικὸν πύργον κατὰ τὴν ^{cf. Lc xiv}
 ἀγίαν σου προτροπὴν ἐν γράμμασιν οἰκοδομῆσαι θελήσαν- ^{28 ff.}
 15 τες ἐψηφίσαμεν μὲν καθεσθέντες τὴν δαπάνην, εἰ ἔχομεν τὰ
 πρὸς ἀπαρτισμὸν, ἵνα μὴ ἐμπαίζώμεθα ὑπὸ τῶν θεωρούντων
 καταγινωσκόμενοι ὡς θεμέλιον μὲν καταβαλλόμενοι ἐκτελέσαι
 δὲ τὸ ἔργον μὴ δεδυνήμενοι. ψηφίσαντες δὲ ἔτοιμα μὲν τὰ
 εἰς ἀπαρτισμὸν τῆς οἰκοδομῆς ἡμῖν παρόντα οὐ κατελιή-
 20 φαμεν, τῷ θεῷ δὲ πεπιστεύκαμεν τῷ πλουτίζοντι ἐν παντί ^{cf. 1 Co i 5}
 λόγῳ καὶ πάσῃ γνώσει, ὅτι ἀγωνιζομένους ἡμᾶς αὐτοὺς
 τηρεῖν τοὺς πνευματικὸς νόμους πλουτίσει, καὶ ἐκ τῶν
 ἐπιχορηγουμένων ὑπ' αὐτοῦ προκόπτοντες ἐν τῷ οἰκοδομεῖν
 φθάσομεν καὶ ἐπὶ τὴν στεφάνῃν τοῦ οἰκοδομήματος, κωλύ-
 25 ουσαν πίπτειν τὸν ἀνεληλυθότα ἐπὶ τὸ δῶμα τοῦ λόγου, ἀπὸ
 μόνων τῶν ἐστερημένων τῆς στεφάνης πιπτόντων τῶν
 πίπτοντων διὰ τὸ ἀτελὲς τῶν οἰκοδομημάτων, φόνων αἰτίων
 τοῖς ἐν αὐτῷ τυγχάνουσι καὶ πτωμάτων γινομένων. καὶ
 μέχρι γε τοῦ πέμπτου τόμου, εἰ καὶ ὁ κατὰ τὴν Ἀλεξαν-
 30 δρεῖαν χειμῶν ἀντιπράττειν ἐδόκει, τὰ διδόμενα ὑπηγορεύσα-
 μεν, ἐπιτιμῶντος τοῖς ἀνέμοις καὶ τοῖς κύμασι τῆς θαλάσσης
 τοῦ Ἰησοῦ· καὶ ἔκτου δὲ ἐπὶ ποσὸν προεληλυθότες ἐξελι-

9 Ἑσδρα] corr. 14 θελήσαντος ^{ε5} 16 ἐμποδιζώμεθα
 32 ἐκ τοῦ δε ἐπι πεσὼν

cf. Mt viii 26 ;
 Lc viii 24

κύσθημεν ἀπὸ τῆς Αἰγύπτου, ῥυσαμένου ἡμᾶς τοῦ θεοῦ τοῦ
 ἐξαγαγόντος τὸν λαὸν αὐτοῦ ἀπ' αὐτῆς. ἔπειτα τοῦ ἐχθροῦ
 πικρότατα ἡμῶν καταστρατευσαμένου διὰ τῶν καινῶν αὐτοῦ
 γραμμάτων τῶν ἀληθῶς ἐχθρῶν τῷ εὐαγγελίῳ, καὶ πάντας
 τοὺς ἐν Αἰγύπτῳ ἀνέμους τῆς πονηρίας καθ' ἡμῶν ἐγείραντος, 5
 στῆναι μᾶλλον με πρὸς τὸν ἀγῶνα παρεκάλει ὁ λόγος καὶ
 τηρῆσαι τὸ ἡγεμονικόν, μήποτε μοχθηροὶ λογισμοὶ ἐξι-
 σχύσωσι τὸν χειμῶνα καὶ τῇ ψυχῇ μου ἐπεισαγαγεῖν, ἥπερ
 ἀκαίρως, πρὶν γαλήνην τὴν διάνοιαν λαβεῖν, συνάπτειν τὰ
 ἐξῆς τῆς γραφῆς. καὶ οἱ συνήθεις δὲ ταχυγράφοι μὴ 102
 παρόντες τοῦ ἔχεσθαι τῶν ὑπαγορεύσεων ἐκώλυον. νῦν

cf. Eph vi 16 δ' ὅτε τὰ καθ' ἡμῶν πεπυρωμένα πολλὰ σβεννύντος θεοῦ
 βέλη ἡμβλυνται, καὶ ἐνεθιωθεῖσα ἡμῶν ἡ ψυχὴ τοῖς συμ-
 βεβηκόσι διὰ τὸν οὐράνιον λόγον φέρειν ῥᾶον βιάζεται τὰς
 γεγενημένας ἐπιβουλὰς, ὥσπερὶ ποσῆς εὐδίας λαβόμενοι 15
 οὐκέτι ὑπερτιθέμενοι ὑπαγορεύειν τὰ ἀκόλουθα βουλόμεθα,
 θεὸν διδάσκαλον ὑπηχούντα ἐν τῷ ἀδύτῳ τῆς ψυχῆς ἡμῶν
 παρῆναι εὐχόμενοι, ἵνα τέλος λάβῃ ἡ τῆς διηγέσεως τοῦ
 κατὰ Ἰωάννην εὐαγγελίου οἰκοδομῇ. γένοιτο δ' ὁ θεὸς
 ἐπήκοος ἡμῶν τῇ εὐχῇ, εἰς τὸ συνάψαι δυνηθῆναι τὸ σῶμα 20
 τοῦ ὅλου λόγου, μηκέτι μεσολαβούσης περιστάσεως δια-
 κοπῇ τοῦ εἰρμού τῆς γραφῆς ὅποιανδήποτε ἐνεργήσασθαι
 δυναμένης. ἴσθι δὲ ὅτι ἀπὸ πολλῆς προθυμίας δευτέραν
 ταύτην ἀρχὴν ποιοῦμαι ἔκτου τόμου, διὰ τὸ τὰ προὑπαγορευ-
 θέντα ἡμῖν ἐν τῇ Ἀλεξανδρείᾳ οὐκ οἶδ' ὅπως μὴ κεκομίσθαι. 25
 βέλτιον γὰρ ἡγησάμην, ὑπὲρ τοῦ μὴ ἀπράκτως μοι τοῦδε τοῦ
 ἔργου παρελθεῖν καὶ τοῦτον τὸν χρόνον, ἥδη τῶν λοιπῶν
 ἄρξασθαι καὶ μὴ, μετ' ἀδήλῳ τῷ εὐρεθίσεσθαι τὰ προ-
 ὑπαγορευθέντα ἡμῖν ἀναμένων, κέρδος οὐκ ὀλίγον ἀπολέσαι
 τὸ τῶν μεταξὺ ἡμερῶν. καὶ ταῦτα μὲν αὐταρκες πεπροσι- 30
 μιάσθω, ἥδη δὲ καὶ τῆς λέξεως ἐχώμεθα.

Joi 19 3. (2) Καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ μαρτυρία τοῦ Ἰωάννου.
 Δευτέρα αὕτη ἀναγεγραμμένη Ἰωάννου τοῦ βαπτιστοῦ περὶ
 Joi 15 Χριστοῦ μαρτυρία, τῆς προτέρας ἀρξαμένης ἀπὸ τοῦ· Οὗτος

ἦν ὁ εἰπὼν Ὁ ὀπίσω μου ἐρχόμενος· καὶ ληγούσης εἰς τό·
 Μονογενῆς θεὸς ὁ ὢν εἰς τὸν κόλπον τοῦ πατρὸς ἐκεῖνος Jo i 18
 ἐξηγήσατο. οὐχ ὑγίως δὲ ὁ Ἑρακλέων ὑπολαμβάνει· Οὐδεὶς
 τὸν θεὸν ἑώρακεν πώποτε· καὶ τὰ ἐξῆς, φάσκων εἰρηῇσθαι
 5 οὐκ ἀπὸ τοῦ βαπτιστοῦ ἀλλ' ἀπὸ τοῦ μαθητοῦ. εἰ γὰρ καὶ
 κατ' αὐτὸν τό· Ἐκ τοῦ πληρώματος αὐτοῦ ἡμεῖς πάντες ἐλά- Jo i 16 f.
 βομεν, καὶ χάριν ἀντὶ χάριτος· ὅτι ὁ νόμος διὰ Μωυσέως
 ἐδόθη, ἡ χάρις καὶ ἡ ἀλήθεια διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐγένετο·
 ὑπὸ τοῦ βαπτιστοῦ εἴρηται, πῶς οὐκ ἀκόλουθον τὸν ἐκ τοῦ
 10 πληρώματος τοῦ χριστοῦ εἰληφότα καὶ χάριν δευτέραν ἐπὶ
 προτέρας χάριτος, ὁμολογοῦντά τε διὰ Μωσέως μὲν δε-
 δόσθαι τὸν νόμον, τὴν δὲ χάριν καὶ τὴν ἀλήθειαν διὰ Ἰησοῦ
 Χριστοῦ γεγονέναι, ἐκ τῶν ἀπὸ τοῦ πληρώματος εἰς αὐτὸν
 ἐληλυθότων νευοηκέναι πῶς θεὸν οὐδεὶς ἑώρακεν πώποτε, καὶ
 15 τὸ τὸν μονογενῆ εἰς τὸν κόλπον ὄντα τοῦ πατρὸς τὴν
 103 ἐξήγησιν αὐτῷ καὶ πᾶσι τοῖς ἐκ τοῦ πληρώματος εἰληφόσι
 παραδεδωκέναι; οὐ γὰρ νῦν πρῶτον ἐξηγήσατο ὁ ὢν εἰς
 τὸν κόλπον τοῦ πατρὸς, ὡς οὐδενὸς ἐπιτηδείου πρότερον
 γεγεννημένου λαβεῖν, ἢ τοῖς ἀποστόλοις διηγήσατο· εἶγε cf. Jo viii 58,
 20 πρὶν Ἀβραάμ γενέσθαι ὢν διδάσκει ἡμᾶς τὸν Ἀβραάμ⁵⁶
 ἡγαλλιάσθαι ἵνα ἴδῃ τὴν ἡμέραν αὐτοῦ καὶ ἐν χαρᾷ γε-
 γονέναι. καὶ τό· Ἐκ τοῦ πληρώματος δὲ αὐτοῦ ἡμεῖς πάντες
 ἐλάβομεν· καὶ τό· Χάριν ἀντὶ χάριτος, ὡς ἐν τοῖς πρὸ
 τούτων εἰρήκαμεν, δηλοῖ καὶ τοὺς προφήτας ἀπὸ τοῦ πληρώ-
 25 ματος Χριστοῦ τὴν δωρεὰν κεχωρηκέναι, καὶ τὴν δευτέραν
 χάριν ἀντὶ τῆς προτέρας αὐτοὺς εἰληφέναι· ἐφθάκεισαν γὰρ
 κακέεινοι ὑπὸ τοῦ πνεύματος χειραγωγούμενοι μετὰ τὴν ἐν
 τοῖς τύποις εἰσαγωγὴν ἐπὶ τὴν τῆς ἀληθείας θέαν. διόπερ
 οὐ πάντες οἱ προφῆται ἀλλὰ πολλοὶ ἐπεθύμησαν ἰδεῖν ἃ cf. Mt xiii 1
 30 οἱ ἀπόστολοι ἔβλεπον. εἰ γὰρ ἦν προφητῶν διαφορὰ, οἱ

δν εἶπον ὁ νίδς
 1 ὁ εἰπὼν 2 μονογενῆς θς 5 βαπτιστοῦ...μαθητοῦ]
 Sic cod. recte: sed litt. αβγδ seniori manu inter lineas insertis
 transponuntur β. et μ. 6 κατ' αὐτόν] κατὰ ταυτ' (sic) 17 ὁ
 ὦν] om.

τετελειωμένοι καὶ διαφέροντες οὐκ ἐπεθύμησαν ἰδεῖν ἃ εἶδον οἱ ἀπόστολοι, τεθεωρήκασιν γὰρ αὐτά· οἱ δὲ μὴ φθάσαντες ὁμοίως τοῦτοις εἰς τὸ ὕψος ἀναβῆναι τοῦ λόγου ἐν ὁρέξει γεγόνασιν τῶν τοῖς ἀποστόλοις διὰ Χριστοῦ ἐγνωσμένων. τὸ γὰρ ἰδεῖν ἡμεῖς οὐ σωματικῶς εἰρήσθαι ἐξειλήφαμεν, καὶ 5 τὸ ἀκοῦσαι πνευματικῶς ἀπαγγελλόμενον νενόηκαμεν, μόνου τοῦ ὧτα κτησαμένου ἀκούειν παρσκευασμένου τῶν λόγων τοῦ Ἰησοῦ· ὅπερ οὐ πάνυ ἀθρόως γίνεται.

4. Ἔτι δὲ περὶ τοῦ τοὺς πρὸ τῆς σωματικῆς ἐπιδημίας τοῦ Ἰησοῦ ἀγίους πλέον τι τῶν πολλῶν τῶν πιστευνόντων 10 ἐσχηκότας τὰ τῆς θειότητος μυστήρια κατανενοηκέναι, τοῦ λόγου τοῦ θεοῦ διδάσκοντος αὐτοὺς καὶ πρὶν γένηται σὰρξ, αἰεὶ γὰρ ἐργάζετο, μιμητῆς τοῦ πατρὸς ὧν περὶ οὗ λέγει·
 Jo v 17 Ὁ πατήρ μου ἕως ἄρτι ἐργάζεται· ἔστιν ἐπιλογίσασθαι καὶ ἀπὸ τούτων τῶν λέξεων. φησί που πρὸς τοὺς Σαδδου- 15
 Mt xxii 32 f.; καίους ἀπιστοῦντας τῷ περὶ ἀνυστάσεως λόγῳ· Οὐκ ἀνέ-
 Mc xii 26 f.; νωτε τὸ ῥηθὲν ἐπὶ τῆς βάτου ὑπὸ τοῦ θεοῦ· Ἐγὼ θεὸς
 Lc xx 37 f. Ἀβραὰμ καὶ θεὸς Ἰσαὰκ καὶ θεὸς Ἰωκώβ; θεὸς δὲ οὐκ ἔστι
 cf. He xi 16 νεκρῶν ἀλλὰ ζώντων. εἰ τοίνυν ὁ θεὸς οὐκ ἐπαισχύνεται
 θεὸς τῶν ἀνδρῶν τούτων καλεῖσθαι, καὶ ἐν ζώσιν ὑπὸ 20
 cf. Ro iv 11 Χριστοῦ καταριθμοῦνται, υἱοὶ τε τοῦ Ἀβραὰμ πάντες εἰσὶν
 cf. Gal iii 8; οἱ πιστεύοντες, ἐπεὶ ἐνευλογοῦνται τῷ πιστῷ Ἀβραὰμ
 Ge xvi 5 πάντα τὰ ἔθνη, πατρὶ τῶν ἐθνῶν ὑπὸ τοῦ θεοῦ θετειμένῳ,
 δισταζόμεν παραδέξασθαι ἐγνωκέναι τοὺς ζῶντας τὰ τῶν
 cf. Ps cix ζώντων μαθήματα, μαθητευθέντας Χριστῷ τῷ πρὸ Ἑωσ- 25
 (cx) 3 φόρου γεγεννημένῳ πρὶν γένηται σὰρξ; διὰ τοῦτο δὲ ἔζων,
 Jo xi 25 ἐπεὶ μετεῖχον τοῦ εἰπόντος· Ἐγὼ εἰμι ἡ ζωὴ· καὶ ἐχώρουν 104
 ὡς τηλικούτων κληρονόμοι ἐπαγγελιῶν ἐπιφάνειαν οὐ μόνον ἀγγέλων ἀλλὰ καὶ θεοῦ ἐν Χριστῷ, καὶ τάχα ὁρῶντες τὴν
 cf. Col i 15; εἰκόνα τοῦ θεοῦ τοῦ ἀοράτου, ἐπεὶ ὁ ἑωρακὼς τὸν υἱὸν 30
 Jo xiv 9 ἑώρακε τὸν πατέρα, ἀναγεγραμμένοι εἰσὶ, θεὸν νενουηκότες καὶ θεοῦ λόγων θεοπρεπῶς ἀκηκοότες, ἑωρακέναι θεὸν καὶ

ἀκηκοῦναι αὐτοῦ. ἐγὼ δ' οἶμαι ὅτι οἱ τελείως καὶ γνησίως
 υἱοὶ τοῦ Ἀβραὰμ τῶν πνευματικῶν νοουμένων πράξεων
 αὐτοῦ εἰσιν υἱοὶ καὶ τῆς φανερωθείσης αὐτῷ γνώσεως, τῶν
 ἐκείνῳ γνωσθέντων καὶ πραχθέντων ἐγγινομένων τοῖς χρη-
 5 ματίζουσιν υἱοῖς τοῦ πατριάρχου, καθὰ διδάσκει τοὺς ἔχοντας cf. Mt xi 25
 ὧτα λέγων· Εἰ τέκνα τοῦ Ἀβραὰμ ἦτε, τὰ ἔργα τοῦ Jo viii 39
 Ἀβραὰμ ποιεῖτε. καὶ εἰ· Σοφὸς νοήσει τὰ ἀπὸ ἰδίου Pr xvi 23
 στόματος, ἐπὶ δὲ χεῖλεσι φορέσει ἐπιγνωμοσύνην· ἀναγκαῖον
 ἦτοι προπετῶς ἀποφήνασθαι τινα περὶ προφητῶν ὡς οὐ
 10 σοφῶν, εἰ μὴ νενσήκασιν τὰ ἀπὸ τοῦ ἰδίου στόματος, ἢ τὸ
 εὐφημον καὶ ἀληθὲς παραδεξαμένους ὅτι ἦσαν οἱ προφήται
 σοφοί, ὁμολογεῖν νενσηκῆναι αὐτοὺς τὰ ἀπὸ ἰδίου στόματος,
 καὶ ἐπὶ τοῖς χεῖλεσι πεφορεκῆναι τὴν ἐπιγνωμοσύνην. καὶ
 δῆλον ὅτι Μωσῆς ἑώρα τῷ νοῦ τὴν ἀλήθειαν τοῦ νόμου
 15 καὶ τὰς κατὰ ἀναγωγὴν ἀλληγορίας τῶν ἀναγεγραμμένων
 παρ' αὐτῷ ἱστοριῶν. Ἰησοῦς δὲ τὴν ἀληθὴ κληροδοσίαν cf. Jos xii
 γενομένην μετὰ τὴν καθαιρέσιν τῶν εἴκοσι καὶ ἑννέα βασι- 9 ff.
 λέων συνίει, μᾶλλον ἡμῶν δυνάμενος συνορᾶν τίνων ἀληθῶν
 σκιαὶ ἐτύγγανον τὰ δι' αὐτοῦ ἐπιτελούμενα. δῆλον δ' ὅτι
 20 καὶ Ἡσαΐας τὸ μυστήριον ἑώρα τοῦ ἐπὶ τοῦ θρόνου καθε- Is vi 1 ff.
 ζομένου, καὶ τῶν δύο Σεραφίμ καὶ τῶν πτερύγων αὐτοῦ, τοῦ
 τε θυσιαστηρίου καὶ τῆς λαβίδος, καὶ τῆς ἐπικαλύψεως τοῦ
 προσώπου καὶ τῶν ποδῶν γινομένης ὑπὸ τῶν Σεραφίμ.
 Ἰεζεκιὴλ δὲ τὰ Χερουβίμ καὶ τὴν πορείαν αὐτῶν, καὶ τὸ cf. Ez i 4 ff.
 25 ἐπ' αὐτῶν στερέωμα, καὶ τὸν ἐπικαθεζόμενον τῷ θρόνῳ, ὦν
 τί ἂν εἴη ἐνδοξότερον καὶ ὑψηλότερον; καὶ ἵνα μὴ καθὲν
 λέγων ἐπὶ πολὺ μηκύνω τὸν λόγον, βουλόμενος κατα-
 σκευάζειν οὐκ ἔλαττον τῶν τοῖς ἀποστόλοις ὑπὸ Χριστοῦ
 ἀποκαλυφθέντων ἐγνωκῆναι τοὺς τετελειωμένους ἐν ταῖς
 30 προτέραις γενεαῖς, ἀποκαλύπτοντος αὐτοῖς τοῦ καὶ τοὺς
 ἀποστόλους διδάξαντος τὰ ἀπόρρητα τῆς θεοσεβείας μυσ-
 τήρια, ἔτι ὀλίγα προσθεῖς κρίνειν τοῖς ἐντυγχάνουσι κατα-

λείψω καὶ ὁ βούλονται περὶ τούτων σκοπεῖν. φησὶ γὰρ ἐν
 Ro xvi 25 f. τῇ πρὸς τοὺς Ῥωμαίους ἐπιστολῇ ὁ Παῦλος· Τῷ δὲ δυνα-
 μίνῃ ὑμᾶς στηρίξαι κατὰ τὸ εὐαγγέλιόν μου κατὰ ἀποκά-
 λυψιν μυστηρίου χρόνοις αἰώνιους σεσιγημένου, φανερωθέντος
 cf. 2 Tim i 10 δὲ νῦν διὰ τε γραφῶν προφητικῶν καὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ 105
 κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. εἰ γὰρ διὰ γραφῶν προφη-
 τικῶν τὸ πάλαι σεσιωπημένον μυστήριον πεφανέρωται τοῖς
 cf. Pr xvi 23 ἀποστόλοις, καὶ οἱ προφήται ἐνόουν τὰ ἀπὸ ἰδίου στόματος,
 ἅτε ὄντες σοφοί, τὰ πεφανερωμένα τοῖς ἀποστόλοις οἱ
 προφήται ἤδεσαν. ἐπεὶ δὲ τοῖς πολλοῖς οὐκ ἀπεκαλύπτετο, 10
 Eph iii 5 f. διὰ τοῦτό φησιν ὁ Παῦλος· Ἐτέrais γενεαῖς οὐκ ἐγνωρίσθη
 τοῖς υἱοῖς τῶν ἀνθρώπων, ὡς νῦν ἀπεκαλύφθη τοῖς ἁγίοις
 ἀποστόλοις αὐτοῦ καὶ προφήταις ἐν πνεύματι, εἶναι τὰ ἔθνη
 συγκληρονόμα καὶ σύσσωμα.

5. Ὅρα δὲ εἰ καὶ οὕτως οἷόν τε ἀνθυπενεχθησομένην 15
 ἀνθυποφορὰν ὑπὸ τῶν μὴ παραδεχομένων τὸν λόγον <λῦσαι,
 τῷ> τὴν λέξιν ταύτην οὕτως ἐκλαβεῖν τὸ ἀποκαλυπτόμενον,
 μήποτε διχῶς ἔστιν ἰδεῖν ἀποκαλυπτόμενον, καθ' ἓνα μὲν
 τρόπον ὅτε νοεῖται, καθ' ἕτερον δὲ ἐὰν ᾗ τοῦτο προφητευό-
 μενον, ὥστε γενέσθαι καὶ πληρωθῆναι αὐτό· τότε γὰρ 20
 ἀποκαλύπτεται, ὅτε ἐπιτελεῖται πληρούμενον. τὸ τοίνυν
 τὰ ἔθνη συγκληρονόμα καὶ σύσσωμα καὶ συμμετόχα εἶναι
 τῆς ἐπαγγελίας ἐν Χριστῷ, ὅσον μὲν ἐπὶ τῇ γνώσει τοῦ
 ἔσεσθαι τὰ ἔθνη συγκληρονόμα καὶ σύσσωμα καὶ συμ-
 μέτοχα, καὶ πότε ἔσεσθαι, καὶ διὰ τί, καὶ τίνα ὄντα, καὶ πῶς 25
 cf. Eph ii 12 ξένα τῶν διαθηκῶν τυγχάνοντα καὶ ἀλλότρια τῆς ἐπαγγε-
 λίας σύσσωμα καὶ συμμετόχα ὕστερον ἐσόμενα, ἤδεσαν οἱ
 προφῆται, ἀποκαλυφθέντος αὐτοῖς τούτου. ἀλλ' οὐχ οὕτως
 τοῖς νοοῦσιν, οὐχ ὁρῶσι δὲ ἐπιτελούμενα, τὰ προφητευόμενα
 ἀποκεκάλυπται τὰ ἐσόμενα ὡς τοῖς ὑπ' ὅψιν θεωροῦσι τὴν 30
 ἑκβασιν αὐτῶν· ὅπερ γέγονεν ἐπὶ τῶν ἀποστόλων. οὕτω

5 om. καὶ τῆς—6, 7 προφητικῶν] sed add. in mg. 16, 17 λύσαι τῷ
 om. 19 locus valde corruptus. equidem e coniectura sensum qui-
 dem restituere velim pro ᾗ τοῦτο legendο τελῆται τὸ

γὰρ, ὡς οἶμαι, ἐνόουν τὰ πράγματα οὐ μᾶλλον τῶν πατέρων
 καὶ προφητῶν, ἀληθεύεται δὲ περὶ αὐτῶν τό· ὁ ἑτέρας Eph iii 5 f.
 γενεαῖς οὐκ ἀπεκαλύφθη, ὡς νῦν τοῖς ἀποστόλοις καὶ προ-
 φήταις, εἶναι τὰ ἔθνη συγκληρονόμα καὶ σύσσωμα καὶ
 5 συμμέτοχα τῆς ἐπαγγελίας ἐν Χριστῷ· τῷ πρὸς τῷ νοεῖν
 αὐτοὺς τὰ μυστήρια καὶ τὴν ἐνέργειαν διὰ τοῦ πράγματος
 ἐπιτελουμένου κατανοεῖν. δύναται δὲ καὶ τό· Πολλοὶ προ- Mt xiii 17
 φῆται καὶ δίκαιοι ἐπεθύμησαν ἰδεῖν ἃ ὑμεῖς βλέπετε, καὶ
 οὐκ εἶδον, καὶ ἀκοῦσαι ἃ ἀκούετε, καὶ οὐκ ἤκουσαν· τὴν
 10 ὁμοίαν ἔχειν διήγησιν, οἷονεὶ ἐπιθυμησάντων κακέινων ἰδεῖν
 οἰκονομούμενον τὸ μυστήριον τῆς τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ ἐνσωμα-
 τώσεως καὶ καταβάσεως ἐπὶ τὴν οἰκονομίαν τοῦ σωτηρίου
 τοῖς πολλοῖς πάθους αὐτοῦ· ὡς ἐπὶ παραδείγματος καὶ ἄλλο
 106 τι τοιοῦτον λαμβάνωμεν· ἔστω τινὰ τῶν ἀποστόλων, συν-
 15 ιέντα τὰ ἄρρητα ῥήματα ἃ οὐκ ἐξὸν ἄνθρωπον λαλῆσαι, cf. 2 Co xii 4
 μὴ ὀψόμενον τὴν παρὰ τοῖς πεπιστευκόσι κατηγορημένην
 δευτέραν σωματικὴν Ἰησοῦ ἐνδοξὸν ἐπιδημίαν, ἐπιθυμῶν
 αὐτὴν ὁρᾶν· ἕτερον δὲ τινὰ οὐ μόνον τὰ αὐτὰ τῷ ἀποστόλῳ
 ἡκριβωκότα καὶ νενοηκότα, ἀλλὰ καὶ πολλῶ αὐτοῦ ἔλαττον
 20 ἀντεχόμενον τῆς θείας ἐλπίδος καταλαμβάνειν τὴν δευτέραν
 τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἐπιδημίαν, ἣν ἐπιτεθυμηκέτω μὲν κατὰ
 τὸ παράδειγμα ὁ ἀπόστολος, μὴ τεθεωρηκέτω δέ· οὐ ψευ-
 δος δὴ ἐροῦμεν ὅτι οἶδε δύο, ἃ ἐπεθύμησεν ὁ ἀπόστολος
 ἰδεῖν, ἣ καὶ ἀπόστολοι, τεθέανται, καὶ οὐ πάντως παρὰ τοῦτο
 25 συνεωτέρους αὐτοὺς ἢ μακαριωτέρους ἀνάγκη λέγειν τῶν
 ἀποστόλων· οὕτως οὐδὲ τοὺς ἀποστόλους σοφωτέρους τῶν
 πατέρων ἢ Μωσέως καὶ τῶν προφητῶν, καὶ μάλιστα τῶν
 ἐπιπλείον δι' ἄρετὴν ἀξιοθέντων ἐπιφανειῶν καὶ ἐμφανειῶν
 θείων, καὶ ἀποκαλύψεων μυστηρίων μεγάλων.
 30 6. (3) Ἐπιπλέον δὲ διετράψαμεν ἐξετάζοντες περὶ τού-
 των, ἐπεὶ τῇ φαντασίᾳ τοῦ δοξάζειν τὴν Χριστοῦ ἐπιδημίαν
 πολλοὶ σοφωτέρους τοὺς ἀποστόλους τῶν πατέρων καὶ τῶν

προφητῶν λέγοντες, οἱ μὲν καὶ ἕτερον ἀναπεπλάκασι θεὸν
 μείζονα, οἱ δὲ μὴ τοῦτο τολμήσαντες, ὅσον ἐπὶ τῷ αὐτῶν
 λόγῳ, διὰ τὸ ἀβασάνιστον τῶν δογμάτων χρεοκοποῦσι τὴν
 δεδομένην τοῖς πατράσι καὶ τοῖς προφήταις ἀπὸ θεοῦ διὰ
 cf. Jo i 3 Χριστοῦ δωρεάν, δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο· εἰ δὲ τὰ πάντα, 5
 δῆλον ὅτι καὶ τὰ ἐκείνοις ἀποκαλυφθέντα καλὰ καὶ πεπραγ-
 μένα σύμβολα μυστηρίων θεοσεβείας ἀγίων. ἐπεὶ δὲ
 πάντα φράσσεσθαι δεῖ τοὺς γενναίους Χριστοῦ στρατιώτας
 ὑπὲρ ἀληθείας, οὐδαμοῦ κατὰ τὸ δυνατόν παρείδουσιν ἑώντας
 ἐγγενέσθαι τῇ ἀπὸ τοῦ ψεύδους πιθανότητι, φέρε καὶ ταῦτα 10
 σκοπήσωμεν. τάχα γὰρ φήσουσι τὴν προτέραν Ἰωάννου
 Jo i 15 f. περὶ Χριστοῦ μαρτυρίαν εἶναι· Ὁ ὀπίσω μου ἐρχόμενος
 ἔμπροσθέν μου γέγονεν, ὅτι πρῶτός μου ἦν. τὸ δέ· Ὅτι ἐκ
 τοῦ πληρώματος αὐτοῦ ἡμεῖς πάντες ἐλάβομεν καὶ χάριν
 ἀντὶ χάριτος, καὶ τὰ ἐξῆς, εἰρησθαι ἐκ προσώπου τοῦ μαθητοῦ. 15
 ἀναγκαῖον δὲ καὶ οὕτως διελέγξαι ὥς βεβιασμένην καὶ
 ἀνακόλουθον τὴν ἐκδοχὴν· πάνν γὰρ βίαιον τὸ οἶσθαι
 αἰφνίδιον οἰονεῖ ἀκαίρως διακόπτεσθαι τὸν τοῦ βαπτιστοῦ
 λόγον ὑπὸ τοῦ λόγου τοῦ μαθητοῦ, καὶ παντὶ τῷ καὶ ἐπὶ
 ποσὸν ἀκούειν συμφράσεως λεγομένων ἐπισταμένῳ σαφές 20
 τὸ τοῦ εἰρμού τῆς λέξεως· Οὗτος ἦν ὁ εἰπὼν Ὁ ὀπίσω μου 107
 ἐρχόμενος ἔμπροσθέν μου γέγονεν, ὅτι πρῶτός μου ἦν. δι-
 δάσκει δὲ ὁ βαπτιστὴς πῶς ἔμπροσθεν αὐτοῦ γέγονεν
 cf. Col i 15 Ἰησοῦς τῷ πρῶτος αὐτοῦ, ἐπεὶ πρωτότοκος πάσης κτίσεως,
 εἶναι διὰ τοῦ· Ὅτι ἐκ τοῦ πληρώματος αὐτοῦ ἡμεῖς πάντες 25
 ἐλάβομεν. διὰ τοῦτο γὰρ, φησὶν, ἔμπροσθέν μου γέγονεν,
 ὅτι πρῶτός μου ἦν. διὰ τοῦτο δὲ νοῶ αὐτὸν πρῶτόν μου
 ὄντα καὶ τιμωτέρον παρὰ τῷ πατρὶ, ἐπεὶ ἐκ τοῦ πληρώμα-
 τος αὐτοῦ ἐγώ τε καὶ οἱ πρὸ ἐμοῦ προφῆται εἰλήφαμεν
 χάριν τὴν θειοτέραν καὶ μείζονα καὶ προφητικὴν ἀντὶ 30
 χάριτος τῆς κατὰ τὴν προαίρεσιν ἡμῶν ἀποδεχθείσης παρ'
 αὐτοῦ. διὰ τοῦτο δὲ καὶ ἔμπροσθεν γέγονεν ὅτι πρῶτος

7 ἐπειδὴ
 αὐτῷ

25 διὰ τοῦ] δι' αὐτοῦ

31 ἀποδεχθεῖσαν παρ'

- μου ἦν, ἐπεὶ καὶ νενόηκαμεν ἐκ τοῦ πληρώματος αὐτοῦ
 εἰληφότες, τὸν μὲν νόμον διὰ Μωσέως δεδόσθαι, οὐχ ὑπὸ
 Μωσέως, τὴν δὲ χάριν καὶ τὴν ἀλήθειαν διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ
 οὐ δεδόσθαι μόνον ἀλλὰ καὶ γεγονέναι, τοῦ θεοῦ καὶ πατρὸς
 5 αὐτοῦ τὸν τε νόμον διὰ Μωσέως δεδωκότος, τὴν χάριν καὶ
 τὴν ἀλήθειαν διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ πεποιηκότος, χάριν δὲ
 καὶ ἀλήθειαν πεποιηκότος διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ τὴν ἐπ'
 ἀνθρώπους φθάσασαν. εὐγνωμονέστερον γὰρ ἀκούσαντες
 τῆς λέξεως τῆς φασκούσης· Ἡ χάρις καὶ ἡ ἀλήθεια διὰ Jo i 17
 10 Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐγένετο· οὐ παραχθῆσόμεθα, ὡς ὑπὸ ἐναν-
 τιώματος ταύτῃ τῇ φωνῇ ὄντος τοῦ· Ἐγὼ εἰμι ἡ ὁδὸς καὶ Jo xiv 6
 ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ ζωὴ. εἰ γὰρ Ἰησοῦς ἐστιν ὁ φάσκων·
 Ἐγὼ εἰμι ἡ ἀλήθεια· πῶς ἡ ἀλήθεια διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ
 γίνεται; αὐτὸς γὰρ τις δι' ἑαυτοῦ οὐ γίνεται. ἀλλὰ νοητέον
 15 ὅτι ἡ αὐτοαλήθεια ἡ οὐσιώδης καὶ, ἵν' οὕτως εἴπω, πρωτό-
 τυπος τῆς ἐν ταῖς λογικαῖς ψυχαῖς ἀληθείας, ἀφ' ἧς ἀληθείας
 οἰονεὶ εἰκόνες ἐκείνης ἐντετύπωνται τοῖς φρονούσι τὴν ἀλή-
 θειαν, οὐχὶ διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐγένετο οὐδ' ὅλως διὰ τινος,
 ἀλλ' ὑπὸ θεοῦ ἐγένετο· ὡς καὶ ὁ λόγος οὐ διὰ τινος ὁ ἐν cf. Jo i 2
 20 ἀρχῇ πρὸς τὸν θεόν, καὶ ἡ σοφία ἣν ἔκτισεν ἀρχὴν ὁδῶν Pr viii 22
 αὐτοῦ ὁ θεὸς οὐ διὰ τινος, οὕτως οὐδὲ ἡ ἀλήθεια διὰ τινος.
 ἡ δὲ παρ' ἀνθρώποις ἀλήθεια διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐγένετο·
 οἷον ἡ ἐν Παύλῳ ἀλήθεια καὶ τοῖς ἀποστόλοις διὰ Ἰησοῦ
 Χριστοῦ ἐγένετο. καὶ οὐ θαυμαστὸν μιᾶς οὔσης ἀληθείας
 25 οἰονεὶ πολλὰς ἀπ' ἐκείνης λέγειν ἐρρηκέναι. οἶδε γοῦν
 ὁ προφήτης Δαβὶδ πολλὰς ἀληθείας, λέγων· Ἀληθείας Ps xxx
 ἐκζητεῖ κύριος· οὐ γὰρ τὴν μίαν ἐκζητεῖ ἀλήθειαν ὁ πατὴρ (xxxii) 24
 αὐτῆς ἀλλὰ τὰς πολλὰς, δι' αἷς σώζονται οἱ ἔχοντες αὐτάς.
 τὸ δ' ὅμοιον τῷ περὶ τῆς ἀληθείας καὶ τῶν ἀληθειῶν λόγῳ
 30 εὐρίσκομεν εἰρημένον περὶ δικαιοσύνης καὶ δικαιοσυνῶν.
 108 τὸ γὰρ αὐτοδικαιοσύνη ἡ οὐσιώδης Χριστός ἐστιν· Ὃς 1 Co i 30
 ἐγενήθη σοφία ἡμῖν ἀπὸ θεοῦ, δικαιοσύνη τε καὶ ἁγιασμὸς

καὶ ἀπολύτρωσις. ἀπ' ἐκείνης δὲ τῆς δικαιοσύνης ἡ ἐν
 ἐκάστῳ δικαιοσύνη τυποῦται, ὡς γίνεσθαι ἐν τοῖς σωζο-
 μένοις πολλὰς δικαιοσύνας· διὸ καὶ γέγραπται· Ὅτι δίκαιος
 κύριος, καὶ δικαιοσύνας ἡγάπησεν· οὕτω γὰρ ἐν τοῖς ἀκρι-
 βέσιν ἀντιγράφοις εὗρομεν καὶ ταῖς λοιπαῖς παρὰ τοὺς 5
 ἑβδομήκοντα ἐκδόσεσι καὶ τῷ Ἑβραϊκῷ. ἐπίστησον δὲ εἰ
 δύναται ὁμοίως καὶ τὰ ἄλλα, ὅσα Χριστὸς εἶναι λέγεται
 ἐνικῶς, πληθύνοντα ἀνάλογον ὀνομάζεσθαι πληθυντικῶς,
 οἷον· Χριστὸς ἐστὶν ἡ ζωὴ ἡμῶν, ὡς αὐτὸς ὁ σωτὴρ φησιν·
 Ἐγὼ εἰμι ἡ ὁδὸς καὶ ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ ζωὴ· καὶ ὁ ἀπόστολος· 10
 Ὅταν Χριστὸς φανερωθῇ, ἡ ζωὴ ὑμῶν, τότε καὶ ὑμεῖς σὺν
 αὐτῷ φανερωθήσεσθε ἐν δόξῃ. ἐν ψαλμοῖς δὲ πάλιν ἀνα-
 γέγραπται· Κρεῖττον τὸ ἔλεός σου ὑπὲρ ζωᾶς· διὰ γὰρ τὸν
 ἐν ἐκάστῳ χριστὸν ὄντα ζωὴν πληθύνονται αἱ ζωαί. τάχα δὲ
 οὕτω ζητητέον καὶ τό· Εἰ δοκιμὴν ζητεῖτε τοῦ ἐν ἐμοὶ 15
 λαλοῦντος χριστοῦ; οἰοῦν γὰρ καθ' ἕκαστον ἅγιον Χριστὸς
 εὐρίσκεται, καὶ γίνονται διὰ τὸν ἕνα χριστὸν πολλοὶ χριστοὶ
 οἱ ἐκείνου μιμηταὶ καὶ κατ' αὐτὸν εἰκόνα ὄντα θεοῦ μεμορ-
 φωμένοι· ὅθεν ὁ θεὸς διὰ τοῦ προφήτου φησί· Μὴ ἁμνησθε
 τῶν χριστῶν μου. ὁ τοίνυν ἐδόξαμεν παρελθῆναι διη- 20
 γούμενοι τό· Ἡ χάρις καὶ ἡ ἀλήθεια διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ
 ἐγένετο· τοῦτο νῦν κατὰ τὸ ἐμπεσὸν ἀνεπτύξαμεν· ἅμα δὲ
 παρεστήσαμεν ὅτι τοῦ βαπτιστοῦ Ἰωάννου ἐστὶν ἡ φωνή,
 ἔτι καὶ διὰ τούτων μαρτυροῦντος τῷ υἱῷ τοῦ θεοῦ.

7. (4) Ἦδη οὖν ἰδωμεν τὴν δευτέραν Ἰωάννου μαρτυ- 25
 ρίαν. Ἀπὸ Ἱεροσολύμων Ἰουδαῖοι, ὡς συγγενεῖς ὄντες τοῦ
 Βαπτιστοῦ ἀπὸ γένους ἱερατικοῦ τυγχάνοντος, ἱερεῖς πέμ-
 πουσι καὶ Λευῖτας πευσσομένους ὅστις ποτὲ εἶη ὁ Ἰωάννης.
 ὁ δὲ λέγων τό· Ἐγὼ οὐκ εἰμὶ ὁ χριστός· δι' αὐτοῦ τούτου
 ὁμολογίαν ἀληθείας πεποιήται, καὶ οὐχ ὡς ἂν τις ὑπολάβοι 30
 διὰ τό· Οὐκ εἰμὶ ὁ χριστός· ἡρνήσατο· οὐ γάρ ἐστιν
 ἄρνησις τὸ εἰς δόξαν Χριστοῦ λέγειν μὴ αὐτὸν εἶναι
 Χριστόν. ἅπαξ δὲ οἱ πεμφθέντες ἀπὸ Ἱεροσολύμων ἱερεῖς
 καὶ Λευῖται ἀκούσαντες τὸ μὴ εἶναι αὐτὸν τὸν προσδοκώ-

μενον χριστόν, πυνθάνονται περὶ τοῦ δευτέρου ἐλπιζομένου
 παρ' αὐτοῖς τιμίον ὀνόματος Ἡλίου, εἰ αὐτὸς εἶη ἐκεῖνος.
 λέγει δὲ μὴ τυγχάνειν Ἡλίας, πάλιν ὁμολογῶν διὰ τοῦ Οὐκ
 εἰμι τὸ ἀληθές. ἐπεὶ δὲ πολλῶν προφητῶν γινομένων ἐν
 5 Ἰσραὴλ εἰς τις ὁ ὑπὸ Μωσέως προφητευθεὶς ἐξαιρέτως
 προσεδοκάτο κατὰ τὸ φάσκον ῥητόν· Προφήτην ὑμῖν ἀνα- Act iii 22 f.
 109 στήσει κύριος ὁ θεὸς ἡμῶν ἐκ τῶν ἀδελφῶν ὑμῶν ὡς ἐμέ, cf. Deut xviii
 15 αὐτοῦ ἀκούσεσθε. καὶ ἔσται πᾶσα ἡ ψυχὴ ἣτις ἂν μὴ
 ἀκούσῃ τοῦ προφήτου ἐκείνου ἐξολοθρευθήσεται ἐκ τοῦ
 10 λαοῦ αὐτοῦ· τρίτον ἐρωτῶσιν οὐχὶ εἰ προφήτης εἶη, ἀλλ' εἰ
 ὁ προφήτης. καὶ τοῦτο τὸ ὄνομα ἐκείνων οὐκ ἐπὶ Χριστοῦ
 ταπτόντων ἀλλ' οἰομένων ἕτερον παρὰ τὸν χριστόν αὐτὸν
 εἶναι, αὐτὸς γινώσκων τὸν οὐ πρόδρομός ἐστιν ὅτι καὶ ὁ
 χριστὸς καὶ ὁ προφήτης οὗτος ἐστὶν ὁ προφητευθεὶς, φησὶν
 15 Οὗ· τάχα τὸ Ναὶ ἀποκρινάμενος, εἰ χωρὶς τοῦ ἄρθρου
 ἠρωτήκεισαν· οὐ γὰρ ἠγνόει προφήτης ὢν. καὶ ἐν ταύταις
 ὁλαῖς ταῖς ἀποκρίσεσιν ἡ δευτέρα οὐδέπω τετέλεσται μαρ-
 τυρία Ἰωάννου, ἕως τοῖς αἰτοῦσιν ἀποκρίσιν ἀπαγγελθησο-
 μένην τοῖς πέμψασιν ἑαυτὸν ἀπὸ προφητικῆς κατήγγειλε
 20 φωνῆς τῆς τοῦ Ἡσαίου οὕτως ἐχούσης· Φωνὴ βοῶντος ἐν Is xl 3
 τῇ ἐρήμῳ, εὐθύνετε τὴν ὁδὸν κυρίου.

8. (5) Ἄξιον δὲ ζητῆσαι πότερον τετέλεσται ἡ δευτέρα
 μαρτυρία, καὶ τρίτη γίνεται πρὸς ἀπεσταλμένους ἐκ τῶν
 Φαρισαίων καὶ βουλομένους μαθεῖν τί δήποτε βαπτίζει,
 25 μῆτε Χριστὸς μῆτε Ἡλίας μῆτε ὁ προφήτης τυγχάνων, ἐν cf. Jo i 25
 τῷ· Ἐγὼ βαπτίζω ἐν ὕδατι· μέσος δὲ ὑμῶν ἑστηκεν ὃν Jo i 26
 ὑμεῖς οὐκ οἴδατε, ὁ ὀπίσω μου ἐρχόμενος, οὐ οὐκ εἰμι ἐγὼ
 ἄξιος ἵνα λύσω αὐτοῦ τὸν ἱμάντα τοῦ ὑποδήματος· ἡ μέρος
 τῆς δευτέρας ἐστὶ καὶ τὸ ἀπαγγελλούμενον πρὸς τοὺς Φαρι-
 30 σαίους. ἐγὼ δ' ὅσον ἐκ τῆς λέξεως στοχάσασθαι εἵπομ'·
 ἂν τρίτην εἶναι μαρτυρίαν τὸν πρὸς τοὺς ἀποσταλέντας ἀπὸ
 τῶν Φαρισαίων λόγον. παρατηρητέον μέντοι γε ὅτι ἡ
 πρώτη μαρτυρία τὸ ἐνθεον τοῦ σωτῆρος παρίστησιν, ἡ δὲ
 δευτέρα τὴν ὑπόνοιαν τῶν δισταζόντων μήποτε Ἰωάννης εἶη

- Χριστὸς καθαιρεῖ, ἡ δὲ τρίτῃ τὸν ἀοράτως τοῖς ἀνθρώποις παρόντα κηρύττει ὅσον οὐδέπω ἐλευσόμενον. πρὶν δὲ τῶν ἐξῆς μαρτυριῶν, καθ' ἃς δεικνύμενος μαρτυρεῖται, ἐκάστην λέξιν ἰδωμεν τῆς δευτέρας καὶ τρίτης μαρτυρίας, τοῦτο πρῶτον ἐπιτηρήσαντες ὅτι δύο ἀποστολαὶ γίνονται πρὸς τὸν 5
- cf. Jo i 19 βαπτιστὴν, μία μὲν ἀπὸ Ἱεροσολύμων ὑπὸ Ἰουδαίων πεμπόντων ἱερεῖς καὶ Λευίτας ἵνα ἐρωτήσωσιν αὐτόν Σὺ τίς εἶ;
- cf. Jo i 24 ἑτέρα δὲ Φαρισαίων ἀποστελλόντων καὶ πρὸς τὴν γεγεννημένην ἀπόκρισιν τοῖς ἱερεῦσι καὶ Λευίταις ἐπαπορούντων. παρατήρει τοίνυν πῶς κατὰ τὸ ἱερατικὸν καὶ λευϊτικὸν 10
- Jo i 21f. πρόσωπόν ἐστι μεθ' ἡμερότητος λεγόμενα καὶ φιλομαθείας τό· Σὺ τίς εἶ; καὶ τό· Τί οὖν; σὺ Ἠλίας εἶ; καὶ τό· Ὁ προφήτης ἄρα εἶ σύ; καὶ ἐπὶ τούτοις· Τίς εἶ, ἵνα ἀπόκρισιν δῶμεν τοῖς πέμψασιν ἡμᾶς; τί λέγεις περὶ σεαυτοῦ; οὐδὲν γὰρ αὐθαδὲς οὐδὲ θρασὺ ἐν τῇ τούτων ἐστὶ πεύσει, ἀλλὰ 15
- Jo i 25 πάντα ἀρμόττοντα ἀκριβέσι θεραπευταῖς θεοῦ. οἱ δὲ ἀπὸ 110 τῶν Φαρισαίων ἀπεσταλμένοι οὐδὲν περιεργασαμένων πρὸς τὰ εἰρημένα τῶν Λευϊτῶν καὶ ἱερέων, οἰονεὶ ὕβριστικὰς καὶ ἀπανθρωποτέρας προσάγουσι τῇ βαπτιστῇ φωνὰς διὰ τοῦ· Τί οὖν βαπτίζεις, εἰ σὺ οὐκ εἶ ὁ χριστὸς οὐδὲ Ἠλίας οὐδὲ ὁ 20
- προφήτης; καὶ σχεδὸν οὐ μαθεῖν βουλόμενοι, ὡς οἱ προειρημένοι ἱερεῖς καὶ Λευῖται ἀποστέλλουσιν, ἀλλὰ κωλύσαι ἀπὸ τοῦ βαπτίζειν, ἴσως οἰόμενοι οὐδενὸς ἑτέρου ἔργον τυγχάνειν τὸ βαπτίζειν ἢ Χριστοῦ καὶ Ἠλίου καὶ τοῦ προφήτου. καὶ πανταχοῦ ἐπιμέλειαν τὸν ἀκριβῶς ἐντενυόμενον τῇ γραφῇ ποιητέον, τηρεῖν ἀναγκαίου ὄντος τὰ λεγόμενα, ὑπὸ τίνων καὶ πότε λέγεται, ἢ εὐρίσκωμεν τὸ τοῖς προσώποις ἀρμοζόντως περιτεθεῖσθαι λόγους δι' ὧν τῶν 25
- Jo i 19f. 9. (6) Τότε ἀπέστειλαν οἱ Ἰουδαῖοι ἐξ Ἱεροσολύμων 30 ἱερεῖς καὶ Λεγίτας ἵνα ἐρωτήσωσιν αὐτόν Σὺ τίς εἶ; καὶ ὡμολόγησε καὶ οὐκ ἠρνήσατο, καὶ ὡμολόγησεν ὅτι

- Ἐγὼ οὐκ εἰμὶ ὁ χριστός. Καὶ τίνας ἐχρῆν πρεσβύτας
 πεπέμφθαι πρὸς τὸν Ἰωάννην ἀπὸ Ἰουδαίων καὶ πόθεν ἡ
 τοὺς διαφέρειν νενομισμένους κατ' ἐκλογὴν θεοῦ ἀπὸ τοῦ
 ἐξελεγεμένου παρὰ πᾶσαν τὴν λεγομένην γῆν ἀγαθὴν τόπου
 5 Ἱεροσολύμων, ἔνθα ὁ ναὸς ἦν τοῦ θεοῦ; Ἰωάννου μὲν οὖν
 μετὰ τοσαύτης πυνθάνονται τιμῆς· περὶ Χριστοῦ δὲ οὐδὲν
 τοιοῦτον ἀναγέγραπται γεγονέναι ὑπὸ Ἰουδαίων· ἀλλ' ὅπερ
 Ἰουδαῖοι πρὸς Ἰωάννην ποιοῦσι, τοῦτο Ἰωάννης πρὸς
 Χριστὸν διὰ τῶν ιδίων μαθητῶν πυνθανόμενος· Σὺ εἰ ὁ Mt xi 3
 10 ἐρχόμενος ἢ ἕτερον προσδοκῶμεν; καὶ Ἰωάννης μὲν πρὸς
 τοὺς ἐληλυθότας ὁμολογήσας καὶ μὴ ἀρνησάμενος, ὕστερον
 τό· Ἐγὼ φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ· ἀποφαίνεται· Χριστὸς Jo i 23
 δὲ τὴν ἀπόκρισιν ποιεῖται ὡς μείζονα τὴν μαρτυρίαν cf. Jo v 36
 Ἰωάννου ἔχων λόγοις καὶ ἔργοις, φάσκων· Πορευθέντες Mt xi 4 f.
 15 ἀπαγγεῖλατε Ἰωάννῃ ἃ βλέπετε καὶ ἀκούετε· τυφλοὶ ἀνα-
 βλέπουσι, χωλοὶ περιπατοῦσι, λεπροὶ καθαρίζονται, κωφοὶ
 ἀκούουσι, πτωχοὶ εὐαγγελίζονται· περὶ ὧν εὐκαιρότερον,
 θεοῦ διδόντος, ἐν τοῖς οἰκείοις διαληψόμεθα τόποις. ἴσως δ'
 ἂν οὐκ ἀλόγως τις ἐπιστήσσειε τί δήποτε τῶν ἱερέων καὶ
 20 Λευϊτῶν πυνθανομένων Ἰωάννου οὐχὶ εἰ αὐτὸς εἶναι ὁ χριστός, cf. Jo i 19
 ἀλλά· Σὺ τίς εἶ; ἀποκρίνεται ὁ βαπτιστὴς οὐχ ὅπερ ἐχρῆν
 πρὸς τό· Σὺ τίς εἶ; Ἐγὼ φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ· ἀλλ'
 ὅπερ οἰκείως ἂν ἐλέγετο εἰ ἦσαν πυθόμενοι Σὺ εἰ ὁ χριστός;
 ἡρμότε γὰρ πρὸς τό· Σὺ εἰ ὁ χριστός; τό· Ἐγὼ οὐκ εἰμὶ ὁ
 111 χριστός· πρὸς δὲ τό· Σὺ τίς εἶ; τό· Ἐγὼ φωνὴ βοῶντος
 ἐν τῇ ἐρήμῳ. λεκτέον δὲ πρὸς τοῦτο ὅτι, ὡς εἰκὸς, ἑώρα
 ἀπὸ τῆς πύσεως τὸ εὐλαβὲς τῶν ἱερέων καὶ Λευϊτῶν, ἐμ-
 φαινόντων μὲν ὑπόνοιαν ὑπολήψεως, μή ποτ' εἶναι βαπτίζων
 Χριστὸς, γυμνότερον δὲ ὀνομάσαι τοῦτο ὑπὲρ τοῦ μὴ δοκεῖν
 30 εἶναι προπετεῖς φυλαττομένων. ὅθεν εὐλόγως ὑπὲρ τοῦ
 πᾶσαν ὑπόνοιαν αὐτῶν πρῶτον περιαιρεθῆναι ψευδῇ τὴν
 περὶ ἑαυτοῦ, εἴθ' οὕτως παραστήσαι τὸ ἀληθές, τὸ οὐκ εἶναι

Χριστὸς πρὸ πάντων ἀποφαίνεται. δηλοῖ δὲ τὸ τοιοῦτόν τι αὐτοὺς ὑπονενοηκέναι ἢ δευτέρα ἐρώτησις καὶ ἔτι ἡ τρίτη. ἐπεὶ γὰρ καὶ δεύτερον τῇ τιμῇ ἐλπιζόμενον μὲν καὶ μετὰ Χριστὸν αὐτοῖς τετιμημένον Ἡλίαν εἶναι ὑπελάμβανον, ἀποφαينوμένου τοῦ Ἰωάννου ὡς οὐκ εἶη Χριστὸς, ἡρώτησαν· 5

Jo i 21

Τί οὖν; σὺ Ἡλίας εἶ; καὶ εἶπεν Οὐκ εἰμί. τὸ τρίτον εἰ αὐτὸς εἶη ὁ προφήτης βούλονται μαθεῖν· οὗ ἀποκριναμένου τὸ Οὐ, οὐκέτι ἔχοντες ἰδικῶς ὄνομα ἐλπιζόμενον ἐπιδημήσειν αὐτοῖς εἰπεῖν, φασί· Τίς εἶ; ἵνα ἀπόκρισιν δώμεν τοῖς

Jo i 22

πέμψασιν ἡμᾶς· τί λέγεις περὶ σεαυτοῦ; τοῦτο δηλοῦντες· 10 ταῦτα μὲν οὐκ εἶ ἄπερ ἐλπιζόμενα τῷ Ἰσραὴλ παρέσεσθαι προσδοκᾶται, ὅστις δὲ ὢν βαπτίζει οὐκ ἴσμεν· διόπερ τοῦτο ἡμᾶς διδάξον, ἵν' ἔχωμεν ἀπαγγεῖλαι τοῖς ἡμᾶς διὰ τοῦτο πέμψασι πρὸς σέ. ἔτι δὲ καὶ τοῦτο ἐχόμενον τῶν προκειμένων προσθήσομεν, ὅτι ὁ καιρὸς τῆς Χριστοῦ ἐπι- 15 δημίας ἔσαινε τὸν λαὸν, ἥδη πως ἐνεστηκὼς περὶ τὰ ἔτη τὰ ἀπὸ τῆς γενέσεως τοῦ Ἰησοῦ καὶ ὀλίγῳ ἀνωτέρω μέχρι τῆς ἀναδείξεως τοῦ κηρύγματος. διόπερ, ὡς εἰκὸς, τῶν γραμματέων καὶ νομικῶν τὸν ἐλπιζόμενον, ἀπὸ τῶν θείων γραφῶν

cf. Act v 36 f. καταγαγόντων αὐτοῦ τὸν χρόνον, ἥδη προσδοκῶντων, ἔπε- 20

φύησαν Θεοδᾶς, οὐκ ὀλίγον πλῆθος ὡς Χριστὸς, οἶμαι, συναγαγὼν, καὶ μετ' ἐκείνον Ἰούδας ὁ Γαλιλαῖος ἐν ταῖς τῆς ἀπογραφῆς ἡμέραις. εἰκὸς οὖν θερμότερον τῆς Χριστοῦ ἐπιδημίας προσδοκωμένης καὶ λαλουμένης, οἱ Ἰουδαῖοι ἀπὸ Ἱεροσολύμων τοὺς ἱερεῖς καὶ Λευῖτας πέμπουσι πρὸς τὸν 25 Ἰωάννην, διὰ τοῦ· Σὺ τίς εἶ; μαθεῖν βουλόμενοι εἰ αὐτὸς Χριστὸς εἶναι ὁμολογήσει.

Jo i 21

10. (7) Καὶ ἡρώτησαν αὐτόν· Τί οὖν; ἐγὼ Ἡλίας εἶ; καὶ λέγει Οὐκ εἰμί. Τίς οὐκ ἂν ζητήσαι τῶν ἀκουόν-

Mt xi 14

των Ἰησοῦ λέγοντος περὶ Ἰωάννου· Εἰ θέλετε δέξασθαι, 30 αὐτός ἐστιν Ἡλίας ὁ μέλλων ἔρχεσθαι· πῶς πρὸς τοὺς ἐρωτῶντας τό· Σὺ Ἡλίας εἶ; λέγει ὁ Ἰωάννης Οὐκ εἰμί·

πῶς δὲ καὶ νοῆσαι δεῖ τὸν Ἰωάννην αὐτὸν εἶναι Ἥλιον τὸν
 112 μέλλοντα ἔρχεσθαι κατὰ τὸ εἰρημένον ὑπὸ τοῦ Μαλαχίου
 οὕτως ἔχον· Καὶ ἰδοὺ, ἐγὼ ἀποστέλλω ὑμῖν Ἥλιον τὸν ^{Mal iv 4 f.}
 Θεσβίτην πρὶν ἔλθεῖν ἡμέραν κυρίου τὴν μεγάλην καὶ ἐπι- ^(iii 22 f.)
 5 φανῇ, ὃς ἀποκαταστήσει καρδίαν πατρὸς πρὸς υἱὸν καὶ
 καρδίαν ἀνθρώπου πρὸς τὸν πλησίον αὐτοῦ, μὴ ἔλθω καὶ
 πατάξω τὴν γῆν ἄρδην; καὶ ὁ τοῦ ὀφθέντος δὲ τῷ Ζαχαρίᾳ ^{cf. Lc i 11}
 ἀγγέλου κυρίου, ἐστῶτος ἐκ δεξιῶν τοῦ θυσιαστηρίου τοῦ
 θυμιάματος, λόγος πρὸς τὸν Ζαχαρίαν παραπλήσιόν τι
 10 ἐμφαίνει τοῖς ὑπὸ τοῦ Μαλαχίου εἰρημένοις διὰ τούτων·
 Καὶ ἡ γυνὴ σου Ἐλισάβετ γεννήσει υἱόν σοι, καὶ καλέσεις ^{Lc i 13, 17}
 τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰωάννην· καὶ μετ' ὀλίγα· Αὐτὸς προελεύ-
 σεται ἐνώπιον αὐτοῦ ἐν πνεύματι καὶ δυνάμει Ἥλιου, ἐπι-
 στρέψαι καρδίας πατέρων ἐπὶ τέκνα καὶ ἀπειθεῖς ἐν φρονήσει
 15 δικαίων, ἐτοιμάσαι κυρίῳ λαὸν κατεσκευασμένον. πρὸς δὲ
 τὸ πρῶτον ὁ μὲν τις ἐρεῖ ὅτι ἑαυτὸν ἡγνόει Ἰωάννης Ἥλιον
 ὄντα· καὶ τάχα τούτῳ χρήσονται οἱ ἐκ τούτων τῷ περὶ
 μετενσωματώσεως παριστάμενοι λόγῳ, ὡς τῆς ψυχῆς με-
 ταμφιενημένης σώματα καὶ οὐ πάντως μεμνημένης τῶν
 20 προτέρων βίων. οἱ δ' αὐτοὶ οὗτοι ἐροῦσι καὶ τινες τῶν
 Ἰουδαίων τῷ δόγματι συγκατατιθεμένους περὶ τοῦ σωτῆρος
 εἰρηκεῖν ὡς ἄρα εἰς τις εἴη τῶν ἀρχαίων προφητῶν, ἀναστὰς ^{cf. Lc ix 19}
 οὐκ ἀπὸ τῶν μνημείων ἀλλ' ἀπὸ τῆς γενέσεως. πῶς γὰρ
 ἐδύνατο, σαφῶς δεικνυμένης τῆς μητρὸς αὐτοῦ Μαρίας,
 25 ὑπολαμβανομένου τε πατρὸς αὐτῷ τυγχάνειν Ἰωσήφ τοῦ
 τέκτονος, νομίζειν ἓνα τινὰ τῶν προφητῶν αὐτὸν τυγχάνοντα ^{cf. Lc ix 8;}
 ἐγγεῖρθαι ἀπὸ τῶν νεκρῶν; καὶ τῷ· Ἐξαλείψω δὲ πᾶσαν ^{Mt xiv 2}
 τὴν ἐξανάστασιν· ἀναγεγραμμένῳ ἐν τῇ Γενέσει οἱ αὐτοὶ ^{Ge vii 4}
 30 ἀγομένους ἀπὸ τῶν γραφῶν λύειν εἰς ἀγῶνα περιστήσουσιν
 ἰστάμενον πρὸς τὸ δόγμα.

11. Ἔτερος δὲ τις ἐκκλησιαστικὸς τὸν περὶ τῆς μετεν-

σωματώσεως ἀποπτύων ὡς ψευδῇ λόγον, μὴ προσιέμενος τὸ
 τὴν ψυχὴν Ἰωάννου Ἠλίαν ποτὲ γεγονέναι, τῷ προειρημένῳ
 λόγῳ τοῦ ἀγγέλου χρήσεται, ψυχὴν Ἠλίου μὴ ὀνομάσαντος
 ἐπὶ τῆς Ἰωάννου γενέσεως ἀλλὰ πνεῦμα καὶ δυνάμιν διὰ τοῦ
 Lc i 17 Καὶ αὐτὸς προελεύσεται ἐνώπιον αὐτοῦ ἐν πνεύματι καὶ 5
 δυνάμει Ἠλίου, ἐπιστρέψαι καρδίας πατέρων ἐπὶ τέκνα· διὰ
 μυρίων δυνάμενος ἀποδεικνύναι γραφῶν ἕτερον εἶναι τὸ
 πνεῦμα τῆς ψυχῆς, καὶ τὴν ὀνομαζομένην δυνάμιν τοῦ
 πνεύματος καὶ τῆς ψυχῆς· περὶ ὧν οὐκ εὐκαιρον νῦν παρα- 113
 τίθεσθαι τὰ πολλὰ, ἵνα μὴ πάντῳ τὸν λόγον περισπᾶσωμεν. 10
 ἀρκεσθήσεται δὲ ἐπὶ τοῦ παρόντος πρὸς μὲν τὸ διαφέρειν
 Lc i 35 δυνάμιν πνεύματος τό· Πνεῦμα ἁγίον ἐπελεύσεται ἐπὶ σέ,
 καὶ δυνάμεις ὑψίστου ἐπισκιάσει σοι· πρὸς δὲ τὰ ἐν τοῖς
 προφήταις πνεύματα, ἅτε δεδωρημένα αὐτοῖς ὑπὸ θεοῦ,
 1 Co xiv 32 οἰονεὶ ἐκείνων ὀνομάζεσθαι κτήματα, τό· Πνεύματα προ- 15
 4 Reg ii 15 φητῶν προφήταις ὑποτάσσεται· καὶ τό· Ἀναπέπνυται τὸ
 πνεῦμα Ἠλίου ἐπὶ Ἐλισσαιέ. οὕτω γὰρ οὐδὲν ἄτοπον,
 φησὶν, ἔσται τὸν Ἰωάννην, ἐν πνεύματι καὶ δυνάμει Ἠλίου
 ἐπιστρέφοντα καρδίας πατέρων ἐπὶ τέκνα, διὰ τοῦτο τὸ
 πνεῦμα Ἠλίαν λέγεσθαι τὸν μέλλοντα ἔρχεσθαι. εἰς παρα- 20
 μυθίαν δὲ τούτων καὶ τούτῳ χρήσεται τῷ λόγῳ· εἰ ὁ τῶν
 ὄλων θεὸς οἰκειωθείς τοῖς ἁγίοις αὐτῶν γίνεται, οὕτως
 ὀνομαζόμενος θεὸς Ἀβραὰμ καὶ θεὸς Ἰσαὰκ καὶ θεὸς
 Ἰακώβ, πόσῳ πλέον τὸ ἁγίον πνεῦμα οἰκειωθὲν τοῖς προφή-
 ταις πνεῦμα αὐτῶν χρηματίζειν οἶόν τε ἔσται, ἢ ὅτι οὕτως 25
 πνεῦμα Ἠλίου καὶ πνεῦμα Ἡσαΐου λεγόμενον τὸ πνεῦμα;
 ὁ αὐτὸς τε οὗτος ἐκκλησιαστικὸς ἐρεῖ δύνασθαι μὲν τοὺς
 ὑπειληφότες ἓνα τῶν προφητῶν εἶναι τὸν Ἰησοῦν ἀναστάντα
 ἐκ νεκρῶν ἡπατῆσθαι κατὰ τε τὸ προειρημένον δόγμα καὶ
 κατὰ τὸ ὑπολαμβάνειν αὐτὸν ἓνα τῶν προφητῶν τυγχάνειν, 30
 δύνασθαι δὲ πρὸς τῷ κατὰ τὸ νομίζειν αὐτὸν τῶν προφητῶν
 εἶναι ἓνα πταίειν καὶ ψευδοδόξειν καὶ κατὰ τὸ ἀγνοεῖν αὐτοῦ

- τὸν λεγόμενον πατέρα καὶ τὴν οὖσαν μητέρα, οἶσθαί τε αὐτὸν ἀπὸ τῶν μνημείων ἐγγεγέρθαι. καὶ πρὸς τὸ ἐν τῇ Γενέσει τε περὶ τῆς ἐξαναστάσεως ἀπαντήσεται ὁ ἐκκλησιαστικός χρώμενος τῷ· Ἐξανέστησε γάρ μοι ὁ θεὸς σπέρμα Ge iv 25
- 5 ἕτερον ἀντὶ Ἀβελ, ὃν ἀπέκτεινε Κάϊν· τῆς ἐξαναστάσεως καὶ ἐπὶ γενέσεως κειμένης. οὗτος δὴ πρὸς τὸ πρῶτον ἀπορηθὲν ἐτέρως παρὰ τὸν ὑπολαμβάνοντα μετενσωμάτωσιν ἀπολογούμενος ἐρεῖ διὰ μὲν τὰ ἀρτίως κατασκευασθέντα λόγῳ τινὶ εἶναι τὸν Ἰωάννην Ἠλίαν τὸν μέλλοντα ἔρχεσθαι,
- 10 ἀποκεκρίσθαι δὲ πρὸς τοὺς ἱερεῖς καὶ Λευῖτας τὸ Οὐκ εἰμὶ cf. Jo i 21 στοχασάμενον τοῦ βουλήματος τῆς ἐρωτήσεως αὐτῶν. οὐ γὰρ τοῦτο ἤθελεν ἢ προλεγομένη ἐξέλευσις τῷ Ἰωάννῃ ἀπὸ τῶν ἱερέων καὶ Λευϊτῶν, τὸ μαθεῖν εἰ τὸ αὐτὸ πνεῦμα ἐν ἀμφοτέροις ἐτύγχανεν, ἀλλ' εἰ ὁ Ἰωάννης αὐτὸς Ἠλίας ὁ
- 15 ἀναληφθεὶς, νῦν ἐπιφαινόμενος κατὰ τὸ Ἰουδαίοις προσδοκώμενον χωρὶς γενέσεως, ἣν τάχα καὶ ἠγνόουν οἱ ἀπὸ Ἱεροσολύμων ἀποσταλέντες· πρὸς ἣν πεῦσιν εἰκότως ἀποκρίνεται τὸ Οὐκ εἰμὶ, οὐ γὰρ Ἠλίας ὁ ἀναληφθεὶς ἀμείψας σῶμα ἐληλύθει Ἰωάννης ὀνομαζόμενος.
- 114 12. Ὁ δὲ πρῶτος, οὗ τὸν νοῦν παρεθήκαμεν οἰομένου μετενσωμάτωσιν ἐντεῦθεν κατασκευάζεσθαι, προσδιατρίβων τῇ βασάνῃ τῆς λέξεως ἐρεῖ πρὸς τὸν δεύτερον, ὅτι οὐκ ἀκούουθον τὸν τηλικούτου ἱερέως Ζαχαρίου υἱὸν, ἐπὶ γῆρᾳ γεγενημένον ἀμφοτέροις γονεῦσι παρὰ πᾶσαν ἀνθρωπίνην
- 25 προσδοκίαν, ἀγνοεῖσθαι ὑπὸ τῶν τοσούτων ἐν Ἱεροσολύμοις Ἰουδαίων καὶ τῶν πεμφθέντων ὑπ' αὐτῶν Λευϊτῶν καὶ ἱερέων, οὐ γνωσκόντων τὸ γεγενῆσθαι αὐτόν· καὶ μάλιστα Λουκᾶ μαρτυροῦντος ὅτι· Ἐγένετο ἐπὶ πάντας φόβος τοὺς Lc i 65 περιοικούντας αὐτοὺς, δῆλον δὲ ὅτι τὸν Ζαχαρίαν καὶ τὴν
- 30 Ἐλισάβετ, καὶ ἐν ὅλῃ τῇ ὀρεινῇ τῆς Ἰουδαίας διελαλεῖτο πάντα τὰ ῥήματα ταῦτα. εἰ δὲ οὐκ ἠγνοεῖτο ἢ ἐκ Ζαχαρίου γένεσις Ἰωάννου, ἔπεμπον δὲ οἱ ἀπὸ Ἱεροσολύμων Ἰουδαῖοι

διὰ τῶν Λευϊτῶν καὶ ἱερέων πευσόμενοι τό· Σὺ Ἡλίας εἶ;
 δῆλον ὅτι τοῦτο ἔλεγον τὸ περὶ μετενσωματώσεως δόγμα
 οἰόμενοι εἶναι ἀληθές, ὡς πάτριον τυγχάνον καὶ οὐκ ἀλλό-
 τριον τῆς ἐν ἀπορρήτοις διδασκαλίας αὐτῶν. διὰ τοῦτο οὖν
 λέγει· Οὐκ εἰμὶ Ἡλίας· ὁ Ἰωάννης, ἐπεὶ ἀγνοεῖ τὸν ἴδιον 5
 πρότερον βίον.

13. Τούτων δὴ οὐκ εὐκαταφρόνητον πιθανότητα ἔχον-
 των, πάλιν ὁ ἐκκλησιαστικὸς ἀπορήσει πρὸς τὸν πρότερον
 εἰ κατὰ τὸν προφήτην ἐστὶν ὑπὸ τοῦ πνεύματος φωτιζόμενον
 καὶ ὑπὸ Ἡσαίου προφητευόμενον, ὑπὸ τε τηλικούτου τοῦ 10
 cf. Jo i 16 ff. ἀγγέλου πρὶν γεννηθῆναι τεθῆσθαι προειρημένον, ἐκ τοῦ
 πληρώματος Χριστοῦ εἰληφότα, χάριτος τηλικαύτης μετε-
 σχηκότα, τὴν ἀλήθειαν διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ γεγενῆσθαι
 νενσηκότα, περὶ θεοῦ καὶ τοῦ μονογενοῦς τοῦ εἰς τὸν κόλπον
 τοῦ πατρὸς διηγησάμενον τὰ τοσαῦτα, τὸ ψεύσασθαι καὶ 15
 ὅπερ ἦν οὐκ ἐγνωκότα μὴδ' ἐπισχεῖν. ἐχρῆν γὰρ περὶ τῶν
 ἀδηλωτέρων ἐπέχειν ὁμολογεῖν, καὶ μῆτε τιθέναι μῆτε αἶρειν
 τὴν πρότασιν. πῶς δὲ οὐκ ἦν εὐλογον, εἰ πολλῶν τοῦτο
 δόγμα ἐτύγχανεν, ἐπισχεῖν τὸν Ἰωάννην περὶ αὐτοῦ, μῆποτε
 ἡ ψυχὴ αὐτοῦ ποτε ἐν Ἡλίᾳ ἦν; καὶ ἐπὶ τὴν ἱστορίαν δὲ 20
 ὁ ἐκκλησιαστικὸς προκαλέσεται τὸν πρότερον πευσόμενον
 παρὰ τῶν τὰ ἀπόρρητα ἐγνωκέαι παρ' Ἑβραίοις ἐπαγγελ-
 λομένων, εἰ τοιοῦτόν τι δόγμα ἐστὶ παρ' αὐτοῖς· ἐὰν γὰρ
 μηδαμῶς φαίνεται τοῦθ' οὕτως ἔχον, δῆλον ὅτι ἐσκεδάσται
 ὁ τοῦ προτέρου λόγος. οὐδὲν τοῖνυν ἦττον ὁ ἐκκλησιαστι- 25
 κὸς χρήσεται τῇ προαποδεδομένῃ λύσει, ἔτι καὶ αὐτὸς τὸ
 βούλημα τῶν πυθομένων παραστήσαι ἀπαιτούμενος. εἰ
 γὰρ, ὡς κατεσκεύασεν, οἱ πέμψαντες ἴσασι γεγενημένον ἐκ
 Ζαχαρίου καὶ Ἑλισάβετ τὸν Ἰωάννην, καὶ πολλῶ πλεον
 οἱ πεμφθέντες γένους ὄντες ἱερατικοῦ, οὓς οὐκ ἂν ἔλαθεν ἡ 115
 τοῦ οὕτως ἐπιφανοῦς συγγενοῦς Ζαχαρίου παράδοξος εὐ-
 παιδία, τί νοήσαντες πυνθάνονται τό· Σὺ Ἡλίας εἶ; ἄνδρες

Jo i 21

16 μὴδ'] κἀν 19 δόγμα] δόγματα 25 λόγου 28 κατε-
 σκεύασαν 29 τὸν] τῶν

ἀνεγνωκότες ἀνεληφθαι αὐτὸν ὡς εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ προσδοκῶντες ἐπιδημίαν αὐτοῦ; τάχα οὖν, ἐπεὶ πρὸς τῇ συντελείᾳ προσδοκῶσιν Ἡλίαν πρὸ Χριστοῦ καὶ ἐπὶ τούτῳ Χριστὸν, οἷον ἐν τροπικώτερον φαίνονται ἐρωτῶντες Εἰ σὺ εἶ
 5 ὁ προκαταγγέλλων τὸν πρὸ Χριστοῦ ἐπὶ συντελείᾳ ἐλευσόμενον λόγον; καὶ ἐπιστημόνως πρὸς τοῦτο ἀποκρίνεται τὸ· Οὐκ εἰμί.

14. Ἔτι δὲ ὁ ἐκκλησιαστικὸς ἱστάμενος πρὸς τὰ ἐξη-
 τασμένα ὑπὸ τοῦ ἐτέρου ἀποδεικνύει πειρωμένου μὴ ἂν
 10 λεληθέναι τοὺς ἱερεῖς οὕτως ἐπιφανῆ γεγενημένην τὴν Ἰωάννου γένεσιν διὰ τὸ ἐν τῇ ὀρεινῇ τῆς Ἰουδαίας δια-
 λελαλῆσθαι πάντα τὰ ῥήματα ταῦτα, φήσκει τὴν παρα-
 πλησίαν ἀπάτην πολλοῖς γεγονέναι καὶ περὶ τοῦ σωτῆρος,
 ἐπεὶ Οἱ μὲν ἔλεγον αὐτὸν Ἰωάννην τὸν βαπτιστὴν, ἄλλοι δὲ Mt xvi 14
 15 Ἡλίαν, ἄλλοι δὲ Ἰερεμίαν ἢ ἓνα τῶν προφητῶν· ὥς καὶ οἱ
 μαθηταὶ πυνθανομένῳ τῷ κυρίῳ, γενομένῳ ἐν τοῖς μέρεσι
 Καισαρείας τῆς Φιλίππου, εἰρήκασιν. καὶ ὁ Ἡρώδης δὲ
 λέγων· Ὅν ἐγὼ ἀπεκεφάλισα Ἰωάννην, αὐτὸς ἡγέρθη ἀπὸ Mc vi 16
 τῶν νεκρῶν· περὶ τοῦ χριστοῦ ἔοικε μὴ εἰδέναι τὰ λεγόμενα
 20 ὑπὸ τῶν φασκόντων· Οὐχ οὗτός ἐστιν ὁ τοῦ τέκτονος υἱός; Mt xiii 55 f.
 οὐχ ἡ μήτηρ αὐτοῦ λέγεται Μαριάμ, καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ
 Ἰάκωβος καὶ Ἰωσήφ καὶ Σίμων καὶ Ἰούδας; καὶ ἀδελφαὶ
 αὐτοῦ οὐχὶ πᾶσαι πρὸς ἡμᾶς εἰσιν; οὐδὲν οὖν θαυμαστὸν,
 ὥσπερ ἐπὶ τοῦ σωτῆρος, πολλῶν ἐγνωκότων τὴν ἐκ Μαρίας
 25 γένεσιν αὐτοῦ, ἄλλους ἡπατήσθαι, οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ Ἰωάννου
 οὓς μὲν μὴ λεληθέναι τὴν ἐκ Ζαχαρίου γένεσιν αὐτοῦ,
 ἐτέρους δὲ διστάζειν μήποτε ὁ προσδοκώμενος Ἠλίας ἐπε-
 φάνη κατὰ τὸν Ἰωάννην. καὶ οὐ χώραν γε μᾶλλον ἔχει ἢ
 περὶ τοῦ Ἰωάννου ἐπαπὸρησις, μήποτε εἴη Ἠλίας, ἥπερ ἢ
 30 περὶ τοῦ σωτῆρος, μὴ ἄρα αὐτὸς τυγχάνη Ἰωάννης; ὦν τοῦ
 Ἠλίου μὲν τὸν χαρακτῆρα ἀπὸ μόνης τῆς λέξεως, καὶ οὐχὶ
 ἀπὸ τῆς αἰσθήσεως ἀποβάλλεσθαι διὰ τό· Ἀνὴρ δασὺς 4 Reg i 8
 καὶ ζώην δερματίνην περιεζωσμένος περὶ τὴν ὀσφὺν αὐτοῦ·
 τοῦ δὲ Ἰωάννου τὸ εἶδος προεγνωσμένον τάχα, οὐδὲ παρα-

πλήσιον τυγχάνον τῷ χαρακτήρι τοῦ Ἰησοῦ, οὐδὲν ἤττον
 ὑπόνοιάν τις παρεσχηκέναι, μήποτε ὁ Ἰωάννης ἀνέστη ἐκ
 νεκρῶν Ἰησοῦς μετονομαζόμενος. καὶ περὶ μετωνυμίας
 γὰρ, ὡς ἐν ἀπορρήτοις, οὐκ οἶδα πόθεν κινούμενοι οἱ
 Ἑβραῖοι παραδιδόασι Φινεές, τὸν Ἑλεαζάρου υἱὸν, ὁμολο- 5
 γουμένως παρατείναντα τὴν ζωὴν ἕως πολλῶν κριτῶν, ὡς ἐν
 cf. Jud xx 28 τοῖς Κριταῖς ἀνέγνωμεν, αὐτὸν εἶναι Ἥλιαν, καὶ τὸ ἀθά- 116
 νατον ἐν τοῖς Ἀριθμοῖς αὐτῷ διὰ τῆς ὀνομαζομένης εἰρήνης
 ἐπηγγέλλαι, ἀνθ' ὧν ζηλώσας θεῷ ζήλῳ κεκινήμενος ἐξε-
 κίνησε τὴν Μαδιανίτιν καὶ τὸν Ἰσραηλίτην καὶ κατέπαυσε 10
 cf. Nu xxv
 11 τὸν λεγόμενον θυμὸν τοῦ θεοῦ κατὰ τὸ γεγραμμένον· Φινεές
 υἱὸς Ἑλεάζαρ υἱοῦ Ἀαρὼν κατέπαυσε τὸν θυμὸν μου, ἀνθ'
 ὧν ἐξήλωσε τὸν ζήλόν μου. θαυμαστὸν οὖν οὐδὲν εἰ οἱ τὸν
 αὐτὸν ὑπολαμβάνοντες Φινεές καὶ Ἥλιαν, ἤτοι ὑγιῶς λέγον-
 τες ἢ μὴ, οὐ γὰρ περὶ τούτου νῦν πρόκειται ἐξετάζειν, τὸν 15
 αὐτὸν ἐνόμιζον εἶναι Ἰωάννην καὶ Ἰησοῦν. ἢ ἐδίσταζόν γε
 περὶ τούτου, μαθεῖν τε ἐβούλοντο εἰ ὁ αὐτός ἐστιν Ἰωάννης
 καὶ Ἥλιος. προηγουμένως δὲ ἐν ἄλλοις ἐπιμελότερον
 ἐξεταστέον καὶ ἐπὶ πλεῖον τὸν λόγον ἐρευνητέον τὸν περὶ
 τῆς οὐσίας τῆς ψυχῆς καὶ τῆς ἀρχῆς τῆς συστάσεως αὐτῆς 20
 καὶ τῆς εἰς τὸ γῆϊνον σῶμα εἰσκρίσεως αὐτῆς, τῶν τε
 ἐπιμερισμῶν τοῦ ἐκάστης βίου καὶ τῆς ἐντεῦθεν ἀπαλλαγῆς,
 καὶ εἰ ἐνδέχεται αὐτὴν εἰσκριθῆναι δεύτερον ἐν σώματι ἢ μὴ,
 καὶ τῇ αὐτῇ περιόδῳ καὶ τῇ αὐτῇ διακοσμήσει ἢ οὐ, καὶ τῷ
 αὐτῷ σώματι ἢ ἑτέρῳ, καὶ εἰ τῷ αὐτῷ, πότερον καθ' ὑπο- 25
 κείμενον μένοντι. τῷ αὐτῷ κατὰ δὲ ποιότητα μεταβαλο-
 μένῳ, ἢ καὶ καθ' ὑποκείμενον καὶ ποιότητα ἐσομένῳ τῷ
 αὐτῷ, καὶ εἰ αἰεὶ τῷ αὐτῷ σώματι χρήσεται ἢ ἀμείψει αὐτό.
 ἐν οἷς καὶ τί ἐστι κυρίως μετενσωμάτωσις ἐξετάσαι δεήσει,
 τί τε αὕτη διαφέρει ἐνσωματώσεως, καὶ εἰ ἀκολουθεῖ τῷ 30
 λέγοντι μετενσωμάτωσιν ἄφθαρτον τηρεῖν τὸν κόσμον. ἐν
 οἷς ἀναγκαῖον ἔσται παραθεῖναι καὶ τοὺς λόγους τῶν θελόν-

των κατὰ τὰς γραφὰς συσπείρεσθαι τὴν ψυχὴν τῷ σώματι καὶ τὰ ἀκολουθοῦντα αὐτοῖς. καὶ ἀπαξαπλῶς ὁ περὶ ψυχῆς λόγος πολλὸς καὶ δυσερμηνεύτος ὢν, ἀναλεχθισόμενος ἀπὸ cf. He v 11 τῶν ἐν ταῖς γραφαῖς σποράδην κειμένων, ἰδίᾳ δεῖται παρα-
5 ματείας. διόπερ νῦν κατὰ τὸ παρήκον ἐκ τῶν περὶ Ἡλίου καὶ Ἰωάννου ἐζητημένων ἐπὶ βραχὺ ἐξετάσαντες τὸ πρό-
βλημα μετίωμεν ἐπὶ τὰ ἐξῆς.

15. (8) Ὁ προφήτης εἰ σὺ; καὶ ἀπεκρίθη Οὔ. Jo i 21
Εἰ δὲ νόμος καὶ οἱ προφῆται ἕως Ἰωάννου, καὶ τί ἄλλο ἂν cf. Lc xvi 16
117 λέγομεν εἶναι Ἰωάννην ἢ προφήτην; ὡς καὶ ὁ πατὴρ αὐτοῦ cf. Lc i 67
Ζαχαρίας πλησθεὶς πνεύματος ἁγίου προφητεύων φησί· Καὶ Lc i 76
σὺ δέ, παιδίον, προφήτης ὑψίστου κληθήσῃ, προπορεύσῃ
γὰρ ἐνώπιον κυρίου ἐτοιμάσαι ὁδοὺς αὐτοῦ· εἰ μὴ ἄρα τις
ἐπιληψεται τοῦ Κληθήσῃ, μὴ εἰρημένου τοῦ Ἑσθ, καὶ
15 μάλιστα διὰ τὸ πρὸς τοὺς οἰομένους αὐτὸν προφήτην εἶναι
εἰρηκεῖναι τὸν σωτήρα· Ἀλλὰ τί ἐξήλθετε ἰδεῖν; προφήτην; Mt xi 9
ναὶ, λέγω ὑμῖν, καὶ περισσότερον προφήτου. παρατηρητέον
δὲ ὅτι τό· Ναὶ, λέγω ὑμῖν· τίθησι τὸ προφήτην εἶναι τὸν
Ἰωάννην, καὶ οὐκ ἀναιρεῖται τὸ προφήτην αὐτὸν εἶναι. ἐὰν
20 δὲ πρὸς τῷ προφήτῃ τυγχάνειν καὶ περισσότερον προφήτου
ὑπὸ τοῦ σωτήρος λέγηται, πῶς οὖν, εἰ προφήτης ἐστὶ, πρὸς
τοὺς ἱερεῖς καὶ Λευίτας ἐρωτῶντας· Ὁ προφήτης εἰ σὺ;
ἀπεκρίθη Οὐ; λεκτέον δὲ πρὸς τοῦτο ὅτι οὐ ταῦτόν ἐστιν·
Ὁ προφήτης εἰ σὺ; τῷ· Προφήτης εἰ σὺ; τὰ δὲ ὁμοία τετη-
25 ρήκαμεν ἐξετάζοντες τί διαφέρει τὸ Ὁ θεὸς τοῦ Θεός, καὶ
Ὁ λόγος τοῦ Λόγος. ἐπεὶ τοῖνυν ἐν τῷ Δευτερονομίῳ
γέγραπται· Προφήτην ὑμῖν ἀναστήσει ὁ θεὸς ὑμῶν ἐκ τῶν Act iii 22 f.;
ἀδελφῶν ὑμῶν ὡς ἐμὲ, αὐτοῦ ἀκούσεσθε· καὶ ἔσται πᾶσα cf. Deut xviii
ψυχὴ ἣτις ἂν μὴ ἀκούσῃ τοῦ προφήτου ἐκείνου ἐξολοθρευ- 15 f.
30 θήσεται ἐκ τοῦ λαοῦ αὐτοῦ, προσεδοκᾶτο ἐξαιρέτως τις
προφήτης ὁμοιον Μωσεῖ τι ἔχων, τὸ μεσιτεῦσαι θεοῦ καὶ
ἀνθρώπων καὶ τὸ λαβὼν διαθήκην ἀπὸ θεοῦ δοῦναι τοῖς

μαθητευομένοις τὴν καινὴν· καὶ καθ' ἕκαστον τῶν προφητῶν
 ἐγίνωσκον ὁ λαὸς Ἰσραὴλ μηδένα ἐκείνων εἶναι τὸν ὑπὸ τοῦ
 cf. Lc iii 15 Μωσέως προφητευθέντα. ὥσπερ οὖν ἐδίσταζον περὶ Ἰω-
 άννου μήποτε ἄρα Χριστὸς αὐτὸς ἦν, οὕτως καὶ μήποτε ὁ
 προφήτης. οὐ θαυμαστὸν δὲ εἰ μὴ ἡκρίβουν ὅτι ὁ αὐτὸς 5
 ἐστὶ Χριστὸς καὶ ὁ προφήτης, οἱ δισταζόντες περὶ Ἰωάννου,
 μήποτε αὐτὸς ὁ χριστὸς ἦν· ἀκόλουθον γὰρ τῷ περὶ τούτου
 δισταγμῷ τὸ ἀγνοεῖν τὸν αὐτὸν εἶναι Χριστὸν καὶ τὸν
 προφήτην. ἔλαθε δὲ τοὺς πολλοὺς ἡ διαφορὰ τοῦ Ὁ
 προφήτης καὶ Προφήτης, ὡς καὶ τὸν Ἡρακλέωνα, ὅστις 10
 αὐταῖς λέξεσιν φησιν ὡς ἄρα Ἰωάννης ὡμολόγησε μὴ εἶναι
 ὁ χριστὸς, ἀλλὰ μηδὲ προφήτης μηδὲ Ἠλίας. καὶ δέον
 αὐτὸν οὕτως ἐκλαβόντα ἐξετάσαι τὰ κατὰ τοὺς τόπους,
 πότερον ἀληθεύει λέγων μὴ εἶναι προφήτης, μηδὲ Ἠλίας,
 ἢ οὐ. ὁ δὲ μὴ ἐπιστήσας τοῖς τόποις, ἐν οἷς καταλείοιπεν 15
 ὑπομνήμασιν ἀνεξετάστως παρελήλυθε τὰ τηλικαῦτα, σφό-
 δρα ὀλίγα καὶ μὴ βεβασανισμένα ἐν τοῖς ἐξῆς εἰπὼν, περὶ
 ὧν εὐθέως ἐροῦμεν.

118

Joi 22

16. (9) Εἶπον οὖν αὐτῷ Τίς εἶ; ἵνα ἀπόκρισιν
 δώμεν τοῖς πέμψασιν ἡμᾶς· τί λέγεῖς περὶ σεαυτοῦ; 20
 Δυνάμει τοῦτο λέγουσιν οἱ ἀποσταλέντες· Ὅπερ ὑπονο-
 οῦντες εἶναί σε ἐληλύθαμεν μαθησόμενοι ἔγνωμεν οὐκ ὄντα·
 λείπεται δὲ μετὰ ταῦτα ἀπὸ σοῦ ἀκοῦσαι τὸ ὅστις εἶ, ἵνα
 τοῖς πέμψασιν τὴν σὴν ἀπόκρισιν περὶ σοῦ ἀπαγγείλωμεν.

Joi 23

17. (10) Ἐγὼ φωνῇ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ Εὔ- 25
 θήνατε τὴν ὁδὸν κυρίου, καθὼς εἶπεν Ἡσαΐας ὁ
 προφήτης. Ὡσπερ ὁ κυρίως υἱὸς τοῦ θεοῦ, οὐχ ἕτερος
 cf. Joi 1 λόγου τυγχάνων, χρηταὶ λόγῳ, αὐτὸς γὰρ ὁ ἐν ἀρχῇ λόγος
 ἦν, ὁ πρὸς τὸν θεόν, ὁ λόγος θεός, οὕτως Ἰωάννης ὁ
 ὑπηρέτης ἐκείνου τοῦ λόγου, εἰ κυρίως ἀκούοιμεν τῆς γρα- 30
 φῆς, οὐχ ἕτερος ὢν φωνῆς, χρηταὶ φωνῇ δεικνυούσῃ τὸν

1 καὶ] intra lin.

5 ante αὐτὸς om. ὁ

11 ἄρα] ἀρ' εἰ

14 ante λέγων ins. ἢ

20 πεμψασίν (sic)

λόγον. οὗτος δὴ συνιείς τὴν περὶ ἑαυτοῦ προφητείαν παρὰ
 τῷ Ἰησοῦ εἰρημένην φησὶν εἶναι φωνή, οὐχὶ βοῶσα ἐν τῇ
 ἐρήμῳ, ἀλλὰ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ, τοῦ ἐστῶτος καὶ κε- Jo vii 37
 κραγότες. Ἐάν τις διψᾷ, ἐρχέσθω πρὸς με καὶ πινέτω Jo vii 37
 5 λέγοντος καὶ τό. Εὐθύνετε τὴν ὁδὸν κυρίου, εὐθείας ποιεῖτε Lc iii 4 f.
 τὰς τρίβους αὐτοῦ. πᾶσα φάραγξ πληρωθήσεται καὶ πᾶν Is xl 3 f.
 ὄρος καὶ βουνὸς ταπεινωθήσεται, καὶ ἔσται πάντα τὰ σκολιὰ
 εἰς εὐθείαν. ὥσπερ γὰρ ἐν τῇ Ἐξόδῳ γέγραπται πρὸς
 Μωσέα λέγεσθαι ὑπὸ θεοῦ. Ἰδοὺ δέδωκά σε θεὸν Φαραῶ, Ex vii 1
 10 καὶ Ἀαρὼν ὁ ἀδελφός σου ἔσται σου προφήτης· οὕτω
 νοητέον ἀνάλογόν τι τούτοις, εἰ καὶ μὴ πάντα ὅμοιον, εἶναι
 τὸν ἐν ἀρχῇ λόγον θεὸν καὶ Ἰωάννην· φωνὴ γὰρ δευκτική cf. Jo i 1
 καὶ παραστατική ἐκείνου τοῦ λόγου ὁ Ἰωάννης ἦν. διόπερ
 πάνυ ἀρμοζόντως οὐκ ἄλλῃ κολάσει περιβάλλεται Ζα-
 15 χαρίας, εἰπὼν πρὸς τὸν ἄγγελον· Κατὰ τί γνώσομαι τούτου; Lc i 18
 ἐγὼ γὰρ εἰμι πρεσβύτης, καὶ ἡ γυνή μου προβεβηκυῖα ἐν
 ταῖς ἡμέραις αὐτῆς· ἡ τῇ στερήσει τῆς φωνῆς διὰ τὴν
 ἀπιστίαν τῆς γενέσεως τῆς φωνῆς, κατὰ τὸ εἰρημένον ὑπὸ
 τοῦ Γαβριὴλ πρὸς αὐτόν· Ἰδοὺ ἔσθι σιωπῶν καὶ μὴ δυνά- Lc i 20
 20 μενος λαλῆσαι ἄχρι ἧς ἡμέρας γένηται ταῦτα, ἀνθ' ὧν οὐκ
 ἐπίστευσας τοῖς λόγοις μου, οἵτινες πλησθήσονται εἰς τὸν
 καιρὸν αὐτῶν· οὗτος δὴ ὁ Ζαχαρίας, ὅτε Αἰτήσας πινακίδιον Lc i 63 f.
 ἔγραψε λέγων Ἰωάννης ἐστὶν ὄνομα αὐτοῦ, καὶ ἐθαύμασαν
 πάντες, ἀπέλιπε τὴν φωνήν· Ἀνεψύχθη γὰρ τὸ στόμα αὐτοῦ
 25 παραχρῆμα καὶ ἡ γλῶσσα αὐτοῦ, καὶ ἐλάλει εὐλογῶν τὸν
 θεόν.

18. Ὡσπερ δὲ διαλαμβάνοντες περὶ τοῦ τίνα τρόπον
 νοητέον λόγον εἶναι τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ τὰ παριστάμενα
 ἐδηλώσαμεν, οἷτως κατὰ τὴν ἀρμόζουσαν ἀκολουθίαν, ἐπεὶ
 30 ὁ Ἰωάννης ἦλθεν εἰς μαρτυρίαν, ἄνθρωπος ἀπεσταλμένος cf. Jo i 6
 119 παρὰ θεοῦ, ἵνα μαρτυρήσῃ περὶ τοῦ φωτός, ἵνα πάντες
 πιστεύσωσι δι' αὐτοῦ, νοητέον φωνὴν εἶναι μόνην χωρῆσαι
 κατ' ἀξίαν τὸν ἀπαγγελλούμενον λόγον δυναμένην τὸν Ἰω-
 ἀννην. καὶ μάλιστα τοῦτο συνήσομεν ἐὰν ὑπομνησθῶμεν

- Jo i 7 ὧν προπαρεθέμεθα διηγούμενοι τό· Ἴνα πάντες πιστεῦσωσι
 Mt xi 10 δι' αὐτοῦ· περὶ τοῦ· Οὗτός ἐστι περὶ οὗ γέγραπται Ἰδοὺ ἐγὼ
 ἀποστέλλω τὸν ἄγγελόν μου πρὸ προσώπου σου, ὃς κατα-
 σκευάσει τὴν ὁδόν σου ἔμπροσθέν σου. καλῶς δὲ καὶ τὸ
 cf. Jo i 23 μὴ εἶναι αὐτὸν τὴν φωνὴν λέγοντος ἐν τῇ ἐρήμῳ, ἀλλὰ 5
 βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ· ὁ μὲν γὰρ βοῶν τό· Εὐθύνετε τὴν
 cf. Jo i 15 ὁδὸν κυρίου, καὶ λέγει· ἐνδέχεται δὲ τὸ αὐτὸ τοῦτο λέγειν
 μὴ βοῶντα. βοᾷ δὲ καὶ κέκραγεν ἵνα καὶ οἱ μακρὰν τοῦ
 λέγοντος ἀκούσωσι καὶ οἱ βαρνήκοι συνῶσι τοῦ μεγέθους
 τῶν λεγομένων, μετὰ μεγέθους ἀπαγγελλομένου φωνῆς, 10
 βοηθῶν τοῖς τε ἀφεστῶσι θεοῦ καὶ τοῖς τὸ ὅξυ τῆς ἀκοῆς
 Jo vii 37 ἀπολωλεκόσιν. διὰ τοῦτο γὰρ καὶ εἰστήκει ὁ Ἰησοῦς καὶ
 ἔκραξε λέγων Ἐάν τις διψᾷ ἐρχέσθω πρὸς μέ καὶ πινέτω.
 διὰ τοῦτο καὶ ὁ Ἰωάννης μαρτυρεῖ περὶ αὐτοῦ καὶ κέκραγε
 λέγων. διὰ τοῦτο καὶ κελεύει ὁ θεὸς τῷ Ἡσαΐα βοᾶν ἐν 15
 Is xl 6 τῇ φωνῇ λέγοντος Βόησον· αἰγὼ εἶπον Τί βοήσω; ἔάν δὲ
 μὴ παντελῶς ἡ νοητὴ τῶν εὐχομένων φωνῇ μεγάλη καὶ οὐ
 βραχεῖα, οὐδὲ ἂν αὐξήσωσι τὴν βοήν καὶ τὴν κραυγὴν ἀκούει
 Ex xiv 15 τῶν οὕτως εὐχομένων ὁ θεός, ὁ λέγων πρὸς Μωσέα· Τί
 βοᾷς πρὸς μέ; οὐκ αἰσθητῶς βεβοηκότα, οὐ γὰρ ἀναγέ- 20
 γραπται τοῦτο ἐν τῇ Ἐξόδῳ, μεγάλως δὲ τὴν ἀκουομένην
 μόνῳ θεῷ φωνὴν βεβοηκότα διὰ τῆς εὐχῆς. διὰ τοῦτο καὶ
 Ps lxxvi (lxxvii) 2 Δαβὶδ φησι· Φωνῇ μου πρὸς κύριον ἐκέκραξα καὶ ἐπήκουσέ
 μου. χρεῖα δὲ τῆς φωνῆς τοῦ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ, ἵνα
 καὶ ἡ ἑσπερημένη θεοῦ ψυχὴ καὶ ἔρημος ἀληθείας, (τίς γὰρ 25
 ἄλλη χαλεπωτέρα ἐρημία ψυχῆς θεοῦ καὶ πάσης ἀρετῆς
 ἡρημωμένης;) διὰ τὸ ἔτι σκολιῶς πορεύεσθαι δεομένη
 διδασκαλίας, ἐπὶ τὸ εὐθύνειν τὴν ὁδὸν κυρίου παρακαλῆται.
 ἦντινα ὁδὸν εὐθύνει μὲν ὁ μηδαμῶς τὴν σκολιότητα τῆς τοῦ
 ὀφews πορείας μιμούμενος, ὁ δὲ τούτῳ ἐναντίος διαστρέφει. 30
 διόπερ καὶ ἐπιπλήσσειται ἅμα τοῖς ὁμοίοις ὁ τοιοῦτος διὰ
 Act xiii 10 τοῦ· Ἴνα τί διαστρέφετε τὰς ὁδοὺς κυρίου τὰς εὐθείας;

19. (11) Διχῶς δὲ ἡ ὁδὸς κυρίου εὐθύνεται, κατὰ τε
 τὸ θεωρητικόν, τρανούμενον ἐν ἀληθείᾳ ἀπαραμίκτως τοῦ
 ψεύδους, καὶ κατὰ τὸ πρακτικόν, μετὰ τὴν ὑγιή θεωρίαν τοῦ
 πρακτέου ἁρμονίου πράξεως ἀποδιδομένης τῷ περὶ τῶν
 120 πρακτέων ὑγιεῖ λόγῳ. καὶ ἵνα ἀκριβέστερον τό· Εὐθύνετε Jo i 23
 τὴν ὁδὸν κυρίου· νοήσωμεν, εὐκαιρον ἔσται παραθέσθαι τὸ
 ἐν ταῖς Παροιμίαις εἰρημένον· Μὴ ἐκκλίνης μήτε δεξιὰ μήτε Pr iv 27
 ἀριστερά· ὁ γὰρ ἐκκλίνων εἰς ὁποτέραν τὸ εὐθύνειν ἀπο-
 λώλεκεν, οὐκέτι ἐπισκοπῆς ἄξιος γινόμενος ὅταν παρεκ-
 10 βαίνῃ τὴν τῆς πορείας εὐθύτητα· ὅτι γὰρ δίκαιος ὁ κύριος Ps x (xi) 7
 καὶ δικαιοσύνας ἠγάπησε καὶ εὐθύτητα εἶδε τὸ πρόσωπον
 αὐτοῦ. ὅπερ δὲ ὁρᾷ φωτίζει· διὰ τοῦτο ὁ ἐπισκοπούμενος
 ἀντιλαμβανόμενος τῆς ἀπὸ τῆς ἐπισκοπῆς ὠφελείας φησὶν·
 Ἐσημειώθη ἐφ' ἡμᾶς τὸ φῶς τοῦ προσώπου σου, Κύριε. Ps iv 7
 15 στήνουμεν τοίνυν κατὰ τὰ ὑπὸ Ἱερεμίου εἰρημένα ἐπὶ ταῖς cf. Jer vi 16
 ὁδοῖς, καὶ ἰδόντες ἐρωτήσωμεν τρίβους κυρίου αἰωνίους καὶ
 ἴδωμεν ποιά ἐστιν ἡ ὁδὸς ἡ ἀγαθὴ, καὶ πορευθῶμεν ἐν
 αὐτῇ, ὡς παρέστησαν οἱ ἀπόστολοι καὶ ἠρώτησαν τὰς τοῦ
 κυρίου αἰωνίους τρίβους τοὺς πατριάρχας καὶ τοὺς προ-
 20 φήτας, ὧν τὰ γράμματα ἐρωτήσαντες ὕστερον τῷ νεοη-
 κέναι αὐτὰ εἶδον τὴν ἀγαθὴν ὁδὸν, Ἰησοῦν Χριστόν, τὸν
 εἰπόντα· Ἐγὼ εἰμι ἡ ὁδός· καὶ ἐπορεύθησαν ἐν αὐτῇ. ἀγα- Jo xiv 6
 θὴ γὰρ ὁδὸς ἡ ἀπάγουσα πρὸς τὸν ἀγαθὸν πατέρα τὸν cf. Mt vii 13;
 ἀγαθὸν ἄνθρωπον, ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ θησαυροῦ προσφέροντα xii 35
 25 τὰ ἀγαθὰ, καὶ τὸν ἀγαθὸν δοῦλον καὶ πιστόν. αὕτη δὲ cf. Mt xxv 21
 ὁδὸς στενὴ μὲν, τῶν πολλῶν οὐ χωρούντων ὁδεύειν αὐτὴν
 καὶ μεγαλοσάρκων, ἀλλὰ καὶ τεθλιμμένη ὑπὸ τῶν βια-
 ζομένων πορεύεσθαι δι' αὐτῆς ἐστιν ὁδός, ἐπεὶ οὐκ εἴρηται
 θλίβουσα ἀλλὰ τεθλιμμένη. θλίβει γὰρ ζῶσαν τὴν ὁδὸν
 30 καὶ αἰσθομένην τῶν ἰδιωμάτων τοῦ ὁδεύοντος ὁ μὴ ὑπο- cf. Ex iii 5
 λυσάμενος τὰ ὑποδήματα ἐκ τῶν ποδῶν, μηδὲ γνησίως
 παραδεχόμενος ὅτι ὁ τόπος ἐν ᾧ ἔστηκεν, ἢ καὶ ὃν βαδίζει,

- γῇ ἀγία ἐστίν. ἀπάξει δὲ ἐπὶ τὴν ζωὴν ὄντα τὸν εἰπόντα·
 Jo xiv 6 Ἐγὼ εἰμι ἡ ζωή. ὁ γὰρ σωτήρ, εἰς ὃν πᾶσά ἐστιν ἀρετὴ,
 ταῖς ἐπινοίαις πολὺς διὰ τοῦτ' ἐστὶ τῷ μὲν μηδέπω φθά-
 σαντι ἐπὶ τὸ τέλος ἀλλ' ἐτι προκόπτοντι ὁδὸς, τῷ δ' ἤδη
 πᾶσαν νεκρότητα ἀποθεμένῳ ζωῇ. ταύτην τὴν ὁδὸν ὁδεύων 5
 cf. Mc vi 8f. διδάσκεται μηδὲν αἶρειν εἰς αὐτὴν ἔχουσαν ἄρτους καὶ τὰ
 πρὸς ζωὴν, διὰ τὸ μηδὲν δύνασθαι τοὺς πολεμίους ἐν αὐτῇ
 οὐδὲ ῥάβδον χρηζών, καὶ ἐπεὶ ἀγία ἐστὶν οὐδ' ὑποδημάτων.
 Jo i 23 20. (12) Δύναται μέντοι γε τό· Ἐγὼ φωνὴ βοῶντος
 ἐν τῇ ἐρήμῳ, καὶ τὸ ἐξῆς, ἴσον εἶναι τῷ Ἐγὼ εἰμι περὶ οὗ 10
 γέγραπται φωνὴ βοῶντος, ὡς βοῶντα εἶναι τὸν Ἰωάννην,
 καὶ τούτου τὴν φωνὴν ἐν τῇ ἐρήμῳ βοᾷν· Εὐθύνατε τὴν
 ὁδὸν κυρίου. δυσφημότερον δὲ ὁ Ἡρακλέων περὶ Ἰωάννου
 καὶ τῶν προφητῶν διαλαμβάνων φησὶν ὅτι Ὁ λόγος μὲν ὁ 121
 σωτήρ ἐστίν, φωνὴ δὲ ἡ ἐν τῇ ἐρήμῳ ἢ διὰ Ἰωάννου δια- 15
 νοουμένη, ἡχος δὲ πᾶσα προφητικὴ τάξις. λεκτέον δὲ
 i Co xiv 8 πρὸς αὐτὸν ὅτι ὥσπερ ἐὰν ἀδῆλον σάλπιγξ φωνὴν δῶ οὐδεὶς
 cf. i Co xiii 1f. παρασκευάζεται εἰς πόλεμον, καὶ ὁ χωρὶς ἀγάπης ἔχων
 γνῶσιν μυστηρίων ἢ προφητεῖαν γέγονε χαλκὸς ἡχῶν ἢ 20
 κύμβαλον ἀλαλάζον, οὕτως εἰ μηδὲν ἐστὶν ἕτερον ἢ ἡχος ἢ
 προφητικὴ φωνή, πῶς ἀναπέμπων ἡμᾶς ἐπ' αὐτὴν ὁ σωτήρ
 Jo v 39 Ἐρευνᾶτε, φησὶ, τὰς γραφὰς, ὅτι ὑμεῖς δοκεῖτε ἐν αὐταῖς
 ζωὴν αἰώνιον ἔχειν καὶ ἐκεῖναί εἰσιν αἱ μαρτυροῦσαι καί·
 Jo v 46 Εἰ ἐπιστεύετε Μωσεῖ, ἐπιστεύετε ἂν ἐμοὶ, περὶ γὰρ
 Mt xv 7 f. ἐμοῦ ἐκεῖνος ἔγραψε· καί· Καλῶς ἐπροφήτευσεν περὶ ὑμῶν 25
 cf. Is xxxix 13 Ἡσαΐας, λέγων Ὁ λαὸς οὗτος τοῖς χεῖλεσί με τιμᾷ· οὐκ
 οἶδα γὰρ εἰ τὸν ἄσημον ἡχον παραδέχεται τις εὐλόγως ὑπὸ
 τοῦ σωτῆρος ἐπαινεῖσθαι, ἢ ἔνεστι παρασκευάσασθαι ἀπὸ
 τῶν γραφῶν ὡς ἀπὸ φωνῆς σάλπιγγος, ἐφ' ᾧ ἀναπεμπόμεθα,
 εἰς τὸν πρὸς τὰς ἀντικειμένας ἐνεργείας πόλεμον, ἀδύλῳ 30
 φωνῆς ἡχου τυγχανούσης. τίνα δὲ τρόπον, εἰ μὴ ἀγάπην
 εἶχον οἱ προφῆται καὶ διὰ τοῦτο χαλκὸς ἦσαν ἡχοῦντες ἢ
 κύμβαλον ἀλαλάζον, ἐπὶ τὸν ἡχον αὐτῶν, ὡς ἐκεῖνοι εἰλή-
 φασιν, ἀναπέμπει ὁ κύριος ὠφεληθησομένους; οὐκ οἶδα

8 ὅπως χωρὶς πάσης κατασκευῆς ἀποφαίνεται τὴν φωνὴν
 οἰκειοτέραν οὔσαν τῷ λόγῳ λόγον γίνεσθαι, ὡς καὶ τὴν
 γυναικα εἰς ἄνδρα μετατίθεσθαι. καὶ ὡς ἐξουσίαν ἔχων τοῦ
 5 δογματίζειν καὶ πιστεῦεσθαι, καὶ προκόπτειν τῷ ἤχῳ φησὶν
 10 ἔσεσθαι τὴν εἰς φωνὴν μεταβολήν, μαθητοῦ μὲν χώραν
 διδόντος τῇ μεταβαλλούσῃ εἰς λόγον φωνῇ, δούλον δὲ τῇ ἀπὸ
 ἤχου εἰς φωνήν. καὶ εἰ μὲν ὅπως ποτὲ πιθανότητα ἔφερεν
 ἐπὶ τῷ αὐτῷ κατασκευάσαι, καὶ ἡγωνισάμεθα περὶ τῆς
 15 τούτων ἀνατροπῆς· ἀρκεῖ δὲ εἰς ἀνατροπὴν ἡ ἀπαραμύθητος
 10 ἀπόφασις. ὅπερ δὲ ὑπερεθέμεθα ἐν τοῖς πρὸ τούτων
 ἐξετάσαι, πῶς κεκίνηται, νῦν φέρε διαλάβωμεν. ὁ μὲν γὰρ
 σωτήρ, κατὰ τὸν Ἡρακλέωνα, φησὶν αὐτὸν καὶ προφήτην cf. Mt xi 31.
 καὶ Ἠλίαν, αὐτὸς δὲ ἐκάτερον τούτων ἀρνεῖται. καὶ προ-
 φήτην μὲν καὶ Ἠλίαν ὁ σωτήρ ἐπὶ αὐτὸν λέγει, οὐκ αὐτὸν
 15 ἀλλὰ τὰ περὶ αὐτοῦ, φησὶ, διδάσκει· ὅταν δὲ μεῖζονα προ-
 φητῶν καὶ ἐν γεννητοῖς γυναικῶν, τότε αὐτὸν τὸν Ἰωάννην cf. Lc vii 28;
 χαρακτηρίζει· αὐτὸς δὲ, φησὶ, περὶ ἑαυτοῦ ἐρωτώμενος Mt xi 11
 122 ἀποκρίνεται ὁ Ἰωάννης, οὐ τὰ περὶ αὐτόν. ὅσην δὲ βά-
 σανον ἡμεῖς περὶ τούτων κατὰ τὸ δυνατόν πεποιήμεθα,
 20 οὐδὲν ἀπαραμύθητον ἐῶντες τῶν λεγομένων ὄρων, συγκρίναι
 τοῖς ὑπὸ Ἡρακλέωνος, αἵτε οὐκ ἐξουσίαν ἔχοντος τοῦ λέγειν
 ὁ βούλεται, ἀποφανθεῖσι. πῶς γὰρ ὅτι περὶ τῶν περὶ
 αὐτόν ἐστι τὸ Ἠλίαν αὐτὸν καὶ προφήτην εἶναι, καὶ περὶ
 αὐτοῦ τὸ φωνὴν αὐτὸν εἶναι βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ, οὐδὲ
 25 κατὰ τὸ τυχὸν πειρᾶται ἀποδεικνύναι· ἀλλὰ χρῆται παρα-
 δείγματι, ὅτι τὰ περὶ αὐτὸν οἰονεῖ ἐνδύματα ἢ ἕτερα αὐτοῦ,
 καὶ οὐκ ἂν ἐρωτηθεῖς περὶ τῶν ἐνδυμάτων εἰ αὐτὸς εἴη τὰ
 ἐνδύματα, ἀπεκρίθη ἂν τὸ Ναί. πῶς γὰρ ἐνδύματα τὸ εἶναι
 τὸν Ἠλίαν τὸν μέλλοντα ἔρχεσθαι Ἰωάννου, οὐ πάνυ τι cf. Mt xi 14
 30 κατ' αὐτὸν θεωρῶ· τάχα καθ' ἡμᾶς, ὡς δεδυνήμεθα διη-
 γησαμένους τό· Ἐν πνεύματι καὶ δυνάμει Ἠλίου· δυνα- Lc i 17
 μένου πως λέγεσθαι τοῦτο τὸ πνεῦμα Ἠλίου ἐνδυμα εἶναι
 τῆς Ἰωάννου ψυχῆς.

21. Θέλων δ' ἔτι παραστήσαι διὰ τί ἱερεῖς καὶ Λευῖται οἱ ἐπερωτῶντες ἀπὸ τῶν Ἰουδαίων πεμφθέντες εἰσὶν, οὐ κακῶς μὲν λέγει τὸ Ὅτι τούτοις προσήκον ἦν περὶ τούτων πολυπραγμανεῖν καὶ πυνθάνεσθαι, τοῖς τῷ θεῷ προσκαρτεροῦσιν, οὐ πᾶν δὲ ἐξητασμένως τὸ Ὅτι καὶ αὐτὸς ἐκ τῆς 5 λευϊτικῆς φυλῆς ἦν, ὥσπερ προαπορούντες ἡμεῖς ἐξητάσαμεν, ὅτι εἰ ἤδεισαν τὸν Ἰωάννην οἱ πεμφθέντες καὶ τὴν γένεσιν αὐτοῦ, πῶς χώραν εἶχον πυνθάνεσθαι περὶ τοῦ εἰ αὐτὸς Ἡλίας ἐστίν; καὶ πάλιν ἐν τῷ περὶ τοῦ εἰ ὁ προφήτης εἰ σύ; μὴδὲν ἐξαίρετον οἰόμενος σημαίνεσθαι κατὰ 10 τὴν προσθήκην τοῦ ἄρθρου, λέγει ὅτι Ἐπρωτόησαν εἰ προφήτης εἶη τὸ κοινότερον βουλόμενοι μαθεῖν. ἔτι δὲ οὐ μόνος Ἡρακλέων, ἀλλ' ὅσον ἐπ' ἐμῇ ἱστορίᾳ καὶ πάντες οἱ ἑτερόδοξοι, εὐτελῇ ἀμφιβολίᾳ διαστείλασθαι μὴ δεδυνημένοι, μείζονα Ἡλίου καὶ πάντων τῶν προφητῶν τὸν 15 Ἰωάννην ὑπελήφασιν διὰ τό· Μείζων ἐν γεννητοῖς γυναικῶν Ἰωάννου οὐδεὶς ἐστίν· οὐχ ὀρῶντες ὅτι ἀληθὲς τό· Οὐδεὶς μείζων Ἰωάννου ἐν γεννητοῖς γυναικῶν διχῶς γίνεται, οὐ μόνον τῷ αὐτὸν εἶναι πάντων μείζονα, ἀλλὰ καὶ τῷ ἴσους αὐτῷ εἶναι τινας· ἀληθὲς γὰρ, ἴσων ὄντων αὐτῷ πολλῶν 20 προφητῶν, κατὰ τὴν δεδομένην αὐτῷ χάριν τὸ μηδένα τούτου μείζονα εἶναι οἶεται δὲ κατασκευάζεσθαι τὸ 123 Μείζονα τῷ προφητεύεσθαι ὑπὸ Ἡσαίου, ὡς μηδενὸς ταύτης τῆς τιμῆς ἡξιωμένου ὑπὸ θεοῦ τῶν πώποτε προφητευσάντων. ἀληθῶς δ' ὡς καταφρονῶν τῆς παλαιᾶς χρηματι- 25 ζούσης διαθήκης καὶ μὴ τηρήσας καὶ αὐτὸν Ἡλίαν προφητεύμενον τοῦτ' ἀπετόλμησεν εἰπεῖν· καὶ γὰρ Ἡλίας προφητεύεται ὑπὸ Μαλαχίου λέγοντος· Ἴδου ἀποστέλλω ὑμῖν Ἡλίαν τὸν Θεσβίτην, ὃς ἀποκαταστήσει καρδίαν πατρὸς πρὸς υἱόν. καὶ Ἰωσίας δὲ, ὡς ἐν τῇ τρίτῃ τῶν Βασιλειῶν 30 ἀνέγνωμεν, προφητεύεται ὀνομαστί ὑπὸ τοῦ ἐληλυθότος ἐξ

cf. Jo i 21

Le vii 28;
cf. Mt xi 11

cf. Ro xii 6

Mal iv 4 f.
(iii 22 f.)

1 Θέλων δ' ἔτι] θέλοντες 2 πεμφθέντες] hic male laesus
est codex, videtur autem plus x litt. habuisse. Cod. Ven. οἱ
πεμφθέντες 3 λέγοι 22 post δὲ] ins. τὸ 23 post
Μείζονα ins. εἶναι in mg. ut videtur τῷ] om.

Ἰούδα προφήτου λέγοντος, παρόντος καὶ τοῦ Ἱεροβοὰμ,
 Θυσιαστήριον, τάδε λέγει κύριος Ἰδοὺ υἱὸς τίκτεται τῷ ³ Reg xiii 2
 Δαβίδ, Ἰωσίας ὄνομα αὐτῷ. φασὶ δέ τινες καὶ τὸν
 Σαμψὼν ὑπὸ τοῦ Ἰακώβ προφητεύεσθαι λέγοντος· Δὰν ^{(Je xlix 16}
⁵ κρινεῖ τὸν ἑαυτοῦ λαὸν, ὥσπερ καὶ μία φυλὴ ἐν Ἰσραήλ·
 ἐπεὶ ἀπὸ τῆς φυλῆς τοῦ Δὰν γενόμενος ὁ Σαμψὼν ἔκρινε
 τὸν Ἰσραήλ. καὶ ταῦτα δὲ εἰς ἑλεγχον τῆς προπετείας
 τοῦ ἀποφνηαμένου μηδὲνα πλὴν Ἰωάννου προφητεύεσθαι
 εἰρήσθω, ταῦτα εἰρηκότος ἐν τῷ θέλειν αὐτὸν διηγεῖσθαι
¹⁰ τί τό· Ἐγὼ φωνῇ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ. Jo i 23

22. (13) Καὶ ἀπεσταλμένοι ἦσαν ἐκ τῶν Φαρι- Jo i 24 f.
 σαίων. καὶ ἠρώτησαν αὐτὸν καὶ εἶπαν αὐτῷ Τί οὖν
 βαπτίζεις εἰ σὺ οὐκ εἶ ὁ χριστὸς οὐδὲ Ἡλίας οὐδὲ ὁ
 προφήτης; Οἱ μὲν ἀπὸ Ἱεροσολύμων πέμψαντες τοὺς
¹⁵ ἐρωτήσοντας τὸν Ἰωάννην ἱερεῖς καὶ Λευῖτας μαθόντες ὅστίς
 τε οὐκ ἦν ὁ Ἰωάννης καὶ ὃς ἦν, σεμνοπρεπέστατα ἡσυχά-
 ζουσιν, οἷονεὶ συγκατατιθέμενοι διὰ τῆς σιωπῆς καὶ ἐμφαί-
 νοντες τὸ παραδέχεσθαι τὰ εἰρημένα, ὅτι ἀρμόζει τῇ τοῦ
 βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ φωνῇ εἰς τὸ εὐθύνειν τὴν ὁδὸν κυρίου
²⁰ τὸ βαπτίζειν. οἱ δὲ Φαρισαῖοι, αἵτε κατὰ τὸ ὄνομα ὄντες
 διηρημένοι τινὲς καὶ στασιώδεις, τὸ μὴ ὁμονοεῖν παριστᾶσι
 τοῖς ἐν τῇ μητροπόλει Ἰουδαίοις καὶ τοῖς λειτουργοῖς τῆς
 τοῦ θεοῦ θεραπείας, ἱερεῦσι καὶ Λευῖταις, διὰ τοῦ ἀπο-
 στείλαι οἷονεὶ ἐπιπληκτικῶς καὶ τὸ ὅσον ἐπ' αὐτοῖς κωλυ-
²⁵ τικῶς τοῦ βαπτίζειν τοὺς ἐρωτήσοντας· Τί οὖν βαπτίζεις Jo i 25
 εἰ σὺ οὐκ εἶ ὁ χριστὸς οὐδὲ Ἡλίας οὐδὲ ὁ προφήτης; καὶ
 τάχα εἰ συγκλῶσαιμεν εἰς ἓν σωματοποιοῦντες τὰ ἐν τοῖς
 εὐαγγελίοις γεγραμμένα, εἵπομεν ἂν νῦν μὲν αὐτοὺς ταῦτα
 εἰρηκέναι ὕστερον δὲ οὐκ οἶδ' ὅπως αὐτοὺς ἐπιδεδωκότας τῷ
¹²⁴ βαπτίσασθαι ἀκηκοέναι ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου τό· Γεννήματα Lc iii 7 f.
 ἐχιδνῶν, τίς ὑπέδειξεν ὑμῖν φνεῖν ἀπὸ τῆς μελλούσης cf. Mt iii 7 f.

7 προπετείας] coniec. Ruæus; MS. προφητείας
 μένοι (sic)

οἱ
 11 ἀπεσταλ-

ὀργῆς; ποιήσατε οὖν ἀξίους καρποὺς τῆς μετανοίας. ταῦτα γὰρ ὑπὸ τοῦ βαπτιστοῦ εἶρηται παρὰ τῷ Ματθαίῳ ἰδόντος πολλοὺς τῶν Φαρισαίων καὶ Σαδδουκαίων ἐρχομένους ἐπὶ τὸ βάπτισμα, δηλονότι οὐκ ἔχοντας καρποὺς μετανοίας καὶ φαρισαϊκῶς ἀλαζονευομένους ἐν ἑαυτοῖς ἐπὶ τῷ Ἀβραάμ ὡς πατρί· διόπερ ἐπιπλήσσονται ὑπὸ τοῦ τὸν ζῆλον Ἰησοῦ κατὰ τὴν κοινωνίαν τοῦ ἀγίου πνεύματος ἔχοντος Ἰωάννου. ἐπιπληκτικὸς γὰρ λόγος ὁ Μὴ δόξετε λέγειν ἐν ἑαυτοῖς Πατέρα ἔχομεν τὸν Ἀβραάμ· καὶ διδασκαλικὸς ὁ περὶ τοῦ καὶ τοὺς διὰ τὴν λιθίνην καρδίαν ἀπίστους λίθους ὀνομα- 10 ζομένους δυνάμει θεοῦ μεταβαλεῖν οἷους τε εἶναι ἀπὸ λίθων εἰς τέκνα Ἀβραάμ, ἐπεὶ γεγόνασιν ἐν ὀφθαλμοῖς τοῦ προφήτου, μὴ φεύγοντες τὴν θείαν αὐτοῦ ὄψιν· διόπερ τό· Λέγω ὑμῖν, ὅτι δύναται ὁ θεὸς ἐκ τῶν λίθων τούτων ἐγεῖραι τέκνα τῷ Ἀβραάμ· ὑπ' αὐτοῦ λέγεται. καὶ ἐπεὶ μὴ ποιή- 15 σαντες καρπὸν ἀξίον τῆς μετανοίας ἐρχονται ἐπὶ τὸ βάπτισμα, ἁρμονιώτατα πρὸς αὐτοὺς λέγεται τό· Ἡδὴ δὲ ἡ ἀξίνη πρὸς τὴν ῥίζαν τῶν δένδρων κείται· πᾶν δένδρον μὴ ποιῶν καρπὸν καλὸν ἐκκόπτεται καὶ εἰς τὸ πῦρ βάλλεται· οἷονεὶ γὰρ ἀντικρὺς φησι πρὸς αὐτοὺς Ἐπεὶ ἐληλύθατε ἐπὶ τὸ 20 βάπτισμα μὴ ποιήσαντες καρπὸν μετανοίας, δένδρον ἐστέ μὴ ποιῶν καρπὸν καλὸν, ἐκκοπήσόμενον ἀπὸ τῆς ὀξύτατης καὶ εὐτονωτάτης ἀξίνης τοῦ ζῶντος λόγου καὶ ἐνεργοῦς καὶ τομωτέρου ὑπὲρ πᾶσαν μάχαιραν δίστομον.

23. Παρέστησε δὲ τὸν τῶν Φαρισαίων περὶ αὐτῶν 25 λόγον καὶ ὁ Λουκᾶς διὰ τοῦ· Ἀνθρωποι δύο ἀνέβησαν εἰς τὸ ἱερὸν προσεύξασθαι, ὁ εἰς Φαρισαῖος καὶ ὁ ἕτερος τελώνης. καὶ ὁ Φαρισαῖος σταθεῖς ταῦτα πρὸς ἑαυτὸν προσηύχετο· Ὁ θεὸς, εὐχαριστῶ σοι ὅτι οὐκ εἰμὶ ὡς οἱ λοιποὶ τῶν ἀνθρώπων, ἄρπαγες, ἄδικοι, μοιχοί, ἢ καὶ ὡς 30 οὗτος ὁ τελώνης· ὅτε διὰ τούτους τοὺς λόγους ὁ τελώνης μᾶλλον αὐτοῦ εἰς τὸν οἶκον καταβαίνει δεδικαιωμένος, καὶ

17 αὐτοὺς] τοὺς (sic)
 αὐ

25 τὸν] τὸ αὐτῶν λόγον] αὐτο-

λόγων

ἐπιλέγεται πάντα τὸν ὑψοῦντα ἑαυτὸν ταπεινοῦσθαι. ὡς cf. Lc xviii
 ὑποκριταὶ τοίνυν, κατὰ τοὺς τοῦ σωτῆρος πρὸς αὐτοὺς ἔλεγ-¹⁴
 κτικοὺς λόγους, ἔρχονται ἐπὶ τὸ βάπτισμα, οὐ λανθάνοντες
 τὸν βαπτίζοντα, ἔτι ἔχοντες τῶν ἐχιδνῶν ἰὸν ὑπὸ τὰς γλῶσ-
 5 σας αὐτῶν καὶ τὸν τῶν ἀσπίδων· Ἰὸς γὰρ ἀσπίδων ὑπὸ Ps xiii (xiv)
 τὰ χεῖλη αὐτῶν. ἀληθῶς τε θυμὸς αὐτοῖς κατὰ τὴν ὁμοί-³
 ωσιν τοῦ ὄφews ἦν ἐμφαινόμενος καὶ διὰ τῆς πικρᾶς ταύτης
 125 ἐρωτήσεως τῆς· Τί οὖν βαπτίζεις, εἰ σὺ οὐκ εἶ ὁ χριστὸς Jo i 25
 οὐδὲ Ἠλίας οὐδὲ ὁ προφήτης; πρὸς οὓς εἶπομι' ἂν ὡς
 10 Χριστοῦ καὶ Ἠλίου καὶ τοῦ προφήτου βαπτιζόντων, τῆς δὲ
 ἐν τῇ ἐρήμῳ φωνῆς τοῦ βοῶντος ταύτην τὴν ἐξουσίαν μὴ
 εἰληφύϊας, Ὡ οὗτοι, ἀπηνῶς πυνθάνεσθε τοῦ ἀπεσταλ- cf. Mc i 2
 μένου ἀγγέλου πρὸ προσώπου Χριστοῦ κατασκευάσαι τὴν
 ὁδὸν αὐτοῦ ἔμπροσθεν αὐτοῦ, ὅλα τὰ κατὰ τὸν τόπον αὐτοῦ
 15 ἀγνοοῦντες μυστήρια· ὁ γὰρ χριστὸς, Ἰησοῦς ὢν κἀν μὴ
 βούλησθε, αὐτὸς οὐκ ἐβάπτισεν, ἀλλ' οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, Jo iv 2
 αὐτὸς ὢν ὁ προφήτης. πόθεν δὲ ὑμῖν πεπίστευται Ἠλίαν
 βαπτίσειν τὸν ἐλευσόμενον, οὐδὲ τὰ ἐπὶ τοῦ θυσιαστηρίου
 ξύλα κατὰ τοὺς τοῦ Ἀχαάβ χρόνους δεόμενα λουτροῦ ἵνα
 20 ἐκκαυθῇ, ἐπιφανέντος ἐν πυρὶ τοῦ κυρίου, βαπτίσαντα;
 ἐπικελεύεται γὰρ τοῖς ἱερεῦσι τοῦτο ποιῆσαι οὐ μόνον ἅπαξ,
 λέγει γάρ· Δευτερώσατε· ὅτε καὶ ἐδευτέρωσαν, καί· Τριω-³
 σάσατε· ὅτε καὶ ἐτρίσσωσαν. ὁ τοίνυν μὴ αὐτὸς βαπτίσας³⁴
 τότε ἀλλ' ἑτέροις τοῦ ἔργου παραχωρήσας, πῶς κατὰ τὰ
 25 ὑπὸ τοῦ Μαλαχίου λεγόμενα ἐπιδημήσας βαπτίζειν ἐμελλε; cf. Mal iv
 Χριστὸς οὖν ἐν ὕδατι οὐ βαπτίζει, ἀλλ' οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ·^{4 ff.}
 ἑαυτῷ δὲ τηρεῖ τὸ ἀγίῳ πνεύματι βαπτίζειν καὶ πυρί·
 cf. Mt iii 11;
 Lc iii 16
 παραδεξάμενος δὲ ὁ Ἡρακλέων τὸν τῶν Φαρισαίων λόγον,
 ὡς ὑγιῶς εἰρημένον περὶ τοῦ ὀφείλεσθαι τὸ βαπτίζειν
 30 Χριστῷ καὶ Ἠλίᾳ καὶ παντὶ προφήτῃ, αὐταῖς λέξεσί φησιν
 Οἷς μόνοις ὀφείλεται τὸ βαπτίζειν, καὶ ἐκ τῶν εἰρημένων
 μὲν ἡμῖν ἑναγχος ἐλεγχόμενος, μάλιστα δὲ ὅτι κοινότερον

τὸν προφήτην νενόηκεν· οὐ γὰρ ἔχει δεῖξαι τινα τῶν προφητῶν βαπτίσαντα. οὐκ ἀπιθάνως δὲ φησι πυνθάνεσθαι τοὺς Φαρισαίους κατὰ τὴν αὐτῶν πανουργίαν, οὐχὶ ὡς μαθεῖν θέλοντας.

24. (14) Ἐπεὶ δὲ ἀναγκαῖον ἡμῖν φαίνεται παρατιθέ- 5
 ναι τὰς ὁμοίας τῶν εὐαγγελίων λέξεις τοῖς ἐν χερσὶ ῥητοῖς,
 καὶ τοῦτο καθ' ἕκαστον μέχρι τέλους ποιεῖν ὑπὲρ τοῦ τὰ
 μὲν συγκρούειν δοκοῦντα ἀποδείκνυσθαι σύμφωνα, τὰ δ'
 ὁμοίως ἔχοντα ἕκαστον κατ' ἰδίαν σαφηνίζεσθαι, φέρε τοῦτο
 καὶ ἐνταῦθα ποιήσωμεν. τὸ γάρ· Φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ 10
 ἐρήμῳ Εὐθύνετε τὴν ὁδὸν κυρίου· παρὰ μὲν τῷ μαθητῇ τῷ
 Ἰωάννῃ ἐκ προσώπου τοῦ βαπτιστοῦ λέγεται· παρὰ δὲ τῷ
 Μάρκῳ ὡς ἀρχὴ τοῦ εὐαγγελίου Ἰησοῦ Χριστοῦ κατὰ τὴν
 Ἡσαΐον γραφὴν ἀναγέγραπται οὕτως· Ἀρχὴ τοῦ εὐαγ-
 γελίου Ἰησοῦ Χριστοῦ, καθὼς γέγραπται ἐν τῷ Ἡσαΐᾳ τῷ 15
 προφῆτῃ Ἰδοὺ ἐγὼ ἀποστέλλω τὸν ἄγγελόν μου πρὸ
 προσώπου σου, ὃς κατασκευάσει τὴν ὁδὸν σου· Φωνὴ
 βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ Ἐτοιμάσατε τὴν ὁδὸν κυρίου, εὐθείας
 ποιεῖτε τὰς τρίβους αὐτοῦ. οὐ κείται μέντοι γε ἐν τῷ 126
 προφῆτῃ Εὐθύνετε τὴν ὁδὸν κυρίου, ὅπερ παρέθετο ὁ 20
 Ἰωάννης. μή ποτ' οὖν ὁ Ἰωάννης ἐπιτεμνόμενος τό· Ἐτοι-
 μάσατε τὴν ὁδὸν κυρίου, εὐθείας ποιεῖτε τὰς τρίβους τοῦ
 θεοῦ ἡμῶν· ἀνέγραψεν· Εὐθύνετε τὴν ὁδὸν κυρίου· ὃ τι
 ὁ Μάρκος δύο προφητείας ἐν διαφόροις εἰρημέναις τόποις
 ὑπὸ δύο προφητῶν εἰς ἓν συνάγων πεποίηκε· Καθὼς γέ- 25
 γραπται ἐν τῷ Ἡσαΐᾳ τῷ προφῆτῃ Ἰδοὺ ἐγὼ ἀποστέλλω
 τὸν ἄγγελόν μου πρὸ προσώπου σου, ὃς κατασκευάσει
 τὴν ὁδὸν σου. φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ Ἐτοιμάσατε
 τὴν ὁδὸν κυρίου, εὐθείας ποιεῖτε τὰς τρίβους αὐτοῦ. τὸ
 μὲν γάρ· Φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ· μετὰ τὴν περὶ τοῦ 30
 Ἐζεκίου ἱστορίαν ἀναστάντος ἐκ τῆς νόσου εὐθέως ἀνα-
 γέγραπται, τὸ δέ· Ἰδοὺ ἐγὼ ἀποστέλλω τὸν ἄγγελόν μου

8 συγκρούειν 9 ὁμοίως] ὁμοιως ὡς
 28 om. ἐρήμῳ, sed add. extra lin.

21 Ἰωάννης] Μάρκος

πρὸ προσώπου σου· ὑπὸ Μαλαχίου. ὅπερ δὲ ἐποίησεν
 Ἰωάννης ἐπιτεμνόμενος ὃ παρέθετο ῥητὸν, τοῦτο ἐπ' ἄλλης
 λέξεως ὁ Μάρκος καὶ αὐτὸς ἐνέφηεν· ὁ μὲν γὰρ προφήτης
 φησὶν· Ἐτοιμάσατε τὴν ὁδὸν κυρίου, εὐθείας ποιεῖτε τὰς
 5 τρίβους τοῦ θεοῦ ἡμῶν· ὁ δὲ Μάρκος· Ἐτοιμάσατε τὴν Mc i 3
 ὁδὸν κυρίου, εὐθείας ποιεῖτε τὰς τρίβους αὐτοῦ. τὴν δ'
 ὁμοίαν ἐπιτομὴν πεποιήται καὶ ἐπὶ τοῦ· Ἰδοὺ ἐγὼ ἀπο- Mc i 2
 στέλλω τὸν ἄγγελόν μου πρὸ προσώπου σου, ὃς κατα-
 σκενύσει τὴν ὁδὸν σου. οὐ παρέθετο γὰρ τὸ προκείμενον
 10 τὸ Ἐμπροσθέν μου.

25. Ἔτι ἐπὶ τό· Ἀπεσταλμένοι ἦσαν ἐκ τῶν Φαρι- Jo i 24
 σαίων, καὶ ἠρώτησαν αὐτόν· ἐξετάζοντες ἡμεῖς προετάξαμεν
 τὴν ἐρώτησιν τῶν Φαρισαίων, ὡς σεσιωπημένην παρὰ τῷ
 Ματθαίῳ, τοῦ ἀναγεγραμμένου γεγονέναι παρὰ τῷ Ματθαίῳ,
 15 ὅτι Ἰδὼν ὁ Ἰωάννης πολλοὺς τῶν Φαρισαίων καὶ Σαδδου- Mt iii 7
 καίων ἐρχομένους ἐπὶ τὸ βάπτισμα εἶπεν αὐτοῖς Γεννήματα
 ἐχιδνῶν, καὶ τὰ ἐξῆς· ἀκόλουθον γάρ ἐστι πρῶτον πυθέσθαι,
 εἴτ' ἐληλυθέναι. καὶ τοῦτο παρατηρητέον, ὅτι ὁ μὲν Ματ-
 θαῖος ἐκπορευομένους πρὸς τὸν Ἰωάννην τὰ Ἱεροσόλυμα Mt iii 5 f.
 20 καὶ πᾶσαν τὴν Ἰουδαίαν καὶ πᾶσαν τὴν περίχωρον τοῦ
 Ἰορδάνου ἐπὶ τῷ βαπτίσασθαι ἐν τῷ Ἰορδάνῳ ποταμῷ,
 ἐξομολογουμένους ἑαυτῶν τὰς ἁμαρτίας, οὐδένα λόγον
 ἐπιπληκτικὸν καὶ ἐλεγκτικὸν φησιν ἀκηκοέναι ἀπὸ τοῦ
 βαπτιστοῦ, μόνους δὲ τοὺς ἑοραμένους πολλοὺς τῶν Φαρι-
 25 σαίων καὶ Σαδδουκαίων ἐληλυθότας ἀκηκοέναι τό· Γεννή-
 ματα ἐχιδνῶν, καὶ τὰ ἐξῆς· ὁ δὲ Μάρκος οὐδέν φησιν ἐπι-
 πληκτικὸν εἰρησθαι ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου τοῖς ἐληλυθόσιν,
 οὓσι πάσῃ τῇ Ἰουδαίᾳ καὶ Ἱεροσολυμίταις πᾶσι, καὶ βα-
 127 πτιζομένοις ὑπ' αὐτοῦ ἐν τῷ Ἰορδάνῳ καὶ ἐξομολογουμένοις
 30 τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν, ἀκολούθως τῷ μηδὲ ὠνομακέναι τοὺς
 Φαρισαίους καὶ Σαδδουκαίους. ἔτι δὲ καὶ τοῦτο ἀναγκαῖον
 ἡμᾶς παραθέσθαι, ὅτι ἀμφότεροι μὲν, ὃ τε Ματθαῖος καὶ Mc iii 5 f.
 Mc i 5

ὁ Μάρκος, ἐξομολογουμένους τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν φασὶ
 βαπτίζεσθαι πᾶσαν Ἱεροσόλυμα καὶ πᾶσαν τὴν Ἰουδαίαν
 καὶ πᾶσαν τὴν περίχωρον τοῦ Ἰορδάνου, ἣ πᾶσαν τὴν
 Ἰουδαίαν χώραν καὶ τοὺς Ἱεροσολυμίτας πάντας· ὁ δὲ
 cf. Mt iii 7 Ματθαῖος εἰσάγει μὲν ἐρχομένους ἐπὶ τὸ βάπτισμα τοὺς 5
 Φαρισαίους καὶ Σαδδουκαίους, οὐ μὴν ἐξομολογουμένους τὰς
 ἁμαρτίας αὐτῶν· διόπερ εἰκὸς καὶ τοῦτο εὐλογον εἶναι
 αἴτιον τοῦ ἀκηκοέναι αὐτοὺς Γεννήματα ἐχιδνῶν.

26. Μὴ ὑπολάβῃς ὃ ἡμᾶς καὶ ἀκαίρως τὰ ἀπὸ τῶν
 ἐτέρων εὐαγγελίων παρατεθείσθαι, τὰ ἐκ τῶν ἀπεσταλμένων 10
 ἐκ τῶν Φαρισαίων καὶ ἐρωτησάντων τὸν Ἰωάννην ἐξετά-
 ζοντας. εἰ γὰρ καλῶς ἐφηρμόσαμεν τὴν τῶν Φαρισαίων
 πεῦσιν, ἀναγεγραμμένην παρὰ τῷ μαθητῇ Ἰωάννῃ, τῷ
 βαπτισμῷ αὐτῶν παρὰ τῷ Ματθαίῳ κειμένῳ, ἀκόλουθον
 ἦν ἐξετάσαι τὰ κατὰ τοὺς τόπους καὶ παραθέσθαι τὰ εὐρε- 15
 θέντα παρατηρήματα. ὁμοίως δὲ τῷ Μάρκῳ καὶ ὁ Λουκᾶς
 τοῦ· Φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ· μέμνηται ἀπὸ ἰδίου
 Lc iii 2 ff. προσώπου οὕτως· Ἐγένετο ῥῆμα θεοῦ ἐπὶ Ἰωάννην τὸν
 Ζαχαρίου υἱὸν ἐν τῇ ἐρήμῳ, καὶ ἦλθεν εἰς πᾶσαν περίχωρον
 τοῦ Ἰορδάνου κηρύσσων βάπτισμα μετανοίας εἰς ἄφεσιν 20
 ἁμαρτιῶν, ὡς γέγραπται ἐν βίβλῳ λόγων Ἡσαΐου τοῦ
 Is xl 3—6 προφήτου· Φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ· Ἐτοιμάσατε τὴν
 ὁδὸν κυρίου, εὐθείας ποιεῖτε τὰς τρίβους αὐτοῦ. προσέθηκε
 δὲ ὁ Λουκᾶς καὶ τὰ ἐξῆς τῆς προφητείας· Πᾶσα φάραγξ
 πληρωθήσεται καὶ πᾶν ὄρος καὶ βουνὸς ταπεινωθήσεται, 25
 καὶ ἔσται τὰ σκολιὰ εἰς εὐθείας καὶ αἱ τραχεῖαι εἰς ὁδοὺς
 λείας· καὶ ὄψεται πᾶσα σὰρξ τὸ σωτήριον τοῦ θεοῦ· ὁμοίως
 τῷ Μάρκῳ ἀναγράφας τό· Εὐθείας ποιεῖτε τὰς τρίβους
 αὐτοῦ, ἐπιτεμνόμενος, ὡς προειρήκαμεν, τό· Εὐθείας ποιεῖτε
 τὰς τρίβους τοῦ θεοῦ ἡμῶν. ἀντὶ δὲ τοῦ· Καὶ ἔσται πάντα 30
 σκολιὰ εἰς εὐθείας· χωρὶς τοῦ Πάντα τὴν λέξιν ἔθηκε,
 μετὰ τοῦ ἀντὶ ἐνικοῦ τοῦ Εἰς εὐθείαν πεποιηκέναι πλη-

θυντικὸν Εὐθείας. ἔτι δὲ καὶ ἀντὶ τοῦ· Ἡ τραχεῖα εἰς πεδιά· ἐποίησε· Καὶ αἱ τραχεῖαι εἰς ὁδοὺς λείας· παραλιπὼν τε· Καὶ ὀφθήσεται ἡ δόξα κυρίου· παρέθετο τὸ ἐξῆς, τό· Καὶ ὄψεται πᾶσα σὰρξ τὸ σωτήριον τοῦ θεοῦ. χρήσιμοι
5 δὲ αἱ παρατηρήσεις πρὸς ἀπόδειξιν περὶ τοῦ ἐπιτέμεσθαι τοὺς εὐαγγελιστὰς τὰ προφητικά.

27. Ἐτι δὲ καὶ τοῦτο παρατηρητέον, ὅτι τὸ Γεννήματα
128 ἐχιδνῶν καὶ τὰ ἐξῆς ὁ μὲν Ματθαῖος τοῖς Φαρισαίοις καὶ Σαδδουκαίοις ἐρχομένοις ἐπὶ τὸ βάπτισμα εἰρῆσθαι φησιν,
10 ἐτέροις οὖσιν παρὰ τοὺς ἐξομολογουμένους τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν καὶ μηδὲν τοιοῦτον ἀκούοντας· ὁ δὲ Λουκᾶς τοῖς ἐκπορευομένοις ὄχλοις βαπτισθῆναι ὑπ' αὐτοῦ ταῦτ' εἰρῆσθαι ἀναγράφει, οὐ ποιήσας δύο τάγματα βαπτιζομένων, ὅπερ παρὰ τῷ Ματθαίῳ εὗρομεν. εἰκότως δὲ καὶ οὗτος, ἐπεὶ οἱ
15 ὄχλοι οὐκ ἐν ἐπαίνῳ τάσσονται, ὡς τοῖς τηροῦσι σαφὲς ἔσται, τοῖς ὄχλοις εἰσάγει λέγοντα τὸν βαπτιστὴν τὸ Γεννήματα ἐχιδνῶν καὶ τὰ ἐξῆς. ἔτι δὲ πρὸς μὲν τοὺς Φαρισαίους καὶ Σαδδουκαίους Ποιήσατε εἰρηται ἐνικῶς Mt iii 8
καρπὸν ἄξιον τῆς μετανοίας· πρὸς δὲ τοὺς ὄχλους πλη-
20 θυντικῶς ἀξίους καρποὺς τῆς μετανοίας. τάχα γὰρ οἱ μὲν Φαρισαῖοι τὸν ἐξαίρετον ἀπαιτοῦνται καρπὸν μετανοίας, οὐκ ἄλλον ὄντα τοῦ υἱοῦ καὶ τῆς εἰς αὐτὸν πίστεως, οἱ δὲ ὄχλοι, οὐδὲ ἀρχὴν ἔχοντες ἀγαθῶν, πάντας ἀπαιτοῦνται τοὺς καρποὺς τῆς μετανοίας· διόπερ πρὸς αὐτοὺς τὸ πλη-
25 θυντικὸν εἰρηται. λέγεται πρὸς τούτοις τοῖς Φαρισαίοις· Μὴ δόξητε λέγειν ἐν ἑαυτοῖς Πατέρα ἔχομεν τὸν Ἀβραάμ. Mt iii 9
οἱ μὲν γὰρ ὄχλοι νῦν ἀρχὴν ἔχουσι, δοκοῦντες εἰσάγεσθαι εἰς τὸν θεῖον λόγον, τοῦ προσιέναι τῇ ἀληθείᾳ· διόπερ ἄρχονται λέγειν ἐν ἑαυτοῖς· Πατέρα ἔχομεν τὸν Ἀβραάμ· cf. Lc iii 8
30 οἱ δὲ Φαρισαῖοι οὐκ ἄρχονται, ἀλλὰ πρὸ πολλοῦ τοῦτο δοξάζουσι. πλὴν ἐκάτεροι τοὺς προειρημένους λίθους δεικνυμένους ἀκούουσιν δύνασθαι ἐγερθῆναι τέκνα τῷ Ἀβραάμ, ἀπὸ τῆς ἀναισθησίας καὶ νεκρότητος ἀνασπασομένους.

28. Παρατήρει δὲ ὅτι τοῖς μὲν Φαρισαίοις, κατὰ τὸ εἶρη-
 Hos x 13 μένον ἐν τῷ προφῆτῃ· Ἐφάγετε καρπὸν ψευδῆ· ἔχουσι μὲν
 Mt iii 10 καρπὸν ψευδῆ, λέγεται· Πᾶν οὖν δένδρον μὴ ποιῶν καρπὸν
 καλὸν ἐκκόπτεται καὶ εἰς πῦρ βάλλεται, τοῖς δὲ ὄχλοις,
 οὐδ' ὅλως καρποφοροῦσι, τό· Πᾶν οὖν δένδρον μὴ ποιῶν 5
 καρπὸν ἐκκόπτεται. τὸ μὲν γὰρ μὴ ἔχον καρπὸν οὐδὲ καλὸν
 ἔχει καρπὸν· διόπερ ἐκκοπῆς ἐστὶν ἄξιον. τὸ δὲ ἔχον
 καρπὸν οὐ πάντως καλὸν ἔχει καρπὸν· διόπερ καὶ αὐτὸς
 εὐλόγως ὑπὸ τῆς ἀξίτης καταβάλλεται. ἐὰν δὲ ἀκριβέ-
 στερον ἐρευνήσωμεν τὰ περὶ τοὺς καρποὺς, εὐρήσομεν ὅτι 10
 ἀμήχανον τὸ ἄρτι τοῦ γεωργεῖσθαι ἀρχόμενον, κἂν καρπο-
 φορῇ, τοὺς πρῶτους ἐνεγκύν καρποὺς καλοὺς. ἀγαπᾷ δὲ
 ὁ γεωργὸς πρῶτον τὸ ἐνεγκύν αὐτὸ τοὺς ἐπιβάλλοντας
 καρποὺς τῷ ἀρχομένῳ γεωργίᾳς, ὕστερον ὁδῶ διὰ τῶν πρε-
 πόντων γεωργικῇ καθαρσίῳ μετὰ τοὺς ὁποίους δῆποτε 129
 καρποὺς ληψόμενος καὶ καρποὺς καλοὺς· καὶ ὁ νόμος δὲ
 ταύτῃ τῇ ἐκδοχῇ ἡμῶν μαρτυρεῖ, λέγων δεῖν τὸν φυτεύοντα
 Le xix 23 f. τρία ἔτη ποιεῖν ἀπερικάθαρτον ἐῶντα τὸ πεφυτευμένον,
 οὐκ ἐσθιομένων αὐτοῦ τῶν καρπῶν· Τρία γὰρ, φησὶν, ἔτη
 ὑμῖν ὁ καρπὸς ἀπερικάθαρτος οὐ βρωθήσεται, τῷ δὲ τετάρτῳ 20
 ἔτει ἔσται πᾶς ὁ καρπὸς ἅγιος, αἰνετὸς τῷ κυρίῳ. εὐλόγως
 τοῖνυν πρὸς τοὺς ὄχλους χωρὶς τῆς τοῦ Καλοῦ προσθήκης
 λέγεται· Πᾶν οὖν δένδρον μὴ ποιῶν καρπὸν ἐκκόπτεται
 καὶ εἰς πῦρ βάλλεται· καὶ τὸ ἐπὶ πλείον δὲ φέρον καρπὸν
 ὁμοιον τῇ ἀρχῇ, δένδρον τυγχάνον μὴ ποιῶν καρπὸν καλόν, 25
 ἐκκόπτεται καὶ εἰς πῦρ βάλλεται, ἐπὶ ἐνστάσεως τῆς μετὰ
 τὴν τριάδα εἰσαγωγῆς ἐν τῇ τετράδι γενομένης μὴ ποιῇ
 καρπὸν ἅγιον, αἰνετὸν τῷ κυρίῳ. ταῦτα δὲ πάντα εἰ καὶ
 μετὰ παρεκβάσεως ἡμῖν εἰρησθαι δοκεῖ παρατιθεμένοις καὶ
 τὰ ἀπὸ τῶν λοιπῶν εὐαγγελίων, οὐκ ἄκαιρα δὲ ἐμοὶ φαί- 30
 νεται οὐδὲ ἀλλότρια τῆς ἐνεστηκυίας σκέψεως. Φαρισαῖοι
 γὰρ ἀποστέλλουσι πρὸς τὸν Ἰωάννην μετὰ τοὺς ἀπὸ

10 εὐρίσωμεν
 τεύοντα

13 αὐτὸ τοὺς] αὐτοὺς pr. man.
 19 οὐ καὶ σθιομένων

27 γενόμενος
 17 φη-

Ἱεροσολύμων ἱερεῖς καὶ Λευίτας πεμφθέντας ἐρωτήσαι
αὐτὸν ὅστις εἴη, ἐξετάζοντες· Τί οὖν βαπτίζεις, εἰ σὺ Jo i 25
οὐκ εἶ ὁ χριστὸς οὐδὲ Ἠλίας οὐδὲ ὁ προφήτης; καὶ ἐξε-
τάσαντες ἐνταῦθα, ἐξῆς παραγινόμενοι βαπτισόμενοι, ὥς ὁ cf. Mt iii 7
5 Ματθαῖος ἀναγράφει, ἀκούουσι δὲ τὰ ἀρμόζοντα αὐτῶν τῇ
ἀλαζονείᾳ καὶ ὑποκρίσει. ἐπεὶ δὲ ὅμοια ἦν τὰ τούτοις
εἰρημένα τοῖς λεγομένοις πρὸς τοὺς ὄχλους, ἐχρῆν τὴν τῶν
ῥητῶν σύγκρισιν καὶ σαφήνειαν ποιήσασθαι· ὧν γινομένων
πλείονα ἀπήτησεν ἡμᾶς ἡ ἀκολουθία θεωρῆσαι. ἔτι δὲ καὶ
10 ταῦτα τοῖς εἰρημένοις δεόντως προσθήσομεν· δύο τάγματα
πεμπόντων παρὰ τῷ Ἰωάννῃ ἀναγέγραπται, ἐν μὲν Ἰουδαίων
τῶν ἀπὸ Ἱεροσολύμων ἀποστελλόντων ἱερεῖς καὶ Λευίτας,
ἕτερον δὲ Φαρισαίων ἐπαπορούντων διὰ τί βαπτίζει. καὶ
ἀποδεδώκαμεν ὅτι μετὰ τὴν πεῦσιν οἱ Φαρισαῖοι παρα-
15 γίνονται βαπτισόμενοι. μήποτ' οὖν πρὸ τούτων οἱ πρὸ
τούτων ἀποστείλαντες ἀπὸ Ἱεροσολύμων Ἰουδαῖοι παρα-
δεξάμενοι τοὺς Ἰωάννου λόγους, ἅτε πρότεροι τῶν Φαρισαίων
πέμψαντες, καὶ πρότεροι ἔρχονται. Ἱεροσόλυμα γὰρ, πᾶσα cf. Mt iii 5
Ἰουδαία καὶ ἀκολούθως πᾶσα ἡ περίχωρος τοῦ Ἰορδάνου
20 ἐβαπτίζοντο ἐν τῷ Ἰορδάνῃ ποταμῷ ὑπ' αὐτοῦ, ἐξομολο-
γούμενοι τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν, ἥ ὥς ὁ Μάρκος φησὶν·
130 Ἐξεπορεύετο πρὸς αὐτὸν πᾶσα ἡ Ἰουδαία χώρα καὶ οἱ Mc i 5
Ἱεροσολυμίται πάντες, καὶ ἐβαπτίζοντο ὑπ' αὐτοῦ ἐν τῷ
Ἰορδάνῃ ποταμῷ, ἐξομολογούμενοι τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν.
25 οὔτε μέντοι Ματθαῖος τοὺς Φαρισαίους καὶ Σαδδουκαίους,
πρὸς οὓς λέγεται Γεννήματα ἐχιδνῶν, οὔτε Λουκᾶς τοὺς
ὄχλους τὴν αὐτὴν ἐπίπληξιν ἀκούοντας εἰσάγουσιν ἐξο-
μολογουμένους τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν.

29. Ἄξιον δὲ ἐπαπορῆσαι πῶς πάσης τῆς Ἱεροσολυ-
30 μιτῶν πόλεως καὶ πάσης τῆς Ἰουδαίας καὶ πάσης τῆς περι-
χώρου τοῦ Ἰορδάνου βαπτιζομένων ἐν τῷ Ἰορδάνῃ ὑπὸ
Ἰωάννου ὁ σωτὴρ φησιν· Ἐλήλυθεν ὁ Ἰωάννης ὁ βα- Mt xi 18

9 ἀπήντησεν

21 Μάρκος] Λουκᾶς

15 βαπτισόμενοι

30 om. καὶ—Ἰουδαίας, sed add. in mg.

17 τοὺς] τοῦ pr. man.

- πτιστῆς μήτε ἐσθίων μήτε πίνων, καὶ λέγετε Δαιμόνιον ἔχει·
 Mt xxi 23 ff. καὶ πρὸς τοὺς πυθομένους· Ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιεῖς;
 λέγει· Καγὼ ἐρωτήσω ὑμᾶς ἓνα λόγον, ὃν ἐὰν εἴπητέ μοι,
 καγὼ ὑμῖν ἐρῶ ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιῶ· Τὸ βάπτισμα
 τὸ Ἰωάννου πόθεν ἦν; ἐξ οὐρανοῦ ἢ ἐξ ἀνθρώπων; ὅτε καὶ 5
 διαλογιζόμενοί φασιν· Ἐὰν εἴπωμεν Ἐξ οὐρανοῦ, ἐρεῖ Διὰ
 τί οὐκ ἐπιστεύσατε αὐτῷ; λύεται δὲ τὸ ἀπορηθὲν οὕτως·
 cf. Mt iii 7 Φαρισαῖοι, ὡς προτετηρήκαμεν, οἱ ἀκούσαντες Γεννήματα
 ἐχιδνῶν, οὐ πεπιστευκότες αὐτῷ παραγίνονται ἐπὶ τὸ βά-
 πτισμα, εἰκὸς ὅτι τὸν ὄχλον φοβούμενοι καὶ κατὰ τὴν πρὸς 10
 ἐκείνους ὑπόκρισιν ἀξιούντες λούσασθαι, ἵνα μὴ δοκοῖεν
 ἐναντιοῦσθαι τοῖς τοιούτοις. φρονούντες γοῦν αὐτὸν ἀπ'
 ἀνθρώπων ἔχειν καὶ οὐκ ἀπ' οὐρανοῦ τὸ βαπτίζειν, διὰ τὸν
 cf. Lc xx 6 ὄχλον, μήποτε λιθασθῶσιν, φοβούνται ὅπερ ὑπολαμβά-
 νουσιν εἰπεῖν· ὥστε οὐκ ἐναντιοῦται ὑπὸ τοῦ σωτήρος 15
 ἐιρημένα πρὸς τοὺς Φαρισαίους τοῖς ἀναγεγραμμένοις ἐν
 τοῖς εὐαγγελίοις περὶ τοῦ πλήθους τῶν παρὰ τῷ Ἰωάννῃ
 cf. Lc vii 33; xi 15 βαπτισαμένων. τοῦ θράσους δὲ τῶν Φαρισαίων ἦν δαι-
 μόνιον ἔχειν λέγειν τὸν Ἰωάννην, καὶ ἐν Βεελζεβούλ τῷ
 ἄρχοντι τῶν δαιμονίων τὰς δυνάμεις φάσκειν τὸν Ἰησοῦν 20
 πεποιηκέναί.
 Jo i 26 f. 30. (15) Ἀπεκρίνατο αὐτοῖς ὁ Ἰωάννης λέγων
 Ἐγὼ βαπτίζω ἐν ὕδατι μέσος· ἡμῶν ἔστηκεν ὃν
 ὑμεῖς οὐκ οἴδατε, ὅπως μοι ἐρχόμενος, οὐκ οὐκ εἰμὶ
 ἐγὼ ἄξιος ἵνα λύσω αὐτοῦ τὸν ἱμάντα τοῦ ἵποδῆ- 25
 ματος. Ὁ μὲν Ἡρακλέων οἶεται ὅτι ἀποκρίνεται ὁ Ἰωάννης
 τοῖς ἐκ τῶν Φαρισαίων πεμφθεῖσιν, οὐ πρὸς ὃ ἐκείνοι ἐπη-
 ρώτων, ἀλλ' ὃ αὐτὸς ἐβούλετο, ἑαυτὸν λανθάνων ὅτι κατη-
 γορεῖ τοῦ προσφῆτου ἀμαθίας, εἶγε ἄλλο ἐρωτώμενος περὶ
 ἄλλου ἀποκρίνεται· χρηὴ γὰρ καὶ τοῦτο φυλάττεσθαι ὡς 30
 ἐν κοινολογίᾳ ἀμάρτημα τυγχάνον. ἡμεῖς δὲ φαμεν ὅτι 131

3 δν] intra lin. 12 τοσούτοις 23 post μέσος ins. δὲ
 intra lin. ἔστηκεν 24 ante ὅπως add. in mg. pr. man.
 αὐτός ἐστιν ὁ 28 μανθάνων

μάλιστα πρὸς ἔπος ἐστὶν ἡ ἀπόκρισις· πρὸς γὰρ τό· τί Jo i 25
 οὖν βαπτίζεις, εἰ σὺ οὐκ εἶ ὁ χριστός; τί ἄλλο ἔχρην εἰπεῖν
 ἢ τὸ ἴδιον παραστήσαι βάπτισμα σωματικώτερον τυγχάνον;
 Ἐγὼ γάρ, φησὶν, βαπτίζω ἐν ὕδατι. καὶ τοῦτο εἰπὼν πρὸς Jo i 26
 5 τό· τί οὖν βαπτίζεις; πρὸς τὸ δεύτερον· Εἰ σὺ οὐκ εἶ ὁ
 χριστός· δοξολογίαν περὶ τῆς προηγουμένης οὐσίας Χριστοῦ
 διηγείται, ὅτι δύναμιν τοσαύτην ἔχει ὡς καὶ ἀόρατος εἶναι
 τῇ θεϊότητι αὐτοῦ, παρὼν παντὶ ἀνθρώπῳ παντὶ δὲ καὶ
 ὅλῳ τῷ κόσμῳ συμπάρεκτεινόμενος· ὅπερ δηλοῦται διὰ τοῦ
 10 Μέσος ὕμῶν ἔστηκεν. καὶ ἐπεὶ οὐδὲν οἱ προσδοκῶντες
 Χριστοῦ ἐπιδημίαν Φαρισαῖοι τηλικούτον περὶ αὐτοῦ ἐώρων,
 ἀνθρωπον τέλειον ἅγιον μόνον ὑπολαμβάνοντες αὐτὸν εἶναι,
 ἐμμελῶς ἐλέγχει τὴν περὶ τῆς ὑπεροχῆς αὐτοῦ Φαρισαίων
 ἄγνοιαν, προστιθεὶς τῷ· Μέσος ὕμῶν ἔστηκε· τό· Ὅν ὑμεῖς
 15 οὐκ οἴδατε. καὶ ἵνα μή τις ὑπολάβῃ ἕτερον εἶναι τὸν
 ἀόρατον καὶ διήκοντα ἐπὶ πάντα ἄνθρωπον, ἢ καὶ ἐπὶ ὅλον
 τὸν κόσμον, παρὰ τὸν ἐνανθρωπήσαντα καὶ ἐπὶ τῆς γῆς
 ὀφθέντα καὶ τοῖς ἀνθρώποις συναναστραφέντα, συνάπτει τῷ·
 Μέσος ὕμῶν ἔστηκεν, ὃν ὑμεῖς οὐκ οἴδατε· τό· Ὅπισθ' μου
 20 ἔρχόμενος· τοῦτ' ἔστι μετ' ἐμὲ φανερωθησόμενος. οὐ καὶ
 τὴν ὑπερβάλλουσαν ὑπεροχὴν συνιείς παρὰ τὴν ἑαυτοῦ
 φύσιν, ἀμφιβαλλομένην ὑπὸ τινων μήποτ' ἄρ' αὐτὸς εἴη
 Χριστὸς, ὅσον ἀπολείπεται τῆς τοῦ χριστοῦ μεγαλειότητος
 παραστήσαι βουλόμενος, ἵνα μή τις εἰς αὐτὸν λογίσσῃται cf. 2 Co xii 6
 25 ὑπὲρ ὃ βλέπει ἢ ἀκούει ἐξ αὐτοῦ, λέγει καὶ τό· Οὐ οὐκ εἰμὶ
 ἐγὼ ἄξιος ἵνα λύσω αὐτοῦ τὸν ἱμάντα τοῦ ὑποδήματος·
 αἰνιττόμενος τὸ οὐχ ἱκανὸς εἶναι τὸν περὶ τῆς ἐνσωματώσεως
 αὐτοῦ λόγον, οἰονεὶ δεδεμένον καὶ κεκρυμμένον τοῖς μὴ
 νοοῦσι, λύσαι καὶ σαφηνίσαι, ὥστε ἄξιόν τι τῆς τοσαύτης
 30 ἐπιδημίας εἰς οὕτω βραχύτητα συνεσταλμένης εἰπεῖν.

31. (16) Οὐκ ἄκαιρον δὲ ἐξετάζουσιν ἡμῖν τό· Ἐγὼ

1 τί οὖν^{δο} intra lin.

2 τί ἄλλοις^ο χρῆν (sic)

3 τε^{το} (sic)

23 ὅσον^{δο} ὃν (sic)

28 δεδομένον^ε

- Jo i 26 βαπτίζω ἐν ὕδατι· τὰς ὁμοίας τῶν εὐαγγελιστῶν παραθέσθαι
περὶ τούτου λέξεις καὶ συγκρίναι τῇ προκειμένῃ. φησὶ
Mt iii 7, 11 τοίνυν ὁ Ματθαῖος· Ἰδὼν πολλοὺς τῶν Φαρισαίων καὶ Σαδ-
δουκαίων ἐρχομένους ἐπὶ τὸ βάπτισμα, μετὰ τὰ ἐπιπλη-
κτικὰ περὶ ὧν ἐξητάσαμεν· Ἐγὼ μὲν ὑμᾶς ἐν ὕδατι βαπτίζω 5
εἰς μετάνοιαν· ὁ δὲ ὀπίσω μου ἐρχόμενος ἰσχυρότερός μου
ἐστίν, οὗ οὐκ εἰμὶ ἱκανὸς· τὰ ὑποδήματα βαστάσαι· αὐτὸς
ὑμᾶς βαπτίσει ἐν πνεύματι ἁγίῳ καὶ πυρί· σύμφωνον τῷ
κατὰ Ἰωάννην λόγῳ τὴν ὁμολογίαν τοῦ ἐν ὕδατι βαπτίσμα-
τος πρὸς τοὺς πεμφθέντας ἐκ τῶν Φαρισαίων λέγοντι. ὁ δὲ 10
Mc i 7 f. Μάρκος· Ἐκήρυσσε, φησὶν, Ἰωάννης λέγων Ἐρχεται ὁ
ἰσχυρότερός μου ὀπίσω, οὗ οὐκ εἰμὶ ἱκανὸς κύψας λῦσαι τὸν 132
ἱμάντα τῶν ὑποδημάτων αὐτοῦ. ἐγὼ ἐβάπτισα ὑμᾶς ὕδατι,
αὐτὸς δὲ βαπτίσει ὑμᾶς ἐν πνεύματι ἁγίῳ· πρὸς πλείονας
καὶ πάντας τοὺς ἀκούοντας διδάσκων ταῦτα κεκηρῦχθαι. 15
Lc iii 15 f. ὁ δὲ Λουκᾶς φησιν ὅτι Προσδοκῶντος τοῦ λαοῦ, καὶ διαλογι-
ζομένων πάντων ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν περὶ τοῦ Ἰωάννου,
μήποτε αὐτὸς εἴη ὁ χριστὸς, ἀπεκρίνατο λέγων πᾶσιν ὁ
Ἰωάννης Ἐγὼ μὲν ὕδατι βαπτίζω ὑμᾶς· ἔρχεται δὲ ἰσχυρό-
τερός μου, οὗ οὐκ εἰμὶ ἱκανὸς λῦσαι τὸν ἱμάντα τῶν ὑπο- 20
δημάτων αὐτοῦ· αὐτὸς ὑμᾶς βαπτίσει ἐν πνεύματι ἁγίῳ καὶ
πυρί.

32. (17) Ἐχοντες τοίνυν τὰς ὁμοίας λέξεις τῶν τεσσά-
ρων, φέρε κατὰ τὸ δυνατόν ἰδῶμεν ἰδίᾳ τὸν νοῦν ἐκάστης
καὶ τὰς διαφορὰς, ἀρξάμενοι ἀπὸ τοῦ Ματθαίου, ὃς καὶ 25
παραδέδοται πρῶτος τῶν λοιπῶν τοῖς Ἑβραίοις ἐκδεδωκέναι
Mt iii 11 τὸ εὐαγγέλιον, τοῖς ἐκ περιτομῆς πιστεύουσιν. Ἐγὼ μὲν,
φησὶν, ὑμᾶς ἐν ὕδατι βαπτίζω εἰς μετάνοιαν· οἰοεὶ καθαί-
ρων καὶ ἀποτρεπόμενος ἀπὸ τῶν χειρόνων καὶ ἐπὶ μετάνοιαν
cf. Lc i 17 παρακαλῶν· Ἐτοιμάσαι γὰρ κυρίῳ λαὸν κατεσκευασμένον 30
ἐγὼ ἐλήλυθα, καὶ χώραν διὰ τοῦ βαπτίσματος τῆς μετα-
νοίας εὐτρεπίσαι τῷ μετ' ἐμὲ ἥξοντι, καὶ διὰ τοῦτο ἰσχυ-

4 ἐπιπληκτικὰ] ἐπικλητικὰ pr. man. 25 ἡ (sic) 32 καὶ]
intra lin.

- ρότερον πολλῶ τῆς ἐμῆς δυνάμεως καὶ κρεῖττον ὑμᾶς
 ὠφελήσονται· οὐ σωματικὸν γὰρ τὸ ἐκείνου βάπτισμα, τὸν
 μετανοοῦντα πληροῦντος ἁγίου πνεύματος, καὶ θειότερου
 πυρὸς πᾶν ὕλικὸν ἀφανίζοντος καὶ πᾶν γεῶδες ἐξαναλίσκον-
 5 τος, οὐ μόνον ἀπὸ τοῦ χωρήσαντος αὐτὸ ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοῦ
 τῶν ἐχόντων ἀκούοντος. τοσοῦτον δέ ἐστιν ἐμοῦ ἰσχυ-
 ρότερος ὁ μετ' ἐμὲ ἐρχόμενος, ὡς μηδὲ τὰ τῆς περιβολῆς
 τῶν περὶ αὐτὸν δυνάμεων ἐσχάτων, οὐχὶ γυμνῶν ἐκκει-
 μένων, ὥστε καὶ τοὺς τυχόντας νοεῖν αὐτὰ δύνασθαι, ἱκανόν
 10 με τυγχάνειν βαστάσαι, μηδὲ ταῦτα ὑπομένοντας φέρειν.
 οὐκ οἶδα δὲ ὁπότερον εἴπω, πότερον τὴν πολλὴν μου
 ἀσθένειαν, τὰ εὐτελῇ τοῦ χριστοῦ συγκρίσει τῶν περὶ
 ἑαυτὸν μειζόνων φέρειν μὴ δυναμένην, ἢ δὴ τὴν ἐκείνου
 ὑπερβάλλουσιν καὶ μείζονα παντὸς τοῦ κόσμου θειότητα·
 15 εἶγε ἐγὼ, ὁ τηλικαύτην χωρήσας χάριν ὡς καὶ προφητείας
 ἡξιώσθαι με, προλεγουμένης τὰ περὶ τῆς εἰς τὸν βίον τῶν
 ἀνθρώπων ἐπιδημίας μου ἐν τῷ· Ἐγὼ φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ Joh 23
 ἐρήμῳ· καὶ· Ἰδοὺ ἐγὼ ἀποστέλλω τὸν ἄγγελόν μου πρὸ Mt xi 10
 προσώπου σου· ἐγὼ, οἱ τὴν γένεσιν Γαβριὴλ ὁ παρεστηκὼς cf. Lc i 19
 133 ἐνώπιον τοῦ θεοῦ παραδόξως εὐηγγελίσατο ἐν γήρᾳ γε-
 γεννημένῳ τῷ πατρί μου, ἐγὼ, ἐφ' οὗ τῷ ὀνόματι Ζαχαρίας
 ἄμα ἀπέλαβε τὴν φωνὴν καὶ τὸ προφητεῦν δι' αὐτῆς, cf. Lc i 64
 ἐγὼ, ὁ ὑπὸ τοῦ κυρίου μου μαρτυρούμενος ὡς ἄρα μείζων
 ἐν γεννητοῖς γυναικῶν ἐμοῦ οὐδεὶς τυγχάνει, οὐδὲ τὰ ὑπο- Mt xi 11
 25 δῆματα βαστάσαι ἱκανός· εἰ μὴ γὰρ μηδὲ τὰ ὑποδῆματα,
 τί λεκτέον περὶ τῶν ἐνδυμάτων αὐτοῦ; τίς οὗτος ὃς ὁλό-
 κληρον αὐτοῦ τὸ ἱμάτιον τηρῆσαι δυνήσεται; τίς, ὃς νοήσει
 τὸν ἐκ τῶν ἄνωθεν χιτῶνα ἄραφον διὰ τὸ δι' ὅλου ὕφαντόν cf. Jo xix 23
 τυγχάνειν καταλαβεῖν ὃν ἔχει λόγον;
 30 33. Παρατηρητέον δὲ ὅτι τῶν τεσσάρων εἰρηκότων τὸ
 ἐν ὕδατι ὁμολογεῖν Ἰωάννην ἐληλυθέναι βαπτίζειν, μόνος
 Ματθαῖος τούτῳ προστέθεικε τὸ Εἰς μετάνοιαν· διδάσκων cf. Mt iii 11

τὴν ἀπὸ τοῦ βαπτίσματος ὥφέλειαν ἔχουσαι τῆς προαι-
 ρέσεως τοῦ βαπτιζομένου, τῷ μετανοοῦντι μὲν ἐγγινομένην,
 μὴ οὕτω δὲ προσιόντι εἰς κρίμα χαλεπώτερον ἐσομένην.
 χρὴ δὲ εἰδέναι ὅτι ὥσπερ αἱ κατὰ τὰς γεγενημένας ὑπὸ τοῦ
 σωτῆρος θεραπείας τεράστιοι δυνάμεις, σύμβολα τυγχά- 5
 νουσαι τῶν αἰεὶ λόγῳ τοῦ θεοῦ ἀπαλλαττομένων πάσης
 νόσου καὶ μαλακίας, οὐδὲν ἦττον καὶ σωματικῶς γενόμεναι
 ὤνησαν εἰς πίστιν προσκαλεσάμεναι τοὺς εὐεργετηθέντας,
 οὕτως καὶ τὸ διὰ τοῦ ὕδατος λουτρὸν, σύμβολον τυγχάνον 10
 καθαρσίῳ ψυχῆς πάντα ῥύπον ἀπὸ κακίας ἀποπλυνομένης, το
 οὐδὲν ἦττον καὶ καθ' αὐτὸ τῷ ἐμπαρέχοντι ἑαυτὸν τῇ θείῳ-
 τητι τῆς δυνάμεως τῶν τῆς προσκυνητῆς τριάδος ἐπικλήσεων
 ἐστὶν ἡ χαρισμάτων θείων ἀρχὴ καὶ πηγὴ· διαιρέσεις γὰρ
 χαρισμάτων εἰσὶ. μαρτυρεῖ δέ μου τῷ λόγῳ ἡ ἐν ταῖς τῶν 15
 ἀποστόλων Πράξεις ἀναγεγραμμένη ἱστορία περὶ τοῦ 15
 οὕτως ἐναργῶς τότε τὸ πνεῦμα τοῖς βαπτιζομένοις ἐπι-
 δεδημηκέναι, προευντρεπίσαντος αὐτῷ τοῦ ὕδατος τοῖς γνη-
 σίως προσιοῦσιν ὁδὸν, ὡς καὶ τὸν μάγον Σίμωνα κατα-
 πλαγέοντα θέλει μὲν τὴν χάριν ταύτην ἀπὸ τοῦ Πέτρου
 λαβεῖν, ἐθέλει δὲ τὸ δικαιοτάτον διὰ τοῦ μαμωνᾶ τῆς 20
 ἀδικίας. καὶ τοῦτο δὲ παρασημειωτέον, ὅτι τὸ Ἰωάννου
 βάπτισμα ὑποδεέστερον ἐτύγχανε τοῦ βαπτίσματος Ἰησοῦ,
 διδομένου διὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ. οἱ γοῦν ἐν ταῖς Πράξεσι
 βεβαπτισμένοι εἰς τὸ Ἰωάννου βάπτισμα, μηδὲ εἰ πνεῦμα 25
 ἁγίον ἐστὶν ἀκούσαντες, βαπτίζονται δεύτερον ὑπὸ τοῦ 25
 ἀποστόλου. τὸ γὰρ τῆς ἀναγεννήσεως οὐ παρὰ τῷ Ἰωάννῃ 134
 ἀλλὰ παρὰ τῷ Ἰησοῦ διὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ
 παλιγγενεσίας ὀνομαζόμενον λουτρὸν μετὰ ἀνακαινώσεως
 γινόμενον πνεύματος, τοῦ καὶ νῦν ἐπιφερομένου, ἐπειδὴ παρὰ
 θεοῦ ἐστὶν, ἐπάνω τοῦ ὕδατος, ἀλλ' οὐ πᾶσι μετὰ τὸ ὕδωρ 30

cf. Basil de
 Sp Sanct
 c 29

1 Co xii 4

cf. Act viii
 16 ff.

cf. Lc xvi 9

cf. Act xix 2
 ff.

cf. Tit iii 5

cf. Ge i 2

1 τὴν] τὸ

11 καθ' αὐτόν

διὰ τῆς δυνάμεως τῶν ἐπικλήσεων χαρισμάτων ἀρχὴν
 ἔχει καὶ πηγὴν Bas.

man. intra lin.

10 τὸν ἀπὸ κακίας Bas.

11 τῇ θεϊότητι—14 εἰσὶ] τῇ θεϊότητι τῆς προσκυ-

νητῆς τριάδος Bas. om. 13 θέλων—14 χαρισμάτων sed add. pr.

29 παρὰ] περὶ

ἐγγινομένων. καὶ ταῦτα μὲν εἰς τὴν ἐξέτασιν τῶν ἐν τῷ
κατὰ Ματθαῖον.

34. (18) Ἦδη δὲ καὶ τὰ Μάρκου κατανοήσωμεν, ὃς
ἀνέγραψε κηρύσσοντα τὸν Ἰωάννην ταῦτα μὲν εἰρηκέναι cf. Mc i 7
5 κατὰ τό. Ἔρχεται ὁ ἰσχυρότερός μου ὀπίσω μου· ἰσοδυναμεῖ
γὰρ ταῦτα τῷ. Ὁ ὀπίσω μου ἐρχόμενος ἰσχυρότερός μου Mt iii 12
ἐστίν· οὐκέτι δὲ τὰ αὐτὰ ἐν τῷ. Οὐκ εἰμὶ ἱκανὸς κύψας λῦσαι
τὸν ἱμάντα τῶν ὑποδήματων αὐτοῦ. ἕτερον μὲν γὰρ τὸ
βαστάζειν τὰ ὑποδήματα, δηλονότι ἤδη λελυμένα ἀπὸ τῶν
10 τοῦ ὑποδεδεμένου ποδῶν, ἕτερον δὲ τὸ κύψαντα λῦσαι τὸν
ἱμάντα τῶν υποδημάτων. καὶ ἀκόλουθόν γε, μηδενὸς σφαλ-
λομένου τῶν εὐαγγελιστῶν μηδὲ ψευδομένου, ὥς εἴποιεν ἂν
οἱ πιστεύοντες, ἀμφότερα κατὰ διαφόρους καιροὺς εἰρηκέναι
τὸν βαπτιστὴν καθ' ἕτερον καὶ ἕτερον νοῦν κινούμενον. οὐ
15 γὰρ περὶ τῶν αὐτῶν, ὥς οἶονταί τινες, οἱ ἀπομνημονεύοντες
διαφόρως ἠνέχθησαν μὴ ἀκριβοῦντες τῇ μνήμῃ ἕκαστον
τῶν εἰρημένων ἢ γεγενημένων. μέγα μὲν οὖν τὸ βαστάσαι
τοῦ Ἰησοῦ τὰ ὑποδήματα, μέγα δὲ καὶ τὸ ἐπὶ τὰ σωματικά
αὐτοῦ κάτω που γεγενημένα κύψαντα, ὑπὲρ τοῦ τὴν εἰκόνα
20 κάτω θεάσασθαι, λῦσαι ἕκαστον τῶν περὶ τοῦ μυστηρίου
τῆς ἐνσωματώσεως ἀσαφῶν, οἷονεὶ τὸν ἱμάντα τῶν ὑπο-
δημάτων τυγχάνοντα. εἰς γὰρ ὁ τῆς ἀσαφείας δεσμός,
ὥσπερ καὶ μία ἢ τῆς γνώσεως κλεῖς, ἅτινα οὐδὲ ὁ μείζων ἐν cf. Lc xi 52;
γεννητοῖς γυναικῶν καθ' αὐτὸν ἱκανὸς λῦσαι ἢ ἀνοῖξαι, τοῦ vii 28
25 δῆσαντος καὶ κλείσαντος μόνου δωρουμένου οἷς βούλεται τὸ cf. Apoc v 2;
λῦσαι καὶ ἀνοῖξαι τὸν ἱμάντα τῶν υποδημάτων καὶ τὰ iii 7
κεκλεισμένα.

35. Εἰ δὲ μυστικὸς ὁ περὶ τῶν υποδημάτων τόπος, οὐδὲ
τοῦτον παρελθετόν. οἶμαι τοίνυν τὴν μὲν ἐνανθρώπησιν,
30 ὅτε σάρκα καὶ ὅστέα ἀναλαμβάνει ὁ τοῦ θεοῦ υἱός, τὸ ἕτερον
135 εἶναι τῶν υποδημάτων, τὴν δὲ εἰς ᾧδου κατάβασιν, ὅστις
ποτέ ἐστίν ὁ ᾧδης, καὶ τὴν εἰς φυλακὴν μετὰ τοῦ πνεύματος

- Ps xv (xvi) πορείαν τὸ λοιπόν. περὶ τῆς εἰς ἄδου καταβάσεως τό· Οὐκ
 10 ἐγκαταλείψεις τὴν ψυχὴν μου εἰς τὸν ἄδην, ἐν ἑΐ ψαλμῷ
 εἴρηται· καὶ περὶ τῆς ἐν φυλακῇ πορείας μετὰ πνεύματος
 1 Pet iii 18 ff παρὰ τῷ Πέτρῳ ἐν τῇ καθολικῇ ἐπιστολῇ· Θανατωθεὶς γὰρ,
 φησί, σαρκί, ζωοποιηθεὶς δὲ πνεύματι· ἐν ᾧ καὶ τοῖς ἐν 5
 φυλακῇ πνεύμασι πορευθεὶς ἐκήρυξεν, ἀπειθήσασί ποτε
 ὅτε ἀπεξεδέχετο ἡ τοῦ θεοῦ μακροθυμία ἐν ἡμέραις Νῶε
 κατασκευαζομένης κιβωτοῦ. ὁ τοίνυν κατ' ἀξίαν ἀμφοτέρων
 τῶν ἐπιδημιῶν τοὺς λόγους παραστήσαι δυνάμενος, τὸν
 ἱμάντα λύειν τῶν Ἰησοῦ ἱκανός ἐστιν ὑποδημάτων, καὶ 10
 αὐτὸς τῷ νοὶ κύπτων καὶ συγκαταβαίνων τῷ καταβεβηκότι
 εἰς ἄδου, καὶ ἀπὸ οὐρανοῦ καὶ τῶν περὶ τῆς θεότητος
 Χριστοῦ μυστηρίων καταβαίνων ἐπὶ τὴν ἀναγκαίως γεγε-
 νημένην παρ' ἡμῖν αὐτοῦ ἐπιδημίαν, ὅτε τὸν ἄνθρωπον
 ὑπεδήσατο. ὁ δὲ τὸν ἄνθρωπον ὑποδησάμενος καὶ τὸν 15
 νεκρὸν ὑπεδήσατο· Εἰς τοῦτο γὰρ Ἰησοῦς ἀπέθανε καὶ
 ἀνέστη, ἵνα καὶ νεκρῶν καὶ ζώντων κυριεύσῃ· καὶ διὰ τοῦτο
 ζῶντα καὶ νεκρὸν ὑπεδήσατο, τοῦτ' ἔστι τὸν ἐν γῇ καὶ τὸν ἐν
 ἄδου, ἵνα καὶ νεκρῶν καὶ ζώντων κυριεύσῃ. τίς οὖν ἄρα
 ἱκανὸς κύψας λύσαι τὸν ἱμάντα τῶν τοιούτων ὑποδημάτων, 20
 καὶ λύσας μὴ εἶσαι ἀλλὰ κατὰ δευτέραν ἱκανότητα ἀνα-
 λαβεῖν αὐτὰ καὶ βαστάσαι διὰ τοῦ ἐν τῇ μνήμῃ περιφέρειν
 τὰ νενοημένα; (19) μὴ ἀνεξέταστον δὲ εἰσθῶ τὸ χωρὶς
 τοῦ Κύψας ὁμοίως παρὰ τῷ Λουκᾷ καὶ Ἰωάννῃ εἰρημένον.
 καὶ τάχα ἐνδέχεται μὲν κύψαντα λύσαι κατὰ τὸ προειρη- 25
 μένον· δυνατὸν δὲ καὶ τὸ ἀνάστημα τοῦ ἀπὸ τοῦ λόγον
 ἐπάρματος φυλάττοντα εὑρεῖν τὴν λύσιν τῶν ἐν τῷ ζητεῖσθαι
 δεδεμένων ὑποδημάτων, ἵνα τὰ αὐτὰ τις λύσας τὸν χωρὶς τῶν
 ὑποδημάτων ἰδῇ λόγον γυμνὸν τῶν ὑποδεεστέρων καθ' αὐτὸν,
 νιὸν τοῦ θεοῦ. 30
 36. (20) Οὐ ταῦτὸν δὲ τὸ μὴ εἶναι ἱκανὸν τῷ μὴ εἶναι 136
 ἄξιον ἀναγράφει ὁ Ἰωάννης. δυνατὸν γὰρ μὴ ὄντα ἄξιον

- γενέσθαι ικανόν· δυνατὸν δὲ καὶ ἄξιον ὄντα μηδέπω εἶναι
 ικανόν. εἰ γὰρ καὶ πρὸς τὸ συμφέρον διδῶται τὰ χαρί-
 σματα, καὶ οὐ μόνον κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῆς πίστεως, cf. Ro xii 6
 φιλανθρώπου ἂν εἴη θεοῦ ἔργον, προορωμένον βλάβην ἀπὸ
 5 οἰήματος ἐπακολουθήσοντος ἢ φυσιώσεως, τὸ καὶ τῷ ἀξίῳ
 ποτὲ μὴ διδόναι τὴν ικανότητα· οἰκείον δὲ τῆς χρηστότητος
 τοῦ θεοῦ νικᾶν ἐν τῷ εὐεργετεῖν τὸν εὐεργετούμενον, προ-
 λαμβάνοντα τὸν ἐσόμενον ἄξιον, καὶ πρὶν γένηται ἄξιος
 κοσμοῦντα αὐτὸν τῇ ικανότητι, ἵνα μετὰ τὴν ικανότητα ἔλθῃ
 10 ἐπὶ τὸ γενέσθαι ἄξιος, καὶ μὴ πάντως ἀπὸ τοῦ εἶναι ἄξιος,
 φθάνων τὸν δωρούμενον καὶ προλαβὼν αὐτοῦ τὰς χάριτας,
 ἔλθῃ ἐπὶ τὸ γενέσθαι ικανός. ὁ τοίνυν Ἰωάννης φησὶ
 παρὰ μὲν τοῖς τρισὶν οὐκ εἶναι ικανός, παρὰ δὲ τῷ Ἰωάννῃ
 οὐκ εἶναι ἄξιος. οὐκ ἀποκλείεται δὲ ὅς γε ἔλεγεν οὐδέπω
 15 ὢν ικανός γεγονέναι ικανός, εἰ καὶ μὴ ὡς πω ἦν· καὶ
 πάλιν ὅτε ἔλεγεν οὐκ εἶναι ἄξιος, οὐκ ὢν ἄξιος ἐφθακέναι
 ἐπὶ τὸ γεγονέναι ἄξιος. εἰ μὴ ἄρα τις ἐρεῖ, ἐπὶ τὸ κατ'
 ἀξίαν τῆς λύσεως καὶ βαστάξεως αὐτῶν μὴ χωροῦσαν τὴν
 θνητὴν φύσιν ἤκειν ποτὲ ἀληθεύομενον ἔχειν τὸ μηδέποτε
 20 γενέσθαι ικανὸν λῦσαι τὸν ἱμάντα τῶν ὑποδημάτων καὶ
 ἄξιον τοῦ αὐτοῦ. ὅσα δὲ ἔαν χωρήσωμεν ἐπὶ ὑπολείπεται
 τὰ μηδέπω νενοημένα, ἐπεὶ· Ὅταν συντελέσῃ ἄνθρωπος τότε Sap Sir
 ἀρχεται, καὶ ὅταν παύσῃται τότε ἀπορηθήσεται· κατὰ τὴν xviii (6) 7
 Ἰησοῦ υἱοῦ Σειρὰχ Σοφίαν.
- 25 37. (21) Ἐτι περὶ τῶν ὑποδημάτων τῶν παρὰ τοῖς
 τρισὶν οὕτως ὀνομασθέντων εὐαγγελισταῖς διαλάβωμεν,
 συγκρίνοντες ἐκεῖνα τῷ παρὰ τῷ μαθητῇ Ἰωάννῃ ἐνικῶς
 ὀνομασθέντι· Οὐκ εἰμὶ γὰρ, φησὶν, ἐγὼ ἄξιος ἵνα λύσω
 αὐτοῦ τὸν ἱμάντα τοῦ ὑποδήματος. τάχα οὖν νικώμενος
 30 ὑπὸ τῆς τοῦ θεοῦ χάριτος δωρεὰν εἴληφε, μηδέπω τὸ ὅσον cf. Mt x 8
 ἐφ' ἑαυτῷ ἄξιος ὢν λῦσαι τὸν ἱμάντα τοῦ ἐτέρου τῶν
 ὑποδημάτων, νοήσας αὐτοῦ τὴν ἐν ἀνθρώποις ἐπιδημίαν,

περὶ ἧς καὶ μαρτυρεῖ· ἐπεὶ δὲ ἔλειπεν αὐτῷ ἡ περὶ τῶν
 ἐξῆς κατάληψις, οὐκ εἰδοτὶ πότερον Ἰησοῦς ἐστὶν ὁ κακεὶ
 ἐρχόμενος, ὅπου ἀπὸ τῆς φυλακῆς γίνεσθαι ἔμελλεν ἀπο-
 κεφαλαισθεῖς, ἢ ἕτερον προσδοκᾶν ἐχρῆν, διὰ τοῦτο τὴν
 σαφέστερον ὕστερον ἐπαπόρησιν ἡμῖν δηλουμένην καὶ νῦν
 αἰνιττόμενος φησὶ τό· Οὐκ εἰμὶ ἐγὼ ἄξιος ἵνα λύσω αὐτοῦ
 τὸν ἱμάντα τοῦ ὑποδήματος. ὁ δὲ οἰόμενος περιεργό-
 τερον τοῦτο εἰρησθαι εἰς ταῦτόν συνάξει τὸ τῶν ὑποδη-
 μάτων καὶ τοῦ ὑποδήματος, ἵνα οἰονεὶ λέγῃ Οὐδαμῶς ἄξιός
 εἰμι λύσαι τὸν ἱμάντα οὐδὲ κατὰ τὴν ἀρχὴν, καὶ τοῦ ἐνός
 ὑποδήματος· ἢ καὶ οὕτως δυνατὸν εἰς ἓν συνάγεσθαι τὰ
 παρὰ τοῖς τέσσαρσιν εἰρημένα· εἰ γὰρ ὁ Ἰωάννης συνίει μὲν
 τὰ περὶ τῆς ἐνταῦθα αὐτοῦ ἐπιδημίας, ἐνηπόρει δὲ περὶ τῶν
 ἐξῆς, ἀληθεύει λέγων καὶ τὸ μὴ εἶναι ἱκανὸν λύειν τὸν
 ἱμάντα τῶν ὑποδημάτων, οὐ γὰρ λύει ἀμφοτέρα λύσας τοῦ
 ἐνός, ἀληθεύει δὲ λέγων καὶ τὸν ἱμάντα τοῦ ὑποδήματος,
 ἐπεὶ, ὡς προεῖρηται, ἔτι διαπορεῖ περὶ τοῦ πότερον αὐτός
 ἐστὶν ἐρχόμενος ἢ ἕτερος, ὁ κακεὶ προσδοκητέος.

38. (22) Καὶ περὶ δὲ τοῦ· Μέσος ὑμῶν ἔστηκεν, ὃν
 ὑμεῖς οὐκ οἴδατε· ταῦτα διαληπτέον περὶ τοῦ νιοῦ τοῦ θεοῦ,
 τοῦ λόγου, δι' οὗ τὰ πάντα γέγονεν, ὑφεστηκότος οὐσιωδῶς
 κατὰ τὸ ὑποκείμενον, τοῦ αὐτοῦ ὄντος τῇ σοφίᾳ. οὗτος γὰρ
 δι' ὅλης πεφοίτηκε τῆς κτίσεως, ἵνα αἰετὰ τὰ γινόμενα δι'
 αὐτοῦ γίνηται, καὶ περὶ παντὸς οὐτινοσοῦν αἰετὰ ἀληθές ἦν τό·
 Πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἓν
 καὶ τό· Πάντα ἐν σοφίᾳ ἐποίησας. εἰ δὲ δι' ὅλης τῆς
 κτίσεως πεφοίτηκε, δῆλον ὅτι καὶ τῶν πυνθανομένων Τί οὖν
 βαπτίζεις, εἰ σὺ οὐκ εἶ ὁ χριστὸς οὐδὲ Ἡλίας οὐδὲ ὁ
 προφήτης; μέσος ἔστηκεν ὁ αὐτὸς καὶ βέβαιος ὢν λόγος,
 ὑπὸ τοῦ πατρὸς ἐστηριγμένος πανταχοῦ· ἢ τό· Μέσος ὑμῶν
 ἔστηκεν· ἀκουέσθω ὅτι ὑμῶν τῶν ἀνθρώπων διὰ τὸ εἶναι
 ὑμᾶς λογικοὺς μέσος ὑμῶν ἐστὼς, τῷ τοῦ παντὸς σώματος

12 παρὰ] περὶ

19 δέ] intra lin.

post τοῦ ins. δέ

31 ὑμῶν] pr. man.; ἡμῶν sec.

ἐν μέσῳ εἶναι τὸ ἡγεμονικὸν ἀποδείκνυσθαι κατὰ τὰς γραφὰς
 ἐν τῇ καρδίᾳ τυγχάνον. οἱ τοίνυν ἔχοντες τὸν λόγον ἐν μέσῳ
 ἑαυτῶν, μὴ διαλαμβάνοντες δὲ περὶ τῆς φύσεως αὐτοῦ, μηδὲ
 ἀπὸ ποίας πηγῆς καὶ ἀρχῆς ἐλήλυθεν, μηδ' ὅπως ποτὲ
 5 συνέστηκεν αὐτοῖς, οὗτοι μέσον αὐτὸν ἔχοντες οὐκ ἴσασιν.
 ὁ δὲ Ἰωάννης αὐτὸν οἶδε· τὸ γάρ· "Ὁν ὑμεῖς οὐκ οἰδατε" Jo i 26
 ὀνειδιστικῶς λεγόμενον πρὸς τοὺς Φαρισαίους, ἐμφαίνει τὸν
 λόγον τῷ ἐπιμελῶς ἐγνωκέναι τὸ ὑπ' ἐκείνων ἀγνοούμενον.
 δι' ὃ καὶ γινώσκων αὐτὸν ὁ βαπτιστὴς οἶδεν ὀπίσω αὐτοῦ
 10 ἐρχόμενον τὸν ἐν μέσῳ τυγχάνοντα, τοῦτ' ἔστι μετ' αὐτὸν
 καὶ τὴν ὑπ' αὐτοῦ ἐν τῷ βαπτίσματι διδασκαλίαν ἐπιδη-
 138 μούντα τοῖς κατὰ λόγον ἀπολουσαμένοις. οὐ ταῦτον δὲ
 σημαίνεται ἐκ τῆς ὀπίσω φωνῆς ἐνθάδε, καὶ ὅταν ὁ Ἰησοῦς
 πέμπῃ ἡμᾶς ὀπίσω ἑαυτοῦ. ἐκεῖ μὲν γὰρ ἵνα κατ' ἵχνη βαί-
 15 νοντες αὐτοῦ φθάσωμεν πρὸς τὸν πατέρα, ὀπίσω αὐτοῦ
 γίνεσθαι κελεύομεθα· ἐνθάδε ἵνα δηλωθῇ τὸ μετὰ τὰς
 Ἰωάννου διδασκαλίας, ἐπεὶ ἐλήλυθεν οὗτος ἵνα πάντες Jo i 7
 πιστεῦσωσι δι' αὐτοῦ, τοῖς προευντρεπισαμένοις ἐπιδημῇν
 προκεκαθαρμένοις διὰ τῶν ἡττόνων καὶ τὸν τέλειον λόγον.
 20 προηγουμένως μὲν οὖν ἔστηκεν ὁ πατήρ, ἄτρεπτος καὶ
 ἀναλλοίωτος ὢν· ἔστηκε δὲ καὶ ὁ λόγος αὐτοῦ αἰεὶ ἐν τῷ
 σώζειν, κἂν γένηται σὰρξ, κἂν μέσος ᾗ ἀνθρώπων, οὐ κατα-
 λαμβανόμενος ἀλλ' οὐδὲ βλεπόμενος. ἔστηκε δὲ καὶ
 διδάσκων, προκαλούμενος πάντας ἐπὶ τὸ πίνειν ἀπὸ τῆς
 25 ἀφθόνου πηγῆς αὐτοῦ· Εἰστήκει γὰρ ὁ Ἰησοῦς καὶ ἔκραξε Jo vii 37
 λέγων· Ἐάν τις διψᾷ, ἐρχέσθω πρὸς με καὶ πινέτω.

39. (23) Ὁ δὲ Ἡρακλέων τό· Μέσος ὑμῶν ἔστηκε· Jo i 26
 φησὶν ἀντὶ τοῦ Ἥδη πάρεστι καὶ ἔστιν ἐν τῷ κόσμῳ καὶ
 ἐν ἀνθρώπῳ, καὶ ἐμφανὴς ἔστιν ἥδη πᾶσιν ὑμῖν. διὰ
 30 τοῦτων δὲ περιαιρεῖ τὸ παρασταθῆν περὶ τοῦ διαπεφοιτη-
 κέναι αὐτὸν δι' ὅλου τοῦ κόσμου. λεκτέον γὰρ πρὸς αὐτόν·
 πότε γὰρ οὐ πάρεστιν; πότε δὲ οὐκ ἔστιν ἐν τῷ κόσμῳ; καὶ

- Jo i 10 ταῦτα τοῦ εὐαγγελίου λέγοντος· Ἐν τῷ κόσμῳ ἦν, καὶ ὁ
 κόσμος δι' αὐτοῦ ἐγένετο. καὶ διὰ τοῦτο καὶ οὗτοι, πρὸς
 Jo i 26 οὓς ὁ λόγος ὁ ὅν ὑμεῖς οὐκ οἴδατε, οὐκ οἶδασιν αὐτὸν, ἐπεὶ
 οὐδέπω τοῦ κόσμου ἐξεληλύθασιν, ὁ δὲ κόσμος αὐτὸν οὐκ
 ἔγνω. ποῖον δὲ χρόνον διέλειπε τοῦ ἐν ἀνθρώπῳ εἶναι; ἡ 5
 Is lxi 1 οὐκ ἐν Ἡσαΐα ἦν, λέγοντι· Πνεῦμα κυρίου ἐπ' ἐμέ, οὐ εἵνεκεν
 Is lxx 1
 cf. Ro x 20 ἔχρισέ με· καί· Ἐμφανῆς ἐγενόμην τοῖς ἐμὲ μὴ ζητοῦσι;
 λεγέτωσαν δὲ εἰ μὴ καὶ ἐν Δαβὶδ ἦν, οὐκ ἀφ' αὐτοῦ λέγοντι·
 Ps ii 6 Ἐγὼ δὲ κατεστάθην βασιλεὺς ὑπ' αὐτοῦ ἐπὶ Σιών ὅρος τὸ
 ἅγιον αὐτοῦ· καὶ ὅσα ἐκ προσώπου Χριστοῦ ἐν ψαλμοῖς 10
 ἀναγέγραπται. καὶ τί με δεῖ καθ' ἕκαστον ἀποδεικνύναι,
 δυσεξαριθμητῶν ὄντων τῶν παραστῆσαι ἐναργῶς δυναμέ-
 νων, ὅτι αἰεὶ ἐν ἀνθρώπῳ ἦν, πρὸς τὸ ἐλέγξει οὐχ ὑγιῶς
 εἰρημένον τὸ Ἥδη πάρεστι καὶ ἔστιν ἐν κόσμῳ καὶ ἐν
 Jo i 26 ἀνθρώπῳ εἰς διήγησιν παρὰ τῷ Ἡρακλέωνι τοῦ· Μέσος 15
 ὑμῶν ἔστηκεν; οὐκ ἀπιθάνως δὲ παρ' αὐτῷ λέγεται ὅτι τό-
 Ὅπισω μου ἐρχόμενος· τὸ πρόδρομον εἶναι τὸν Ἰωάννην τοῦ
 χριστοῦ δηλοῖ· ἀληθῶς γὰρ ὥσπερ οἰκέτης ἐστὶ προτρέ-
 χων τοῦ κυρίου. πολὺ δὲ ἀπλούστερον τό· Οὐκ εἰμὶ ἄξιος 139
 ἵνα λύσω αὐτοῦ τὸν ἱμάντα τοῦ ὑποδήματος· ἐξείληφεν ὅτι 20
 οὐδὲ τῆς ἀτιμοτάτης ὑπηρεσίας τῆς πρὸς τὸν χριστὸν ἄξιος
 εἶναι διὰ τούτων ὁ βαπτιστὴς ὁμολογεῖ. πλὴν μετὰ ταύτην
 τὴν ἐκδοχὴν οὐκ ἀπιθάνως ὑποβέβληκε τὸ Οὐκ ἐγὼ εἰμι
 ἱκανὸς ἵνα δι' ἐμέ κατέλθῃ ἀπὸ μεγέθους, καὶ σάρκα λάβῃ
 ὡς ὑπόδημα, περὶ ἧς ἐγὼ λόγον ἀποδοῦναι οὐ δύναμαι οὐδὲ 25
 διηγήσασθαι ἢ ἐπιλῦσαι τὴν περὶ αὐτῆς οἰκονομίαν. ἀδρό-
 τερον δὲ καὶ μεγαλοφυέστερον ὁ αὐτὸς Ἡρακλέων κόσμον
 τὸ ὑπόδημα ἐκδεξάμενος μετέστη ἐπὶ τὸ ἀσεβέστερον ἀπο-
 φήνασθαι ταῦτα πάντα δεῖν ἀκούεσθαι καὶ περὶ τοῦ προσ-
 ῶπου τοῦ διὰ τοῦ Ἰωάννου νοουμένου. οἶται γὰρ τὸν 30
 δημιουργὸν τοῦ κόσμου ἐλάττονα ὄντα τοῦ χριστοῦ τοῦτο
 ὁμολογεῖν διὰ τούτων τῶν λέξεων, ὅπερ ἐστὶ πάντων ἀσεβέ-

12 δυσεξαριθμητον (o sup. ras.) ὄντως τῶν] om. δυναμένω
 21 ἀτιμοτάτης 30 τοῦ] τούτου

στατον· ὁ γὰρ πέμψας αὐτὸν πατήρ, ὁ τῶν ζώντων θεός,
 ὡς αὐτὸς Ἰησοῦς μαρτυρεῖ, τοῦ Ἀβραάμ καὶ τοῦ Ἰσαὰκ cf. Mt xxii
 καὶ τοῦ Ἰακώβ, ὁ διὰ τοῦτο κύριος τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, 32
 ὅτι πεποίηκεν αὐτὰ, οὗτος καὶ μόνος ἀγαθὸς καὶ μέζων τοῦ cf. Lc xviii
 5 πεμφθέντος. εἰ δὲ καὶ, ὡς προειρήκαμεν, ἀδρότερον νε- 19;
 νόηται καὶ πᾶς ὁ κόσμος ὑπόδημα εἶναι τοῦ Ἰησοῦ τῷ Mt xix 17;
 Ἡρακλέωνι, ἀλλ' οὐκ οἶμαι δεῖν συγκατατίθεσθαι. πῶς Jo xiv 28
 γὰρ μετὰ τῆς τοιαύτης ἐκδοχῆς σωθήσεται τό· Οὐρανός μοι Is lxvi 1
 θρόνος, ἡ δὲ γῆ ὑποπόδιον τῶν ποδῶν μου· μαρτυρούμενοι cf. Act vii 49
 10 ὡς περὶ τοῦ πατρὸς εἰρημένον ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ; Μὴ γὰρ Mt v 34 f.
 ὁμώσητε, φησὶ, τὸν οὐρανόν, ὅτι θρόνος ἐστὶ τοῦ θεοῦ,
 μὴδὲ τὴν γῆν, ὅτι ὑποπόδιόν ἐστι τῶν ποδῶν αὐτοῦ. πῶς
 δὲ μετὰ τοῦ τὸν ὅλον κόσμον ὑπόδημα νοεῖσθαι τοῦ Ἰησοῦ
 παραστῆσαι νοήσεται τό· Οὐχὶ τὸν οὐρανόν καὶ τὴν γῆν Jer xxiii 24
 15 ἐγὼ πληρῶ; λέγει κύριος; πλὴν ἄξιον ἐπιστῆσαι πότερον
 τῷ τὸν λόγον καὶ τὴν σοφίαν διαπεφοιτηκέναι δι' ὅλου τοῦ
 κόσμου, τὸν δὲ πατέρα ἐν τῷ νύῳ εἶναι, ὡς παρεθέμεθα, τὰ
 ῥήτὰ δεῖ νοῆσαι, ἢ ὁ προηγουμένως περιζωσάμενος πᾶσαν
 τὴν κτίσιν παρὰ τὸ τὸν υἱὸν εἶναι ἐν αὐτῷ ἐχαρίσατο τῷ
 20 σωτῆρι, ὡς μετ' αὐτὸν δευτέρῳ καὶ θεῷ λόγῳ τυγχάνοντι,
 δε' ὅλης ἐφθακέναι τῆς κτίσεως. καὶ μάλιστα τοῖς δυνα-
 μένοις κατανοεῖν τὴν τοῦ τηλικούτου οὐρανοῦ ἀδιάλειπτον
 κίνησιν, ἀπὸ ἀνατολῶν ἐπὶ δυσμὰς συμπεριάγοντος ἑαυτῷ
 τὸ τοσοῦτο τῶν ἀστέρων πλήθος, ἄξιον ἔσται ζητήσεως
 25 περὶ τοῦ τίς ἡ ἐνυπάρχουσα δύναμις τοσαύτη καὶ τηλικαύτη
 140 τῷ παντὶ κόσμῳ. ἕτερον γὰρ παρὰ τὸν πατέρα καὶ τὸν
 υἱὸν ταύτην τολμῆσαι εἰπεῖν μήποτε οὐκ ἔστιν εὐσεβές.

40. (24) Ταῦτα ἐν Βηθαβαρᾷ ἐγένετο πέραν τοῦ Jo i 28
 Ἰορδάνου, ὅπου ἦν Ἰωάννης βαπτίζων. Ὅτι μὲν σχε-
 30 δὸν ἐν πᾶσι τοῖς ἀντιγράφοις κεῖται· Ταῦτα ἐν Βηθανίᾳ
 ἐγένετο· οὐκ ἀγνοοῦμεν, καὶ ἔοικε τοῦτο καὶ ἔτι πρότερον
 γεγενέαι· καὶ παρὰ Ἡρακλέωνι γοῦν Βηθανίαν ἀνέγνωμεν.

Β προειρήκαμεν
 28 Βηθαρά ἐγένετο] bis

19 τὸ] τῷ

26 παρὰ] περὶ

ἐπέισθημεν δὲ μὴ δεῖν Βηθανίαν ἀναγινώσκειν, ἀλλὰ Βηθα-
 βαρᾶ, γινόμενοι ἐν τοῖς τόποις ἐπὶ ἱστορίαν τῶν ἰχνῶν
 cf. Jo xi 1 Ἰησοῦ καὶ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ καὶ τῶν προφητῶν. Βηθανία
 γὰρ, ὡς ὁ αὐτὸς εὐαγγελιστὴς φησιν, ἡ πατρὶς Λαζάρου καὶ
 cf. Jo xi 1, 18 Μάρθας καὶ Μαρίας, ἀπέχει τῶν Ἱεροσολύμων σταδίου 5
 δέκα πέντε· ἧς πόρρω ἐστὶν ὁ Ἰορδάνης ποταμὸς ὡς ἀπὸ
 σταδίων πλατεῖ λόγῳ ρπ'. ἀλλ' οὐδὲ ὁμώνυμος τῇ Βηθανίᾳ
 τόπος ἐστὶν περὶ τὸν Ἰορδάνην· δείκνυσθαι δὲ λέγουσι παρὰ
 τῇ ὄχθῃ τοῦ Ἰορδάνου τὰ Βηθαβαρᾶ, ἐνθα ἱστοροῦσι τὸν
 Ἰωάννην βεβαπτικέναι. ἐστὶ τε ἡ ἐρμηνεία τοῦ ὀνόματος 10
 cf. Lc i 17 ἀκόλουθος τῷ βαπτίσματι τοῦ ἐτοιμάζοντος κυρίῳ λαὸν
 κατεσκευασμένον· μεταλαμβάνεται γὰρ εἰς οἶκον κατα-
 σκευῆς, ἡ δὲ Βηθανία εἰς οἶκον ὑπακοῆς. ποῦ γὰρ ἀλλα-
 χόσε ἐχρῆν βαπτίζειν τὸν ἀποσταλέντα ἄγγελον πρὸ
 προσώπου τοῦ χριστοῦ, κατασκευάσαι τὴν ὁδὸν αὐτοῦ 15
 ἐμπροσθεν αὐτοῦ, ἢ εἰς τὸν τῆς κατασκευῆς οἶκον; ποία δὲ
 cf. Lc x 42 οἰκειότερα πατρὶς τῇ τὴν ἀγαθὴν μερίδα ἐκλεξαμένη μὴ
 ἀφαιρουμένην αὐτῆς Μαρθᾶ καὶ τῇ περισπωμένῃ διὰ τὴν
 Ἰησοῦ ὑποδοχὴν Μάρθα καὶ τῷ τούτων ἀδελφῷ, φίλῳ ὑπὸ
 τοῦ σωτῆρος εἰρημένῳ, Λαζάρῳ, ἡ Βηθανία ὁ τῆς ὑπακοῆς 20
 οἶκος; οὐ καταφρονητέον οὖν τῆς περὶ τὰ ὀνόματα ἀκριβείας
 τῷ ἀπαρλείπτως βουλομένῳ συνέιναι τὰ ἅγια γράμματα.

41. Τὸ μέντοι γε ἡμαρτήσθαι ἐν τοῖς Ἑλληνικοῖς
 ἀντιγράφοις τὰ περὶ τῶν ὀνομάτων πολλαχοῦ καὶ ἀπὸ
 τούτων ἂν τις πεισθείη ἐν τοῖς εὐαγγελίοις. ἡ περὶ τοὺς 25
 ὑπὸ τῶν δαιμονίων κατακρημνιζομένους καὶ ἐν τῇ θαλάσῃ
 συμπνιγομένους χοίρους οἰκονομία ἀναγέγραπται γεγονέναι
 ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Γερασηνῶν. Γέρασα δὲ τῆς Ἀραβίας ἐστὶ
 πόλις, οὔτε θάλασσαν οὔτε λίμνην πλησίον ἔχουσα. καὶ
 οὐκ ἂν οὕτως προφανὲς ψεῦδος καὶ εὐέλεκτον οἱ εὐαγγε- 30
 λισταὶ εἰρήκεσαν, ἄνδρες ἐπιμελῶς γινώσκοντες τὰ περὶ τὴν
 Ἰουδαίαν. ἐπεὶ δὲ ἐν ὀλίγοις εὑρομεν· εἰς τὴν χώραν τῶν 141

cf. Mt viii
 28 ff.
 Mc v 1 ff.
 Lc viii 26 ff.

Γαδαρηνῶν· καὶ πρὸς τοῦτο λεκτέον. Γάδαρα γὰρ πόλις
 μὲν ἐστὶ τῆς Ἰουδαίας, περὶ ἣν τὰ διαβόητα θερμὰ τυγχάνει,
 λίμνη δὲ κρημνοῖς παρακειμένη οὐδαμῶς ἐστὶν ἐν αὐτῇ ἢ
 θάλασσα. ἀλλὰ Γέργεσα, ἀφ' ἧς οἱ Γεργεσαῖοι, πόλις
 5 ἀρχαία περὶ τὴν νῦν καλουμένην Τιβερίαδα λίμνην, περὶ ἣν
 κρημνὸς παρακείμενος τῇ λίμνῃ, ἀφ' οὗ δεῖκνυται τοὺς χοί-
 ρους ὑπὸ τῶν δαιμόνων καταβεβλησθαι. ἐρμηνεύεται δὲ ἡ
 Γέργεσα παροιμία ἐκβεβληκότων, ἐπώνυμος οὖσα τάχα
 προφητικῶς οὐ περὶ τὸν σωτῆρα πεποιήκασι παρακάλεσαν-
 10 τες αὐτὸν μεταβῆναι ἐκ τῶν ὀρίων αὐτῶν οἱ τῶν χοίρων
 πολῖται. τὸ δ' ὅμοιον περὶ τὰ ὀνόματα σφάλμα πολλαχού
 τοῦ νόμου καὶ τῶν προφητῶν ἔστιν ἰδεῖν, ὡς ἡκριβώσαμεν
 ἀπὸ Ἑβραίων μαθόντες, καὶ τοῖς ἀντιγράφοις αὐτῶν τὰ
 ἡμέτερα συγκρίναντες, μαρτυρηθεῖσιν ὑπὸ τῶν μηδέπω δια-
 15 στραφεισῶν ἐκδόσεων Ἀκύλου καὶ Θεοδοτίωνος καὶ Συμμά-
 χου. ὀλίγα τοίνυν παραθησόμεθα ὑπὲρ τοῦ τοὺς φιλομαθεῖς
 ἐπιστρεφестέρους γενέσθαι περὶ ταῦτα· εἰς τῶν υἱῶν Λευὶ ὁ
 πρῶτος Γεσὼν ἐν τοῖς πλείστοις τῶν ἀντιγράφων ὠνόμασται
 ἀντὶ τοῦ Γηρσῶν, ὁμώνυμος τυγχάνων τῷ πρωτοτόκῳ Μω-
 20 σέως, ἐκατέρων διὰ τὴν παροιμίαν ἐν γῇ ἀλλοτρίᾳ γεννηθέν-
 των τοῦ ὀνόματος ἐτοίμως κειμένου. πάλιν τῷ Ἰούδα παρ'
 ἡμῖν μὲν ὁ δεῦτερος Ἀνὰν εἶναι λέγεται, παρὰ δὲ Ἑβραίοις cf. Ge xlvii 22
 Ὠνάν ἐστι, πόνος αὐτῶν. πρὸς τούτοις ἐν ταῖς ἀπάρσεσι
 τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ ἐν τοῖς Ἀριθμοῖς εὗρομεν ὅτι Ἀπήραν ἐκ
 25 Σοχωῦθ καὶ παρενέβαλον εἰς Βουθάν· τὸ δὲ Ἑβραϊκὸν ἀντὶ
 Βουθὰν Αἰμὰν λέγει καὶ τί με δεῖ διατρίβοντα πλείονα
 παρατίθεσθαι, παρόντος τῷ βουλομένῳ τοῦ ἐξετάζειν καὶ
 γινώσκειν τὰ κατὰ τὰ ὀνόματα ἀληθῆ; μάλιστα δὲ ὑπ-
 οπτευτέον τοὺς τόπους τῶν γραφῶν, ἐνθα κατάλογός ἐστιν
 30 ἅμα ὀνομάτων πλειόνων, ὡς ἐν τῷ Ἰησοῦ τὰ περὶ τῆς κλη-
 ροδοσίας, καὶ ἐν τῇ πρώτῃ τῶν Παραλειπομένων ἀρχῇθεν
 ἐξῆς μέχρι τοῦ ἐγγύς που ὑπὲρ τὸν Λαν· ὁμοίως δὲ καὶ ἐν

τῷ Ἑσδρα. καὶ οὐ καταφρονητέον τῶν ὀνομάτων, πραγμά- 142
των σημαινόμενων ἀπ' αὐτῶν χρησίμων τῇ τῶν τόπων ἑρμη-
νείᾳ. οὐκ εὐκαιρον δὲ νῦν τὸν περὶ τῆς θεωρίας τῶν ὀνομά-
των ἐξετάσαι λόγον, ἀφείμενον τῶν προκειμένων.

42. (25) Ἰδωμεν τοίνυν τὰ τῆς εὐαγγελικῆς λέξεως. 5
Ἰορδάνης μὲν ἑρμηνεύεται Κατάβασις αὐτῶν. τούτῳ δέ, ἵν'
οὕτως εἴπω, γειννᾷ τὸ ὄνομα τοῦ Ἰαρὲδ, ὃ καὶ αὐτὸ ἑρμη-
νεύεται Καταβαίνων, ἐπειδήπερ γεγένηται τῷ Μαλελεὶλ, ὡς
ἐν τῷ Ἑνώχ γέγραπται, εἰ τῷ φίλον παραδέχεσθαι ὡς ἅγιον
cf. Ge vi 2 τὸ βιβλίον, ταῖς ἡμέραις τῆς τῶν υἱῶν τοῦ θεοῦ καταβάσεως 10
ἐπὶ τὰς θυγατέρας τῶν ἀνθρώπων· ἦντινα κατάβασιν αἰνίς-
σεσθαί τινες ὑπειλήφασιν τὴν τῶν ψυχῶν κάθοδον ἐπὶ τὰ
σώματα, θυγατέρας ἀνθρώπων τροπικώτερον τὸ γήινον σκῆ-
νος λέγεσθαι ὑπειληφότες. εἰ δὲ τοῦθ' οὕτως ἔχει, τίς ἂν
εἴη ποταμὸς κατάβασις αὐτῶν, ἐφ' ὃν ἐρχόμενον καθαίρε- 15
σθαι δεῖ οὐκ ἰδίαν κατάβασιν καταβεβηκότα, ἀλλὰ τὴν τῶν
ἀνθρώπων, ἣ ὁ σωτὴρ ἡμῶν διορίζων τοὺς ὑπὸ Μωσέως
κληροδοτούμενους ἀπὸ τῶν διὰ Ἰησοῦ τὰς οἰκείους ἀπολαμ-
βανόντων μερίδας; τούτου δὲ τοῦ διὰ τοῦ καταβεβηκότος
Ps xlv (xlv) ποταμοῦ τὰ ὀρμήματα εὐφραίνουσιν, ὡς ἐν ψαλμοῖς εὗρομεν, 20
5 τὴν πόλιν τοῦ θεοῦ, οὐ τὴν αἰσθητὴν Ἱερουσαλήμ, οὐ γὰρ
ἔχει παρακείμενον ποταμὸν, ἀλλὰ τὴν ἁμωμον τοῦ θεοῦ
Eph ii 20 ἐκκλησίαν, οἰκοδομουμένην ἐπὶ τῷ θεμελίῳ τῶν ἀποστόλων
καὶ τῶν προφητῶν, ὅντος ἀκρογωνιαίου Χριστοῦ Ἰησοῦ τοῦ
κυρίου ἡμῶν. Ἰορδάνην μέντοι γε νοητέον τοῦ θεοῦ λόγον 25
cf. Jo i 14 τὸν γενόμενον σάρκα καὶ σκηνώσαντα ἐν ἡμῖν, Ἰησοῦν δὲ
τὸν κληροδοτήσαντα ὃ ἀνείληφεν ἀνθρώπινον, ὅπερ ἐστὶ καὶ
cf. 1 Pe ii 6 ἀκρογωνιαίος λίθος, ὁ καὶ αὐτὸς ἐν τῇ θεότητι τοῦ υἱοῦ τοῦ
θεοῦ γενόμενος τῷ ἀνελήφθαι ὑπ' αὐτοῦ λούεται, καὶ τότε
χωρεῖ τὴν ἀκέραιον καὶ ἄδολον περιστερὰν τοῦ πνεύματος, 30
Jo i 33 συνδεδεμένην αὐτῷ καὶ μηκέτι ἀποπτῆναι δυναμένην· Ἐφ'
ὃν γὰρ, φησὶν, ἐὰν ἴδῃς τὸ πνεῦμα καταβαίνον καὶ μένον ἐπ'

αὐτὸν, οὗτός ἐστιν ὁ βαπτίζων ἐν πνεύματι ἁγίῳ, διὰ τοῦτο λαβὼν τὸ πνεῦμα μένον ἐπ' αὐτὸν ἵν' ἐν αὐτῷ μέιναντι βαπτίζειν τοὺς ἐρχομένους αὐτῷ δυνηθῇ. πέραν δὲ τοῦ Ἰορδάνου, κατὰ τὰ ἔξω τῆς Ἰουδαίας νεύοντα κλίματα, ἐν τῇ
 5 Βηθαβαρᾷ βαπτίζει ὁ Ἰωάννης, πρόδρομος ὢν τοῦ ἑλλη-
 143 θότους καλέσαι οὐ δικαίους ἀλλὰ ἁμαρτωλοὺς, διδάσκοντος cf. Mt ix 12
 μὴ χρεῖαν ἔχειν τοὺς ἰσχύοντας ἰατρῶν ἀλλὰ τοὺς κακῶς ἔχοντας· καὶ γὰρ εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν τὸ λουτρὸν δίδεται.

43. (26) Εἰκὸς δέ τινα τὰς διαφόρους ἐπινοίας τοῦ σω-
 10 τῆρος μὴ νενοηκότα προσκόψειν τῇ ἀποδοθείσῃ περὶ τοῦ Ἰορδάνου ἐρμηνείᾳ, διὰ τὸ λέγειν τὸν Ἰωάννην· Ἐγὼ βα- Mt iii 11
 πτίζω ἐν ὕδατι, ὁ δὲ ἐρχόμενος μετ' ἐμὲ ἰσχυρότερός μου ἐστιν, αὐτὸς ὑμᾶς βαπτίσει ἐν πνεύματι ἁγίῳ. πρὸς ὃν λεκτέον ὅτι ὥσπερ ποτὸν τυγχάνων ὁ τοῦ θεοῦ λόγος οἷς μέν
 15 ἐστιν ὕδωρ, ἐτέροις δὲ οἶνος εὐφραίνων καρδίαν ἀνθρώπου, cf. Ps ciii
 ἄλλοις δὲ αἷμα διὰ τό· Ἐὰν μὴ πίητέ μου τὸ αἷμα, οὐκ (civ) 15
 Jo vi 53
 ἔχετε ζωὴν ἐν ἑαυτοῖς· ἀλλὰ καὶ τροφή λεγόμενος οὐ κατὰ τὰ αὐτὰ νοεῖται ἄρτος ζῶν καὶ σάρξ· οὕτως ὁ αὐτός ἐστι βάπτισμα ὕδατος καὶ πνεύματος καὶ πυρὸς, τισὶ δὲ καὶ αἷμα-
 20 τος. περὶ δὲ τοῦ τελευταίου βαπτίσματος, ὥς τινες, φησὶν ἐν τῷ· Βάπτισμα δὲ ἔχω βαπτισθῆναι, καὶ πῶς συνέχομαι Lc xii 50
 ζῶς ὅτου τελεσθῇ; τούτῳ τε συμφώνως ἐν τῇ ἐπιστολῇ ὁ μαθητὴς Ἰωάννης τὸ πνεῦμα καὶ τὸ ὕδωρ καὶ τὸ αἷμα ἀνέ- cf. 1 Jo v 8
 γραψε τὰ τρία εἰς ἐν γινόμενα. καὶ ὁδὸς δέ που καὶ θύρα
 25 εἶναι ὁμολογῶν, σαφὴς ἐστι μηδέπω τυγχάνων θύρα ᾧ ἔτι ὁδὸς ἐστι, καὶ μηκέτι ὁδὸς ᾧ ἤδη θύρα. πάντες οὖν οἱ στοιχειούμενοι τῇ ἀρχῇ τῶν λογίων τοῦ θεοῦ, τῇ φωτὶ τοῦ cf. He v 12
 ἐν τῇ ἐρήμῳ βοῶντος Εὐθύνατε τὴν ὁδὸν κυρίου προσιόντες, Jo i 23, 28
 πέραν τοῦ Ἰορδάνου τυγχανούσῃ παρὰ τῷ οἴκῳ τῆς κατα-
 30 σκευῆς, εὐτρεπιζέσθωσαν πρὸς τὸ δυνηθῆναι διὰ τῆς προ-
 ετοιμασίας χωρῆσαι τὸν πνευματικὸν λόγον, ἐγγινόμενον διὰ τοῦ φωτισμοῦ τοῦ πνεύματος. ἐχομένως δὲ τοῦ προκειμένου

2 ἵν' ἵν,
 26 ἡδη] δῆ

18 αὐτὰ νοεῖται] αὐτ' οεῖται

22 ὁ] om.

τὰ περὶ τοῦ Ἰορδάνου συνάγοντες ἀκριβέστερον τὸν ποταμὸν νοήσομεν. ὁ θεὸς τοίνυν διὰ Μωσέως διαβιβάζει τὸν λαὸν
 cf. Ex xiv 22 τὴν ἐρυθρὰν θάλασσαν, αὐτὸ τὸ ὕδωρ αὐτοῖς ποιήσας τείχος ἐκ δεξιῶν καὶ ἐξ εὐνύμων, διὰ δὲ τοῦ Ἰησοῦ τὸν Ἰορδάνην.

44. Ἐντυχὼν δὲ τῇ γραφῇ ὁ Παῦλος, οὐκέτι κατὰ τὴν 5
 2 Co x 3 σάρκα στρατευόμενος αὐτῆς, ᾗδει γὰρ ὅτι ὁ νόμος πνευμα-
 τικός ἐστι, πνευματικῶς διδάσκει ἡμᾶς ἐξειληφέναι τὰ τῆς
 κατὰ τὴν ἐρυθρὰν θάλασσαν διόδου, λέγων ἐν τῇ πρὸς Κοριν-
 1 Co x 1f. θίους προτέρᾳ. Οὐ θέλω γὰρ ὑμᾶς ἀγνοεῖν, ἀδελφοί, ὅτι οἱ
 πατέρες ἡμῶν πάντες ὑπὸ τὴν νεφέλῃν ἦσαν καὶ πάντες διὰ 10
 τῆς θαλάσσης διηλθον, καὶ πάντες εἰς τὸν Μωυσὴν ἐβαπτί-
 σαντο ἐν τῇ νεφέλῃ καὶ ἐν τῇ θαλάσῃ, καὶ πάντες τὸ αὐτὸ
 βρῶμα πνευματικὸν ἔφαγον καὶ πάντες τὸ πνευματικὸν ἔπιον 144
 πόμα· ἔπινον γὰρ ἐκ πνευματικῆς ἀκολουθούσης πέτρας, ἣ
 πέτρα δὲ ἦν ὁ χριστός. οἷς ἀκολουθῶς καὶ ἡμεῖς αἰτήσωμεν 15
 λαβεῖν ἀπὸ τοῦ θεοῦ τὸ νοῆσαι πνευματικῶς τὴν διὰ Ἰησοῦ
 διόδον τοῦ Ἰορδάνου, λέγοντες ὅτι εἶπεν ἄν καὶ περὶ ταύτης
 ὁ Παῦλος· οὐ θέλω ὑμᾶς ἀγνοεῖν, ἀδελφοί, ὅτι οἱ πατέρες
 ἡμῶν πάντες διὰ τοῦ Ἰορδάνου διηλθον, καὶ πάντες εἰς τὸν
 Ἰησοῦν ἐβαπτίσαντο ἐν τῷ πνεύματι καὶ τῷ ποταμῷ. τύπος 20
 δὲ ὁ διαδεξάμενος ἦν Μωσὴν Ἰησοῦς τοῦ διαδεξαμένου τὴν
 διὰ τοῦ νόμου οἰκονομίαν τῷ εὐαγγελικῷ κηρύγματι Ἰησοῦ
 τοῦ χριστοῦ· διόπερ εἰ καὶ πάντες ἐκεῖνοι εἰς Μωσὴν βαπτί-
 ζονται ἐν τῇ νεφέλῃ καὶ ἐν τῇ θαλάσῃ, πικρὸν μὲν τι ἔχει
 καὶ ἀλμυρὸν τὸ ἐκεῖνων βάπτισμα, ἔτι φοβουμένων τοὺς 25
 ἐχθροὺς παρ' αὐτῶν, καὶ ἀναβούντων πρὸς τὸν κύριον καὶ τῷ
 Ex xiv 11 Μωσῇ λεγόντων· Παρὰ τὸ μὴ ὑπάρχειν μνήματα ἐν Αἰγύπτῳ
 ἐξήγαγες ἡμᾶς θανατῶσαι ἐν τῇ ἐρήμῳ· τί τοῦτο ἐποίησας
 ἡμῖν, ἐξαγαγὼν ἐξ Αἰγύπτου; τὸ δὲ εἰς Ἰησοῦν βάπτισμα ἐν
 τῷ ἀληθῶς γλυκεῖ καὶ ποτίμῳ ποταμῷ πολλὰ ἔχει παρ'
 ἐκείνο ἐξαίρετα, ἥδη τρανουμένης καὶ πρέπουσας τάξιν λαμ-
 βανούσης τῆς θεοσεβείας· κιβωτὸς γὰρ τῆς διαθήκης κυρίου

τοῦ θεοῦ ἡμῶν καὶ ἱερεῖς καὶ Λευῖται προπορεύονται, τοῦ λαοῦ
ἐπομένου τοῖς θεραπευταῖς τοῦ θεοῦ, ἀκείνου δὲ τοῖς χωροῦσι
τὴν περὶ ἀγνείας ἐντολήν. Ἰησοῦς δὲ λέγει τῷ λαῷ· Ἀγνίσασθε Jos iii 5
εἰς τὴν αὐρίον, ποιήσει ἐν ἡμῖν κύριος θαυμάσια. καὶ τοῖς
5 ἱερεῦσι μετὰ τῆς κιβωτοῦ τῆς διαθήκης κελεύει προπορεύ-
εσθαι ἔμπροσθεν τοῦ λαοῦ, ὅτε καὶ τὸ μυστήριον τῆς τοῦ
πατρὸς πρὸς τὸν υἱὸν οἰκονομίας ἐμφαίνεται, ὑπερνήφουμενον
ὑπ' αὐτοῦ διδόντος χάρισμα Ἰν' ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ πᾶν γόνυ Phil ii 10 f.
κάμψῃ ἐπουρανίων καὶ ἐπιγείων καὶ καταχθονίων, καὶ πᾶσα
10 γλῶσσα ἐξομολογήσεται ὅτι κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς εἰς
δόξαν θεοῦ πατρὸς. διὰ γὰρ τούτων δηλοῦται ἐν τῷ Ἰησοῦ
ἀναγεγραμμένων ταῦτα· Καὶ εἶπε κύριος πρὸς Ἰησοῦν Ἐν Jos iii 7
τῇ ἡμέρᾳ ταύτῃ ἄρξομαι ὑψῶσαί σε κατενώπιον τῶν υἱῶν
Ἰσραὴλ καὶ ἀκουστέον τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ λέγοντος
15 τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ· Προσάγετε ὧδε καὶ ἀκούσετε τὸ ῥῆμα Jos iii 9 f.
κυρίου τοῦ θεοῦ ἡμῶν· ἐν τούτῳ γνώσεσθε, ὅτι θεὸς ζῶν ἐν
ὑμῖν ἐστιν· ἐν γὰρ τῷ βαπτίσασθαι εἰς Ἰησοῦν γνωσόμεθα
ὅτι θεὸς ζῶν ἐν ἡμῖν ἐστι.

45. Κἀκεῖ μὲν τὸ πάσχα ποιήσαντες ἐν Αἰγύπτῳ, ἀρχὴν
20 τῆς ἐξόδου ποιοῦνται· παρὰ δὲ τῷ Ἰησοῦ μετὰ τὴν δίοδον τοῦ
Ἰορδάνου, τῇ δεκάτῃ τοῦ πρώτου μηνὸς κατεστρατοπέδευσαν
145 ἐν Γαλαγαίς, ὅτε πρῶτον ἔδει λαβόντα τὸ πρόβατον ἐπονο-
μάσαι τοὺς εὐωχηθησομένους μετὰ τὸ Ἰησοῦ βάπτισμα. καὶ
τῇ ἀκροτόμῳ πέτρα ὑπὸ Ἰησοῦ οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ, ὅσοι ποτὲ cf. Jos v 2 ff.
25 ἀπερίτμητοι ἦσαν τῶν ἐξεληλυθότων ἐξ Αἰγύπτου, περιτέμ-
νονται· τὸν δὲ ὀνειδισμόν τῆς Αἰγύπτου ἀφελεῖν κύριος
ὁμολογεῖ τῇ ἡμέρᾳ τοῦ εἰς Ἰησοῦν βαπτίσματος, ὅτε Ἰησοῦς
περικαθαίρει τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ. γέγραπται γάρ· Καὶ εἶπε Jos v 9
κύριος τῷ Ἰησοῦ υἱῷ Ναυῇ Ἐν τῇ σήμερον ἡμέρᾳ ἀφείλον
30 τὸν ὀνειδισμόν Αἰγύπτου ἀφ' ὑμῶν. τότε ἐποίησαν οἱ υἱοὶ
Ἰσραὴλ τὸ πάσχα τῇ τεσσαρεσκαίδεκάτῃ ἡμέρᾳ τοῦ μηνὸς,
πολλῷ τοῦ ἐν Αἰγύπτῳ ἱλαρώτερον, ὅτε καὶ ἔφαγον ἀπὸ τοῦ

σίτου τῆς ἀγίας γῆς ἄζυμα, καὶ νέα τροφῇ τοῦ μάννα κρείτ-
 τονι. οὐ γὰρ ὅτε τὴν κατ' ἐπαγγελίαν γῆν ἀπειλήφασι
 τοῖς ἐλάττωσιν αὐτοὺς ἐστιῶ θεός, οὐδὲ διὰ τοῦ τηλικούτου
 Ἰησοῦ ὑποδεστέρου ἄρτου τυγχάνουσι. τοῦτ' ἔσται σαφές
 τῷ τὴν ἀληθῆ ἀγίαν νοήσαντι γῆν καὶ τὴν ἄνω Ἱερουσαλήμ. 5
 To vi 49, 51 διὰ τοῦτο καὶ ἐν τῷ αὐτῷ εὐαγγελίῳ κείται· Οἱ πατέρες ἐν τῇ
 ἐρήμῳ ἔφαγον τὸ μάννα καὶ ἀπέθανον· ὁ φαγὼν τοῦτον τὸν
 ἄρτον ζήσκει εἰς τὸν αἰῶνα. τὸ μὲν γὰρ μάννα, εἰ καὶ ἀπὸ
 τοῦ θεοῦ διδόμενος, ἄρτος ἦν προκοπῆς, ἄρτος τοῖς ἔτι παι-
 cf. Gal iv 2 δαγωγούμενοις χορηγούμενος, ἄρτος τοῖς ὑπὸ ἐπιτρόπους καὶ 10
 οἰκονόμους ἁρμονιώτατος. ὁ δὲ ἐν τῇ ἀγίᾳ γῇ νέος ἀπὸ τοῦ
 σίτου τῆς γῆς Ἰησοῦ προξενούντος θεριζόμενος, ἄλλων μὲν
 cf. Jo iv 38 κεκοπιακῶτων τῶν δὲ μαθητῶν αὐτοῦ θεριζόντων, ἄρτος ἦν
 ἐκείνου ζωτικώτερος, τοῖς τὴν πατρῴαν κληρονομίαν διὰ τὴν
 τελειότητα ἀπολαβεῖν δυναμένοις ἀποδιδόμενος. διόπερ ὁ μὲν 15
 ἐκείνῳ ἔτι παιδευόμενος τῷ ἄρτῳ τὸ λόγῳ θάνατον δέξασθαι
 δύναται, ὁ δὲ φθάσας ἐπὶ τὸν μετ' ἐκείνον ἄρτον φαγὼν αὐτὸν
 ζήσεται εἰς τὸν αἰῶνα. ταῦτα δὲ πάντα οὐκ ἀκαίρως οἶμαι πα-
 ρατεθεῖσθαι τοῦ παρὰ τῷ Ἰορδάνῃ βαπτίσματος, ἐν Βηθα-
 βαρᾷ ὑπὸ Ἰωάννου γινομένου, ἐξεταζομένου. 20

46. (27) Ἐτι δὲ καὶ τοῦτο παρατηρητέον, ὅτι μέλλων
 4 Reg ii 1, 8 ἀναλαμβάνεσθαι Ἠλίας ἐν συσσεισμῷ ὡς εἰς τὸν οὐρανὸν,
 λαβὼν τὴν μηλωτὴν αὐτοῦ καὶ εἰλήσας ἐπάταξε τὸ ὕδωρ,
 ὅπερ διηρέθη ἔνθα καὶ ἔνθα, καὶ διέβησαν ἀμφότεροι, δη-
 λονότι αὐτοὺς καὶ ὁ Ἐλισαῖος· ἐπιτηδειότερος γὰρ πρὸς τὸ 25
 ἀναλφθῆναι γεγένηται ἐν τῷ Ἰορδάνῃ βαπτισάμενος, ἐπεὶ
 cf. 1 Co x 2 τὴν δι' ὕδατος παραδοξοτέραν διάβασιν βάπτισμα, ὡς προ-
 παρεθέμεθα, ὠνόμασεν ὁ Παῦλος. διὰ τὸν αὐτὸν δὲ τοῦτον 146
 Ἰορδάνην χωρεῖ ὁ βεβούληται χάρισμα διὰ Ἠλίου ὁ Ἐλι-
 4 Reg ii 9 σαῖος λαβεῖν, εἰπὼν· Γενηθήτω δὴ διπλᾶ ἐν πνεύματί σου ἐπ' 30
 ἐμέ. καὶ τάχα διὰ τοῦτο διπλοῦν ἔλαβε τὸ χάρισμα ἐν

1 κρείττονα 4 τὸ τ'
 15 post τελειότητά] ins. δεῖ
 19 Βηθάρα

13 κεκοπιακῶτων] κεκληκῶτων
 16 ἐκεῖνα ἐπιπαιδευόμενος

πνεύματι Ἑλίου ἐφ' ἑαυτὸν, ἐπεὶ δις διηλθε τὴν Ἰορδάνην,
 ἀπαξ μὲν μετὰ τοῦ Ἑλίου, δεύτερον δὲ ὅτε λαβὼν τὴν ^{4 Reg ii 14}
 μηλωτὴν τοῦ Ἑλίου ἐπάταξε τὸ ὕδωρ, καὶ εἶπε Ποῦ ὁ Θεὸς
 Ἑλίου ἀφώ; καὶ ἐπάταξε τὰ ὕδατα καὶ διείλεν ἔνθα καὶ
⁵ ἔνθα. (28) ἐὰν δέ τις προσκόπῃ τῷ Ἑπάταξε τὸ ὕδωρ διὰ
 τὰ παραδεδομένα ἡμῖν περὶ τοῦ Ἰορδάνου, ὃς τύπος ἦν τοῦ
 τὴν κατὰβασιν ἡμῶν καταβάontos λόγου, λεκτέον ὅτι παρὰ
 τῷ ἀποστόλῳ σαφῶς ἡ πέτρα Χριστὸς ἦν, ἥτις τῇ ῥάβδῳ ^{cf. 1 Co x 4}
 δις πλήσσεται, ἵνα δυνηθῶσι πιεῖν ἀπὸ τῆς πνευματικῆς ἀκο-
¹⁰ λουθούσης πέτρας. ἔστιν οὖν τις καὶ ἀγαπώντων πληγὴ ἐν
 τῇ ἐπαπορήσει πρὶν μαθεῖν τὸ ζητούμενον τὰ ἐναντία προφε-
 ρομένων τῷ τοῦ λόγου συμπεράσματι, ὧν ἀπαλλάττων ἡμᾶς
 ὁ θεὸς ὅπου μὲν διψῶσι δίδωσι πότον, ὅπου δὲ τὸ ἄβατον
 ἡμῖν καὶ ἀχώρητον διὰ τὸ βάθος διόδευτον τῇ διαιρέσει τοῦ
¹⁵ λόγου παρασκευάζει, τῶν πλείστων τῷ διαιρετικῷ λόγῳ ἡμῖν
 σαφηνιζομένων.

47. Ἔτι δὲ εἰς τὸ παραδέξασθαι τὴν περὶ τοῦ ποτι-
 μωτάτου καὶ χαριστικωτάτου Ἰορδάνου ἐρμηνείαν, χρήσιμον
 παραθέσθαι τὸν τε ἀπὸ τῆς λέπρας καθαριζόμενον Ναϊμᾶν
²⁰ τὸν Σύρον, καὶ τὰ λεγόμενα περὶ τῶν παρὰ τοῖς πολεμίοις
 τῆς θεοσεβείας ποταμῶν. περὶ μὲν οὖν Ναϊμᾶν γέγραπται
 ὅτι Ἦλθεν ἐν ἵππῳ καὶ ἄρματι, καὶ ἔστη ἐπὶ θύραις οἴκου ^{4 Reg v 9 f.}
 Ἑλισαίε. καὶ ἀπέστειλεν Ἑλισαίε ἄγγελον πρὸς αὐτὸν
 λέγων Πορευθεὶς λούσαι ἐπτάκις ἐν τῷ Ἰορδάνῃ, καὶ ἐπι-
²⁵ στρέψει ἡ σὰρξ σου σοι καὶ καθαρισθήσῃ. ὅτε καὶ θυμούνται
 Ναϊμᾶν, οὐ νοῶν ὅτι ὁ Ἰορδάνης ἡμῶν ἐστὶν ὁ ἀπολύων
 τοὺς διὰ τὴν λέπραν ἀκαθάρτους τῆς ἀκαθαρσίας καὶ ἰώμενος,
 οὐχὶ δὲ ὁ προφήτης· προφήτου γὰρ ἔργον πέμψαι ἐπὶ τὸ
 θεραπεῦον. μὴ συνιείς τοίνυν τὸ τοῦ Ἰορδάνου μέγα μυ-
³⁰ στήριον ὁ Ναϊμᾶν φησιν· Ἴδου· δὴ ἔλεγον ὅτι πάντως ^{4 Reg v 11}
 ἐξελεύσεται πρὸς μέ καὶ στήσεται καὶ ἐπικαλέσεται ἐν
 ὀνόματι κυρίου θεοῦ αὐτοῦ καὶ ἐπιθήσει τὴν χεῖρα αὐτοῦ ἐπὶ

τὸν τόπον καὶ ἀποσυνάξει τὸ λεπρόν. τὸ γὰρ ἐπιθεῖναι τὴν
 χεῖρα λέπρα καὶ καθαρῖσαι μόνου τοῦ κυρίου μου Ἰησοῦ
 ἔργον ἦν, οὐ μόνον εἰπόντος τῷ μετὰ πίστεως ἀξιῶσαντι
 Mt viii 2 f. Ἐὰν θέλῃς δύνασάί με καθαρῖσαι, τό· Θέλω, καθαρῖσθαι·
 πρὸς γὰρ τῷ λόγῳ καὶ ἤψατο αὐτοῦ, καὶ ἐκαθαρίσθη ἀπὸ 147
 τῆς λέπρας αὐτοῦ. ἔτι δὲ πλανώμενος ὁ Ναυμὰν καὶ οὐχ
 ὁρῶν ὅσον ἀπολείπονται οἱ ἕτεροι τοῦ Ἰορδάνου ποταμοὶ
 πρὸς θεραπείαν τῶν πεπονθότων, ἐπαινεῖ τοὺς τῆς Δαμασκοῦ
 4 Reg v 12 ποταμοὺς, Ἀβανὰ καὶ Φαρφὰ, λέγων· Οὐχὶ ἀγαθὸς Ἀβανὰ
 καὶ Φαρφὰ, ποταμοὶ Δαμασκοῦ, ὑπὲρ πάντα τὰ ὕδατα 10
 Ἰσραὴλ; οὐχὶ πορευθεὶς λούσομαι ἐν αὐτοῖς καὶ καθα-
 Mc x 18 ρισθῆσομαι; ὥσπερ γὰρ οὐδεὶς ἀγαθὸς εἰ μὴ εἰς ὁ θεὸς ὁ
 πατήρ, οὕτως ἐν ποταμοῖς οὐδεὶς ἀγαθὸς εἰ μὴ ὁ Ἰορδάνης,
 καὶ λέπρας ἀπαλλάξαι δυνάμενος τὸν μετὰ πίστεως τὴν
 ψυχὴν λουόμενον εἰς τὸν Ἰησοῦν. οἶμαι δὲ διὰ τοῦτον 15
 cf. Ps cxxkvi
 (cxxkvi) γ κλαίειν ἀναγεγράφθαι πᾶσι τοῖς Βαβυλῶνος ποταμοῖς καθε-
 ζομένους τοὺς μνησθέντας τῆς Σιών· ἄλλων γὰρ ὑδάτων
 γευσάμενοι μετὰ τὸν ἅγιον Ἰορδάνην οἱ διὰ τὴν κακίαν
 αἰχμαλωτευθέντες εἰς ὑπόμνησιν καὶ ποθὴν ἔρχονται τοῦ
 οἰκείου καὶ σωτηρίου ποταμοῦ. διόπερ ἐπὶ τῶν ποταμῶν 20
 Βαβυλῶνος φησιν· Ἐκεῖ ἐκαθίσαμεν, δηλονότι διὰ τὸ μὴ
 δύνασθαι στῆναι, καὶ ἐκλαύσαμεν. καὶ ὁ Ἱερεμίας δὲ
 ἐπιπλήσσει τοῖς θέλουσιν Αἰγύπτιον ὕδωρ πιεῖν καὶ κατα-
 λείπονσι τὸ ἐξ οὐρανοῦ καταβαῖνον καὶ ἐπώνυμον τῆς κατα-
 βάσεως τυγχάνον, τὸν Ἰορδάνην, λέγων· Τί σοι καὶ τῇ ὁδῷ 25
 Αἰγύπτου τοῦ πιεῖν ὕδωρ Γηῶν, καὶ τοῦ πιεῖν ὕδωρ ποταμῶν;
 ἢ ὥς τὸ Ἑβραϊκὸν ἔχει τοῦ πιεῖν ὕδωρ Σιών· περὶ οὗ οὐ
 νῦν πρόκειται λέγειν.

48. (29) Ὅτι δὲ οὐ περὶ αἰσθητῶν ποταμῶν ὁ προηγου-
 μενος λόγος ἐστὶ τῷ ἐν ταῖς θεοπνεύστοις γραφαῖς λαλοῦντι 30
 πνεύματι καὶ ἀπὸ τῶν ἐν τῷ Ἐξεκικῇ ἐπὶ Φαραῶ, βασιλεῖα
 Ez xlix 3 ff. Αἰγύπτου, προφητευομένων ἐστὶν ἰδεῖν οὕτως ἐχόντων· Ἰδοὺ,

ἐγὼ ἐπὶ σὲ Φαραὼ, βασιλεῦ Αἰγύπτου, τὸν δράκοντα τὸν
 μέγαν τὸν ἐγκαθήμενον ἐν μέσῳ ποταμῶν αὐτοῦ, λέγοντα
 Ἑμοὶ εἰσιν οἱ ποταμοὶ, καὶ ἐγὼ ἐποίησα αὐτούς. καὶ ἐγὼ
 δώσω παγίδας εἰς τὰς σιαγόνας σου, καὶ προσκολλήσω τοὺς
 5 ἰχθύας τοῦ ποταμοῦ πρὸς τὰς πτέρυγάς σου, καὶ ἀνάξω σε
 ἐκ μέσου τοῦ ποταμοῦ σου καὶ πάντας τοὺς ἰχθύας τοῦ
 ποταμοῦ, καὶ καταβαλῶ σε ἐν τάχει καὶ πάντας τοὺς ἰχθύας
 148 τοῦ ποταμοῦ· ἐπὶ προσώπου τοῦ πεδίου σου πέσῃ καὶ οὐ μὴ
 συναχθῇς καὶ οὐ μὴ περισταλῇς. ποῖος γὰρ σωματικὸς
 10 δράκων ἐν τῷ σωματικῷ τῆς Αἰγύπτου ποταμῷ ὀφθεῖς
 ἱστορηταί ποτε; ἀλλὰ μήποτε χωρίον ἐστὶ τοῦ ἐχθροῦ ἡμῶν
 δράκοντος ὁ τῆς Αἰγύπτου ποταμὸς, μηδὲ παιδίον ἀποκτείνει
 Μωσέα δυνηθείς. ὥσπερ δὲ δράκων ἐν τῷ Αἰγυπτίῳ ἐστὶ
 ποταμῷ, οὕτως ὁ θεὸς ἐν τῷ εὐφραίνονται τὴν πόλιν τοῦ θεοῦ
 cf. Ps xlv
 (xlv) 5
 15 ποταμῷ· ὁ πατὴρ γὰρ ἐν τῷ νῷ. διὰ τοῦτο οἱ γινόμενοι
 ἐν αὐτῷ ἐπὶ τῷ λούσασθαι, τὸν ὀνειδισμόν ἀποτίθενται τῆς
 Αἰγύπτου, καὶ ἐπιτηδειότεροι πρὸς τὸ ἀναλαμβάνεσθαι
 γίνονται, καὶ ἀπὸ τῆς μιαιωτάτης λέπρας καθαρίζονται, καὶ
 διπλασιασμόν χωροῦσι χαρισμάτων, καὶ ἔτοιμοι πρὸς πνεύ-
 20 ματος ἁγίου παραδοχὴν γίνονται, ἄλλω ποταμῷ οὐκ ἐφιπτα-
 μένης τῆς πνευματικῆς περιστερᾶς. διόπερ θεοπρεπέστερον
 νοήσαντες τὸν Ἰορδάνην, καὶ τὸ ἐν αὐτῷ λουτρὸν, καὶ τὸν
 Ἰησοῦν ἐν αὐτῷ λουόμενον, καὶ τὸν τῆς κατασκευῆς οἶκον,
 ὅσον δεόμεθα τῆς τοιαύτης ὠφελείας ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ
 25 ἀρυσώμεθα.

49. (30) Τῇ ἐπαγρίῳν βλέπει τὸν Ἰησοῦν ἐρχό- Jo i 29
 μένον πρὸς αὐτόν. Πρότερον ἢ μήτηρ τοῦ Ἰησοῦ ἅμα
 τῷ συλλαβεῖν αὐτὸν τῇ μητρὶ τοῦ Ἰωάννου καὶ αὐτῇ ἐγκύ-
 μονι τυγχανούσῃ ἐπεδήμει, ὅτε ὁ μορφούμενος τῷ μορφον-
 30 μένῳ ἀκριβέστερον τὴν μόρφωσιν χαρίζεται, σύμμορφον
 ἐνεργῶν αὐτὸν γενέσθαι τῇ δόξῃ αὐτοῦ, ὥστε διὰ τὸ κοινὸν cf. Phil iii 2
 τῆς μορφῆς Ἰωάννην τε Χριστὸν ὑπονοεῖσθαι τυγχάνειν, cf. Lc iii 15
 Mt xiv 2

καὶ Ἰησοῦν Ἰωάννην ἀναστάντα ἐκ νεκρῶν νομίζεσθαι παρὰ
 cf. Gen i 26 τοῖς μὴ διακρίνουσι τὴν εἰκόνα ἀπὸ τοῦ κατὰ τὴν εἰκόνα·
 νῦν δὴ ὁ Ἰησοῦς μετὰ τὰ προεξετασθέντα μαρτύρια Ἰωάννου
 περὶ αὐτοῦ αὐτὸς βλέπεται ὑπὸ τοῦ βαπτιστοῦ ἐρχόμενος
 πρὸς αὐτόν. παρατηρητέον δὲ ὅτι ἐκεῖ μὲν διὰ τὴν τοῦ 5
 Μαρίας ἀσπασμοῦ φωνὴν ἐληλυθυῖαν εἰς τὰ ὦτα τῆς
 Ἑλισάβετ, σκιρτᾷ τὸ βρέφος Ἰωάννης ἐν τῇ κοιλίᾳ τῆς
 μητρὸς, τότε, ὡς ἀπὸ τῆς γῆς, λαμβανούσης πνεῦμα ἅγιον·
 Lci 41 f. Ἐγένετο γὰρ, φησὶν, ὡς ἤκουσε τὸν ἀσπασμὸν τῆς Μαρίας
 ἡ Ἑλισάβετ, ἐσκίρτησε τὸ βρέφος ἐν τῇ κοιλίᾳ αὐτῆς, καὶ 149
 ἐπλήσθη πνεύματος ἁγίου ἡ Ἑλισάβετ καὶ ἀνεφώνησε
 Jo i 29 κραυγῇ μεγάλη καὶ εἶπεν· ἔνθα δέ· Βλέπει ὁ Ἰωάννης τὸν
 Ἰησοῦν ἐρχόμενον πρὸς αὐτόν, καὶ λέγει· Ἴδε ὁ ἄμνός τοῦ
 θεοῦ ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου· ἀκοῇ δὲ τῇ περὶ
 τῶν κρειττόνων πρότερόν τις παιδεύεται, καὶ μετὰ ταῦτα 15
 αὐτόπτης αὐτῶν γίνεται. ὅτι μέντοι γε εἰς τὴν μόρφωσιν
 ὠφέληται ὁ Ἰωάννης ἀπὸ τοῦ ἔτι μορφουμένου τοῦ κυρίου,
 γενομένου ἐν τῇ μητρὶ πρὸς τὴν Ἑλισάβετ, τῷ κεκρατηκότι
 τῶν εἰρημένων περὶ τοῦ φωνῆν μὲν εἶναι τὸν Ἰωάννην, λόγον
 δὲ τὸν Ἰησοῦν, δῆλον ἔσται· μεγάλη γὰρ φωνὴ γίνεται ἐν τῇ 20
 Ἑλισάβετ πληρωθείσῃ πνεύματος ἁγίου διὰ τὸν ἀσπασμὸν
 τῆς Μαρίας, ὡς αὐτὴ ἡ λέξις παρίστησιν οὕτως ἔχουσα·
 Καὶ ἀνεφώνησε κραυγῇ μεγάλη, δηλονότι ἡ Ἑλισάβετ, καὶ
 εἶπεν. ἡ γὰρ φωνὴ τοῦ ἀσπασμοῦ τῆς Μαρίας γενομένη ἐν
 τοῖς ὡσὶ τῆς Ἑλισάβετ ἐπλήρωσε τὸν Ἰωάννην ἑαυτῆς· 25
 διόπερ σκιρτᾷ ὁ Ἰωάννης, καὶ οἰονεῖ στόμα τοῦ υἱοῦ καὶ
 προφῆτις ἡ μήτηρ γίνεται ἀναφωνούσα κραυγῇ μεγάλῃ καὶ
 λέγουσα· Εὐλογημένη σὺ ἐν γυναιξί, καὶ εὐλογημένος ὁ
 καρπὸς τῆς κοιλίας σου. ἡδὴ οὖν δύναται δῆλος ἡμῖν
 γίνεσθαι καὶ ἡ μετὰ σπουδῆς πορεία τῆς Μαρίας εἰς τὴν 30
 ὀρεινὴν, καὶ ἡ εἰσόδος εἰς τὸν οἶκον Ζαχαρίου, καὶ ὁ ἀσπα-
 σμός ὃν ἀσπάζεται τὴν Ἑλισάβετ· ἵνα γὰρ μεταδῶ ἀφ' ἧς

ἔχει ἐξ οὗ συνειληφε δυνάμεως τῷ Ἰωάννῃ ἔτι ἐν τῇ μήτρᾳ
 τυγχάνοντι τῆς μητρὸς ἡ Μαριὰμ, καὶ αὐτῷ μεταδύσονται τῇ
 μητρὶ ἀφ' ἧς ἔλαβε χάριτος προφητικῆς, ταῦτα πάντα
 γίνεται. καὶ εὐλογώτατά γε ἐν τῇ ὀρευνῇ αἱ τοιαῦται
 5 οἰκονομίαι ἐπιτελοῦνται, οὐδενὸς μεγάλου χωρουμένου ὑπὸ
 τῶν διὰ τὴν ταπεινότητα κοιλάδων κληθησομένων. καὶ
 ἐνθάδε οὖν μετὰ τὰς Ἰωάννου μαρτυρίας, πρώτην μὲν τὴν
 ὑπὸ κεκραγότος λεγομένην καὶ θεολογοῦντος, δευτέραν δὲ
 πρὸς τοὺς ἱερεῖς καὶ Λευίτας τοὺς ἀπὸ Ἱεροσολύμων ὑπὸ cf. Jo i 19
 10 Ἰουδαίων ἀπεσταλμένους, καὶ τρίτην τὴν πρὸς τοὺς ἐκ τῶν
 Φαρισαίων πικρότερον ἐρωτήσαντας, Ἰησοῦς ἤδη βλέπεται cf. Jo i 24
 ὑπὸ τοῦ μαρτυρήσαντος, ἐρχόμενος πρὸς αὐτὸν ἔτι προ-
 κόπτοντα καὶ βελτίονα γινόμενον· ἧς προκοπῆς καὶ βελ-
 τιώσεως σύμβολον ἡ ὀνομασμένη αὐριον· οἰονεῖ γὰρ ἐν
 15 ἑξῆς φωτισμῷ καὶ δευτέρᾳ ἡμέρᾳ παρὰ τὰ πρότερον ὁ
 Ἰησοῦς ἔρχεται, οὐ μόνον γινωσκόμενος ὡς μέσος ἐστηκώς cf. Jo i 26
 καὶ τῶν οὐκ εἰδόντων, ἀλλ' ἤδη καὶ ὀρώμενος ἦκων τῷ ταῦτα
 πρότερον ἀποφηναμένῳ. πρώτη οὖν ἡμέρᾳ αἱ μαρτυρίαι
 150 γίνονται, καὶ δευτέρᾳ Ἰησοῦς πρὸς Ἰωάννην ἔρχεται· τρίτη
 20 δὲ ἐστὼς ὁ Ἰωάννης μετὰ δύο μαθητῶν, ἐνδιὼν Ἰησοῦ περι-
 πατοῦντι εἰπὼν τό· Ἴδε ὁ ἀμνὸς τοῦ θεοῦ· πρότρέπει τοὺς Jo i 36
 παρόντας ἀκολουθῆσαι τῷ νύῳ τοῦ θεοῦ. καὶ τετάρτῃ
 θελήσας ἐξελθεῖν εἰς τὴν Γαλιλαίαν ὁ ἐξελθὼν ζητῆσαι τὸ
 ἀπολωλὸς εὐρίσκει Φίλιππον καὶ λέγει αὐτῷ Ἀκολούθει Jo i 44
 25 μοι. τρίτῃ δὲ ἀπὸ τῆς τετάρτης, ἣτις ἐστὶν ἕκτη τῶν
 ἀρχῆθεν ἡμῖν κατευλεγμένων, ὁ γάμος γίνεται ἐν Κανᾷ τῆς cf. Jo ii 1
 Γαλιλαίας, περὶ οὗ εἰσόμεθα γενόμενοι κατὰ τὸν τόπον.
 παρατηρητέον δὲ καὶ τοῦτο, ὅτι ἡ διαφέρουσα Μαρία πρὸς
 τὴν ὑποδεεστέραν Ἑλισάβετ ἔρχεται, καὶ ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ
 30 πρὸς τὸν βαπτιστὴν, δι' ὧν εἰς τὸ δοκνον πρὸς τὸ ὠφελεῖν
 τοὺς ἥττονας καὶ μετρίωτα ὠφελούμεθα.

50. (31) Ἐπεὶ δὲ παρὰ τῷ μαθητῇ Ἰωάννῃ πόθεν

καὶ Ἰησοῦν Ἰωάννην ἀναστάντα ἐκ νεκρῶν νομίζεσθαι παρὰ
 cf. Gen i 26 τοῖς μὴ διακρίνουσι τὴν εἰκόνα ἀπὸ τοῦ κατὰ τὴν εἰκόνα·
 νῦν δὴ ὁ Ἰησοῦς μετὰ τὰ προεξετασθέντα μαρτύρια Ἰωάννου
 περὶ αὐτοῦ αὐτὸς βλέπεται ὑπὸ τοῦ βαπτιστοῦ ἐρχόμενος
 πρὸς αὐτόν. παρατηρητέον δὲ ὅτι ἐκεῖ μὲν διὰ τὴν τοῦ 5
 Μαρίας ἀσπασμοῦ φωνὴν ἐληλυθυῖαν εἰς τὰ ὦτα τῆς
 Ἑλισάβετ, σκιρτᾷ τὸ βρέφος Ἰωάννης ἐν τῇ κοιλίᾳ τῆς
 μητρὸς, τότε, ὡς ἀπὸ τῆς γῆς, λαμβανούσης πνεῦμα ἅγιον·
 Lc i 41 f. Ἐγένετο γὰρ, φησὶν, ὡς ἤκουσε τὸν ἀσπασμὸν τῆς Μαρίας
 ἡ Ἑλισάβετ, ἐσκίρτησε τὸ βρέφος ἐν τῇ κοιλίᾳ αὐτῆς, καὶ 149
 ἐπλήσθη πνεύματος ἁγίου ἡ Ἑλισάβετ καὶ ἀνεφώνησε
 Jo i 29 κραυγῇ μεγάλῃ καὶ εἶπεν· ἔνθα δέ· Βλέπει ὁ Ἰωάννης τὸν
 Ἰησοῦν ἐρχόμενον πρὸς αὐτόν, καὶ λέγει· Ἴδε ὁ ἄμνος τοῦ
 θεοῦ ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου· ἀκοῇ δὲ τῇ περὶ
 τῶν κρειττόνων πρότερόν τις παιδεύεται, καὶ μετὰ ταῦτα 15
 αὐτόπτης αὐτῶν γίνεται. ὅτι μέντοι γε εἰς τὴν μόρφωσιν
 ὠφέληται ὁ Ἰωάννης ἀπὸ τοῦ ἔτι μορφουμένου τοῦ κυρίου,
 γενομένου ἐν τῇ μητρὶ πρὸς τὴν Ἑλισάβετ, τῷ κεκρατηκότι
 τῶν εἰρημένων περὶ τοῦ φωνῆν μὲν εἶναι τὸν Ἰωάννην, λόγον
 δὲ τὸν Ἰησοῦν, δῆλον ἔσται· μεγάλη γὰρ φωνὴ γίνεται ἐν τῇ 20
 Ἑλισάβετ πληρωθείσῃ πνεύματος ἁγίου διὰ τὸν ἀσπασμὸν
 τῆς Μαρίας, ὡς αὐτὴ ἡ λέξις παρίστησιν οὕτως ἔχουσα·
 Καὶ ἀνεφώνησε κραυγῇ μεγάλῃ, δηλονότι ἡ Ἑλισάβετ, καὶ
 εἶπεν. ἡ γὰρ φωνὴ τοῦ ἀσπασμοῦ τῆς Μαρίας γενομένη ἐν
 τοῖς ὡσὶ τῆς Ἑλισάβετ ἐπλήρωσε τὸν Ἰωάννην ἑαυτῆς· 25
 διόπερ σκιρτᾷ ὁ Ἰωάννης, καὶ οἰονεῖ στόμα τοῦ υἱοῦ καὶ
 προφήτις ἡ μήτηρ γίνεται ἀναφωνοῦσα κραυγῇ μεγάλῃ καὶ
 λέγουσα· Εὐλογημένη σὺ ἐν γυναιξί, καὶ εὐλογημένος ὁ
 καρπὸς τῆς κοιλίας σου. ἤδη οὖν δύναται δηλὸς ἡμῖν
 γίνεσθαι καὶ ἡ μετὰ σπουδῆς πορεία τῆς Μαρίας εἰς τὴν 30
 ὄρεινῃν, καὶ ἡ εἵσδος εἰς τὸν οἶκον Ζαχαρίου, καὶ ὁ ἀσπα-
 σμὸς ὃν ἀσπάζεται τὴν Ἑλισάβετ· ἵνα γὰρ μεταδῷ ἀφ' ἧς

- ἔχει ἐξ οὗ συνείληφε δυνάμεως τῷ Ἰωάννῃ ἔτι ἐν τῇ μήτρᾳ
 τυγχάνοντι τῆς μητρὸς ἡ Μαριὰμ, καὶ αὐτῷ μεταδώσονται τῇ
 μητρὶ ἀφ' ἧς ἔλαβε χάριτος προφητικῆς, ταῦτα πάντα
 γίνεται. καὶ εὐλογώτατά γε ἐν τῇ ὀρευνῇ αἱ τοιαῦται
 5 οἰκονομίαι ἐπιτελοῦνται, οὐδενὸς μεγάλου χωρουμένου ὑπὸ
 τῶν διὰ τὴν ταπεινότητα κοιλάδων κληθησομένων. καὶ
 ἐνθάδε οὖν μετὰ τὰς Ἰωάννου μαρτυρίας, πρώτην μὲν τὴν
 ὑπὸ κεκραγότης λεγομένην καὶ θεολογοῦντος, δευτέραν δὲ
 πρὸς τοὺς ἱερεῖς καὶ Λευίτας τοὺς ἀπὸ Ἱεροσολύμων ὑπὸ cf. Jo i 19
 10 Ἰουδαίων ἀπεσταλμένους, καὶ τρίτην τὴν πρὸς τοὺς ἐκ τῶν
 Φαρισαίων πικρότερον ἐρωτήσαντας, Ἰησοῦς ἤδη βλέπεται cf. Jo i 24
 ὑπὸ τοῦ μαρτυρήσαντος, ἐρχόμενος πρὸς αὐτὸν ἔτι προ-
 κόπτοντα καὶ βελτίονα γινόμενον· ἧς προκοπῆς καὶ βελ-
 τιώσεως σύμβολον ἡ ὠνομασμένη αὐριον· οἰονεῖ γὰρ ἐν
 15 ἑξῆς φωτισμῷ καὶ δευτέρᾳ ἡμέρᾳ παρὰ τὰ πρότερον ὁ
 Ἰησοῦς ἔρχεται, οὐ μόνον γινωσκόμενος ὡς μέσος ἑστηκώς cf. Jo i 26
 καὶ τῶν οὐκ εἰδόντων, ἀλλ' ἤδη καὶ ὁρῶμενος ἦκων τῷ ταῦτα
 πρότερον ἀποφηναμένῳ. πρώτη οὖν ἡμέρᾳ αἱ μαρτυρίαὶ
 150 γίνονται, καὶ δευτέρᾳ Ἰησοῦς πρὸς Ἰωάννην ἔρχεται· τρίτη
 20 δὲ ἐστὼς ὁ Ἰωάννης μετὰ δύο μαθητῶν, ἐνιδὼν Ἰησοῦ περι-
 πατοῦντι εἰπὼν τό· Ἴδε ὁ ἄμνός τοῦ θεοῦ· προτρέπει τοὺς Jo i 36
 παρόντας ἀκολουθῆσαι τῷ νιῷ τοῦ θεοῦ. καὶ τετάρτῃ
 θελήσας ἐξελεῖν εἰς τὴν Γαλιλαίαν ὁ ἐξελθὼν ζητῆσαι τὸ
 ἀπολωλὸς εὐρίσκει Φίλιππον καὶ λέγει αὐτῷ Ἀκολουθεῖ Jo i 44
 25 μοι. τρίτῃ δὲ ἀπὸ τῆς τετάρτης, ἣτις ἐστὶν ἕκτη τῶν
 ἀρχῆθεν ἡμῖν κατειλεγμένων, ὁ γάμος γίνεται ἐν Κανᾷ τῆς cf. Jo ii 1
 Γαλιλαίας, περὶ οὗ εἰσόμεθα γενόμενοι κατὰ τὸν τόπον.
 παρατηρητέον δὲ καὶ τοῦτο, ὅτι ἡ διαφέρουσα Μαρία πρὸς
 τὴν ὑποδεεστέραν Ἑλισάβετ ἔρχεται, καὶ ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ
 30 πρὸς τὸν βαπτιστὴν, δι' ὧν εἰς τὸ ἄοκνον πρὸς τὸ ὠφελεῖν
 τοὺς ἡττονας καὶ μετριότητα ὠφελούμεθα.
50. (31) Ἐπεὶ δὲ παρὰ τῷ μαθητῇ Ἰωάννῃ πόθεν

- Mt iii 13 πρὸς τὸν βαπτιστὴν Ἰωάννην ὁ σωτὴρ ἔρχεται οὐ λέγεται, τοῦτο μανθάνομεν ἀπὸ τοῦ Ματθαίου γράψαντος· Τότε παρα-
 γίνεται ὁ Ἰησοῦς ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας ἐπὶ τὸν Ἰορδάνην πρὸς
 τὸν Ἰωάννην, τοῦ βαπτισθῆναι ὑπ' αὐτοῦ. ὁ δὲ Μάρκος
 Mc i 9 καὶ τὸν τόπον τῆς Γαλιλαίας προσέθηκεν εἰπὼν· Καὶ ἐγένετο 5
 ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις, ἦλθεν Ἰησοῦς ἀπὸ Ναζαρετ τῆς
 Γαλιλαίας καὶ ἐβαπτίσθη εἰς τὸν Ἰορδάνην ὑπὸ Ἰωάννου.
 Λουκᾶς δὲ τὸν μὲν τόπον ἀπεσιώπησεν ὅθεν Ἰησοῦς ἔρχεται,
 παραχωρήσας τοῖς εἰρηκόσι τὸν λόγον, ὅπερ δὲ ἀπ' ἐκείνων
 οὐ μεμαθήκαμεν αὐτὸς ἡμᾶς διδάσκει, ὡς ἄρα μετὰ τὸ 10
 Lc iii 21 βάπτισμα αὐτῷ προσευχομένῳ ἀνέσχθη ὁ οὐρανός, καὶ
 κατέβη τὸ ἅγιον πνεῦμα σωματικῶ εἶδει ὡς περιστερά.
 πάλιν τὸ Ἰωάννην διακεκωλυκέναι τὸν κύριον λέγοντα τῷ
 Mt iii 14 σωτῆρι· Ἐγὼ χρεῖαν ἔχω ὑπὸ σοῦ βαπτισθῆναι, καὶ σὺ
 ἔρχῃ πρὸς με; τῷ Ματθαίῳ εἰρηκότι οὐδεὶς προσέθηκεν, ἵνα 15
 μὴ ταυτολογῶσι. καὶ τὸ ὑπὸ τοῦ κυρίου δὲ πρὸς αὐτὸν
 Mt iii 15 εἰρημένον· Ἄφες ἄρτι, οὕτω γὰρ πρέπον ἐστὶν ἡμῖν πλη-
 ρῶσαι πᾶσαν δικαιοσύνην· μόνος ἀνέγραψεν ὁ Ματθαῖος.
 Jo i 29 51. (32) Καὶ λέγει Ἰδε ὁ ἄμνός τοῦ θεοῦ ὁ
 αἰρῶν τῆς ἁμαρτίας τοῦ κόσμου. Πέντε ζώων προσ- 20
 φερόμενων ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον, τριῶν μὲν χερσαίων πτηνῶν
 δὲ δύο, ἄξιόν μοι ζητεῖν φαίνεται τί δήποτε ὑπὸ τοῦ
 Ἰωάννου ὁ σωτὴρ ἄμνός λέγεται, καὶ οὐδὲν τῶν λοιπῶν,
 ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν χερσαίων καθ' ἕκαστον τριῶν ἡλικιῶν
 προσαγομένων, ἀπὸ τοῦ γένους τῶν προβάτων τὸν ἄμνον 25
 ὠνόμασε. πέντε δὲ ζῶα ταυτά ἐστι· μόσχος, πρόβατον, 151
 αἶξ, τρυγὼν, περιστερά. καὶ τρεῖς ἡλικίαι ἐκάστου τῶν
 χερσαίων αὐταί· μόσχος, βοῦς, μοσχάριον, κριός, ἄμνός,
 ἀρνίον, τράγος, αἶξ, ἔριφος· πτηνῶν δὲ, περιστερῶν μὲν
 ζεύγος νεοσσῶν μόνων, τρυγόνων ζεύγος τέλειον. ζητητέον 30
 οὖν τῷ βουλομένῳ ἀκριβῶς τὸν περὶ τῶν θυσιῶν πνευματι-
 κὸν καταλαβεῖν λόγον τίνων ἐπουρανίων ὑποδείγματι καὶ

σκιᾷ ταύτ' ἐγένετο, καὶ ἕκαστον τῶν ζώων ἐπὶ τίνι νομοθετεῖ
ὁ λόγος θύεσθαι· καὶ ἰδίᾳ συνακτέον τὰ περὶ τοῦ ἁμνοῦ.
ὅτι δὲ ὁ περὶ τῶν θυσιῶν λόγος περὶ τινων οὐρανίων
μυστηρίων νοεῖσθαι ὀφείλει φησί πον ὁ ἀπόστολος· Οἷτινες He viii 5
5 ὑποδείγματι καὶ σκιᾷ λατρεύουσι τῶν ἐπουρανίων· καὶ
πάλιν· Ἀνάγκη οὖν τὰ μὲν ὑποδείγματα τῶν ἐν τοῖς He ix 23
οὐρανοῖς τούτοις καθαρίζεσθαι, αὐτὰ δὲ τὰ ἐπουράνια
κρείττοσι θυσίαις παρὰ ταύτας. τὸ δὲ καθ' ἐν δυνηθῆναι
τούτων εὐρόντα ἐκλαβεῖν τὴν διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ γεγενη- cf. Jo i 17
10 μένην τοῦ πνευματικοῦ νόμου ἀλήθειαν, σφόδρα μείζον
τυγχάνον τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, οὐδενὸς ἄλλου ἔργον ἢ
τοῦ τελείου ἐστὶ, τοῦ διὰ τὴν ξὺν τὰ αἰσθητήρια γεγυμνα- He v 14
σμένα ἔχοντος πρὸς διάκρισιν καλοῦ τε καὶ κακοῦ, δυναμένου
ἀπὸ διαθέσεως ἀληθευούσης εἰπεῖν· Σοφίαν δὲ λαλοῦμεν 1 Co ii 6
15 ἐν τοῖς τελείοις. καὶ ἀληθῶς ἐπὶ τούτων ἔστιν εἰπεῖν καὶ
τῶν τούτοις παραπλησίων· Ἦν οὐδεὶς τῶν ἀρχόντων τούτου 1 Co ii 8
τοῦ αἰῶνος ἔγνωκε.

52. (33) Πλὴν τὸν ἁμνὸν ἐν ταῖς θυσίαις τοῦ ἐνδελεχι-
σμοῦ εὐρίσκομεν προσφερόμενον. οὕτω δὲ γέγραπται· Καὶ Ex xxix
38—44
20 ταῦτά ἐστιν ἃ ποιήσεις ἐπὶ τοῦ θυσιαστηρίου· ἁμνοὺς ἐνιαυ-
σίους ἁμώμους δύο τὴν ἡμέραν ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον ἐνδελεχῶς,
κάρπωμα ἐνδελεχισμοῦ. τὸν ἁμνὸν τὸν ἕνα ποιήσεις τὸ
πρῶτ', καὶ τὸν ἁμνὸν τὸν δεύτερον ποιήσεις τὸ δειλινόν. καὶ
δέκατον σεμιδάλεως πεφυραμένης ἐν ἐλαίῳ κεκομμένη τῷ
25 τετάρτῳ τοῦ εἶν· καὶ σπονδὴν τὸ τέταρτον τοῦ εἶν οἶνου τῷ
ἁμνῷ τῷ ἐνί. καὶ τὸν ἁμνὸν τὸν δεύτερον ποιήσεις τὸ δει-
λινὸν κατὰ τὴν θυσίαν τὴν πρώτην καὶ κατὰ τὴν σπονδὴν
αὐτοῦ. ποιήσεις ὁσμὴν εὐωδίας, κάρπωμα κυρίῳ, θυσίαν ἐν-
δελεχισμοῦ εἰς τὰς γενεὰς ὑμῶν ἐπὶ θύραις τῆς σκηνῆς τοῦ
30 μαρτυρίου ἔναντι κυρίου, ἐν οἷς γνωσθήσομαί σοι ἐκεῖ ὥστε
λαλήσαι σοι. καὶ τάξομαι ἐκεῖ τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ καὶ ἁγία-
σθήσομαι ἐν δόξῃ μου καὶ ἁγιασμῷ ἁγιάσω τὴν σκηνὴν τοῦ

10 ἡ ἀλήθεια σφόδρα μείζων
εἶν] om. 32 ἁγιάσω] om.

24 πεφυραμένη

25 καί—

- Mt iii 13 πρὸς τὸν βαπτιστὴν Ἰωάννην ὁ σωτὴρ ἔρχεται οὐ λέγεται, τοῦτο μανθάνομεν ἀπὸ τοῦ Ματθαίου γράψαντος· Τότε παρα-
 γίνεται ὁ Ἰησοῦς ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας ἐπὶ τὸν Ἰορδάνην πρὸς
 τὸν Ἰωάννην, τοῦ βαπτισθῆναι ὑπ' αὐτοῦ. ὁ δὲ Μάρκος
 Mc i 9 καὶ τὸν τόπον τῆς Γαλιλαίας προσέθηκεν εἰπών· Καὶ ἐγένετο 5
 ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις, ἦλθεν Ἰησοῦς ἀπὸ Ναζαρετ τῆς
 Γαλιλαίας καὶ ἐβαπτίσθη εἰς τὸν Ἰορδάνην ὑπὸ Ἰωάννου.
 Λουκᾶς δὲ τὸν μὲν τόπον ἀπεσιώπησεν ὅθεν Ἰησοῦς ἔρχεται,
 παραχωρήσας τοῖς εἰρηκόσι τὸν λόγον, ὅπερ δὲ ἀπ' ἐκείνων
 οὐ μεμαθήκαμεν αὐτὸς ἡμᾶς διδάσκει, ὥς ἄρα μετὰ τὸ 10
 Lc iii 21 βάπτισμα αὐτῷ προσευχομένῳ ἀνέψχθη ὁ οὐρανός, καὶ
 κατέβη τὸ ἅγιον πνεῦμα σωματικῶς εἶδει ὡς περιστερά.
 πάλιν τὸ Ἰωάννην διακεκωλυκέναι τὸν κύριον λέγοντα τῷ
 Mt iii 14 σωτῆρι· Ἐγὼ χρεῖαν ἔχω ὑπὸ σοῦ βαπτισθῆναι, καὶ σὺ
 ἔρχῃ πρὸς με; τῷ Ματθαίῳ εἰρηκότη οὐδεὶς προσέθηκεν, ἵνα 15
 μὴ ταῦτολογῶσι. καὶ τὸ ὑπὸ τοῦ κυρίου δὲ πρὸς αὐτὸν
 Mt iii 15 εἰρημένον· Ἄφες ἄρτι, οὕτω γὰρ πρέπον ἐστὶν ἡμῖν πλη-
 ρῶσαι πᾶσαν δικαιοσύνην· μόνος ἀνέγραψεν ὁ Ματθαῖος.
 Jo i 29 51. (32) Καὶ λέγει Ἰδε ὁ ἀμνὸς τοῦ θεοῦ ὁ
 αἵρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου. Πέντε ζώων προσ- 20
 φερόμενων ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον, τριῶν μὲν χερσαίων πτηνῶν
 δὲ δύο, ἄξιόν μοι ζητεῖν φαίνεται τί δήποτε ὑπὸ τοῦ
 Ἰωάννου ὁ σωτὴρ ἀμνὸς λέγεται, καὶ οὐδὲν τῶν λοιπῶν,
 ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν χερσαίων καθ' ἕκαστον τριῶν ἡλικιῶν
 προσαγομένων, ἀπὸ τοῦ γένους τῶν προβάτων τὸν ἀμνὸν 25
 ὠνόμασε. πέντε δὲ ζῶα ταῦτά ἐστι· μόσχος, πρόβατον, 151
 αἶξ, τρυγὼν, περιστερά. καὶ τρεῖς ἡλικίαι ἐκάστου τῶν
 χερσαίων αὐταί· μόσχος, βοῦς, μοσχάριον, κριὸς, ἀμνός,
 ἀρνίον, τράγος, αἶξ, ἔριφος· πτηνῶν δὲ, περιστερῶν μὲν
 ζεύγος νεοσσῶν μόνων, τρυγόνων ζεύγος τέλειον. ζητητέον 30
 οὖν τῷ βουλομένῳ ἀκριβῶς τὸν περὶ τῶν θυσιῶν πνευματι-
 κὸν καταλαβεῖν λόγον τίνων ἐπουρανίων ὑποδείγματι καὶ

σκιᾷ ταύτ' ἐγίνετο, καὶ ἕκαστον τῶν ζώων ἐπὶ τίνι νομοθετεῖ
ὁ λόγος θύεσθαι· καὶ ἰδιά συνακτέον τὰ περὶ τοῦ ἁμνοῦ.
ὅτι δὲ ὁ περὶ τῶν θυσιῶν λόγος περί τινων οὐρανίων
μυστηρίων νοεῖσθαι ὀφείλει φησί που ὁ ἀπόστολος· Οἷτινες He viii 5
5 ὑποδείγματι καὶ σκιᾷ λατρεύουσι τῶν ἐπουρανίων· καὶ
πάλιν· Ἀνάγκη οὖν τὰ μὲν ὑποδείγματα τῶν ἐν τοῖς He ix 23
οὐρανοῖς τούτοις καθαρίζεσθαι, αὐτὰ δὲ τὰ ἐπουράνια
κρίττοσι θυσίαις παρὰ ταύτας. τὸ δὲ καθ' ἐν δυνηθῆναι
τούτων εὐρόντα ἐκλαβεῖν τὴν διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ γεγεννη- cf. Jo i 17
10 μένην τοῦ πνευματικοῦ νόμου ἀλήθειαν, σφόδρα μείζον
τυγχάνον τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, οὐδενὸς ἄλλου ἔργον ἢ
τοῦ τελείου ἐστὶ, τοῦ διὰ τὴν ἕξιν τὰ αἰσθητήρια γεγυμνα- He v 14
σμένα ἔχοντος πρὸς διάκρισιν καλοῦ τε καὶ κακοῦ, δυναμένου
ἀπὸ διαθέσεως ἀληθευούσης εἰπεῖν· Σοφίαν δὲ λαλοῦμεν 1 Co ii 6
15 ἐν τοῖς τελείοις. καὶ ἀληθῶς ἐπὶ τούτων ἔστιν εἰπεῖν καὶ
τῶν τούτοις παραπλησίων· Ἦν οὐδεὶς τῶν ἀρχόντων τούτου 1 Co ii 8
τοῦ αἰῶνος ἔγνωκε.

52. (33) Πλὴν τὸν ἁμνὸν ἐν ταῖς θυσίαις τοῦ ἐνδελεχι-
σμοῦ εὐρίσκομεν προσφερόμενον. οὕτω δὲ γέγραπται· Καὶ Ex xxix
20 ταῦτα ἔστιν ἃ ποιήσεις ἐπὶ τοῦ θυσιαστηρίου· ἁμνοὺς ἐνιαυ- 38—44
σίους ἁμώμους δύο τὴν ἡμέραν ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον ἐνδελεχῶς,
κάρπωμα ἐνδελεχισμοῦ. τὸν ἁμνὸν τὸν ἕνα ποιήσεις τὸ
πρῶτ', καὶ τὸν ἁμνὸν τὸν δεύτερον ποιήσεις τὸ δειλινόν. καὶ
δέκατον σεμιδάλεως πεφυραμένης ἐν ἐλαίῳ κεκομμένη τῷ
25 τετάρτῳ τοῦ εἶν· καὶ σπονδὴν τὸ τέταρτον τοῦ εἶν οἴνου τῷ
ἁμνῷ τῷ ἐνί. καὶ τὸν ἁμνὸν τὸν δεύτερον ποιήσεις τὸ δει-
λινὸν κατὰ τὴν θυσίαν τὴν πρώτην καὶ κατὰ τὴν σπονδὴν
αὐτοῦ. ποιήσεις ὁσμὴν εὐωδίας, κάρπωμα κυρίῳ, θυσίαν ἐν-
δελεχισμοῦ εἰς τὰς γενεὰς ὑμῶν ἐπὶ θύραις τῆς σκηνῆς τοῦ
30 μαρτυρίου ἔναντι κυρίου, ἐν οἷς γνωσθήσομαί σοι ἐκεῖ ὥστε
λαλήσαιοι. καὶ τάξομαι ἐκεῖ τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ καὶ ἀγια-
σθήσομαι ἐν δόξῃ μου καὶ ἀγιασμῷ ἀγιάσω τὴν σκηνὴν τοῦ

10 ἡ ἀλήθεια σφόδρα μείζων
εἶν] om. 32 ἀγιάσω] om.

24 πεφυραμένη

25 καί—

μαρτυρίου. ποία δὲ ἑτέρα θυσία δύναται ἐνδελεχισμοῦ εἶναι 152
 τῷ λογικῷ νοητῇ ἢ λόγος ἀκμάζων, λόγος ἀμνὸς συμβολι-
 κῶς καλούμενος ἅμα τῷ φωτίζεσθαι τὴν ψυχὴν ἀναπεμπό-
 μενος, αὕτη γὰρ ἂν εἴη ἡ ἐωθινή τοῦ ἐνδελεχισμοῦ θυσία, καὶ
 πάλιν ἐπὶ τέλει τῆς τοῦ νοῦ ἐν τοῖς θειοτέροις διατριβῆς 5
 ἀναφερόμενος; οὐ γὰρ αἰεὶ δύναται διαρκεῖν τὸ εἶναι ἐν τοῖς
 κρείττοσιν, ὅσον κεκλήρωται ἡ ψυχὴ συνεζεύχθαι τῷ γηίνῳ
 καὶ βαροῦντι σώματι. (34) εἰάν δέ τις ζητῇ τί ἐν τοῖς
 μεταξὺ τῆς ἔω καὶ ἑσπέρας ποιήσῃ ὁ ἅγιος, μεταφερέτω
 ἀπὸ τῶν κατὰ τὴν λατρείαν τὸν λόγον, ἔπειτα καὶ ἐν τούτοις 10
 ἀκολουθεῖτω. καὶ γὰρ ἐκεῖ οἱ ἱερεῖς ἀρχὴν μὲν τῶν θυσιῶν
 προσφέρουσι τὴν τοῦ ἐνδελεχισμοῦ, ἐξῆς δὲ πρὸ τῆς ἑσπε-
 ρινῆς τοῦ ἐνδελεχισμοῦ τὰς κατὰ τὸν νόμον λοιπὰς, οἷον
 περὶ πλημμελείας ἢ ἀκουσίων ἢ σωτηρίων ἢ εὐχῆς ἢ ζηλο-
 τυπίας ἢ σαββάτου ἢ νουμηνίας καὶ τῶν λοιπῶν, ἃ μακρὸν 15
 ἂν εἴη ἐπὶ τοῦ παρόντος λέγειν. οὕτω τοίνυν καὶ ἡμεῖς ἀπὸ
 τοῦ περὶ τῆς εἰκόνης λόγου πεποιημένοι τὴν ἀρχὴν τῆς ἀνα-
 φορᾶς, ὅς ἐστιν ὁ χριστὸς, διαλαμβάνειν περὶ πολλῶν καὶ
 ὠφελιμωτάτων δυνησόμεθα. καὶ πάλιν ἐν τοῖς περὶ Χριστοῦ
 καταλήξαντες ἐπὶ τὴν οἰονεὶ ἑσπέραν φθάσομεν καὶ νύκτα, 20
 ἐρχόμενοι καὶ ἐπὶ τὰ σωματικά.

Jo i 29

53. (35) Ἐάν δὲ τὸν λόγον ἐξετάζωμεν τὸν περὶ τοῦ
 δεικνυμένου Ἰησοῦ ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου κατὰ τό· Οὗτός ἐστιν ὁ
 ἀμνὸς τοῦ θεοῦ ὁ αἶρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου, ἱστάμενοι 25
 ἐπ' αὐτὴν τὴν οἰκονομίαν τῆς σωματικῆς τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ
 εἰς τὸν τῶν ἀνθρώπων βίον ἐπιδημίας, τὸν ἀμνὸν οὐκ ἄλλον τοῦ
 ἀνθρώπου ὑποληψόμεθα· οὗτος γὰρ ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν
 ἦχθη, καὶ ὡς ἀμνὸς ἐνώπιον τοῦ κείραντος αὐτὸν ἄφωνος,
 λέγων· Ἐγὼ ὡς ἀρνίον ἄκακον ἀγόμενον τοῦ θύεσθαι. διόπερ
 cf. Apoc v 6 καὶ ἐν τῇ Ἀποκαλύψει ἀρνίον ὁράται ἐστηκὸς ὡς ἐσφαγμέ- 30
 νον. οὗτος δὲ ὁ ἀμνὸς σφαγεῖς καθάρσιον γεγέννηται, κατὰ
 τινὰς ἀπορρήτους λόγους, τοῦ ὅλου κόσμου, ὑπὲρ οὗ κατὰ

τὴν τοῦ πατρὸς φιλανθρωπίαν καὶ τὴν σφαγὴν ἀνεδέξατο, ὠνούμενος τῷ ἑαυτοῦ αἵματι ἀπὸ τοῦ ταῖς ἁμαρτίαις ἡμᾶς πιπρασκομένους ἀγοράσαντος. ὁ δὲ προσαγαγὼν τοῦτον τὸν ἄμνον ἐπὶ τὴν θυσίαν ὁ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ἦν θεὸς, μέγας
 5 ἀρχιερεὺς, ὅστις τοῦτο δηλοῖ διὰ τοῦ· Οὐδεὶς αἶρει τὴν ψυχὴν Jo x 18
 153 μου ἀπ' ἐμοῦ, ἀλλ' ἐγὼ τίθημι αὐτὴν ἀπ' ἐμαντοῦ. ἐξουσίαν ἔχω θεῖναι, καὶ πάλιν ἐξουσίαν ἔχω λαβεῖν αὐτήν.

54. (36) Καὶ ταύτῃ θυσίᾳ συγγενεῖς εἰσιν αἱ λοιπαί, ὧν σύμβολόν εἰσιν αἱ νομικαί. λοιπαὶ δὲ καὶ συγγενεῖς
 10 ταύτῃ τῇ θυσίᾳ θυσίαι ἐκχύσεις εἶναί μοι φαίνονται τοῦ τῶν γενναίων μαρτύρων αἵματος, οὐ μάτην ὀρωμένων ἐστάναι ὑπὸ τοῦ μαθητοῦ Ἰωάννου παρὰ τῷ οὐρανίῳ θυσιαστηρίῳ. cf. Apoc vi 9
 Τίς δὲ σοφὸς καὶ συνήσει ταῦτα; ἡ συνετὸς καὶ ἐπιγνώσεται Hos xiv 9
 αὐτά; πρὸς δὲ τὸ θεωρητικώτερον καὶ ἐπὶ ποσὸν παραδέ-
 15 ξασθαι τὸν περὶ τῶν τοιούτων θυσιῶν λόγον, καθαιρουσῶν τοὺς ὑπὲρ ὧν προσάγονται, κατανοητέον τὸν λόγον τῆς ὁλοκαυτουμένης θυγατρὸς Ἰεφθάε, διὰ ταύτην εὐχὴν νικήσαντος τοὺς υἱοὺς Ἀμμὼν, ἣ συνηυδόκησε καὶ ἡ ὁλοκαυτουμένη, λέγουσα πρὸς τὸν πατέρα, εἰπόντα Ἀνέψα τὸ στόμα μου Jud xi 35 f.
 20 κατὰ σοῦ πρὸς κύριον, Καὶ εἰ ἀνέψας τὸ στόμα σου κατ' ἐμοῦ πρὸς κύριον, ποίει τὴν εὐχὴν σου. ἔμφασις μὲν οὖν πολλῆς ὁμότητος διὰ τούτων παρεισφέρεται τοῦ ᾧ τοιαῦται ὑπὲρ σωτηρίας ἀνθρώπων ἐπιτελοῦνται θυσίαι. μεγαλοφυστέρου δὲ νοῦ καὶ βλέποντος τὰ λεγόμενα κατὰ τῆς προνοίας
 25 λύνειν χρῆζομεν, ἵν' αἶμα περὶ πάντων ὡς ἀπορρητοτέρων ὄντων καὶ ὑπὲρ ἀνθρωπίνην φύσιν ἀπολογώμεθα. Μεγάλαι Sap xvii 1
 γὰρ αἱ κρίσεις τοῦ θεοῦ καὶ δυσδιήγητοι διὰ τοῦτο ἀπαίδευτοι ψυχαὶ ἐπλανήθησαν. μεμαρτύρηται δὲ καὶ παρὰ τοῖς ἔθνεσιν ὅτι πολλοὶ τινες, λοιμικῶν ἐνσκηψάντων νοσημάτων,
 30 ἑαυτοὺς σφάγια ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ παραδεδώκασι. καὶ παρα- cf. Clem. ad Cor. c. lv.
 δέχεται ταυθ' οὕτως γεγενῆναι οὐκ ἀλόγως πιστεύσας ταῖς

8 ταύτης 14 τὸ] τοῦτο 19, 20 μου κατὰ σοῦ] σου κατ' ἐμοῦ
 20 ἀνέψας] ἀνέψα 22 παρεισφέρεται τοῦ] om.
 φέρεται τοῦ, relicto spat. 25 λύνειν] λύσιν

Phil iv 3

ἱστορίαις ὁ πιστὸς Κλήμης, ὑπὸ Παύλου μαρτυρούμενος
 λέγοντος· Μετὰ Κλήμεντος καὶ τῶν λοιπῶν συνεργῶν μου,
 ὧν τὰ ὀνόματα ἐν βίβλῳ ζωῆς. τὴν ὁμοίαν δὲ ἔχει ἀπέμ-
 φασιν παρὰ τῷ θέλοντι τῶν τοὺς πολλοὺς λανθανόντων
 μυστηρίων κατηγορεῖν καὶ τὰ περὶ τῶν μαρτύρων προστε- 5
 ταγμένα· εὐδοκούντος τοῦ θεοῦ μᾶλλον ἡμᾶς ἀναδέξασθαι
 πάσας χαλεπωτάτας αἰκίας ἐν τῷ ὁμολογεῖν αὐτοῦ τὴν θειό-
 τητα, ἥπερ ἀπαλλαγῆναι τῶν τοσούτων νομιζομένων κακῶν
 πρὸς βραχὺν χρόνον, λόγῳ συμπεριενεχθέντας τῷ θελήματι
 τῶν ἐχθρῶν τῆς ἀληθείας. κατάλυσιν οὖν νομιστέον γίνεσθαι 10
 δυνάμεων κακοποιῶν διὰ τοῦ θανάτου τῶν ἁγίων μαρτύρων,
 οἷον τῆς ὑπομονῆς αὐτῶν καὶ τῆς ὁμολογίας τῆς μέχρι θανά-
 του καὶ τῆς εἰς τὸ εὐσεβὲς προθυμίας ἀμβλυνούσης τὸ ὅξυ 154
 τῆς ἐκείνων κατὰ τοῦ πάσχοντος ἐπιβουλῆς, ὥστε ἀμβλυνο-
 μένης καὶ ἀτονησάσης τῆς δυνάμεως αὐτῶν καὶ ἐτέρους πλεί- 15
 ονας τῶν νενικημένων ἀνίσθαι ἐλευθερουμένους τοῦ βάρους
 οὗ αἱ πονηραὶ δυνάμεις ἐπικείμεναι ἐφόρτιζον καὶ ἔβλαπτον.
 ἀλλὰ καὶ οἱ παθόντες ἂν, μὴ ἀτονησάντων τῶν ἐνεργησάντων
 εἰς ἐτέρους τὰ χεῖρονα, οὐκέτι περιπίπτουσι τῷ πάθει, νική-
 σαντος τοῦ τὴν τοιαύτην θυσίαν προσαγαγόντος τήνδε τὴν 20
 ἀντικειμένην δύναμιν, ὥς εἰ ἀπὸ μέρους ἐχρησάμην εἰκόνι
 χρησίμῳ πρὸς τὰ προκείμενα τοιαύτη· ὅτι ἀναιρῶν τὸ ἰοβό-
 λον ἢ κατακοιμίζων ἐπὶ δὴ ἢ δυνάμει τινὶ κενῶν αὐτὸ τοῦ
 ἰοῦ πολλοὺς εὐεργετῇ τῶν ὕστερον πεισομένων τι ἀπ' αὐτοῦ,
 εἰ μὴ ἀνῆρτο ἢ κατακεκοίμιστο ἢ τοῦ ἰοῦ κεκένωτο. εἰ 25
 δὲ καὶ τῶν δηχθέντων τινὶ φανερόν γένοιτο περὶ τῆς ἐπὶ τῷ
 δήγματι βλάβης ἀπαλλαγῆς, εἰ ἐνατενίσαι ἀποθανόντι τῷ
 βλάβαντι, ἢ ἐπιβαίῃ νεκροῦ, ἢ ἐφάψαιτο τεθνηκότος, ἢ γεύ-
 σαιτο μέρους τοῦδε, γένοιτ' ἂν καὶ τῷ προπεπονθότι ἰασις
 καὶ εὐεργεσία ἀπὸ τοῦ τὸ βλάβαν ἀνηρηκότος. τοιοῦτόν τι 30
 δὴ νοητέον τῷ θανάτῳ τῶν εὐσεβεστάτων μαρτύρων γίνεσθαι,
 πολλῶν ἀφάτῳ τινὶ δυνάμει ὠφελουμένων ἀπὸ τοῦ θανάτου
 αὐτῶν.

55. (37) Προσδιετρίψαμεν δὲ, ὑπὲρ τοῦ τὸ ἐξαίρετον
 ἰδεῖν τοῦ ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἀχθέντος καὶ ὡς ἀμνοῦ cf. Is liii 7
 ἐνώπιον τοῦ κείραντος ἀφώνου, τῷ περὶ τῶν μαρτύρων λόγῳ
 καὶ τῷ ὑπὲρ τῶν τεθνηκότων διὰ λοιμικὰ καταστήματα ⁵ διη-
 γήματι. εἰ γὰρ τάδε μὲν ὑπὸ Ἑλλήνων οὐ μάτην ἱστοῦνται,
 τὰ δὲ καλῶς περὶ τῶν μαρτύρων εἴρηται περικαθαρμάτων cf. 1 Co iv 13
 τοῦ κόσμου γινομένων, καὶ πάντων περίψημα λεγομένων διὰ
 ταῦτα τῶν ἀποστόλων, τί ὑποληπτέον καὶ πηλίκον περὶ τοῦ
 ἀμνοῦ τοῦ θεοῦ, διὰ τοῦτο θυομένου ἵνα ἄρῃ ἁμαρτίαν οὐκ cf. Jo i 29
 10 ὀλίγων ἀλλ' ὅλου τοῦ κόσμου, ὑπὲρ οὗ καὶ πέπονθε; καὶ 1 Jo ii 1 f.
 γάρ τις ἁμάρτη, παράκλητον ἔχομεν πρὸς τὸν πατέρα Ἰησοῦν
 155 Χριστὸν δίκαιον, καὶ αὐτὸς ἱλασμός ἐστι περὶ τῶν ἁμαρτιῶν
 ἡμῶν, οὐκ ἐπὶ τῶν ἡμετέρων δὲ μόνον ἀλλὰ καὶ περὶ ὅλου
 τοῦ κόσμου· ἐπεὶ σωτὴρ ἐστὶ πάντων ἀνθρώπων, μάλιστα 1 Tim iv 10
 15 πιστῶν, ὁ ἐξαλείψας τὸ καθ' ἡμῶν χειρόγραφον τῷ ἑαυτοῦ Col ii 14 f.
 αἵματι καὶ ἄρας αὐτὸ ἐκ τοῦ μέσου, ἵνα μηδὲ ἴχνη καὶ
 ἀπαλληλειμμένων τῶν ἁμαρτημάτων εὐρίσκηται, καὶ προσ-
 ηλώσας τῷ σταυρῷ· ὃς ἀπεκδυσάμενος τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς
 ἐξουσίας ἐδειγμάτισεν ἐν παρρησίᾳ θριαμβεύσας ἐν τῷ ξύλῳ.
 20 καὶ θαρρεῖν γοῦν θλιβόμενοι ἐν τῷ κόσμῳ διδασκόμεθα, τὴν
 αἰτίαν τοῦ θαρρεῖν μαρτυροῦντες ταύτην εἶναι, τὸ νενικῆσθαι
 τὸν κόσμον καὶ δηλονότι ὑποτετάχθαι τῷ νικήσαντι αὐτόν.
 διὰ τοῦτο πάντα τὰ ἔθνη ἀνεθέντα ἀπὸ τῶν πρότερον ἐπικρα-
 τούντων δουλεύουσιν αὐτῷ, ὅτι ἐρρύσατο πτωχὸν ἐκ δυνάστου Ps lxxi (lxxii)
 25 διὰ τοῦ ἰδίου πάθους, καὶ πένητα ψ οὐχ ὑπῆρχε βοηθός. ¹²
 οὗτος δὴ ὁ σωτὴρ ταπεινώσας συκοφάντην διὰ τοῦ ἑαυτὸν
 τεταπεινωκέναι, συμπαραμένει τῷ νοητῷ ἡλίῳ πρὸ τῆς Ps lxxi (lxxii)
 λαμπροτάτης ἐκκλησίας, τροπικώτερον σελήνης λεγομένης, ^{4 f.}
 τυγχάνων γενεῶν γενεαῖς. ἀνελὼν δὲ διὰ τοῦ πάθους τοὺς
 30 πολεμίους ὁ ἐν πολέμῳ δυνατὸς καὶ κραταῖος κύριος καθαρ- cf. Ps xxiii
 σίου δεόμενος τοῦ ἀπὸ μόνου τοῦ πατρὸς αὐτῷ δοθῆναι ἐπὶ (xxiv) 8
 τοῖς ἀνδραγαθήμασι δυναμένου, κωλύει αὐτοῦ ἄψασθαι τὴν
 Μαρίαν λέγων· Μὴ μου ἅπτου, οὐπω γὰρ ἀναβέβηκα πρὸς Jo xx 17
 τὸν πατέρα· ἀλλὰ πορεύου καὶ εἰπὲ τοῖς ἀδελφοῖς μου

Πορεύομαι πρὸς τὸν πατέρα μου καὶ πατέρα ὑμῶν καὶ θεὸν μου καὶ θεὸν ὑμῶν.

56. Ὅτε δὲ πορεύεται νικηφόρος καὶ τρόπαιοφόρος μετὰ τοῦ ἐκ νεκρῶν ἀναστάντος σώματος, πῶς γὰρ ἄλλως δεῖ νοεῖν τό· Οὐπὼ ἀναβέβηκα πρὸς τὸν πατέρα μου; καὶ τὸ 5 Πορεύομαι δὲ πρὸς τὸν πατέρα μου; τότε αἱ μὲν τινες λέγουσι δυνάμεις· Τίς οὗτος ὁ παραγενόμενος ἐξ Ἑδῶμ, ἐρύθημα ἱματίων ἐκ Βοσόρ, οὕτως ὠραίος; οἱ δὲ προπέμποντες αὐτὸν τοῖς ἐπὶ τῶν οὐρανίων πυλῶν τεταγμένοις φασὶ τό· Ἄρατε πύλας, οἱ ἄρχοντες, ὑμῶν, καὶ ἐπάρθητε 10 πύλαι αἰώνιοι, καὶ εἰσελεύσεται ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης. ἔτι δὲ πυνθάνονται οἰονεῖ, εἰ δεῖ οὕτως εἰπεῖν, ἡμαγμένην αὐτοῦ βλέποντες τὴν δεξιὰν, καὶ ὅλον πεπληρωμένον τῶν ἀπὸ τῆς ἀριστείας ἔργων· Δια τί σου ἐρυθρά τὰ ἱμάτια, καὶ τὰ ἐνδύματά σου ὡς ἀποπάτημα ληνοῦ πλήρους καταπεπατημένης; 15 ὅτε καὶ ἀποκρίνεται· Κατέθλασα αὐτούς. ἀληθῶς γὰρ ἐπὶ τούτοις δεδέχται τοῦ πλύναι ἐν οἴνῳ τὴν στολὴν αὐτοῦ, καὶ ἐν αἵματι σταφυλῆς τὴν περιβολὴν αὐτοῦ. τὰς γὰρ 156 ἀσθενείας ἡμῶν λαβὼν καὶ τὰς νόσους βαστάξας, παντός τε τοῦ κόσμου ἄρας τὴν ἁμαρτίαν καὶ τοὺς τοσοῦτους ἐνερ- 20 γητήσας, τάχα τότε βάπτισμα εἴληφε τὸ παντὺς τοῦ ὑπονοσηθέντος ἂν παρὰ τοῖς ἀνθρώποις μέιζον, περὶ οὗ οἶμαι αὐτὸν εἰρηκέναι· Βάπτισμα δὲ ἔχω βαπτισθῆναι, καὶ πῶς συνέχομαι ἕως οὗ τελεσθῇ; ἵνα γὰρ τολμηρότερον βασανίζων τὸν λόγον στῶ πρὸς τὰ ὑπὸ τῶν πλείστων 25 ὑπονοούμενα, λεγέτωσαν ἡμῖν οἱ τὸ βάπτισμα τὸ μέγιστον, ἱπὲρ ὃ ἄλλο οὐκ ἔστι νοῆσαι βάπτισμα, νομίσαντες αὐτοῦ εἶναι τὸ μαρτύριον, τί δήποτε μετὰ τοῦτο λέγει τῇ Μαρίας· Μή μου ἅπτου; ἐχρῆν γὰρ μᾶλλον ἑαυτὸν ἐμπαρέχειν τῇ 30 ἀφῇ, ἅτε τὸ τέλειον βάπτισμα διὰ τοῦ μυστηρίου τοῦ πάθους εἰληφότα.

57. Ἄλλ' ἐπεὶ, ὡς προείπομεν, τὰ κατὰ τῶν ἀντικειμένων ἀνδραγαθήματα πεποιηκὼς ἐδεῖτο τοῦ πλύναι ἐν οἴνῳ τὴν στολὴν αὐτοῦ, καὶ ἐν αἵματι σταφυλῆς τὴν περιβολὴν

cf. Gen xlix
11

- αὐτοῦ, ἀνῆγει πρὸς τὸν γεωργὸν τῆς ἀληθινῆς ἀμπέλου cf. Jo xv 1
πατέρα, ἵν' ἐκεῖ ἀποπλυνάμενος μετὰ τὸ ἀναβῆναι εἰς ὕψος, cf. Eph iv 8 ;
Ps lxxvii
(lxxviii) 18
αἰχμαλωτεύσας τὴν αἰχμαλωσίαν, καταβῇ φέρων τὰ ποικίλα
χαρίσματα, τὰς διαμεμερισμένας τοῖς ἀποστόλοις γλώσσας cf. Act ii 3
5 ὥσπερ πυρὸς, καὶ τοὺς παρεσομένους ἐν πάσῃ πράξει ἁγίους cf. Ps xxxiii
(xxxiv) 8
ἀγγέλους καὶ ῥυσομένους αὐτούς. πρὸ γὰρ τούτων τῶν
οἰκονομιῶν ἄτε μηδέπω κεκαθαρμένοι οὐκ ἐχώρουν ἀγγέλων
παρ' αὐτοῖς ἐπιδημίαν, τάχα οὐδ' αὐτῶν βουλομένων πω τοῖς
μὴ εὐτρεπισαμένοις καὶ κεκαθαρμένοις ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ
10 παρεῖναι. τῆς γὰρ Ἰησοῦ μόνου φιλανθρωπίας ἦν μετὰ
ἀμαρτωλῶν καὶ τελωνῶν ἐσθίειν καὶ πίνειν, καὶ παρέχειν cf. Mc ii 16
ἑαυτοῦ τοὺς πόδας τοῖς δακρύοις τῆς μετανοούσης ἀμαρ- cf. Lc vii 38
τωλοῦ, καὶ μέχρι θανάτου καταβαίνειν ὑπὲρ ἀσεβῶν, οὐχ
ἄρπαγμόν ἡγουμένου τὸ εἶναι ἴσα θεῷ, καὶ κενοῦν ἑαυτὸν cf. Phil ii 6 ff.
15 τὴν τοῦ δούλου λαμβάνοντος μορφήν. ταῦτα δὲ πάντα
ἐπιτελῶν μᾶλλον τὸ θέλημα τοῦ πατρὸς τοῦ παραδόντος
ἑαυτὸν ὑπὲρ ἀσεβῶν ἐπετέλει ἥπερ τὸ ἑαυτοῦ· ὁ μὲν γὰρ
πατὴρ ἀγαθός, ὁ δὲ σωτὴρ εἰκὼν τῆς ἀγαθότητος αὐτοῦ. Sap vii 26
πάντα δὲ τὸν κόσμον εὐεργετῶν, ἐπεὶ θεὸς ἐν Χριστῷ 2 Co v 19
20 κόσμον καταλλάσσει ἑαυτῷ, πρότερον διὰ τὴν κακίαν
ἐχθρὸν γεγενημένον, ὁδῷ καὶ τάξει τὰ εὐεργετούμενα εὐερ-
γετεῖ, οὐκ ἀθρόως λαμβάνων ὑποπόδιον τῶν ποδῶν πάντας
τοὺς ἐχθρούς· λέγει γὰρ αὐτῷ ὁ πατὴρ τῷ κυρίῳ ἐκάστου
ἡμῶν· Κάθου ἐκ δεξιῶν μου, ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου Ps cix (cx) 1
25 ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου. καὶ ταῦτα, γίνεται ἕως ὁ ἔσχα- cf. 1 Co xv 26
157 τος ἐχθρὸς, ὁ θάνατος, ὑπ' αὐτοῦ καταργηθῇ. ἐὰν δὲ τὸ
ὑποτάσσεσθαι τῷ χριστῷ νοήσωμεν ὃ τί ποτ' ἔστι μάλιστ'
ἐκ τοῦ· Ὅταν δὲ αὐτῷ τὰ πάντα ὑποταγῇ, τότε αὐτὸς ὁ 1 Co xv 28
υἱὸς ὑποταγήσεται τῷ ὑποτάξαντι αὐτῷ πάντα· ἀξίως τῆς
30 ἀγαθότητος τοῦ τῶν ὅλων θεοῦ νοήσωμεν τὸν ἀμνὸν τοῦ
θεοῦ αἶροντα τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου.

58. Οὐ πάντων δὲ ἡ ἁμαρτία ὑπὸ τοῦ ἀμνοῦ αἶρεται, μὴ

ἀλογούντων μηδὲ βασανιζομένων ἕως ἀρθῇ. ἄκανθαι γὰρ οὐ
 μόνον ἐμπαρεῖσαι ἀλλὰ καὶ ἐπιπολὺ ριζῶσαι ἐν ταῖς χερσὶ
 παντὸς τοῦ διὰ τὴν κακίαν μεθυσθέντος καὶ τὸ νήφειν
 ἀπολωλεκότος, κατὰ τὸ ἐν Παροιμίαις εἰρημένον· Ἄκανθαι
 φύονται ἐν χειρὶ τοῦ μεθύσου· ὅσον πόνον ἐνεργάσσονται τῷ 5
 τὰ τοιαῦτα φυτὰ εἰς τὸ ἑαυτοῦ σῶμα τῆς ψυχῆς παραδεξα-
 μένῳ τί δεῖ καὶ λέγειν; κατατμηθῆναι γὰρ ὑπὸ τοῦ τομω-
 τέρου πάσης μαχαίρας διστόμου λόγου ζώοντος θεοῦ καὶ
 ἐνεργοῦς καὶ καυστικωτέρου παντὸς πυρὸς ἀνάγκη τὸν ἐπὶ
 τοσοῦτον εἰς βάθος τῆς ἑαυτοῦ ψυχῆς τὴν κακίαν χωρήσαντα, 10
 ὥς γενέσθαι αὐτὸν γῆν ἀκανθοφόρον. καὶ δεήσει ἐπὶ τὴν
 τοιαύτην ψυχὴν πεμφθῆναι τὸ εὐρίσκον τὰς ἀκάνθας πῦρ,
 καὶ μέχρι αὐτῶν στησόμενον διὰ τὴν ἑαυτοῦ θειότητα, καὶ
 οὐ προσεμπρήσον ἄλωνας ἢ στάχνας πεδίω. τοῦ αἵροντος
 δὲ τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου ἁμνοῦ διὰ τῆς ἰδίας σφαγῆς 15
 ἀρχομένου ὁδοὶ τυγχάνουσι πλείονες, ὧν αἱ μὲν σαφεῖς
 εἶναι τοῖς πολλοῖς δύνανται, αἱ δὲ τοὺς τοσοῦτους λανθά-
 νουσαι τοῖς τῆς θείας σοφίας ἀξιουμένοις, οἷς μόνοις εἰσὶ
 γνώριμοι. τί γὰρ δεῖ λέγειν δι' ὅσων ὁδῶν τις ἐπὶ τὸ
 πιστεύειν ἔρχεται ἐν ἀνθρώποις, ἔτι ἐν τῷ τοιούτῳ σώματι 20
 παρὸν ἐκάστῳ καθ' αὐτὸν ἐπισκοπεῖν; πλὴν ἓνια τῶν ὁδῶν
 ἐστὶ τοῦ πιστεύειν καὶ αἵρεσθαι τὴν ἁμαρτίαν διὰ μαστίγων
 καὶ πνευμάτων πονηρῶν καὶ νόσων χαλεπωτάτων καὶ μαλα-
 κιῶν ἐπιπονωτάτων. τίς οὖν οἶδε καὶ τὰ μετὰ ταῦτα;
 ἀναγκαῖον δὲ ἦν ὑπὲρ τοῦ μὴ ἀναινεθῆναι τὸν δοκοῦντα 25
 τῇ ἐξετάσει τοῦ λόγου παρακολουθεῖν τοῦ λέγοντος· Ἴδε
 ὁ ἁμνὸς τοῦ θεοῦ ὁ αἵρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου· ἐπι-
 πλεῖον περὶ τούτων διαλαβεῖν, ἵν' εἰδότες ὅτι καὶ θυμῷ θεοῦ
 ἔστιν ἐλεγχθῆναι καὶ ὀργῇ θεοῦ παιδευθῆναι, διὰ τὸ εἰς
 ὑπερβολὴν φιλάνθρωπον οὐδένα πάντῃ ἀνέλεγκτον καὶ ἀπαί- 30
 δευτον ἐώντος, πάντα ποιήσωμεν εἰς τὸ μὴ δεηθῆναι τοιούτων
 ἐλέγχων καὶ τῆς διὰ τῶν ἐπιπονωτάτων παιδείας.

2 ριζῶσ^α 7 τί δεῖ] ἥδει 14 τοῦ] om. 15 κόσμου] κόσ
 20 ἔρχεται] ἄρχεται 21 ἓνια] διὰ 31 μὴ] om

Pr xxvi 9

cf. He iv 12

cf. Ex xxii 6

Jo i 29

- 158 59. (38) Ἐπισκεπτέον δὲ τῷ ἐντυγχάνοντι τὰ ἐν τοῖς
 προτέροις ἡμῖν εἰρημένα μετὰ παραθέσεως πλειόνων παρα-
 δειγμάτων περὶ τοῦ τί σημαίνεται κατὰ τὴν γραφὴν ἐκ τῆς
 Κόσμος φωνῆς· οὐ γὰρ εὐλόγον ἡγησάμην παλλιλλογεῖν.
 5 οὐκ ἀγνοοῦμεν δὲ τινὰ κόσμον ἐξειληφέναι τὴν ἐκκλησίαν
 μόνην, κόσμον οὖσαν τοῦ κόσμου, ἐπεὶ καὶ φῶς λέγεται
 τοῦ κόσμου· Ὑμεῖς γάρ ἐστε, φησὶ, τὸ φῶς τοῦ κόσμου· Mt v 14
 κόσμος δὲ τοῦ κόσμου ἢ ἐκκλησία, κόσμου αὐτῆς γινομένου
 Χριστοῦ, τοῦ πρώτου φωτὸς τοῦ κόσμου. κατανοητέον δὴ
 10 εἰ μὴ τοῦ αὐτοῦ κόσμου φῶς εἶναι λέγεται ὁ χριστὸς καὶ
 οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ· ἀλλ' ὅτε μὲν Χριστὸς φῶς τοῦ κόσμου
 ἐστὶ, τάχα τῆς ἐκκλησίας ἐστὶ φῶς· ὅτε δὲ οἱ μαθηταὶ
 αὐτοῦ φῶς τοῦ κόσμου, μήποτε τῶν παρακαλουμένων εἰς
 φῶς, ἐτέρων ὄντων παρὰ τὴν ἐκκλησίαν, ὥσπερ τῷ Παύλῳ
 15 περὶ τούτων εἴρηται ἐν τῷ προοιμίῳ τῆς προτέρας πρὸς
 Κορινθίους ἐπιστολῆς γράφοντι· Τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ θεοῦ, 1 Co i 2
 σὺν πᾶσι τοῖς ἐπικαλουμένοις τὸ ὄνομα τοῦ κυρίου Ἰησοῦ
 Χριστοῦ· ἐάν τις ὑπονοῇ τοῦ κόσμου φῶς λέγεσθαι τὴν
 ἐκκλησίαν, οἶονεὶ τοῦ λοιποῦ γένους τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν
 20 ἀπίστων, εἰ μὲν προφητικῶς τοῦτο διὰ τὸν περὶ τέλους
 λόγον ἐκλήψεται, τάχα ἔχει χώραν τὸ λεγόμενον· εἰ δὲ ὡς
 ἤδη γινόμενον, ἐπεὶ τὸ φῶς τινος φωτίζει ἐκεῖνο οὐ ἐστὶ
 φῶς, δεικνύτωσαν πῶς τὸ λοιπὸν γένος φωτίζεται ὑπὸ τῆς
 παρεπιδημούσης τῷ κόσμῳ ἐκκλησίας. εἰ δὲ τοῦτο δεικνύναι
 25 οὐ δύνανται, ἐπιστησάτωσαν μήποτε ὑγιῶς ἐξειλήφμεν
 φῶς μὲν εἶναι τὴν ἐκκλησίαν κόσμον δὲ τοὺς ἐπικαλου-
 μένους. ἡ δὲ ἐξῆς φωνή, κειμένη ἐν τῷ κατὰ Ματθαῖον, τῷ
 ἐπιμελέστατα ἐρευνῶντι τὰς γραφὰς παραστήσει τὴν διή- cf. Jo v 39
 γησιν· Ὑμεῖς γὰρ, φησὶν, ἐστὲ τὸ ἅλας τῆς γῆς· τάχα Mt v 13
 30 τῆς γῆς τῶν λοιπῶν ἀνθρώπων νοουμένων, ὧν ἅλας εἰσὶν οἱ
 πεπιστευκότες, αἵτιοι τοῦ τηρεῖσθαι τὸν κόσμον διὰ τοῦ
 πιστεύειν τυγχάνοντες· τότε γὰρ ἡ συντέλεια ἔσται ἐὰν τὸ
 ἅλας μωρανθῇ καὶ μηκέτι ᾗ τὸ ἀλίζον καὶ συντηροῦν τὴν

- Mt xxiv 12 γῆν, ἐπεὶ σαφὲς ὅτι ἐὰν πληθυνθῇ ἡ ἀνομία, καὶ ψυγῇ ἡ ἀγάπη ἐπὶ τῆς γῆς, ὡς καὶ αὐτὸν τὸν σωτῆρα διστακτικὴν προ-
 ενέγκασθαι περὶ τῶν ἐν τῇ ἐπιδημίᾳ ἑαυτοῦ φωνῇν, λέγοντα·
 Lc xviii 8 Πλὴν ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐλθὼν ἄρα εὕρησει τὴν πίστιν ἐπὶ τῆς γῆς; τότε συντέλεια ἔσται τοῦ πρὸ αἰῶνος. 5
 λεγέσθω τοίνυν ἡ ἐκκλησία κόσμος ὅτε ὑπὸ τοῦ σωτῆρος φωτίζεται· ἡμεῖς δὲ ζητοῦμεν εἰ κατὰ τό· Ἴδε ὁ ἄμνος τοῦ θεοῦ ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου· κόσμον νοητέον 159
 ὑγιῶς τὴν ἐκκλησίαν, περικλειομένου τοῦ αἵρεσθαι τὴν ἁμαρτίαν εἰς μόνην τὴν ἐκκλησίαν. πῶς γὰρ τὸ ἐν τῇ 10
 ἐπιστολῇ ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ μαθητοῦ εἰρημένον περὶ τοῦ σωτῆρος ἰλασμοῦ περὶ τῶν ἁμαρτιῶν τυγχάνοντος διηγησόμεθα οὕτως ἔχον· Καὶ ἐάν τις ἁμάρτη, παράκλητον ἔχομεν πρὸς τὸν πατέρα Ἰησοῦν Χριστὸν δίκαιον· καὶ αὐτὸς ἰλασμός ἐστι περὶ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν, οὐ περὶ τῶν ἡμετέρων δὲ 15
 μόνον, ἀλλὰ καὶ περὶ ὅλου τοῦ κόσμου; καὶ τὸ παρὰ τῷ Παύλῳ δὲ τούτῳ νομίζω εἶναι παραπλήσιον οὕτως ἔχον·
 1 Tim iv 10 Ὅς ἐστι σωτὴρ πάντων ἀνθρώπων, μάλιστα πιστῶν.

60. Πάλιν ἐν τῷ τόπῳ ὁ Ἑρακλέων γενόμενος, χωρὶς πάσης κατασκευῆς καὶ παραθέσεως μαρτυριῶν ἀποφαίνεται 20
 ὅτι τὸ μὲν Ἄμνος τοῦ θεοῦ· ὡς προφῆτης φησὶν ὁ Ἰωάννης, τὸ δὲ Ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου· ὡς περισσότερον προφῆτου. καὶ οἶεται τὸ μὲν πρότερον περὶ τοῦ σώματος αὐτοῦ λέγεσθαι, τὸ δὲ δεύτερον περὶ τοῦ ἐν τῷ σώματι, τῷ τὸν ἄμνον ἀτελῆ εἶναι ἐν τῷ τῶν προβάτων γένει, οὕτω δὲ 25
 καὶ τὸ σῶμα παραθέσει τοῦ ἐνοικούντος αὐτῷ. τὸ δὲ τέλειον εἰ ἐβούλετο, φησὶ, τῷ σώματι μαρτυρῆσαι, κριὸν εἶπεν ἂν τὸ μέλλον θύεσθαι. οὐχ ἡγοῦμαι δὲ εἶναι ἀναγκαῖον μετὰ τηλικαύτας γεγενημένας ἐξετάσεις τευτάζειν περὶ τὸν τόπον, ἀγωνιζομένους πρὸς τὰ εὐτελῶς ὑπὸ τοῦ Ἑρα- 30
 κλέωνος εἰρημένα. μόνον δὲ τοῦτο ἐπισημειωτέον, ὅτι
 cf. Phil ii 7 ὥσπερ μόγις ἐχώρησεν ὁ κόσμος τὸν κενώσαντα ἑαυτὸν, οὕτως ἄμμου καὶ οὐ κριοῦ ἐδεήθη, ἵνα ἁρθῇ αὐτοῦ ἡ ἁμαρτία.

16 τὸ] τῷ 27 σώματι] σῶμα· τὸ 28 εἶπεν ἂν] εἶπεν αὐτὸ

160 I. Μετὰ τοῦτο κατέβη εἰς Καφαρναοὺμ αὐτός καὶ Jo ii 12—23

ἡ μήτηρ αὐτοῦ καὶ οἱ ἀδελφοὶ καὶ οἱ μαθηταί, καὶ ἐκεῖ
 ἔμειναν οὐ πολλὰς ἡμέρας. καὶ ἔγγυς ἦν τὸ πάσχα
 τῶν Ἰουδαίων, καὶ ἀνέβη εἰς Ἱεροσόλυμα ὁ Ἰησοῦς.
 5 καὶ εἶρεν ἐν τῷ ἱερῷ τοὺς πωλοῦντας βόας καὶ
 πρόβατα καὶ περιστεράς καὶ τοὺς κερματιστάς καθη-
 μένους, καὶ ποιήσας ὡς φραγέλλιον ἐκ σχοινίων πάντας
 ἐξέβαλεν ἐκ τοῦ ἱεροῦ τὰ τε πρόβατα καὶ τοὺς βόας,
 καὶ τῶν κολλυβιστῶν ἐξέχεε τὰ κέρματα καὶ τὰς
 10 τραπέζας ἀνέστρεψε, καὶ τοῖς τὰς περιστεράς πωλοῦσιν
 εἶπεν Ἄρατε ταῦτα ἐντεῖθεν, μὴ ποιεῖτε τὸν οἶκον τοῦ
 πατρός μου οἶκον ἐμπορίου. τότε ἐμνήσθησαν οἱ
 μαθηταὶ αὐτοῦ, ὅτι γεγραμμένον ἐστὶν ὅτι Ὁ ζῆλος
 τοῦ οἴκου σου καταφάγεται με. ἀπεκρίθησαν οὖν οἱ
 15 Ἰουδαῖοι καὶ εἶπαν αὐτῷ Τί σημεῖον δεικνύεις ἡμῖν, ὅτι
 ταῦτα ποιεῖς; ἀπεκρίθη Ἰησοῦς, καὶ εἶπε Ἄγσατε τὸν
 ναὸν τοῦτον, καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐγερῶ αὐτόν.
 ἀπεκρίθησαν οὖν οἱ Ἰουδαῖοι Τεσσαράκοντα καὶ ἑξ
 ἔτεσιν ᾠκοδομήθη ὁ ναὸς οὗτος, καὶ σὺ ἐν τρισὶν
 20 ἡμέραις ἐγερεῖς αὐτόν; ἐκεῖνος δὲ ἔλεγε περὶ τοῦ ναοῦ
 τοῦ σώματος αὐτοῦ. ὅτε οὖν ἐγέρθη ἐκ νεκρῶν,
 ἐμνήσθησαν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ὅτι τοῦτο ἔλεγε, καὶ
 ἐπίστευσαν τῇ γραφῇ καὶ τῷ λόγῳ ὃν εἶπεν ὁ Ἰησοῦς.
 ὡς δὲ ἦν ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις ἐν τῷ πάσχα ἐν τῇ

Jo ii 23 ff. ἑορτῇ, ἐπίστευσαν εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ πολλοί, θεωροῦν-
 τεσ αὐτοῦ τὰ σημεῖα ἃ ἐποίει· αὐτός δὲ ὁ Ἰησοῦς οὐκ
 ἐπίστευσεν ἑαυτὸν αὐτοῖς, διὰ τὸ αὐτὸν γινώσκειν
 πάντας καὶ ὅτι οὐ χρεῖαν εἶχεν ἵνα τις μαρτυρήσῃ περὶ
 ἀνθρώπου, αὐτὸς γὰρ ἐγίνωσκε τί ἦν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ. 5
 Ἐν αὐτῇ ἀναγεγραμμένοι ἀριθμοὶ, κατὰ τινα ἀναλογίαν
 ἀρμόζουσιν ἑκάστῳ πράγματι, γραφῆς ἡξιώθησαν. ἐξετα-
 στέον δὲ μήποτε μία τῶν βίβλων Μωσέως, ἐπιγεγραμμένη
 Ἀριθμοὶ, ἐξαιρέτως τὸν περὶ ἀριθμῶν τοῖς τὰ τοιαῦτα ἐξι-
 χνεῖν δυναμένοις διδάσκει λόγον. ταῦτα δέ μοι ἐν ἀρχῇ 10
 τοῦ δεκάτου τόμου λέγεται πρὸς σέ, πολλαχοῦ ὁρῶντι τῆς 161
 γραφῆς διαφερούσης προνομίας τετευχότα τὸν δέκα ἀριθμὸν,
 ὡς ἔνεστι καὶ σοι ἐπιμελῶς κατανοεῖν, ἐλπίζοντί τε λήψεσθαι
 ἀπὸ θεοῦ πλεον τι καὶ εἰς τοῦτον τὸν τόμον· ὅπερ ἵνα
 ὑπαρχθῇ, κατὰ δύναμιν ἐμπαρέχειν ἑαυτοὺς τῷ δωρεῖσθαι 15
 τὰ κάλλιστα βουλομένῳ θεῷ πειρώμεθα. ἀρκτέον δὲ τοῦ
 βιβλίου ἐντεῦθεν· Μετὰ τοῦτο κατέβη εἰς Καφαρναοὺμ
 αὐτὸς καὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ καὶ οἱ ἀδελφοὶ καὶ οἱ μαθηταί, καὶ
 ἐκεῖ ἔμειναν οὐ πολλὰς ἡμέρας. καὶ οἱ λοιποὶ γ' γράψαντες 20
 τὰ εὐαγγέλια μετὰ τὸν πρὸς τὸν διάβολον ἀγῶνα τοῦ κυρίου
 εἰς τὴν Γαλιλαίαν φασὶν αὐτὸν ἀνακεχωρηκέαι. Ματθαῖος
 δὲ καὶ Λουκᾶς, πρότερον γενόμενον ἐν Ναζάροις μετὰ ταῦτα
 καταλελοιπότα αὐτὰ ἐλθόντα κατωκηκέαι εἰς Καφαρναοὺμ.
 ὁ δὲ Ματθαῖος καὶ Μάρκος καὶ αἰτίαν τινὰ λέγουσι τοῦ
 αὐτὸν ἐκεῖθεν ἀνακεχωρηκέαι, τὸ ἀκηκοέναι ὅτι Ἰωάννης 25
 παρεδόθη.

Mt iv 11—15 2. Ἔχει δὲ οὕτως τὰ ῥητὰ, τοῦ μὲν Ματθαίου· Τότε
 ἀφίησιν αὐτὸν ὁ διάβολος, καὶ ἰδοὺ ἄγγελοι προσῆλθον
 καὶ διηκόνουν αὐτῷ. ἀκούσας δὲ ὅτι Ἰωάννης παρεδόθη,
 ἀνεχώρησεν εἰς τὴν Γαλιλαίαν καὶ καταλιπὼν τὴν Ναζαρέθ 30
 ἐλθὼν κατώκησεν εἰς Καφαρναοὺμ τὴν παραθαλασσίαν, ἐν
 ὁρίοις Ζαβουλὼν καὶ Νεφθαλείμ, ἵνα πληρωθῇ τὸ ῥηθὲν διὰ

Ἡσαίου τοῦ προφήτου, λέγοντος Γῆ Ζαβουλὼν· καὶ μετὰ
 τὰ ἐν τῷ Ἡσαΐᾳ ῥητὰ λέγει· Ἀπὸ τότε ἤρξατο ὁ Ἰησοῦς Mt iv 17
 κηρύσσειν καὶ λέγειν Μετανοεῖτε, ἥγγικε γὰρ ἡ βασιλεία
 τῶν οὐρανῶν. ὁ δὲ Μάρκος· Καὶ ἦν, φησὶν, ἐν τῇ ἐρήμῳ Mc i 13 ff.
 5 τεσσαράκοντα ἡμέρας πειραζόμενος ὑπὸ τοῦ Σατανᾶ, καὶ ἦν
 μετὰ τῶν θηρίων, καὶ οἱ ἄγγελοι διηκόνουν αὐτῷ. μετὰ δὲ
 τὸ παραδοθῆναι τὸν Ἰωάννην ἦλθεν ὁ Ἰησοῦς εἰς τὴν
 Γαλιλαίαν, κηρύσσων τὸ εὐαγγέλιον τοῦ θεοῦ, ὅτι Πε-
 10 πλήρωται ὁ καιρὸς καὶ ἥγγικεν ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ· μετα-
 νοεῖτε καὶ πιστεύετε τῷ εὐαγγελίῳ. ἔπειτα διηγησάμενος
 καὶ περὶ Ἀνδρέου καὶ Πέτρου, Ἰακώβου τε καὶ Ἰωάννου,
 ἀναγράφει ταῦτα· Καὶ εἰσπορευόμενος εἰς Καφαρναοὺμ, καὶ Mc i 21
 εὐθέως τοῖς σάββασιν ἐδίδασκεν εἰς τὴν συναγωγὴν. ὁ δὲ
 Λουκᾶς· Καὶ συντελέσας, φησὶ, τὸν πειρασμὸν ὁ διάβολος Lc iv 13—16
 15 ἀπέστη ἀπ' αὐτοῦ ἄχρι καιροῦ. καὶ ὑπέστρεψεν ὁ Ἰησοῦς
 ἐν τῇ δυνάμει τοῦ πνεύματος εἰς τὴν Γαλιλαίαν. καὶ φήμη
 ἐξῆλθε καθ' ὅλης τῆς περιχώρου περὶ αὐτοῦ. καὶ αὐτὸς
 ἐδίδασκεν ἐν ταῖς συναγωγαῖς αὐτῶν, δοξαζόμενος ὑπὸ
 πάντων. καὶ ἦλθεν εἰς Ναζάρα, οὗ ἦν τεθραμμένος, καὶ
 162 εἰσῆλθε κατὰ τὸ εἰωθὸς αὐτῷ ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῶν σαββάτων
 εἰς τὴν συναγωγὴν. παραστήσας δὲ τὰ ἐν Ναζάροις αὐτῷ
 εἰρημένα, καὶ τὸν κατ' αὐτοῦ θυμὸν τῶν ἐν τῇ συναγωγῇ, cf. Lc iv 28 ff.
 ἐκβαλλόντων αὐτὸν ἔξω τῆς πόλεως καὶ ἀγαγόντων ἕως
 ὀφρύος τοῦ ὄρους, ἐφ' οὗ ἡ πόλις αὐτῶν ὑποδόμητο, ὥστε
 25 κατακρημνίσαι αὐτὸν, καὶ ὡς διελθὼν διὰ μέσου αὐτῶν ὁ
 κύριος ἐπορεύετο, ἐπισυνάπτει ταῦτα· Καὶ κατήλθεν εἰς Lc iv 31
 Καφαρναοὺμ πόλιν τῆς Γαλιλαίας καὶ ἦν διδάσκων αὐτοὺς
 ἐν τοῖς σάββασιν.

3. (2) Δεῖ τὴν περὶ τούτων ἀλήθειαν ἀποκεῖσθαι ἐν
 30 τοῖς νοητοῖς, ἣ μὴ λυομένης τῆς διαφωνίας ἀφεῖσθαι τῆς
 περὶ τῶν εὐαγγελίων πίστεως, ὡς οὐκ ἀληθῶν οὐδὲ θειοτέρῳ
 πνεύματι γεγραμμένων, ἣ ἐπιτετευγμένως ἀπομνημονευθέν-

των· ἐκατέρως γὰρ λέγεται συντετάχθαι ἢ τούτων γραφή·
 λεγέτωσαν γὰρ ἡμῖν οἱ παραδεχόμενοι τὰ τέσσαρα εὐ-
 αγγέλια, καὶ τὴν δοκοῦσαν διαφωνίαν οἰόμενοι μὴ λύεσθαι
 διὰ τῆς ἀναγωγῆς, πρὸς ταῖς προειρημέναις ἡμῖν ἐπαπο-
 ρήσεσι περὶ τῶν τεσσαράκοντα τοῦ πειρασμοῦ ἡμερῶν, 5
 οὐδαμῶς δυναμένων χώραν ἔχειν παρὰ τῷ Ἰωάννῃ, πότε
 γέγονεν ἐν τῇ Καφαρναοὺμ ὁ κύριος· εἰ γὰρ μετὰ τὰς ἑξ
 cf. Jo ii 1 τοῦ ὅτε ἐβαπτίσθη ἡμέρας, τῇ ἕκτῃ γενομένης τῆς κατὰ τὸν
 ἐν Κανᾷ τῆς Γαλιλαίας γάμον οἰκονομίας, δῆλον ὅτι οὔτε
 πεπεύραστοι οὔτε ἐν Ναζάροις ἐγένετο οὔτε Ἰωάννης πω 10
 cf. Jo ii 12—15 παρεδόδοτο. μετὰ οὖν τὴν Καφαρναοὺμ, ἔνθα ἔμεινεν οὐ
 πολλὰς ἡμέρας, τοῦ πάσχα τῶν Ἰουδαίων ἐγγὺς ὄντος
 ἀνέβη εἰς Ἱεροσόλυμα, ὅτε ἐκβάλλει ἐκ τοῦ ἱεροῦ τὰ τε
 πρόβατα καὶ τοὺς βόας, καὶ ἐκχέει τῶν κερματιστῶν τὰ
 cf. Jo iii 1 κέρματα. ἔοικε δὲ ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις ὁ τῶν Φαρισαίων 15
 Jo iii 22 ff. ἄρχων Νικόδημος νυκτὸς πρὸς αὐτὸν ἀρχὴν ἐληλυθῆναι, καὶ
 ἀκηκοέναι ταῦτα ἃ ἔξεστιν ἐκ τοῦ εὐαγγελίου λαβεῖν. Μετὰ
 δὲ ταῦτα ἦλθεν ὁ Ἰησοῦς καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ εἰς τὴν
 Ἰουδαίαν γῆν, καὶ ἐκεῖ διέτριβε μετ' αὐτῶν καὶ ἐβάπτιζε·
 καθ' ὃν καιρὸν ἦν καὶ Ἰωάννης βαπτίζων ἐν Αἰνῶν ἐγγὺς 20
 τοῦ Σαλεῖμ, ὅτι ὕδατα πολλὰ ἦν ἐκεῖ, καὶ παρεγίνοντο καὶ
 ἐβαπτίζοντο· οὕτω γὰρ ἦν βεβλημένος εἰς τὴν φυλακὴν ὁ
 cf. Jo iii 25 Ἰωάννης· ὅτε καὶ ἐγένετο ζήτησις ἐκ τῶν μαθητῶν Ἰωάννου
 μετὰ Ἰουδαίων περὶ καθαρισμοῦ, καὶ ἦλθον πρὸς τὸν
 Jo iii 26 Ἰωάννην, λέγοντες περὶ τοῦ σωτῆρος τό· Ἴδε οὗτος βαπτίζει 25
 καὶ πάντες ἔρχονται πρὸς αὐτόν. ἀκηκόασιν ἀπὸ τοῦ
 βαπτιστοῦ λόγους οὓς ἔστιν ἀπ' αὐτῆς τῆς γραφῆς ἀκρι-
 βέστερον λαβεῖν. εἰ δὲ πυνθανομένοις ἡμῖν περὶ τοῦ πότε 163
 γέγονε πρῶτον ἐν τῇ Καφαρναοὺμ ὁ χριστὸς, τῇ λέξει
 Ματθαίου καὶ τῶν λοιπῶν δύο ἀκολουθοῦντες φήσουσι μετὰ 30
 Mt iv 13;
 cf. Mc i 13 ff.
 Lc iv 13 ff. τὸν πειρασμόν, ὅτε καταλείπων τὴν Ναζαρεθ ἐλθὼν κατῴ-
 κησεν εἰς Καφαρναοὺμ τὴν παραθαλασσίαν, πῶς ἅμα ἀληθῆ

6 πότε] τότε

9 οὔτε] ὅτε

16 ἀρχῶν

21 Σαλεῖμ] ἄλλμ

24 ἦλθεν

εἶναι ἐροῦσι τό τε παρὰ τῷ Ματθαίῳ καὶ Μάρκῳ εἰρημένον, ὡς διὰ τὸ ἀκηκοέναι αὐτὸν περὶ τοῦ Ἰωάννου παραδοθέντος cf. Mt iv 12
 εἰς τὴν Γαλιλαίαν ἀναχωρήσαντος, καὶ τὸ παρὰ τῷ Ἰωάννῃ
 μετὰ καὶ ἄλλας οἰκονομίας πρὸς τῇ ἐν Καφαρναοὺμ μονῇ cf. Jo ii 12 f
iii 23 f.
 5 κείμενον, καὶ τὴν Ἱεροσόλυμα ἄνοδον, τὴν τε εἰς τὴν
 Ἰουδαίαν ἐκείθεν κάθοδον, ὅτι οὐπω βεβλημένος ἦν εἰς
 φυλακὴν ὁ Ἰωάννης, ἀλλ' ἐβάπτιζεν ἐν Αἰνῶν ἐγγὺς τοῦ
 Σαλείμ; καὶ ἐπὶ ἄλλων δὲ πλειόνων εἴ τις ἐπιμελῶς ἐξε-
 τάξοι τὰ εὐαγγέλια περὶ τῆς κατὰ τὴν ἱστορίαν ἀσυμφωνίας,
 10 ἥντινα καθ' ἕκαστον πειρασόμεθα κατὰ τὸ δυνατόν παρα-
 στῆσαι, σκοτοδινιάσας ἥτοι ἀποστήσεται τοῦ κυροῦν ὡς
 ἀληθῶς τὰ εὐαγγέλια, καὶ ἀποκληρωτικῶς ἐνὶ αὐτῶν προσ-
 θήσεται, μὴ τολμῶν πάντῃ ἀθετεῖν τὴν περὶ τοῦ κυρίου
 ἡμῶν πίστιν, ἣ προσιέμενος τὰ τέσσαρα εἶναι ἀληθῆς αὐτῶν
 15 οὐκ ἐν τοῖς σωματικοῖς χαρακτήρσιν.

4. (3) Ὑπὲρ δὲ τοῦ ποσὴν ἐπίνοιαν τοῦ βουλήματος
 τῶν εὐαγγελίων περὶ τῶν τοιούτων λαβεῖν, καὶ τοῦτο ἡμῖν
 λεκτέον. ἔστω τισὶ προκείμενον βλέπουσι τῷ πνεύματι τὸν
 θεὸν καὶ τοὺς τούτου πρὸς τοὺς ἁγίους λόγους, τὴν τε
 20 παρουσίαν, ἣν πάρεστιν αὐτοῖς ἐξαίρετοις καιροῖς τῆς προ-
 κοπῆς αὐτῶν ἐπιφαινόμενος, πλέουσιν οὖσι τὸν ἀριθμὸν καὶ
 ἐν διαφόροις τόποις, οὐχ ὁμοειδεῖς τε πάντῃ εὐεργεσίας
 εὐεργετουμένοις, ἐκάστῳ ἰδίᾳ ἀπαγγεῖλαι ἃ βλέπει τῷ
 πνεύματι περὶ τοῦ θεοῦ καὶ τῶν λόγων αὐτοῦ, τῶν τε πρὸς
 25 τοὺς ἁγίους ἐμφανειῶν, ὥστε τόνδε μὲν περὶ τῶνδε τῷδε τῷ
 δικαίῳ κατὰ τόνδε τὸν τόπον λεγομένων ὑπὸ θεοῦ καὶ
 πραττομένων ἀπαγγέλλειν, τόνδε δὲ περὶ τῶν ἐτέρῳ χρη-
 σμωδουμένων καὶ ἐπιτελουμένων, καὶ ἄλλον περί τινος
 τρίτου παρὰ τοὺς προειρημένους δύο θέλειν ἡμᾶς διδάσκειν·
 30 ἔστω δέ τις καὶ τέταρτος τὸ ἀνάλογον τοῖς τρισὶ περί τινος
 ποιῶν. συμφερέσθωσαν δὲ οἱ τέσσαρες οὗτοι περί τινων
 ὑπὸ τοῦ πνεύματος αὐτοῖς ὑποβαλλομένων ἀλλήλοις, καὶ

12 ἐν] ἐν

17 τοιούτων] bis

21 αὐτῶν] αὐτήν

30 ἔστω] ἔστιν

περὶ ἐτέρων ἐν ὀλίγῳ παραγγελλέτωσαν, ὥστε εἶναι τοιαύτας αὐτῶν τὰς διηγήσεις· ὥφθη ὁ θεὸς τῷδε κατὰ τόνδε τὸν καιρὸν ἐν τῷδε τῷ τόπῳ, καὶ τὰδε αὐτῷ πεποίηκεν· οὕτως εἰ αὐτῷ ἐπιφαινόμενος τοιῷδε τῷ σχήματι, καὶ ἔχει 164
 ραγώγησε τόνδε τὸν τόπον, ἔνθα πεποίηκε τὰδε. ὁ δεύτερος 5
 κατὰ τὸν αὐτὸν τοῖς εἰρημένους γεγονέναι παρὰ τῷ προτέρῳ χρόνον ἐν τινὶ πόλει ἀπαγγελλέτω τὸν θεὸν ὥφθαι, ᾧ καὶ αὐτὸς νοεῖ, τινὶ δευτέρῳ ὄντι ἐν πολὺ ἀπεσχοινομένῳ τόπῳ παρὰ τὸν τόπον τὸν τοῦ προτέρου, καὶ ἑτέρους λόγους ἀναγραφέτω κατὰ τὸν αὐτὸν καιρὸν εἰρηῆσθαι ᾧ κατὰ τὴν 10
 ὑπόθεσιν εἰλήφαμεν δευτέρῳ. τὰ δὲ παραπλήσια περὶ τοῦ τρίτου καὶ τοῦ τετάρτου νοητέον. συμφερέσθωσαν δὲ, ὡς προειρήκαμεν, οὗτοι τὰ ἀληθῆ ἀπαγγέλλοντες περὶ τοῦ θεοῦ καὶ τῶν πρὸς τινὰς εὐεργεσιῶν αὐτοῦ ἀλλήλοις ἐπὶ τινων ἀπαγγελλομένων ὑπ' αὐτῶν διηγήσεων. δόξει τοίνυν τῷ 15
 ἱστορίαν εἶναι νομίζοντι τὴν τούτων γραφήν, ἥ διὰ εἰκόνας ἱστορικῆς προσθετὰ ὄντα παραστήσαι πράγματα, καὶ τὸν θεὸν ὑπολαμβάνοντι κατὰ περιγραφὴν εἶναι ἐν τόπῳ, μὴ δυνάμενον τῷ αὐτῷ πλείονας ἑαυτοῦ ἐμποῦησαι φαντασίας πλείοσιν ἐν πλείοσι τόποις καὶ πλείονα ἅμα λέγειν, ἀδύνα- 20
 τον εἶναι ἀληθεύειν οὕς ὑπεθέμην τέσσαρας, τῷ ἀδύνατον εἶναι ἐν τῷδε τινὶ τῷ τεταγμένῳ καιρῷ τὸν θεὸν εἶναι, ἅτε καὶ κατὰ περιγραφὴν αὐτὸν νενοημένον ἐν τόπῳ εἶναι, καὶ τῷδε καὶ τῷδε λέγειν τὰδε καὶ τὰδε, καὶ ποιεῖν τὰδε καὶ τὰ τούτοις ἐναντία, καὶ, φέρε εἰπεῖν, καθεζόμενον ἅμα καὶ 25
 ἐστῶτα εἶναι, εἰ ὁ μὲν τῷδε τῷ καιρῷ λέγων αὐτὸν ἐστῶτα τὰδε τινὰ εἰρηκέναι ἢ πεποιηκέναι ἐν τῷδε τῷ τόπῳ, ὁ δὲ καθεζόμενον.

5. (4) Ὡσπερ οὖν ἐπὶ τούτων, ὧν ὑπεθέμην, ἐκκληφθεῖς ὁ νοῦς τῶν ἱστορικῶν, χαρακτηρὶ βουληθέντων ἡμᾶς διδάξαι 30
 τὰ ὑπὸ τοῦ νοῦ αὐτῶν τεθεωρημένα, οὐδεμίαν ἂν εὐρεθῇ ἔχων διαφωνίαν, εἰ οἱ τέσσαρες εἰεν σοφοί· οὕτω νοητέον

καὶ ἐπὶ τῶν τεσσάρων ἔχει εὐαγγελιστῶν, καταχρησαμένων
 μὲν πολλοῖς τῶν κατὰ τὸ τεράστιον καὶ παραδοξότατον τῆς
 δυνάμεως Ἰησοῦ πεπραγμένοις καὶ εἰρημένοις, ἔσθ' ὅπου καὶ
 προσυφανάντων τῇ γραφῇ μετὰ λέξεως ὡς περὶ αἰσθητῶν
 5 τὸ καθαρῶς νοητῶς αὐτοῖς τετρανωμένον. οὐ καταγινώσκω
 δέ που καὶ τὸ ὡς κατὰ τὴν ἱστορίαν ἐτέρως γινόμενον πρὸς
 τὸ χρήσιμον τούτων μυστικοῦ σκοποῦ μετατιθέσθαι πως
 165 αὐτοὺς, ὥστε εἰπεῖν τὸ ἐν τόπῳ γινόμενον ὡς ἐν ἐτέρῳ, ἢ τὸ
 ἐν τῷδε τῷ καιρῷ ὡς ἐν ἄλλῳ, καὶ τὸ οὕτως ἀπαγγελλό-
 10 μενον μετὰ τινος παραλλαγῆς αὐτοὺς πεποιηκέναι. προέ-
 κειτο γὰρ αὐτοῖς ὅπου μὲν ἐνεχώρει ἀληθεύειν πνευματικῶς
 αἶμα καὶ σωματικῶς, ὅπου δὲ μὴ ἐνεδέχετο ἀμφοτέρως,
 προκρίνειν τὸ πνευματικὸν τοῦ σωματικοῦ, σωζομένον
 πολλάκις τοῦ ἀληθοῦς πνευματικοῦ ἐν τῷ σωματικῷ, ὡς
 15 ἂν εἴποι τις, ψεύδει· ὡς εἰ καὶ ἀπὸ τῆς ἱστορίας λέγοιμεν
 ὅτι ὁ Ἰακώβ φάσκων τῷ Ἰσαάκ· Ἐγὼ Ἡσαῦ ὁ πρωτότοκος Ge xxvii 19
 σου υἱός· κατὰ μὲν τὸ πνευματικὸν ἡλθήναι, μεταλαβὼν
 τῶν πρωτοτοκίων ἤδη ἐν τῷ ἀδελφῷ παραπολλυμένων, καὶ cf. Ge xxv
 31; xxviii 16
 20 δια τῆς στολῆς τῶν τε ἐριφίων δερμάτων τὸν ἔξωθεν χα-
 ρακτῆρα τοῦ Ἡσαῦ ἀναλαβὼν, καὶ γινόμενος χωρὶς τῆς
 αἰνουσίης τὸν θεὸν φωνῆς Ἡσαῦ, ἵνα χώραν λάβῃ πρὸς τὸ
 εὐλογηθῆναι ὕστερον ὁ Ἡσαῦ. τάχα γὰρ εἰ μὴ ἡυλόγητο
 Ἰακώβ ὡς Ἡσαῦ, οὐκ ἂν οὐδὲ Ἡσαῦ καθ' ἑαυτὸν δέξασθαι
 25 τὴν εὐλογίαν οἷός τε ἦν. καὶ ὁ Ἰησοῦς τοῖνυν πολλά ἐστι
 ταῖς ἐπινοίαις, ὧν ἐπινοιῶν εἰκὸς τοὺς εὐαγγελιστὰς δια-
 φόρους ἐννοίας λαμβάνοντας, ἔσθ' ὅτε καὶ συμφερομένους
 ἀλλήλοις περὶ τινων ἀναγεγραφέναι τὰ εὐαγγέλια· οἷον
 ἀληθές εἰπεῖν τὰ ὡς πρὸς τὴν λέξιν ἀντικείμενα περὶ τοῦ
 κυρίου ἡμῶν, ὅτι γέγονεν ἐκ Δαβίδ, καὶ οὐ γέγονεν ἐκ
 30 Δαβίδ. ἀληθές μὲν γὰρ τὸ γέγονεν ἐκ Δαβίδ, ὡς καὶ ὁ
 ἀπόστολός φησι· Τοῦ γενομένου ἐκ σπέρματος Δαβίδ κατὰ Ro i 3

1 καταχρησάμενον
 9 ἐν ἄλλῳ] σενάλλω
 29 κυρίου] ἰσ'

2 περιδοξότατον
 10 πεπονηκέναι

5 τετρανωμένων
 27 ἀλλήλοις] ἄλλους

σάρκα, εἰ τὸ σωματικὸν αὐτοῦ ἐκλάβοιμεν· ψευδὲς δὲ αὐτὸ
τοῦτο, εἰ ἐπὶ τῆς θειοτέρας δυνάμεως ἀκούοιμεν τὸ γεγονέναι
αὐτὸν ἐκ σπέρματος Δαβίδ· ὠρίσθη γὰρ υἱὸς θεοῦ ἐν
δυνάμει.

cf. Ro i 4

cf. Phil ii 7

cf. Phil ii 8

cf. Ro v 12,
18

Jo i 1

6. Καὶ τάχα διὰ τοῦτο αἱ ἄγαι προφητεῖαι ὅπου μὲν 5
δοῦλον ὅπου δὲ υἱὸν αὐτὸν ἀναγορεύουσι· δοῦλον μὲν διὰ
τὴν δούλου μορφὴν καὶ τὸν ἐκ σπέρματος Δαβίδ, υἱὸν δὲ
κατὰ τὴν πρωτότοκον αὐτοῦ δύναμιν. οὕτως αὐτὸν ἀληθὲς
εἰπεῖν ἄνθρωπον καὶ οὐκ ἄνθρωπον· ἄνθρωπον μὲν κατὰ τὸ
θανάτου δεκτικόν, οὐκ ἄνθρωπον δὲ κατὰ τὸ ἀνθρώπου 10
θειότερον. ἐγὼ δ' οἶμαι καὶ τὸν Μαρκίωνα παρεκδεξάμενον
ὕμεις λόγους, ἀθετοῦντα αὐτοῦ τὴν ἐκ Μαρίας γένεσιν κατὰ
τὴν θείαν αὐτοῦ φύσιν, ἀποφήνασθαι ὡς ἄρα οὐκ ἐγεννήθη
ἐκ Μαρίας, καὶ διὰ τοῦτο τετολμηκέναι περιγράψαι τούτους
τοὺς τόπους ἀπὸ τοῦ εὐαγγελίου· ᾧ παραπλήσιον πεπον- 15
θέναι φαίνονται οἱ ἀναιροῦντες αὐτοῦ τὴν ἀνθρωπότητα, καὶ
μόνην αὐτοῦ τὴν θεότητα παραδεξάμενοι, οἳ τε τούτοις 166
ἐναντίοι καὶ τὴν θεότητα αὐτοῦ περιγράψαντες, τὸν δὲ
ἄνθρωπον ὡς ἅγιον καὶ δικαιοτάτον πάντων ἀνθρώπων
ὁμολογήσαντες. καὶ οἱ τὴν δόκησιν δὲ εἰσάγοντες, τὸν 20
ταπεινῶσαντα αὐτὸν μέχρι θανάτου καὶ ὑπήκοον γενόμενον
μέχρι σταυροῦ μὴ νοήσαντες, μόνον δὲ τὸ ἀπαθὲς καὶ τὸ
κρεῖττον παντὸς τοιούτου συμπτώματος φαντασθέντες, ἀπο-
στερεῖν ἡμᾶς τὸ ὅσον ἐφ' ἑαυτοῖς θέλουσι τοῦ πάντων
ἀνθρώπων δικαιοτάτου ἀνθρώπου, οὗ δυναμένους δι' ἐκείνου 25
σῶζεσθαι. ὡς γὰρ δι' ἐνὸς ἀνθρώπου ὁ θάνατος, οὕτως καὶ
δι' ἐνὸς ἀνθρώπου ἡ τῆς ζωῆς δικαίωσις· οὐκ ἂν χωρὶς τοῦ
ἀνθρώπου χωρησάντων ἡμῶν τὴν ἀπὸ τοῦ λόγου ὠφέλειαν,
μένοντος ὁποῖος ἦν τὴν ἀρχὴν πρὸς τὸν πατέρα θεόν, καὶ μὴ
ἀναλαβόντος ἄνθρωπον, τὸν πάντων πρῶτον καὶ πάντων 30
τιμιώτερον καὶ πάντων μᾶλλον καθαρώτερον αὐτὸν χωρῆσαι
δυνάμενον· μεθ' ὃν καὶ ἡμεῖς δέξασθαι οἰοί τε αὐτὸν ἐσόμεθα,
ἕκαστος τοσοῦτον καὶ τοιούτον, ὁποῖος ἦν, αὐτῷ ποιούμεν

καὶ πηλίκην χώραν ἐν τῇ ψυχῇ ἡμῶν. ταῦτα δέ μοι πάντα εἴρηται τὰς ἐμφαινόμενας διαφωνίας τῶν εὐαγγελίων παραστήσαι θέλonti ὁδῷ τῆς πνευματικῆς ἐκδοχῆς.

7. (5) Εἰς δὲ τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ τοιοῦτῳ παραδεί-
 5 γματι χρηστέον, ὅτι Παῦλος ὁ μὲν σαρκικός πεπρᾶσθαι Ro vii 14
 λέγει ὑπὸ τὴν ἁμαρτίαν, καὶ οὐδὲν ἀνακρίνειν οἷός τε ἦν, ὁ 1 Co ii 15
 δὲ πνευματικὸς ἀνέκρινε πάντα, καὶ ὑπ' οὐδενὸς ἀνεκρίνετο.
 καὶ τοῦ μὲν σαρκικοῦ εἰσι φωναί· Οὐ γὰρ ὁ θέλω τοῦτο Ro vii 15
 πράσσω, ἀλλ' ὁ μισῶ τοῦτο ποιῶ· τοῦ δὲ πνευματικοῦ· ὁ
 10 θέλω πράσσω, καὶ ὁ μισῶ οὐ ποιῶ. ἀλλὰ καὶ ὁ ἄρπαγεις 2 Co xii 4 f.
 ἕως τρίτου οὐρανοῦ καὶ ἀκούσας ἄρρητα ῥήματα ἕτερος ἦν
 παρὰ τὸν λέγοντα· Περὶ τοῦ τοιούτου καυχήσωμαι, ὑπὲρ
 δὲ ἑμαυτοῦ οὐ καυχήσομαι. εἰ δὲ καὶ τοῖς Ἰουδαίοις ὡς 1 Co ix 20 ff.
 Ἰουδαῖος γίνεται, ἵνα Ἰουδαίους κερδήσῃ, καὶ τοῖς ὑπὸ
 15 νόμον ὡς ὑπὸ νόμον, ἵνα τοὺς ὑπὸ νόμον κερδήσῃ, τοῖς τε
 ἀνόμοις ὡς ἄνομος, μὴ ὦν ἄνομος θεοῦ ἀλλ' ἔννομος
 Χριστοῦ, ἵνα κερδήσῃ τοὺς ἀνόμους, καὶ τοῖς ἀσθενέσιν
 ἀσθενῆς, ἵνα τοὺς ἀσθενεῖς κερδήσῃ, δῆλον ὅτι ἐξεταστέον
 20 αὐτοῦ τοὺς λόγους, ἰδίᾳ μὲν ὡς Ἰουδαῖος, ἰδίᾳ δὲ ὅτε ἐστὶν
 ὡς ὑπὸ νόμον, καὶ ἄλλοτε ὅτε ἐστὶν ὡς ἄνομος, ἔσθ' ὅτε δὲ
 ὅτε γίνεται ἀσθενῆς. οἶον ἂν λέγει κατὰ συγγνώμην, οὐ 1 Co vii 6
 167 κατ' ἐπιταγὴν, ἀσθενῆς ὦν λέγει· Τίς γάρ, φησὶν, ἀσθενεῖ 2 Co xi 29
 καὶ οὐκ ἀσθενῶ; ὅτε δὲ ξύρεται καὶ προσφορὰν προσφέρει, cf. Act xxi
 ἢ τὸν Τιμόθεον περιτέμνει, Ἰουδαῖος γίνεται· ὅτε δὲ Ἀθη- 24 ff.
 25 ναίοις φησὶν· Εὗρον βωμὸν ἐν ᾧ ἐγέγραπτο Ἀγνωστῷ θεῷ Act xvii 23
 ὁ οὖν ἀγνοοῦντες εὐσεβεῖτε, τοῦτο ἐγὼ καταγγέλλω ὑμῖν·
 καὶ τό· Ὡς καὶ τινες τῶν καθ' ὑμᾶς ποιητῶν εἰρήκασι· Τοῦ
 γὰρ καὶ γένος ἐσμέν· τοῖς ἀνόμοις ὡς ἄνομος γίνεται, εὐσε-
 βειαν μαρτυρῶν τοῖς ἀσεβεστάτοις καὶ τῷ εἰπόντι· Ἐκ Διὸς cf. Arati
 30 ἀρχώμεθα· τοῦ γὰρ καὶ γένος ἐσμέν· καταχρησάμενος πρὸς ὃ Phaeu 5
 ἐβούλετο. τάχα δ' ἔσθ' ὅπου τοῖς μὴ Ἰουδαίοις, ὑπὸ νόμον
 δὲ, ὑπὸ νόμον γίνεται.

2 τῆς ἐμφαινόμενης 6 ἦν] η 7 ἀνέκρινε] ἀνακρίνειν
 ἀνακρίνετο 15 ἵνα—νόμον] om. 19 ὡς] τοὺς Ἰουδαίους

8. (6) Ταῦτα δὲ οὐ μόνον εἰς τὰ περὶ τοῦ σωτῆρος
 χρήσιμα ἡμῖν ἐστὶ τὰ παραδείγματα, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ περὶ
 τῶν μαθητῶν, περὶ ὧν καὶ αὐτῶν ἐστὶ τις κατὰ τὸ ῥητὸν
 διαφωνία. τάχα γὰρ τῇ ἐπινοίᾳ εὐρισκόμενος ὑπὸ τοῦ ἰδίου
 ἀδελφοῦ Σίμων Ἀνδρέου καὶ ἀκούων· Σὺ κληθήσῃ Κηφᾶς·
 ἕτερός ἐστι παρὰ τὸν ὀρώμενον ἅμα τῷ ἀδελφῷ ὑπὸ τοῦ
 περιπατοῦντος παρὰ τὴν θάλασσαν τῆς Γαλιλαίας Ἰησοῦ,
 καὶ ἀκούοντα ἅμα ἐκείνῳ τῷ Ἀνδρέᾳ· Δεῦτε ὀπίσω μου καὶ
 ποιήσω ὑμᾶς ἀλιεῖς ἀνθρώπων. ἔπρεπε γὰρ τῷ λογικώτερον
 ἀπαγγέλλοντι περὶ τοῦ γενομένου σαρκὸς λόγου, καὶ τὴν
 γένεσιν διὰ τοῦτο μὴ ἀναγράψαντι τοῦ ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν
 θεὸν λόγου, μὴδὲ τὸν παρὰ τῇ θαλάσῃ εὐρημένον καὶ
 ἐκείθεν καλούμενον εἰπεῖν, ἀλλὰ τὸν εὐρισκόμενον ὑπὸ τοῦ
 ἀδελφοῦ, μείναντος παρὰ τῷ Ἰησοῦ τῇ δεκάτῃ ὥρᾳ, καὶ διὰ
 τὸ οὕτως εὐρίσκεσθαι εὐθέως λαμβάνοντα τὸ Κηφᾶς. ὁ
 γὰρ ὀρώμενος ὑπὸ τοῦ περιπατοῦντος παρὰ τὴν θάλασσαν
 τῆς Γαλιλαίας μόλις ποτὲ καὶ ὕστερον λαμβάνει τό· Σὺ εἰ
 Πέτρος, καὶ ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ οἰκοδομήσω μου τὴν
 ἐκκλησίαν. καὶ ὁ μὲν παρὰ τῷ Ἰωάννῃ Ἰησοῦς γινώσκεται
 παρὰ τοῖς Φαρισαίοις βαπτίζων, ἐν τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ
 βαπτίζων, μετὰ καὶ τῶν ἄλλων ἐξαιρέτων καὶ τοῦτο ποιῶν·
 ὁ δὲ παρὰ τοῖς γ' Ἰησοῦς οὐδαμῶς βαπτίζει. ἔτι δὲ καὶ ὁ
 βαπτιστὴς Ἰωάννης μέχρι πολλοῦ παρὰ τῷ ὁμωνύμῳ εὐ-
 αγγελιστῇ διαρκεῖ μὴ βεβλημένος εἰς φυλακὴν. ὁ δὲ παρὰ
 τῷ Ματθαίῳ σχεδὸν Ἰησοῦ πειραζομένου εἰς τὴν φυλακὴν
 παραδίδοται· δι' ὃν καὶ ἀναχωρεῖ ὁ Ἰησοῦς εἰς τὴν
 Γαλιλαίαν, περιϋστάμενος τὸ γενέσθαι ἐν τῇ φυλακῇ· ἀλλ'
 οὐδὲ εὐρίσκεται ἐν τῷ Ἰωάννῃ ὁ βαπτιστὴς παραδιδόμενος
 εἰς φυλακὴν. τίς δ' οὕτως σοφὸς καὶ ἐπὶ τοσοῦτον ἱκανὸς
 ὡς πάντα τὸν Ἰησοῦν ἀπὸ τῶν δ' εὐαγγελιστῶν μαθεῖν, καὶ
 ἕκαστον ἰδίᾳ χωρῆσαι νοῆσαι, καὶ πάσας αὐτοῦ τὰς καθ'

ἕκαστον τόπον ἰδεῖν ἐπιδημίας καὶ λόγους καὶ ἔργα; κατὰ μέντοι γε τὸν προκείμενον τόπον ἀκολουθῶς νομίζομεν τῇ ἕκτῃ ἡμέρᾳ τὸν σωτήρα, ὅτε γεγένηται ἡ κατὰ τὸν γάμον οἰκονομία ἐν Κανᾷ τῆς Γαλιλαίας, καταβεβηκέναι ἅμα τῇ cf. Jo ii 12
 5 μητρὶ καὶ τοῖς ἀδελφοῖς καὶ τοῖς μαθηταῖς εἰς τὴν Καφαρναοὺμ, ὅπερ ἐρμηνεύεται ἀγρὸς παρακλήσεως. ἐχρῆν γὰρ μετὰ τὴν ἐν τῷ οἴνῳ εὐωχίαν καὶ εἰς τὸν τῆς παρακλήσεως ἀγρὸν ἅμα τῇ μητρὶ καὶ τοῖς μαθηταῖς ἐληλυθέναι τὸν σωτήρα, παρακαλέσοντα ἐπὶ τοῖς ἐν τῷ πλήρει ἀγρῷ ἐσο-
 10 μένοις καρποῖς τοὺς μαθητευομένους καὶ τὴν συνελλυμένην αὐτὸν ψυχὴν ἐκ τοῦ ἁγίου πνεύματος, ἣ τοὺς ἐκεῖ ὠφελη-
 μένους.

9. (7) Ζητητέον μέντοι γε διὰ τί εἰς μὲν τὸν γάμον οὐ καλοῦνται οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ· ἀλλ' οὐδὲ ἦσαν ἐκεῖ, οὐ
 15 γὰρ εἴρηται· εἰς δὲ Καφαρναοὺμ καταβαίνουσι μετ' αὐτοῦ καὶ τῆς μητρὸς αὐτοῦ καὶ τῶν μαθητῶν. ἔτι δὲ ἐξεταστέον διὰ τί νῦν οὐκ εἰσέρχονται εἰς τὴν Καφαρναοὺμ μηδὲ ἀνα-
 βαίνουσιν εἰς αὐτὴν ἀλλὰ καταβαίνουσιν. ὅρα οὖν εἰ ἐνταῦθα τοὺς ἀδελφούς ἀντὶ τῶν συγκαταβεβηκυῶν αὐτῷ
 20 δυνάμεων ἐκληπτέον, οὐ καλουμένων εἰς τὸν γάμον καθ' ὅς εἶπαμεν διηγῆσεις, κατωτέρω δὲ ἐν ὑποδεεστέροις τῶν χρη-
 ματιζόντων μαθητῶν τοῦ χριστοῦ καὶ ἄλλοειδῶς ὠφελη-
 μένων· ὅτι εἰ καλεῖται μήτηρ αὐτοῦ, εἰσὶ τινες καρποφο-
 ροῦντες, πρὸς οὓς αὐτός τε καταβαίνει ὁ κύριος σὺν τοῖς
 25 ὑπηρέταις τοῦ λόγου καὶ μαθηταῖς, τοὺς τοιούτους ὠφελῶν, καὶ τῆς μητρὸς αὐτῷ συμπαρούσης. εἰκόασί γε οἱ κα-
 λούμενοι Καφαρναοὺμ μὴ χωρεῖν τὴν ἐπιπλεῖον διατριβὴν παρ' αὐτοῖς τοῦ Ἰησοῦ καὶ τῶν συγκαταβαινόντων αὐτῷ·
 30 γὰρ περὶ τῶν πλείονων δογμάτων φωτισμὸν ὁ τῆς κατωτέρω παρακλήσεως ἀγρὸς οὐ χωρεῖ, ὀλιγωτέρων τυγχάνων δεκ-
 τικός. παραθετέον δὲ πρὸς τὸ θεωρῆσαι διαφορὰς τῶν

Jo ii 12 ἐπιπλεῖον ἢ ἔλαττον δεχομένων τὸν Ἰησοῦν τῷ Ἐκεῖ ἔμειναν
οὐ πολλὰς ἡμέρας· τὸ ἐν τῷ κατὰ Ματθαῖον τῷ ἀναστάντι 169
ἐκ νεκρῶν μεμαθητευμένοις λεγόμενον καὶ ἀποστελλομένοις
Mt xxviii 20 μαθητεῦσαι πάντα τὰ ἔθνη οὕτως ἔχον· Ἰδοὺ ἐγὼ μεθ' ὑμῶν
εἰμι πάσας τὰς ἡμέρας ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος. 5
τοῖς μὲν γὰρ πάντα ὅσα ἐνδέχεται φύσιν ἀνθρωπίνην γινῶναι
ἔτι ἐνταῦθα τυγχάνουσιν εἰσομένοις λέγεται δεικτικῶς τό·
Ἰδοὺ ἐγὼ μεθ' ὑμῶν εἰμι· καὶ περὶ πάσης τῆς ἐν τοῖς
θεωρησομένοις ἀνατολῆς ἡμέρας πλείονας ποιούσης τοῖς
μακαριωτάτοις τό· Πάσας τὰς ἡμέρας ἕως τῆς συντελείας 10
τοῦ αἰῶνος· περὶ δὲ τῶν ἐν Καφαρναούμ, πρὸς οὓς ὡς
ὑποδεεστέρους καταβαίνουσιν οὐ μόνον ὁ Ἰησοῦς ἀλλὰ καὶ
ἡ μήτηρ αὐτοῦ καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ καὶ οἱ μαθηταί· Ἐκεῖ
ἔμειναν οὐ πολλὰς ἡμέρας.

10. (8) Εἰκὸς δὲ οὐκ ἀλόγως ζητήσιν τινὰς εἰ μετὰ 15
πάσας τὰς ἡμέρας τούτου τοῦ αἰῶνος οὐκέτι ἔσται ὁ εἰπών·
Ἰδοὺ ἐγὼ μεθ' ὑμῶν μετὰ τῶν χωρησάντων αὐτὸν ἕως τῆς
συντελείας τοῦ αἰῶνος· τὸ γὰρ ἕως οἶονεὶ περιγραφὴν τινα
δηλοῖ χρόνου. λεκτέον δὲ καὶ πρὸς τοῦτο ὅτι οὐ ταῦτόν
ἐστι τὸ Μεθ' ὑμῶν εἰμι τῷ Ἐν ὑμῖν εἰμι. τάχα οὖν κυρι- 20
ώτερον λέγομεν οὐκ ἐν τοῖς μαθητευομένοις εἶναι τὸν
σωτήρα, ἀλλὰ μετ' αὐτῶν ὅσον τῷ νῷ οὐκ ἐφθάκασιν ἐπὶ
cf. Ga vi 14 τὴν τοῦ αἰῶνος συντέλειαν. ἐπὰν δὲ τοῦ κόσμου σταυρω-
θέντος αὐτοῖς τὴν συντέλειαν αὐτοῦ ἐνσταῶσαν τὸ ὅσον ἐπὶ
τῇ αὐτῶν παρασκευῇ θεωρήσωσι, τότε οὐκέτι μετ' αὐτῶν 25
Ga ii 20 ἀλλὰ ἐν αὐτοῖς γενομένου τοῦ Ἰησοῦ ἐρουσί το· Οὐκέτι ζῶ
2 Co xiii 3 ἐγὼ, ζῇ δὲ ἐν ἐμοὶ Χριστός· καὶ τό· Εἰ δοκιμὴν ζητεῖτε τοῦ
ἐν ἐμοὶ λαλοῦντος χριστοῦ. ταῦτα δὲ λέγομεν τηρουμένης
πως ἰδίᾳ καὶ τῆς παριστάσεως ἐκδοχῆς τὸ πάσας τὰς ἡμέρας
λέγεσθαι τὰς ἕως συντελείας τοῦ αἰῶνος κατὰ τὰ ἐφικτὰ τῇ 30
ἀνθρωπίνῃ φύσει καταλαβεῖν ἔτι ἐνταῦθα τυγχανούσῃ· ἔστι
γὰρ καὶ ἐκείνης τῆς ἐρμηνείας τηρουμένης ἐπιστῆσαι τῷ

15 ζήτησιν

20 τῷ—εἰμι] om.

22 ἐφθάκασιν

23 post δὲ] ins. τὴν

27 δοκαμῆν

ἐγὼ, ἵνα ὁ μὲν ἕως τῆς συντελείας μετὰ τῶν ἀποστελλο- cf. Mt xxviii
 μένων μαθητεύειν πάντα τὰ ἔθνη ἣ ὁ κενώσας ἑαυτὸν καὶ Phil ii 7
 τὴν τοῦ δούλου μορφὴν λαβών· ὥσπερ δὲ τούτου ἕτερος
 ἐν τῇ καταστάσει ὣν τῇ πρὸ τοῦ κενῶσαι ἑαυτὸν, μετὰ τὴν
 5 συντέλειαν τοῦ αἰῶνος γένηται μετὰ τούτων, ἕως ὑπὸ τοῦ cf. He x 13
 πατρὸς τεθῶσι πάντες οἱ ἐχθροὶ αὐτοῦ ὑποπόδιον τῶν ποδῶν
 αὐτοῦ, μετὰ ταῦτα, ὅτε παραδίδωσιν ὁ υἱὸς τὴν βασιλείαν 1 Co xv 24
 170 τῷ θεῷ καὶ πατρὶ, τοῦ πατρὸς ἐρουήντος αὐτοῖς τό· Ἰδοὺ ἐγὼ
 μεθ' ὑμῶν εἰμι· πότερον δὲ πάσας ἡμέρας ἕως τοῦδε τοῦ
 10 χρόνου, ἢ ἀπλῶς πάσας τὰς ἡμέρας, ἢ οὐδὲ πάσας ἀλλὰ
 πᾶσαν, ἐνέστω σκοπεῖν τῷ βουλομένῳ. νῦν γὰρ ἡμᾶς
 οὐκ ἀπαιτεῖ τὰ προκείμενα ἐπὶ τοσοῦτον παρεκβῆναι τοῦ
 λόγου.

II. (9) Ὁ μέντοι γε Ἡρακλέων τό· Μετὰ τοῦτο κατ- Jo ii 12
 15 ἔβη εἰς Καφαρναοὺμ αὐτός· διηγούμενος ἄλλης πάλιν
 οἰκονομίας ἀρχὴν φησι δηλοῦσθαι, οὐκ ἀργῶς τοῦ Κατέβη
 εἰρημένον· καὶ φησι τὴν Καφαρναοὺμ σημαίνειν ταῦτα τὰ
 ἔσχατα τοῦ κόσμου, ταῦτα τὰ ὑλικά εἰς ᾧ κατῆλθε, καὶ διὰ τὸ
 ἀνοίκειον, φησὶν, εἶναι τὸν τόπον οὐδὲ πεποιηκώς τι λέγεται
 20 ἐν αὐτῇ ἢ λελαληκώς. εἰ μὲν οὖν μηδὲ ἐν τοῖς λοιποῖς
 εὐαγγελίοις πεποιηκώς τι ἢ λελαληκώς ἐν τῇ Καφαρναοὺμ
 ὁ κύριος ἡμῶν ἀνεγέγραπτο, τάχα ἂν ἐδιστάξαμεν περὶ τοῦ
 παραδέξασθαι αὐτοῦ τὴν ἐρμηνείαν. νυνὶ δὲ ὁ μὲν Ματ- Mt iv 13, 17
 θαῖος καταλιπόντα φησὶ τὸν κύριον ἡμῶν τὴν Ναζαρά,
 25 ἐλθόντα κατῳκηκεῖν εἰς Καφαρναοὺμ τὴν παραθαλασσίαν,
 καὶ ἀπὸ τότε ἀρχὴν τοῦ κηρύσσειν πεποιῆσθαι λέγοντα·
 Μετανοεῖτε, ἡγγικε γὰρ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν. ὁ δὲ Mc i 13 ff.
 Μάρκος ἀπὸ τοῦ πρὸς τὸν διάβολον πειρασμοῦ, μετὰ τὸ
 παραδοθῆναι τὸν Ἰωάννην ἀπαγγέλλει ἡμῖν εἰς τὴν Γαλι-
 30 λαίαν κηρύσσοντα τὸ εὐαγγέλιον τοῦ θεοῦ ἐληλυθέναι τὸν
 κύριον· καὶ μετὰ τὴν εἰς ἀποστολὴν ἐκλογὴν τῶν δ' ἀλιέων
 εἰσπορεύονται εἰς Καφαρναοὺμ· καὶ εὐθὺς τοῖς σάββασιν

3 τούτου] τοῦτο 7 τὴν] bis 10 ἢ οὐδὲ] τοῦδε 16 κατε
 23 περιδέξασθαι

ἐδίδασκεν εἰς τὴν συναγωγὴν, καὶ ἐξεπλήσσοντο ἐπὶ τῇ
 διδαχῇ αὐτοῦ. ἀλλὰ καὶ πρᾶξιν αὐτοῦ ἀναγράφει γεγενη-
 μένην ἐν Καφαρναούμ, εὐθύς γάρ φησιν· Ἐν τῇ συναγωγῇ
 αὐτῶν ἦν ἄνθρωπος ἐν πνεύματι ἀκαθάρτῳ, καὶ ἀνέκραξε
 λέγων Ἐα, τί ἡμῖν καὶ σοὶ, Ἰησοῦ Ναζαρηνέ; ἦλθες 5
 ἀπολέσαι ἡμᾶς; οἶδαμέν σε τίς εἶ, ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ. καὶ
 ἐπετίμησεν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς λέγων Φιμώθητι καὶ ἔξελθε ἐξ
 αὐτοῦ· ὅτε ἐσπάραξεν αὐτὸν τὸ πνεῦμα τὸ ἀκάθαρτον καὶ
 φωνήσαν φωνῇ μεγάλῃ ἐξῆλθεν ἐξ αὐτοῦ· καὶ ἐθαμβήθησαν
 ἅπαντες. καὶ ἡ πενθερὰ Σίμωνος τοῦ πυρετοῦ ἀπαλ- 10
 λασσεται ἐν τῇ Καφαρναούμ. πρὸς τούτοις ὁ Μάρκος
 φησὶν ἐσπέρας γεγενημένης ἐν τῇ Καφαρναούμ τεθερα-
 πεύσθαι πάντας τοὺς κακῶς ἔχοντας καὶ δαιμονιζομένους.
 καὶ ὁ Λουκᾶς δὲ τὰ παραπλήσια τῷ Μάρκῳ ἀπαγγέλλει
 περὶ τῆς Καφαρναούμ λέγων· Καὶ ἦλθεν εἰς Καφαρναοῦμ, 15
 πόλιν τῆς Γαλιλαίας, καὶ ἦν διδάσκων αὐτοὺς ἐν τοῖς
 σάββασι, καὶ ἐξεπλήσσοντο ἐπὶ τῇ διδαχῇ αὐτοῦ, ὅτι 171
 ἐν ἐξουσίᾳ ἦν ὁ λόγος αὐτοῦ. καὶ ἐν τῇ συναγωγῇ ἦν
 ἄνθρωπος ἔχων πνεῦμα δαιμονίου ἀκαθάρτου, καὶ ἀνέκραξε
 φωνῇ μεγάλῃ Ἐα, τί ἡμῖν καὶ σοὶ, Ἰησοῦ Ναζαρηνέ; 20
 οἶδά σε τίς εἶ, ὁ ἅγιος τοῦ θεοῦ. καὶ ἐπετίμησεν αὐτῷ ὁ
 Ἰησοῦς λέγων Φιμώθητι καὶ ἔξελθε ἀπ' αὐτοῦ. τότε καὶ
 ῥίψαν αὐτὸν τὸ δαιμόνιον εἰς μέσον ἐξῆλθεν ἀπ' αὐτοῦ
 μὴδὲν βλάψαν αὐτόν. καὶ μετ' αὐτὰ ἀπαγγέλλει ὡς Ἀνα-
 σταὺς ὁ κύριος ἀπὸ τῆς συναγωγῆς εἰσῆλθεν εἰς τὴν οἰκίαν 25
 Σίμωνος, καὶ ἐπιτιμήσας τῷ ἐν τῇ πενθερᾷ αὐτοῦ πυρετῷ
 ἀπῆλλαξεν αὐτὴν τῆς νόσου· μεθ' ἣν θεραπευθεῖσαν Δυντὸς,
 φησὶ, τοῦ ἡλίου πάντες ὅσοι εἶχον ἀσθενούντας νόσοις
 ποικίλαις ἦγον αὐτοὺς πρὸς αὐτόν· ὁ δὲ ἐνὶ ἐκάστῳ αὐτῶν
 τὰς χεῖρας ἐπιθεῖς ἐθεράπευεν αὐτούς. ἐξήρχοντο δὲ καὶ 30
 δαιμόνια ἀπὸ πολλῶν, κραυγάζοντα καὶ λέγοντα ὅτι Σὺ εἶ
 ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ· καὶ ἐπιτιμῶν οὐκ εἶα αὐτὰ λαλεῖν, ὅτι

7 ἔξελθε] ἐξῆλθεν 15 λέγων—Καφαρναοῦμ] bis 18 ἐξουσι
 20 σοὶ] σὺ 26 ἐπιτιμήσας 28 ἀσθενούντας] ἀσθένειαν

ἤδεισαν Χριστὸν αὐτὸν εἶναι. ταῦτα δὲ πάντα περὶ τῶν ἐν Καφαρναοὺμ τῷ σωτῆρι εἰρημένων καὶ πεπραγμένων παρεστήσαμεν ὑπὲρ τοῦ ἐλέγξει τὴν Ἡρακλέωνος ἐρμηνείαν λέγοντος· Διὰ τοῦτο οὐδὲ πεποιηκώς τι λέγεται ἐν αὐτῇ
 5 ἢ λελαληκώς. ἡ γὰρ δύο ἐπινοίας διδότη καὶ αὐτὸς τῆς Καφαρναοὺμ καὶ παριστάτω καὶ πεισάτω ποίας· ἡ τοῦτο ποιῆσαι μὴ δυνάμενος ἀφιστάσθω τοῦ λέγειν τὸν σωτῆρα μάτην τινὶ τόπῳ ἐπιδεδημηκέναι. καὶ ἡμεῖς δὲ, θεοῦ διδόντος, γενόμενοι κατὰ τὰ τοιαῦτα χωρία τῆς συναναγνώσεως
 10 ὅπου δόξαι ἂν μηδὲν ἡνυκέναι ἐπιδημήσας χωρίοις τισί, πειρασόμεθα τὸ μὴ μάταιον τῆς ἐπιδημίας αὐτοῦ τρανῶσαι.

12. (10) Ἔτι δὲ ὁ Ματθαῖος εἰσελθόντος τοῦ κυρίου εἰς τὴν Καφαρναοὺμ φησι τὸν ἐκατόνταρχον αὐτῷ προσελθῆναι λέγοντα· Ὁ παῖς μου βέβληται ἐν τῇ οἰκίᾳ Mt viii 6
 15 παραλυτικὸς, δεινῶς βασανιζόμενος· καὶ ἀκροκέναι μεθ' ἕτερα εἰρημένα τῷ κυρίῳ περὶ αὐτοῦ τό· Ὑπαγε, καὶ ὡς Mt viii 13
 ἐπίστευσας γενηθήτω σοι· καὶ τὰ περὶ τῆς Πέτρου cf. Mt viii 14
 πενθερᾶς συμφώνως τοῖς ἄλλοις δυσὶ καὶ αὐτὸς παρέστησεν. ἡγοῦμαι δὲ εἶναι φιλότιμον καὶ πρέπον τῷ ἐν Χριστῷ
 20 φιλομαθεῖ, συναγαγεῖν ἀπὸ τῶν ὧς εὐαγγελίων πάντα τὰ περὶ τῆς Καφαρναοὺμ ἀναγεγραμμένα, καὶ τοὺς ἐν αὐτῇ λόγους καὶ ἔργα τοῦ κυρίου, καὶ ὅσας εἰς αὐτὴν ἐπιδεδή-
 172 μηκε, καὶ πότε μὲν λέγεται καταβεβηκέναι εἰς αὐτὴν, πότε δὲ εἰσεληλυθέναι, καὶ πόθεν. ταῦτα γὰρ ἀλλήλοις
 25 συντεθέντα οὐκ ἐάσει ἡμᾶς διαπείνειν εἰς τὴν περὶ τῆς Καφαρναοὺμ ἐκδοχὴν. πλὴν εἰ καὶ νοσοῦντες ἐκεῖ θεραπεύονται καὶ ἄλλαι δυνάμεις ἐκεῖ γίνονται, τό τε κηρύσσειν·
 Ἠγγικεν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν· ἐκεῖθεν ἄρχεται, ἔοικεν Mt iv 17
 εἶναι σύμβολον, ὡς κατὰ τὰς ἀρχὰς ὑπεδειξάμεθα, ὑπο-
 30 δεστέρου τινὸς χωρίου παρακλήσεως, τάχα διὰ τὸν Ἰησοῦν γινομένον, παρακαλέσαντα ἐφ' οἷς ἐδίδαξε καὶ πεποίηκεν ἐκεῖ, τούτου τόπου χωρίου παρακλήσεως· ἴσμεν γὰρ καὶ

8 τινὶ τῷ
αὐτοῦ

10 ποῦ δοξεῖν μηδὲν ἂν, ἣν υκέναι
18 συμφώνως

32 τούτου] τοῦτο

16 παρ'
περικλήσεως

cf. Mt viii
34

τόπων ὀνόματα ἐπώνυμα τυγχάνοντα τοῖς κατὰ τὸν Ἰησοῦν
 πράγμασιν· ὥσπερ τὰ Γέργεσα, ἔνθα παρεκάλεσαν αὐτὸν
 μεταβῆναι ἐκ τῶν ὀρίων αὐτῶν οἱ τῶν χοίρων πολῖται,
 ἐρμηνεύεται παροικία ἐκβεβληκότων. ἔτι δὲ καὶ τοῦτο περὶ
 τῆς Καφαρναοῦμ τετηρήκαμεν, ὅτι οὐ μόνον ἐν αὐτῇ κη- 5
 ρύσσειν τό· Ἦγγικεν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν· ἤρξατο, ἀλλὰ
 κατὰ τοὺς γ' εὐαγγελιστὰς τὰς πρώτας δυνάμεις ἐκεῖ πεποί-
 ηκεν. οὐδεὶς δὲ τῶν τριῶν ἐφ' οἷς πρῶτον ἀνέγραψε παρα-
 δόξοις ἐν τῇ Καφαρναοῦμ γεγενημένους τὴν τοῦ μαθητοῦ
 Ἰωάννου ἐπὶ τῷ πρώτῳ ἔργῳ σημείωσιν πεποιῆται λέγοντος· 10
 Ταύτην ἀρχὴν τῶν σημείων ἐποίησεν ὁ Ἰησοῦς ἐν Κανᾷ τῆς
 Γαλιλαίας. οὐ γὰρ ἦν ἀρχὴ τῶν σημείων τὸ ἐν Καφαρ-
 ναοῦμ, τῷ προηγούμενον μὲν σημείων εἶναι τοῦ υἱοῦ τοῦ
 θεοῦ τὴν εὐφροσύνην, διὰ δὲ τὰ τοῖς ἀνθρώποις συμβεβη-
 κότα περιστατικόν, οὐχ οὕτως τὴν θεραπείαν ἐπιδεικνυμένου 15
 τοῦ λόγου τὸ ἴδιον κάλλος, ἐν τῷ θεραπεύειν τοὺς πεπον-
 θότας, ὅσον ἐν τῷ εὐφραίνειν τῷ νηφαλίῳ πόματι τοὺς διὰ
 τοῦ ὑγιαίνειν καὶ εὐωχίᾳ σχολάζειν δυναμένους.

Jo ii 11

Jo ii 13

13. (II) Καὶ ἐγγὺς ἦν τὸ πάσχα τῶν Ἰουδαίων.
 Τὴν τοῦ σοφωτάτου Ἰωάννου ἐξετάζων ἀκρίβειαν κατ' ἔμαν- 20
 τὸν ἐζήτουν τί βούλεται αὐτῷ ἢ προσθήκη τῶν Ἰουδαίων.
 ποίου γὰρ ἄλλου ἔθνους ἐστὶν ἑορτὴ τὸ πάσχα; διόπερ
 αὐταρκες ἦν εἰπεῖν Καὶ ἦν ἐγγὺς τὸ πάσχα. μήποτε δέ,
 ἐπεὶ τὸ μὲν τί ἐστι πάσχα ἀνθρώπινον, τῶν μὴ κατὰ
 βούλησιν τῆς γραφῆς ἐπιτελούντων αὐτὸ, τὸ δέ τι θείον, 25
 τὸ ἀληθὲς πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ ἐνεργούμενον ὑπὸ τῶν
 πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ προσκυνούντων τὸν θεόν, ἀντιδιέ-
 σταλται πρὸς τὸ θεῖον τὸ λεγόμενον τῶν Ἰουδαίων. ἀκού-
 σωμεν γοῦν τοῦ κυρίου νομοθετοῦντος τὸ πάσχα, τί φησιν 30
 ὅτε καὶ πρῶτον ὠνόμασαι ἐν τῇ γραφῇ· Καὶ εἶπε κύριος
 πρὸς Μωϋσῆν καὶ Ἀαρὼν ἐν γῇ Αἰγύπτου λέγων Ὁ μὴν
 οὗτος ὑμῖν ἀρχὴ μηνῶν, πρῶτός ἐστιν ὑμῖν ἐν τοῖς μηνσὶ τοῦ

cf. Jo iv 24

Ex xii 1 f.

ἐνιαυτοῦ. λάλησον πρὸς πᾶσαν συναγωγὴν υἱῶν Ἰσραὴλ Ex xii 3

173 λέγων Τῇ δεκάτῃ τοῦ μηνὸς τούτου λαβέτωσαν ἕκαστος πρόβατον κατ' οἴκους πατριῶν· καὶ μετ' ὀλίγα, ἐν οἷς οὐδέπω τὸ πάσχα ὀνομαστὶ εἴρητο, ἐπιφέρει· Οὕτω δὲ Ex xii 11

5 φάγεσθε αὐτό· αἱ ὀσφύες ὑμῶν περιεζωσμένοι καὶ τὰ ὑποδήματα ὑμῶν ἐν τοῖς ποσὶν ὑμῶν καὶ αἱ βακτηριαὶ ἐν ταῖς χερσὶν ὑμῶν, καὶ ἔδεσθε αὐτὸ μετὰ σπουδῆς. πάσχα ἐστὶ τοῦ κυρίου. οὐ γάρ φησι Πάσχα ἐστὶν ὑμῶν. καὶ μετ' ὀλίγα δευτερον οὕτως ὀνομάζει τὴν ἑορτήν· Καὶ ἔσται ἐὰν Ex xii 26 f.

10 λέγωσι πρὸς ὑμᾶς οἱ υἱοὶ ὑμῶν Τίς ἡ λατρεία αὕτη; καὶ ἐρεῖτε αὐτοῖς Θυσία τὸ πάσχα τοῦ κυρίου, ὡς ἐσκέπασε τοὺς οἴκους τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ· καὶ πάλιν δὲ μετ' ὀλίγα· Εἶπε Ex xii 43

δὲ κύριος πρὸς Μωϋσῆν καὶ Ἀαρὼν λέγων Οὗτος ὁ νόμος τοῦ πάσχα· πᾶς ἀλλογενὴς οὐκ ἔδεται ἀπ' αὐτοῦ. καὶ Ex xii 48

15 πάλιν μετ' ὀλίγα· Ἐὰν δέ τις προσέλθῃ πρὸς ὑμᾶς προσήλυτος καὶ ποιῇ τὸ πάσχα κυρίου, περιτεμεῖται αὐτοῦ πᾶν ἀρσενικόν. παρατηρητέον γὰρ ὅτι ἐν τῇ νομοθεσίᾳ οὐδαμοῦ λέγεται Πάσχα ὑμῶν, ἀλλ' ἅπαξ μὲν ἐν οἷς προεθέμεθα χωρὶς πάσης προσθήκης, τρὶς δὲ Τὸ πάσχα τοῦ κυρίου.

20 πρὸς δὲ τὸ παραδέξασθαι τοῦθ' οὕτως ἔχειν περὶ τῆς διαφορᾶς τοῦ πάσχα κυρίου καὶ πάσχα Ἰουδαίων, ἴδωμεν καὶ τὰ ἐν τῷ Ἑσαΐᾳ τοῦτον τὸν τρόπον εἰρημένα· Τὰς νο-

μηνίας ὑμῶν καὶ τὰ σάββατα καὶ ἡμέραν μεγάλην οὐκ ἀνέχομαι· νηστείαν καὶ ἀργείαν καὶ τὰς νουμηνίας ὑμῶν καὶ Is i 13 f.

25 τὰς ἑορτὰς ὑμῶν μισεῖ ἡ ψυχὴ μου. οὐκ ἴδια γὰρ ἑαυτοῦ φησιν ὁ κύριος τὰ ὑπὸ τῶν ἀμαρτανόντων ἐπιτελούμενα, ὑπὸ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ, εἴ τίς ποτέ ἐστι, μισούμενα, οὔτε τὰς νουμηνίας οὔτε τὰ σάββατα οὔτε ἡμέραν μεγάλην οὔτε νηστείαν οὔτε τὰς ἑορτὰς. ἐν μέντοι γε τῇ νομοθεσίᾳ τῆς

30 Ἐξόδου περὶ σαββάτου ταῦτα λέγεται· Εἶπε δὲ Μωϋσῆς πρὸς αὐτοὺς Τοῦτο τὸ ῥῆμα ὃ ἐλάλησε κύριος Σάββατα Ex xvi 23, 25
ἀνάπαισις ἀγία τῇ κυρίῳ. καὶ μετ' ὀλίγα· Εἶπε δὲ ὁ

Μωϋσῆς Φάγετε, σήμερον γάρ ἐστι σάββατα τῷ κυρίῳ.
καὶ ἐν Ἀριθμοῖς πρὸ τούτων ἐφ' ἐκάστη ἑορτῇ θυσιῶν, ὡς
ἑορτῆς οὐσης κατὰ τὸν νόμον τοῦ ἐνδελεχισμοῦ καὶ ἐκάστης
ἡμέρας, ταῦτα γέγραπται. Καὶ ἐλάλησε κύριος πρὸς
Μωϋσῆν Ἀπαγγέλλαι τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ καὶ ἐρεῖς πρὸς
αὐτοὺς λέγων Τὰ δῶρά μου, δόματά μου, καρπώματά μου
εἰς ὁσμὴν εὐωδίας διατηρήσετε προσφέρειν μοι ἐν ταῖς
ἑορταῖς μου. καὶ ἐρεῖς πρὸς αὐτούς Ταῦτα τὰ καρπώματα,
ὅσα προσάξετε τῷ κυρίῳ. ἰδίας γὰρ ἑορτὰς ὠνόμασε καὶ
οὐ τῶν νομοθετουμένων τὰς ἐκκειμένας ἐν τῇ γραφῇ, καὶ
δῶρα αὐτοῦ, καὶ δόματα αὐτοῦ.

14. Ὅμοιον δέ τι τούτοις ἐστὶ καὶ περὶ τοῦ λαοῦ ἐν τῇ
Ἐξόδῳ ἀναγεγραμμένον, ὅστις ὑπὸ τοῦ θεοῦ ἴδιος εἶναι
λέγεται ὅτε μὴ ἁμαρτάνει· ἀποκηρύττων δὲ αὐτὸν ἐν τῇ
μοσχοποιίᾳ λαὸν Μωϋσέως ὠνόμασε· πρὸς μὲν γὰρ τὸν
Φαραὼ Ἐρεῖς, φησὶ, Τάδε λέγει κύριος Ἐξαποστείλον τὸν
λαόν μου ἵνα λατρεύσῃ μοι ἐν τῇ ἐρήμῳ. ἐὰν δὲ μὴ βούλη
ἐξαποστεῖλαι τὸν λαόν μου, ἰδοὺ ἐγὼ ἐξαποστέλλω ἐπὶ σέ
καὶ ἐπὶ τοὺς θεράποντάς σου καὶ ἐπὶ τὸν λαόν σου καὶ ἐπὶ
τοὺς οἴκους σου κυνόμεναι, καὶ πλησθήσονται αἱ οἰκίαι τῶν
Αἰγυπτίων τῆς κυνομυίας, καὶ εἰς τὴν γῆν ἐφ' ἧς εἰσιν
ἐπ' αὐτῆς. καὶ παραδοξάσω τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ τὴν γῆν
Γεσέμ, ἐφ' ἧς ὁ λαός μου ἔπασεν ἐπ' αὐτῆς, ἐφ' ᾧ οὐκ ἔσται
κυνόμναι, ἵνα εἴδῃς ὅτι ἐγὼ εἰμι κύριος ὁ κύριος πάσης τῆς
γῆς. καὶ δώσω διαστολὴν ἀνὰ μέσον τοῦ ἐμοῦ λαοῦ. πρὸς
δὲ τὸν Μωϋσέα ἐλάλησε κύριος λέγων Βάδιζε, κατάβηθι τὸ
τάχος· ἠνόμησε γὰρ ὁ λαός σου οὓς ἐξήγαγες ἐκ γῆς
Αἰγύπτου. ὥσπερ οὖν ὁ λαὸς μὴ ἁμαρτάνων μὲν τοῦ θεοῦ
ἐστίν, ἁμαρτάνων δὲ οὐκέτι λέγεται εἶναι αὐτοῦ· οὕτω καὶ
αἱ ἑορταί, ὅτε μὲν μισοῦνται ὑπὸ τῆς τοῦ κυρίου ψυχῆς,
τῶν ἁμαρτανόντων εἰσὶν ἑορταί, ὅτε δὲ ὑπὸ τοῦ κυρίου
νομοθετοῦνται, κυρίου εἶναι προσαγορεύονται. τῶν δὲ
ἑορτῶν μία ἐστὶ καὶ τὸ πάσχα, ὅπερ ἐν τῇ προκειμένῃ τοῦ
23 ἐσται] ἐστι

Nu xxviii
1 ff.

Ex viii 20
(16)—23 (19)

Ex xxxii 7

- εὐαγγελίου γραφῇ οὐ τοῦ κυρίου ἀλλὰ τῶν Ἰουδαίων εἶναι
λέγεται· καὶ ἀλλαχοῦ δέ· Αὐται, φησὶν, αἱ ἑορταὶ κυρίου Le xxiii
αἷς καλέσετε αὐτὰς κλητὰς ἀγίας. ἀπὸ μὲν οὖν τῆς τοῦ
κυρίου φωνῆς οὐκ ἔστιν ἀντιλέγειν οἷς παρεστήσαμεν.
5 πιθανῶς δέ τις ἀπὸ τοῦ ἀποστόλου ζητήσῃ ἐν τῇ πρὸς
Κορινθίους ἀναγράφοντος· Καὶ γὰρ τὸ πάσχα ἡμῶν ἐτύθη 1 Co v 7
Χριστός· οὐ γάρ φησι Τὸ πάσχα κυρίου ἐτύθη Χριστός.
καὶ πρὸς τοῦτο δὲ λεκτέον ἦτοι ὅτι ἀπλούστερον πάσχα
ἡμῶν τυθὲν τὸ δι' ἡμᾶς τυθὲν εἶρηκεν, ἥ ὅτι πᾶσα ἑορτὴ
10 ἀληθῶς κυρίου, ὧν μία ἐστὶ τὸ πάσχα, οὐκ ἐν τούτῳ τῷ
αἰῶνι οὐδὲ ἐπὶ γῆς ἀλλ' ἐν τῷ μέλλοντι καὶ ἐν οὐρανοῖς,
ἐνστάσης τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, ἐπιτελεσθήσεται. καὶ
περὶ ἐκείνων γε τῶν ἑορτῶν ὁ μὲν εἰς τῶν ιβ' προφητῶν
φησι Τί ποιήσετε ἐν ἡμέραις πανηγύρεως καὶ ἐν ἡμέραις Hos ix 5
15 ἑορτῆς τοῦ κυρίου; ὁ δὲ Παῦλος ἐν τῇ πρὸς Ἑβραίους·
'Ἀλλὰ προσελλύθατε Σιών ὅρει καὶ πόλει θεοῦ ζώντος, He xii 22 f.
'Ιερουσαλὴμ ἐπουρανίῳ, καὶ μυριάσιν ἀγγέλων, πανηγύρει
καὶ ἐκκλησίᾳ πρωτοτόκων ἀπογεγραμμένων ἐν οὐρανοῖς.
καὶ ἐν τῇ πρὸς Κολασσαεῖς· Μὴ οὖν τις ὑμᾶς κρινέτω ἐν Col ii 16 f.
20 βρώσει καὶ ἐν πόσει, ἢ ἐν μέρει ἑορτῆς ἢ νουμηνίας ἢ
σαββάτων, ἃ ἐστὶ σκιὰ τῶν μελλόντων.
- 175 15. (12) Τίνα δὲ τρόπον ἐν τοῖς ἐπουρανοῖς, ὧν σκιὰ cf. He viii 5
παρὰ τοῖς σωματικοῖς Ἰουδαίοις ἦν, ἑορτάσομεν, ὑπὸ τὸν
ἀληθῆ πρότερον παιδαγωγούμενοι νόμον παρὰ ἐπιτρόποις cf. Gal iii 24;
iv 2, 4
25 καὶ οἰκονόμοις ἕως τὸ ἐκεῖ πλήρωμα τοῦ χρόνου ἐνστήτῃ καὶ
τὴν τελειότητα τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ χωρήσωμεν, ἔργον σοφίας cf. 1 Co ii 7
τῆς ἐν μυστηρίῳ ἀποκεκρυμμένης ἔστι φανερώσαι, καὶ τὰ
περὶ βρωμάτων νομοθετούμενα, σύμβολα τῶν ἐκεῖ μελλόν-
των τρέφειν καὶ ἰσχυροποιεῖν ἡμῶν τὴν ψυχὴν τυγχάνοντα,
30 θεωρεῖν. εἰκὸς δὲ φαντασιωθέντα τινὰ τὸ πέλαγος τῶν
τοσούτων νοημάτων καὶ βουλόμενον σῶσαι πῶς ἢ κατὰ
τόπον λατρεία ὑπόδειγμα καὶ σκιά ἐστὶ τῶν ἐπουρανίων,
τά τε θύματα καὶ τὸ πρόβατον νοῆσαι βουλόμενον, προσ-
23 ἑορτὰς οἱ μὲν 30 εἰκῇ 32 σκιαὶ 33 προκόψαι

κόφαι καὶ τῷ ἀποστόλῳ, ἐπᾶραι μὲν ἡμῶν τὸ φρόνημα
βουληθέντι ἀπὸ τῶν γηίνων περὶ τοῦ νόμου δογμάτων οὐ
πάνυ δὲ παραστήσαντι πῶς ταῦτα μέλλει γίνεσθαι. ἐὰν δὲ
καὶ ἑορταί, ὧν μία τὸ πάσχα ἐστὶ, καὶ ἐπὶ τὸν μέλλοντα
ἀνάγωνται αἰῶνα, ἔτι μᾶλλον ἐπισκοπητέον πῶς καὶ νῦν 5
τὸ πάσχα ἡμῶν ἐτύθη Χριστὸς καὶ μετὰ ταῦτα τυθήσεται.

1 Cor v 7

16. (13) Ὅλίγα δὲ εἰς τὴν ἐπαπόρησιν τῶν δογμάτων
παραθετέον ἡμῖν, ἰδίας δεομένων πραγματείας ἐξαιρέτου
καὶ πολυβίβλου, παντός τε τοῦ κατὰ νόμον μυστικοῦ λόγου,
καὶ ἰδίᾳ τῶν κατὰ τὰς ἑορτὰς, καὶ ἔτι ἰδικώτερον περὶ τοῦ 10
πάσχα. Ἰουδαίων μὲν οὖν τὸ πάσχα πρόβατόν ἐστι θυό-

cf. Ex xiii 3

μενον, λαμβανόμενον ἐκάστῳ κατ' οἴκους πατριῶν καὶ
ἐπιτελούμενον μυριάσι σφαζομέναις ἀμνῶν καὶ ἐρίφων,
πλείοσι κατὰ τὴν ἀναλογίαν τοῦ ἀριθμοῦ τῶν οἰκῶν τοῦ
λαοῦ· τὸ δὲ ἡμῶν πάσχα ἐτύθη Χριστός. καὶ πάλιν ἐκεί- 15

cf. Ex xii 15

cf. 1 Co v 8

ων μὲν ἐστὶ τὰ ἄζυμα ἀφανιζομένης πάσης ζύμης ἐκ τῶν
οἰκῶν αὐτῶν· ἡμεῖς δὲ ἑορτάζομεν οὐ ζύμη παλαιᾷ οὐδὲ
ζύμη κακίας καὶ πονηρίας, ἀλλ' ἐν ἁζύμοις εἰλικρινείας καὶ
ἀληθείας. εἰ δέ ἐστὶ τι τρίτον παρὰ τὰ εἰρημένα δύο τὸ
πάσχα τοῦ κυρίου καὶ ἁζύμων ἑορτῇ, ἀκριβέστερον ἐξετα- 20

cf. He viii 5

cf. He ix 10;
Col ii 16 f.

στέον διὰ τὸ ὑποδείγματι καὶ σκιᾷ λατρεύειν ἐκείνους τῶν
ἐπουρανίων ἐκείνων, καὶ οὐ μόνον βρώματα καὶ πόματα καὶ
νεομηνίας καὶ σάββατα ἀλλὰ καὶ τὰς ἑορτὰς σκιὰν εἶναι
τῶν μελλόντων. πρῶτον δὴ τοῦ ἀποστόλου λέγοντος· Τὸ 25

1 Co v 7

πάσχα ἡμῶν ἐτύθη Χριστός· ἐπαπορήσει τις πρὸς αὐτὸν 25
ταῦτα· εἰ τύπος ἐστὶ τῆς Χριστοῦ θύσεως τὸ παρὰ Ἰουδαίοις
πρόβατον, ἥτοι ἐχρῆν ἐν καὶ μὴ πολλὰ θύεσθαι παρ' αὐτοῖς
πρόβατα, ὥσπερ εἰς ἐστὶν ὁ χριστὸς, ἢ πολλῶν θυομένων 176
προβάτων οἰοεὶ πολλοὺς Χριστοὺς θυομένους ἀκολουθῶς
τῷ τύπῳ ζητητέον. ἵνα δὲ τοῦτο παραπεμψώμεθα, πῶς τὸ 30
θυόμενον πρόβατον Χριστοῦ περιέχει εἰκόνα, τοῦ μὲν προ-
βάτου ὑπὸ τῶν τηρούντων τὸν νόμον θυομένου, Χριστοῦ δὲ

ὑπὸ τῶν παραβαινόντων αὐτὸν ἀναιρουμένον, ἔτι δὲ πῶς
ἐπὶ Χριστοῦ τό· Φάγονται τὰ κρέα ταύτῃ τῇ νυκτὶ ὅπτα Ex xii 8 ff.
πυρὶ, καὶ ἄζυμα ἐπὶ πικρίδων ἔδονται· ἐρμηνευτέον· καὶ τό·
Οὐκ ἔδεσθε ἀπ' αὐτῶν ὥμῶν οὐδὲ ἡψημένον ἐν ὕδατι, ἀλλ' ἡ
5 ὅπτα πυρὶ· κεφαλὴν σὺν τοῖς ποσὶ καὶ τοῖς ἐνδοσθίοις· οὐκ
ἀπολείψετε ἀπ' αὐτῶν ἕως πρῶτῃ, καὶ ὅστουν οὐ συντρίψετε
ἀπ' αὐτῶν· τὰ δὲ καταλειπόμενα ἀπ' αὐτῶν ἕως πρῶτῃ κατα-
καύσετε· ἔοικε δὲ τῷ· Ὅστουν οὐ συντρίβεται ἀπ' αὐτοῦ·
ὁ Ἰωάννης ἐν τῷ εὐαγγελίῳ κεχρησθαι ὡς ἀναφερομένῳ
10 ἐπὶ τὴν περὶ τὸν σωτῆρα οἰκονομίαν, καὶ ὅτε ἐν τῷ νόμῳ
κελεύονται τὸ πρόβατον ἐσθίοντες ὅστουν αὐτοῦ μὴ συντρί-
βειν. λέγει δὲ οὕτως· Ἦλθον οὖν οἱ στρατιῶται, καὶ τοῦ Jo xix 32—
μὲν πρώτου κατέαξαν τὰ σκέλη καὶ τοῦ ἄλλου τοῦ συσταυ-
ρωθέντος αὐτῷ· ἐπὶ δὲ τὸν Ἰησοῦν ἐλθόντες, ὡς εἶδον ἤδη
15 αὐτὸν τεθνηκότα οὐ κατέαξαν αὐτοῦ τὰ σκέλη. ἀλλ' εἰς
τῶν στρατιωτῶν λόγχῃ τὴν πλευρὰν αὐτοῦ ἔνυξε· καὶ
ἐξῆλθεν εὐθὺς αἷμα καὶ ὕδωρ. καὶ ὁ ἑωρακὼς μεμαρτύρηκε,
καὶ ἀληθινὴ αὐτοῦ ἐστὶν ἡ μαρτυρία· καὶ ἐκεῖνος οἶδεν ὅτι
ἀληθὴ λέγει, ἵνα καὶ ὑμεῖς πιστεύητε. ἐγένετο γὰρ ταῦτα
20 ἵνα ἡ γραφὴ πληρωθῇ Ὅστουν αὐτοῦ οὐ συντριβήσεται.

17. Καὶ ἄλλα δὲ μυρία παρὰ ταῦτά ἐστι τὰ πρὸς τὴν
τοῦ ἀποστόλου λέξιν ἀναζητηθησόμενα καὶ περὶ τοῦ πάσχα
καὶ ἁζύμων, ἐξετασθησόμενα δὲ, ὡς προειρήκαμεν, προηγου-
μένης πολυβίβλου συγγραφῆς. νῦν δὲ ὡς ἐν ἐπιτομῇ διὰ
25 τὴν προκειμένην λέξιν ταῦτα παραθέμενοι, τὰ φαινόμενα
ὡς ἐν βραχέσιν οὕτω λύειν πειρασόμεθα, ὑπομνησθέντες
καὶ τοῦ· Οὗτός ἐστιν ὁ ἄμνός τοῦ θεοῦ ὁ αἶρων τὴν ἁμαρ- Jo i 29
τίαν τοῦ κόσμου· ἐπεὶ καὶ ἐν τῷ πάσχα Ἀπὸ τῶν ἁμῶν, Ex xii 5
φησὶ, καὶ τῶν ἐρίφων λήψεσθε. δόξει γὰρ καὶ ὁ εὐαγγε-
30 λιστὴς συνάδων τῷ Παύλῳ τοιαύταις ἐνέχεσθαι τῶν ἐξη-
τασμένων ἀπορίας. λεκτέον δὲ ὅτι εἰ ὁ λόγος γέγονε σὰρξ,
καὶ φησιν ὁ κύριος· Ἐὰν μὴ φάγητε τὴν σάρκα τοῦ υἱοῦ Jo vi 53

2 φάγοντ^α
20 ἡ] omi.

6 συντρίψετε
συντριβήσετε

13 καὶ τοῦ ἄλλου] ἄλλοι
31 γεγονέναι

τοῦ ἀνθρώπου καὶ πίνητε αὐτοῦ τὸ αἷμα, οὐκ ἔχετε ζωὴν ἐν
 Jo vi 54 ff. ἑαυτοῖς. ὁ τρώγων μου τὴν σάρκα καὶ πίνων μου τὸ αἷμα
 ἔχει ζωὴν αἰώνιον, ἀγὰρ ἀναστήσω αὐτὸν ἐν τῇ ἐσχάτῃ
 ἡμέρᾳ· ἡ γὰρ σὰρξ μου ἀληθὴς ἐστὶ βρώσις, καὶ τὸ αἷμά 177
 μου ἀληθὴς ἐστὶ πόσις. ὁ τρώγων μου τὴν σάρκα καὶ 5
 πίνων μου τὸ αἷμα ἐν ἐμοὶ μένει καὶ ἐν αὐτῷ· μήποτε
 αὕτη ἐστὶν ἡ σὰρξ τοῦ αἵροντος τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου
 cf. Ex xii 7 f. ἁμνοῦ, καὶ τοῦτ' ἐστὶ τὸ αἷμα ἀφ' οὗ τίθεναι δεῖ ἐπὶ τῶν δύο
 σταθμῶν, καὶ ἐπὶ τὴν φλιάν ἐν τοῖς οἴκοις, ἐν οἷς ἐσθίομεν
 τὸ πάσχα, καὶ ἀπὸ τῶν τοῦ ἁμνοῦ τούτου δεῖ φαγεῖν κρέα 10
 ἐν τῷ τοῦ κόσμου χρόνῳ, ὅς ἐστι νύξ· ὅπῃ δὲ τὰ κρέα πυρὶ
 βρωτέον μετὰ τοῦ ἀπὸ ἀζύμων ἄρτου· ὁ γὰρ τοῦ θεοῦ λόγος
 Jo vi 48, 50 f. οὐ μόνον ἐστὶ σὰρξ· φησὶ γοῦν· Ἐγὼ εἰμι ὁ ἄρτος τῆς
 ζωῆς· καί· Οὗτός ἐστιν ὁ ἄρτος ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ κατα-
 βαίνων ἵνα τις ἐξ αὐτοῦ φάγῃ καὶ μὴ ἀποθάνῃ. ἐγὼ εἰμι 15
 ὁ ἄρτος ὁ ζῶν ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς· ἐάν τις φάγῃ ἐκ
 τούτου τοῦ ἄρτου ζήσῃ εἰς τὸν αἰῶνα. οὐκ ἀγνοητέον
 μέντοι γε ὅτι πᾶσα τροφή καταχρηστικώτερον ἄρτος λέ-
 γεται, ὥς ἐπὶ Μωϋσέως ἐν τῷ Δευτερονομίῳ γέγραπται·
 Ex xxxiv 28; Τεσσαράκοντα ἡμέρας ἄρτον οὐκ ἔφαγε καὶ ὕδωρ οὐκ ἔπιεν· 20
 cf. Deut ix 9 ἀντὶ τοῦ· οὔτε ξηρὰς, οὔτε ὑγρὰς μετείληφε τροφῆς. τοῦτο
 δέ μοι τετήρηται διὰ τὸ καὶ ἐν τῷ κατὰ Ἰωάννην λέγεσθαι·
 Jo vi 51 Καὶ ὁ ἄρτος δὲ ὃν ἐγὼ δώσω ἡ σὰρξ μου ἐστὶν ὑπὲρ τῆς
 τοῦ κόσμου ζωῆς. ἦτοι δὲ διὰ τὰς ἐπὶ τοῖς ἁμαρτήμασιν
 2 Co vii 10 ἡμῶν μετανοίας τὴν κατὰ θεὸν λύπην λυπουμένοι, μετάνοιαν 25
 cf. Ex xii 8 εἰς σωτηρίαν ἀμεταμέλητον ἡμῖν ἐργαζομένην, ἐπὶ πικρίδων
 ἐσθίομεν τὰ κρέα τοῦ ἁμνοῦ καὶ τὰ ἄζυμα, ἡ διὰ τὰς
 βασάνους ζητοῦντες καὶ τρεφόμενοι ἀπὸ τῶν εὐρισκομένων
 τῆς ἀληθείας θεωρημάτων.

18. Οὐκ ὥμην οὖν βρωτέον τὴν σάρκα τοῦ ἁμνοῦ, 30
 ὥσπερ ποιοῦσιν οἱ τῆς λέξεως δοῦλοι, τρόπον ἀλόγων ζώων
 καὶ ἀποτεθῆριωμένων πρὸς τοὺς ἀληθῶς λογικοὺς διὰ τοῦ

- συνιέναι βούλεσθαι τὰ πνευματικὰ λόγον, μεταλαμβάνοντες
 θηρίων ἀπηγριωμένων. φιλοτιμητέον δὲ τῷ εἰς ἔψῃσιν
 μεταλαμβάνοντι τὸ ὥμὸν τῆς γραφῆς μὴ ἐπὶ τὸ πλαδαρώ-
 5 τερον καὶ ὑδαρέστερον καὶ ἐκκελυμένον μεταλαμβάνειν τὰ
 γεγραμμένα, ὅπερ ποιοῦσιν οἱ κνηθόμενοι τὴν ἀκοὴν καὶ cf. 2 Tim iv
 ἀπὸ μὲν τῆς ἀληθείας ἀποστρέφοντες αὐτὴν, ἐπὶ δὲ τὸ 3 f.
 ἀνειμένον καὶ ὑδαρέστερον τῆς πολιτείας μεταλαμβάνοντες
 τὰς κατ' αὐτοὺς ἀναγωγάς. ἡμεῖς δὲ τῷ ζέοντι πνεύματι, cf. Ro xii 11
 καὶ τοῖς διδομένοις ὑπὸ θεοῦ διαπύροις λόγοις, ὁποίους
 10 Ἰερεμίας εἰλήφει ἀπὸ τοῦ λέγοντος πρὸς αὐτόν· Ἴδου Jer v 14
 δέδωκα τοὺς λόγους μου εἰς τὸ στόμα σου πῦρ· ὅπῃ
 ποιήσωμεν τὰ κρέα τοῦ ἄμνου, ὥστε τοὺς μεταλαμβάνοντας
 αὐτῶν λέγειν, Χριστοῦ ἐν ἡμῖν λαλοῦντος, ὅτι Ἡ καρδιά cf. 2 Co xiii
 178 ἡμῶν καιομένη ἦν ἐν τῇ ὁδῷ, ὡς διήνοιγεν ἡμῖν τὰς γραφάς. Lc xxiv 32
 15 εἰ δὲ εἰς τὸ τοιοῦτον ἡμᾶς ζητῆσαι πυρὶ ὀπτηῆσαι δεήσει τὰ
 τοῦ ἄμνου κρέα, παραθετέον τὴν ὁμολογίαν οὗ ἐπεπόνθει
 ἐπὶ τοῖς λόγοις τοῦ θεοῦ πάθους Ἰερεμίας λέγων· Καὶ Jer xx 9
 ἐγένετο ὡς πῦρ καιόμενον, φλέγον ἐν τοῖς ὀστέοις μου, καὶ
 παρεῖμαι πάντοθεν καὶ οὐ δύναμαι φέρειν. ἀρκτέον δὲ ἐν
 20 τῷ ἐσθίειν ἀπὸ τῆς κεφαλῆς, τουτέστι τῶν κορυφαιοτάτων
 καὶ ἀρχικῶν δογμάτων περὶ τῶν ἐπουρανίων, καὶ κατα-
 ληκτέον ἐπὶ τοὺς πόδας, τὰ ἔσχατα τῶν μαθημάτων τὰ
 ζητοῦντα περὶ τῆς τελευταίας ἐν τοῖς οὔσι φύσεως, ἥτοι
 τῶν ὑλικωτέρων ἢ τῶν καταχθονίων ἢ τῶν πονηρῶν πνευ-
 25 μάτων καὶ ἀκαθάρτων δαιμονίων. ὁ γὰρ περὶ αὐτῶν λόγος,
 ἕτερος ὢν αὐτῶν, ἐναποκείμενος τοῖς μυστηρίοις τῆς γραφῆς
 δύναται τροπικώτερον πόδες ὠνομάσθαι τοῦ ἄμνου. καὶ
 τῶν ἐνδοσθίων δὲ καὶ ἐσωτερικῶν καὶ ἀποκεκρυμμένων οὐκ
 ἀφεκτέον· ὡς ἐνὶ δὲ σώματι τῇ ἀπάσῃ προσελθετέον γραφῇ,
 30 καὶ τὰς ἐν τῇ ἀρμονίᾳ τῆς πάσης συνθέσεως αὐτῆς εὐτονω-
 τάτας καὶ στερροτάτας συνοχὰς οὐ συντριπτέον οὐδὲ δια-

2 τῷ] τῶν ut videtur

ρον. add. intra lin. χαῖνον ἢ ἀσθενές.

8 αὐτοῦ

15 εἰ] εἰς

3 πλαδαρώτερον] in mg. ἐκλυτώτε-

ρον.

4 ὑδαρέστερον

δεήσει] δὲ ἤξει

κοπτόν, ὅπερ πεποιήκασιν οἱ τὴν ἐνότητα τοῦ ἐν πάσαις ταῖς γραφαῖς πνεύματος τὸ ὅσον ἐπ' αὐτοῖς συντρίβοντες. αὕτη μέντοι γε ἡ ἀπὸ τοῦ ἁμνοῦ προειρημένη προφητεία τὴν νύκτα μόνην ἡμᾶς τρεφέτω τοῦ ἐν τῷ βίῳ σκότους· ὡς γὰρ τῆς ἀνατολῆς τῆς ἡμέρας τῶν μετὰ τὸν βίον τοῦτον οὐδὲν καταλειπτόν ἔσται ἡμῖν τῆς ἐπὶ τοῦ παρόντος μόνου χρησίμου ἡμῖν οὕτω τροφῆς. παρελθούσης γὰρ τῆς νυκτὸς καὶ ἐπελθούσης τῆς μετὰ ταῦτα ἡμέρας, τὸν μηδαμῶς ἀπὸ τῶν παλαιότερων καὶ κάτωθεν ζυμούντων ἄζυμον ἔχοντες ἄρτον φαγόμεθα, χρήσιμον ἡμῖν ἐσόμενον ἕως δοθῇ τὸ μετὰ τὸν ἄζυμον μάννα, ἡ ἀγγελικὴ καὶ μὴ ἀνθρωπίνη τροφή. 10 ἐκάστῳ τοίνυν ἡμῶν θυέσθω τὸ πρόβατον ἐν παντὶ οἴκῳ πατριᾶς ἡμῶν, καὶ δυνατὸν ἔστω τόνδε μὲν τινα παρανομεῖν μὴ θύοντα τὸ πρόβατον, τὸν δὲ πᾶσαν φυλάττειν τὴν ἐντολὴν θύοντα καὶ περιέψοντα καὶ ὁστέον αὐτοῦ μὴ συν- 15 τρίβοντα. καὶ οὕτως ἐν βραχείσι συμφώνως τῇ ἀποστολικῇ ἐκδοχῇ καὶ τῷ ἐν τῷ εὐαγγελίῳ ἁμῶν ἀποδιδόσθω τὸ τυθὲν πάσχα Χριστός. οὐ γὰρ νομιστέον τὰ ἱστορικὰ ἱστορικῶν εἶναι τύπους καὶ τὰ σωματικὰ σωματικῶν, ἀλλὰ τὰ σωματικὰ πνευματικῶν καὶ τὰ ἱστορικὰ νοητῶν. ἀναβῆναι τῷ 20 λόγῳ καὶ ἐπὶ τὸ τρίτον πάσχα ἐπιτελεσθισόμενον ἐν μυριά- 179

cf. Ps lxxvii (lxxviii) 25
cf. I Co v 7
cf. He xii 23
cf. Jo ii 13
cf. Mt iv 11 ff.
cf. Mt iv 18 ff.

σιν ἀγγέλων, πανηγύρει ἐπιτελειοτάτῃ καὶ μακαριωτάτῃ ἐξόδῳ, νῦν οὐκ ἔστιν ἀναγκαῖον, καὶ τούτων ἐπιπλεῖον καὶ περισσότερον παρ' ὃ ἀπῆτει τὸ ἀνάγνωσμα εἰρημένων ἡμῖν.

19. (14) Οὐκ ἀζήτητον δὲ οὐδὲ ἑατέον πῶς ἐγγὺς ἦν 25 τὸ πάσχα τῶν Ἰουδαίων, ὅτε ἦν ὁ κύριος ἅμα τῇ μητρὶ καὶ τοῖς ἀδελφοῖς καὶ τοῖς μαθηταῖς ἐν τῇ Καφαρναούμ. ἐν μὲν οὖν τῷ κατὰ Ματθαῖον, ἀφεθείς ἀπὸ τοῦ διαβόλου, τῶν ἀγγέλων προσελθόντων καὶ διακονούντων αὐτῷ, ἀκούσας Ἰωάννην παραδεδοσθαι ἀνεχώρησεν εἰς τὴν Γαλιλαίαν, καὶ 30 καταλιπὼν τὴν Ναζαρά ἐλθὼν κατώκησεν εἰς Καφαρναούμ.

ἔπειτα ἀρξάμενος κηρύσσειν καὶ ἐκλεξάμενος τοὺς ὃ ἀλειεῖς

ἀποστόλους, διδάξας τε ἐν ταῖς συναγωγαῖς ὅλης τῆς Γαλι- cf. Mt iv 23
 λαίας καὶ θεραπεύσας τοὺς προσενεχθέντας αὐτῷ ἀνέρχεται
 εἰς τὸ ὄρος καὶ λέγει τοὺς μακαρισμοὺς καὶ τὰ ἐχόμενα
 αὐτῶν· τελέσας δὲ ἐκείνην τὴν διδασκαλίαν, καταβὰς ἐκ τοῦ cf. Mt viii 1ff.
 5 ὄρους εἰσέρχεται εἰς Καφαρναοὺμ δεύτερον, κἀκεῖθεν δὲ
 ἐμβὰς εἰς πλοῖον περᾶ εἰς τὴν χώραν τῶν Γεργεσηνῶν·
 παρακληθεῖς τε μεταβῆναι ἀπὸ τῶν ὁρίων αὐτῶν, ἐμβὰς
 εἰς πλοῖον διεπέρασε καὶ ἦλθεν εἰς τὴν ἰδίαν πόλιν, ἔνθα
 θεραπείας ἐπιτελέσας τινὰς περιῆγε τὰς πόλεις πάσας καὶ
 10 τὰς κώμας, διδάσκων ἐν ταῖς συναγωγαῖς αὐτῶν· καὶ ἄλλα
 δὲ πλείστα μετὰ ταῦτα γίνεται πρὶν ἐπισημειώσασθαι τὸν
 Ματθαῖον τὸν τοῦ πάσχα καιρόν. καὶ παρὰ τοῖς λοιποῖς
 δὲ εὐαγγελισταῖς μετὰ τὴν ἐν τῇ Καφαρναοὺμ διατριβὴν
 οὐχ εὐρίσκεται ἐγγὺς τὸ πάσχα εἶναι λεγόμενον. σῶσαι δὲ
 15 βούλημα τῶν ἀνδρῶν ἔστιν ἐννοήσαντα τὰ περὶ τῆς Κα-
 φαρναοὺμ εἰρημένα ἡμῖν ἐν τοῖς πρὸ τούτων. ἐνδιατριβὴ
 πλησίον τυγχάνει τοῦ τῶν Ἰουδαίων πάσχα, ὀλίγῳ βελτιου-
 μένῃ παρ' αὐτὸ καὶ κρείττων αὐτοῦ τυγχάνουσα, καὶ μάλιστα
 ἐπεὶ ἐν τῷ πάσχα τῶν Ἰουδαίων εὐρίσκονται ἐν τῷ ἱερῷ οἱ Jo ii 14
 20 πωλοῦντες τοὺς βόας καὶ τὰ πρόβατα καὶ τὰς περιστεράς·
 δι' οὓς ἔτι μᾶλλον πρόκειται μὴ τοῦ κυρίου ἀλλὰ τῶν
 Ἰουδαίων εἶναι τὸ πάσχα· ὥς γὰρ ὁ οἶκος τοῦ πατρὸς
 γέγονεν οἶκος ἐμπορίου παρὰ τοῖς μὴ ἀγιάζουσιν αὐτὸν,
 οὕτω καὶ τὸ πάσχα κυρίου ἀνθρώπινον καὶ Ἰουδαϊκὸν πάσχα
 25 παρὰ τοῖς ταπεινότερον καὶ σωματικώτερον αὐτὸ ἐκλεξα-
 μένοις. εὐκαιρότερον δὲ ἐν ἄλλοις ἔσται ἰδεῖν καὶ τὰ περὶ
 τοῦ χρόνου τοῦ πάσχα, περὶ τὴν ἑαρινὴν ἰσημερίαν γινο-
 μένου, καὶ εἴ τι ἕτερον ἀπαιτεῖ τὸ πρόβλημα ἐπεξερ-
 γάσασθαι. ὁ μέντοι γε Ἑρακλέων Αὐτῇ, φησὶν, ἡ μεγάλη
 30 ἑορτή· τοῦ γὰρ πάθους τοῦ σωτῆρος τύπος ἦν, ὅτε οὐ
 180 μόνον ἀνῆρθετο τὸ πρόβατον, ἀλλὰ καὶ ἀνάπαυσιν παρέχεν
 ἐσθιόμενον, καὶ θυόμενον τοῦ πάθους τοῦ σωτῆρος τὸ ἐν

κόσμῳ ἐσήμεινεν, ἐσθιόμενον δὲ τὴν ἀνάπαυσιν τὴν ἐν γάμῳ. παρεθέμεθα δὲ αὐτοῦ τὴν λέξιν ἵνα τὸ ὡς ἐν τηλικούτοις ἀναστρέφειν τὸν ἄνδρα παρερριμένως καὶ ὑδαρῶς μετὰ μηδενὸς κατασκευαστικῷ θεωρήσαντες, μᾶλλον αὐτοῦ καταφρονήσωμεν.

5

Jo ii 14—17

20. (15) Καὶ ἀνέβη εἰς Ἱεροσόλυμα Ἰησοῦς, καὶ εἶπεν ἐν τῷ ἱερῷ τοὺς πωλοῦντας βόας καὶ πρόβατα καὶ περιστεράς καὶ τοὺς κερματιστάς καθημένους, καὶ ποιήσας φραγέλλιον ἐκ σχοινίων ἐξέβαλεν ἐκ τοῦ ἱεροῦ τὰ τε πρόβατα καὶ τοὺς βοας, καὶ τῶν κολληβιστῶν¹⁰ ἐζέχεε τὰ κέρματα καὶ τὰς τραπέζας ἀνέστρεψε, καὶ τοῖς τὰς περιστεράς πωλοῦσιν εἶπεν Ἄρατε τὰ ταῦτα ἐν-
τεῖθεν, μὴ ποιεῖτε τὸν οἶκον τοῦ πατρὸς μου οἶκον ἐμπορίου. τότε ἐμνήσθησαν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ὅτι γεγραμμένον ἐστίν Ὁ ζῆλος τοῦ οἴκου σου καταφάγεται¹⁵ με. Σημειώτεον ὅτι ὁ μὲν Ἰωάννης δεύτερον ἔργον τοῦ Ἰησοῦ ἀναγράφει τὸ περὶ τῶν ἐν τῷ ἱερῷ εὐρεθέντων ὑπ' αὐτοῦ πωλοῦντων βόας καὶ πρόβατα καὶ περιστεράς, οἱ δὲ λοιποὶ σχεδὸν πρὸς τῷ τέλει ἐπὶ τῆς κατὰ τὸ πάθος οἰκονομίας τὸ παραπλήσιον ποιοῦσιν. καὶ ὁ μὲν Ματθαῖος οὕτως²⁰ Καὶ εἰσελθόντος αὐτοῦ εἰς Ἱεροσόλυμα ἐσεῖσθη πᾶσα ἡ πόλις λέγουσα Τίς ἐστὶν οὗτος; οἱ δὲ ὄχλοι ἔλεγον Οὗτός ἐστιν ὁ προφήτης Ἰησοῦς, ὁ ἀπὸ Ναζαρετ τῆς Γαλιλαίας. καὶ εἰσῆλθεν Ἰησοῦς εἰς τὸ ἱερὸν καὶ ἐξέβαλλε πάντας τοὺς πωλοῦντας καὶ ἀγοράζοντας ἐν τῷ ἱερῷ, καὶ τὰς τραπέζας²⁵ τῶν κολληβιστῶν κατέστρεψε καὶ τὰς καθέδρας τῶν πωλοῦντων τὰς περιστεράς. καὶ λέγει αὐτοῖς Γέγραπται Ὁ οἶκός μου οἶκος προσευχῆς κληθήσεται, ὑμεῖς δὲ αὐτὸν ποιεῖτε σπῆλαιον ληστῶν. ὁ δὲ Μάρκος· Καὶ ἔρχονται εἰς Ἱεροσόλυμα. καὶ εἰσελθὼν εἰς τὸ ἱερὸν ἤρξατο ἐκβαλεῖν τοὺς³⁰ πωλοῦντας καὶ ἀγοράζοντας ἐν τῷ ἱερῷ, καὶ τὰς τραπέζας τῶν κολληβιστῶν ἀνέστρεψε καὶ τὰς καθέδρας τῶν πωλοῦν-

Mt xxi 10—

13

Mc xi 15 ff.

των τὰς περιστεράς, καὶ οὐκ ἤφιε· ἵνα τις διενέγκῃ σκεῦος
 διὰ τοῦ ἱεροῦ· καὶ ἐδίδασκε καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς Οὐ γέγραπται
 ὅτι Ὁ οἶκός μου οἶκος προσευχῆς κληθήσεται πᾶσι τοῖς
 ἔθνεσιν; ὑμεῖς δὲ πεποιήκατε αὐτὸν σπήλαιον ληστῶν. ὁ
 5 δὲ Λουκᾶς· Καὶ ὡς ἤγγισεν, ἰδὼν τὴν πόλιν ἔκλαυσεν ἐπ' ^{LC xix 41—}
 αὐτήν, λέγων ὅτι Εἰ ἔγνωσ ἐν τῇ ἡμέρᾳ ταύτῃ καὶ σὺ τὰ ⁴⁶
 πρὸς εἰρήνην· νῦν δὲ ἐκρύβη ἀπὸ ὀφθαλμῶν σου. ὅτι
 ἤξουσιν ἡμέραι ἐπὶ σέ καὶ περικυκλώσουσι καὶ συνέξουσί
 σε πάντοθεν, καὶ ἑδαφιοῦσί σε καὶ τὰ τέκνα σου, καὶ οὐκ
 181 ἀφήσουσι λίθον ἐπὶ λίθον ἐν σοί, ἀνθ' ὧν οὐκ ἔγνωσ τὸν
 καιρὸν τῆς ἐπισκοπῆς σου. καὶ εἰσελθὼν εἰς τὸ ἱερὸν
 ἤρξατο ἐκβάλλειν τοὺς πωλοῦντας, λέγων αὐτοῖς Γέγραπται
 Καὶ ἔσται ὁ οἶκός μου οἶκος προσευχῆς, ὑμεῖς δὲ ἐποιήσατε
 αὐτὸν σπήλαιον ληστῶν.

15 21. Ἔτι δὲ καὶ τοῦτο παρατηρήτέον, ὅτι τοῖς εἰρημένοις
 παρὰ τοῖς τρισὶν ἐπὶ τῇ εἰς Ἱεροσόλυμα ἀνόδῳ τοῦ κυρίου,
 καθ' ἣν ταῦτα πεποιήκεν ἐν τῷ ἱερῷ, τὰ παραπλήσια ἀνέ-
 γραψεν ὁ Ἰωάννης μετὰ πολλὰ γεγονέναι, μετὰ ἑτέραν
 αὐτοῦ παρὰ ταύτην ἐπιδημίαν τοῖς Ἱεροσολύμοις. οὕτω δὲ
 20 κατανοητέον τὰ εἰρημένα, καὶ πρῶτόν γε τὰ Ματθαίῳ λεγό-
 μενα· Καὶ ὅτε ἤγγισεν εἰς Ἱεροσόλυμα καὶ ἦλθεν εἰς ^{Mt xxi 1--6}
 Βηθφαγὴ πρὸς τὸ ὄρος τῶν ἐλαιῶν, τότε Ἰησοῦς ἀπέστειλε
 δύο μαθητὰς, λέγων αὐτοῖς Πορεύεσθε εἰς τὴν κώμην τὴν
 κατέναντι ὑμῶν, καὶ εὐθέως εὐρήσετε ὄνον δεδεμένον καὶ
 25 πῶλον μετ' αὐτῆς· λύσαντες ἀγάγετέ μοι. καὶ ἐάν τις ὑμῖν
 εἴπῃ Τί ποιεῖτε; ἐρεῖτε ὅτι Ὁ κύριος αὐτῶν χρειάν ἔχει·
 εὐθὺς δὲ ἀποστέλλει αὐτούς. τοῦτο δὲ γέγονεν ἵνα πλη-
 ρωθῇ τὸ ῥηθὲν διὰ τοῦ προφήτου λέγοντος Εἶπατε τῇ
 θυγατρὶ Σιών Ἰδοὺ ὁ βασιλεὺς σου ἔρχεται πρᾶς καὶ ἐπι-
 30 βεβηκὼς ἐπὶ ὄνον καὶ πῶλον ὑποζυγίου. πορευθέντες δὲ οἱ
 μαθηταὶ καὶ ποιήσαντες καθὼς προσέταξεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς,
 ἤγαγον τὴν ὄνον καὶ τὸν πῶλον καὶ ἐπέθηκαν ἐπ' αὐτῶν

- Mt xxi 7 ff. τὰ ἱμάτια αὐτῶν, καὶ ἐπεκάθισεν ἐπάνω αὐτῶν. ὁ δὲ πλείστος ὄχλος ἔστρωσαν ἑαυτῶν τὰ ἱμάτια ἐν τῇ ὁδῷ· οἱ δὲ ὄχλοι οἱ προάγοντες αὐτὸν καὶ οἱ ἀκολουθοῦντες ἔκραξαν Ὡσαννὰ τῷ υἱῷ Δαβὶδ, εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι κυρίου·
- Mt xxi 10 Ὡσαννὰ ἐν τοῖς ὑψίστοις. ἐξῆς δὲ τούτων ἐστὶ· Καὶ εἰσελ- 5
θόντος αὐτοῦ εἰς Ἱεροσόλυμα ἐσείσθη πᾶσα ἡ πόλις· ἅτινα
- Mc xi 1—12 παρεθέμεθα ἐν τοῖς πρὸ τούτων. δεύτερα δὲ τὰ Μάρκον· Καὶ ὅτε ἐγγίζουσιν εἰς Ἱεροσόλυμα εἰς Βηθφαγὴ καὶ Βη-
θανίαν πρὸς τὸ ὄρος τῶν ἐλαιῶν, ἀποστέλλει δύο τῶν μαθη-
τῶν αὐτοῦ καὶ λέγει αὐτοῖς Ὑπάγετε εἰς τὴν κώμην τὴν 10
κατέναντι ὑμῶν, καὶ εὐθὺς εἰσπορευόμενοι εἰς αὐτὴν εὐρήσετε
πῶλον δεδεμένον, ἐφ' ὃν οὐδεὶς οὐπω ἀνθρώπων ἐκάθισε·
λύσατε αὐτὸν καὶ φέρετε. καὶ εἰάν τις ὑμῖν εἴπῃ Τί ποιεῖτε
τούτου; εἵπατε ὅτι Ὁ κύριος αὐτοῦ χρειαν ἔχει· καὶ εὐθὺς
αὐτὸν ἀποστέλλει ὧδε. καὶ ἀπῆλθον καὶ εὗρον πῶλον 15
δεδεμένον πρὸς θύραν ἔξω ἐπὶ τοῦ ἀμφοδίου, καὶ λύουσιν
αὐτόν. καὶ τινες τῶν ἐκεῖ ἐστῶτων ἔλεγον αὐτοῖς Τί ποιεῖτε
λύοντες τὸν πῶλον; οἱ δὲ εἶπαν αὐτοῖς καθὼς εἶπεν Ἰησοῦς·
καὶ ἀφῆκαν αὐτούς. καὶ φέρουσι τὸν πῶλον πρὸς τὸν
Ἰησοῦν, καὶ ἐπιβάλλουσιν αὐτῷ τὰ ἱμάτια αὐτῶν. ἄλλοι 182
δὲ στιβάδας κόψαντες ἐκ τῶν ἀγρῶν ἔστρωσαν εἰς τὴν ὁδόν.
καὶ οἱ προάγοντες καὶ οἱ ἀκολουθοῦντες ἔκραζον Ὡσαννά·
εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι κυρίου· εὐλογημένη ἡ
ἐρχομένη βασιλεία τοῦ πατρὸς ἡμῶν Δαβὶδ· ὡσαννὰ ἐν τοῖς
ὑψίστοις. καὶ εἰσῆλθεν εἰς Ἱεροσόλυμα εἰς τὸ ἱερόν· καὶ 25
περιβλεψάμενος πάντα ὅψε ἡδὴ οὕσης τῆς ὥρας ἐξῆλθεν εἰς
Βηθανίαν μετὰ τῶν δώδεκα. καὶ τῇ ἐπαύριον ἐξεληθόντων
αὐτῶν ἀπὸ Βηθανίας ἐπεινάσεν. εἶτα μετὰ τὴν τῆς ξηραι-
νομένης συκῆς οἰκονομίαν· Ἔρχονται εἰς Ἱεροσόλυμα. καὶ
Mc xi 15 εἰσελθὼν εἰς τὸ ἱερόν ἤρξατο ἐκβάλλειν τοὺς πωλοῦντας. 30
Lc xix 29 καὶ τὰ ἐξῆς τῷ Λουκᾷ τοῦτον τὸν τρόπον· Καὶ ἐγένετο ὡς
ἠγγισεν εἰς Βηθφαγὴ καὶ Βηθανίαν πρὸς τὸ ὄρος τὸ καλοῦ-

μενον Ἐλαιῶν, ἀπέστειλε δύο τῶν μαθητῶν λέγων Ὑπάγετε ^{Lc xix 30—}
 εἰς τὴν κατέναντι κώμην, ἐν ᾗ εἰσπορευόμενοι εὑρήσετε ⁴¹
 πῶλον δεδεμένον, ἐφ' ὃν οὐδεὶς πώποτε ἀνθρώπων ἐκάθισε,
 λύσαντες αὐτὸν ἀγάγετε. καὶ ἐάν τις ὑμᾶς ἐρωτᾷ Διὰ τί
 5 λύετε; οὕτως ἐρεῖτε ὅτι Ὁ κύριος αὐτοῦ χρεῖαν ἔχει. ἀπελ-
 θόντες δὲ οἱ μαθηταὶ εὔρον ὡς εἶπεν αὐτοῖς. λυόντων δὲ
 αὐτῶν τὸν πῶλον εἶπαν οἱ κύριοι αὐτοῦ πρὸς αὐτούς Τί
 λύετε τὸν πῶλον; οἱ δὲ εἶπαν ὅτι Ὁ κύριος αὐτοῦ χρεῖαν
 ἔχει. καὶ ἤγαγον αὐτὸν πρὸς τὸν Ἰησοῦν, καὶ ἐπιρίψαντες
 10 αὐτῶν τὰ ἱμάτια ἐπὶ τὸν πῶλον ἐπεβίβασαν τὸν Ἰησοῦν·
 πορευομένου δὲ αὐτοῦ ὑπεστρώννουν τὰ ἱμάτια αὐτῶν ἐν τῇ
 ὁδῷ. ἐγγίζοντος δὲ αὐτοῦ ἤδη πρὸς τῇ καταβάσει τοῦ
 ὄρους τῶν ἐλαιῶν ἤρξατο ἀπαντᾶν πλῆθος τῶν μαθητῶν
 χαίροντες καὶ αἰνοῦντες τὸν θεὸν φωνῇ μεγάλῃ περὶ πασῶν
 15 ὧν εἶδον δυνάμειν, λέγοντες Εὐλογημένος ὁ βασιλεὺς ἐν
 ὀνόματι κυρίου· ἐν οὐρανῷ εἰρήνῃ καὶ δόξα ἐν ὑψίστοις.
 καὶ τινες τῶν Φαρισαίων ἀπὸ τοῦ ὄχλου εἶπαν πρὸς αὐτόν
 Διδάσκαλε, ἐπιτίμησον τοῖς μαθηταῖς σου. καὶ ἀποκριθεὶς
 εἶπε Λέγω ὑμῖν ὅτι ἐὰν οὗτοι σιωπήσωσιν, οἱ λίθοι κεκρά-
 20 ξονται. καὶ ὡς ἤγγισεν, ἰδὼν τὴν πόλιν ἔκλαυσεν ἐπ' αὐτήν·
 καὶ τὰ ἐξῆς, ἅπερ παρεθέμεθα.

22. Ὁ μέντοι γε Ἰωάννης μετὰ πλείιστα ὅσα τοῦ· Καὶ Jo ii 13 f.
 ἀνέβη εἰς Ἱεροσόλυμα ὁ Ἰησοῦς, καὶ εὔρεν ἐν τῷ ἱερῷ τοὺς
 πωλοῦντας τοὺς βόας καὶ πρόβατα· ἑτέραν διηγούμενος
 25 ἄνοδον τοῦ κυρίου εἰς Ἱεροσόλυμα, ταῦτά φησι μετὰ τὸ
 πρὸ ἑξ ἡμερῶν τοῦ πάσχα ἐν Βηθανίᾳ δειπνον, ἐν ᾗ ἡ Μάρθα cf. Jo xii 1 f.
 διηκόνει καὶ ὁ Λάζαρος ἀνέκειτο· Τῇ ἐπαύριον ὄχλος πολλὸς Jo xii 12 ff.
 ὁ ἐλθὼν εἰς τὴν ἑορτὴν, ἀκούσαντες ὅτι ἔρχεται Ἰησοῦς εἰς
 183 Ἱεροσόλυμα, ἔλαβον τὰ βαῖα τῶν φοινίκων καὶ ἐξῆλθον εἰς
 30 ἀπάντησιν αὐτῷ, καὶ ἔκραζον Ὡσαννὰ, εὐλογημένος ἐν
 ὀνόματι κυρίου ὁ βασιλεὺς τοῦ Ἰσραὴλ. εὐρὼν δὲ ὁ Ἰησοῦς
 ὀνάριον ἐκάθισεν ἐπ' αὐτὸ, καθὼς ἐστι γεγραμμένον Μη

Jo xii 15

φοβού, θυγάτηρ Σιών· ἰδοὺ ὁ βασιλεὺς σου ἔρχεται καθήμε-
νος ἐπὶ πῶλον ὄνον. ταῦτα δὲ νομίζω, εἰ καὶ ἐπιπλείον τῆς
λέξεως παρεθέμην τῶν εὐαγγελιστῶν, ἀναγκαίως πεποιη-
κέναι ὑπὲρ τοῦ καταστήσαι τὴν κατὰ τὸ ῥητὸν διαφωνίαν·
τῶν μὲν τριῶν ἐν μιᾷ τῇ αὐτῇ εἰς Ἱεροσόλυμα ἐπιδημίᾳ 5
τοῦ κυρίου λεγόντων τὰ νομιζόμενα παρὰ τοῖς πολλοῖς τὰ
αὐτὰ εἶναι καὶ τῷ Ἰωάννῃ γεγραμμένα· τοῦ δὲ Ἰωάννου ἐν
δυσὶν ὑπὸ πολλῶν πράξεσι διῆσταμέναις μεταξὺ δηλου-
μένων καὶ εἰς διαφόρους τόπους ἐπιδημῶν τοῦ κυρίου εἰς
Ἱεροσόλυμα ἀνόδοις ἀπαγγέλλοντος γεγονέναι τὰ ἐκκείμενα. 10
ἐγὼ μὲν οὖν ὑπολαμβάνω ἀδύνατον εἶναι τοῖς μηδὲν πέρα
τῆς ἱστορίας ἐν τούτοις ἐκδεχομένοις παραστήσαι τὴν
δοκοῦσαν διαφωνίαν σύμφωνον ὑπάρχειν. εἰ δέ τις οἶεται
μὴ ὑγιῶς ἡμᾶς ἐξειληφέναι, συνετῶς ἀντιγραφάτω τῇ τοι-
αύτῃ ἡμῶν ἀποφάσει.

15

cf. Mt vii
7 f.

23. (16) Ταῦτα δὲ κινοῦντα ἡμᾶς εἰς τὴν περὶ τούτων
συμφωνίαν αἰτήσαντες τὸν διδόντα παντὶ τῷ αἰτοῦντι καὶ
ὀξέως ζητεῖν ἀγωνιζομένῳ, κρούοντές τε ὑπὲρ τοῦ ἀνοιχθῆναι
ἡμῖν ταῖς τῆς γνώσεως κλεισὶ τὰ κεκρυμμένα τῆς γραφῆς,
τὸν αὐτὸν κατὰ τὴν διδομένην ἡμῖν δύναμιν ἐκθησόμεθα 20
τρόπον. καὶ πρῶτον γε ἴδωμεν τὴν τοῦ Ἰωάννου λέξιν
ἀρχομένην ἀπὸ τοῦ· Καὶ ἀνέβη εἰς Ἱεροσόλυμα ὁ Ἰησοῦς.
Ἱεροσόλυμα τοίνυν ἐστίν, ὡς αὐτὸς ἐν τῷ κατὰ Ματθαῖον
διδάσκει ὁ κύριος, τοῦ μεγάλου βασιλέως πόλις, οὐκ ἐν
κοιλιάδι ἢ κάτω πον κειμένη, ἀλλ' ἐν ὑψηλῷ ὄρει ὠκοδο- 25
μημένη, καὶ Ὁρὴ κύκλῳ αὐτῆς· ἥς ἡ μετοχὴ αὐτῆς ἐπὶ τὸ
αὐτό· καὶ Ἐκεῖ ἀνέβησαν αἱ φυλαὶ κυρίου, μαρτύριον τῷ
Ἰσραὴλ. καλεῖται δὲ καὶ ἡ πόλις αὕτη καὶ Ἱερουσαλήμ,
εἰς ἣν οὐδεὶς τῶν ἐπὶ γῆς ἀναβαίνει οὐδὲ εἰσέρχεται, καὶ
πᾶσά γε ἡ φυσικὸν ἔχουσα διάγραμμα ψυχῇ, καὶ ὀξύτητα 30
νοητῶν διορατικὴν ταύτης τῆς πόλεως πολίτης ὑπάρχει.
καὶ δυνατὸν ἐν ἀμαρτία εἶναι καὶ τὸν Ἱεροσολυμίτην· δυνα-

Mt v 35;
cf. Ps xlviii
(xlviii) 3;
Mt v 14
Ps cxix
(cxix) 2
Ps cxix
(cxix) 3 f.

τὸν γὰρ καὶ τοὺς εὐφνεστάτους ἁμαρτάνειν, εἰ μὴ ἐπιστρέψαιεν μετὰ τὴν ἁμαρτίαν τάχιον, ἀπολόντας τὴν εὐφύϊαν, καὶ μίαν τῶν ἁλλοτρίων τῆς Ἰουδαίας πόλεων οὐ μόνον παροικῆσοντας ἀλλὰ καὶ ἐγγραφησομένους. ἀνα-
 5 βαίνει εἰς Ἱεροσόλυμα Ἰησοῦς μετὰ τὸ βοηθῆσαι τοῖς ἐν Κανᾷ τῆς Γαλιλαίας καὶ ἐξῆς εἰς τὴν Καφαρναοὺμ κατα-
 βεβηκέναι, ἵνα ποιήσῃ ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις τὰ γεγραμμένα.

- 184 εἶρε γοῦν ἐν τῷ ἱερῷ, ὅπερ καὶ οἶκος τοῦ πατρὸς εἶναι Jo ii 14, 16
 λέγεται τοῦ σωτῆρος, τουτέστιν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, ἣ ἐν τῇ
 10 ἐπαγγελίᾳ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ καὶ ὑγιαίνοντος λόγου τινὰς
 τὸν οἶκον τοῦ πατρὸς ἐμπορίου ποιούντας οἶκον. καὶ αἰεί
 τινας εὕρισκει ὁ Ἰησοῦς ἐν τῷ ἱερῷ. πότε γὰρ ἐν τῇ
 ὀνομαζομένῃ ἐκκλησίᾳ, ἥτις ἐστὶν οἶκος θεοῦ ζῶντος, στῦλος 1 Tim iii 15
 καὶ ἐδραῖωμα τῆς ἀληθείας, οὐκ εἰσὶ τίνες κερματισταὶ
 15 καθήμενοι, δεόμενοι πληγῶν ἐκ τοῦ ἀπὸ Ἰησοῦ πεποιημένου cf. Jo ii 15
 φραγελλίου ἐκ σχοινίων, καὶ χρήζοντες κολλυβισταὶ τοῦ
 ἐκχεῖσθαι αὐτῶν τὰ κέρματα ἀνατρέπεσθαι τε αὐτῶν τὰς
 τραπέζας; πότε δὲ οὐκ εἰσὶν οἱ ἀποδιδόμενοι ἐμπορικῶς οὓς
 ἐχρῆν τηρεῖν ἐπ' ἄροτρον βοῦς, ἵνα βαλόντες ἐπ' αὐτὸ τὰς cf. Lc ix 62
 20 χεῖρας, καὶ μὴ στρεφόμενοι εἰς τὰ ὀπίσω γένωνται τῇ τοῦ
 θεοῦ βασιλείᾳ εὐθετοί; πότε δὲ οὐκ εἰσὶν οἱ προτιμῶντες
 τὸν τῆς ἀδικίας μαμωνᾶ τῶν τὴν ὕλην τοῦ κοσμεῖσθαι cf. Lc xvi 9
 αὐτοῖς παρεχόντων προβάτων; αἰεὶ δὲ πολλοὶ εἰσι καὶ οἱ
 τοῦ ἀδόλου καὶ ἀκεραίου, ἐστερημένου γε πάσης πικρότητος
 25 καὶ χολῆς, καταφρονούντες καὶ τάλαιπῶρον κέρδους ἕνεκεν
 προδιδόντες τὴν τῶν τροπικώτερον λεγομένων περιστερῶν
 ἐπιμέλειαν. ἐπὰν οὖν εὕρῃ ὁ σωτὴρ ἐν τῷ ἱερῷ, οἴκῳ τοῦ
 πατρὸς, τοὺς πωλοῦντας βόας καὶ πρόβατα καὶ περιστεράς,
 καὶ τοὺς κερματιστὰς καθήμενους, ἐξελαύνει αὐτοὺς χρησά-
 30 μενος τῷ ἐκ σχοινίων ὑπ' αὐτοῦ πεποιημένῳ φραγελλίῳ,
 ᾧμα τοῖς ἐμπορικοῖς προβάτοις καὶ βουσὶν αὐτῶν, καὶ ἐκχεῖ

2 ἀπόλλοντας

ὑ

28 τοὺς

22 τῶν] τοῦ

ante πρόβατα] ins. τὰ

26 τροπικωτέρων

Jo ii 16

ὥς μὴ ἄξια τοῦ συνέχεσθαι τὰ κέρματα, δεικνὺς αὐτῶν τὸ ἄχρηστον· ἀνατρέπει τε τὰς ἐν ταῖς ψυχαῖς τῶν φιλαργύρων τραπέζας, λέγων καὶ τοῖς τὰς περιστερὰς πωλοῦσιν· Ἄρατε ταῦτα ἐντεῦθεν· ἵνα μηκέτι ἐν τῷ ἱερῷ τοῦ θεοῦ ἐμπορεύονται.

5

cf. Jo ii 15

24. Οἶμαι δὲ ἔτι καὶ σημεῖον πεποιηκέναι αὐτὸν διὰ τῶν εἰρημένων βαθύτερον, ὥστε σύμβολον ἡμᾶς νοεῖν γεγονέναι ταῦτα τοῦ μηκέτι μέλλειν τὴν περὶ τὸ ἱερὸν ἐκεῖνο λατρείαν ὑπὸ τῶν ἱερέων κατὰ τὰς αἰσθητὰς θυσίας ἐπιτελεῖσθαι, μηδὲ τὸν νόμον τηρεῖσθαι καὶ ὡς ἐβούλοντο οἱ

cf. 2 Co iii 6

σωματικοὶ Ἰουδαῖοι δύνασθαι ἔτι ἅπαξ· Ἰησοῦ γὰρ ἐκβάλλοντος τοὺς βόας καὶ τὰ πρόβατα καὶ κελεύοντος ἐκεῖθεν αἵρεσθαι τὰς περιστερὰς, οὐκέτι δὲ βόες καὶ πρόβατα καὶ περιστερὰ ἐπὶ πολὺ θύεσθαι κατὰ Ἰουδαίων ἔθῃ ἐμμελλον. καὶ οἶόν τέ ἐστι τὰ νομίσματα, τῶν σωματικῶν νόμων καὶ μὴ τοῦ θεοῦ ἐχόντων τοὺς χαρακτῆρας τύπους τυγχάνοντα, ἐκκεχύσθαι, ἐπεὶ ἡ σεμνὴ εἶναι δοκοῦσα κατὰ τὸ ἀποκτεῖνον γράμμα νομοθεσία Ἰησοῦ ἐληλυθότος καὶ ταῖς κατὰ τοῦ λαοῦ μάλιστα χρησαμένου διαλύεσθαι καὶ ἐκχεῖσθαι ἐμμελλε, μεθισταμένης τῆς ἐπισκοπῆς ἐπὶ τοὺς ἀπὸ τῶν ἔθνων πιστεύοντας, εἰς θεὸν διὰ Χριστοῦ πιστεύ-

cf. Mt xxi 43

οντας, καὶ αἰρομένης ἀπ' ἐκείνων τῆς βασιλείας τοῦ θεοῦ, διδομένης τε ἐν ἔθνει ποιοῦντι τοὺς καρποὺς αὐτῆς. δύναται δὲ καὶ φύσει ἱερὸν εἶναι ἡ εὐφυνῆς ἐν λόγῳ ψυχῇ, διὰ τὸν συμπεφυκότα λόγον ἀνωτέρω τυγχάνουσα τοῦ σώματος, εἰς ἣν ἀπὸ τῆς Καφαρναοῦμ, κάτω που κειμένης ταπεινότερα, ἀναβαίνει ὁ Ἰησοῦς, ἐν ᾧ εὐρίσκεται τὰ πρὸ τῆς ἀπὸ Ἰησοῦ παιδείσεως γήϊνα καὶ ἀνόητα καὶ χαλεπὰ κινήματα, καὶ τὰ νομιζόμενα οὐκ ὄντα δὲ καλὰ, ἅπερ τῷ πεπλεγμένῳ ἐξ ἀποδεικτικῶν ἐλεγκτικῶν δογμάτων λόγῳ ἀπελαύνεται ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ, ἵνα μηκέτι ὁ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ οἶκος ἐμπορίου ᾖ, ἀλλὰ ἀπολάβῃ τὴν κατὰ τοὺς οὐρανίους καὶ πνευματικούς

cf. Jo ii 16

1 τοῦ νέχεσθαι τὰ συνέχεσθαι τὰ
16 νόμων] νῶν

24 ἱεροῦ

6 ἔτι] ἔτι
32 οὐρανοῦς

15 ἐμμελεν

νόμους ἐπιτελουμένην ὑπὲρ σωτηρίας αὐτῆς τε καὶ πλειόνων
 θεραπείαν τοῦ θεοῦ. σύμβολον δὲ τῶν μὲν γηίνων ὁ βοῦς,
 γεωπόνος γάρ· τῶν δὲ ἀνοήτων καὶ κτηνωδῶν τὸ πρόβατον,
 ἐπειδὴ τὸ ζῶον ἀνδραποδῶδες παρὰ πολλὰ τῶν ἀλόγων
 5 ἔστί· τῶν δὲ κούφων καὶ εὐριπίστων λογισμῶν ἡ περιστέρα·
 τῶν δὲ νομιζομένων καλῶν τὰ κέρματα.

25. Ἐὰν δέ τις προσκόπῃ τῇ τοιαύτῃ ἀποδόσει διὰ
 τὸ καθαρὰ εἶναι τὰ παραληφθέντα εἰς τὴν γραφὴν ζῶα,
 λεκτέον ὅτι ἀπίθανος ἂν ᾖ ἡ γραφὴ κατὰ τὴν ἐνδεχομένην
 10 ἱστορίαν γεγονέναι ἀπαγγελλομένη· ἐν τῷ ναῷ γάρ τοῦ
 θεοῦ οὐχ οἶόν τε ἦν ἀπαγγέλλεσθαι γεγονέναι ἐτέρων παρὰ
 τὰ καθαρὰ ζῶων ἀγέλης εἰσοδόν, καὶ εἰς ἐμπορίαν ἄλλων
 παρὰ τὰ θυόμενα. διόπερ τῷ ὑπὸ τῶν ἐμπόρων κατὰ τοὺς
 τῶν Ἰουδαϊκῶν ἑορτῶν χρόνους γενομένῳ, ἐπεισαγόντων τῷ
 15 ἐξωτέρῳ περιβόλῳ τοῦ ναοῦ ταῦτα τὰ ζῶα, ἐχρήσατο ὁ
 εὐαγγελιστής, ὡς οἶμαι, καὶ γεγενημένῳ συγχρησάμενος
 πράγματι. καίτοιγε ᾧ μέλει τῆς ἀκριβεστεράς ἐξετάσεως
 ἐπισκοπήσει εἰ κατὰ τὸ ἐν τῷ βίῳ τούτῳ ἀξίωμα τοῦ Ἰησοῦ
 ἦν, νομιζομένου υἱοῦ εἶναι τέκτονος, τὸ τηλικούτου ποιῆσαι
 20 θαρρήσαι ὥστε ἐξελάσαι πλῆθος ἐμπόρων, ἐπὶ τὴν ἑορτὴν
 ἀνεληλυθότων τοσούτῳ ἀποδίδοσθαι λαῷ πρόβατα τυθησό- cf. Ex xii 3
 μενα κατ' οἴκους πατριῶν αὐτῶν, ἐν πλειόνων μυριάδων
 ἀριθμῷ τυγχάνοντα, καὶ βοῦς τοῖς πλουσιωτέροις καὶ τηλι-
 καῦτα εὐξαμένοις παραθησομένους, περιστερὰς τε ἃς τινες
 25 πολλοὶ ὡς ἐν πανηγύρει εὐωχθησόμενοι ὠνοῦντο ἂν· τῶν cf. Jo ii 14 f.
 τε τραπεζιτῶν μὴ ὕβρεως κατηγορῆσαι τοῦ Ἰησοῦ ἐκχεό-
 μενα ἰδόντων τὰ χρήματα καὶ ἀνατρεπομένας τὰς τραπέζας.
 186 τίς δὲ τῷ ἐκ σχοινίων φραγελλίῳ ὑπὸ τοῦ νομιζομένου παρ'
 αὐτοῖς εὐτελοὺς τυπτόμενος καὶ ἀπελαννόμενος οὐκ ἂν
 30 ἐπιλαβόμενος κατεβόησε καὶ ἐκ χειρὸς τὴν δίκην ἐποίησατο,
 καὶ ταῦτα τοσούτο πλῆθος τῶν συννυβρίζεσθαι δοξάντων
 συνεργοῦν κατὰ τοῦ Ἰησοῦ ἔχων; ἐπινοήσωμεν δὲ τὸν υἱὸν

4 ἐπεὶ δὲ παρὰ] περὶ 10 ante ἐν] ins. ἡ 12 ἀγέλην
 14 γινομένῳ 24 εὐξαμένους 27 ἰδόντων] ἰδίων τῶν

τοῦ θεοῦ λαμβάνοντα τὰ σχοινία καὶ ἑαυτῷ φραγέλλιον ἐπὶ τῷ ἐξελάσαι τοῦ ναοῦ πλέκοντα εἰ μὴ ἐμφαίνει πρὸς τῷ αὐθάδει καὶ θρασυτέρῳ καὶ τὸ ἄτακτον. μία δὲ καταφυγὴ τῆς πρὸς ταῦτα ἀπολογίας καταλείπεται τῷ καὶ τὴν ἱστορίαν σῶσαι θέλοντι, ἡ θειότερα τοῦ Ἰησοῦ δύνανται, οἷον τε οἷτος, 5 ὅτε ἐβούλετο, καὶ θυμὸν ἐχθρῶν ἀναπτόμενον σβέσαι καὶ μυριάδων θείᾳ χάριτι περιγενέσθαι καὶ λογισμοὺς θορυβοῦντας διασκεδάσαι. Κύριος γὰρ διασκεδάσει βουλάς ἐθνῶν, καὶ ἀθετεῖ δὲ λογισμοὺς λαῶν, ἡ δὲ βουλὴ τοῦ κυρίου εἰς τὸν αἰῶνα μένει. ὥστε μηδενὸς τῶν σφόδρα 10 παραδόξως ὑπ' αὐτοῦ γεγεννημένων καὶ προκαλεσαμένων διὰ τῆς θειότητος εἰς πίστιν τοὺς τεθεωρηκότας ἐλάττονα ἐμφαίνειν ἐνεργηθεῖσαν δύναμιν τὴν κατὰ τὸν τόπον ἱστορίαν, εἴ γε καὶ αὕτη γεγένηται. καὶ μείζονα δ' αὐτὴν ἔστιν ἀποφῆνασθαι τῆς γεγεννημένης περὶ τοῦ ἐν Κανᾷ τῆς 15 Γαλιλαίας μεταβεβληκότος ὕδατος εἰς οἶνον, τῷ ἐκεῖ μὲν ἄψυχον ὕλην εἶναι τὴν γεγραμμένην, ἐνθάδε δὲ τῶν τοσοῦτων μυριάδων δεδουλωσθαι τὰ ἡγεμονικά παρατηρητέον μέντοι γε ὅτι ἐν μὲν τῷ γάμῳ ἡ μήτηρ τοῦ Ἰησοῦ εἶναι λέγεται, κεκληθῆναι δὲ ὁ Ἰησοῦς καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ· εἰς 20 cf. Jo ii 12 f. δὲ τὴν Καφαρναοὺμ καταβεβηκέναι οὐδεὶς πλὴν Ἰησοῦ κατείλεκται. φαίνονται δ' ὕστερον καὶ οἱ μαθηταὶ παρόντες, εἴ γε ἐμνήσθησαν ὅτι Ὁ ζῆλος τοῦ οἴκου σου καταφάγεται με. καὶ τάχα ἐν ἐκάστῳ τῶν μαθητῶν ὁ Ἰησοῦς ἀναβαίνων εἰς Ἱεροσόλυμα ἦν, διόπερ οὐκ εἴρηται τὸ Ἀνέβη 25 Ἰησοῦς εἰς Ἱεροσόλυμα καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ· ὥσπερ Κατέβη εἰς Καφαρναοὺμ αὐτὸς καὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ καὶ οἱ ἀδελφοὶ καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ.

cf. Jo ii 15 f. 26. (17) Ἦδη δὲ τὰ συγγενῇ τῷ τόπῳ, ἐκβεβλήσθαι ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ τοὺς ποιοῦντας αὐτὸν οἶκον ἐμπορίου, παρὰ 30 τοῖς λοιποῖς κείμενα κατανοητέον. καὶ πρῶτόν γε τὰ παρὰ

8 διασκεδάσαι 17 γεγραμμένην] ut vid. litt. pa male laesae sunt 21 τὴν Καφαρναοὺμ καταβεβηκέναι] Forsan legendum τὰ Ἱεροσόλυμα ἀναβεβηκέναι 31 παρὰ] περὶ

τῷ Ματθαίῳ, ὃς φησιν εἰσελθόντος τοῦ κυρίου εἰς Ἱερο- Mt xxi 11
 σόλυμα σεσεῖσθαι πᾶσαν τὴν πόλιν, λέγουσαν· Τίς ἐστίν
 οὗτος; πρὸ δὲ τούτων διηγείται τὰ περὶ τὴν ὄνον καὶ τὸν cf. Mt xxi 1 ff.
 πῶλον, ληφθέντα προστάζει τοῦ κυρίου, ὑπὸ δύο μαθητῶν

- 187 ἀποσταλέντων ὑπ' αὐτοῦ ἀπὸ Βηθφαγῆ εἰς τὴν κατέναντι
 αὐτῆς κώμην εὐρημένα, ὅπου καὶ λύεται ὑπὸ τῶν δύο μαθη-
 τῶν ἢ πρότερον δεδεμένη ὄνος κελυσθέντων, εἰάν τις αὐτοῖς
 εἴπῃ τι, ἀποκρίνασθαι ὡς ἄρα Ὁ κύριος αὐτῶν χρεῖαν ἔχει
 καὶ εὐθὺς αὐτοὺς ἀποστέλλει. ἀπαγγέλλει δὲ πληροῦσθαι
 10 προφητείαν διὰ τούτων γεγεννημένων τὴν φάσκουσαν· Ἰδοὺ cf. Zech ix 9
 ὁ βασιλεὺς ἔρχεται πρᾶς καὶ ἐπιβεβηκὼς ἐπὶ ὄνον καὶ
 πῶλον υἱὸν ὑποζυγίου, ἦντινα παρὰ τῷ Ζαχαρίᾳ εὗρομεν.
 ὡς δὲ πορευθέντες οἱ μαθηταὶ καὶ ποιήσαντες ὡς προσέ- Mt xxi 6—9
 ταξεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς ἤγαγον τὴν ὄνον καὶ τὸν πῶλον, καὶ
 15 ἐπέθηκαν, φησὶν, ἐπ' αὐτῶν τὰ ἱμάτια ἐαντῶν καὶ ἐπεκά-
 θισεν ἐπάνω αὐτῶν ὁ κύριος, δῆλον δ' ὅτι καὶ τῆς ὄνου καὶ
 τοῦ πῶλου, ὅτε καὶ ὁ πλείστος ὄχλος ἔστρωσαν τὰ ἱμάτια
 ἐν τῇ ὁδῷ, ἄλλοι δὲ ἔκοπτον κλάδους ἀπὸ τῶν δένδρων καὶ
 ἔστρωσαν ἐν τῇ ὁδῷ, τῶν προαγόντων καὶ ἀκολουθούντων
 20 ὄχλων κεκραγόντων Ὡσαννὰ τῷ υἱῷ Δαβὶδ, εὐλογημένος ὁ
 ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι κυρίου, ὡσαννὰ ἐν τοῖς ὑψίστοις.
 πλὴν ὡς διὰ ταῦτα εἰσελθόντος αὐτοῦ εἰς Ἱεροσόλυμα Mt xxi 11—
 ἐσείσθη πᾶσα ἡ πόλις, λέγουσα Τίς ἐστίν οὗτος; οἱ ὄχλοι, ¹³
 δηλονότι οἱ προάγοντες καὶ ἀκολουθούντες, ἀπεκρίναντο
 25 τοῖς ἐρωτῶσι τίς εἴη τό· Οὗτός ἐστιν ὁ προφήτης Ἰησοῦς,
 ὁ ἀπὸ Ναζαρέτ τῆς Γαλιλαίας. καὶ εἰσῆλθεν Ἰησοῦς εἰς
 τὸ ἱερὸν, καὶ ἐξέβαλλε πάντας τοὺς πωλοῦντας καὶ ἀγο-
 ράζοντας ἐν τῷ ἱερῷ καὶ τὰς τραπέζας τῶν κολλυβιστῶν
 κατέστρεψε καὶ τὰς καθέδρας τῶν πωλούντων τὰς περι-
 30 στερὰς. καὶ λέγει αὐτοῖς Γέγραπται Ὁ οἶκός μου οἶκος
 προσευχῆς κληθήσεται· ὑμεῖς δὲ αὐτὸν ποιεῖτε σπήλαιον
 ληστῶν. πνευσόμεθα δὴ τῶν πέρα τῆς ἱστορίας μηδὲν οἰο-

μένων προκείσθαι γράφοντι τῷ Ματθαίῳ τὸ εὐαγγέλιον, τί ἦν τὸ ἐπείγειν πεμφθῆναι τῶν μαθητῶν δύο εἰς τὴν κατέναντι τῆς Βηθφαγῆς κώμην ὑπὲρ τοῦ εὐρόντας αὐτοὺς δεδεμένην ὄνον καὶ πῶλον μετ' αὐτῆς λῦσαι καὶ ἀγαγεῖν αὐτῷ; τί δὲ ἄξιον ἀναγραφῆς ἦν γενόμενον τῷ ἐπικαθε-
 5 σθέντι ὄνῳ καὶ πῶλῳ καὶ εἰσεληλυθότι εἰς τὴν πόλιν; τί δὲ μετὰ περὶ τοῦ χριστοῦ προφητεύων ὁ Ζαχαρίας φησί·
 Zech ix 9 Χαῖρε σφόδρα, θύγατερ Σιών· κήρυσσε, θύγατερ Ἱερουσαλήμ· ἰδοὺ ὁ βασιλεὺς σου ἔρχεται σοι δίκαιος καὶ σώζων, αὐτὸς πραῦς καὶ ἐπιβεβηκὼς ἐπὶ ὑποζύγιον καὶ πῶλον νέον; 10 εἰ γὰρ ἡ προφητεία αὕτη τὸ παρὰ τοῖς εὐαγγελισταῖς δηλούμενον σωματικὸν μόνον προλέγει, τὴν ἀκολουθίαν τῆς προφητείας σωζέτωσαν ἡμῖν οἱ ἐπὶ τοῦ γράμματος ἰστάμενοι
 Zech ix 10 οὕτως ἔχουσιν· Καὶ ἐξολοθρεύσει ἄρματα ἐξ Ἐφραῖμ καὶ 188 ἵππον ἐξ Ἱερουσαλήμ, καὶ ἐξολοθρευθήσεται τόξον πολε- 15 μικόν, καὶ πληθὸς καὶ εἰρήνη ἐξ ἐθνῶν, καὶ κατάρξει ὑδάτων ἕως θαλάσσης, καὶ ποταμῶν διεκβολὰς γῆς, καὶ τὰ ἐξῆς· ἰστέον μέντοι γε ὅτι οὐχ ὡς κεῖται παρὰ τῷ προφήτῃ ἡ λέξις ἐξέθετο αὐτὴν ὁ Ματθαῖος· ἀντὶ γὰρ τοῦ· Χαῖρε σφόδρα, θύγατερ Σιών· κήρυσσε, θύγατερ Ἱερουσαλήμ· 20 πεποιήκεν· Εἵπατε τῇ θυγατρὶ Σιών· ἐπιτεμνόμενος τὸ προφητικόν· παρεσιώπησε δὲ καὶ τό· Δίκαιος καὶ σώζων αὐτός· καὶ εἰπὼν ὡς κεῖται τό· Πραῦς καὶ ἐπιβεβηκὼς· ἀντὶ τοῦ· Ἐπὶ ὑποζύγιον καὶ πῶλον νέον· ἀνέγραψεν· Ἐπὶ ὄνον καὶ πῶλον υἱὸν ὑποζυγίου.
 25

27. Καὶ Ἰουδαῖοι δὲ συνεξετάζοντες τὸν τῆς προφητείας εἰρμὸν τοῖς περὶ Ἰησοῦ ἀναγεγραμμένοις, οὐκ εὐκαταφρονήτως ἡμᾶς θλίβουσιν ἀπαιτοῦντες πῶς ὁ Ἰησοῦς ἐξωλόθρευσεν ἄρματα ἐξ Ἐφραῖμ καὶ ἵππον ἐξ Ἱερουσαλήμ, καὶ ἐξωλόθρευσε τόξον πολεμικόν, καὶ τὰ ἐξῆς πεποιήκε· καὶ 30 ταῦτα μὲν περὶ τῆς προφητείας· εἰ δὲ τὸ μῆκος τῆς ὁδοῦ αἰτιάσονται, μηδὲν ἄξιον τῆς τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ οἰκονομίας

εὐρίσκοντες εἰς τὸν περὶ τῆς ὄνου καὶ πώλου λόγον, πρῶτον
 μὲν οἱ ἐ' σταδίοις βραχεῖ διαστήματι οὔσι προσχωρῶμενοι οὐ
 πάντι ἀπολογίαν εὐλογον κομιοῦσι τῆς ὁδοῦ· δεύτερον δὲ
 πῶς δύο κτηνῶν εἰς τὴν οὕτω βραχεῖαν δεῖται ὁδὸν λεγέ-
 5 τωσαν ἡμῖν· Ἐπεκάθισε γάρ, φησὶν, ἐπάνω αὐτῶν. ἔτι δὲ Mt xxi 7, 3
 καὶ τό· Ἐάν τις ὑμῖν εἴπῃ, ἐρεῖτε ὅτι ὁ κύριος αὐτῶν χρειάν
 ἔχει· εὐθὺς δὲ ἀποστέλλει αὐτούς· οὐκ οἶμαι ἄξιον εἶναι τοῦ
 μεγέθους τῆς τοῦ υἱοῦ θεϊότητος, ὥστε εἰπεῖν τὴν τηλι-
 10 καύτην φύσιν χρειάν ὁμολογεῖν ἔχειν ὄνου ἀπὸ δεσμῶν
 λυομένης, καὶ πώλου σὺν αὐτῇ ἐρχομένου· δεῖ γὰρ μέγα
 εἶναι πᾶν, οὗ χρειάν ἔχει ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ, καὶ ἄξιον τῆς
 χρηστότητος αὐτοῦ. πρὸς δὲ τούτοις ὁ στρωννύων αὐτοῦ τὰ cf. Mt xxi 8
 ἱμάτια πλείστος ὄχλος ἐν τῇ ὁδῷ, ἀνεχομένου τούτων τοῦ
 Ἰησοῦ καὶ μὴ ἐπιτιμῶντος, ὡς δῆλον ἐκ τῶν παρ' ἄλλοις
 15 κειμένων· Ἐάν οὗτοι σιωπήσωσιν, οἱ λίθοι κρᾶξουσιν· οὐκ Lc xix 40
 οἶδα εἰ μὴ βλακεῖαν τινὰ ἐμφαίνουσι τοῦ ἐπὶ τοῖς τοιούτοις,
 εἰ μηδὲν ἄλλο ἀπ' αὐτῶν δηλοῦται, εὐφραινομένου. τὸ δὲ
 καὶ κοπτομένους κλάδους ἀπὸ τῶν δένδρων στρωννύσθαι ἐν
 τῇ ὁδῷ ὄνων διερχομένων ἐμπόδια μᾶλλον δόξαι ἂν εἶναι τοῦ
 20 ὄχλουμένου ἤπερ λελογισμένη ἀποδοχή. ὅσα δὲ ἐπηπορή-
 σαμεν ἐκ τῶν τοῦ ἱεροῦ ὑπ' αὐτοῦ ἐκβαλλομένων, ταῦτα καὶ
 189 ἔτι μείζονα ἐνθάδε λεκτέον. ἐν μὲν γὰρ τῷ κατὰ Ἰωάννην
 ἐκβάλλει τοὺς ἀγοράζοντας· ὁ δὲ Ματθαῖος φησιν ὅτι
 Ἐξέβαλε πάντας τοὺς πωλοῦντας καὶ ἀγοράζοντας ἐν τῷ Mt xxi 12
 25 ἱερῷ. πολλῷ δὲ ὡς εἰκὸς ἀριθμὸς τῶν ἀγοραζόντων πλείων
 ἦν παρὰ τοὺς πωλοῦντας. καὶ ἐπιστήσωμεν εἰ μὴ τὸ πάντας
 ἐκβάλλεσθαι τοὺς πωλοῦντας καὶ ἀγοράζοντας ἐν τῷ ἱερῷ
 παρὰ τὸ ἀξίωμα τοῦ νομιζομένου υἱοῦ τέκτονος εἶναι ἐτήγ- cf. Mt xiii 55;
 30 πάντας ὑπέτασεν, χαλεπώτερα ὅσον ἐπὶ τοῖς λοιποῖς εὐ- Mc vi 3
 αγγελισταῖς παρὰ τὸν Ἰωάννην ἀκούσαντας. ὁ μὲν γὰρ

1 πῶλον 2 ἐ'] incert. ἐ' an κ' leg. MS. quod male laesum
 est 16 τί ἀνεμφαίνουσιν 17 τὸ] om. 19 μᾶλλον]
 λαμβά 20 ἀποδοχῆς 22 ἔτι] ἐπὶ τι

Jo ii 16 Ἰωάννης φησὶν αὐτοῖς εἰρησθαι ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ· Μὴ ποιεῖτε
 τὸν οἶκον τοῦ πατρὸς μου οἶκον ἐμπορίου· οἱ δὲ λοιποὶ
 cf. Mt xxi 13 σπήλαιον ληστῶν ἐλέγχονται πεποικότες τὸν οἶκον τῆς
 προσευχῆς, οὐ χωροῦντος τοῦ οἴκου τοῦ πατρὸς ὥστε γε-
 νέσθαι σπήλαιον ληστῶν, ἀλλὰ μέχρι τοσούτου ὑπὸ τῶν 5
 ἁμαρτανόντων φερομένου ὡς οἶκον ἐμπορίου αὐτὸν γενέσθαι.
 μόνον δὲ τῆς προσευχῆς οἶκος, οὐ πάντως οἶκος τοῦ πατρὸς
 ὧν, ἀμεληθεὶς καὶ ληστὰς παραδέξεται, οὐ γινόμενος αὐτῶν
 οἶκος, ἀλλὰ σπήλαιον, πρᾶγμα οὐχ ὑπὸ ἀρχιτεκτονικῆς καὶ
 λογικῆς ἐντρεχείας γεγενημένον. 10

28. (18) Τὸ μὲν οὖν ἰδεῖν ὡς ἔχει ταῦτα νοῦ ἀληθοῦς
 1 Co ii 16, 12 τοῦ δοθέντος τοῖς λέγουσιν· Ἡμεῖς δὲ νοῦν Χριστοῦ ἔχομεν,
 ἵνα ἴδωμεν τὰ ὑπὸ τοῦ θεοῦ χαρισθέντα ἡμῖν· μεῖζον ἢ καθ'
 ἡμᾶς εἶναι πειθόμεθα. οὐδὲ γὰρ ἀθόλωτον ἡμῶν ἐστὶ τὸ
 ἡγεμονικόν, οὐδὲ οἱ ὀφθαλμοὶ ὁποίους δεῖ εἶναι τοὺς τῆς 15
 καλῆς νύμφης Χριστοῦ ὀφθαλμοὺς, περὶ ὧν φησιν ὁ
 Cant i 15 νυμφίος· Ὁφθαλμοί σου περιστρεφαί· τάχα αἰνισσόμενος
 τὴν τῶν πνευματικῶν κατανοητικὴν δύναμιν, διὰ τὸ καὶ τὸ
 πνεῦμα τὸ ἅγιον ὡς περιστρεφὰν ἐληλυθέναι ἐπὶ τὸν κύριον
 καὶ τὸν ἐν ἐκάστῳ κύριον· ἀλλ' ὅμως καὶ οὕτως ἔχοντες 20
 οὐκ ἀποκνήσομεν, ψηλαφῶντες τοὺς εἰρημένους τῆς ζωῆς
 λόγους, πειραθῆναι λαβέσθαι αὐτῶν τῆς ἀπορρεούσης εἰς
 τὸν μετὰ πίστεως ἀψάμενον δυνάμεως. Ἰησοῦς τοίνυν ἐστὶν
 ὁ τοῦ θεοῦ λόγος, ὅστις εἰσέρχεται εἰς τὴν Ἱεροσόλυμα
 καλουμένην ψυχὴν, ὀχοῦμενος τῇ ὑπὸ τῶν μαθητῶν λελυμένη 25
 ἀπὸ τῶν δεσμῶν ὄνῃ, λέγω δὲ τοῖς ἀφελέσι τῆς παλαιᾶς
 διαθήκης γράμμασι, σαφηνιζομένοις ὑπὸ τῶν λυόντων αὐτὰ
 μαθητῶν δύο· τοῦ τ' ἐπὶ τὴν θεραπείαν τῆς ψυχῆς ἀνάγοντος
 τὰ γεγραμμένα, καὶ ἐπ' αὐτὴν αὐτὰ ἀλληγοροῦντος, καὶ τοῦ
 τὰ μέλλοντα ἀγαθὰ καὶ ἀληθινὰ διὰ τῶν ἐν τῇ σκιᾷ κειμένων 30
 παριστάντος. ὀχεῖται δὲ καὶ τῷ νέῳ πῶλῳ, τῇ καινῇ δια-
 θήκῃ· ἐν ἀμφοτέραις γὰρ ἔστιν εὐρεῖν τὸν καθαίροντα ἡμᾶς

190 τῆς ἀληθείας λόγον καὶ ἀπελύνοντα τοὺς πωλοῦντας καὶ cf. 2 Co vi 7
 ἀγοράζοντας ἐν ἡμῖν πάντας λογισμούς. μόνος δὲ εἰς τὴν
 Ἱεροσόλυμα ψυχὴν οὐκ ἔρχεται, ἀλλ' οὐδὲ μετὰ ὀλίγων
 τινῶν· πολλὰ γὰρ τὰ προάγοντα τὸν τελειοῦντα ἡμᾶς λόγον cf. Mt xxi 9
 5 θεοῦ δεῖ ἐν ἡμῖν γενέσθαι, καὶ ἕτερα πλείστα ὅσα τὰ
 ἐπόμενα αὐτῷ· πάντα μέντοι γε αὐτὸν ὑμνοῦντα καὶ δοξά-
 ζοντα, καὶ τὸν ἴδιον κόσμον καὶ περιβολὴν αὐτῷ ὑποτιθέντα,
 ἵνα αὐτοῦ τὰ ὀχήματα μὴ ἄπτηται γῆς, ἔχοντα τὸν οὐρανόνθεν cf. Dan viii 5
 καταβεβηκότα ἐπαναπαυόμενον αὐτοῖς. ἵνα δὲ ἔτι μᾶλλον
 10 ἀνωτέρω τῆς γῆς τυγχάνωσιν οἱ ὀχοῦντες αὐτὸν παλαιοὶ
 καὶ καινοὶ λόγοι τῶν γραφῶν, ἐκκόπτεσθαι κλάδους δεῖ ἀπὸ cf. Mt xxi 8
 τῶν δένδρων, ἵνα βαίνωσιν ἐπὶ τῶν εὐλόγως ἐκκειμένων.
 δύνανται δὲ οἱ προάγοντες καὶ ἀκολουθοῦντες αὐτῷ ὄχλοι
 δηλοῦν καὶ τὰς ἀγγελικὰς συνεργείας, τινὰς μὲν εὐτρεπι-
 15 ζούσας αὐτῷ τὴν ὁδὸν ἐν ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν, δι' ὧν αὐταὶ
 κεκόσμηνται, τινῶν δὲ ἐπακολουθούντων τῇ αὐτοῦ ἐν ἡμῖν
 παρουσίᾳ, περὶ ἧς πολλάκις εἰρηκότες νῦν εἰς τοῦτο μαρτυ-
 ριῶν οὐ χρῆζομεν.

29. Καὶ τάχα οὐκ ἀλόγως ὄνῃ εἵκασα τὰς περιστάσας
 20 φωνὰς τὸν ἄγοντα αὐτὸν εἰς τὴν ψυχὴν λόγον· ἀχθοφόρον
 γὰρ τὸ ζῶον, πολὺ δὲ τὸ ἄχθος καὶ φορτίον βαρὺ δηλοῦται
 ἀπὸ τῆς λέξεως, καὶ μάλιστα τῆς παλαιότερας, ὡς δῆλον τῷ
 ἐφιστάντι τοῖς ὑπὸ Ἰουδαίων γινομένοις. οὐχ οὕτω δὲ ὁ
 πῶλος ἀχθοφόρον ὡς ἡ ὄνος. εἰ γὰρ καὶ βαρὺ πᾶν τὸ τοῦ
 25 γράμματος φορτίον ἐστὶ τὸ ἀνώφορον καὶ κουφότατον τοῦ
 πνεύματος χωρεῖν μὴ δυναμένοις, ἀλλὰ γε ἔλαττον ἔχει
 βάρος τὸ καινὸν γράμμα παρὰ τὸ πρεσβύτερον. οἶδα δέ
 τινὰς τὴν μὲν δεδεμένην ὄνον ἐξειληφότας τοὺς ἐκ περιτομῆς
 πιστεύοντας, πολλῶν δεσμῶν ὑπὸ τῶν γνησίως τῷ λόγῳ
 30 πνευματικῶς μεμαθητευμένων ἀπολυνομένους, τὸν δὲ πῶλον
 τοὺς ἀπὸ τῶν ἐθνῶν, ἀνέτους πρὶν παραδέξωται τὸν Ἰησοῦ

4 προσάγοντα pr. man. 8 οὐρανόνθεν] οὐρανὸν ὅθεν 9 ἔτι]
 ἐπὶ 10 παλαιοί] παλαρί 15 αὐτοὶ 19 εἵκασε 20 αὐτάς
 21 δηλοῦνται 26 χωρουν

λόγον καὶ ἔξω παντὸς ἐπικειμένου ζυγοῦ κατὰ τὸ ἀφηνια-
 στικὸν καὶ φιλήδονον γεγενημένους. εἰ καὶ μὴ εἰρήκασι
 δὲ οὗτοι τοὺς προάγοντας καὶ ἀκολουθοῦντας ὄχλους, οὐκ
 ἀπίθανόν ἐστιν ἐφαρμόσαι τοὺς μὲν προάγοντας Μωσεί καὶ
 τοῖς προφήταις, τοὺς δὲ ἐπακολουθοῦντας τοῖς ἱεροῖς ἀπο- 5
 στόλοις, οἵτινες ἅπαντες εἰσέρχονται εἰς ποιὰν Ἱεροσόλυμα,
 ὅσον κατὰ τοῦτον τὸν λόγον ζητητέον, ἔχοντα πωλοῦντας
 καὶ ἀγοράζοντας πολλοὺς ἐξελαυνομένους ὑπὸ τοῦ υἱοῦ τοῦ
 θεοῦ. καὶ τάχα ἡ ἄνω Ἱερουσαλὴμ, εἰς ἣν ἀναβήσεται ὁ 191
 κύριος, ἡνιοχῶν τοὺς ἐκ περιτομῆς καὶ ἐθνῶν πιστεύοντας, 10
 προαγόντων αὐτὸν καὶ ἀκολουθούντων ἥτοι προφητῶν καὶ
 ἀποστόλων, ἡ τῶν διακονούντων αὐτῷ ἀγγέλων, δύνανται
 γὰρ καὶ οὕτω δηλοῦσθαι ἀπὸ τῶν προαγόντων καὶ ἀκολου-
 θούντων αὐτῷ, λέγεται νῦν, ἡ εἶχε πρὸ τῆς ἀνόδου αὐτοῦ
 τὰ λεγόμενα πνευματικὰ τῆς πονηρίας ἐν τοῖς ἐπουρανίοις, 15
 ἡ τοὺς Χανααίους καὶ Χετταίους καὶ Ἀμορραίους καὶ τοὺς
 λοιποὺς πολεμίους τοῦ λαοῦ, καὶ ἀπαξασπῶς τοὺς ἄλλο-
 τρίους, κάκει πως δυναμένης τῆς προφητείας πεπληρῶσθαι,
 λεγούσης· Ἡ γῆ ὑμῶν ἔρημος, αἱ πόλεις ὑμῶν πυρίκαυστοι,
 τὴν χώραν ὑμῶν ἐνώπιον ὑμῶν ἀλλότριοι κατεσθίουσιν αὐτήν. 20
 οὗτοι γάρ εἰσιν οἱ τὸν οὐράνιον τοῦ πατρὸς οἶκον, τὴν ἁγίαν
 Ἱερουσαλὴμ, τὸν οἶκον τῆς προσευχῆς μολύνοντες καὶ
 σπήλαιον ληστῶν ποιήσαντες, οὐκ ἄλλων ἢ ἑαυτῶν, ἀργύριον
 ἔχοντες ἀδόκιμον καὶ διδόντες ὀβολοὺς καὶ κόλλυβα τοῖς
 προσιοῦσιν, εὐτελεῖ καὶ εὐκαταφρόνητα νομίσματα. οὗτοί 25
 εἰσιν οἱ λαμβάνοντες ἀπὸ τῶν ψυχῶν ἐν τῷ παλαιῇ αὐταῖς
 τὰ τιμιώτερα, καὶ συλῶσι τὰ κρείττονα ἵνα δώσι τὰ μηδεὶς
 ἄξια.

30. Πλὴν πορευθέντες οἱ μαθηταὶ εὐρίσκουσι τὴν δεδε-
 cf. 2 Co iii 15 μένην ὄνον καὶ λύουσι, διὰ τὸ ἐπικείμενον κάλυμμα τῷ 30
 νόμῳ Ἰησοῦν οὐκ ἔχουσαν. καὶ ὁ πῶλος δὲ μετ' αὐτῆς
 εὐρίσκεται, ἐπεὶ ἀμφότερα πρὸ Ἰησοῦ ἦν ἀπολωλότα· λέγω

δὲ οἱ ἐκ περιτομῆς καὶ οἱ ἀπὸ τῶν ἐθνῶν ὕστερον πιστεύ-
 σαντες. πῶς δὲ οὗτοι εὐθὺς πάλιν ἀποστέλλονται μετὰ τὸ
 ἐπικαθεσθῆντα τὸν Ἰησοῦν εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα ἀναβιβηκέναι
 οὐκ ἀκίνδυνον εἰπεῖν, μυστικὸν γὰρ ἐχόμενον τῆς περὶ τῶν
 5 ἀγίων εἰς ἀγγέλους μεταβολῆς, ἀποσταλτομένους κατὰ
 τὸν μετὰ τοῦτον αἰῶνα, παραπλησίως τοῖς εἰς διακονίαν
 ἀποστελλομένοις λειτουργικοῖς πνεύμασι διὰ τοὺς κατὰ γε cf. He i 14
 ταῦτα μέλλοντας κληρονομεῖν ζωὴν αἰώνιον. εἰ δὲ ἡ ὄνος
 καὶ ὁ πῶλος τὰ παλαιὰ καὶ τὰ καινὰ εἴη γράμματα, οἷς ὁ
 10 λόγος ὀχεῖται τοῦ θεοῦ, οὐ πάνυ τι χαλεπὸν ἔσται παρα-
 στήσαι πῶς ἀποστέλλονται τοῦ λόγου ἐν αὐτοῖς φανέντος,
 οὐ μένουσι μετὰ τὸ εἰσελθεῖν εἰς Ἱεροσόλυμα τὸν λόγον ἐν
 τοῖς ἀποβεβληκόσι πάντας τοὺς πωλοῦντας καὶ ἀγοράζοντας
 λογισμούς. ἐγὼ δὲ οἶμαι μὴ μάτην κόμην τε εἶναι τὸν cf. Mt xxi 2
 15 τόπον τοῦτον, ὅπου ἦν ἡ δεδεμένη ὄνος καὶ ὁ πῶλος, καὶ
 τοῦτο ἀνώνυμον· κόμη γὰρ ὡς πρὸς τὸν ἐν οὐρανῷ πάντα
 κόσμον ἡ πᾶσα ἐστὶ γῆ, ὅπου ἐστὶν ἡ δεδεμένη ὄνος καὶ
 ὁ πῶλος, καὶ ἡ κόμη αὐτάρκως χωρὶς προσθήκης ἐτέρου
 ὀνόματος καλουμένη. ἀπὸ Βηθφαγῇ δὲ ὁ Ματθαῖος φησιν
 192 ἀποστέλλεσθαι τοὺς παραληψομένους τὴν ὄνον καὶ τὸν
 πῶλον, ἧτις τόπος ἦν ἱερατικὸς, οἶκος σιαγόνων ἐρμηνευό-
 μενος. καὶ ταῦτα μὲν κατὰ δύναμιν εἰς τὰ παρὰ τῷ Ματθαίῳ
 λεκτέον, τοῦ ὀλοκλήρου καὶ παρὰ ταῦτα ἀκριβεστέρου λόγου
 εὐκαιρότερον, ὅταν εἰς τὸ κατὰ Ματθαῖον ἡμῖν λέγειν δοθῇ,
 25 λεχθησομένου. ὁ δὲ Μάρκος καὶ ὁ Λουκᾶς πῶλον δεδε- cf. Mc xi 2;
 μένον, ἐφ' ὃν οὐδεὶς πω ἀνθρώπων ἐκάθισεν, εὐρῆσθαι φησι
 κατὰ τὴν πρόσταξιν τοῦ κυρίου ὑπὸ τῶν δύο μαθητῶν, ὄντινα
 λύσαντες ἤγαγον πρὸς τὸν κύριον. προστίθῃσι δὲ ὁ Μάρκος Mc xi 4
 ὅτι εὗρον τὸν πῶλον δεδεμένον πρὸς θύραν, ἔξω ἐπὶ τοῦ
 30 ἀμφόδου· τίς δὲ ἔξω; οἱ ἀπὸ τῶν ἐθνῶν, οἱ ἦσαν ξένοι τῶν Eph ii 12
 διαθηκῶν καὶ ἀλλότριοι τῆς ἐπαγγελίας τοῦ θεοῦ, ἐπὶ τοῦ
 ἀμφόδου καὶ οὐχὶ ὑπὸ στέγην ἢ οἰκίαν ἀναπανόμενοι, δεδε-
 μένοι ταῖς ἰδίαις ἁμαρτίαις καὶ λυόμενοι ὑπὸ τῆς προειρημένης
 διπλῆς ἐπιστήμης τῶν Ἰησοῦ γνωρίμων. οἱ δὲ δεσμοὶ τοῦ

- cf. Mc xi 2 δεδεμένον πώλου, καὶ αἱ ἁμαρτίαι περὶ τὸν ὑγιῇ γεγενημέναι λόγον ἐλεγχόμεναι ὑπ' αὐτοῦ, θύρας τυγχάνοντος ζωῆς, πρὸς ἐκείνην λέγω δὴ τῆς θύρας ἦσαν οὐκ ἔνδον, ἀλλ' ἔξω· τάχα γὰρ ἔνδον τῆς θύρας δεσμός γενέσθαι τῆς κακίας οὐ δύναται.
- cf. Mc xi 5 ἐστήκασι δέ τινες παρὰ τῷ δεδεμένῳ πώλῳ, ὡς ὁ Μάρκος 5 φησὶν, οἶμαι ὅτι οἱ δῆσαντες αὐτόν· ὡς Λουκᾶς ἀναγράφει,
- Lc xix 33 Εἶπαν οἱ κύριοι τοῦ πώλου πρὸς τοὺς μαθητάς· Τί λύετε τὸν πῶλον; κύριοι γὰρ οἱ ὑποτάξαντες καὶ δῆσαντες τὸν ἡμαρτη-
κότα παράνομοι, οἵτινες οὐ δύνανται ἀντιβλέψαι τῷ ἀληθῶς
κυρίῳ ἀφέλκοντι τοῦ δεσμοῦ αὐτῶν τὸν πῶλον. ὅτι οὖν 10
φασιν οἱ μαθηταί· Ὁ κύριος αὐτοῦ χρεῖαν ἔχει· μηδὲν
δυνηθέντων τῶν πονηρῶν κυρίων ἀποκρίνασθαι, ἀγουσι πρὸς
τὸν Ἰησοῦν τὸν πῶλον γυμνόν, ἐπιρρίπτουσι τὸν ἴδιον
κόσμον, ἵνα τοῖς ἐπιβληθεῖσι τῶν μαθητῶν ἱματίοις ἐπι-
καθεσθεῖς ὁ κύριος ἀναπαύσῃται. 15
31. Τὰ δὲ λοιπὰ ἐκ τῶν εἰρημένων παρὰ τῷ Ματθαίῳ
Mc xi 15 οὐ πάντι ἐστὶ ἀσαφὴς, τίνα τρόπον ἔρχονται εἰς Ἱεροσό-
λυμα, καὶ εἰσελθὼν εἰς τὸ ἱερὸν ἤρξατο ἐκβάλλειν τοὺς
Lc xix 41, 45 πωλοῦντας καὶ ἀγοράζοντας ἐν τῷ ἱερῷ· ἢ Ὡς ἤγγισεν,
ἰδὼν τὴν πόλιν ἔκλαυσεν ἐπ' αὐτήν· καὶ εἰσελθὼν εἰς τὸ 20
ἱερὸν ἤρξατο ἐκβάλλειν τοὺς πωλοῦντας. ἐν οἷς μὲν γὰρ
τῶν ἐχόντων τὸ ἱερὸν ἐν αὐτοῖς ἐκβάλλει πάντας τοὺς
πωλοῦντας καὶ ἀγοράζοντας ἐν τῷ ἱερῷ· ἐν ἑτέροις δὲ μὴ
σφόδρα πειθομένοις τῷ λόγῳ τοῦ θεοῦ μόνον τὴν ἀρχὴν
ποιεῖται τοῦ ἐκβάλλειν τοὺς πωλοῦντας καὶ ἀγοράζοντας. 25
τρίτῳ δὲ εἰσι παρὰ τούτους, ἐν οἷς ἤρξατο ἐκβάλλειν μόνους
τοὺς πωλοῦντας, οὐχὶ δὲ καὶ τοὺς ἀγοράζοντας. οἱ δὲ παρὰ 193
cf. Jo ii 15 τῷ Ἰωάννῃ πάντες ἅμα τοῖς προβάτοις καὶ τοῖς βοῦσι τῷ
πλακέντι ἐκ σχοινίων φραγελλίῳ ἐκβάλλονται. ἐπίστησον
δὲ ἐπιμελῶς εἰ δυνατόν ὡς τὰς γε ἐναλλαγὰς τῶν γεγραμ-
μένων καὶ τὰς διαφωνίας διαλύεσθαι παρὰ τὸν τῆς ἀναγωγῆς
τρόπον, ἐκάστου τῶν εὐαγγελιστῶν διαγράφοντος διαφόρους

τοῦ λόγου ἐνεργείας, ἐν διαφόροις ἤθεσι ψυχῶν οὐ τὰ αὐτὰ ἀλλὰ τινα παραπλήσια ἐπιτελούσας. καὶ ἡ δοκοῦσα δὲ διακοπὴ τῶν εἰς Ἱεροσόλυμα ἀνόδων τοῦ Ἰησοῦ παρὰ τῷ τῷ ἐν χερσὶν εὐαγγέλιον ἀναγράψαντι ἐτέρως παρὰ τοὺς τρεῖς, 5 ὡς ἐξεθέμεθα τὰς λέξεις αὐτῶν, οὕτω μόνως σώζεσθαι δύναται· τοῖς παραπλησίοις πράγμασιν ἐπιπεσόντος τοῦ Ἰωάννου ἀντὶ τῶν κοπτομένων ἀπὸ τῶν δένδρων κλάδων, ἢ στιβάδων ἐκ τῶν ἀγρῶν, καὶ στρωννυμένων ἐν τῇ ὁδῷ βατα τῶν φοινίκων εἰληφέναι, λέγοντος τὸν πολὺν ἐξεληλυθέναι Jo xii 12 f. 10 εἰς τὴν ἑορτὴν ὄχλον, καὶ ἐξεληλυθέναι εἰς ἀπάντησιν αὐτῷ κεκραγότα· Εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι κυρίου, καὶ ὁ βασιλεὺς τοῦ Ἰσραὴλ. πλὴν οὗτος ὑπ' αὐτοῦ φησι τοῦ Ἰησοῦ εὐρίσκεσθαι τὸ ὄναριον, ἐφ' ὃ καθέζεται ὁ χριστὸς, cf. Jo xii 14 πλέον τι περὶ τούτου τροπικώτερον δηλουμένου ὀναρίου 15 παριστὰς, μείζονα εὐεργεσίαν χωρήσαντος τὴν οὐκ ἀπὸ Gal i 1 ἀνθρώπων οὐδὲ δι' ἀνθρώπων, ἀλλὰ διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ. οὐδὲ Ἰωάννης δὲ αὐτολεξεῖ τὸ προφητικὸν ἐξέθετο, ἀλλ' αὐτ' αὐτοῦ τό· Μὴ φοβοῦ, θύγατερ Σιών· ἰδοὺ ὁ βασιλεὺς σου cf. Jo xii 15; Zech ix 9 ἔρχεται καθήμενος ἐπὶ πῶλον ὄνου· ἀντὶ τοῦ· Ἐπιβεβηκὼς 20 ἐπὶ ὑποζύγιον καὶ πῶλον νέον. τὸ δέ· Μὴ φοβοῦ, ἡ θυγάτηρ Σιών· οὐδ' ὅλως εἴρηται.

32. Πλὴν ἴδωμεν ὑπὸ πάντων ἐκτεθέντος τοῦ προφη-
τικῷ λόγῳ, εἰ μὴ χαίρειν σφόδρα θυγατέρα Σιών ἀναγκαῖον,
τὴν δὲ κρείττονα ταύτης θυγατέρα Ἱερουσαλὴμ οὐ μόνον 25 χαίρειν σφόδρα ἀλλὰ καὶ κηρύσσειν δεῖ, τοῦ βασιλέως αὐτῆς ἐρχομένου τοῦ δικαίου καὶ σώζοντος καὶ πράου, διὰ τοῦ ἐπιβεβηκέναι τῷ ὑποζυγίῳ καὶ τῷ νέῳ πώλῳ. πᾶς γοῦν ὁ δεξιόμενος αὐτὸν οὐκέτι φοβηθήσεται τοὺς τῶν ἑτεροδόξων ὥπλισμένους τοῖς πιθανοῖς λόγοις, ἄρματα Ἐφραΐμ λεγόμενα 30 ὑπὸ τοῦ κυρίου ἐξολοθρευόμενα, οὐδὲ τὸν ψευδῆ ἵππον εἰς σωτηρίαν, θηλυμανὴ ἐπιθυμίαν τοῖς αἰσθητοῖς οἰκειομένην, cf. Ps xxxii (xxxiii) 17

καὶ πολλοὺς τῶν ἐν Ἱερουσαλήμ οἰκεῖν θελοντῶν καὶ τῷ
 ὑγιεὶ λόγῳ προσέχειν βλάπτοντα. ἔστι δὲ χαίρειν ἄξιον
 ἐπὶ τῷ ἐξολοθρεῦσθαι ὑπὸ τοῦ ὀχουμένου τῷ ὑποζυγίῳ καὶ
 cf. Eph vi 16 τῷ νέῳ πῶλῳ πᾶν τόξον πολεμικόν, οὐκέτι τῶν πετυρωμένων
 βελῶν τοῦ ἐχθροῦ κατισχυόντων τοῦ παραδεξαμένου τὸν 194
 cf. Zech ix 10 Ἰησοῦν εἰς τὸ ἑαυτοῦ ἱερόν. ἔσται δὲ καὶ πλῆθος μετὰ
 εἰρήνης ἀπὸ τῶν ἐθνῶν ἐν τῇ Ἱερουσαλήμ τοῦ σωτῆρος
 Ps lxxiii
 (lxxiv) 13 ἐπιδημία, ἄρχοντος τῶν ὕδατων, ἵνα συντρίψῃ τὰς κεφαλὰς
 τῶν δρακόντων ἐπὶ τοῦ ὕδατος, καὶ πατήσωμεν τὰ κύματα
 cf. Zech ix 10 τῆς θαλάσσης, φθάνοντες ἕως τῶν διεκβολῶν πάντων τῶν 10
 ἐπὶ γῆς ποταμῶν. ὁ μέντοι γε Μάρκος περὶ τῆς ὄνου 10
 γράφων εἰρῆσθαι ὑπὸ τοῦ κυρίου· Ἐφ' ὃν οὐδεὶς οὐπω
 ἀνθρώπων ἐκάθισε· δοκεῖ μοι αἰνίττεσθαι τὸ μηδέπω ποτὲ
 λόγῳ ὑποτεταχέναι ἑαυτοὺς πρὸ τῆς Ἰησοῦ ἐν αὐτοῖς ἐπι-
 δημίας τοὺς ὕστερον πεπιστευκότας. τάχα γὰρ ἀνθρώπων 15
 μὲν οὐδεὶς πω καθίσας ἐπὶ τὸν πῶλον ἦν, θηρίων δὲ ἡ τῶν
 ἄλλοτρίων τοῦ λόγου δυνάμεων τινες ἐπεκάθισαν, ἐπεὶ ὁ
 πλοῦτος τῶν ἀντικειμένων δυνάμεων καὶ παρὰ τῷ προφήτῃ
 Ἡσαΐα ἐπὶ ὄνων φέρεσθαι καὶ καμήλων λέγεται διὰ τούτων·
 Is xxx 6 Ἐν τῇ θλίψει καὶ τῇ στενοχωρίᾳ λέων καὶ σκύμνος, ἐκεῖθεν 20
 καὶ ἔκγονα ἀσπίδων πετομένων, οἱ ἔφερον ἐπὶ ὄνων καὶ
 καμήλων τὸν πλοῦτον αὐτῶν. πυστέον δὲ ἄλιν τῶν ψιλῇ
 τῇ λέξει προσεχόντων εἰ μὴ κατ' αὐτοὺς ματαιῶς ἂν δόξαι 30
 Mc xi 2 γεγράφθαι τό· Ἐφ' ὃν οὐδεὶς οὐπω ἀνθρώπων ἐκάθισε. τίς
 γὰρ παρὰ ἄνθρωπον καθέζεται ἐπὶ πῶλον; καὶ ταῦτα μὲν τὰ 25
 ἡμέτερα.

33. (19) Ἰδωμεν δὲ καὶ τὰ Ἡρακλέωνος, ὃς φησι τὴν
 εἰς Ἱεροσόλυμα ἄνοδον σημαίνειν τὴν ἀπὸ τῶν ὑλικῶν εἰς
 τὸν ψυχικὸν τόπον, τυγχάνοντα εἰκόνα τῆς Ἱερουσαλήμ,
 Jo ii 14 ἀνάβασιν τοῦ κυρίου. τὸ δέ· Εὗρεν ἐν τῷ ἱερῷ· καὶ οὐχὶ 30
 προνάφ, οἶεται εἰρῆσθαι ὑπὲρ τοῦ μὴ τὴν κλήσιν μόνην
 νοηθῆναι τὴν χωρὶς πνεύματος βοηθεῖσθαι ὑπὸ τοῦ κυρίου·

1, 2 τὸν ὑγιεὶ λόγον
 28 εἰς 1^ο] om. σημαίνει

21 ἔκγονο πετόμενα· ὧν
 31 προνάφ] τῶν ἄνω

ἡγείται γὰρ τὰ μὲν ἅγια τῶν ἀγίων εἶναι τὸ ἱερὸν, εἰς ᾧ
 μόνος ὁ ἀρχιερεὺς εἰσίοι, ἔνθα οἶομαι αὐτὸν λέγειν τοὺς cf. Heb ix 7
 πνευματικούς χωρεῖν· τὰ δὲ τοῦ προνάου, ὅπου καὶ οἱ
 Λευῖται, σύμβολον εἶναι τῶν ἔξω τοῦ πληρώματος ψυχικῶν
 5 εὐρισκομένων ἐν σωτηρίᾳ. πρὸς τούτοις τοὺς εὐρισκόμενους cf. Jo ii 14
 ἐν τῷ ἱερῷ, πωλοῦντας βόας καὶ πρόβατα καὶ περιστεράς,
 καὶ τοὺς καθημένους κερματιστὰς ἐξεδέξατο λέγεσθαι ἀντὶ
 τῶν μηδὲν χάριτι διδόντων, ἀλλ' ἐμπορίαν καὶ κέρδος τὴν
 τῶν ξένων εἰς τὸ ἱερὸν εἰσοδὸν νομιζόντων, τοῦ ἰδίου κέρδους
 10 καὶ φιλαργυρίας ἕνεκεν τὰς εἰς τὴν λατρείαν τοῦ θεοῦ θυσίας
 χορηγοῦντων. καὶ τὸ φραγέλλιον δὲ πεποιῆσθαι ἐκ σχοινίων cf. Jo ii 15
 ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ, οὐχὶ παρ' ἄλλου λαβόντος ἰδιοτρόπως
 ἀπαγγέλλει, λέγων τὸ φραγέλλιον εἰκόνα τυγχάνειν τῆς
 195 δυνάμεως καὶ ἐνεργείας τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐκφυσῶντος
 15 τοὺς χείρονας, καὶ φησι τὸ φραγέλλιον καὶ τὸ λίνον καὶ τὴν
 σινδόνα, καὶ ὅσα τοιαῦτα, εἰκόνα τῆς δυνάμεως καὶ τῆς
 ἐνεργείας εἶναι τοῦ ἁγίου πνεύματος. ἔπειτα ἑαυτῷ προσ-
 εἴληφε τὸ μὴ γεγραμμένον, ὡς ἄρα εἰς ξύλον ἐδέδετο τὸ
 φραγέλλιον· ὅπερ ξύλον τύπον ἐκλαβὼν εἶναι τοῦ σταυροῦ
 20 φησι· Τούτῳ τῷ ξύλῳ ἀνηλῶσθαι καὶ ἠφανίσθαι τοὺς κυ-
 βευτὰς ἐμπόρους καὶ πᾶσαν τὴν κακίαν. καὶ οὐκ οἶδ' ὅπως
 φλυαρῶν φησιν ἐκ δύο τούτων πραγμάτων φραγέλλιον
 κατασκευάζεσθαι, ζητῶν τὸ ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ γεγόμενον· Οὗ
 γὰρ ἐκ δέρματος, φησὶ, νεκροῦ ἐποίησεν αὐτὸ, ἵνα τὴν
 25 ἐκκλησίαν κατασκευάσῃ οὐκ ἐτι ληστῶν καὶ ἐμπόρων σπή- cf. Mt xxi 13
 λαιον, ἀλλὰ οἶκον τοῦ πατρὸς αὐτοῦ. λεκτέον δὲ τὸ
 ἀναγκαϊότατον περὶ τῆς θεότητος καὶ ἐκ τῶν ῥητῶν τούτων
 πρὸς αὐτόν. εἰ γὰρ τὸ ἐν Ἱεροσολύμοις ἱερὸν οἶκον τοῦ
 ἰδίου πατρὸς φησιν εἶναι ὁ Ἰησοῦς, τοῦτο δὲ τὸ ἱερὸν εἰς
 30 δόξαν τοῦ κτίσαντος τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν γέγονε, πῶς
 οὐκ ἄντικρυς διδασκόμεθα μὴ ἑτέρου τινὸς νομίζειν υἱὸν εἶναι
 παρὰ τὸν ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς, τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ;

11, 13, 15, 19, 22 φραγέλλιον

34. Εἰς τοῦτον οὖν τὸν οἶκον τοῦ πατρὸς Ἰησοῦ, ὡς οἶκον τυγχάνοντα τῆς προσευχῆς, καὶ οἱ τοῦ χριστοῦ ἀπόστολοι, ὡς ἐν ταῖς Πράξεσιν αὐτῶν εὑρομεν, ὑπὸ τοῦ ἀγγέλου
 Act v 20
 cf. Act iii 2 κελεύονται πορευθέντες στήναι καὶ λαλεῖν τῷ λαῷ πάντα τὰ ῥήματα τῆς ζωῆς ταύτης. ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς ὥραίας πύλης 5 ἐκείσε προσεύξασθαι ὡς εἰς οἶκον προσευχῆς προσέρχονται, οὐκ ἂν τοῦτο ποιήσαντες, εἰ μὴ τὸν αὐτὸν ἤδεσαν θεὸν τῷ ὑπὸ τῶν ἐκθιαζόντων τὸν ναὸν ἐκείνον προσκυνουμένῳ.
 Act v 29 f. διόπερ καὶ λέγουσιν οἱ πειθαρχοῦντες θεῷ μᾶλλον ἢ ἀνθρώποις Πέτρος καὶ οἱ ἀπόστολοι· Ὁ θεὸς τῶν πατρῶν ἡμῶν 10 ἤγειρεν Ἰησοῦν, ὃν ὑμεῖς διεχειρίσασθε κρεμάσαντες ἐπὶ ξύλου· οὐ γὰρ ὑπ' ἄλλου ἴσασιν ἐκ νεκρῶν ἐγγεγερμένον Ἰησοῦν θεοῦ ἢ τούτων πατέρων, ὃν καὶ ὁ χριστὸς δοξάζων
 cf. Mt xxii 32 θεὸν τοῦ Ἀβραὰμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ φησιν εἶναι, οὐκ ὄντων νεκρῶν ἀλλὰ ζώντων. πῶς δὲ καὶ οἱ μαθηταί, εἰ μὴ 15 τοῦ αὐτοῦ θεοῦ θεῷ τοῦ χριστοῦ ὁ οἶκος ἦν, ἐμέμνητο ἂν τοῦ ἐν ξῇ εἰρημένου ψαλμῷ· Ὁ ζῆλος τοῦ οἴκου σου καταφάγεται με· οὕτω γὰρ κείται ἐν τῷ προφῆτῃ καὶ οὐχί Κατέφαγέ με. ζηλοὶ δὲ μάλιστα ὁ χριστὸς τὸν ἐν ἐκάστῳ ἡμῶν οἶκον τοῦ θεοῦ, μὴ βουλόμενος αὐτὸν εἶναι οἶκον 20 ἐμπορίου, μηδὲ τὸν οἶκον τῆς προσευχῆς ληστών σπήλαιον, ἅτε θεοῦ ζηλωτοῦ υἱὸς ὢν, ἐὰν εὐγνωμονέστερον ἀκούωμεν 196 τῶν τοιούτων ἀπὸ τῶν γραφῶν φωνῶν, κατὰ μεταφορὰν εἰρημένων ἀπὸ τῶν ἀνθρωπίνων εἰς παράστασιν τοῦ μηδὲν ἀλλότριον βούλεσθαι τὸν θεὸν ἐπιμίγνυσθαι τοῦ βουλήματος 25 αὐτοῦ τῇ ψυχῇ πάντων μὲν ἀνθρώπων, ἐξαιρέτως δὲ τῶν τὰ τῆς θειοτάτης πίστεως παραδέξασθαι θελόντων. πλὴν τὸν ξῇ ψαλμὸν, ἔχοντα τό· Ὁ ζῆλος τοῦ οἴκου σου καταφάγεται με· καὶ μετ' ὀλίγα· Ἔδωκαν εἰς τὸ βρῶμά μου χολήν, καὶ εἰς τὴν δίψαν μου ἐπότισάν με ὄξος· ἀμφότερα ἐν τοῖς 30 εὐαγγελίοις ἀναγεγραμμένα, ιστέον ἐκ προσώπου λέγεσθαι τοῦ χριστοῦ, οὐδεμίαν ἐμφαίνοντα τοῦ λέγοντος προσώπου

1 τοῦτον οὖν] τοιοῦτον

26, 27 τὰ τῆς] om.

27 τὸν] τῶν

μεταβολήν. σφόδρα δὲ ἀπαρατηρήτως ὁ Ἑρακλέων οἶεται
 τό· Ὁ ζήλος τοῦ οἴκου σου καταφάγεται με· ἐκ προσώπου Pslxviii(lxix)
 τῶν ἐκβληθέντων καὶ ἀναλωθέντων ὑπὸ τοῦ σωτῆρος δυνά-¹⁰
 μewn λέγεσθαι, μὴ δυνάμενος τὸν εἰρμὸν τῆς ἐν τῷ ψαλμῷ
 5 προφητείας τηρῆσαι νοούμενον ἐκ προσώπου τῶν ἐκβλη-
 θέντων καὶ ἀναλωθέντων δυνάμειν λέγεσθαι. ἀκόλουθον
 δέ ἐστι κατ' αὐτὸν καὶ τό· Ἔδωκαν εἰς τὸ βρωμά μου χολήν· Pslxviii(lxix)
 ἀπ' ἐκείνων λέγεσθαι ἐν τῷ αὐτῷ ἀναγεγραμμένον ψαλμῷ·²²
 ἀλλ', ὡς εἰκὸς, ἐτάραξεν αὐτὸν τό· Καταφάγεται με· ὡς μὴ
 10 δυνάμενον ὑπὸ Χριστοῦ ἀπαγγέλλεσθαι, οὐχ ὁρῶντα τὸ ἔθος
 τῶν ἀνθρωποπαθῶν περὶ θεοῦ καὶ Χριστοῦ λόγων.

35. (20) Ἀπεκρίθησαν οὖν οἱ Ἰουδαῖοι καὶ εἶπάν Jo ii 18 f.
 αὐτῷ Τί σήμερον δεικνύεις ἡμῖν, ὅτι ταῦτα ποιεῖς;
 ἀπεκρίθη Ἰησοῦς καὶ εἶπεν αὐτοῖς Λύσατε τὸν ναὸν
 15 τοῦτον καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐγερῶ αὐτόν. Οἱ σωματι-
 κοὶ καὶ τοῖς αἰσθητοῖς φίλοι δοκοῦσί μοι νῦν διὰ τῶν Ἰουδαίων
 δηλοῦσθαι, οἵτινες ἐπὶ τοῖς ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ ἀπελαινόμενοις, cf. Jo ii 16
 ποιοῦσιν οἶκον ἐμπορίου τὸν οἶκον τοῦ πατρὸς, ἀγανακτοῦντες
 πράγμασιν ὑπ' αὐτοῦ περιεπομένοις ἀπαιτοῦσι σημεῖον, καθὼ
 20 σημεῖον πρεπόντως φανήσεται ὁ λόγος, ὃν μὴ παραδέχονται
 ἐκείνοι, ταῦτα ποιῶν. συνάπτων δὲ ὁ σωτὴρ ὡς ἓνα τῷ
 περὶ τοῦ ἱεροῦ ἐκείνου τὸν περὶ τοῦ ἰδίου σώματος λόγον,
 ἀποκρίνεται πρὸς τό· Τί σημεῖον δεικνύεις, ὅτι ταῦτα ποιεῖς;
 τό· Λύσατε τὸν ναὸν τοῦτον καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐγερῶ
 25 αὐτόν· εἰ γὰρ καὶ μυρία ὅσα σημεῖα ἄλλα δεικνύει οἷός τε
 ἦν, ἀλλ' οὐτι γὰρ πρὸς τό· Ὅτι ταῦτα ποιεῖς; τὰ δὲ κατὰ τὸν
 ναὸν πρεπόντως ἀντὶ τῶν ἐτέρων παρὰ τὸν ναὸν σημείων
 197 ἀπεκρίνατο. ἀμφοτέρα μέντοι γὰρ, τό τε ἱερὸν καὶ τὸ σῶμα
 τοῦ Ἰησοῦ, κατὰ μίαν τῶν ἐκδοχῶν τύπος μοι εἶναι φαίνεται
 30 τῆς ἐκκλησίας, τῷ ἐκ λίθων ζώντων οἰκοδομῆσθαι αὐτὴν, 1 Pe ii 5
 οἶκον πνευματικὸν εἰς ἱεράτευμα ἁγίον γινομένην, ἐποικοδο-

16 διὰ] δὴ
 22 τὸν] τοῦ

19 αὐτῶν
 26 γὰρ] σε δὲ] om.

21 τῷ] τὸν
 30 τῷ] τὸ

- Eph ii 20 μουμένην ἐπὶ τῷ θεμελίῳ τῶν ἀποστόλων καὶ προφητῶν, ὄντος ἀκρογωνιαίου Χριστοῦ Ἰησοῦ, χρηματίζουσιν ναόν.
- i Co xii 27 διὰ δὲ τοῦ· Ὑμεῖς δέ ἐστε σῶμα Χριστοῦ, καὶ μέλη ἐκ μέρους· καὶ λύεσθαι δὲ ἢ τῶν λίθων τοῦ ναοῦ ἁρμονία δοκῇ
- Ps xxi (xxii) 15 ἢ διασκορπίζεσθαι, ὡς ἐν κα΄ ψαλμῷ γέγραπται, πάντα τὰ 5
 οὐτὰ τοῦ χριστοῦ ὑπὸ τῶν ἐν διωγμοῖς καὶ θλίψεσιν ἐπι-
 βουλῶν, ἀπὸ τῶν προσπολεμούντων τῇ ἐνότητι τοῦ ναοῦ ἐν
 διωγμοῖς, ἐγεροθήσεται ὁ ναὸς καὶ ἀναστήσεται τὸ σῶμα τῇ
 τρίτῃ ἡμέρᾳ μετὰ τὴν ἐνεστηκυῖαν ἐν αὐτῷ κακίας ἡμέραν
- cf. Ap xxi 1 καὶ τὴν μετὰ ταύτην τῆς συντελείας· τρίτῃ γὰρ ἐν τῷ καινῷ 10
 cf. Ez xxxvii 11 οὐρανῷ καὶ καινῇ γῇ ἐνστήσεται, ὅτε τὰ οὐτὰ ταῦτα, πᾶς
 οἶκος Ἰσραὴλ, ἐν τῇ μεγάλῃ κυριακῇ ἐγεροθήσεται τοῦ
 θανάτου νενικημένου· ὥστε καὶ τὴν γενομένην ἀνάστασιν τοῦ
 χριστοῦ ἀπὸ τοῦ κατὰ τὸν σταυρὸν πάθους περιέχειν μυστή-
 ριον τῆς ἀναστάσεως τοῦ παντὸς Χριστοῦ σώματος. ὥσπερ 15
 δὲ ἐκεῖνο τὸ αἰσθητὸν τοῦ Ἰησοῦ σῶμα ἐσταύρωται καὶ
 τέθαπται καὶ μετὰ τοῦτο ἐγήγερται, οὕτως τὸ ὅλον τῶν
- cf. Gal ii 20 ἀγίων Χριστοῦ σῶμα Χριστῷ συνεσταύρωται καὶ νῦν οὐκέτι
 cf. Gal vi 14 ζῇ· ἕκαστος γὰρ τῶν ὡς Παῦλος ἐν οὐδενὶ ἄλλῳ καυχᾶται ἢ
 ἐν τῷ σταυρῷ τοῦ κυρίου ἡμῶν Χριστοῦ Ἰησοῦ, δι' οὗ αὐτὸς 20
 κόσμῳ ἐσταύρωται καὶ κόσμος αὐτῷ. οὐ μόνον οὖν Χριστῷ
 συνεσταύρωται καὶ κόσμῳ ἐσταύρωται, ἀλλὰ καὶ Χριστῷ
 συνθάπτεται· Συνετάφημεν γὰρ, φησὶ, τῷ χριστῷ, ὁ Παῦ-
 λος. καὶ ὥσπερ ἐν τινι ἀρραβῶνι ἀναστάσεως γενόμενος
 λέγει τὸ Συνανέστημεν αὐτῷ· ἐπεὶ ἐν καινότητι ζωῆς τινι 25
 περιπατεῖ, ὡς κατὰ τὴν ἐλπιζομένην μακαρίαν καὶ τελείαν
 ἀνάστασιν μηδέπω ἀναστὰς. ἤτοι οὖν νῦν μὲν ἐσταύρωται,
 μετὰ δὲ ταῦτα θάπτεται, ἢ νῦν θάπτεται καὶ ἀρθεὶς ἀπὸ τοῦ
 σταυροῦ, ποτὲ δὲ, καθὸ νῦν τέθαπται, ἀναστήσεται.
36. Μέγα δὲ ἐστὶ τὸ τῆς ἀναστάσεως καὶ δυσθεώρητον 30
 τοῖς πολλοῖς ἡμῶν μυστήριον, ὅπερ καὶ ἐν ἄλλοις πολλοῖς
 λέγεται τῶν γραφῶν τόποις, οὐχ ἥττον καὶ ἐν τῷ Ἐζεκιήλ

Ez xxxviii
1-4

5 σφόδρα ἐπὶ προσώπου τοῦ πεδίου, καὶ ἰδὼν, ξηρὰ σφόδρα.

καὶ εἶπε πρὸς μέ· Υἱὲ ἀνθρώπου, εἰ ζήσεται τὰ ὅσα ταῦτα;

198 καὶ εἶπα Κύριε, κύριε, σὺ ἐπίστη ταῦτα. καὶ εἶπε πρὸς μέ

Προφήτευσον ἐπὶ τὰ ὅστ'α ταῦτα, καὶ ἐρεῖς αὐτοῖς Τὰ ὅστ'α

Ez xxxvii 11

10 ἐλάλησε κύριος πρὸς με λέγων Υἱὲ ἀνθρώπου, τὰ ὅσα

ταῦτα πᾶς οἶκος Ἰσραὴλ ἐστι. καὶ αὐτοὶ λέγουσι Ξηρὰ

γέγονε τὰ ὅστᾱ ἡμῶν, ἀπόλωλεν ἡ ἐλπίς ἡμῶν, διαπεφωνή-

καμεν. ποίοις γὰρ ὅστοις λέγεται Ἀκούσατε λόγον κυρίου.

ὡς αἰσθανομένοις λόγου κυρίου, ἅτε οὖσιν οἴκῳ Ἰσραὴλ, ἡ

15 τῷ Χριστοῦ σώματι, περὶ οὗ ἔλεγεν ὁ κύριος· Διεσκορπίσθη Ps cxi (cxii)

¹⁵cf. Jo xix 36

δασθέντων, ἀλλὰ μηδὲ συντριβέντος τινὸς ἐξ αὐτῶν; ὅτε δὲ

γίνεται αὕτῃ ἡ ἀνάστασις τοῦ ἀληθινοῦ καὶ τελειοτέρου

Χριστοῦ σώματος, τότε τὰ μέλη τοῦ χριστοῦ τὰ νῦν, ὡς

20 πρὸς τὸ μέλλον, ξηρὰ ὅστᾱ συναχθήσεται, ὅστοῦν πρὸς cf. Ez xxxvii

ὁστούνη καὶ ἁρμονία πρὸς ἁρμονίαν, οὐδενὸς τῶν ἐστερημένων

ἁρμονίας καταντήσοντος εἰς τὸν τέλειον ἄνδρα, εἰς τὸ μέτρον

τῆς ἡλικίας τοῦ πληρώματος τοῦ σώματος τοῦ χριστοῦ.

cf. 1 Co xii

25 σώματος μελῶν πολλῶν ὄντων γινομένων ἐνὸς σώματος· τὴν ¹² cf. 1 Co xii

12 п.

ὁσφρόσεως τῶν συμπληρούντων ἰδίᾳ μὲν τὴν κεφαλὴν.

ἰδία δὲ τοὺς πόδας, καὶ τὰ λοιπὰ τῶν μελῶν τά τε ἄσθε-

γέστέρα καὶ τὰ ταπεινότερα καὶ ἀσγήμονα καὶ εὐσγήμονα

20 μόνον θεοῦ ἔστι ποιήσασθαι, ὃς συγκεράσει τὸ σῶμα, καὶ ²⁴ 1.

τότε μᾶλλον τοῦ νῦν τῷ ὑστεροῦντι περισσοτέραν διδόν

τιμήν, ἵνα μηδαμῶς ἡ στίγμα ἐν τῷ σώματι. ἀλλὰ τὸ αὐτὸ

4. *postscript*-online $\uparrow$ 8. *input*-in6 12. *merge*

cf. 1 Co xii 26 ὑπὲρ ἀλλήλων μεριμνῶσι τὰ μέλη, καὶ εἴ τινα εὐπάθειαν ἔχει μέλος, συνενπαθήσῃ πάντα τὰ μέλη, εἴτε δοξάζεται, συγχαίρῃ τὰ πάντα.

37. (21) Ταῦτά μοι οὐκ ἀλλοτρίως τοῦ ἱεροῦ καὶ τῶν ἀπ' αὐτοῦ ἐξελαυνομένων, περὶ οὗ λέγει ὁ σωτήρ· Ὁ ζῆλος 5 τοῦ οἴκου σου καταφάγεται με· εἰρήται, τῶν τε αἰτούντων σημεῖον Ἰουδαίων αὐτοῖς δειχθῆναι, καὶ τῆς τοῦ κυρίου πρὸς αὐτοὺς ἀποκρίσεως, συνάπτοντος τὸν τοῦ ναοῦ λόγον τῷ τοῦ ιδίου σώματος, καὶ φάσκοντος· Δύσατε τὸν ναὸν τοῦτον, καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐγερῶ αὐτόν. ἀπὸ γὰρ τούτου τοῦ ναοῦ 10 ὄντος σώματος Χριστοῦ δεῖ ἀπελαύνεσθαι ταῦτα τὰ ἄλογα καὶ ἐμπορικὰ, ἵνα μηκέτι οἶκος ἐμπορίου ᾗ. καὶ τοῦτον τὸν ναὸν λυθῆναι δεῖ ὑπὸ τῶν ἐπιβουλευόντων τῷ λόγῳ τοῦ θεοῦ, καὶ μετὰ τὸ λυθῆναι τῇ προειρημένη ἡμῖν τρίτῃ ἡμέρᾳ ἐγερθῆναι· ὅτε καὶ οἱ μαθηταὶ ὃ τε ἔλεγε πρὶν λυθῆναι τὸν 199 ναὸν τοῦ θεοῦ ὁ λόγος αὐτοῦ μνησθήσονται οὗ ἔλεγε καὶ πιστεύουσιν, τελειουμένης αὐτῶν μετὰ τῆς γνώσεως τότε καὶ τῆς πίστεως, οὗ τῇ γραφῇ μόνῃ ἀλλὰ καὶ τῷ λόγῳ ὃν εἶπεν ὁ Ἰησοῦς. καὶ ἕκαστος δὲ τῶν τοιῶνδε, Ἰησοῦ αὐτὸν καθαίροντος, ἀποθέμενος τὰ ἄλογα καὶ τὰ πωλοῦντα διὰ τὸν 20 τοῦ ἐν αὐτοῖς λόγου ζῆλον καταλυθήσεται, ἐπὶ τῷ ὑπὸ Ἰησοῦ ἐγερθῆναι οὐ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ, ὅσον ἐπὶ τῇ προκειμένη λέξει, οὐ γὰρ γέγραπται Δύσατε τὸν ναὸν τοῦτον καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἐγερῶ αὐτόν· ἀλλ'· Ἐν τρισὶν ἡμέραις. ἐγείρεται γὰρ ἢ τοῦ ναοῦ τῇ πρώτῃ μετὰ τὸ λυθῆναι ἡμέρᾳ καὶ τῇ δευτέρᾳ, 25 τελειοῦται δὲ αὐτοῦ ἡ ἔγερσις ἐν ὅλαις ταῖς τρισὶν ἡμέραις. διὰ τοῦτο καὶ γέγονεν ἀνάστασις καὶ ἔσται ἀνάστασις, εἴ γε cf. Ro vi 4 συνετάφημεν τῷ χριστῷ καὶ συνανέστημεν αὐτῷ. καὶ ἐπεὶ 1 Co xv 22 ff. οὐκ ἄρκεί εἰς τὴν ὅλην ἀνάστασιν τὸ Συνανέστημεν· Ἐν τῷ χριστῷ πάντες ζωοποιηθήσονται, ἕκαστος δὲ ἐν τῷ ἰδίῳ 30 τάγματι· ἀπαρχὴ Χριστὸς, ἔπειτα οἱ τοῦ χριστοῦ ἐν τῇ παρουσίᾳ αὐτοῦ, εἴτα τὸ τέλος. ἀναστάσεως γὰρ ἦν καὶ τὸ

14 ἡμέρᾳ] μετὰ
(sic)

17 πιστεύουσιν

18 οὐ τῇ γὰρ ἀφήμονη

ἐν τῇ πρώτῃ ἡμέρᾳ γενέσθαι ἐν τῷ παραδείσῳ τοῦ θεοῦ,
 ἀναστάσεως δὲ ὅτε φαινόμενός φησι· Μὴ μου ἄπτου, οὐπω Jo xxi 17
 γὰρ ἀναβέβηκα πρὸς τὸν πατέρα· τὸ δὲ τέλειον τῆς ἀνα-
 στάσεως ἦν ὅτε γίνεται πρὸς τὸν πατέρα. ἐπεὶ δὲ οἱ
 5 συγχρόμενοι ἐν τῷ περὶ πατρὸς καὶ υἱοῦ τόπῳ, συνάγοντες
 τό· Εὐρισκόμεθα δὲ καὶ ψευδομάρτυρες τοῦ θεοῦ, ὅτι ἐμαρ- I Co xv 15
 τυρήσαμεν κατὰ τοῦ θεοῦ ὅτι ἤγειρε τὸν χριστὸν, ὃν οὐκ
 ἤγειρε· καὶ τὰ τούτοις ὅμοια, δηλοῦντα ἕτερον εἶναι τὸν
 ἐγείραντα παρὰ τὸν ἐγγεγερμένον, καὶ τό· Λύσατε τὸν ναὸν Jo ii 19
 10 τοῦτον, καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐγερῶ αὐτόν· οἷον τὸ ἐκ τούτων
 παρίστασθαι μὴ διαφέρειν τῷ ἀριθμῷ τὸν υἱὸν τοῦ πατρὸς,
 ἀλλ' ἐν οὐ μόνον οὐσίᾳ ἀλλὰ καὶ ὑποκειμένῳ τυγχάνοντας
 ἀμφοτέρους, κατὰ τινας ἐπινοίας διαφόρους, οὐ κατὰ ὑπό-
 στασιν λέγεσθαι πατέρα καὶ υἱόν· λεκτέον πρὸς αὐτοὺς
 15 πρῶτον μὲν τὰ προηγουμένως κατασκευαστικά ῥητὰ τοῦ
 ἕτερον εἶναι τὸν υἱὸν παρὰ τὸν πατέρα, καὶ ὅτι ἀνάγκη τὸν
 υἱὸν πατρὸς εἶναι υἱόν, καὶ τὸν πατέρα υἱοῦ πατέρα. μετὰ
 δὲ τοῦτο οὐκ ἄτοπόν ἐστι τὸν ὁμολογοῦντα μηδὲν δύνασθαι
 ποιεῖν ἐὰν μὴ τι βλέπῃ τὸν πατέρα ποιοῦντα, καὶ λέγοντα cf. Jo v 19
 20 ὅτι ὅς' ἂν ὁ πατὴρ ποιῇ, ταῦτα ὁμοίως καὶ ὁ υἱὸς ποιεῖ, τὸν
 νεκρὸν ὅπερ τὸ σῶμα ἦν ἐγγεγερκέναι τοῦ πατρὸς αὐτῷ τοῦτο
 χαριζομένου, ὃν προηγουμένως λεκτέον ἐγγεγερκέναι τὸν
 χριστὸν ἐκ νεκρῶν. ὁ μέντοι γε Ἑρακλέων τό· Ἐν τρισί·
 200 φησὶν ἀντὶ τοῦ Ἐν τρίτῃ, μὴ ἐρευνήσας, καίτοι γε ἐπιστή-
 25 σας τῷ· Ἐν τρισί· πῶς ἐν τρισὶν ἡ ἀνάστασις ἐνεργεῖται
 ἡμέραις. ἔτι δὲ καὶ τὴν τρίτην φησὶ τὴν πνευματικὴν
 ἡμέραν, ἐν ἣ οἴονται δηλοῦσθαι τὴν τῆς ἐκκλησίας ἀνά-
 στασιν. τούτων δὲ ἀκόλουθόν ἐστι πρῶτην λέγειν εἶναι τὴν
 χοϊκὴν ἡμέραν καὶ τὴν δευτέραν τὴν ψυχικὴν, οὐ γεγενημένης
 30 τῆς ἐκκλησίας τῆς ἀναστάσεως ἐν αὐταῖς. ἔοικε μὲν τοίνυν
 τὰ ὑπὸ τῶν ἐν τῷ κατὰ Ματθαῖον καὶ Μάρκον ἀναγεγραμ-
 μένα εὐαγγελίῳ ψευδομαρτύρων, πρὸς τῷ τέλει τοῦ εὐαγγε-

λίον κατηγορούντων τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τὴν
 Jo ii 19, 21 ἀναφορὰν ἔχειν ἐπὶ τό· Λύσατε τὸν ναὸν τοῦτον καὶ γὰρ ἐν
 τρισὶν ἡμέραις ἐγερῶ αὐτόν. ὁ μὲν γὰρ ἔλεγε περὶ τοῦ ναοῦ
 τοῦ σώματος αὐτοῦ, οἱ δ' ὑπονοοῦντες περὶ τοῦ ἐκ λίθων
 οἰκοδομηθέντος ναοῦ λέγεσθαι τὰ ἐνταῦθα εἰρημένα ἔφασκον 5
 Mt xxvi 61 κατηγοροῦντες· Οὗτος ἔφη Δύναμαι καταλύσαι τὸν ναὸν τοῦ
 θεοῦ καὶ διὰ τριῶν ἡμερῶν αὐτὸν οἰκοδομήσαι· ἢ ὡς ὁ Μάρ-
 Mc xiv 58 κος· Ἡμεῖς ἠκούσαμεν αὐτοῦ λέγοντος ὅτι Ἐγὼ καταλύσω
 τὸν ναὸν τοῦτον τὸν χειροποίητον καὶ διὰ τριῶν ἡμερῶν
 ἄλλον ἀχειροποίητον οἰκοδομήσω· ὅτε καὶ ὁ ἀρχιερεὺς 10
 Mt xxvi 62 ἀναστὰς εἶπεν αὐτῷ Οὐδὲν ἀποκρίνη; τί οὗτοί σου κατα-
 μαρτυροῦσιν; ὁ δὲ Ἰησοῦς ἐσιώπα· ἢ ὡς ὁ Μάρκος φησί·
 Mc xiv 60 Καὶ ἀναστὰς ὁ ἀρχιερεὺς εἰς μέσον ἐπηρώτησε τὸν Ἰησοῦν
 λέγων Οὐκ ἀποκρίνη οὐδέν; τί οὗτοί σου καταμαρτυροῦσιν;
 ὁ δὲ ἐσιώπα καὶ οὐκ ἀπεκρίνατο οὐδέν. νομίζω δ' ἀναγκαίως 15
 καὶ ταῦτα παρατεθεῖσθαι τὴν ἀναφορὰν ἔχοντα ἐπὶ τὸ ἐν
 χερσὶ ῥητόν.

Jo ii 20 38. (22) Εἶπαν οὖν οἱ Ἰουδαῖοι Τεσσαράκοντα καὶ
 ἑξ ἔτεσιν ὠκοδομήθη ὁ ναὸς οὗτος, καὶ σὺ ἐν τρισὶν
 ἡμέραις ἐγερεῖς αὐτόν; Πῶς τεσσαράκοντα καὶ ἑξ ἔτεσιν 20
 ὠκοδομησθαί φασιν τὸν ναὸν οἱ Ἰουδαῖοι λέγειν οὐκ ἔχοντες,
 εἰ τῇ ἱστορίᾳ κατακολουθήσωμεν. γέγραπται γὰρ ἐν τῇ
 3 Reg v 17; τρίτῃ τῶν Βασιλειῶν ὡς Ἡτοίμασαν τοὺς λίθους καὶ τὰ
 vi 1—5 ξύλα τρισὶν ἔτεσιν· ἐν δὲ τῷ τετάρτῳ ἔτει, μηνὶ δευτέρῳ,
 βασιλεύοντος τοῦ βασιλέως Σαλομώντος ἐπὶ Ἰσραὴλ, ἐνετεί- 25
 λατο ὁ βασιλεὺς καὶ αἴρουσι λίθους μεγάλους τιμίους εἰς
 τὸν θεμέλιον τοῦ οἴκου καὶ λίθους ἀπελεκήτους. καὶ
 ἐπελέκησαν οἱ υἱοὶ Σαλομώντος καὶ οἱ υἱοὶ Χειράμ καὶ
 ἔβαλον αὐτοὺς ἐν τῷ τετάρτῳ ἔτει, καὶ ἐθεμελίωσαν τὸν
 οἶκον κυρίου ἐν μηνὶ Νεισᾶν καὶ τῷ δευτέρῳ μηνί· ἐν- 30
 δεκάτῳ ἐνιαυτῷ, μηνὶ Βαὰλ, ὃς ἦν μὴν ὄγδοος, συνετελέσθη 201

7 αὐτόν] Cod. Ven. τοῦτον 10 ἀχειροποιήτων 12 Μάρ-
 κος] Λουκάς 21 ὠκοδομήσαι λέγονται 24, 29 ἔτει] ἔτι
 31 ἐνιαυτῷ] ἐν ἑαυτῷ 25 Σολομώντος 28 Σαλωμώντος

- ὁ οἶκος εἰς πάντα λόγον αὐτοῦ καὶ εἰς πᾶσαν διάταξιν αὐτοῦ. ἵνα οὖν καὶ τὴν ἐτοιμασίαν αὐτοῦ συγκατατάξωμεν τῷ χρόνῳ τῆς οἰκοδομῆς, ἔνδεκα ἔτη τὰ πάντα οὐ συμπληροῦνται εἰς τὴν οἰκοδομὴν τοῦ ναοῦ. πῶς οὖν οἱ Ἰουδαῖοι cf. Jo ii 20
- 15 λέγουσι τεσσαράκοντα καὶ ἕξ ἔτεσιν ᾠκοδομήθη ὁ ναὸς οὗτος; εἰ μὴ ἄρα τις βιασάμενος φιλοτιμήσεται παραστήσαι τὸν τεσσαράκοντα καὶ ἕξ ἐτῶν πληρουμένων χρόνον, ἀφ' οὗ ὁ Δαβὶδ φησι πρὸς Νάθαν τὸν προφήτην, βουλευσάμενος περὶ τῆς οἰκοδομῆς τοῦ ναοῦ· Ἰδοῦ, ἐγὼ κατοικῶ 2 Reg vii 2
- 10 ἐν οἴκῳ κεδρίνῳ, καὶ ἡ κιβωτὸς τοῦ θεοῦ κάθηται ἐν μέσῳ τῆς σκηνῆς· εἰ γὰρ κεκώλυνται, ὡς ἀνὴρ αἱμάτων, cf. 1 Chron xxii 8; οἰκοδομήσαι αὐτὸν, ἔοικέ γε ἡσχολῆσθαι περὶ τὴν συναγωγὴν τῆς ὕλης τοῦ ναοῦ. φησὶ γοῦν ἐν τῇ πρώτῃ τῶν Παραλειπομένων Δαβὶδ ὁ βασιλεὺς πάσῃ τῇ ἐκκλησίᾳ· 2 Reg xvi 8
- 15 Σολομῶν ὁ υἱός μου, εἰς ὃν ἡρέτικεν αὐτὸν κύριος, νέος καὶ ἀπαλός, καὶ τὸ ἔργον μέγα, ὅτι οὐκ ἀνθρώπῳ οἰκοδομῇ ἀλλὰ κυρίῳ θεῷ. κατὰ πᾶσαν τὴν δύναμιν ἡτοίμακα εἰς οἶκον θεοῦ μου χρυσίον, ἀργύριον, χαλκὸν καὶ σίδηρον, ξύλα, λίθους Σοὸμ καὶ πληρώσεως, καὶ λίθους πολυτελείας
- 20 καὶ ποικίλους, καὶ πάντα λίθον τίμιον, καὶ Πάριον πολὺ. ἔτι ἐν τῷ εὐδοκῆσαί με ἐν οἴκῳ θεοῦ μου, ἔστι μοι ὁ περιπεποίημαι χρυσίον καὶ ἀργύριον, καὶ ἰδοῦ δέδωκα εἰς οἶκον κυρίου μου εἰς ὕψος, ἐκτὸς ὧν ἡτοίμασα εἰς τὸν οἶκον τῶν ἀγίων, τρισχίλια τάλαντα χρυσοῦ τοῦ ἐκ Σουφεῖρ,
- 25 καὶ ἑπτακισχίλια τάλαντα ἀργυρίου δοκίμου, ἐπαλειφῆναι ἐν αὐτοῖς τοὺς οἴκους τοῦ θεοῦ διὰ χειρὸς τεχνιτῶν. ἐβασίλευσε γὰρ ὁ Δαβὶδ ἐπτὰ ἔτη ἐν Χεβρων καὶ λγ' ἐν Ἱερουσαλήμ. ἐὰν οὖν τις δυνηθῇ ἀποδείξει τὴν ἀρχὴν τῆς περὶ τοῦ ναοῦ κατασκευῆς γεγονέναι, συνάγοντος αὐτοῦ
- 30 τὴν ἐπιτήδειον ὕλην ἀπὸ τοῦ ἐ' τῆς βασιλείας αὐτοῦ χρόνου, δυνήσεται βιασάμενος περὶ τῶν μς' ἐτῶν εἰπεῖν· ἄλλος δέ τις ἐρεῖ τὸν δεικνύμενον μὴ τὸν ὑπὸ Σολομῶντος ᾠκοδομημένον εἶναι, ἐκεῖνον γὰρ κατεστράφθαι κατὰ τοὺς τῆς

cf. 2 Esdr vi αἰχμαλωσίας χρόνους, ἀλλὰ τὸν ἐπὶ Ἑσδρα οἰκοδομηθέντα, περὶ οὗ οὐκ ἔχομεν τρανῶς τὸν τῶν τεσσαράκοντα καὶ ἑξ ἑτῶν ἀποδείξαι ἀληθεύμενον λόγον. ἔοικε δὲ καὶ κατὰ τὰ Μακκαβαϊκὰ πολλή τις ἀκαταστασία γεγονέναι περὶ τὸν λαὸν καὶ τὸν ναὸν, καὶ οὐκ οἶδα εἰ τότε ἀνψικοδομήθη 5 τοσούτοις ἔτεσιν ὁ ναός. ὁ μέντοι γε Ἑρακλέων μηδὲ 202 ἐπιστήσας τῇ ἱστορίᾳ φησὶ τὸν Σολομῶντα τεσσαράκοντα καὶ ἑξ ἔτεσι κατεσκευακέναι τὸν ναὸν, εἰκόνα τυγχάνοντα τοῦ σωτῆρος, καὶ τὸν 5' ἀριθμὸν εἰς τὴν ὕλην, τουτέστι τὸ πλάσμα, ἀναφέρει, τὸν δὲ τῶν τεσσαράκοντα, ὁ τετράς ἐστι, 10 φησὶν, ἡ ἀπρόσπλοκος, εἰς τὸ ἐμφύσημα καὶ τὸ ἐν τῷ ἐμφυσήματι σπέρμα. ὅρα δὲ εἰ δυνατόν τὸν μὲν μ' διὰ τὰ τέσσαρα τοῦ κόσμου στοιχεῖα ἐν τοῖς ἀγωνισμένοις εἰς τὸν ναὸν ἐγκατατασσόμενα λαμβάνειν, τὸν δὲ 5' διὰ τὸ τῇ ἑκτῇ ἡμέρᾳ γεγονέναι τὸν ἄνθρωπον. 15

Jo ii 21 f.

39. (23). Ἐκεῖνος δὲ ἔλεγε περὶ τοῦ ναοῦ τοῦ σώματος αὐτοῦ. ὅτε οὖν ἠγέρθη ἐκ νεκρῶν, ἐμνήσθησαν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ὅτι τοῦτο ἔλεγε, καὶ ἐπίστευσαν τῇ γραφῇ καὶ τῷ λόγῳ ὃν εἶπεν ὁ Ἰησοῦς. Εἰ τὸ σῶμα τοῦ Ἰησοῦ ναὸς αὐτοῦ εἶρηται, ζητῆσαι ἄξιον πότερον 20 ἀπλούστερον τοῦτο ἐκκληπτέον, ἢ ἕκαστον τῶν ἀναγεγραμμένων περὶ τοῦ ναοῦ φιλοτιμητέον ἀνάγειν εἰς τὸν περὶ τοῦ σώματος Ἰησοῦ λόγον, ἥτοι οὗ εἵληφεν ἐκ τῆς παρθένου, ἢ τῆς ἐκκλησίας σώματος αὐτοῦ λεγομένης εἶναι, 25 ὡς καὶ ἡμᾶς μέλη τοῦ σώματος αὐτοῦ παρὰ τῷ ἀποστόλῳ ὀνομάζεσθαι. ὁ μὲν οὖν τις πραγμάτων αὐτὸν ἀπαλλάττων τῷ ἀπογινώσκειν ἕκαστον δύνασθαι τῶν κατὰ τὸν ναὸν ἀναφέρειν ἐπὶ τὸ σῶμα, ὁποτέρως ἂν ἔχη ἐπὶ τὸ ἀπλούστερον καταφεύζεται, λέγων διὰ τοῦτο σῶμα ἐκατέρως 30 νοούμενον τὸν ναὸν ὀνομάσθαι, ἐπεὶ ὥσπερ ὁ ναὸς δόξαν εἶχε θεοῦ κατασκηνοῦσαν ἐν αὐτῷ, οὕτως εἰκόνα καὶ δόξαν θεοῦ ὑπάρχοντα τὸν πρωτότοκον πάσης κτίσεως, τὸ σῶμα

cf. Eph v 30

cf. Jo i 14:

cf. Col i 15

5 ἀνοικοδομήθη 19 εἰ] εἰς 21 ἐκκληπτέον] ἐκλεκτέον
28 ἀναφέρειν] ἀφερεῖν

ἢ τὴν ἐκκλησίαν ἀγαλματοφοροῦντα ναὸν εὐλόγως εἰρῆσθαι
 θεοῦ. ἡμεῖς δὲ τὸ μὲν περὶ ἐκάστου τῶν ἐν τῇ τρίτῃ τῶν
 Βασιλειῶν περὶ τοῦ ναοῦ εἰπεῖν δυσδιήγητον ὀρώντες καὶ
 πολλῶ τῆς λέξεως ἡμῶν μεῖζον, ἄλλως τε καὶ οὐ κατὰ τὴν
 5 παροῦσαν γραφὴν, ὑπερτιθέμεθα. πλὴν ἐν τοῖς τοιούτοις
 μάλιστα δὴ τὸ ὑπὲρ τὴν ἀνθρωπίνην εἶναι φύσιν καὶ κατὰ
 τὴν τοῦ θεοῦ σοφίαν τὸ ἴδιον τῆς θεοπνεύστου γραφῆς
 ἐμφαίνεσθαι πειθόμενοι, σοφίαν ἐν μυστηρίῳ τὴν ἀποκε- 1 Co ii 7 f.
 κρυμμένην, ἣν οὐδεὶς τῶν ἀρχόντων τοῦ αἰῶνος τούτου
 10 ἔγνωκε, παρίστασης, καὶ καταλαμβάνοντες ἐξαιρέτου πνεύ-
 ματος σοφίας ἑαυτοὺς δεομένους πρὸς τὸ τὰ τηλικαῦτα
 ἱεροπρεπῶς νοῆσαι, ὡς ἐνι μάλιστα δι' ὀλίγων τὴν περίνοιαν
 τῶν κατὰ τὸν τόπον διαγράψαι πειρασόμεθα, σῶμα τὴν
 ἐκκλησίαν καὶ οἶκον θεοῦ ἐκ λίθων ζώντων οἰκοδομούμενον, 1 Pe ii 5
 203 οἶκον πνευματικὸν εἰς ἱεράτευμα ἄγιον μανθάνοντες ἀπὸ
 τοῦ Πέτρου τυγχάνον, ὡς τὸν οἰκοδομοῦντα τὸν ναὸν υἱὸν
 Δαβὶδ κατὰ τοῦτο Χριστοῦ εἶναι τύπον, μετὰ τοὺς πολέμους cf. 3 Reg
 εἰρήνης βαθυτάτης γεγενημένης οἰκοδομοῦντα εἰς δόξαν τοῦ v 3 ff.
 θεοῦ τὸν ναὸν ἐν τῇ ἐπιγείῳ Ἱερουσαλὴμ, ἵνα μηκέτι παρὰ 4 Macc iii 20
 20 μετακινήσῃ πράγματι τῇ σκηνῇ λατρεία ἐπιτελῇται, ἕκαστον
 τῶν κατὰ τὸν ναὸν ἐπὶ τὴν ἐκκλησίαν ἀνάγειν πειρασό-
 μεθα. τάχα γὰρ ἂν πάντες οἱ ἐχθροὶ ὑποπόδιον γένωνται cf. 1 Co xv
 τῶν Χριστοῦ ποδῶν, καὶ ὁ ἔσχατος ἐχθρὸς θάνατος καταρ- 25 f.
 γηθῇ, ἡ τελειοτάτη εἰρήνη ἔσται ὅτε Χριστὸς ἔσται Σαλομῶν,
 25 ὅπερ ἐρμηνεύεται Εἰρηνικός, πληρουμένης τῆς προφητείας
 εἰς αὐτὸν λεγούσης· Μετὰ τῶν μισούντων τὴν εἰρήνην Ps cxix
 ἡμῖν εἰρηνικός. καὶ τότε ἕκαστος τῶν ζώντων λίθων κατὰ (cix) 6 f.
 τὴν ἀξίαν τοῦ ἐνταῦθα βίου ἔσται τοῦ ναοῦ λίθος, ὁ
 μὲν τις ἐν τῷ θεμελίῳ ἀπόστολος ἢ προφήτης βαστά- cf. Eph ii 20
 30 ζων τοὺς ἐπικειμένους, ὁ δὲ τις μετὰ τοὺς ἐν τῷ θε-
 μελίῳ ὑπὸ μὲν τῶν ἀποστόλων βασταζόμενος καὶ αὐτὸς
 σὺν τοῖς ἀποστόλοις συμβαστάζων τοὺς ὑποδεεστέρους· cf. 3 Reg vi
 καὶ ὁ μὲν τις ἔσται λίθος τῶν ἐνδοτάτων, ἐνθα ἡ κιβωτὸς 18, 26 (27)

καὶ τὰ Χερουβεὶν καὶ τὸ ἱλαστήριον· ἕτερος δὲ τοῦ περιβόλου, καὶ ἄλλος ἔτι ἔξω τοῦ περιβόλου τῶν Λευιτῶν καὶ ἱερέων λίθος τοῦ θυσιαστηρίου τῶν ὀλοκαρπωμάτων. τὴν δὲ περὶ τούτων οἰκονομίαν καὶ λειτουργίαν ἐγχειρισθήσονται ἄγιοι δυνάμεις, ἄγγελοι θεοῦ, αἱ μὲν τινες οὖσαι κυριότητες, ἡ θρόνοι, ἡ ἀρχαί, ἡ ἐξουσίαι, αἱ δὲ τούτοις ὑποταγμένοι, ὧν τύποι οἱ τρισχίλιοι καὶ ἑξακόσιοι ἄρχοντες ἐπιστάται, ἄρχοντες κατεσταμένοι ἐπὶ τῶν ἔργων τῶν Σαλομῶν, καὶ ἑβδομήκοντα χιλιάδες τῶν αἰρόντων ἄρσιν, καὶ αἱ τῶν λατόμων ὀγδοήκοντα χιλιάδες ἐν τῷ ὄρει, οἱ ποιοῦντες τὰ ἔργα καὶ ἐτοιμάσαντες τοὺς λίθους καὶ τὰ ξύλα. παρατηρητέον δὲ ὅτι οἱ μὲν ἀναγεγραμμένοι αἶρουν ἄρσιν ἑβδομάδος εἰςὶ συγγενεῖς· οἱ δὲ λατόμοι καὶ ἐκτυποῦντες τοὺς λίθους, πρὸς τὸ ἁρμονίους αὐτοὺς γενέσθαι τῷ ναῷ, ὀγδοάδι προσφκειῶνται· οἱ δὲ ἐπιστάται, ἑξακόσιοι τυγχάνοντες, τῷ τοῦ ἕξ τελείῳ ἀριθμῷ οἰοῦνται ἐαυτὸν πολυπλασιαζομένῳ συνάπτονται· τὰ μέντοι γε τῆς ἐτοιμασίας τῶν λίθων αἰρομένων καὶ εὐτρεπιζομένων εἰς τὴν οἰκοδομήν, τρισὶν ἔτεσιν ἐπιτελούμενα, ἐμφαίνειν μοι δοκεῖ τοῦ ἐν αἰωνίῳ τῇ τριάδι συγγενοῦς διαστήματος τὸν οἶον χρόνον. ταῦτα δὲ ἔσται ὅταν ἡ εἰρήνη τελειωθῇ μετὰ 204

ἔτη τῆς οἰκονομίας τῶν κατὰ τὴν ἀπ' Αἰγύπτου ἐξοδον πραγμάτων τετρακόσια καὶ τριάκοντα, καὶ τῶν κατὰ τὴν Αἴγυπτον οἰκονομηθέντων μετὰ υ' καὶ λ' ἔτη τῆς πρὸς τὸν Ἀβραὰμ ἀπὸ θεοῦ διαθήκης, ὡς εἶναι ἀπὸ τοῦ Ἀβραὰμ ἐπὶ τὴν ἀρχὴν τῆς οἰκοδομῆς τοῦ ναοῦ σαββατικούς ἀριθμούς δύο, τὸν ἑπτακόσια καὶ ἑβδομήκοντα, ὅτε καὶ ἐντελεῖται ὁ βασιλεὺς ἡμῶν ὁ χριστὸς ταῖς τῶν νωτοφόρων ἑβδομήκοντα χιλιάσιν μὴ τοὺς τυχόντας παραλαμβάνειν λίθους εἰς τὸν θεμέλιον τοῦ οἴκου, ἀλλὰ λίθους μεγάλους, τιμίους, ἀπελεκήτους, ἵνα πελεκηθῶσιν οὐχ ὑπὸ τῶν τυχόντων ἐρ-

cf. Eph i 21

cf. 3 Reg v
15 ff.

cf. 3 Reg vi 1

cf. 3 Reg v
15; vi 2

14 αὐτ
16 ἀριθμοῦ

15 forsan legendum τρεῖς χιλιάδες καὶ ἑξακόσιοι
24 υ' ἰϛ

γατῶν ἀλλ' ὑπὸ τῶν Σαλομῶντος υἱῶν· τοῦτο γὰρ ἐν τῇ
 τρίτῃ τῶν Βασιλείων γεγραμμένον εὗρομεν. τότε δὲ διὰ
 τὴν πολλὴν εἰρήνην καὶ ὁ τῆς Τύρου βασιλεὺς Χειράμ
 συνεργεῖ τῇ οἰκοδομῇ τοῦ ναοῦ, διδούς ἑαυτοῦ τοὺς υἱούς
 5 τοῖς υἱοῖς τοῦ Σαλομῶντος, συμπελεκᾶν τοὺς μεγάλους καὶ
 τιμίους λίθους τῷ ἁγίῳ καὶ αἰνετῷ τετάρτῳ ἔτει ἰδρυμένους
 εἰς τὴν θεμελίωσιν τοῦ οἴκου κυρίου. ὀγδοάδι μέντοι γε
 ἑτῶν συντελεῖται ὁ οἶκος τῷ ὀγδόῳ μηνὶ τοῦ ὀγδοοῦ ἔτους cf. 3 Reg vi
3 (38)
 ἀπὸ τῆς θεμελιώσεως.

10 40. (24) Οὐδὲν δὲ ἄτοπον ἔσται διὰ μέσου τοῖς μηδὲν
 πέρα τῆς ἱστορίας οἰομένοις διὰ τούτων δηλοῦσθαι δυσωπη-
 τικούς λόγους προσαγαγεῖν πρὸς τὸ ὡς πνεύματος γραμμά-
 των ζητῆσαι τοῦ πνεύματος νοῦν ἐν τούτοις ἄξιον. ἄρα γὰρ cf. 3 Reg vi
3 (v 32)
 οἱ τῶν βασιλείων υἱοὶ ἐσχόλαζον τῇ πελεκήσει τῶν μεγάλων

15 καὶ τιμίων λίθων, ἀναλαμβάνοντες τέχνην βασιλικῆς εὐ-
 205 γενείας ἀλλοτριᾶν; καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν νωτοφόρων καὶ cf. 2 Chr ii
2 (1)
 λατόμων καὶ ἐπιστατῶν, τοῦ γε χρόνου τῆς ἐτοιμασίας τῶν
 λίθων καὶ τῆς ἐπισημειώσεως τῶν ὁμοίων ὡς ἔτυχεν ἀναγέ-
 γραπται; ἐχρῆν δὲ τὸν ἅγιον ἐν εἰρήνῃ κατασκευαζόμενον cf. 3 Reg vi
12 (7)

20 οἶκον τῷ θεῷ ᾠκοδομῆσθαι χωρὶς σφύρας καὶ πελέκews καὶ
 παντὸς σιδηροῦ σκεύους, ἵνα μηδὲν ἀκολουθῇ θορυβῶδες ἐν
 τῷ ναῷ τοῦ θεοῦ. πάλιν δὲ ἀπορῶ πρὸς τοὺς τῇ λέξει
 δουλεύοντας πῶς δυνατόν ὀγδοήκοντα χιλιάδων λατόμων cf. 3 Reg v
15 (29);
vi 12 (7)
 τυγχανουσῶν λίθοις ἀκροτόμοις ἀργοῖς ᾠκοδομῆσθαι τὸν

25 οἶκον τοῦ θεοῦ, σφύρας καὶ πελέκews καὶ παντὸς σκεύους
 σιδηροῦ οὐκ ἀκουσθέντος ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ ἐν τῷ οἰκοδο-
 μείσθαι αὐτόν; ἀλλὰ μήποτε οἱ λατομούμενοι λίθοι ζῶντες
 ἀψοφητὶ καὶ ἀταράχως λατομοῦνται ἔξω τοῦ κατὰ τὸν ναόν,
 ἵνα ἔτοιμοι ἔλθωσιν ἐπὶ τὸ ἀρμόζον αὐτοῖς τῆς οἰκοδομῆς
 30 χωρίον. καὶ ἀνάβασις δέ τις περὶ τὸν οἶκον τοῦ θεοῦ μὴ
 γεγωνιωμένη, ἀνακλάσεις εὐθειῶν ἔχουσα. γέγραπται γάρ·
 Καὶ ἐλικτὴ ἀνάβασις εἰς τὸ μέσον, καὶ ἐκ τῆς μέσης ἐπὶ 3 Reg vi 13
(8)

τὰ τριώροφα· ἑλικοειδῇ γὰρ ἐχρῆν εἶναι τὴν ἐν τῷ ναῷ τοῦ
 θεοῦ ἄνοδον τῆς ἑλικος ἀναβάσει τὸν ἰσαίτατον κύκλον
 μιμουμένης. ἵνα δὲ οὗτος ὁ οἶκος βέβαιος ᾖ, ὡς ἐν
 cf. 3 Reg vi 15 (10) κάλλιστα οἰκοδομοῦνται ἔνδεσμοι αὐτῷ δι' ὅλου οἴκου πέντε
 ἐν πῆχει τὸ ὕψος, ἵνα ἡ ἀπὸ τῶν αἰσθητῶν ἐπὶ τὰς κα- 5
 λουμένας θείας αἰσθήσεις ἄνοδος δηλωθῇ ἐν ὕψει τυγχά-
 νουσα, πρὸς κατανόησιν τῶν νοητῶν. μακαριωτέρων δὲ
 cf. 3 Reg vi 17 (16) λίθων χωρίον ἔοικεν εἶναι τὸ καλούμενον Δαβεῖρ, ἔνθα ἡ
 κιβωτὸς τῆς διαθήκης τοῦ κυρίου ᾗ, ἢ οὕτως εἶπω, τὸ
 χειρόγραφον ἐτύγχανε τοῦ θεοῦ, αἱ πλάκες γεγραμμέναι 10
 3 Reg vi 21 (22) τῷ δακτύλῳ αὐτοῦ. ὁ δὲ οἶκος ὅλος χρυσοῦται. Ὅλον γὰρ,
 cf. 3 Reg vi 22 (23) φησὶ, τὸν οἶκον περιέχρισε χρυσῷ, ἕως συντελείας παντὸς
 τοῦ οἴκου. τὰ μέντοι δύο Χερουβείμ ἐν τῷ Δαβεῖρ ᾗ, ὅ-
 περ οὐ δεδύνηται ἐρμηνεύσαι κυρίως οἱ μεταλαμβάνοντες
 εἰς Ἑλληνισμόν τὰ Ἑβραίων. καταχρηστικώτερον δέ τινες 15
 ναὸν αὐτὸν εἰρήκασι, τοῦ ναοῦ τιμιώτερον τυγχάνοντα.
 πάντα μέντοι γε χρυσὸς τὰ κατὰ τὸν οἶκον γεγένηται, εἰς
 σύμβολον τοῦ τελειουμένου πάντως νοῦ πρὸς τὴν τῶν
 νοητῶν ἀκριβῆ ἀπόταξιν. ἐπεὶ δὲ παντάπασιν οὐκ ἔστι
 cf. 3 Reg vi 34 (36) βατὰ καὶ γνωστὰ, οἰκοδομεῖται καταπέτασμα τῆς αὐλῆς, 20
 τοῖς πολλοῖς τῶν ἱερέων καὶ Λευιτῶν οὐκ ἀποκαλυπτομένων
 τῶν ἐνδοτάτῳ.

206

41. (25) Ἄξιον δὲ ζητῆσαι πῶς ὡς μὲν βασιλεὺς Σα-
 λομών καὶ οἰκοδομεῖν τὸν ναὸν λέγεται, ὡς δ' ἀρχιτέκτων
 3 Reg vii 1 (13) f. ὃν ἔλαβεν ἀποστείλας ὁ Σαλομών Χειράμ ἐκ Τύρου, υἱὸν 25
 γυναικὸς χήρας· καὶ οὗτος ἀπὸ τῆς φυλῆς Νεφθαλείμ, καὶ
 ὁ πατὴρ αὐτοῦ Τύριος, τέκτων χαλκοῦ καὶ πεπληρωμένος
 τῆς συνέσεως καὶ ἐπιγνώσεως, τοῦ ποιεῖν πᾶν ἔργον ἐν
 χαλκῷ, ὃς εἰσῆχθη πρὸς τὸν βασιλεῆα Σαλομών, καὶ ἐποίησε
 πάντα τὰ ἔργα. ἐφίστημι δὲ μήποτε ὁ μὲν Σαλομών εἰς 30
 cf. Col i 15 τὸν πρωτότοκον πάσης κτίσεως λαμβάνεσθαι δύναται, ὁ δὲ
 Χειράμ εἰς ὃν ἀνείληφεν οὗτος ἄνθρωπον, ἀπὸ τῆς τῶν

3 ᾗ ᾗν

16 τυχάνον

18 πάντως] πάντων

23 Σολομών

25 Σαλωμών

ἀνθρώπων συνοχῆς, Τύριοι γὰρ ἐρμηνεύονται συνέχοντες,
 τῇ φύσει τὸ γένος ἔχοντα, ὅστις πεπληρωμένος πάσης
 τέχνης καὶ συνέσεως καὶ ἐπιγνώσεως εἰσῆχθη, συνεργῶν τῷ
 πρωτοτόκῳ πάσης κτίσεως, ἵνα οἰκοδομήσῃ τὸν ναὸν, ἐν
 5 ᾧ καὶ θυρίδες παρακλυπτόμεναι κρυπταὶ κατασκευάζονται, cf. 3 Reg vi
 πρὸς τὰς ἐλλάμψεις τοῦ φωτὸς τοῦ θεοῦ σωτηρίως δυνηθῆναι
 χωρηῆσαι, καὶ (τί με δεῖ λέγειν καθ' ἕκαστον;) ἵνα εὗρεθῇ
 τὸ σῶμα Χριστοῦ ἢ ἐκκλησία τὸν λόγον ἔχουσα τοῦ πνευ-
 ματικοῦ οἴκου καὶ ναοῦ τοῦ θεοῦ· ὡς γὰρ προείπον, τῆς ἐν cf. 1 Co ii 7
 10 μυστηρίῳ ἀποκεκρυμμένης δεόμεθα σοφίας, χωρητῆς τυγα-
 νούσης μόνῃ τῷ δυναμένῳ εἰπεῖν· Ἡμεῖς δὲ νοῦν Χριστοῦ 1 Co ii 16
 ἔχομεν· ἵνα κατὰ τὸ βούλημα τοῦ οἰκονομήσαντος ταῦτα
 γραφῆναι πνευματικῶς ἐκλάβωμεν ἕκαστον τῶν εἰρημένων.
 ἄλλως δὲ καὶ οὐ κατὰ τὸ παρὸν ἔστιν ἀνάγνωσμα ἕκαστον
 15 τούτων ἀναπλῶσαι. καὶ ταῦτα οὖν αὐτάρκη πρὸς τὸ ἰδεῖν
 πῶς· Ἐκεῖνος δὲ ἔλεγεν περὶ τοῦ ναοῦ τοῦ σώματος αὐτοῦ. Jo ii 21

42. (26) Ἄξιον δὲ μετὰ ταῦτα ἰδεῖν εἰ δυνατὸν τὰ
 ἱστορούμενα γεγονέναι κατὰ τὸν ναὸν συμβεβηκέναι ποτὲ
 ἢ συμβῆσθαι περὶ τὸν πνευματικὸν οἶκον. δόξει δὲ ὁ
 20 λόγος θλίβειν ἐκατέρωθεν· εἴ τε γὰρ ἐροῦμεν οἷόν τε γενέ-
 σθαι ἢ γεγονέναι τινὰ λόγον τοῖς κατὰ τὴν ἱστορίαν περὶ τὸν
 ναὸν, δυσόκνως μετάπτωσιν τῶν τηλικούτων ἀγαθῶν παρα-
 δέχονται οἱ ἀκούοντες, πρῶτον μὲν διὰ τὸ μὴ βούλεσθαι,
 δεύτερον δὲ διὰ τὸ ἀπεμφαίνειν τροπὴν τῶν ἀγαθῶν ἔσεσθαι.
 25 εἰ δὲ βουλόμενοι ἄτρεπτα τηρεῖν τὰ ἀπαξ δοθέντα τοῖς ἀγίοις cf. Jud 3
 ἀγαθὰ οὐκ ἐφαρμόσομεν τὰ τῆς ἱστορίας, δόξομεν ὁμοίον
 τι τοῖς ἀπὸ τῶν αἰρέσεων ἐν τούτῳ ποιεῖν, τὴν συμφωνίαν
 τῆς διηγέσεως τῶν γραφῶν ἀρχῆθεν μέχρι τέλους μὴ φυ-
 λάττοντες. εἰ μέντοι γε μὴ μέλλομεν γραῶδως καὶ Ἰου-
 30 δαϊκῶς τὰς παρὰ τοῖς προφήταις, μάλιστα δὲ τῷ Ἡσαΐα,
 207 ἀναγεγραμμένας ἐπαγγελίας νοεῖν ὡς ἐσομένας περὶ τὴν ἐπὶ
 γῆς Ἱερουσαλὴμ, ἀνάγκη ἔτι, εἰ μετὰ τὴν αἰχμαλωσίαν καὶ

τὴν καταστροφὴν τοῦ ναοῦ λέγεται τινα ἔνδοξα συμβεβησθαι εἰς οἰκοδομὴν τοῦ ναοῦ καὶ τὴν ἀποκατάστασιν τοῦ λαοῦ ἀπὸ τῆς αἰχμαλωσίας, λέγειν ἡμᾶς γεγονέναι τὸν ναὸν καὶ ἡχμαλωτεῦσθαι τὸν λαὸν, ἐπανελεύσεσθαι δὲ ἐπὶ τὴν Ἰουδαίαν καὶ τὴν Ἱερουσαλὴμ καὶ οἰκοδομηθῆσεσθαι τοῖς ἐντίμοις λίθοις 5 τὴν Ἱερουσαλὴμ. οὐκ οἶδα δέ, εἰ μακραῖς χρόνων περιόδοις ἀνακυκλουμέναις τὰ παραπλήσια πάλιν δυνατὸν γενέσθαι ὡς ἐπὶ τὸ χεῖρον. ἔχει δὲ τὰ τῶν ἐπαγγελιῶν ἐν τῷ Ἡσαΐα οὕτως· Ἰδοὺ, ἐγὼ ἐτοιμάζω σοι ἄνθρακα τὸν λίθον σου, καὶ τὰ θεμέλιά σου σάπφειρον, καὶ θήσω τὰς ἐπάλξεις σου 10 ἱασπιν, καὶ τὰς πύλας σου λίθους κρυστάλλου, καὶ τὸν περίβολόν σου λίθους ἐκλεκτοὺς, καὶ πάντας τοὺς υἱούς σου διδακτοὺς θεοῦ, καὶ ἐν πολλῇ εἰρήνῃ τὰ τέκνα σου, καὶ ἐν δικαιοσύνῃ οἰκοδομηθήσῃ. καὶ μετ' ὀλίγα πρὸς τὴν αὐτὴν 15 Ἱερουσαλὴμ· Καὶ ἡ δόξα τοῦ Λιβάνου πρὸς σέ ἥξει ἐν 15 κυπαρίσσῃ καὶ πεύκῃ καὶ κέδρῳ ἅμα δοξάσουσι τὸν τόπον ἁγίόν μου. καὶ πορεύονται πρὸς σέ δεδοκότες υἱοὶ ταπεινωσάντων καὶ παροξυνάντων σε· καὶ κληθήσῃ πόλις κυρίου, Σιών ἁγίου Ἰσραὴλ, διὰ τὸ γεγενῆσθαι σε ἐγκαταλελειμμένην καὶ μεμισημένην, καὶ οὐκ ἦν ὁ βοηθῶν καὶ θήσω σε 20 ἀγαλλίαμα αἰώνιον, εὐφροσύνην γενεῶν γενεαῖς. καὶ θηλάσεις γάλα ἐθνῶν, καὶ πλοῦτον βασιλέων φάγεσαι, καὶ γνώσῃ ὅτι ἐγὼ κύριος σῶζων σε καὶ ἐξαιρούμενός σε θεὸς Ἰσραὴλ. καὶ ἀντὶ χαλκοῦ οἶσω σοι χρυσίον, ἀντὶ δὲ σιδήρου οἶσω σοι ἀργύριον, ἀντὶ δὲ ξύλων οἶσω σοι χαλκόν, 25 ἀντὶ δὲ λίθων σίδηρον. καὶ δώσω τοὺς ἄρχοντάς σου ἐν εἰρήνῃ, καὶ τοὺς ἐπισκόπους σου ἐν δικαιοσύνῃ. καὶ οὐκ ἀκουσθήσεται ἔτι ἀδικία ἐν τῇ γῇ σου, οὐδὲ σύντριμμα καὶ ταλαιπωρία ἐν τοῖς ὁρίοις σου, ἀλλὰ κληθήσεται σωτήριον τὰ τεῖχῃ σου, καὶ αἱ πύλαι σου γλύμμα. καὶ οὐκ ἔσται σοι 30 ἔτι ὁ ἥλιος εἰς φῶς ἡμέρας, οὐδὲ ἀνατολὴ σελήνης φωτιεῖ σοι τὴν νύκτα· ἀλλ' ἔσται σοι Χριστὸς φῶς αἰώνιον, καὶ ὁ

- θεὸς δόξα σοι. οὐ γὰρ δύσεται σοι ὁ ἥλιος, καὶ ἡ σελήνη
 σοι οὐκ ἐκλείψει· ἔσται γὰρ κύριός σοι φῶς αἰώνιον, καὶ
 πληρωθήσονται αἱ ἡμέραι τοῦ πένθους σου. ταῦτα γὰρ
 σαφῶς περὶ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος προφητεύεται τοῖς ἐν
 5 αἰχμαλωσίᾳ οὖσιν υἱοῖς Ἰσραὴλ, ἐφ' οὓς ἦλθεν ἀποσταλεῖς
 ὁ λέγων· Οὐκ ἀπεστάλην εἰ μὴ εἰς τὰ πρόβατα τὰ ἀπολω- Mt xv 24
 λότα οἴκου Ἰσραὴλ. εἰ δὲ αἰχμάλωτοι ὄντες ταῦτα ἐν τῇ
 πατρίδι αὐτῶν ἀπολήψονται, ὅτε καὶ προσήλυτοι προσελεύ-
 208 σονται αὐτοῖς διὰ τοῦ χριστοῦ καὶ ἐπ' αὐτοὺς καταφεύξον-
 10 ται, κατὰ τὸ λεγόμενον· Ἴδου προσήλυτοι προσελεύσονται· Is liv 15
 σοι δι' ἐμοῦ καὶ ἐπὶ σέ καταφεύξονται· ὅλον ὅτι περὶ τὸν
 ναὸν τυγχάνοντές ποτε οἱ αἰχμαλωτευθέντες καὶ πάλιν ἐκείσε
 ἐπανελεύσονται ἀνοικοδομηθήσόμενοι, τιμιώτατοι γεγεννημένοι cf. Ap xxi 11
 λίθων· νικῶν γάρ τις καὶ παρὰ τῷ Ἰωάννῃ ἐν τῇ Ἀποκα- cf. Ap iii 12
 15 λύσει ἐπαγγελίαν ἔχει στύλος ἔσσεσθαι ἐν τῷ ναῷ τοῦ θεοῦ,
 μὴ ἐξελευσόμενος ἔξω. ταῦτα δέ μοι πάντα εἴρηται ὑπὲρ
 τοῦ κἂν ἐν βραχείᾳ περινοία γενέσθαι ἡμᾶς τῶν κατὰ τὸν
 ναὸν καὶ τὸν οἶκον τοῦ θεοῦ καὶ τὴν ἐκκλησίαν καὶ τὴν
 Ἱερουσαλὴμ πραγμάτων, περὶ ὧν οὐκ ἔστι νῦν λέγειν cf. Heb ix 5
 20 κατὰ μέρος. τὴν δὲ ἀκριβεστάτην καὶ μέχρι τοῦ τυχόντος
 περὶ ταῦτα ἐπιμελῇ ἐξέτασιν ποιητέον τοῖς μὴ ἀπαυδῶσι
 πρὸς τοὺς ἐν τῷ ἐντυγχάνειν ταῖς προφητείαις ζητεῖν τὸν
 ἐν αὐταῖς πνευματικὸν νοῦν καμάτους. καὶ ταῦτα μὲν
 περὶ τοῦ ναοῦ τοῦ σώματος αὐτοῦ. cf. Jo ii 21
- 25 43. (27) Ἐπεὶ δὲ ὅτε ἡγέρθη ἐκ νεκρῶν, ἐμνήσθησαν Jo ii 22
 οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ὅτι τοῦτο ἔλεγε, καὶ ἐπίστευσαν τῇ γραφῇ,
 καὶ τῷ λόγῳ ὃν εἶπεν ὁ Ἰησοῦς· ἐκδεκτέον, ὡς κατὰ τὴν
 λέξιν, ὅτι οἱ μαθηταὶ μετὰ τὸ ἐγγέρθαι ἐκ νεκρῶν τὸν
 κύριον συνήκαν τὰ περὶ τοῦ ναοῦ εἰρημένα ἀναφέρεσθαι
 30 εἰς τὸ πάθος αὐτοῦ καὶ τὴν ἀνάστασιν, ὑπομνησθέντες
 ὅτι τό· Ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐγερῶ αὐτόν· τὴν ἀνάστασιν Jo ii 19
 ἐδῆλον, ὅτε καὶ ἐπίστευσαν τῇ γραφῇ καὶ τῷ λόγῳ ὃν

- cf. Jo ii 22 εἶπεν ὁ Ἰησοῦς, πρότερον οὐ μεμαρτυρημένοι πεπιστευκέναι τῇ γραφῇ οὐδὲ τῷ λόγῳ τούτῳ ὃν εἶπεν ὁ Ἰησοῦς· κυρίως γὰρ πίστις ἐστὶ κατὰ τὸ βάπτισμα τοῦ ὅλη ψυχῇ παραδεχομένου τὸ πιστευόμενον. ὡς δὲ πρὸς τὴν ἀναγωγὴν, ἐπεὶ προεῖρηται ἡμῖν ἡ ἐκ νεκρῶν ἀνάστασις τοῦ παντὸς 5 τοῦ κυρίου σώματος, εἶδέναι χρὴ ὅτι οἱ μαθηταὶ ὑπομνησθέντες διὰ τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς, ὅτε ἦσαν ἐν τῷ βίῳ, μὴ ἡκριβωμένης αὐτοῖς γραφῆς, ὑπὸ ὅψιν γινομένης καὶ
- He viii 5 φανερουμένης τίνων ἐπουρανίων ὑπόδειγμα καὶ σκιὰ ἐτύγχανε, πιστεύουσιν οἷς πρότερον οὐκ ἐπίστευον, καὶ 10 τῷ λόγῳ τοῦ Ἰησοῦ ὃν πρὸ τῆς ἀναστάσεως ὡς ἐβούλετο ὁ λέγων οὐ συνίεσαν. πῶς γὰρ δύναται τις πιστεῦεν κυρίως λέγεσθαι τῇ γραφῇ, τὸν ἐν αὐτῇ τοῦ ἁγίου πνεύματος νοῦν μὴ θεωρῶν, ὃν πιστεῦσθαι μᾶλλον ὁ θεὸς βούλεται ἢ τὸ τοῦ γράμματος θέλημα; κατὰ τοῦτο λεκτέον μηδένα 15
- cf. 2 Co x 2 τῶν κατὰ σάρκα περιπατούντων πιστεῦειν τοῖς πνευματικοῖς τοῦ νόμου, οἷς μηδὲ τὴν ἀρχὴν φαντάζεται. πλήν φασι 209
- cf. Jo xx 29 μακαριωτέρους εἶναι τοὺς μὴ ἰδόντας καὶ πιστεύσαντας τῶν ἑωρακῶτων καὶ πεπιστευκότων, παρεκδεξάμενοι τὸ ἐν τῷ κατὰ Ἰωάννην ἐπὶ τέλει εἰρημένον πρὸς τὸν Θωμᾶν 20
- Jo xx 29 ὑπὸ τοῦ κυρίου· Μακάριοι οἱ μὴ ἰδόντες καὶ πιστεύσαντες· οὐ γὰρ μακαριωτέρους εἶναι τοὺς μὴ ἰδόντας καὶ πιστεύσαντας τῶν ἑωρακῶτων καὶ πεπιστευκότων. κατὰ γοῦν τὴν ἐκδοχὴν αὐτῶν τῶν ἀποστόλων μακαριώτεροι οἱ μετὰ τοὺς ἀποστόλους εἰσιν, ὅπερ ἐστὶ πάντων ἡλιθιώτατον. 25
- Mt xiii 16 f. ἰδεῖν δὲ τῷ νῷ τὰ πιστευόμενα δεῖ τὸν ἐσόμενον μακάριον ὡς οἱ ἀπόστολοι, δυνηθέντα ἀκούειν τό· Μακάριοι οἱ ὀφθαλμοὶ ὑμῶν ὅτι βλέπουσι, καὶ τὰ ὥτα ὑμῶν ὅτι ἀκούουσιν· καὶ τό· Πολλοὶ προφῆται καὶ δίκαιοι ἐπεθύμησαν ἰδεῖν ἃ βλέπετε καὶ οὐκ εἶδον, καὶ ἀκοῦσαι ἃ ἀκούετε καὶ 30 οὐκ ἤκουσαν. ἀγαπητὸν δὲ καὶ τὸν ὑποδεέστερον λαβεῖν μακαρισμὸν λέγοντα· Μακάριοι οἱ μὴ ἰδόντες καὶ πιστεύ-

σαντες. πῶς δὲ οὐ μακαριώτεροι οἱ ὀφθαλμοὶ οἱ ὑπὸ τοῦ
 Ἰησοῦ μακαριζόμενοι ἐπὶ τοῖς θεωρουμένοις τῶν μὴ φθασάν-
 των ἐπὶ τὴν τῶν τοιούτων θέαν; ὁ δὲ Συμεὼν ἀγαπᾷ εἰς cf. Lc ii 28
 τὰς ἀγκάλας λαβὼν τὸ σωτήριον τοῦ θεοῦ, καὶ θεασάμενος
 5 αὐτὸ εἶπε· Νῦν ἀπολύεις τὸν δοῦλόν σου, δέσποτα, κατὰ Lc ii 29 f.
 τὸ ῥῆμά σου ἐν εἰρήνῃ, ὅτι εἶδον οἱ ὀφθαλμοί μου τὸ
 σωτήριόν σου. διόπερ φιλοτιμητέον ἀνοίγειν τοὺς ὀφθαλ-
 μοὺς, κατὰ τὸν Σολομώντα, ἵνα ἄρτων ἐμπλησθῶμεν· φησὶ
 γάρ· Διάνοιξον τοὺς ὀφθαλμούς σου καὶ ἐμπλήσθητι Pr xx 16 (13)
 10 ἄρτων. καὶ ταῦτά μοι διὰ τό· Ἐπίστευσαν τῇ γραφῇ Jo ii 22
 καὶ τῷ λόγῳ ὃν εἶπεν ὁ Ἰησοῦς· εἰρήσθω, ἵνα τὸ τέλειον
 τῆς πίστεως ἐκ τῶν περὶ πίστεως ἐξητασμένων καταλάβω-
 μεν ἡμῖν δοθήσεσθαι ἐν τῇ μεγάλῃ ἐκ νεκρῶν ἀναστάσει
 τοῦ παντὸς Ἰησοῦ σώματος, τῆς ἀγίας ἐκκλησίας αὐτοῦ.
 15 ὅπερ γὰρ ἐπὶ γνώσεως εἴρηται· Ἄρτι γινώσκω ἐκ μέρους· 1 Co xiii 12
 τόδε καὶ ἐπὶ παντὸς καλοῦ ἀκόλουθον οἶμαι λέγειν· ἐν δὲ
 τῶν ἄλλων ἢ πίστις. διόπερ ἄρτι πιστεύω ἐκ μέρους· ὅταν 1 Co xiii 10
 δὲ ἔλθῃ τὸ τέλειον τῆς πίστεως τὸ ἐκ μέρους καταργηθή-
 σεται, τῆς διὰ εἰδους πίστεως πολλῶ διαφερούσης τῆς, cf. 2 Co v 7
 20 ἢ οὕτως εἶπω, δι' ἐσόπτρου καὶ ἐν αἰνίγματι, ὁμοίως τῇ
 νῦν γνῶσει, πίστεως.

44. (28) Ὡς δὲ ἦν ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις ἐν τῷ Jo ii 23 ff.
 πάσχα ἐν τῇ ἑορτῇ, πολλοὶ ἐπίστευσαν εἰς τὸ ὄνομα
 αὐτοῦ, θεωροῦντες αὐτοῦ τὰ σημεῖα δ' ἐποίει. αὐτός δὲ
 25 Ἰησοῦς οὐκ ἐπίστευσεν αὐτὸν αὐτοῖς, διὰ τὸ αὐτὸν γινώ-
 σκειν πάντας καὶ ὅτι οὐ χρεῖαν εἶχεν ἵνα τις μαρτυρήσῃ
 περὶ ἀνθρώπου, αὐτός γὰρ ἐγίνωσκε τί ἦν ἐν τῷ ἀν-
 210 θρώπῳ. Ζητήσαι τις ἂν πῶς τοῖς μεμαρτυρημένοις
 πιστεύειν ἑαυτὸν οὐκ ἐπίστευεν ὁ Ἰησοῦς. λεκτέον δὲ πρὸς
 30 τοῦτο ὅτι οὐχὶ τοῖς πιστεύουσιν εἰς αὐτὸν οὐ πιστεύει
 ἑαυτὸν ὁ Ἰησοῦς, ἀλλὰ τοῖς πιστεύουσιν εἰς τὸ ὄνομα
 αὐτοῦ· διαφέρει γὰρ τοῦ πιστεύειν εἰς αὐτὸν τὸ πιστεύειν

εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ. ὁ γοῦν διὰ πίστιν μὴ κριθησόμενος
 τῷ εἰς αὐτὸν πιστεύειν οἱ κρίνεται, οὐχὶ δὲ εἰς τὸ ὄνομα
 αὐτοῦ· φησὶ γὰρ ὁ κύριος· Ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ οὐ κρίνεται·
 οὐχὶ δέ· Ὁ πιστεύων εἰς τὸ ὄνομά μου οὐ κρίνεται. οὐκέτι
 δέ φησιν· Ὁ μὴ πιστεύων εἰς ἐμὲ ἤδη κέκριται· τάχα γὰρ ὁ 5
 πιστεύων εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ πιστεύει μὲν, διόπερ οὐκ ἔστιν
 ἄξιος ἤδη κεκρίσθαι, ἐλάττων δέ ἐστι τοῦ πιστεύοντος εἰς
 αὐτόν. διὰ τοῦτο τῷ πιστεύοντι εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἑαυτὸν
 οὐ πιστεύει ὁ Ἰησοῦς. αὐτοῦ τοίνυν μᾶλλον ἢ τοῦ
 ονόματος αὐτοῦ ἔχεσθαι δεῖ, ἵνα μὴ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ 10
 δυνάμεις ποιούντες ἀκούσωμεν τὰ ἐπὶ τῷ ὀνόματι μόνῳ
 καυχησαμένων αὐτοῦ εἰρημένα· ἀλλὰ θαρρήσωμεν μιμηταὶ
 τοῦ Παύλου γινόμενοι εἰπεῖν· Πάντα ἰσχύω ἐν τῷ ἐνδυνα-
 μούντι με Χριστῷ Ἰησοῦ. παρατηρητέον δὲ καὶ τοῦτο,
 cf. Jo ii 13 ὅτι ἀνωτέρω μὲν Ἐγγὺς, φησὶν, ἦν τὸ πάσχα τῶν Ἰουδαίων, 15
 Jo ii 23 ἐνθάδε δὲ οὐκ ἐν τῷ πάσχα τῶν Ἰουδαίων, ἀλλ' ἐν τῷ
 πάσχα ἐν Ἱεροσολύμοις ἦν ὁ Ἰησοῦς· καὶ ἐκεῖ μὲν ὅτε
 Ἰουδαίων λέγεται τὸ πάσχα, οὐκ εἴρηται ἑορτὴ· ἐνθάδε
 δὲ ὁ Ἰησοῦς ἀναγέγραπται εἶναι ἐν τῇ ἑορτῇ· ἐν τοῖς
 Ἱεροσολύμοις γὰρ τυγχάνων ἐν πάσχα καὶ ἑορτῇ ἦν, πολλῶν 20
 πιστευόντων καὶ εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ. καὶ παρατηρητέον
 γε ὅτι πολλοὶ οὐκ εἰς αὐτόν, ἀλλ' εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ
 Mt vii 14 πιστεύειν λέγονται. οἱ δὲ εἰς αὐτὸν πιστεύοντες οἱ τὴν
 στενὴν καὶ τεθλιμμένην εἰσὶν ὁδεύοντες, ἀπάγουσαν εἰς
 τὴν ζωὴν, ὅσον ὑπὸ τῶν ὀλίγων εὕρισκομένην. δυνατὸν 25
 μέντοι γε πολλοὺς τῶν εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ πιστευόντων
 ἀνακληθῆναι μετὰ Ἀβραάμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ ἐν τῇ
 Mt viii 11 βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν, ἐπεὶ· Πολλοὶ ἀπ' ἀνατολῶν καὶ
 δυσμῶν ἤξουσιν καὶ ἀνακληθήσονται μετὰ Ἀβραάμ καὶ
 Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν, τυγχανοῖσιν 30
 cf. Jo xiv 2 οἰκίᾳ τοῦ πατρὸς, ἐν ᾗ πολλοὶ μοναὶ εἰσι. καὶ τοῦτο δὲ
 τηρητέον, ὅτι πολλοὶ πιστεύοντες εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ, οὐχ

- ὡς Ἀνδρέας καὶ Πέτρος καὶ Ναθαναὴλ καὶ Φίλιππος cf. Jo i 40, 41, 45, 43
 στεύουσιν, ἀλλὰ τῇ μαρτυρίᾳ Ἰωάννου πείθονται λέγοντος·
 Ἰδοὺ, ὁ ἀμνὸς τοῦ θεοῦ· ἢ τῷ ὑπ' Ἀνδρέου εὑρεθέντι Jo i 36
 χριστῷ, ἢ τῷ εἰπόντι τῷ Φιλίππῳ Ἰησοῦ· Ἀκολουθεὶ μοι· Jo i 43
 5 ἢ τῷ φάσκοντι Φιλίππῳ· Ὅν ἔγραψε Μωϋσῆς καὶ οἱ Jo i 45
 211 προφήται εὐρήκαμεν, Ἰησοῦν υἱὸν τοῦ Ἰωσήφ ἀπὸ Να-
 ζαρέτ. οὗτοι δὲ ἐπίστευσαν εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ, θεωροῦντες Jo ii 23 ff.
 αὐτοῖς τὰ σημεῖα ἃ ἐποίει· καὶ σημεῖα πιστεύουσιν, οὐκ εἰς
 αὐτὸν ἀλλ' εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ, ὃ Ἰησοῦς οὐκ ἐπίστευεν
 10 ἑαυτὸν αὐτοῖς, πάντας γινώσκων, καὶ μὴ χρεῖαν ἔχων ἵνα
 τις μαρτυρήσῃ περὶ ἀνθρώπου, τῷ γινώσκειν τί ἐστὶν ἐν
 ἐκάστῳ τῶν ἀνθρώπων.
 45. (29) Τῷ δέ· Οὐ χρεῖαν εἶχεν ἵνα τις μαρτυρήσῃ Jo ii 25
 περὶ ἀνθρώπου· εὐκαίρως χρηστέον εἰς παράστασιν τοῦ
 15 υἱοῦ τοῦ θεοῦ ἀφ' ἑαυτοῦ δυναμένου θεωρεῖν περὶ ἐκάστου
 τῶν ἀνθρώπων, καὶ μηδαμῶς μαρτυρίου δεῖσθαι τοῦ ἀπό-
 τινος. τὸ δέ· Οὐ χρεῖαν εἶχεν ἵνα τις μαρτυρήσῃ περὶ
 ἀνθρώπου· ἀντιδιασταλτέον πρὸς τό· Οὐ χρεῖαν ἔχει ἵνα τις
 μαρτυρήσῃ περὶ τινος. εἰ μὲν γὰρ τὸ Ἀνθρώπου λαμβανό-
 20 μενον ἐπὶ παντὸς τοῦ κατ' εἰκόνα θεοῦ ἢ παντὸς λογικοῦ, οὐ
 χρεῖαν ἔξει ἵνα τις μαρτυρήσῃ περὶ αὐτοῦ, περὶ οὗ δήποτε
 τῶν λογικῶν, ἀφ' ἑαυτοῦ γινώσκων τοὺς πάντας κατὰ τὴν
 δεδομένην αὐτῷ δύναμιν ἀπὸ τοῦ πατρός. εἰ δὲ τὸ Ἀνθρώ-
 25 που τηρήσαιμεν ὑπὸ τοῦ θνητοῦ λογικοῦ ζῶον μόνου, ὃ μὲν
 τις ἐρεῖ χρεῖαν ἔχειν αὐτὸν ἵνα τις μαρτυρήσῃ περὶ τῶν
 ὑπὲρ τὸν ἄνθρωπον, οὐδὲ ἀρκοῦντα ὁμοίως τοῖς ἀνθρωπείνοις
 γινώσκειν καὶ τὰ περὶ ἐκείνων. ἄλλος δέ τις φήσῃ τὸν
 κενώσαντα ἑαυτὸν μὴ χρεῖαν ἔχειν ἵνα τις μαρτυρήσῃ περὶ cf. Phil ii 7
 ἀνθρώπου, χρεῖαν δὲ ἔχειν περὶ τῶν κρειπτόνων ἢ κατὰ
 30 ἄνθρωπον.
30. Καὶ τοῦτο δὲ ζητητέον, πόσα σημεῖα αὐτοῦ θεω-
 ροῦντες οἱ πολλοὶ ἐπίστευον εἰς αὐτόν· οὐ γὰρ ἀναγέγραπται

σημεῖα πεποιηκέναι ἐν Ἱεροσολύμοις, εἰ μὴ ἄρα γεγένηται
 μὲν σημεῖα οὐκ ἀναγέγραπται δέ· σκόπει δὲ εἰ δυνατόν εἰς
 cf. Jo ii 15 σημεῖα λογισθῆναι τὸ πεποιηκέναι φραγέλλιον ἐκ σχοινίων,
 καὶ πάντας ἐκβεβληκέναι τοῦ ἱεροῦ, τὰ τε πρόβατα καὶ τοὺς
 βόας, καὶ τῶν κολλυβιστῶν τὰ κέρματα ἐκκεχυκέναι, καὶ τὰς 5
 τραπέζας ἀνατετραφέναι. πρὸς μέντοι γε τοὺς ὑπονοήσαν-
 τας ἂν περὶ μόνων ἀνθρώπων μὴ χρεῖαν ἔχειν αὐτὸν μαρ-
 τύρων, λεκτέον ὅτι δύο αὐτῷ ὁ εὐαγγελιστὴς μεμαρτύρηκε, τό
 cf. Jo ii 25 τε γινώσκειν πάντας, καὶ τὸ μὴ χρεῖαν ἔχειν ἵνα τις μαρ-
 τυρήσῃ περὶ ἀνθρώπου. εἰ γὰρ πάντας ἐγίνωσκεν, οὐ 10
 μόνον ἀνθρώπους ἀλλὰ καὶ τὰ ὑπὲρ τὸν ἄνθρωπον ἐγίνωσκε,
 καὶ πάντας τοὺς ἔξω τοιούτων σωμάτων· ἐγίνωσκέ τε τί ἦν
 ἐν τῷ ἀνθρώπῳ, ἅτε μείζων τυγχάνων τῶν ἐν τῷ προφητεύειν
 cf. 1 Co xiv 24 f. ἐλεγχόντων καὶ κρινόντων, καὶ τὰ κρυπτὰ τῆς καρδίας εἰς 212
 φανερόν ἀγόντων πάντων ὧν τὸ πνεῦμα ὑποβάλλει αὐτοῖς. 15
 δύναται δὲ τό· Ἐγίνωσκε τί ἦν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ· λαμβάνεσθαι
 καὶ ἐπὶ τῶν ἐνεργουσῶν δυνάμεων χειρόνων ἢ κρειττόνων ἐν
 cf. Eph iv 27 ἀνθρώποις. εἰ μὲν γὰρ δίδωσί τις τόπον τῷ διαβόλῳ,
 cf. Jo xiii 27, εἰσέρχεται εἰς αὐτὸν ὁ σατανᾶς, ὥσπερ ἔδωκεν Ἰούδας, τοῦ
 2 διαβόλου βεβληκότες εἰς τὴν καρδίαν αὐτοῦ ἵνα παραδῷ 20
 τὸν Ἰησοῦν· διὸ καὶ μετὰ τὸ ψωμίον εἰσῆλθεν εἰς αὐτὸν ὁ
 σατανᾶς. εἰ δὲ δίδωσι τόπον τῷ θεῷ, μακάριος γίνεται·
 Ps lxxxliii (lxxxiv) 6 Μακάριος γὰρ οὗ ἐστιν ἀντίληψις αὐτοῦ παρὰ τοῦ θεοῦ, καὶ
 ἀνάβασις ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ θεοῦ. γινώσκει οὖν
 τί ἦν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ὁ γινώσκων πάντα υἱὸς τοῦ θεοῦ. 25
 ἥδη δὲ τὴν αὐτάρκη περιγραφὴν εἰληφότος καὶ τοῦ δεκάτου
 τόμου, ἐνταυθὰ που καταπαύσωμεν τὸ βιβλίον.

1. Ἴσως μὲν ἂν ἔδοξέ σοι, φιλοθεώτατε καὶ εὐσεβέ-
 στατε Ἀμβρόσιε, τὸν περὶ τῆς Σαμαρείτιδος λόγον μὴ
 διακοπῆναι, ὥστε μέρος μὲν τι αὐτοῦ εἶναι ἐν τῷ δωδεκάτῳ
 τόμῳ, τὰ δὲ ἑξῆς ἐν τῷ τρισκαιδεκάτῳ. ἀλλ' ἐπεὶ ἑωρῶμεν
 5 αὐτάρκη περιγραφὴν εἰληφέναι τὸν δωδέκατον τῶν ἐξηγητι-
 κῶν, ἔδοξεν ἡμῖν καταλῆξαι εἰς τὸν τῆς Σαμαρείτιδος λόγον
 περὶ τοῦ λεγομένου ὑπ' αὐτῆς φρέατος, ὡς ὁ Ἰακώβ ἔδωκεν cf. Jo iv 12
 αὐτὸ, καὶ αὐτὸς ἐξ αὐτοῦ ἔπινε καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ καὶ τὰ
 θρέμματα αὐτοῦ, ἵνα ἀρξώμεθα τοῦ τρισκαιδεκάτου ἀπὸ τῆς
 10 ἀποκρίσεως τοῦ κυρίου ἡμῶν πρὸς αὐτήν. Ἀπεκρίθη ὁ Jo iv 13 f.
 Ἰησοῦς καὶ εἶπεν αὐτῇ Πᾶς ὁ πίνων ἐκ τοῦ ὕδατος τούτου
 διψήσει πάλιν· ὃς δ' ἂν πίῃ ἐκ τοῦ ὕδατος οὗ ἐγὼ δώσω
 αὐτῷ, γενήσεται πηγὴ ἐν αὐτῷ ὕδατος ἀλλομένου εἰς ζωὴν
 αἰώνιον. δεύτερον τοῦτο ἀποκρίνεται πρὸς τὴν Σαμαρεῖτιν ὁ
 15 Ἰησοῦς, πρότερον μὲν λέγων· Εἰ ᾗδεις τὴν δωρεὰν τοῦ θεοῦ Jo iv 10
 καὶ τίς ἐστίν ὁ λέγων σοι Δός μοι πιεῖν, σὺ ἂν ᾗτησας
 αὐτὸν καὶ ἔδωκεν ἅν σοι ὕδωρ ζῶν· καὶ νῦν ὡς προτρέπων
 213 αὐτὴν ἐπὶ τὸ αἰτῆσαι τὸ ζῶν ὕδωρ λέγει τὰ ἐκκείμενα. καὶ
 ἐπὶ μὲν τῷ προτέρῳ οὐκ εἶπεν, ἀλλὰ ἐπαπορεῖ περὶ τῆς
 20 συγκρίσεως τῶν ὑδάτων ἢ Σαμαρεῖτις· μετὰ δὲ τὴν δευτέραν
 ἀπόκρισιν τοῦ κυρίου παραδεξαμένη τὰ εἰρημένα φησί· Δός Jo iv 15
 μοι τοῦτο τὸ ὕδωρ. τάχα γὰρ δόγμα τί ἐστι μηδένα λαμ-
 βάνειν θείαν δωρεὰν τῶν μὴ αἰτούντων αὐτήν. καὶ αὐτὸν
 γοῦν τὸν σωτῆρα διὰ τοῦ ψαλμοῦ προτρέπει αἰτεῖν ὁ πατὴρ

ἵνα αὐτῷ δωρήσῃται, ὡς αὐτὸς ἡμᾶς διδάσκει ὁ υἱὸς λέγων·
 Ps ii 7 f. Κύριος εἶπε πρὸς μέ Υἱός μου εἴ σὺ, αἰτῆσαι παρ' ἐμοῦ
 Mt vii 7 f. καὶ δώσω σοι ἔθνη τὴν κληρονομίαν σου, καὶ τὴν κατάσχε-
 Lc xi 9 f. σίν σου τὰ πέρατα τῆς γῆς· καὶ ὁ σωτὴρ φησιν· Αἰτεῖτε,
 καὶ δοθήσεται ὑμῖν· πᾶς γὰρ ὁ αἰτῶν λαμβάνει. πείθεται 5
 μέντοι γε ἡ Σαμαρεῖτις αἰτῆσαι τὸν Ἰησοῦν ὕδωρ, εἰκὼν, ὡς
 προείπομεν, τυγχάνουσα γνώμης ἑτεροδοξούντων περὶ τὰς
 θείας ἀσχολουμένων γραφᾶς, ὅτε ἀκούει περὶ τῆς συγκρίσεως
 ἀμφοτέρων τῶν ὑδάτων. καὶ ὅρα ἐξ ὧν ἐπεπόνθει πῶς
 cf. Jo iv 11 πίνουσα ἐκ τοῦ νομιζομένου αὐτῇ βαθέως εἶναι φρέατος οὐκ 10
 ἀνεπαύετο, οὐδὲ τῆς δύψης ἀπηλλάττετο.

Jo iv 13 2. Ἰδωμεν οὖν τί σημαίνεται ἐκ τοῦ· Πᾶς ὁ πίνων ἐκ
 τοῦ ὕδατος τούτου διψήσει πάλιν. ἔστι δὲ ἐκ τῆς διψῆν
 φωνῆς καὶ ἐκ τῆς πεινῆν κατὰ τὸ σωματικὸν δύο σημαινό-
 μενα· ἐν μὲν καθ' ὃ δεόμεθα τροφῆς κενωθέντες καὶ ὀρεγόμενοι 15
 αὐτῆς ὑπὸ τοῦ ὑγροῦ ἡμῖν ἐπιλείποντος· ἕτερον δὲ καθ'
 ὃ πολλάκις οἱ πένητες καὶ ἐν ἀπορίᾳ ὄντες τῶν ἐπιτηδείων
 φασὶ κεκορεσμένοι τὸ πεινῆν ἢ διψῆν. καὶ μαρτύριόν γε
 x xvi 1—4 τοῦ μὲν πρώτου ἐν τῇ Ἐξόδῳ, ὅτε ἀποροῦντες τροφῶν τῇ
 ἐννεακαίδεκάτῃ ἡμέρᾳ, τῷ μηνὶ τῷ δευτέρῳ ἐξεληλυθότων 20
 αὐτῶν ἐκ γῆς Αἰγύπτου, διεγόγγυζε πᾶσα συναγωγὴ υἱῶν
 Ἰσραὴλ ἐπὶ Μωϋσῇ καὶ Ἀαρών. καὶ εἶπαν πρὸς αὐτοὺς οἱ
 υἱοὶ Ἰσραὴλ· Ὁφελον ἀπεθάνομεν πληγέντες ὑπὸ κυρίου ἐν
 γῇ Αἰγύπτῳ, ὅταν ἐκαθίσταμεν ἐπὶ τῶν λεβήτων τῶν κρεῶν
 καὶ ἡσθίομεν ἄρτους εἰς πλησμονὴν, ὅτι ἐξηγάγετε ἡμᾶς εἰς 25
 τὴν ἔρημον ταύτην, ἀποκτεῖναι πᾶσαν τὴν συναγωγὴν ταύτην
 ἐν λιμῷ. εἶπε δὲ κύριος πρὸς Μωϋσῇ· Ἴδου ἐγὼ ὦ ὑμῖν
 ἄρτους ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ἐξελεύσεται ὁ λαὸς καὶ συλ-
 λέξουσιν τὸ τῆς ἡμέρας εἰς ἡμέραν, ὅπως πειράσω αὐτοὺς
 εἰ πορεύσονται τῷ νόμῳ μου ἢ οὐ. πεινῶντων γὰρ καὶ 30
 ἀποροούντων τῆς ἀναγκαίας τροφῆς οὗτοί εἰσιν οἱ λόγοι.

1 ὡς αὐτὸς] ὁ σαινός	10 βαθέως	15 ἐν] ἐνα	16 τοῦ]
τούτου	26 ἀπέκτειναι	30 εἰ] ἡ	31 οὗτοί
εἰσιν] ὅσον ἐπὶ			

214 ἀλλὰ καὶ ὕδατος ἀπορουντες καὶ διψῶντες διεγόγγυζον κατὰ Ex xv 24 f.

Μωϋσέως· Τί πίομεθα; ὅτε ἐβόησε Μωσῆς πρὸς κύριον, καὶ ἔδειξεν αὐτῷ κύριος ξύλον, καὶ ἐνέβαλεν αὐτὸ εἰς τὸ ὕδωρ καὶ ἐγλυκάνθη τὸ ὕδωρ. καὶ μετ' ὀλίγα, ἡνίκα ἦλθεν εἰς Ῥαφι- cf. Ex xvii

5 δειν, γέγραπται ὅτι ἐδίψησεν ὁ λαὸς ἐκεῖ ὕδατι, καὶ ἐγόγ- 1, 3
γυζεν ὁ λαὸς ἐκεῖ ἐπὶ Μωϋσῇ. δόξει δὲ τοῦ δευτέρου τῶν
σημαινομένων εἶναι παρὰ τῷ Παύλῳ παράδειγμα, λέγοντι·

Ἄχρι τῆς ἄρτι ὥρας καὶ πεινῶμεν καὶ διψῶμεν καὶ γυμνι- I Co iv 11
τεύομεν. τὸ μὲν οὖν πρῶτον πεινῆν καὶ διψῆν ἀναγκαίως

10 γίνεται τοῖς ὑγιαίνουσι σώμασι· τὸ δὲ δεύτερον τοῖς πενο-
μένοις συμβαίνει. ζητητέον οὖν καὶ ἐκ τοῦ· Πᾶς ὁ πίνων Jo iv 13
ἐκ τούτου τοῦ ὕδατος διψήσει πάλιν· ποῖον διψήσει λέγεται.

3. Πρῶτον ὡς ἐπὶ σωματικοῦ τάχα τὸ δηλούμενον
ἐστιν ὅτι καὶ πρὸς τὸ παρὸν κορεσθῇ, ἀλλ' εὐθέως ὑποβι-

15 βασθέντος τοῦ ποτοῦ τὸ αὐτὸ πάθος πείσεται ὁ πῶν,
τουτέστι διψήσει πάλιν, εἰς ὅμοιον τῷ ἀρχῆθην ἀποκαταστάς.
ἐπιφέρει οὖν τό· Ὃς δ' ἂν πῖνῃ ἐκ τοῦ ὕδατος οὐ ἐγὼ δώσω Jo iv 14
αὐτῷ, γενήσεται πηγὴ ἐν αὐτῷ ὕδατος ἀλλομένου εἰς ζωὴν
αἰώνιον· τίς δὲ ἐν αὐτῷ ἔχων πηγὴν διψήσει οἷός τε ἔσται;

20 τὸ μέντοι γε προηγουμένως δηλούμενον τοιοῦτον ἂν εἴη· ὁ
μεταλαμβάνων, φησὶ, βάθους λόγων, καὶ πρὸς ὀλίγον ἀνα-
παύσεται, παραδεξάμενος ὡς βαθύτατα τὰ ἀνιμώμενα καὶ
εὐρίσκεσθαι δοκοῦντα νοήματα, ἀλλὰ γε πάλιν δεύτερον
ἐπιστήσας ἐπαπορήσει περὶ τούτων ὅσοις ἐπανεπαύσατο,
25 ἐπεὶ τρανὴν καὶ ἔκτυπον περὶ τῶν ζητουμένων κατάληψιν οὐ
δύναται τὸ νομιζόμενον ὑπ' αὐτοῦ βάθος παρασχεῖν. διόπερ
καὶ συναρπασθεὶς συγκαταθῆταί τις τῇ πιθανότητι τῶν
λεγομένων, ἀλλὰ γε ὕστερον εὑρήσει τὴν αὐτὴν ἀπορίαν
τυγχάνουσιν ἐν αὐτῷ, ἥνπερ εἶχε πρὶν τάδε τινα μαθεῖν·

2 Μωυσεῖ 7 περὶ 13 post σωματικοῦ] ins. η καὶ, (?)
per dittographiam τικου (H καὶ) vel τικ' (τις) 16 ὁμοίαν
21 φησὶ, βάθους] οὐ φη βάθος, forsā legendum τοῦ νομιζομένου,
φησὶν, βάθους 25 ἐπεὶ] om. relict. spat. τρανὴν] ταρὰν
29 ἢν περιείχεν

ἐγὼ δὲ τοιοῦτον ἔχω λόγον, ὥστε τὴν πηγὴν γενέσθαι τοῦ
 ζωπικοῦ πόματος ἐν τῷ παραδεξαμένῳ τὰ ὑπ' ἐμοῦ ἀπαγ-
 γελλόμενα· καὶ ἐπὶ τοσοῦτόν γε ὁ λαβὼν τοῦ ἐμοῦ ὕδατος
 εὐεργετηθήσεται, ὥστε πηγὴν εὐρετικὴν πάντων τῶν ζητου-
 μένων ἀναβλυσθάνειν ἐν αὐτῷ ἅνω πηδώντων ὑδάτων, τῆς 5
 διανοίας ἀλλομένης καὶ τάχιστα διῦπταμένης, ἀκολούθως τῷ
 εὐκινήτῳ τούτῳ ὕδατι, φέροντος αὐτοῦ τοῦ ἀλλεσθαι καὶ
 πηδᾶν ἐπὶ τὸ ἀνώτερον, ἐπὶ τὴν αἰώνιον ζωὴν· οἶον.....
 τὴν τοῦ ἀλλομένου, ὥς φησιν, εἶναι τὴν αἰώνιον ζωὴν.
 ὥσπερ δὲ περὶ τοῦ νυμφίου ἐν τῷ ἄσματι τῶν ἁσμάτων 10
 Cant ii 8 διαλεγόμενος Σολομὼν φησιν· Ἴδου οὗτος ἦκει πηδῶν ἐπὶ 215
 τὰ ὄρη, διαλλόμενος ἐπὶ τοὺς βουνούς· ὥς γὰρ ἐκεῖ ὁ νυμφίος
 ἐπὶ τὰς μεγαλοφυστέρας καὶ θειοτέρας πηδᾶ ψυχὰς, ὄρη
 λεγομένας, ἐπὶ δὲ τὰς ὑποδεεστέρας διάλλεται, βουνούς
 ὀνομαζόμενας, οὕτως ἐνταῦθα ἡ γενομένη ἐν τῷ πιόντι ἐκ 15
 τοῦ ὕδατος, οὗ δίδωσιν ὁ Ἰησοῦς, πηγὴ ἀλλεται εἰς τὴν
 αἰώνιον ζωὴν. τάχα δὲ καὶ πηδῆσει μετὰ τὴν αἰώνιον ζωὴν
 cf. Jo xi 25; xiv 6, 29 εἰς τὸν ὑπὲρ τὴν αἰώνιον ζωὴν πατέρα· Χριστὸς γὰρ ἡ ζωὴ
 ὁ δὲ μείζων τοῦ χριστοῦ, μείζων τῆς ζωῆς.
 cf. Jo iv 14 4· Τότε δὲ ὁ πῶν ἐκ τοῦ ὕδατος οὗ δώσει ὁ Ἰησοῦς, 20
 ἔξει τὴν γενομένην ἐν αὐτῷ πηγὴν ὕδατος ἀλλομένου εἰς
 ζωὴν αἰώνιον, ὅτε πληροῦται τοῦ μακαριζομένου ἐπὶ τοῦ
 πεινῆν καὶ διψῆν τὴν δικαιοσύνην ἢ ἐπαγγελία. φησὶ γὰρ ὁ
 Mt v 6 λόγος· Μακάριοι οἱ πεινῶντες καὶ διψῶντες τὴν δικαιοσύνην,
 ὅτι αὐτοὶ χορτασθήσονται. καὶ τάχα ἐπεὶ πεινῆσαι καὶ 25
 διψῆσαι τὴν δικαιοσύνην δεήσει πρὸ τοῦ χορτασθῆναι, ὑπὲρ
 τοῦ κορεσθῆναι ἐμποιητέον τὸ πεινῆν καὶ τὸ διψῆν, ἵνα
 Ps xli (xlii) 2 f. εἴπωμεν· Ὁν τρόπον ἐπιποθεῖ ἡ ἔλαφος ἐπὶ τὰς πηγὰς τῶν
 ὑδάτων, οὕτως ἐπιποθεῖ ἡ ψυχὴ μου πρὸς σὲ ὁ θεός.
 ἐδίψησεν ἡ ψυχὴ μου πρὸς τὸν θεὸν τὸν ἰσχυρὸν, τὸν ζῶντα· 30
 πότε ἤξω καὶ ὀφθήσομαι τῷ προσώπῳ τοῦ θεοῦ; ἵν' οὖν

6 διεπταμένης 7 φέροντι 8 post οἶον] lac. x circa
 litt. 15 ὀνομαζομένους 23 post φησὶ] ins. ὁ 26 δεήσει]
 δέ τις ἐλ 31 πρόσσωπον

διψήσωμεν, καλόν ἐστι πιεῖν πρῶτον ἐκ τῆς πηγῆς τοῦ
 Ἰακώβ, οὐ λέγοντα αὐτὴν ὁμοίως τῇ Σαμαρείτιδι φρέαρ.
 ὁ γοῦν σωτὴρ οὐδὲ νῦν πρὸς τὸν ἐκείνης ἀπαντῶν λόγον ἐκ
 φρέατός φησιν εἶναι τὸ ὕδωρ, ἀλλὰ ἀπλῶς φησι· Πᾶς ὁ Jo iv 13
 5 πίνων ἐκ τοῦ ὕδατος τούτου διψήσει πάλιν. εἴπερ δὲ μὴ
 ἐγίνετό τι χρήσιμον ἐκ τοῦ πιεῖν ἀπὸ τῆς πηγῆς, οὐτ' ἂν cf. Jo iv 6 f.
 ἐκαθέζετο ἐπὶ τῇ πηγῇ ὁ Ἰησοῦς, οὐτ' ἂν ἔλεγε τῇ Σαμα-
 ρεΐτιδι Δός μοι πιεῖν. παρατηρητέον οὖν ὅτι καὶ αἰτούσῃ
 τὸ ὕδωρ τῇ Σαμαρείτιδι τὸν Ἰησοῦν οἰονεῖ ἐπηγγέλλετο
 10 παρέξειν αὐτὸ οὐ παρ' ἄλλω τόπῳ ἀλλ' ἢ παρὰ τῇ πηγῇ,
 λέγων αὐτῇ· Ὑπαγε φώνησον τὸν ἄνδρα σου καὶ ἐλθέ Jo iv 16
 ἐνθάδε.

5. Ἔτι δὲ ἐπιστήσομεν εἰ δύναται δηλοῦσθαι τὸ ἑτερο-
 γενὲς τῆς τῶν αὐτῇ τῇ ἀληθείᾳ ὁμιλησάντων καὶ συνεσο-
 15 μένων ὠφελείας παρὰ τὴν νομιζομένην ὠφελείαν γίνεσθαι
 ἡμῖν ἀπὸ τῶν γραφῶν, καὶ νοηθῶσιν ἀκριβῶς, ἐκ τοῦ τὸν
 μὲν πίνοντα ἀπὸ τῆς πηγῆς τοῦ Ἰακώβ διψῆν πάλιν, τὸν δὲ cf. Jo iv 13
 πίνοντα ἐκ τοῦ ὕδατος οὐ δίδωσιν ὁ Ἰησοῦς πηγὴν ὕδατος ἐν
 216 ἑαυτῷ ἴσχειν ἀλλομένου εἰς ζωὴν αἰώνιον. καὶ γὰρ τὰ
 20 κυριώτερα καὶ θεϊότερα τῶν μυστηρίων τοῦ θεοῦ, ἔνια μὲν οὐ
 κεχώρηκε γραφῇ, ἔνια δὲ οὐδὲ ἀνθρωπίνῃ φωνῇ· καὶ τὰ
 συνήθη τῶν σημεινομένων, ἢ γλῶσσα ἀνθρωπικῇ· Ἔστι Jo xxi 25
 γὰρ καὶ ἄλλα πολλὰ, ἃ ἐποίησεν ὁ Ἰησοῦς, ἅτινα ἐὰν
 γράφηται καθ' ἓν, οὐδὲ αὐτὸν οἶμαι τὸν κόσμον χωρήσειν τὰ
 25 γραφόμενα βιβλία. καὶ ὅσα δὲ ἐλάλησαν αἱ ζ' βρονταὶ cf. Ap. x 4
 μέλλων γράφειν Ἰωάννης κωλύεται· ὁ δὲ Παῦλος ἀκηκοέναι
 φησιν ἄρρητα ῥήματα, οὐχὶ ἃ οὐκ ἐξόν τινι λαλῆσαι ἦν, cf. 2 Co xii 4
 ἐξόν γὰρ ἦν αὐτὰ λαλῆσαι ἀγγέλοις, ἀνθρώποις δὲ οὐκ
 ἐξῆν· Πάντα μὲν γὰρ ἔξεστιν, ἀλλ' οὐ πάντα συμφέρει. ἃ 1 Co vi 12
 30 δὲ ἤκουσεν ἄρρητα ῥήματα οὐκ ἐξόν, φησὶν, ἀνθρώπῳ
 λαλῆσαι. οἶμαι δὲ τῆς ὅλης γνώσεως στοιχείᾳ τινα ἐλάχιστα

2 Σαμαρείτι
 γὰρ 19 ἴσχει
 ῥήματα] ins. ἃ

7 οὐτ' ἂν] ὅταν
 22 συνήθη] οὖν ἤθη
 31 ἐλαχίστας

8 πιεῖν] ποιεῖν
 27 ἦν] ἢ

10 παρ']
 30 post

καὶ βραχυτάτας εἶναι εἰσαγωγὰς ὅλας γραφὰς, καὶ πάνυ νοηθῶσιν ἀκριβῶς. ὅρα τοιγαροῦν εἰ δύναται ἢ μὲν πηγή τοῦ Ἰακῶβ ἀφ' ἧς ἐπὶ ποτε ὁ Ἰακῶβ, ἀλλ' οὐκ ἐτι πίνει νῦν, ἐπὶον δὲ καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ, ἀλλὰ νῦν ἔχουσι τὸ κρείττον ἐκείνου ποτὸν, πεπώκασι δὲ καὶ τὰ θρέμματα αὐτῶν, ἢ πᾶσα 5

cf. 1 Co iv 6 εἶναι γραφή· τὸ δὲ τοῦ Ἰησοῦ ὕδωρ τὸ ὑπὲρ αὐτῶν γέγραπται. οὐ πᾶσι δὲ ἔξεστιν ἐρευνᾶν τὰ ὑπὲρ αὐτῶν γέγραπται, ἐὰν μὴ τις αὐτοῖς ἐξομοιωθῇ, ἵνα μὴ ἐπιπλήσσηται ἀκούων τό· Χαλε- πώτερά σου μὴ ζήτη, καὶ ἰσχυρότερά σου μὴ ἐρεύνα.

cf. 1 Co iv 6 6. Ἐάν δὲ λέγωμεν τὸ ὑπὲρ αὐτῶν γέγραπται εἶναί τινα, οὐ 10 τοῦτο φαμεν ὅτι γνωστὰ τοῖς πολλοῖς εἶναι δύναται, ἀλλὰ

cf. Ap x 4 Ἰωάννη ἀκούοντι καὶ γράφειν αὐτὰ μὴ ἐπιτρεπομένῳ, ὅποια ἦν τὰ τῶν βροντῶν ῥήματα, καὶ μανθάνοντι καὶ διὰ τὸ φεῖδυσθαι τοῦ κόσμου οὐ γράφοντι αὐτά· ὥστε γὰρ μηδὲ

cf. Jo xxi 25 αὐτὸν τὸν κόσμον χωρεῖν τὰ γραφόμενα βιβλία. ἀλλὰ καὶ 15 ἄπερ ὁ Παῦλος μεμάθηκεν ἄρρητα ῥήματα ὑπὲρ αὐτῶν γέγρα- πται, εἴ γε τὰ γεγραμμένα ἀνθρωποὶ λελαλήκασιν· καὶ αὐ-

cf. 1 Co ii 9 ὁφθαλμοὶ οὐκ εἶδον ἐστὶν ὑπὲρ τὰ γεγραμμένα, καὶ αὐτοὶ οὐκ ἤκουσε γραφῆναι οὐ δύναται. καὶ τὰ ἐπὶ καρδίαν δὲ

cf. Jo iv 5, 14 ἀνθρώπου μὴ ἀνεβεβηκότα μερίζονά ἐστι τῆς τοῦ Ἰακῶβ 20 πηγῆς, ἀπὸ πηγῆς ὕδατος ἀλλομένου εἰς ζωὴν αἰώνιον φανερούμενα τοῖς οὐκ ἐτι καρδίαν ἀνθρώπου ἔχουσιν, ἀλλὰ

1 Co ii 16, 12 δυναμένοις λέγειν· Ἡμεῖς δὲ νοῦν Χριστοῦ ἔχομεν, ἵνα εἰδῶμεν τὰ ὑπὸ τοῦ θεοῦ χαρισθέντα ἡμῖν, αὐτὰ καὶ λαλοῦμεν οὐκ ἐν διδακτοῖς ἀνθρωπίνης σοφίας λόγοις ἀλλ' ἐν διδακ- 25 τοῖς πνεύματος. καὶ ἐπίστησον εἰ οἷον τ' ἐστὶν ἀνθρωπίνην σοφίαν μὴ τὰ ψευδῆ καλεῖν δόγματα, ἀλλὰ τὰ στοιχειωτικὰ τῆς ἀληθείας καὶ εἰς τοὺς ἐτι ἀνθρώπους φθάνοντα· τὰ δὲ 217 διδακτὰ τοῦ πνεύματος τάχα ἐστὶν ἢ πηγή τοῦ ἀλλομένου ὕδατος εἰς ζωὴν αἰώνιον. εἰσαγωγαὶ οὖν εἰσιν αἱ γραφαὶ 30 ἀφ' ὧν ἀκριβῶς νενοημένων, νῦν ὀνομαζομένων πηγῆς τοῦ Ἰακῶβ, ἀνεληθεῖον πρὸς τὸν Ἰησοῦν, ἵν' οὖν ἡμῖν χαρίσῃται πηγήν τοῦ ἀλλομένου ὕδατος εἰς ζωὴν αἰώνιον. οὐχ ὁμοίως

cf. Jo iv 14

δὲ πᾶς ἀντλεῖ ἀπὸ τῆς πηγῆς τοῦ Ἰακώβ· εἰ γὰρ ἔπιεν cf. Jo iv 12
 Ἰακώβ ἐξ αὐτῆς καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ καὶ τὰ θρέμματα αὐτοῦ,
 διψῶσα δὲ καὶ ἡ Σαμαρεῖτις διέρχεται ἐπ' αὐτοῦ καὶ ἀντλεῖ,
 μήποτε καὶ ἄλλως ἔπινε καὶ ἐπιστημόνως ὁ Ἰακώβ σὺν τοῖς
 5 υἱοῖς· ἄλλως δὲ καὶ ἀπλούστερον καὶ κτηνωδέστερον καὶ τὰ
 θρέμματα αὐτοῦ· ἄλλως δὲ παρὰ τὸν Ἰακώβ καὶ τοὺς υἱοὺς
 καὶ τὰ θρέμματα αὐτοῦ ἡ Σαμαρεῖτις. οἱ μὲν γὰρ κατὰ τὰς
 γραφὰς σοφοὶ πίνουσιν ὡς ὁ Ἰακώβ καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ· οἱ δὲ
 ἀπλούστεροι καὶ ἀκερέστεροι, οἱ λεγόμενοι πρόβατα Χριστοῦ,
 10 πίνουσιν ὡς τὰ θρέμματα τοῦ Ἰακώβ· οἱ δὲ παρεκδεχόμενοι
 τὰς γραφὰς καὶ δύσφημά τινα συνιστάντες προφάσει τοῦ
 νανοηκέναι αὐτὰς πίνουσιν ὡς ἡ πρὸ τοῦ πιστεῦσαι εἰς
 Ἰησοῦν Σαμαρεῖτις ἔπινε.

7. Λέγει πρὸς αὐτὸν ἡ γυνὴ Κύριε, δός μοι τοῦτο Jo iv 15
 15 τὸ ὕδωρ, ἵνα μὴ διψῶ, μηδὲ διέρχωμαι ἐνθάδε ἀντλεῖν.
 Ἦδη δεῦτερον κύριον ἀναγορεύει τὸν σωτῆρα ἡ Σαμαρεῖτις·
 πρότερον μὲν ὅτε φησί· Κύριε, οὔτε ἀντλημα ἔχεις καὶ τὸ Jo iv 11
 φρέαρ ἐστὶ βαθύ· ὅτε καὶ ἐπιποθεῖ πόθεν ἔχει τὸ ζῶν ὕδωρ,
 καὶ εἰ μείζων εἴη τοῦ νομιζομένου πατρὸς αὐτῆς Ἰακώβ· νῦν
 20 δὲ ὅτε καὶ αἰτεῖ ἀπὸ τοῦ ὕδατος τοῦ γινομένου πηγῆς ἐν τῷ cf. Jo iv 14
 πίνοντι ὕδατος ἄλλομένου εἰς ζωὴν αἰώνιον. καὶ εἴπερ ἀληθὲς
 τό· Σὺ ἂν ᾔτησας αὐτόν καὶ ἔδωκεν ἂν σοι ὕδωρ ζῶν δῆλον Jo iv 10
 ὅτι εἰπούσα· Δός μοι τοῦτο τὸ ὕδωρ· ἔλαβε τὸ ζῶν ὕδωρ, ἵνα Jo iv 15
 μηκέτι ἀπορῇ διψῶσα μηδὲ διέρχεται ἐπὶ τὴν πηγὴν τοῦ
 25 Ἰακώβ διὰ τὸ ἀντλεῖν, ἀλλὰ χωρὶς τοῦ ὕδατος τοῦ Ἰακώβ
 θεωρησαὶ τὴν ἀλήθειαν ἀγγελικῶς καὶ ὑπὲρ ἀνθρωπινὴν δυνάμειν.
 οὐδὲ γὰρ οἱ ἄγγελοι δέονται τῆς τοῦ Ἰακώβ πηγῆς ἵνα
 πῶσιν, ἀλλ' ἕκαστος ἐν ἑαυτῷ ἔχει πηγὴν ὕδατος ἄλλομένου
 εἰς ζωὴν αἰώνιον, γεγενημένην καὶ ἀποκαλυφθεῖσαν ἀπὸ
 30 αὐτοῦ τοῦ λόγου καὶ αὐτῆς τῆς σοφίας. οὐ δυνατόν μέντοι
 γε τὸ ἕτερον παρὰ τὸ ἐκ τῆς πηγῆς τοῦ Ἰακώβ ὕδωρ χωρῆσαι
 τὸ ὑπὸ τοῦ λόγου διδόμενον μὴ ἐπιμελέστατα ἀσχοληθέντα
 ἐκ τοῦ διψᾶν παρὰ τὸ διέρχεσθαι καὶ ἀντλεῖν ἐντεῦθεν,

ὥστε κατὰ τοῦτο πολλὰ ἐνδεῖν τοῖς πολλοῖς μὴ ἐπιπλεῖον 218
ἐγγεγυμνασμένοις τῷ ἀντλεῖν ἀπὸ τῆς τοῦ Ἰακώβ πηγῆς.

Jo iv 16 f.

8. Λέγει αὕτῃ Ὑπαγε φώνησόν σου τὸν ἄνδρα καὶ
ἐλθέ ἐνθάδε. ἀπεκρίθη ἡ γυνὴ καὶ εἶπεν Οὐκ ἔχω
ἄνδρα. Ἐλέγομεν καὶ ἐν τοῖς ἀνωτέρω τὸν ἄρχοντα τῆς 5
ψυχῆς νόμον, ὃς ἕκαστος ὑπέταξεν ἑαυτὸν, τοῦτον εἶναι τὸν
ἄνδρα. νῦν δὲ καὶ τοῦ ἀποστόλου ἐκ τῆς πρὸς Ῥωμαίους

Ro vii 1

ἐπιστολῆς εἰς τοῦτο μαρτύριον παραθησόμεθα λέγοντος· Ἡ
ἀγνοεῖτε, ἀδελφοί, γινώσκουσι γὰρ νόμον λαλῶ, ὅτι ὁ νόμος
κυριεύει τοῦ ἀνθρώπου ἐφ' ὅσον χρόνον ζῇ; τίς δὲ ζῇ; ἀπὸ 10
κοινῶν λαμβανόντων ἡμῶν τὸν νόμον, ὁ νόμος. εἰτ' εὐθέως

Ro vii 2

φησὶν· Ἡ γὰρ ὕπανδρος γυνὴ τῷ ζῶντι ἀνδρὶ δέδεται νόμῳ·
ὡς εἰ ἔλεγε· Ζῶντι ἀνδρὶ ὅστις ἀνὴρ νόμος ἐστίν. εἰτα
πάλιν φησὶν· Ἐὰν δὲ ἀποθάνῃ ὁ ἀνὴρ, κατήργηται ἀπὸ τοῦ
νόμου τοῦ ἀνδρός· οἰοεὶ γυνὴ κατήργηται ἀποθανόντος τοῦ 15
νόμου καὶ οὐκέτι τὰ τῆς γυναικὸς ὡς πρὸς ἄνδρα ἐνεργεῖ.

Ro vii 3

εἰτα λέγει· Ἀρ' οὖν ζῶντος τοῦ ἀνδρός μοιχαλὶς χρηματίζει
ἐὰν γένηται ἀνδρὶ ἐτέρῳ· ἐὰν δὲ ἀποθάνῃ ὁ ἀνὴρ, ἐλευθέρα
ἐστὶν ἀπὸ τοῦ νόμου, τοῦ μὴ εἶναι αὐτὴν μοιχαλίδα γενο-
μένην ἀνδρὶ ἐτέρῳ. ἀπέθανε δὲ ὁ νόμος κατὰ τὸ γράμμα, 20
καὶ οὐκ ἔστιν ἡ ψυχὴ μοιχαλὶς γενομένη ἀνδρὶ ἐτέρῳ, τῷ
νόμῳ τῷ κατὰ τὸ πνεῦμα· ἀποθανόντος δὲ τοῦ ἀνδρός τῇ
γυναικὶ ἀποτεθνηκέναι πως ἂν λέγοιτο καὶ ἡ γυνὴ τῷ ἀνδρὶ,

Ro vii 4

ὥστε οὕτως ἡμᾶς ἐκλαμβάνειν τό· Ὡστε, ἀδελφοί μου, καὶ
ὑμεῖς ἐθανατώθητε τῷ νόμῳ διὰ τοῦ σώματος τοῦ χριστοῦ, 25
εἰς τὸ γενέσθαι ὑμᾶς ἐτέρῳ, τῷ ἐκ νεκρῶν ἐγερθέντι ἵνα
καρποφορήσωμεν τῷ θεῷ. εἰ τοίνυν νόμος ἐστὶν ὁ ἀνὴρ, καὶ
ἡ Σαμαρεῖτις ἔχει τινὰ ἄνδρα, ὑποτάξασα ἑαυτὴν κατὰ τὴν
παρεκδοχὴν τῶν ὑγιαίνοντων λόγων νόμῳ τινὶ, καθ' ὃν βιοῦν
ἕκαστος τῶν ἑτεροδόξων θέλει, βούλεται ἐνταῦθα τὴν ἑτερο- 30
δοξον ψυχὴν ὁ θεὸς λόγος παρατιθεῖσαν τὸν ἄρχοντα ἑαυτῆς
νόμον διελεγχθῆναι, εἰς τὸ καταφρονήσασαν αὐτὴν ὡς οὐ

1 ὥστε] ὡ ἐτόν ἐνδεῖν] ἐνδενὰ μὴ] ὡς 8 λέγοντες
11 εἰτευθέσεως 18 ἀποθάνει

νομίμον ἀνδρὸς ζητῆσαι ἄνδρα ἕτερον, εἰς τὸ γενέσθαι αὐτὴν cf. Ro vii 4
 ἐτέρῳ, τῷ ἐκ νεκρῶν ἀναστησομένῳ λόγῳ, μὴ ἀνατρεπομένῳ
 μηδὲ τεθνηξομένῳ, ἀλλ' αἰδῶ μενοῦντι καὶ βασιλεύοντι,
 πάντας τε τοὺς ἔχθρους ὑποτάσσοντι· Χριστὸς γὰρ ἐγερθεὶς Ro vi 9 f.
 5 ἐκ νεκρῶν οὐκέτι ἀποθνήσκει, θάνατος αὐτοῖ οὐκέτι κυριεύει·
 219 ὁ γὰρ ἀπέθανε, τῇ ἁμαρτίᾳ ἀπέθανεν ἐφάπαξ· ὁ δὲ ζῇ, ζῇ τῇ
 θεῷ· ἐν δεξιᾷ ὧν αὐτοῦ ἕως πάντες οἱ ἔχθροί αὐτοῦ ὑποπόδιον cf. He x
 τεθῶσιν αὐτῷ. ποῦ δὲ ἔδει ἐλεγχθῆναι τὸν νομιζόμενον 12 f.
 ἄνδρα τῆς Σαμαρείτιδος ὡς οὐκ ἄνδρα ἢ παρὰ τῇ πηγῇ τοῦ
 10 Ἰακώβ ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ, εἰ μὴ ἀφ' ἑαυτῆς ἢ γυνὴ ἦρνητο τὸν
 ἄνδρα; διὰ τοῦτο λέγει αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς· Ὑπαγε φώνησόν σου Jo iv 16
 τὸν ἄνδρα καὶ ἐλθέ ἐνθάδε. οἷον δὲ ἔχουσά τι ἤδη τοῦ
 ἀλλομένου εἰς ζωὴν αἰώνιον ὕδατος διὰ τὸ εἰρηκέναι· Δός cf. Jo iv 14 f.
 μοι τοῦτο τὸ ὕδωρ· καὶ ἀψευδεῖν τὸν προεπαγγελιάμενον ὅτι
 15 Σὺ ἂν ᾔτησας αὐτὸν καὶ ἔδωκέ σοι ὕδωρ ζῶν· ἀπεκρίθη ἡ Jo iv 10
 γυνή, καταγνοῦσα ἑαυτῆς ἐπὶ τῇ κοινωνίᾳ τῇ πρὸς τὸν
 τοιοῦτον ἄνδρα, καὶ εἶπεν Οὐκ ἔχω ἄνδρα.

9. Λέγει αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς Καλῶς εἶπας ὅτι Ἄνδρα Jo iv 17 f.
 οὐκ ἔχω· πέντε γὰρ ἄνδρας ἔσχες, καὶ νῦν ὃν ἔχεις οὐκ
 20 ἔστι σοῦ ἀνὴρ· τοῦτο ἀληθές εἶρηκας. Οἶμαι πᾶσαν τὴν
 εἰσαγομένην ψυχὴν εἰς τὴν διὰ τῶν γραφῶν ἐν Χριστῷ
 θεοσέβειαν, ἀπὸ τῶν αἰσθητῶν καὶ σωματικῶν λεγομένων
 ἀρχομένην, τοὺς πέντε ἄνδρας καθ' ἐκάστην τῶν αἰσθήσεων
 ἀνδρὸς τινος γινομένου ἰσχεῖν· ἐπὶ δὲ μετὰ τὸ ὠμιληκέναι
 25 τοῖς αἰσθητοῖς ἀνακῦψαί τις θέλων καὶ προτραπείς ἐπὶ τὰ
 νοητὰ περιτύχη λόγῳ προφάσει ἀλληγορίας καὶ πνευματικῶν
 οὐχ ὑγιαίνοντι οὗτος μετὰ τοὺς πέντε ἄνδρας ἐτέρῳ προσέρ-
 χεται, δοὺς, ἢ οὕτως εἶπω, τὸ ἀποστάσιον τοῖς προτέροις
 30 εἰς συναίσθησιν ἡμᾶς ἀγάγῃ τοῦ τοιοῦτου ἀνδρὸς ἐκείνῳ
 σύνεσμεν· ἐλθόντος δὲ τοῦ κυρίου λόγον καὶ διαλεχθέντος
 ἡμῖν, ἀρνούμενοι ἐκείνον τὸν ἄνδρα φαμέν· Οὐκ ἔχω ἄνδρα·

Jo iv 17 ὅτε καὶ ἐπαινεῖ ἡμᾶς ὁ κύριος λέγων· Καλῶς εἶπας ὅτι Οὐκ
 Jo iv 18 ἔχω ἄνδρα. τὸ δέ· Τοῦτο ἀληθὲς εἶρηκας· οἷονεὶ ἐλεγκτικόν
 ἐστίν, ὡς τῶν προτέρων οὐκ ἀληθῶς ὑπ' αὐτῆς εἰρημένων.
 Jo iv 9 καὶ τάχα οὐκ ἦν ἀληθὲς τό· Οὐ συγχρῶνται Ἰουδαῖοι Σα-
 μαρείταις· αὐτὸς γοῦν ὁ Ἰησοῦς, ὡς ἐν τοῖς πρὸ τούτων 5
 εἰρήκαμεν, συγχρῆται Σαμαρείταις ἵνα καὶ αὐτοὺς ὠφελήσῃ.
 Jo iv 11 οὐκ ἀληθὲς δὲ καὶ τό· Οὔτε ἄντλημα ἔχεις καὶ τὸ φρέαρ
 cf. Jo iv 12 ἐστὶ βαθύ. τάχα δὲ οὐκ ἀληθὲς καὶ τό· Ἰακώβ ἐκ τοῦ
 φρέατος ἔπινε καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ καὶ τὰ θρέμματα αὐτοῦ· εἰ
 γὰρ οὐχ ὁμοίως ἔπινε τῇ Σαμαρείτιδι ὁ Ἰακώβ καὶ οἱ υἱοὶ 10
 αὐτοῦ καὶ τὰ θρέμματα αὐτοῦ, οἷεται δὲ ἡ Σαμαρεῖτις τὸ
 ὁμοιον καὶ ταῦτόν πάντῃ ποτὸν πεπωκέναι τῷ Ἰακώβ καὶ
 τοῖς υἱοῖς αὐτοῦ καὶ τοῖς θρέμμασιν αὐτοῦ, δῆλον ὅτι
 ψεύδεται.

10. Ἰδωμεν δὲ καὶ τὰ Ἡρακλέωνος εἰς τοὺς τόπους, 220
 ὅστις φησὶν ἄτονον καὶ πρόσκαιρον καὶ ἐπιλείπουσαν ἐκείνην
 γεγονέναι τὴν ζωὴν καὶ τὴν κατ' αὐτὴν δόξαν· κοσμικὴ γὰρ,
 φησὶν, ἦν· καὶ οἷεται τοῦ κοσμικῆν αὐτὴν εἶναι ἀποδείξιν
 cf. Jo iv 12] φέρειν ἐκ τοῦ τὰ θρέμματα τοῦ Ἰακώβ ἐξ αὐτῆς πεπωκέναι.
 καὶ εἰ μὲν ἄτονον καὶ πρόσκαιρον καὶ ἐπιλείπουσαν ἐλάμβανε 20
 cf. 1 Co xiii τὴν ἐκ μέρους γνῶσιν, ἥτοι τὴν ἀπὸ τῶν γραφῶν συγκρίσει
 cf. 2 Co xii 4 τῶν ἀρρήτων ῥημάτων ἃ οὐκ ἐξὸν ἀνθρώπῳ λαλῆσαι, ἢ πᾶσαν
 cf. 1 Co xiii τὴν νῦν δι' ἐσόπτρου καὶ αἰνίγματος γινομένην γνῶσιν, κατ-
 12, 10 αργουμένην ὅταν ἔλθῃ τὸ τέλειον, οὐκ ἂν αὐτὸ ἐνεκαλέσα-
 μεν· εἰ δὲ ὑπὲρ τοῦ διαβάλλειν τὰ παλαιὰ τοῦτο ποιεῖ, ἐγκλη- 25
 πτεύματος καὶ τῆς δυνάμεως αὐτοῦ, οὐ ψευδόμενος. καὶ εἰς
 Jo iv 14 τό· Οὐ μὴ διψήσῃ δὲ εἰς τὸν αἰῶνα· ἀποδέδωκεν αὐταῖς
 λέξεσιν οὕτως· αἰώνιος γὰρ ἡ ζωὴ αὐτοῦ καὶ μηδέποτε
 φθειρομένη, ὡς καὶ ἡ πρώτη ἡ ἐκ τοῦ φρέατος, ἀλλὰ 30
 μένουσα· ἀναφαίρετος γὰρ ἡ χάρις καὶ ἡ δωρεὰ τοῦ σωτῆρος
 ἡμῶν καὶ μὴ ἀναλίσκομένη μηδὲ φθειρομένη ἐν τῷ μετέ-

- χοντι αὐτῆς. φθειρομένην δὲ τὴν πρώτην διδοὺς εἶναι ζῶν,
 εἰ μὲν τὴν κατὰ τὸ γράμμα ἔλεγε, ζητῶν τὴν περιαιρέσει τοῦ cf. 2 Co iii 16
 καλύμματος γινομένην κατὰ τὸ πνεῦμα καὶ εὐρίσκων, ὕγιως
 αὖ ἔλεγεν· εἰ δὲ πάντα φθορὰν κατηγορεῖ τῶν παλαιῶν,
 5 δῆλον ὅτι τοῦτο ποιεῖ ὡς μὴ ὁρῶν τὰ ἀγαθὰ τῶν μελλόντων cf. He x 1
 ἔχειν ἐκεῖνα τὴν σκιάν. οὐκ ἀπιθάνως δὲ τὸ ἀλλομένον
 διηγῆσατο καὶ τοὺς μεταλαμβάνοντας τοῦ ἄνωθεν ἐπιχορη- cf. 2 Pe i 11
 γουμένου πλουσίως καὶ αὐτοὺς ἐκβλύσαι εἰς τὴν ἐτέρων
 αἰώνιον ζῶν τὰ ἐπικεχορηγημένα αὐτοῖς. ἀλλὰ καὶ ἐπαινεῖ
 10 τὴν Σαμαρεῖτιν ὡσὰν ἐνδειξαμένην τὴν ἀδιάκριτον καὶ κατ-
 ἄλληλον τῇ φύσει ἑαυτῆς πίστιν, μὴ διακριθεῖσαν ἐφ' οἷς
 ἔλεγεν αὐτῇ. εἰ μὲν οὖν τὴν προαίρεσιν ἀπεδέχετο, μηδὲν
 περὶ φύσεως αἰνιττόμενος ὡς διαφερούσης, καὶ ἡμεῖς αὖ
 συγκατεθέμεθα· εἰ δὲ τῇ φυσικῇ κατασκευῇ ἀναφέρει τὴν τῆς
 15 συγκαταθέσεως αἰτίαν, ὡς οὐ πᾶσι ταύτης παρουσίας, ἀνα-
 τρεπτέον αὐτοῦ τὸν λόγον. οὐκ οἶδα δὲ πῶς ὁ Ἑρακλέων τὸ
 μὴ γεγραμμένον ἐκλαβὼν φησι πρὸς τό· Δός μοι τοῦτο τὸ Jo iv 15
 ὕδωρ· ὡς ἄρα βραχέα διανυχθεῖσα ὑπὸ τοῦ λόγου ἐμίσησε
 λοιπὸν καὶ τὸν τόπον ἐκείνου τοῦ λεγομένου ζῶντος ὕδατος.
 20 ἔτι δὲ καὶ πρὸς τό· Δός μοι τοῦτο τὸ ὕδωρ, ἵνα μὴ διψῶ
 221 μὴδὲ διέρχωμαι ἐνθάδε ἀντλεῖν· φησὶν ὅτι ταῦτα λέγει ἡ
 γυνὴ ἐμφαίνουσα τὸ ἐπίμοχθον καὶ δυσπόριστον καὶ ἄτροφον
 ἐκείνου τοῦ ὕδατος. πόθεν γὰρ δεικνύναι ἔχει ἄτροφον εἶναι
 τὸ τοῦ Ἰακώβ ὕδωρ;
 25 II. Ἐτι δὲ ὁ Ἑρακλέων πρὸς τό· Λέγει αὐτῇ· φησί· Jo iv 16
 δῆλον ὅτι τοιοῦτό τι λέγων, εἰ θέλεις λαβεῖν τοῦτο τὸ ὕδωρ,
 ὑπαγε φώνησον τὸν ἄνδρα σου· καὶ οἶεται τῆς Σαμαρείτιδος
 τὸν λεγόμενον ὑπὸ τοῦ σωτῆρος ἄνδρα τὸ πλήρωμα εἶναι
 αὐτῆς, ἵνα σὺν ἐκείνῳ γενομένη πρὸς τὸν σωτῆρα κομίσασθαι
 30 παρ' αὐτοῦ τὴν δύναμιν καὶ τὴν ἔνωσιν καὶ τὴν ἀνάκρασιν
 τὴν πρὸς τὸ πλήρωμα αὐτῆς δυνηθῇ· οὐ γὰρ περὶ ἀνδρὸς,
 φησὶ, κοσμικοῦ ἔλεγεν αὐτῇ ἵνα καλέσῃ, ἐπείπερ οὐκ ἡγνόει

Jo iv 16 ὅτι οὐκ εἶχε νόμιμον ἄνδρα. προδήλως δὲ ἐνταῦθα βιάζεται, λέγων αὐτῇ τὸν σωτήρα εἰρηκέναι· Φώνησόν σου τὸν ἄνδρα καὶ ἔλθ' ἐνθάδε· δηλοῦντα τὸν ἀπὸ τοῦ πληρώματος σύζυγον· εἴπερ γὰρ τοῦθ' οὕτως εἶχεν, ἐχρῆν τὸν ἄνδρα καὶ τίνα τρόπον φωνητέον ἔσται αὐτὸν εἰπεῖν, ἵνα σὺν αὐτῷ γένηται πρὸς τὸν 5 σωτήρα. ἀλλ' ἐπεὶ, ὡς Ἑρακλέων φησὶ, κατὰ τὸ νοοῦμενον ἡγνόνει τὸν ἴδιον ἄνδρα, κατὰ δὲ τὸ ἀπλοῦν ἡσχύνετο εἰπεῖν ὅτι μοιχὸν οὐχὶ δὲ ἄνδρα εἶχε, πῶς οὐχὶ μάτην ἔσται προστάσων ὁ λέγων· Ὑπαγε, φώνησον τὸν ἄνδρα σου, καὶ ἔλθ' ἐνθάδε; εἴτα πρὸς τοῦτο· Ἀληθὲς εἶρηκας ὅτι 10 ἄνδρα οὐκ ἔχεις· φησὶν· ἐπεὶ ἐν τῷ κόσμῳ οὐκ εἶχεν ἄνδρα ἢ Σαμαρεῖτις, ἣν γὰρ αὐτῆς ὁ ἀνὴρ ἐν τῷ αἰῶνι. ἡμεῖς μὲν οὖν ἀνέγνωμεν· Πέντε ἄνδρας ἔσχες· παρὰ δὲ τῷ Ἑρακλέωνι εὖρομεν· Ἐξ ἄνδρας ἔσχες. καὶ ἐρμηνεύει γε τὴν ὑλικὴν πᾶσαν κακίαν δηλοῦσθαι διὰ τῶν ἕξ ἀνδρῶν, ἣ συνεπέλεκτο 15 καὶ ἐπλησίαζεν παρὰ λόγον πορνεύουσα καὶ ἐνυβριζομένη καὶ ἀθετουμένη καὶ ἐγκαταλειπομένη ὑπ' αὐτῶν. λεκτέον δὲ πρὸς αὐτὸν ὅτι εἴπερ ἐπόρνευεν ἢ πνευματικῇ, ἡμάρτανεν ἢ πνευματικῇ· εἰ δὲ ἡμάρτανεν ἢ πνευματικῇ, δένδρον ἀγαθὸν οὐκ ἦν ἢ πνευματικῇ· κατὰ γὰρ τὸ εὐαγγέλιον· Οὐ δύναται 20 δένδρον ἀγαθὸν καρποὺς πονηροὺς ἐνεγκεῖν. καὶ δῆλον ὅτι οἴχεται αὐτοῖς τὰ τῆς μυθοποιίας. εἰ δὲ ἀδύνατόν ἐστι τὸ ἀγαθὸν δένδρον φέρειν πονηροὺς καρποὺς, καὶ ἀγαθὸν δένδρον ἢ Σαμαρεῖτις, ἅτε πνευματικῇ τυγχάνουσα, ἀκόλουθον αὐτῷ λέγειν ἐστὶν ὅτι ἦτοι οὐκ ἦν ἁμαρτία ἢ πορνεία 25 αὐτῆς ἢ οὐκ αὐτὴ ἐπόρνευσεν.

Jo iv 19 f. 12. Λέγει αὐτῷ ἡ γυνὴ Κύριε, θεωρῶ ὅτι προφήτης 222 εἶ σύ. οἱ πατέρες ἡμῶν ἐν τῷ ὄρει τοῦτῳ προσεκύνησαν· καὶ ἡμεῖς λέγετε Ἐν Ἱεροσολύμοις ἐστὶν ὁ τόπος ὅπου προσκυνεῖν δεῖ. Τρίτον ἤδη ἢ Σαμαρεῖτις κύριον 30 ἀναγορεύει τὸν σωτήρα ἡμῶν, ὅτε καὶ τελευταῖον ἀναγέγραπται τοῦτο πρὸς αὐτὸν εἰρηκέναι· πλὴν οὐδέπω οἶεται αὐτὸν εἶναι τῶν προφητῶν κρείττονα οὐδὲ τὸν προφητευθέντα, ἀλλὰ τινα προφήτην. καὶ ἡ ἑτερόδοξος δὲ γνώμη τῶν περὶ τὰς

γραφὰς καλινδουμένων, διελεγχθέντων αὐτῆς τῶν τε προ-
 τέρων πέντε ἀνδρῶν καὶ τοῦ μετ' ἐκείνους καταλειφθέντας
 ὑπ' αὐτῆς δόξαντος εἶναι ἀνδρὸς, τὸν ἐλέγξαντα λόγον οὐ
 δυναμένη ἀρῇσθαι ὃ ἐστὶν ἰδεῖν, προφήτην εἶναί φησιν,
 5 οἰονεὶ θεῖόν τινα καὶ ἔχοντά τι τοῦ ἀνθρωπίνου κρείττον,
 οὐ μὴν τοσοῦτον ὅσον ἦν. διόπερ φησὶν οἰονεὶ ἀναβλέψασά
 πως καὶ ἐν θεωρίᾳ νομίσασα γεγονέναι· Θεωρῶ ὅτι προφήτης Jo iv 19
 εἶ σύ. εἰς τό· Οἱ πατέρες ἡμῶν καὶ τὰ ἐξῆς, ἰστέον τὴν Jo iv 20
 Σαμαρειτῶν πρὸς Ἰουδαίους διάστασιν περὶ τοῦ νομιζομένου
 10 αὐτοῖς ἁγίου τόπου· οἱ μὲν γὰρ Σαμαρεῖς τὸ καλούμενον
 Γαριζεῖν ὅρος ἁγιον νομίζοντες ἐν αὐτῷ προσκυνοῦσι τῷ θεῷ,
 οὐ μέμνηται Μωσῆς ἐν τῷ Δευτερονομίῳ οὕτως λέγων· Καὶ Deu xxvii
 ἐνετείλατο Μωσῆς τῷ λαῷ ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ λέγων Οὗτοι xi ff.
 στήσονται εὐλογεῖν τὸν λαὸν ἐν ὄρει Γαριζεῖν, διαβάντες
 15 τὸν Ἰορδάνην· Συμεὼν, Λευὶ, Ἰούδας, Ἰσσάχαρ, Ἰωσήφ καὶ
 Βενιαμείν· καὶ οὗτοι στήσονται ἐπὶ τῆς κατάρας ἐν ὄρει
 Γαιβάλ· Ῥουβὴν, Γὰδ καὶ Ἀσὴρ, Ζαβουλὼν, Δὰν καὶ
 Νεφθαλείμ· οἱ δὲ Ἰουδαῖοι τὸ Σιών θεῖόν τι νενομικότες καὶ
 οἰκεῖον τοῦ θεοῦ ἐκείνον οἶονται εἶναι τὸν ἐκλελεγμένον ὑπὸ
 20 τοῦ πατρὸς τῶν ὅλων τόπον, καὶ διὰ τοῦτο ἐν αὐτῷ ᾠκοδο-
 μῆσθαι τὸν ναὸν ὑπὸ τοῦ Σολομῶνος λέγουσι καὶ πᾶσαν
 τὴν λευϊτικὴν καὶ ἱερατικὴν λατρείαν ἐκεῖ ἐπιτελεῖσθαι. ἀκο-
 λούθως δὲ ταύταις ἐκάτερον ἔθνος ταῖς ὑπολήψεσι νενόμικε
 τοὺς πατέρας ἐν τῷδε ἢ τῷδε ὄρει προσκεκυνηκέναι τῷ θεῷ.
 25 13. Καὶ εἴ ποτε δὲ μέχρι τοῦ δεῦρο συγκατέβαινον
 ἀλλήλοις εἰς λόγον Σαμαρεῖς καὶ Ἰουδαῖοι, ἐκάτερος πρὸς
 τὸ λοιπὸν ἐπαπορήσει, καὶ ἐρεῖ γε ὁ Σαμαρεὺς τῷ Ἰουδαίῳ
 τὸν τῆς ἐνθάδε ἀναγεγραμμένον γυναικὸς λόγον· Οἱ πατέρες Jo iv 20
 ἡμῶν ἐν τῷ ὄρει τούτῳ προσεκύνησαν, δεικνὺς τὸ Γαριζεῖν,
 30 ὑμεῖς δὲ λέγετε ὅτι ἐν Ἱεροσολύμοις ἐστὶν ὁ τόπος ὅπου
 223 προσκυνεῖν δεῖ. ἀλλ' ἐπεὶ Ἰουδαῖοι μὲν, ἀπ' αὐτῶν γὰρ cf. Jo iv 22
 ἡ σωτηρία, εἰκόνες εἰσὶ τῶν τοὺς ὑγιαίνοντας φρονούντων

8 εἰς τό] εἰς τὸ τό
27 τό] τὸν

18 Σειων
Σαμαρεῖς

25 συγκατέβαιναν
32 φρονοῦν τῷ

λόγους, Σαμαρεῖς δὲ τῶν ἑτεροδόξων, ἀκολούθως τὸ μὲν
 Γαριζεῖν θεοποιοῦσιν οἱ Σαμαρεῖς, ὅπερ ἐρμηνεύεται Διατομὴ
 cf. 3 Reg xii ἢ Διαίρεσις, καὶ τῆς κατὰ τὴν ἱστορίαν διατομῆς καὶ διαιρέ-
 σεως τῶν δέκα φυλῶν διατετμημένων ἀπὸ τῶν λοιπῶν δύο
 γεγεννημένης κατὰ τοὺς τοῦ Ἱεροβοὰμ χρόνους, ὃς καὶ αὐτὸς 5
 ἐρμηνεύεται Διχασμὸς λαοῦ. Ἰουδαῖοι δὲ τὸ Σιών, ὅπερ
 ἐστὶ Σκοπευτήριον. εἰκὸς δέ τινα ἐπαπορήσειν διὰ τί αἱ
 παρὰ Μωσεῖ εὐλογίαι ἐπὶ τοῦ Γαριζεῖν γίνονται. λεκτέον
 δὲ καὶ πρὸς τοῦτο ὅτι ἐπέπερ σημαίνει ἡ Γαριζεῖν φωνὴ τὴν
 διατομὴν καὶ τὴν διαίρεσιν, τὸ μὲν τῆς διατομῆς σημαίνον- 10
 μενον ληπτέον ὅτε σχίζεται ὁ λαὸς ὑπὸ τοῦ Ἱεροβοὰμ καὶ
 οἰκεῖ τὴν Σαμάρειαν ὁ βασιλεὺς· τὸ δὲ τῆς διαιρέσεως ἐπὶ
 τῆς εὐλογίας, τῶν σοφῶν τῇ διαιρέσει τεταγμένως χρωμένων
 ἐφ' ἐκάστου τῶν προβλημάτων, ἥτις ἐστὶν ἀναγκαία πρὸς
 τὴν τῆς ἀληθείας κατανόησιν. ὅσον μὲν οὖν οὐδέπω ἐλή- 15
 λυθεν ἡ ὑπὸ τοῦ κυρίου εἰρημένη ὥρα, ὅτε οὔτε ἐν τῷ ὄρει
 τούτῳ οὔτε ἐν Ἱεροσολύμοις προσκυνήσουσι τῷ πατρὶ,
 φευκτέον τὸ τῶν Σαμαρειτῶν ὅρος, καὶ ἐν Σιών, ὅπου ἐστὶ
 τὰ Ἱεροσόλυμα, προσκυνητέον τῷ θεῷ, ἅπερ Ἱεροσόλυμα
 cf. Mt v 35 πόλις εἶναι λέγεται ὑπὸ τοῦ χριστοῦ τοῦ μεγάλου βασιλέως. 20
 τίς δ' ἂν εἴη ἡ πόλις τοῦ μεγάλου βασιλέως, τὰ ἀληθινὰ
 cf. 1 Pe ii 5 Ἱεροσόλυμα, ἡ ἡ ἐκκλησία ἐκ λίθων ᾠκοδομημένη ζώντων,
 ἐνθα ἱεράτευμα ἁγίων, πνευματικαὶ θυσίαι προσφέρονται τῷ
 θεῷ ὑπὸ τῶν πνευματικῶν καὶ τὸν πνευματικὸν νενοηκότων
 νόμον; ἐπὶ δὲ ἐνστί τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου, τότε οὐκ 25
 ἡγητέον τὴν ἀληθινὴν προσκύνησιν καὶ τελείαν θεοσέβειαν
 τελείσθαι ἐν Ἱεροσολύμοις ἔτι, ὅταν τις γένηται μηδαμῶς
 ἐν σαρκὶ ἀλλ' ἐν πνεύματι, καὶ μηδαμῶς ἔτι ἐν τύπῳ ἀλλὰ
 πᾶς ἐν ἀληθείᾳ, τοιοῦτος κατεσκευασμένος ὥστε ἐξομοιού-
 σθαι αὐτὸν οἷς ζητεῖ προσκυνηταῖς ὁ θεός. 30
 Jo iv 21 14. Δις δὲ τό· Ἐρχεται ὥρα· γέγραπται, καὶ κατὰ μὲν
 τὸ πρῶτον οὐ πρόσκειται· Καὶ νῦν ἐστὶ· κατὰ δὲ τὸ δεύτερον

φησιν ὁ εὐαγγελιστής· Ἄλλ' ἔρχεται ὥρα καὶ νῦν ἐστὶ. καὶ Jo iv 23
οἶμαί γε τὸ μὲν πρότερον δηλοῦν τὴν ἕξω σωμάτων προσκύ-
νησιν ἐνστησομένην κατὰ τὴν τελειότητα· τὸ δὲ δεύτερον
τὴν τῶν ἐν βίῳ τούτῳ ὡς ἐνδέχεται κατὰ ἀνθρωπίνην φύσιν
224 προκοπὴν τελειουμένων. ἔξεστιν οὖν καὶ ἐν τῷ πνεύματι
καὶ ἀληθείᾳ προσκυνεῖν τῷ πατρὶ ὅτε οὐ μόνον ἔρχεται ὥρα
ἀλλὰ καὶ νῦν ἐστὶ, καὶ ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις διὰ τοὺς ἐπὶ
τοσοῦτον μόνον φθάνοντας τυγχάνειν νομιζώμεθα. ὅτε γοῦν
γέγραπται· Ἐρχεται ὥρα καὶ νῦν ἐστίν· οὐκ ἐτι λέγεται τό·
10 Οὔτε ἐν τῷ ὄρει τούτῳ οὔτε ἐν Ἱεροσολύμοις προσκυνήσετε Jo iv 21
τῷ πατρί· ὥσπερ εἴρηται ὅπου τό· Ἐρχεται ὥρα· χωρὶς τοῦ·
Νῦν ἐστίν· ἀναγέγραπται. ἔτι μέντοι γε ὁμοίαν ψευδοδοξίαν
τῇ ἐπὶ τοῦ νομιζομένου φρέατος εἰρημένην ἔχει ἡ Σαμα-
ρείτις ταῦτα λέγουσα. ἐκεῖ τε γάρ· Μὴ σὺν, φησὶ, μεῖζων Jo iv 12
15 εἶ τοῦ πατρὸς ἡμῶν Ἰακώβ, ὃς δέδωκεν ἡμῖν τὸ φρέαρ καὶ
αὐτὸς ἐξ αὐτοῦ ἔπιε καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ καὶ τὰ θρέμματα
αὐτοῦ; ἐνθάδε δὲ τό· Οἱ πατέρες ἡμῶν ἐν τῷ ὄρει τούτῳ Jo iv 20
προσεκύνησαν.

15. Ὁ δὲ Ἡρακλέων εἰς τὰ αὐτὰ ῥήματα λέγει εὐσχη-
20 μόνως ὡμολογηκέναι τὴν Σαμαρείτιν τὰ ὑπ' αὐτοῦ πρὸς
αὐτὴν εἰρημένα· προφήτου γὰρ μόνου, φησὶν, ἐστὶν εἰδέναι
τὰ πάντα· ψευδόμενος ἐκατέρως, καὶ γὰρ οἱ ἄγγελοι τὰ
τοιαῦτα δύνανται εἰδέναι, καὶ ὁ προφήτης οὐ πάντα οἶδεν·
Ἐκ μέρους γὰρ γινώσκωμεν καὶ ἐκ μέρους προφητεύομεν, 1 Co xiii 9
25 καὶ προφητεύομεν ἢ γινώσκωμεν. μετὰ δὲ ταῦτα ἐπαινεῖ
ὡς πρεπόντως τῇ αὐτῆς φύσει ποιήσασαν τὴν Σαμαρείτιν,
καὶ μήτε ψευσαμένην μήτε ἄντικρυς ὁμολογήσασαν τὴν
ἑαυτῆς ἀσχημοσύνην· πεπεισμένην τέ φησιν αὐτὴν ὅτι
προφήτης εἶη, ἐρωτῶν αὐτὸν ἅμα τὴν αἰτίαν ἐμφαίνουσας
30 δι' ἣν ἐξεπόρνευσεν, ὅτι δι' ἄγνοιαν θεοῦ καὶ τῆς κατὰ τὸν
θεὸν λατρείας ἀμελήσασαν καὶ πάντων τῶν κατὰ τὸν βίον
αὐτῇ ἀναγκαίων, καὶ ἄλλως αἰετῶν ἐν τῷ βίῳ τυγχάνουσας·

5 προκοπῇ] προσκόπτειν

26 φαύσει

7 καὶ]

32 τῶν ἐν] τὴν ἐκ

13 εἰρημένον

οὐ γὰρ ἂν, φησὶν, αὐτὴ ἤρχετο ἐπὶ τὸ φρέαρ ἔξω τῆς πόλεως
 τυγχάνον. οὐκ οἶδα δὲ πῶς ἐνόμισεν ἐμφαίνεσθαι τὴν
 αἰτίαν τοῦ ἐκπεπορευκέναι, ἢ ἄγνοιαν αἰτίαν γεγονέναι ἐπὶ
 τῶν πλημμελημάτων καὶ τῆς κατὰ θεὸν λατρείας· ἀλλ' ἔοικε
 ταῦτα ὡς ἔτυχεν ἐσχεδιακέναι χωρὶς πάσης πιθανότητος. 5
 προστίθισί τε τούτοις· ὅτι βουλομένη μαθεῖν πῶς καὶ τίνι
 εὐαρεστήσασα καὶ θεῷ προσκυνήσασα ἀπαλλαγείη τοῦ
 πορνεῦν λέγει τό· Οἱ πατέρες ἡμῶν ἐν τῷ ὄρει τούτῳ
 προσεκύνησαν, καὶ τὸ ἐξῆς. σφόδρα δέ ἐστιν εὐελεγκτα τὰ
 εἰρημένα· πόθεν γὰρ ὅτι βούλεται μαθεῖν τίνι εὐαρεστήσασα 10
 ἀπαλλαγείη τοῦ πορνεῦν;

Jo iv 20

Jo iv 21

16. Λέγει ἀγτῇ ὁ Ἰησοῦς Πίστευέ μοι, γύναι, ὅτι 225
 ἔρχεται ὥρα ὅτε οὔτε ἐν τῷ ὄρει τοῦτῳ οὔτε ἐν
 Ἱεροσολύμοις προσκυνήσετε τῷ πατρὶ. Ὅτε ἔδοξε πιθα-
 νώτατα τετηρηκέναι ὁ Ἡρακλέων ἐν τούτοις τὸ ἐπὶ μὲν τῶν 15
 προτέρων μὴ εἰρῆσθαι αὐτῇ· Πίστευέ μοι, γύναι· νῦν δὲ
 τοῦτο αὐτῇ προστετάχθαι, τότε ἐπεθόλωσε τὸ μὴ ἀπίθανον
 παρατήρημα, εἰπὼν ὅρος μὲν τὸν διάβολον λέγεσθαι ἢ τὸν κόσ-
 μον αὐτοῦ, ἐπεὶ περ μέρος ἐν ὁ διάβολος ὅλης τῆς ὕλης, φησὶν,
 ἦν, ὁ δὲ κόσμος τὸ σύμπαν τῆς κακίας ὅρος, ἔρημον οἰκητή- 20
 ριον θηρίων, ᾧ προσεκύνουν πάντες οἱ πρὸ νόμου καὶ οἱ
 ἐθνικοί· Ἱεροσόλυμα δὲ τὴν κτίσιν ἢ τὸν κτίστην ᾧ προσε-
 κύνουν οἱ Ἰουδαῖοι. ἀλλὰ καὶ δευτέρως ὅρος μὲν ἐνόμισεν
 εἶναι τὴν κτίσιν ἢ ἐθνικοί προσεκύνουν· Ἱεροσόλυμα δὲ τὸν
 κτίστην ᾧ Ἰουδαῖοι ἐλάτρευον. ὑμεῖς οὖν, φησὶν, οἰονεὶ οἱ 25
 πνευματικοὶ, οὔτε τῇ κτίσει οὐδὲ τῷ δημιουργῷ προσκυνή-
 σετε, ἀλλὰ τῷ πατρὶ τῆς ἀληθείας· καὶ συμπαραλαμβάνει
 γε, φησὶν, αὐτὴν ὡς ἤδη πιστὴν καὶ συναριθμουμένην τοῖς
 κατὰ ἀλήθειαν προσκυνηταῖς. ἀλλ' ἡμεῖς τὴν μὲν ἐν
 φαντασίᾳ γνωστικῶν λόγων καὶ νομιζομένων ὑψηλῶν ὄνο- 30
 μαζομένην θεοσέβειαν παρὰ τοῖς ἑτεροδόξοις ὑπολαμβάνομεν
 δηλοῦσθαι διὰ τοῦ· Οὔτε ἐν τῷ ὄρει τούτῳ· τὸν δὲ καιónα

κατὰ τοὺς πολλοὺς τῆς ἐκκλησίας, ὃν καὶ αὐτὸν ὁ τέλειος καὶ ἅγιος ὑπεραναβήσεται θεωρητικώτερον καὶ σαφέστερον καὶ θειότερον προσκυνῶν τῷ πατρὶ διὰ τοῦ· Οὐτε ἐν Ἱεροσολύμοις Jo iv 21 προσκυνήσετε τῷ πατρὶ. ὥσπερ γὰρ, καθὼς ὁμολογήσαιεν ἂν
 5 καὶ οἱ Ἰουδαῖοι, οἱ ἄγγελοι οὐκ ἐν Ἱεροσολύμοις προσκυνοῦσι τῷ πατρὶ, τῷ κρείττονως παρὰ τὸ ἐν Ἱεροσολύμοις προσκυνεῖν τῷ πατρὶ, οὕτως οἱ ἤδη τῇ διαθέσει τὸ ἰσάγγελοι εἶναι cf. Lc xx 36 ἐσχηκότες οὐδὲ ἐν Ἱεροσολύμοις προσκυνήσουσι τῷ πατρὶ, ἀλλὰ βέλτιον ἢ οἱ ἐν Ἱεροσολύμοις, καὶ διὰ τοὺς ἐν
 10 Ἱεροσολύμοις συμπεριφέρονται, τοῖς ἐν Ἱεροσολύμοις τοῖς Ἰουδαίοις γινόμενοι Ἰουδαῖοι ἵνα Ἰουδαίους κερδήσουσιν. cf. 1 Co ix 20 Ἱεροσόλυμα δέ μοι νοείσθω καθὼς προαποδεδώκαμεν, ὁμοίως δὲ καὶ οἱ Ἰουδαῖοι. ὅτε μέντοι γε οὔτε ἐν τῷ ὄρει τούτῳ οὔτε ἐν Ἱεροσολύμοις τις προσκυνεῖ, ἐλθούσης τῆς ὥρας
 15 προσκυνεῖ μετὰ παρρησίας υἱὸς γεγεννημένος τὸν πατέρα. διόπερ οὐκ εἴρηται· οὔτε ἐν Ἱεροσολύμοις προσκυνήσετε τῷ θεῷ· ἀλλά· Οὐτε ἐν Ἱεροσολύμοις προσκυνήσετε τῷ πατρὶ.

226 17. Ὑμεῖς προσκυνεῖτε ὃ οὐκ οἶδατε, ἡμεῖς προσ- Jo iv 22

20 ΚΥΝΟΥΜΕΝ ὃ Οἶδαμεν, ὅτι ἡ σωτηρία ἐκ τῶν Ἰουδαίων ἐστὶ. Τὸ Ὑμεῖς, ὅσον ἐπὶ τῇ λέξει, οἱ Σαμαρεῖς· ὅσον δὲ ἐπὶ τῇ ἀναγωγῇ, οἱ περὶ τὰς γραφὰς ἐτερόδοξοι· τὸ δὲ Ἡμεῖς, ὅσον ἐπὶ τῷ ῥητῷ, οἱ Ἰουδαῖοι· ὅσον δὲ ἐπὶ τῇ ἀλληγορίᾳ, ἐγὼ ὁ λόγος καὶ οἱ κατ' ἐμὲ μεμορφωμένοι, τὴν
 25 σωτηρίαν ἔχοντες ἀπὸ τῶν Ἰουδαϊκῶν λόγων· τὸ γὰρ φανε- cf. Ro xvi 26: ρωθὲν νῦν μυστήριον πεφανέρωται διὰ τε γραφῶν προφη- τικῶν, καὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. 2 Tim i 10 ὅρα δὲ εἰ μὴ ἰδίως καὶ παρὰ τὴν ἀκολουθίαν τῶν ῥητῶν ὁ Ἡρακλέων ἐκδεξάμενος τὸ Ὑμεῖς ἀντὶ τοῦ Οἱ Ἰουδαῖοι καὶ ἐθνι-
 30 κοὶ διηγῆσατο. οἷον δέ ἐστι πρὸς τὴν Σαμαρείτην λέγεσθαι Ὑμεῖς οἱ Ἰουδαῖοι, ἢ πρὸς Σαμαρείτην Ὑμεῖς οἱ ἐθνικοί;

ἀλλ' οὐκ οἶδασί γε οἱ ἑτερόδοξοι ὃ προσκυνοῦσιν, ὅτι
 πλάσμα ἐστὶ καὶ οὐκ ἀλήθεια, καὶ μῦθος καὶ οὐ μυστήρια·
 ὁ δὲ προσκυνῶν τὸν δημιουργόν, μάλιστα κατὰ τὸν ἐν
 cf. Ro ii 29 κρυπτῷ Ἰουδαῖον καὶ τοὺς λόγους τοὺς πνευματικούς· Ἰουδαϊ-
 κούς, οὗτος ὁ οἶδε προσκυνεῖ. πολὺ δέ ἐστι νῦν παρατίθεσθαι 5
 τοῦ Ἡρακλέωνος τὰ ῥήτῃ, ἀπὸ τοῦ ἐπιγεγραμμένου Πέτρου
 κηρύγματος παραλαμβάνόμενα, καὶ ἵστασθαι πρὸς αὐτὰ ἐξετά-
 ζοντας καὶ περὶ τοῦ βιβλίου, πότερόν ποτε γνήσιόν ἐστιν ἢ
 νόθον ἢ μικτόν· διόπερ ἐκόντες ὑπερτιθέμεθα, ταῦτα μόνον ἐπι-
 σημειούμενοι φέρειν αὐτὸν, ὡς Πέτρου διδάξαντος, μὴ δεῖν καθ' 10
 Ἑλλήνας προσκυνεῖν, τὰ τῆς ὕλης πράγματα ἀποδεχομένους
 καὶ λατρεύοντας ξύλοις καὶ λίθοις, μήτε κατὰ Ἰουδαίους
 σέβειν τὸ θεῖον, ἐπείπερ καὶ αὐτοὶ μόνοι οἰόμενοι ἐπίστασθαι
 θεὸν ἀγνοοῦσιν αὐτὸν, λατρεύοντες ἀγγέλοις καὶ μηνὶ καὶ
 σελήνῃ. ζητητέον μέντοι γε, ὡς πρὸς τὸ ἀληθές, τίνι ἢ 227
 σωματικῇ λατρεία ἐγένετο ὑπὸ Ἰουδαίων· ὅτι μὲν γὰρ
 προκείμενον ἦν αὐτοῖς προσφέρειν τὰς θυσίας τῷ κτίστῃ
 τοῦ παντὸς τοῦτο δῆλον. ἄξιον δὲ ἰδεῖν τί ἐστὶ τὸ ἐν ταῖς
 Act vii 42 Πράξεσι τῶν ἀποστόλων γεγραμμένον· Ἐστρεψε δὲ ὁ θεὸς
 καὶ παρέδωκεν αὐτοὺς λατρεύειν τῇ στρατείᾳ τοῦ οὐρανοῦ. 20
 Jo iv 22 οὐκ οἶδα δὲ πῶς τοῦ σωτῆρος ἀντικρυς φάσκοντος ὅτι Ἡ 228
 σωτηρία ἀπὸ τῶν Ἰουδαίων ἐστίν· οἱ ἑτερόδοξοι ἀρνοῦνται
 τὸν θεὸν τοῦ Ἀβραάμ καὶ Ἰσαάκ καὶ Ἰακώβ, τῶν πατέρων
 cf. Mt v 17 τῶν Ἰουδαίων. ἐτι δὲ εἰ πληροὶ ὁ σωτὴρ τὸν νόμον καὶ ἵνα
 πληρωθῇ τὰ ἐν τοῖς προφήταις γεγραμμένα τάδε τινα καὶ 25
 τάδε γίνεται κατὰ τὴν τοῦ κυρίου ἐπιδημίαν, πῶς οὐ σαφές
 τίνα τρόπον ἢ σωτηρία ἐκ τῶν Ἰουδαίων γίνεται; ὁ αὐτὸς
 cf. Ro iii 29 f. γὰρ θεὸς Ἰουδαίων καὶ ἔθνῶν, εἶπερ εἰς θεὸς, ὃς δικαιώσει
 περιτομὴν ἐκ πίστεως καὶ ἀκροβυστιάν διὰ τῆς πίστεως·
 cf. Ro iii 31 οὐ γὰρ καταργοῦμεν νόμον διὰ τῆς πίστεως, ἀλλὰ ἱστανόμεν 30
 νόμον δι' αὐτῆς.

Jo iv 23 18. Ἀλλ' ἔρχεται ὥρα καὶ νῦν ἐστίν, ὅτε οἱ ἄλ-

2 οὐ] om.

10, 11 καθελὼν ἄς
14 ἀγγέλλοις13 μόνοις λομενοὶ
18 δε] δεῖ

ΘΙΝΟΙ ΠΡΟΣΚΥΝΗΤΑΙ ΠΡΟΣΚΥΝΗΣΟΥΣΙ Τῷ ΠΑΤΡΙ ἘΝ ΠΝΕΥΜΑΤΙ
 καὶ ἀληθείᾳ. Τοὺς μὴδ' ὅλως ἐπαγγελλομένους προσκυνεῖν
 τῷ πατρὶ οὐδὲ ὀνομάζεσθαι δεῖ προσκυνητὰς τοῦ θεοῦ·
 ἀλλὰ πάντων ἐπαγγελλομένων προσκυνεῖν τῷ κτίσαντι, ἔαν
 5 οἱ μὲν μηκέτι ᾧσιν ἐν σαρκὶ ἀλλ' ἐν πνεύματι, τῷ πνεύματι cf. Ga v 16
 περιπατεῖν καὶ ἐπιθυμίαν σαρκὸς μὴ ἐπιτελεῖν, οἱ δὲ μὴ
 ᾧσιν ἐν πνεύματι ἀλλ' ἐν σαρκὶ καὶ κατὰ σάρκα στρατεύονται, cf. 2 Co x 3
 τότε λεκτέον ἀληθινούς μὲν προσκυνητὰς τοὺς προσκυνού-
 τας τῷ πατρὶ ἐν πνεύματι καὶ μὴ σαρκὶ, καὶ ἐν ἀληθείᾳ καὶ
 10 μὴ τύποις, οὐκ ἀληθινούς δὲ τοὺς μὴ οὕτως ἔχοντας. καὶ ὁ cf. 2 Co iii 6
 γράμματι δὲ τῷ ἀποκτίννυντι δεδουλωμένος, πνεύματος δὲ
 τοῦ ζωοποιούντος μὴ μετεληφώς, μὴδὲ τοῖς πνευματικοῖς
 ἀκολουθῶν τοῦ νόμου, οὗτος ἂν εἴη ὁ μὴ ἀληθινὸς προσκυ-
 νητὴς, καὶ πνεύματι μὴ προσκυνῶν τῷ πατρί· ὁ δ' αὐτὸς
 15 οὗτος ὅλος τῶν τύπων καὶ τῶν σωματικῶν ὢν, ὅταν ἐπι-
 τυγχάνειν πάνυ δοκῇ, τότε ἐν τύπῳ καὶ οὐκ ἐν ἀληθείᾳ
 προσκυνεῖ τῷ θεῷ, διὰ τοῦτο οὐδὲ ἀληθινὸς δυνάμενος χρη-
 ματίζειν προσκυνητὴς. τάχα δέδοταί ποτε εὐλόγως καὶ τὸν
 ἀληθινὸν προσκυνητὴν ἐν τῷ πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ προσ-
 20 κυνῶντα τυπικὰ τινα ποιεῖν, ἵνα τοὺς τῷ τύπῳ δεδουλωμένους
 οἰκονομικώτατα ἐλευθερώσας τῶν τύπων προσαγάγῃ τῇ
 ἀληθείᾳ, ὥσπερ φαίνεται Παῦλος ἐπὶ Τιμοθέου πεποικῶς, cf. Act xvi 3;
 τάχα δὲ καὶ ἐν Κεγχρεαῖς καὶ Ἱεροσολύμοις, ὡς ἐν ταῖς xviii 18; xxi
 26
 Πράξεσι τῶν ἀποστόλων γέγραπται. τηρητέον δὲ ὅτι οἱ
 25 ἀληθινοὶ προσκυνηταὶ οὐ μόνον ἐν μελλούσῃ ᾠρᾷ ἀλλὰ καὶ
 ἐνεστηκυῖα προσκυνοῦσι τῷ πατρὶ ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ.
 ἀλλ' ἐν πνεύματι οἱ προσκυνοῦντες, ὡς εἰλήφασι προσκυ-
 νοῦντες, ἐν ἀρραβῶνι πνεύματος ἐπὶ τοῦ παρόντος προσκυ- 2 Co v 5
 229 νοῦσιν, ἐν πνεύματι δὲ ὅτε πᾶν χωρήσουσι τὸ πνεῦμα
 30 προσκυνήσουσι τῷ πατρί. εἰ δὲ ὁ βλέπων διὰ κατόπτρου cf. 1 Co xiii
 τὸ ἀληθές οὐ βλέπει, ὡς δείκνυνται τούτοις τοῖς κατοπτρικοῖς¹²
 ὑπὸ τῶν περὶ ταῦτα δεινῶν, βλέπει δὲ Παῦλος καὶ οἱ

4 ἔαν] om.

29 δέ] τι

20 τῷ] τὸ

31 τὸ] καὶ

27 ὡς] ὦ

- παραπλήσιοι αὐτῷ διὰ κατόπτρου νῦν, δῆλον ὅτι ὡς βλέπει οὕτω καὶ προσκυνεῖ τῷ θεῷ, καὶ διὰ κατόπτρου προσκυνεῖ τῷ θεῷ· ὅταν δὲ ἔλθῃ ἡ ὥρα ἢ μετὰ τὴν ἐνεστηκυῖαν ἐνστησομένη, τότε ἔσται ἡ προσκύνησις ἐν ἀληθείᾳ, τῇ πρόσωπον πρὸς πρόσωπον καὶ οὐκέτι διὰ κατόπτρου θεωρουμένη. 5
- Jo iv 22 19. Τὸ μέντοι γε· Ἡμεῖς προσκυνοῦμεν· ὁ Ἡρακλέων οἶεται εἶναι ὁ ἐν αἰῶνι καὶ οἱ σὺν αὐτῷ ἐλθόντες· οὗτοι γὰρ, φησὶν, ἤδεσαν τίνι προσκυνούσι, κατὰ ἀλήθειαν προσκυνούντες. ἀλλὰ καὶ τό· Ὅτι ἡ σωτηρία ἐκ τῶν Ἰουδαίων ἐστίν· ἐπεὶ ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ, φησὶν, ἐγενήθη, ἀλλ' οὐκ ἐν 10 αὐτοῖς, οὐ γὰρ εἰς πάντας αὐτοὺς εὐδόκησε, καὶ ὅτι ἐξ ἐκείνου τοῦ ἔθνους ἐξῆλθεν ἡ σωτηρία καὶ ὁ λόγος εἰς τὴν οἰκουμένην· κατὰ δὲ τὸ νοούμενον ἐκ τῶν Ἰουδαίων τὴν σωτηρίαν διηγεῖται γεγονέναι ἐπείπερ εἰκόνες οὗτοι τῶν ἐν τῷ πληρώματι αὐτῷ εἶναι νομίζονται. ἐχρῆν δὲ αὐτὸν καὶ 15 τοὺς ἀπ' αὐτοῦ ἕκαστον τῶν ἐν τῇ λατρείᾳ δεικνύναι πῶς ἐστὶν εἰκὼν τῶν ἐν τῷ πληρώματι, εἶγε μὴ μόνον φωνῇ τοῦτο λέγουσιν ἀλλὰ καὶ ἀληθείᾳ φρονοῦσιν αὐτό. πρὸς τούτοις τό· Ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ προσκυνεῖσθαι τὸν θεόν· διηγούμενος λέγει ὅτι οἱ πρότεροι προσκυνηταὶ ἐν 20 σαρκὶ καὶ πλάνῃ προσεκύνουν τῷ μὴ πατρὶ, ὥστε καὶ ταῦτόν πεπλανῆσθαι πάντας τοὺς προσκεκνηκότας τῷ δημιουργῷ. καὶ ἐπιφέρει γε ὁ Ἡρακλέων ὅτι ἐλάτρευον τῇ κτίσει, καὶ οὐ τῷ κατ' ἀλήθειαν κτίστη, ὅς ἐστι Χριστὸς, εἰ γε Πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδέν. 25
- Jo iv 23 20. Καὶ γὰρ ὁ πατὴρ τοιοῦτοιοις ζητεῖ τοῖς προσκυνούσιν αὐτόν. Εἰ ζητεῖ ὁ πατήρ, διὰ τοῦ υἱοῦ ζητεῖ τοῦ ἐληλυθότος ζητῆσαι καὶ σῶσαι τὸ ἀπολωλὸς, οὐστινας καθαίρων καὶ παιδεύων τῷ λόγῳ καὶ τοῖς ὑγιέσι δόγμασι κατασκευάζει ἀληθινούς προσκυνητάς. ἀπολωλέναι δέ φησιν 30 ὁ Ἡρακλέων ἐν τῇ βαθείᾳ ὕλῃ τῆς πλάνης τὸ οἰκείον τῷ πατρὶ, ὅπερ ζητεῖται ἵνα ὁ πατήρ ὑπὸ τῶν οἰκείων προσκυνῇ-

cf. 1 Co x 5
cf. Ps xviii
(xix) 5;
Ro x 18

cf. Ro i 25
Jo i 3

cf. Lc xix 10;
Ez xxxiv 16

ται. εἰ μὲν οὖν ἑώρα τὸν περὶ τῆς ἀπωλείας τῶν προβάτων ^{cf. Lc xv 4, 11}
 230 λόγον, καὶ τοῦ ἀποπεσόντος τῶν τοῦ πατρὸς υἱοῦ, καὶ ἀπε-
 δεξάμεθα αὐτοῦ τὴν διήγησιν. ἐπεὶ δὲ μυθοποιούντες οἱ
 ἀπὸ τῆς γνώμης αὐτοῦ οὐκ οἶδ' ὃ τί ποτε τρανῶς παριστᾷσι
 5 περὶ τῆς ἀπολωλυίας πνευματικῆς φύσεως, οὐδὲν σαφὲς
 διδάσκοντες ἡμᾶς περὶ τῶν πρὸ τῆς ἀπωλείας αὐτῆς χρόνων
 ἢ αἰώνων· οὐδὲ γὰρ τρανοῦν δύνανται ἑαυτῶν τὸν λόγον.
 διὰ τοῦτο αὐτοὺς ἐκόντες παραπεμπόμεθα, τοσοῦτον ἐπαπο-
 ρήσαντες.

10 21. Πνεῦμα ὁ θεός, καὶ τοῦς προσκυνοῦντας αὐτόν ^{Jo iv 24}
 ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ δεῖ προσκυνεῖν. Πολλῶν πολ-
 λὰ περὶ τοῦ θεοῦ ἀποφηναμένων καὶ τῆς οὐσίας αὐτοῦ, ὥστε
 τινὰς μὲν εἰρηκέναι καὶ αὐτὸν σωματικῆς φύσεως λεπτομε-
 ροὺς καὶ αἰθερώδους, τινὰς δὲ ἁσώματου, καὶ ἄλλους ὑπὲρ
 15 ἐκεῖνα οὐσίας πρεσβεῖα καὶ δυνάμει, ἄξιον ἡμᾶς ἰδεῖν εἰ
 ἔχομεν ἀφορμὰς ἀπὸ τῶν θείων γραφῶν πρὸς τὸ εἰπεῖν τι
 περὶ οὐσίας θεοῦ. ἐνθάδε μὲν οὖν λέγεται οἰονεῖ οὐσία εἶναι
 αὐτοῦ τὸ πνεῦμα· Πνεῦμα γὰρ ὁ θεός· φησὶν· ἐν δὲ τῷ
 νόμῳ πῦρ· γέγραπται γάρ· Ὁ θεὸς ἡμῶν πῦρ καταναλίσκον· <sup>He xii 29;
cf. Deu iv 24</sup>
 20 παρὰ δὲ τῷ Ἰωάννῃ φῶς· Ὁ θεὸς γὰρ, φησὶ, φῶς ἐστι, καὶ ^{i Jo i 5}
 σκοτία ἐν αὐτῷ οὐκ ἔστιν οὐδεμία. ἐὰν μὲν οὖν ἀπλου-
 στερον τούτων ἀκούσωμεν, μηδὲν πέρα τῆς λέξεως περιεργα-
 ζόμενοι, ὥρα ἡμῖν λέγειν σῶμα εἶναι τὸν θεόν, τίνα δὲ ἡμᾶς
 διαδέχεται ἄτοπα τοῦτο λέγοντας οὐ τῶν πολλῶν ἐστιν εἰδέ-
 25 ναι· ὀλίγοι γὰρ διειλήφασιν περὶ τῆς τῶν σωμάτων φύσεως,
 καὶ μάλιστα τῶν ὑπὸ λόγου καὶ προνοίας κατακοσμουμένων·
 καίτοι τὸ προνοοῦν τῆς αὐτῆς οὐσίας λέγοντες εἶναι τοῖς
 προνοουμένοις γενικῶ λόγῳ, τέλειον ἀλλ' οἷον τὸ προνοού-
 μενον. παρεδέξαντο δὲ τὰ ἀπαντῶντα τῷ λόγῳ αὐτῶν
 231 ἄτοπα οἱ θέλοντες εἶναι σῶμα τὸν θεόν, ἅτε μὴ δυνάμενοι
 ἀντιβλέπειν τοῖς ἐκ λόγου ἐναργῶς παρισταμένοις. ταῦτα
 δὲ φημι καθ' ὑπεξαίρεσιν τῶν ἐμπτην λεγόντων εἶναι φύσιν

2 υἱοῦ] υἱοὶ 13 αὐτὸν] τὸν 18 τὸ πνεῦμα] τὸν πᾶ
 22 ἀκούσομεν 31 παρισταμένου

σωμάτων παρὰ τὰ στοιχεῖα. εἰ δὲ πᾶν σῶμα ὑλικὸν ἔχει φύσιν τῷ ἰδίῳ λόγῳ ἅποιοι τυγχάνον, τρεπτὴν δὲ καὶ ἀλλοιωτὴν, καὶ δι' ὧν μεταβλητὴν, καὶ ποιότητος χωροῦσαν, ἃς ἔαν βούληται αὐτῇ περιτιθέναι ὁ δημιουργὸς, ἀνάγκη καὶ τὸν θεὸν ὑλικὸν ὄντα τρεπτὸν εἶναι καὶ ἀλλοιωτὸν καὶ μετα-
βλητόν. καὶ ἐκεῖνοι μὲν οὐκ αἰδοῦνται λέγειν ὅτι καὶ φθαρ-
τός ἐστι σῶμα ὧν, σῶμα δὲ πνευματικὸν καὶ αἰθερώδες, μά-
λιστα κατὰ τὸ ἡγεμονικὸν αὐτοῦ· φθαρτὸν δὲ ὄντα μὴ φθεί-
ρεσθαι τῷ μὴ εἶναι τὸν φθείροντα αὐτὸν λέγουσιν. ἡμεῖς δὲ
διὰ τὸ μὴ ὀρᾶν τὰς ἀκολουθίας, ἔαν σῶμα αὐτὸν λέγωμεν, 10
καὶ διὰ τὴν γραφὴν τοιοῦτόν τι σῶμα, πνεῦμα καὶ πῦρ κατα-
ναλίσκον καὶ φῶς, τὸ ἀναγκαίως ἐπόμενον τούτοις μὴ παρα-
δεχόμενοι ἀσχημονήσομεν ὡς ἡλίθιοι καὶ παρὰ τὰ ἐναργῆ
λέγοντες· πᾶν γὰρ πῦρ τροφῆς δεόμενον φθαρτόν ἐστι, καὶ
πᾶν πνεῦμα, εἰ ἀπλούστερον ἐκλαμβάνομεν τὸ πνεῦμα, σῶμα 15
τυγχάνον, ἐπιδέχεται ὅσον ἐπὶ τῇ ἑαυτοῦ φύσει τὴν εἰς τὸ
παχύτερον μεταβολήν. ὥρα οὖν ἐν τούτοις ἤτοι τηροῦντας
τὰς λέξεις τὰ τοσαῦτα ἄτοπα παραδέξασθαι καὶ δύσφημα
περὶ τοῦ θεοῦ, ἢ ἐφοδεῦσαι, ὥσπερ καὶ ἐπὶ ἄλλων πλειόνων
ποιοῦμεν, καὶ ἐξετάσαι τί δύναται δηλοῦσθαι ἀπὸ τοῦ λέ- 20
γεσθαι πνεῦμα ἢ πῦρ ἢ φῶς εἶναι τὸν θεόν.

22. Καὶ πρῶτον λεκτέον ὅτι ὥσπερ ὀφθαλμοὺς καὶ
βλέφαρα καὶ ὦτα, χεῖράς τε καὶ βραχίονας καὶ πόδας εὐρί-
σκοντες γεγραμμένα τοῦ θεοῦ, ἔτι δὲ καὶ πτέρυγας, μετα-
λαμβάνομεν εἰς ἀλληγορίαν τὰ γεγραμμένα, καταφρονοῦντες 25
τῶν μορφῆν ἀνθρώπων παραπλήσιον περιτιθέντων τῷ θεῷ,
καὶ εὐλόγως γε τοῦτο πράττομεν· οὕτως καὶ ἐπὶ τῶν εἰρημέ-
νων ὀνομάτων τὸ ἀκόλουθον ἡμῖν ποιητέον· καὶ δηλὸν γε
ἀπὸ τοῦ φαινομένου ἡμῖν πρακτικώτερον· Φῶς γὰρ ἔστιν ὁ
θεός, κατὰ τὸν Ἰωάννην, καὶ σκοτία οὐκ ἔστιν ἐν αὐτῷ 30
οὐδεμία. πῶς δὴ φῶς αὐτὸν νοητέον κατὰ τὸ δυνατόν ἡμῖν
συνετώτερον ἐπισκεψώμεθα· διχῶς γὰρ τὸ φῶς ὀνομάζεται, 232

1 Jo i 5

σωματικῶς τε καὶ πνευματικῶς, ὅπερ ἐστὶ νοητὸν καὶ ὡς μὲν αἱ γραφαὶ ἂν λέγοιεν ἀόρατον, ὡς δ' ἂν Ἑλληνες ὀνομάσαιεν ἀσώματον. καὶ τοῦ γε σωματικοῦ παράδειγμα ὁμολογούμενον τοῖς τὴν ἱστορίαν παραδεχομένοις τό· Πᾶσι δὲ τοῖς Ex x 23
 5 υἱοῖς Ἰσραὴλ ἦν φῶς ἐν πᾶσιν οἷς κατεγίνοντο· τοῦ δὲ νοητοῦ καὶ πνευματικοῦ ἐν τινι τῶν δώδεκα· Σπείρατε ἑαυτοῖς Hos x 12
 εἰς δικαιοσύνην, τρυγήσατε εἰς καρπὸν ζωῆς, φωτίσατε ἑαυτοῖς φῶς γνώσεως. ὁμοίως δὲ καὶ τὸ σκότος κατ' ἀναλογίαν διχῶς λεχθήσεται. καὶ τοῦ μὲν κοινότερον λεγομένου παρά-
 10 δειγμα· Καὶ ἐκάλεσεν ὁ θεὸς τὸ φῶς ἡμέραν, καὶ τὸ σκότος Ge i 5
 ἐκάλεσε νύκτα· τοῦ δὲ νοητοῦ· Ὁ λαὸς ὁ καθήμενος ἐν Mt iv 16:
 σκότει καὶ σκιᾷ θανάτου, φῶς ἀνέτειλεν αὐτοῖς. cf. Is ix 2

23. Τούτων οὕτως ἐχόντων ἄξιον ἰδεῖν τί ἀρμόζει νοεῖν ἡμᾶς περὶ θεοῦ, λεγομένου φῶς, ἐν ᾧ οὐδεμία ἐστὶ σκοτία. cf. i Jo i 5
 15 ἄρα γὰρ σωματικούς ὀφθαλμοὺς ὁ θεὸς φωτίζειν φῶς ἐστὶν ἢ τοὺς νοητοὺς, περὶ ὧν καὶ ὁ προφήτης φησί· Φώτισον τοὺς Ps xii (xiii) 4
 ὀφθαλμούς μου, μήποτε ὑπνώσω εἰς θάνατον; νομίζω δὲ προφανὲς παντὶ τῷ εἶναι ὅτι οὐκ ἂν τὸ τοῦ ἡλίου ἔργον ποιεῖν λέγοιμεν τὸν θεόν, ἐτέρῳ παραχωροῦντα φωτίζειν τοὺς ὀ-
 20 φθαλμοὺς τῶν μὴ ὑπνωσομένων εἰς θάνατον· οὐκοῦν φωτίζει ὁ θεὸς τὸν νοῦν ὧν κρίνει ἀξίους εἶναι τοῦ οἰκείου φωτισμοῦ. εἰ δὲ νοῦ ἐστὶ φωτιστικός, κατὰ τὸ λεγόμενον· Κύριος φω- Ps xxvi (xxvii) 1
 τισμός μου· ἀνάγκη αὐτὸν νοητὸν τυγχάνοντα καὶ ἀόρατον καὶ ἀσώματον τούτου ἡμᾶς αὐτὸν ὑπολαμβάνειν φῶς <εἶναι
 25 τοιοῦτον.> μήποτε δὲ καὶ πῦρ καταναλίσκον <ὁ θεὸς εἶναι λεγόμενος οὐ τῆς> σωματικῆς <μὲν ὕλης> ἀναλωτικὸν εἶναι δοκεῖ, οἷον ξύλων καὶ χόρτου καὶ καλάμης· εἰ δὲ cf. i Co iii 12
 <νοητὰ ἐστι> ξύλα καὶ χόρτος καὶ καλάμη, μήποτε τὸ ἀναλωτικὸν τῆς τοιαύτης ὕλης πῦρ ὁ θεὸς ἐστὶν ἡμῶν, πῦρ λεγόμε- cf. He xii 29
 30 μενος εἶναι καταναλίσκον· καὶ πρέπον γε τῷ κυρίῳ ἐστὶ τὸ

2 δρατὸν 21 ὧν] τῶν 23 νοητὸν] νοοῖταν 24 εἶναι τοιοῦτον] lac. (ix circa litt.) τῷ 25 δέ] om. post καταναλίσκον] ο μεν lac. (8) ο μεν lac. (6) σωματικο lac. (7) ἀναλωτικά κ.τ.λ. 27 χόρτον (et 28) 28 νοητὰ ἐστι] om. lac. (5) relicta καὶ 2^ο] om.

ἀναλίσκειν τὰ τοιαῦτα καὶ ἐξαφανίζειν τὰ χείρονα, οὐ γινο-
 μένου ἀλγυδόνας οἶμαι καὶ πόνους γίνεσθαι, οὐκ ἀπὸ τινος
 σωματικῆς ἐπαφῆς περὶ τὰ ἡγεμονικὰ, ἔνθα συνέστη ἡ τοῦ
 καταναλίσκεσθαι ἀξία οἰκοδομή. φῶς οὖν ὀνομάζεται ὁ
 θεὸς ἀπὸ τοῦ σωματικοῦ φωτὸς μεταληφθεὶς εἰς ἀόρατον καὶ 5
 ἀσώματον φῶς, διὰ τὴν ἐν τῷ φωτίζειν νοητοὺς ὀφθαλμοὺς 233
 δύναμιν οὕτω λεγόμενος· πῦρ τε προσαγορεύεται κατανα-
 λίσκον, ἀπὸ τοῦ σωματικοῦ πυρὸς καὶ καταναλωτικοῦ τῆς
 τοιαύτης ὕλης νοούμενος. τοιοῦτόν τί μοι φαίνεται καὶ περὶ
 Jo iv 24 τό· Πνεῦμα ὁ θεός· ἐπεὶ γὰρ τὴν μέσσην καὶ κοινότερον 10
 cf. Ge ii 7 καλουμένην ζωὴν, φυσῶντος τοῦ περὶ ἡμᾶς πνεύματος τὴν
 καλουμένην σωματικώτερον πνοὴν ζωῆς, ζωοποιούμεθα ἀπὸ
 τοῦ πνεύματος, ὑπολαμβάνω ἀπ' ἐκείνου εἰληφθαι τὸ πνεῦμα
 λέγεσθαι τὸν θεὸν πρὸς τὴν ἀληθινὴν ζωὴν ἡμᾶς ἄγοντα· τὸ
 cf. 2 Co iii 6 πνεῦμα γὰρ κατὰ τὴν γραφὴν λέγεται ζωοποιεῖν, φανερόν 15
 ὅτι ζωοποιήσιν οὐ τὴν μέσσην ἀλλὰ τὴν θειοτέραν· καὶ γὰρ
 τὸ γράμμα ἀποκτείνει καὶ ἐμποιεῖ θάνατον, οὐ τὸν κατὰ τὸν
 χωρισμὸν τῆς ψυχῆς ἀπὸ τοῦ σώματος, ἀλλὰ τὸν κατὰ τὸν
 χωρισμὸν τῆς ψυχῆς ἀπὸ τοῦ θεοῦ, καὶ τοῦ κυρίου αὐτοῦ,
 καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος. 20

Ps ciii (civ)
29 f.

24. Μήποτε δὲ καὶ τό· Ἀντανελίς τὸ πνεῦμα αὐτῶν,
 καὶ ἐκλείψουσι· καί· Ἐξαποστειλὲς τὸ πνεῦμά σου καὶ
 κτισθήσονται, καὶ ἀνακαινίεις τὸ πρόσωπον τῆς γῆς· βέλτιον
 ἐκληψόμεθα ἀπὸ τοῦ πνεύματος, καὶ ὑπολαμβάνοιμεν ὅτι ὁ
 στερισκόμενος τοῦ θείου πνεύματος χοϊκὸς γίνεται, ἐπιτή- 25
 δεῖον τε ἑαυτὸν ποιήσας πρὸς παραδοχὴν αὐτοῦ καὶ λαβὼν
 αὐτὸ ἀνακτισθήσεται καὶ ἀνακαινισθήσεται. τοιοῦτον δ' ἂν
 Ge ii 7 εἴη καὶ εἰ ἐνεφύσησεν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ πνοὴν ζωῆς,
 καὶ ἐγένετο ὁ ἄνθρωπος εἰς ψυχὴν ζῶσαν· ὥστε καὶ τὸ
 ἐμφύσημα καὶ τὴν πνοὴν τῆς ζωῆς καὶ τὴν ζωὴν τῆς ψυχῆς 30
 πνευματικὸν ἀκούειν ἡμᾶς. ἐπεὶ δὲ ἡ προειρημένη δύναμις

1 ἀναλίσκον 10 post γὰρ ins. εἰ 11 φυσῶντος] ὀπῶντες
 12 πνοὴν 17 ἀποκτείνει 24 καί] om. 27 ἀνακαινισθή-
 σεται] lac. (10) σωθήσεται

οἰκονοεῖ οἰκητήριον ἐπιτιγδείου εὐρουῖσα τὴν τοῦ ἁγίου ψυχὴν
ἐπιδίδωσιν ἑαυτὴν τῇ ἐν αὐτῇ, ἵν' οὕτως εἴπω, μονῇ, γεγρά-
φθαι νομιστέον τό· Ἐνοικήσω ἐν αὐτοῖς καὶ ἐμπεριπατήσω Le xxvi 12
ἐν αὐτοῖς, καὶ ἔσομαι αὐτοῖς θεός, καὶ αὐτοὶ ἔσονται μου
5 λαός. πλείονος μέντοι γε συγγυμνασίας δεόμεθα εἰς τὸ
τελειωθέντας ἡμᾶς καὶ τὰ λεγόμενα παρὰ τῷ ἀποστόλῳ cf. He v 14
αἰσθητήρια γεγυμνασμένους διακριτικούς γενέσθαι ἀγαθῶν
τε καὶ κακῶν, ἀληθῶν τε καὶ ψευδῶν, καὶ θεωρητικούς
νοητῶν, ἵνα δυνηθῶμεν ἐπιμελέστερον καὶ θεοπρεπέστερον
234 κατὰ τὸ ἐνδεχόμενον ἀνθρωπίνῃ φύσει νοῆσαι πῶς ἐστὶν ὁ
θεὸς φῶς καὶ πῦρ καὶ πνεῦμα. καὶ ἐν τῇ γ' δὲ τῶν Βασι-
λειῶν τὸ γενόμενον πνεῦμα κυρίου πρὸς Ἡλίαν τοιάδε τινὰ
ὑποβάλλει περὶ θεοῦ· Εἶπε γάρ· Ἐξελεύσῃ αὐρίον καὶ 3 Reg. xix
11 f.
στήσῃ ἔναντι κυρίου ἐν τῷ ὄρει· ἰδοὺ παρελεύσεται κύριος
15 καὶ πνεῦμα μέγα κραταιὸν διαλῦον ὄρη καὶ συντρίβον
πέτρας ἐνώπιον κυρίου, οὐκ ἐν τῷ πνεύματι κύριος· ἐν δὲ
ἄλλοις εὐρομεν· ἐν τῷ πνεύματι κυρίου· μετὰ τὸ πνεῦμα
συσσεισμός, οὐκ ἐν τῷ συσσεισμῷ κύριος· καὶ μετὰ τὸν
συσσεισμόν πῦρ, οὐκ ἐν τῷ πυρὶ κύριος· καὶ μετὰ τὸ πῦρ
20 φωνὴ αὔρας λεπτῆς· καὶ τάχα γε ἐν ὅσοις δεήσει γίνεσθαι
περὶ τῆς καταλήψεως τοῦ κυρίου δηλοῦται διὰ τούτων, ἅπερ
οὐ τοῦ παρόντος ἀν εἶη καιροῦ διηγήσασθαι. τίνα δὲ ἔπρεπε
λέγειν ἡμῖν περὶ τοῦ θεοῦ, ὅστις ἐστίν, ἢ τὸν υἱόν; Οὐδεὶς Mt xi 27
γὰρ ἔγνω τὸν πατέρα εἰ μὴ ὁ υἱός· ἵνα καὶ ἡμεῖς ἀποκαλύ-
25 πτοντος τοῦ υἱοῦ γινώμεν πῶς πνευμά ἐστὶν ὁ θεός, καὶ φιλο- Jo iv 24
τιμησώμεθα ἐν πνεύματι τῷ ζωοποιοῦντι, καὶ μὴ γράμματι cf. 2 Co iii 6
τῷ ἀποκτείνοντι προσκυνεῖν τὸν θεόν, καὶ ἐν ἀληθείᾳ σέβειν
αὐτὸν καὶ μηκέτι τύποις μηδὲ σκιαῖς καὶ ὑποδείγμασιν, cf. He viii 5
ὥσπερ οὐδὲ οἱ ἄγγελοι ὑποδείγμασι καὶ σκιᾷ ὥσπερ
30 ἀνθρώποι λατρεύουσι τῷ θεῷ, ἀλλὰ τοῖς νοητοῖς καὶ ἐπου-
ρανίοις, τὸν κατὰ τὴν τάξιν τοῦ Μελχισεδὲκ ἀρχιερέα ὁδηγόν cf. He v 6;
Ps cix (cx) 4

ἔχοντες τῆς ὑπὲρ τῶν δεομένων σωτηρίας λατρείας καὶ μυστικῆς καὶ ἀπορρήτου θεωρίας.

Jo iv 24

25. Εἰς μέντοι γε τό· Πνεῦμα ὁ θεός· ὁ Ἡρακλέων φησίν· ἄχραντος γὰρ καὶ καθαρὰ καὶ ἀόρατος ἡ θεία φύσις αὐτοῦ. οὐκ οἶδα δὲ εἰ ἐδίδαξεν ἡμᾶς ταῦτα ἐπειπὼν πῶς 5 ὁ θεὸς πνεῦμά ἐστι· τὸ δὲ τοὺς προσκυνοῦντας ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ δεῖ προσκυνεῖν σαφηνίζειν νομίζων φησίν· ἀξίως τοῦ προσκυνουμένου πνευματικῶς, οὐ σαρκικῶς· καὶ γὰρ αὐτοὶ τῆς αὐτῆς φύσεως ὄντες τῷ πατρὶ πνεῦμά εἰσιν, οὔτινες κατὰ ἀλήθειαν καὶ οὐ κατὰ πλάνην προσκυνοῦσι, 10 καθὰ καὶ ὁ ἀπόστολος διδάσκει λέγων λογικὴν λατρείαν τὴν τοιαύτην θεοσεβειαν. ἐπιστήσωμεν δὲ εἰ μὴ σφόδρα ἐστὶν 235 ἀσεβεῖς ὁμοούσιον τῇ ἀγεννήτῳ φύσει καὶ παμμακαρίᾳ λέγειν εἶναι τοὺς προσκυνοῦντας ἐν πνεύματι τῷ θεῷ, οὓς πρὸ βραχέος εἶπεν αὐτὸς ὁ Ἡρακλέων ἐκπεπτωκότας, τὴν Σα· 15 μαρεῖτιν λέγων πνευματικῆς φύσεως οὔσαν ἐκπεπορνευκέαν. ἀλλ' οὐχ ὁρώσιν <οἱ ταῦτα λέγοντες> ὅτι <πάν τὸ ὁμοούσιον> καὶ τῶν αὐτῶν δεκτικόν. εἰ δὲ ἐδέξατο τὸ πορνεῦσαι ἡ πνευματικὴ φύσις, ὁμοούσιος οὔσα <τῷ θεῷ, ὅσα> ἀνόσια καὶ ἄθεα καὶ ἀσεβῆ ἀκολουθεῖ τῷ λόγῳ τῷ κατ' αὐτοὺς περὶ 20 θεοῦ οὐδὲ φαντασιωθῆναι ἀκίνδυνόν ἐστιν. ἀλλ' ἡμεῖς πειθόμενοι τῷ σωτῆρι λέγοντι· Ὁ πατὴρ ὁ πέμψας με μείζων μου ἐστί· καὶ διὰ τοῦτο μὴ ἐνεγκόντι μηδὲ τὴν Jo xiv 28 ἀγαθὸς προσηγορίαν τὴν κυρίαν καὶ ἀληθῆ καὶ τελείαν παραδέξασθαι αὐτῷ προσφερομένην, ἀλλὰ ἀναφέροντι αὐτήν 25 εὐχαρίστως τῷ πατρὶ μετ' ἐπιτιμῆσεως πρὸς τὸν βουλούμενον ὑπερδοξάζειν τὸν υἱόν, πάντων μὲν τῶν γεννητῶν ὑπερέχειν οὐ συγκρίσει ἀλλ' ὑπερβαλλούσῃ ὑπεροχῇ φαμὲν τὸν σωτῆρα καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὑπερεχόμενον τοσοῦτον ἢ καὶ πλέον ἀπὸ τοῦ πατρὸς, ὅσῳ ὑπερέχει αὐτὸς καὶ τὸ 30

Jo xiv 28

cf. Mc x 18

4 ἡ] καὶ 17 οἱ ταῦτα λέγοντες] om. lac. (13) relicta πᾶν

τὸ ὁμοούσιον] παντ lac. (12) 19 τῷ θεῷ ὅσα] om. lac. (12)
relicta 21 ἀλλ' ἡμεῖς] ἀλλήλους 25 αὐτήν] τὴν 26 πατρὶ]
πνι πρὸς τὸν] προσδύ

ἅγιον πνεῦμα τῶν λοιπῶν, οὐ τῶν τυχόντων ὄντων· ὅση γὰρ
 δοξολογία τοῦ ὑπερέχοντος θρόνων, κυριοτήτων, ἀρχῶν,
 ἐξουσιῶν, καὶ παντὸς ὀνόματος ὀνομαζομένου οὐ μόνον ἐν τῷ cf. Eph i 21
 αἰῶνι τούτῳ ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ μέλλοντι, πρὸς τοῦτοις καὶ
 5 ἀγίων ἀγγέλων καὶ πνευμάτων καὶ ψυχῶν δικαίων, <τί δεῖ>
 καὶ λέγειν; ἀλλ' ὅμως τῶν τοσούτων καὶ τηλικούτων ὑπερέχων
 οὐσία καὶ πρεσβεία καὶ δυνάμει καὶ θειότητι, ἔμφυχος γάρ
 ἐστι λόγος, καὶ σοφία, οὐ συγκρίνεται κατ' οὐδὲν τῷ πατρὶ.
 236 εἰκὼν γάρ ἐστι τῆς ἀγαθότητος αὐτοῦ, καὶ ἀπαύγασμα οὐ Sap Sol vii
 10 τοῦ θεοῦ ἀλλὰ τῆς δόξης αὐτοῦ, καὶ τοῦ αὐδίου φωτὸς αὐτοῦ, 25 I.
 καὶ ἀτμὶς οὐ τοῦ πατρὸς ἀλλὰ τῆς δυνάμεως αὐτοῦ, καὶ Heb i 3
 ἀπόρροια εἰλικρινῆς τῆς παντοκρατορικῆς δόξης αὐτοῦ, καὶ
 ἔσοπτρον ἀκηλίδωτον τῆς ἐνεργείας αὐτοῦ, δι' οὗ ἐσόπτρου
 Παῦλος καὶ Πέτρος, καὶ οἱ παραπλήσιοι αὐτοῖς βλέπουσι
 15 τὸν θεόν, λέγοντος· Ὁ ἑωρακὼς ἐμὲ ἑώρακε τὸν πατέρα τὸν Jo xiv 9;
 πέμψαντά με. cf. xii 45

26. Λέγει αὐτῷ ἡ γυνὴ Οἶδα ὅτι Μεσσίας ἔρχεται, Jo iv 25
 ὁ λεγόμενος Χριστός· ὅταν ἔλθῃ ἐκεῖνος, ἀναγγελεῖ
 ἡμῖν ἅπαντα. Ἄξιον ἰδεῖν πῶς ἡ Σαμαρεῖτις, πλεῖον
 20 τῆς Πεντατεύχου Μωσέως μὴδὲν προσιεμένη, τὴν παρουσίαν
 Χριστοῦ ὡς ἀπὸ τοῦ νόμου μόνου κηρυσσομένην προσδοκᾷ.
 καὶ εἰκός γε ἐκ τῆς εὐλογίας τοῦ Ἰακώβ τῆς πρὸς τὸν
 Ἰούδα ἐλπίζειν αὐτοὺς καὶ τὴν ἐπιδημίαν λέγοντος· Ἰούδα, Ge xlix 8, 10
 σὲ αἰνέσαισαν οἱ ἀδελφοί σου· αἱ χεῖρές σου ἐπὶ νώτου τῶν
 25 ἐχθρῶν σου· προσκυνήσουσί σοι υἱοὶ τοῦ πατρὸς σου· καὶ μετ'
 ὀλίγα· Οὐκ ἐκλείψει ἄρχων ἐξ Ἰούδα καὶ ἡγούμενος ἐκ τῶν
 μνηρῶν αὐτοῦ, ἕως ἂν ἔλθῃ τὰ ἀποκείμενα αὐτῷ, καὶ αὐτὸς
 προσδοκία ἔθνων. εἰκὸς δὲ καὶ ἐκ τῶν προφητειῶν τοῦ
 Βαλαὰμ τὸ αὐτὸ αὐτοὺς ἐλπίζειν, τῆς τε· Ἐξελεύσεται Num xxiv
 30 ἄνθρωπος ἐκ τοῦ σπέρματος αὐτοῦ καὶ κυριεύσει ἔθνων 7
 πολλῶν, καὶ ὑψωθήσεται ἡ Γῶγ βασιλεία, καὶ αὐξήθησεται
 ἡ βασιλεία αὐτοῦ. θεὸς ὠδήγησεν αὐτὸν ἐξ Αἰγύπτου, ὡς

5 τί δεῖ] om. 9 εἰκὼν] ἔκων 17 μεσίας 19 ἡμῖν] ὑμῖν

Num xxiv
8 f.

δόξα μονοκέρωτος αὐτῷ· ἔδεται ἔθνη ἐχθρῶν αὐτοῦ καὶ τὰ
πάχη αὐτῶν ἐκμυελιῇ, καὶ ταῖς βολίσιν αὐτοῦ κατατοξεύσει
ἐχθρόν· καὶ κατακλιθεὶς ἀνεπαύσατο ὡς λέων καὶ ὡς σκύμνος·
τίς ἀναστήσει αὐτόν; οἱ εὐλογοῦντές σε εὐλόγηται, καὶ
οἱ καταρώμενοί σε κεκατήρηνται. καὶ ἐν τοῖς ἐξῆς δέ φησιν 5
αὐτὸς Βαλαάμ· Δείξω αὐτοῖς, καὶ οὐχὶ νῦν· μακαρίζω, καὶ
οὐκ ἐγγίξει. ἀνατελεῖ ἄστρον ἐξ Ἰακώβ, καὶ ἀναστήσεται
ἄνθρωπος ἐξ Ἰσραὴλ, καὶ θαυράσει τοὺς ἀρχηγούς Μωάβ, καὶ
προνομεύσει πάντας τοὺς υἱοὺς Σήθ. καὶ ἔσται Ἐδὼμ κλη-
ρονομία, καὶ ἔσται ἡ κληρονομία Ἡσαῦ ὁ ἐχθρὸς αὐτοῦ, καὶ 10
Ἰσραὴλ ἐποίησεν ἐν ἰσχύϊ. καὶ ἐξεγερθήσεται ἐξ Ἰακώβ,
καὶ ἀπολεῖ σωζόμενον ἐκ πόλεως. ἐπιστήσεις δὲ εἰ καὶ ἡ
τοῦ Μωσέως πρὸς Ἰούδαν εὐλογία εἰς Χριστὸν ἀναφέρεσθαι

Deu xxxiii 7

καὶ τοῖς Σαμαρεῦσιν ἂν συνδοκοίη οὕτως ἔχουσα· Εἰσά-
κουσον, κύριε, φωνὴν Ἰούδα, καὶ εἰς τὸν λαὸν αὐτοῦ ἔλθοις 15
ἂν· αἱ χεῖρες αὐτοῦ ἄμα κρίνουσιν αὐτῷ, καὶ βοηθὸς ἐκ τῶν
ἐχθρῶν αὐτοῦ ἔσθι. ἐπεὶ δὲ αὐχοῦσι πατριάρχην Σαμαρεῖς
τὸν Ἰωσήφ, ἐφίστημι μήποτε τήν τε τοῦ Ἰακώβ εἰς τὸν 237
Ἰωσήφ τινες αὐτῶν εὐλογίαν καὶ τὴν τοῦ Μωσέως ἐκδέχονται
λέγεσθαι εἰς τὴν Χριστοῦ παρουσίαν· τῷ δὲ βουλομένῳ 20
ἔξεσται ἀπ' αὐτῆς τῆς γραφῆς λαβεῖν τὰ ῥητά. καὶ αὐτὸς
δὲ ὁ σωτὴρ, εἰδὼς Μωσέα πολλὰ ἀναγεγραφότα τῆς περὶ
Χριστοῦ προφητείας, φησὶ τοῖς Ἰουδαίοις· Εἰ ἐπιστεύετε
Μωσεῖ, ἐπιστεύετε ἂν ἐμοί· περὶ γὰρ ἐμοῦ ἐκεῖνος ἔγραψε.
τυπικῶς μὲν οὖν καὶ αἰνιγματῶδως ἀναφερόμενα εἰς τὸν 25
χριστὸν τῶν ἀναγεγραμμένων ἐν τῷ νόμῳ πλείστα ὅσα ἔστιν
εὐρεῖν· γυμνότερα δὲ καὶ σαφέστερα ἐγὼ οὐχ ὁρῶ ἐπὶ τοῦ
παρόντος ἄλλα τινὰ παρὰ ταῦτα. Μεσσίας μέντοι γε
Ἑβραϊστὶ καλεῖται, ὅπερ οἱ μὲν ἐβδομήκοντα Χριστὸς
ἡρμήνευσαν· ὁ δὲ Ἀκύλας Ἑλιμμένος. 30

Jo iv 25

27. Θεωρητέον καὶ τό· Ὅταν ἔλθῃ ἐκεῖνος, ἀναγγελεῖ
ἡμῖν ἅπαντα· πότερον ἀπὸ παραδόσεως τῇ Σαμαρείτιδι

1 ἐχθῶν 2 ἐκμυελῇ 3 κατακλισθεὶς 5 κεκατήρηνται
19 αὐτῶν εὐλογίαν] εὐλογίαν αὐτῷ 28 μεσίας

εἶρηται ἢ ἀπὸ τοῦ νόμου; οὐκ ἀγνοητέον μέντοι γε ὅτι ὥσπερ ἀπὸ Ἰουδαίων ἀνέστη ὁ Ἰησοῦς, Χριστὸς εἶναι οὐ μόνον λέγων ἀλλὰ καὶ ἀποδεικνύς· οὕτως ἀπὸ Σαμαρέων Δωσιθέος τις ἀναστὰς ἔφασκεν ἑαυτὸν εἶναι τὸν προεφητευσ-
 5 μένον χριστὸν, ἀφ' οὗ δεῦρο μέχρι εἰσὶν οἱ Δωσιθεиноὶ, φέροντες καὶ βίβλους τοῦ Δωσιθέου, καὶ μύθους τινὰς περὶ αὐτοῦ διηγούμενοι ὡς μὴ γευσάμενον θανάτου ἀλλ' ἐν τῷ βίῳ που τυγχάνοντος. καὶ ταῦτα μὲν ὡς πρὸς τὴν λέξιν· ἀλλὰ καὶ ἡ ἑτερόδοξος παρὰ τῇ πηγῇ τοῦ Ἰακώβ, φρέατι cf. Jo iv 12
 10 ὑπ' αὐτῆς εἶναι νομιζόμενῳ, γνώμη ὃν ὑπολαμβάνει εἶναι τελειότερον λόγον τοῦτον Χριστὸν ὀνομάζουσά φησιν· Ὅταν Jo iv 25
 ἔλθῃ ἐκεῖνος, ἀναγγελεῖ ἡμῖν ἅπαντα· παρὼν δὲ αὐτῇ ὁ προσδοκώμενος καὶ ἐλπιζόμενος φησὶ τό· Ἐγὼ εἰμι, ὁ λαλῶν Jo iv 26
 σοι. ὅρα δὲ καὶ τὸν Ἡρακλέωνα τί φησι· λέγει γὰρ ὅτι
 15 προσεδέχετο ἡ ἐκκλησία τὸν χριστὸν, καὶ ἐπέπειστο περὶ αὐτοῦ ὅτι τὰ πάντα μόνος ἐκεῖνος ἐπίσταται.

28. Λέγει αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς Ἐγὼ εἰμι, ὁ λαλῶν coi. Jo iv 26 f.
 καὶ ἐπὶ τούτῳ ἦλθον οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, καὶ ἐθαύμαζον ὅτι μετὰ γυναικὸς ἐλάλει· οὐδεὶς μέντοι γε εἶπε Τί
 20 ζητεῖς; Ἡ Τί λαλεῖς μετ' αὐτῆς; Ζητητέον εἴ που ὁ χριστὸς ἑαυτὸν εὐηγγελίσασθαι, καὶ συγκριτέον ταῦτα ἀλλή-
 λους, ὥσπερ· Ἐγὼ εἰμι ὁ μαρτυρῶν περὶ ἑαυτοῦ, καὶ Jo viii 18
 μαρτυρεῖ περὶ ἐμοῦ ὁ πέμψας με πατήρ· καὶ ἐν τῷ· Εἰ Jo v 46
 ἐπιστεύετε Μωσῇ, ἐπιστεύετε ἂν ἐμοί· περὶ γὰρ ἐμοῦ ἐκεῖνος
 238 ἔγραψε· καὶ εἴ τι τούτοις παραπλήσιον ἔν τινι τῶν εὐαγγε-
 λίων εἶρηται. πλὴν ὅσον ἐπὶ τῷ ῥητῷ μαθάνωμεν ἀπ' αὐτοὶ καὶ ἐντεῦθεν ὅτι πρᾶός ἐστι καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ, μὴ cf. Mt xi 29
 ὑπερηφανῶν περὶ τηλικούτων πραγμάτων διαλέγεσθαι ὑδροφόρῳ γυναικί, διὰ πολλὴν πενίαν ἐξιούσῃ τὴν πόλιν καὶ
 30 καμνούσῃ εἰς τὸ ὑδρεύσασθαι. θαυμάζουσί γε καὶ οἱ μαθηταὶ ἐπελθόντες, προτεθεωρηκότες τὸ μέγεθος τῆς ἐν αὐτῷ θεότητος, καὶ θαυμάζουσι τίνα τρόπον ὁ τηλικούτος μετὰ γυναικὸς ἐλάλει· ἡμεῖς δὲ ὑπὸ ἀλαζονίας καὶ ὑπὸ ὑπερηφανίας ἀγόμενοι τοὺς εὐτελεστέρους ὑπερορώμεθά τε

ἐπιλανθανόμενοι τοῦ καθ' ἕκαστον ἄνθρωπον εἶναι τό·
 Ge i 26 Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν, καὶ καθ' ὁμοίω-
 cf. Jer i 5 σιν ἡμετέραν· καὶ μὴ μεμνημένοι τοῦ πλάσαντος ἐν κοιλίᾳ
 cf. Ps xxxii (xxxiii) 15 καὶ πλάσαντος κατὰμόνας τὰς καρδίας πάντων ἀνθρώπων
 καὶ συνιέντος εἰς πάντα τὰ ἔργα αὐτῶν οὐ γινώσκομεν ὅτι 5
 Judith ix 11 ταπεινῶν ἐστὶ θεὸς καὶ ἐλαττόνων βοηθὸς καὶ ἀντιλήπτωρ
 ἀσθενούντων, ἀφηλπισμένων σκεπαστῆς, καὶ ἀπεγνωσμένων
 σωτήρ. οἰονεὶ δὲ καὶ ἀποστόλῳ πρὸς τοὺς ἐν τῇ πόλει
 Jo iv 28—30 τῶν λόγων, ἕως ἀφείσα τὴν ὑδρίαν αὐτῆς ἢ γυνὴ ἀπελθοῦσα 10
 εἰς τὴν πόλιν εἶπη τοῖς ἀνθρώποις· Δεῦτε, ἴδετε ἄνθρωπον,
 ὃς εἶπέ μοι πάντα ἃ ἐποιήσα· μήτι οὗτός ἐστιν ὁ χριστός; ὅτε
 ἐξῆλθον ἐκ τῆς πόλεως, καὶ ἦρχοντο πρὸς αὐτόν· καὶ τῇ
 τοιαύτῃ μὲν μὴ ὑστερῶν, τότε σαφέστατα ἐμφανίζῃ ἑαυτὸν ὁ
 λόγος, ὡς ἐλθόντας τοὺς μαθητὰς θαυμάζειν εἰ καὶ αὕτη 15
 ἡξιώται, θῆλὺς τις καὶ εὐεξαπάτητος οὖσα, τυχεῖν τῆς ὁμι-
 λίας πρὸς αὐτὴν τοῦ λόγου. πλὴν πειθόμενοι καλῶς ὑπὸ
 cf. Jo i 3 τοῦ λόγου πάντα γίνεσθαι οἱ μαθηταὶ οὐκ ἐπιπλήττουσιν
 οὐδὲ ἐπαποροῦσι περὶ τῆς πρὸς τὴν Σαμαρείτιν ζητήσεως
 καὶ τῆς πρὸς αὐτὴν κοινολογίας. τάχα δὲ καὶ καταπεπλή- 20
 γασι τὴν πολλὴν χρηστότητα τοῦ λόγου συγκαταβαίνοντες
 ψυχῇ ἐξουθενούσῃ Σιών, καὶ πεποιθυῖα ἐπὶ τὸ ὄρος Σαμα-
 Jo iv 27 ρείας· διόπερ γέγραπται· Ἐθαύμαζον ὅτι μετὰ γυναικὸς
 Jo iv 26 ἐλάλει. καὶ ὁ Ἡρακλέων δὲ φησι πρὸς τό· Ἐγὼ εἰμι, ὁ
 λαλῶν σοι· ὅτι ἐπεὶ ἐπέπειστο ἡ Σαμαρεῖτις περὶ τοῦ 25
 χριστοῦ ὡς ἄρα ἐλθὼν πάντα ἀπαγγελεῖ αὐτῇ, φησί
 Γίνωσκε ὅτι ἐκείνος ὃν προσδοκᾷς ἐγὼ εἰμι, ὁ λαλῶν σοι·
 καὶ ὅτε ὡμολόγησεν ἑαυτὸν τὸν προσδοκώμενον ἐληλυθέναι,
 ἦλθον, φησὶν, οἱ μαθηταὶ πρὸς αὐτὸν, δι' οὓς ἐληλύθει εἰς 239
 τὴν Σαμάρειαν. πῶς δὲ διὰ τοὺς μαθητὰς ἐληλύθει εἰς τὴν 30
 Σαμάρειαν, οἵτινες καὶ πρότερον αὐτῷ συνῆσαν;

3 πλάσαντος 10 ἀφείσαι 14 ὑστερον 16 καὶ
 εὐεξαπάτητος] lac. (4) ἐξαπάτητος τυχεῖν] τύχη 22 ἐξουθε-
 νούσης Σειῶν 25 post σοι lac. iv circa litt. εἶπερ 29 ἐληλύθη

29. Ἀφῆκεν οὖν τὴν ὕδριαν ἀγῆς ἡ γυνὴ καὶ Jo iv 28 f.
 ἀπῆλθεν εἰς τὴν πόλιν καὶ λέγει τοῖς ἀνθρώποις Δεῖτε
 ἴδετε ἄνθρωπον ὃς εἶπέ μοι πάντα ὅσα ἐποίησα· μήτι
 οὗτός ἐστιν ὁ χριστός; Οὐ μάτην οἶμαι ἀναγεγραφέναι τὸν
 5 εὐαγγελιστὴν καὶ τὰ περὶ τῆς ἀφέσεως τῆς ὕδριαις, ἣντινα
 ἀφείσα ἡ γυνὴ ἀπῆλθεν εἰς τὴν πόλιν· κατὰ μὲν οὖν τὴν
 λέξιν σπουδὴν ἐμφαίνει πλείονα τῆς Σαμαρείτιδος, κατα-
 λειπούσης τὴν ὕδριαν καὶ οὐ τοσοῦτον πεφροντικυίας τοῦ
 σωματικοῦ καὶ ταπεινοτέρου καθήκοντος ὅσον τῆς τῶν
 10 πολλῶν ὠφελείας· φιλανθρωπώτατα γὰρ κекίνηται βουλη-
 θέισα τοῖς πολίταις εὐαγγελίσασθαι τὸν χριστὸν, μαρτυ-
 ροῦσα αὐτῷ εἰρηκότι αὐτῇ πάντα ἃ ἐποίησε. καλεῖ δὲ
 αὐτοὺς ἐπὶ τὸ ἰδεῖν ἄνθρωπον λόγον ἔχοντα μέζονα ἀνθρώ-
 που· τὸ γὰρ ὁρατὸν ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ ἄνθρωπος ἦν. χρῆ
 15 οὖν καὶ ἡμᾶς ἐπιλανθανομένους τῶν σωματικωτέρων, καὶ
 ἀφιέντας αὐτὰ σπεύδειν ἐπὶ τὸ μεταδιδόναι ἧς μετελήφαμεν
 ὠφελείας ἑτέροις· ἐπὶ τοῦτο γὰρ προκαλεῖται ὁ εὐαγγελιστὴς
 ἐπαινον τοῖς εἰδόσιν ἀναγινώσκειν ἀναγράφων τῆς γυναικός.
 πρὸς μέντοι γε τὴν ἀναγωγὴν σκοπητέον τίς ἡ ὕδρια ἦν
 20 ἀφίησι παραδεξαμένη πῶς τοὺς Ἰησοῦ λόγους ἡ Σαμαρεῖτις·
 καὶ τάχα τὸ δοχεῖον τοῦ σεμνοποιουμένου ἐπὶ βαθύτητι
 ὕδατος, τῆς διδασκαλίας, ὧν ἐφρόνει πρότερον ἐξευτελίζουσα
 ἀποτίθεται, ἐν τῷ κρείττονι τῆς ὕδριαις λαβοῦσα ἐκ τοῦ
 ὕδατος τοῦ γενομένου ἥδη ἐν αὐτῇ ἀρχῆς ὕδατος ἀλλομένου cf. J iv 14
 25 εἰς ζωὴν αἰώνιον· πῶς γὰρ ἂν τοῦ ὕδατος τούτου μὴ μετε-
 ληφύῃ φιλανθρώπως Χριστὸν τοῖς πολίταις ἐκήρυσσεν,
 θαυμάζουσα αὐτὸν ἀπαγγέλλοντα πάντα ἃ ἐποίησεν, εἰ μὴ
 μετελήφει δι' ὧν ἤκουε τοῦ σωτηρίου ὕδατος; Ῥεβέκκα cf. Ge xxiv
 15 ff.
 30 λέσαι λαλοῦντα ἐν τῇ διανοίᾳ τὸν παῖδα τοῦ Ἀβραάμ,
 ἐξεπορεύετο καλῇ τῇ ὄψει παρθένος· ἥτις ἐπείπερ οὐχ

ὁμοίως ἦνται τῇ Σαμαρείτιδι, καταβαίνει ἐπὶ τὴν πηγὴν
 καὶ πληροὶ τὴν ὑδρίαν, ἀναβάσῃ τε αὐτῇ ἐπιτρέχει εἰς συνάν-
 Ge xxiv 17 τησιν ὁ τοῦ Ἀβραὰμ παῖς καὶ εἶπε· Πότισόν με μικρὸν
 ὕδωρ ἐκ τῆς ὑδρίας σου. ἐπεὶ γὰρ παῖς ἦν τοῦ Ἀβραὰμ,
 ἡγάπα καὶ μικροῦ ὕδατος ἀπὸ τῆς ὑδρίας Ῥεβέκκας λαβεῖν.⁵
 Ge xxiv 18 Καὶ ἔσπευσεν ἡ Ῥεβέκκα, καὶ καθεῖλε τὴν ὑδρίαν ἐπὶ τὸν 240
 βραχίονα αὐτῆς καὶ ἐπότισεν αὐτὸν, ἕως ἐπαύσατο πίνων.
 ἐπεὶπερ οὖν ἦν ἐπαινετὴ ἡ τῆς Ῥεβέκκας ὑδρία, οὐ κατα-
 cf. Jo iv 6 λείπεται ὑπ' αὐτῆς, ἡ δὲ τῆς Σαμαρείτιδος οὔσα ὥρα ἔκτῃ
 ἀφίεται.¹⁰

30. Ἐνθάδε μὲν δὴ τοῖς Σαμαρείταις γυνὴ εὐαγγελί-
 ζεται τὸν χριστὸν, ἐπὶ τέλει δὲ τῶν εὐαγγελίων καὶ τὴν
 cf. Jo xx 18 ἀνάστασιν τοῦ σωτῆρος τοῖς ἀποστόλοις ἡ πρὸ πάντων
 αὐτὸν θεασαμένη γυνὴ διηγείται. ἀλλ' οὔτε αὕτη ὡς τὸ
 τέλειον τῆς πίστεως εὐαγγελισαμένη εὐχαριστεῖται ὑπὸ τῶν¹⁵
 Jo iv 42 Σαμαρειτῶν λεγόντων· Οὐκέτι διὰ τὴν λαλίαν σου πι-
 στεύομεν· αὐτοὶ γὰρ ἀκηκόαμεν, καὶ οἶδαμεν ὅτι οὗτός ἐστιν
 ἀληθῶς ὁ σωτὴρ τοῦ κόσμου· ἐκείνη τε τὴν ἀπαρχὴν τῆς ἀφῆς
 Jo xx 17 τοῦ χριστοῦ οὐ πιστεύεται, λέγοντος αὐτῇ· Μὴ μου ἄπτου·
 Jo xx 27 ἔμελλε γὰρ Θωμᾶς ἀκούειν· Φέρε τὸν δάκτυλόν σου ὧδε καὶ ἴδε²⁰
 τὰς χεῖράς μου, καὶ φέρε τὴν χεῖρά σου καὶ βάλε εἰς τὴν
 πλευράν μου. πάντα δὲ ἦν ἃ ἐποίησεν ἡ γυνὴ ἡ πρὸς τοὺς
 εἴ ἄνδρας κοινωνία, καὶ μετ' ἐκείνους ἡ πρὸς τὸν ἕκτον οὐ
 γνήσιον ἄνδρα συγκατάβασις, ὅντινα ἀρνησαμένη καὶ τὴν
 ὑδρίαν καταλείπουσα εἰς ἑβδομον σεμνῶς ἀναπαύεται, προ-
 ξενοῦσα τὴν ὠφέλειαν καὶ τοῖς ἀπὸ τῶν προτέρων αὐτῇ
 δογμάτων οἰκοῦσι πόλιν τὴν οἰκοδομὴν τῶν οὐχ ὑγιῶν
 λόγων, τὴν αὐτὴν τῇ γυναικί· οἷς καὶ αἰτία γίνεται ἐξελθεῖν
 τῆς πόλεως καὶ ἐλθεῖν πρὸς τὸν Ἰησοῦν. πάνυ δὲ παρα-
 τετηρημένως ἐν τοῖς ἐξῆς οἱ Σαμαρεῖται ἐρωτῶσι τὸν Ἰησοῦν,²⁵
 cf. Jo iv 40 οὐχ ἵνα μείνῃ ἐν τῇ πόλει, ἀλλὰ παρ' αὐτοῖς, τουτέστιν ἵνα
 γένηται ἐν τῷ ἡγεμονικῷ αὐτῶν· τάχα γὰρ οὐκ ἦν δυνατόν

- μείναι αὐτὸν ἐν τῇ πόλει αὐτῶν, ἐπείπερ καὶ αὐτοὶ ἐξῆλθον *cf. Jo iv 30*
 εὐποιοῦντες ἐκ τῆς πόλεως καὶ ἤρχοντο πρὸς αὐτόν. ὅτι δὲ
 τοιαῦτά τινα δηλοῦται ἀκριβέστατα εἰς τὰς ἀναγωγὰς,
 ἀφορμὰς ἡμῖν διδόντος τοῦ εὐαγγελιστοῦ, ἐκ τούτων κατα-
 5 κριτέον. πρότερον μὲν γέγραπται· Ἐξῆλθον ἐκ τῆς πόλεως *Jo iv 30*
 καὶ ἤρχοντο πρὸς αὐτόν· καὶ μετ' ὀλίγα· Ἐκ δὲ τῆς πό- *Jo iv 39 f.*
 λεως ἐκείνης πολλοὶ ἐπίστευσαν εἰς αὐτὸν τῶν Σαμαρειτῶν
 διὰ τὸν λόγον τῆς γυναικὸς, μαρτυρούσης ὅτι Εἰπέ μοι *Jo iv 29*
 πάντα ἃ ἐποίησα. ὥς οὖν ἦλθον πρὸς αὐτόν οἱ Σαμαρεῖται, *cf. Jo iv 40*
 10 ἡρώτων αὐτὸν μέναι παρ' αὐτοῖς. καὶ πρότερον οὖν ἐκ τῆς
 πόλεως ἤρχοντο πρὸς αὐτόν, καὶ δεύτερον ἦλθον πρὸς αὐτόν
 οἱ Σαμαρεῖται, ἔτι ὄντα παρὰ τῇ πηγῇ τοῦ Ἰακώβ, οὐ γὰρ
 φαίνεται κεκινημένος ἐκεῖθεν, καὶ ἡρώτων αὐτὸν μέναι παρ'
 αὐτοῖς. οὐ γέγραπται δὲ μετὰ τοῦτο ὅτι εἰσῆλθεν εἰς τὴν
 241 πόλιν, ἀλλ'· Ἐμείνεν ἐκεῖ δύο ἡμέρας. ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς
 ἐξῆς οὐκ εἴρηται· Μετὰ δὲ τὰς δύο ἡμέρας ἐξῆλθεν ἐκ τῆς *Jo iv 43*
 πόλεως· ἀλλά· Καὶ ἐξῆλθεν ἐκεῖθεν· ὅσον γὰρ ἐπὶ τῷ νοητῷ
 πᾶσα ἡ οἰκονομία τῆς ὠφελείας τοῖς Σαμαρεῦσιν παρὰ τῇ
 πηγῇ γεγένηται τοῦ Ἰακώβ.
- 20 31. (30) Ὁ δὲ Ἡρακλέων τὴν ὑδρίαν τὴν δεκτικὴν
 ζωῆς ὑπολαμβάνει εἶναι διάθεσιν καὶ ἔννοιαν καὶ τῆς δυνά-
 μews τῆς παρὰ τοῦ σωτῆρος, ἣν τινα καταλιποῦσα, φησὶ, παρ'
 αὐτῷ, τουτέστιν ἔχουσα παρὰ τῷ σωτῆρι τὸ τοιοῦτον σκεῦος,
 ἐν ᾧ ἐληλύθει λαβεῖν τὸ ζῶν ὕδωρ, ὑπέστρεψεν εἰς τὸν
 25 κόσμον εὐαγγελιζομένη τῇ κλήσει τὴν Χριστοῦ παρουσίαν·
 διὰ γὰρ τοῦ πνεύματος καὶ ὑπὸ τοῦ πνεύματος προσάγεται ἡ
 ψυχὴ τῷ σωτῆρι. κατανόησον δὴ εἰ δύναται ἐπαινουμένη
 τυγχάνειν ἡ ὑδρία αὕτη πάντῃ ἀφιεμένη· Ἀφῆκε γὰρ, φησὶ, *Jo iv 28*
 τὴν ὑδρίαν αὐτῆς ἡ γυνή· οὐ γὰρ πρόσκειται ὅτι ἀφῆκεν
 30 αὐτὴν παρὰ τῷ σωτῆρι. πῶς δὲ καὶ οὐκ ἀπίθανον καταλι-
 ποῦσαν αὐτὴν τὴν δεκτικὴν τῆς ζωῆς διάθεσιν καὶ ἔννοιαν
 καὶ τῆς δυνάμews τῆς παρὰ τοῦ σωτῆρος καὶ τὸ σκεῦος ἐν

ὧ ἐληλύθει λαβεῖν τὸ ζῶν ὕδωρ, ἀπεληλυθέναι εἰς τὸν κόσμον χωρὶς τούτων εὐαγγελίσασθαι τῇ κλήσει τὴν Χριστοῦ παρουσίαν; πῶς δὲ καὶ ἡ πνευματικὴ μετὰ τοσούτους λόγους οὐ πέπεισται σαφῶς περὶ τοῦ χριστοῦ, ἀλλὰ φησι· Μήτι οὗτός ἐστιν ὁ χριστός; καὶ τό· Ἐξήλθον δὲ ἐκ τῆς πόλεως· διηγήσατο ἀντὶ τοῦ ἐκ τῆς προτέρας αὐτῶν ἀναστροφῆς οὔσης κοσμικῆς· καὶ ἤρχοντο διὰ τῆς πίστεως, φησι, πρὸς τὸν σωτήρα. λεκτέον δὲ πρὸς αὐτὸν, πῶς μένει παρ' αὐτοῖς τὰς δύο ἡμέρας; οὐ γὰρ τετήρηκεν ὁ προπαρεθέμεθα ἡμεῖς περὶ τοῦ <μῆ> ἐν τῇ πόλει αὐτὸν ἀναγεγράφθαι 10 μεμενηκέναι τὰς δύο ἡμέρας.

Jo iv 29 f. 32. (31) Ἐν τῷ μεταξὺ ἡρώτων ἀγύτων οἱ μαθηταί, λέγοντες Ῥαββεῖ, φάγε. Μετὰ τὴν περὶ τὸ ποτὸν οἰκονομίαν καὶ τὴν διδασκαλίαν τῆς διαφορᾶς τῶν ὑδάτων ἀκόλουθον ἦν καὶ τὰ περὶ τροφῆς ἀναγεγράφθαι. ἡ μὲν οὖν 15 Σαμαρεῖτις αἰτουμένη πιεῖν διὰ τῶν ἐπαπορήσεων αὐτῆς, οἰονεῖ δὲ διὰ τὸν αἰτήσαντα, οὔτε γὰρ εἶχε δοῦναι τῷ Ἰησοῦ ἄξιον αὐτοῦ πόμα, εἰ κακείνος ἐν τῷ ἐκείνην αἰτηθεῖσαν ὀρέξαι ἐβούλετο εὐεργετῆσαι διὰ τούτου τοῦ πιεῖν δεδωκυῖαν ἔπρεπεν ἤδη.....ἀπὸ τῆς Σαμαρείτιδος. οἱ δὲ μα- 20 θηταί.....ἀπεληλυθόντων εἰς τὴν πόλιν, ἵνα τροφὰς ἀγοράσωσιν, ἥτοι εὐρηκότες ἐπιτηδεῖους τροφὰς παρὰ τοῖς ἑτεροδόξοις, λόγους τινὰς ἀρμόζοντας,..... 242 αὐτῷ Φάγε· καιρὸν νομίσαντες ἐπιτηδεῖον εἶναι αὐτῷ τροφῆς τὸν μεταξὺ τοῦ ἀπεληλυθέναι εἰς τὴν πόλιν τὴν 25 γυναῖκα καὶ τοῦ ἐληλυθέναι πρὸς αὐτὸν τοὺς Σαμαρεῖτας· ἐπ' οὐδενὸς γὰρ ξένου παρετίθεσαν αὐτῷ τὴν τροφήν, ἵσως ἐπιτριβείσης ἂν τῆς Σαμαρείτιδος, εἰ ἑώρα τοὺς μαθητὰς τὰ ἀπὸ τῆς πόλεως αὐτῆς τρόφιμα ἥτοι ὄντα ἢ νομιζόμενα παρατιθέναι βουλομένους τῷ διδασκάλῳ. ἀλλ' οὐδὲ ἐνώπιον 30 τῶν Σαμαρειτῶν δεόντως ἂν ἐκείνοι ἔλεγον· Ῥαββί, φάγε· χρηζόντων καταλείπειν ἑαυτῶν τὴν πόλιν. διὰ τοῦτο καλῶς

5 μὴ τοιοῦτος 10 μῆ] om. 17 post Ἰησοῦ] lac. (4)
19 πῶ

- πρόσκειται τό· Ἐν τῷ μεταξύ ἡρώτων αὐτὸν οἱ μαθηταὶ Jo iv 31
 λέγοντες Ῥαββὶ, φάγε. διὰ τί δὲ αὐτὸν ἡρώτων, καὶ οὐχὶ
 <ἔλεγον αὐτῷ> ἄξιον ἰδεῖν· <ἀπλούς>τερον γὰρ ἐγγεγραπτό·
 Ἐν δὲ τῷ μεταξύ ἔλεγον αὐτῷ οἱ μαθηταὶ Ῥαββὶ, φάγε. τὸ δὲ
 5 καὶ ἐρωτᾶν ἵνα φάγῃ καὶ ἱκετεύειν <αὐτὸν καὶ> δεῖσθαι τάχα
 τι δηλοῖ πρὸ τῆς ἐξετάσεως, ἐνίοτε δὲ καὶ μετὰ τὴν ἐξέτασιν.
 καὶ ὅρα μήποτε εὐλαβοῦνται μὴ.....ὁ λόγος.....ταῖς
 οἰκέ.....ἡ ἰσχυροποιούμενος τροφαῖς, ἐρωτῶσιν
 αὐτὸν εὐρισκομένους ἐδέσθαι· οἷς γὰρ εὐρίσκουσιν οἱ μα-
 10 θηταὶ ἀεὶ τρέφειν τὸν λόγον βούλονται, ἵνα ἰσχυροποιούμενος
 καὶ τονούμενος καὶ δυναμούμενος ἐπιπλεῖον παραμείνῃ τοῖς
 αὐτὸν τρέφουσιν, ἀντιτρέφων τοὺς παρατιθέντας αὐτῷ τὰ
 βρώματα. διὰ τοῦτο ἐστηκέναι φησὶν ἐπὶ τὴν θύραν καὶ cf. Ap iii 20
 κρούειν, ἵν' ἕαν τις ἀνοίξῃ τὴν θύραν εἰσέλθῃ πρὸς αὐτὸν
 15 καὶ δειπνήσῃ μετ' ἐκείνου, ὥστε ὕστερον δυνηθέντα τὸν δει-
 πνήσαντα ἀντιδειπνισθῆναι ἀπὸ τοῦ δειπνήσαντος λόγου παρὰ
 τῷ ἀνθρώπῳ. (32) Ὁ δὲ Ἡρακλέων φησὶν ὅτι ἐβούλonto
 κοινωνεῖν αὐτῷ ἐξ ὧν ἀγοράσαντες ἀπὸ τῆς Σαμαρείας κε-
 κομίκεισαν. ταῦτα δὲ φησὶν ἵνα τινὰ.....αἱ πέντε cf. Mt xxv
 20 μωραὶ παρθένοι..... 1 ff.
 ἀπὸ τοῦ νυμφίου. πῶς δὲ οἶμαι.....τὰ αὐτὰ ἔχειν.....
 λέγονται.....ταῖς ἀποκλισθείσαις μωραῖς παρθένοις
 ἄξιον ἰδεῖν κατηγορίαν περιέχοντα τῶν μαθητῶν τοῖς
 αὐτοῖς κοιμωμένων ταῖς μωραῖς παρθένοις. ἔστι δὲ καὶ αὐτὸ
 25 ἀνόμοιον τοῦ φωτὸς πρὸς τροφήν, καὶ τοῦ ποτοῦ πρὸς τὰ
 βρώματα.....σαντας αἰτιάσασθαι τὴν ἐκδοχὴν,
 καίπερ κατὰ τι δυνάμενον σαφῆ ποιῆσαι τὸν λόγον ἐχρῆν
 αὐτὸν διὰ πλειόνων παραμυθίσασθαι, κατασκευάζοντα τὴν
 ἰδίαν ἐκδοχὴν.
- 243 33. Ὁ δὲ εἶπεν ἀγ' τοῖς Ἐγὼ βρώσιν ἔχω φαγεῖν, Jo iv 32
 ἦν ἡμεῖς οὐκ οἶδατε. Τὸ μὲν ἀνενδεές οὐ χρῆζει βρώ-

3 ἔλεγον αὐτῷ] om. lac. (11) relict. ἀπλούστερον] lac. (7)
 τερον 5 ἐρωτᾶν] ἐρωτᾶ ἱκετεύειν αὐτὸν καὶ] ἱκετεύει lac. (10)
 16 ἀντιδειπνισθῆναι 27 κατὰ] intra lin.

σεως, τὸ δὲ χρῆζον βρώσεως οὐκ ἔστιν ἀνευδεές. καὶ δῆλον
 ὅτι ὁ ἐσθίων οὐχὶ μὴ χρῆζων βρώσεως ἐσθίει, ἀλλὰ χρῆζων
 καὶ δεόμενος αὐτῆς. καὶ τὰ μὲν σώματα, ἅτε τῇ φύσει ὄντα
 ῥευστὰ, τρέφεται τῆς τροφῆς ἀναπληρώσεως τὸν τόπον τῶν
 ἀπορρεόντων· τὰ δὲ κρείττονα σώματος τρέφεται τοῖς ἀσω- 5
 μάτοις νοήμασι καὶ λόγοις καὶ πράξεσιν ὑγιέσιν, οὐχὶ εἰς τὸ
 μὴ εἶναι διαλυθσόμενα, εἰ μὴ τρέφοιτο· οὐδὲ γὰρ σώματα
 μὴ τρεφόμενα εἰς τὸ μὴ εἶναι διαλύεται· ἀπόλλυσι δὲ τὸ
 εἶναι τοιάδε, ὅτε οὐ τρέφεται τοῖς τοιοῖσδε τὰ τῆς διαφερούσης
 τῶν σωμάτων φύσεως. ὥσπερ δὲ τὰ δεόμενα τροφῆς σώματα 10
 οὐδὲ τοῖς ἀπὸ τῶν ποιότητων τρέφεται, οὐδὲ ποσότης τροφῶν
 ἡ αὐτὴ πᾶσιν ἀρκεῖ, οὕτω νοητέον καὶ ἐπὶ τῶν κρειττόνων
 παρὰ τὰ σώματα. καὶ γὰρ ταῦτα τὰ μὲν πλείονος, τὰ δὲ
 ἐλάττονος δέεται τροφῆς, οὐ τῶν ἴσων ὄντα χωρητικά. ἀλλ'
 οὐδὲ ἡ ποιότης τῶν τρεφόντων λόγων καὶ νοημάτων τῶν ἐν 15
 θεωρίᾳ καὶ πράξεων τῶν τούτοις ἀρμοζουσῶν, ἡ αὐτὴ ἀρμόζει
 πᾶσαις ταῖς ψυχαῖς. ἀλλὰ γὰρ καὶ λάχανον καὶ στερεὰ
 τροφή οὐχὶ κατὰ τὸν αὐτὸν καιρὸν τρέφει τοὺς δεομένους τῆς
 ἀπὸ τούτων βελτιώσεως. τὰ μὲν γὰρ ἀρτιγέννητα βρέφη,
 20 ὥς φησιν ὁ Πέτρος, τὸ λογικὸν ἄδολον γάλα ἐπιποθείτω, καὶ
 εἴ τις τὴν νηπιότητα ἔχει Κορινθίων, πρὸς οὓς φησιν ὁ
 Παῦλος· Γάλα ὑμᾶς ἐπότισα, οὐ βρῶμα· ὁ δὲ ἀσθενῶν διὰ
 τὸ μὴ πιστεῦναι λάχανα ἐσθιέτω. καὶ τοῦτο δὲ ὁ Παῦλος
 25 διδάσκει λέγων· Ὃς μὲν πιστεῦει φαγεῖν πάντα, ὁ δὲ
 ἀσθενῶν λάχανα ἐσθίει. καὶ ἔστι γέ ποτε ξενισμὸς λαχά-
 νων πρὸς φιλίαν καὶ χάριν, ὥσπερ καὶ μύσχοι ἀπὸ φάντης
 μετὰ ἔχθρας. Τελείων δὲ ἔστιν ἡ στερεὰ τροφή, τῶν διὰ
 τὴν ξὺν τὰ αἰσθητήρια γεγυμνασμένα ἐχόντων πρὸς διά-
 κρισιν καλοῦ τε καὶ κακοῦ. ἔστι δὲ τις καὶ δηλητήριος
 τροφή, ἣν τινα μανθάνομεν ἀπὸ τῆς τετάρτης τῶν Βασιλειῶν, 30
 λεγόντων πρὸς τὸν Ἑλισαῖον τινων· Θάνατος ἐν τῷ λέβητι,
 ἄνθρωπε τοῦ θεοῦ. καὶ ἡ μὲν τίς ἐστι τῶν ἀλογωτέρων

cf. Ro xiv 2
He v 12

cf. 1 Pe ii 2

1 Co iii 2

Ro xiv 2

Pr xv 17

He v 14

4 Reg iv 40

ψυχῶν πνευματικὴ ποώδης τροφή, καὶ ἄλλη χόρτος ἢ ἄχυρον,
ἅπερ σημαίνεται διὰ τοῦ· Κύριος ποιμανεῖ με, καὶ οὐδέν
με ὑστερήσει. εἰς τόπον χλόης ἐκεῖ με κατεσκήνωσεν· ἐπὶ
ὑδατος ἀναπαύσεως ἐξέθρεψέ με. καὶ ὁ Ἡσαΐας δέ φησι·

Ps xxii
(xxiii) 1 f.

5 Δέων δὲ ὡς βοῦς ἄχυρον φάγεται. ἀλλὰ καὶ χόρτον τοῖς Is xi 7

244 κτήνεσιν ἐν τῷ οἴκῳ τῆς Ῥεβέκκας παρατιθέασιν τοῦ παιδὸς cf. Ge xxiv
32

Ἀβράμ. ἐὰν δέ τις ἢ λογικώτερος καὶ διὰ τοῦτο καὶ νοητὸς
ἄνθρωπος τὸν νοητὸν ἄρτον ἐσθίει, ὡς ἐν ψαλμοῖς γέ-
γραπται· Ἄρτος στηρίζει καρδίαν ἀνθρώπου· καὶ τῷ νοητῷ

Ps ciii (civ)
15

10 οἶνῳ εὐφραίνεται οὐκ ἄλλος ἢ ἄνθρωπος· Οἶνος γὰρ εὐφραίνει
καρδίαν ἀνθρώπου. ἀναβατέον δὲ τῷ λόγῳ ἀπὸ τῶν ἀλόγων
καὶ τῶν ἀνθρώπων καὶ ἐπὶ τοὺς ἀγγέλους καὶ αὐτοὺς τρεφο-
μένους, οὐ γάρ εἰσι πάντα ἀνενδεεῖς. Ἄρτον γοῦν ἀγγέλων

Ps lxxvii
(lxxviii) 25

15 ἐπιφανείσιν αὐτῷ τρισὶν ἐγκρυφίας ἀζύμους παραθεῖναι. cf. Ge xviii 6

34. Ἄλλ' ἤδη ἐπὶ τὸν προκείμενον λόγον τὸν περὶ
τῆς Χριστοῦ βρώσεως ὀδευτέον, ἣν οἱ μαθηταὶ τότε οὐκ
ᾔδεσαν· ἀληθεύει γὰρ λέγων ὁ Ἰησοῦς· Ἐγὼ βρώσιν ἔχω

Jo iv 32

20 Ἰησοῦς ποιῶν τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντος αὐτὸν, τελειῶν
αὐτοῦ τὸ ἔργον, τοῦτο οὐκ ᾔδεσαν οἱ μαθηταί. ἵνα δὲ νοηθῇ
τρανότερον τό· Ἐγὼ βρώσιν ἔχω φαγεῖν, ἣν ὑμεῖς οὐκ οἴδατε·
λεγέτω καὶ Παῦλος τοῖς χρεῖαν ἔχουσι γάλακτος, καὶ οὐ
στερεᾶς τροφῆς, Κορινθίους, καὶ γάλα ποτιζομένοις καὶ οὐ

cf. He v 12

cf. 1 Co iii 2

25 βρώμα, τῷ μηδέπω αὐτοὺς δύνασθαι βρώματος μεταλαμ-
βάνειν· Ἐγὼ βρώσιν ἔχω φαγεῖν ἣν ὑμεῖς οὐκ οἴδατε. καὶ
αἰεὶ γὰρ ὁ διαφέρων τοῖς ὑποδεεστέροις καὶ μὴ δυναμένοις τὰ
αὐτὰ τοῖς κρείττοσι θεωρεῖν ἐρεῖ· Ἐγὼ βρώσιν ἔχω φαγεῖν
ἣν ὑμεῖς οὐκ οἴδατε. καὶ οὐκ ἂτοπόν γε λέγειν μὴ μόνον
30 ἀνθρώπους καὶ ἀγγέλους ἐνδεεῖς εἶναι τῶν νοητῶν τροφῶν,
ἀλλὰ καὶ τὸν χριστὸν τοῦ θεοῦ· καὶ αὐτὸς γὰρ, ἵν' οὕτως
εἶπω, ἐπισκευάζεται αἰεὶ ἀπὸ τοῦ πατρὸς τοῦ μόνου ἀνενδεοῦς

- καὶ αὐτάρκους αὐτῷ. λαμβάνει δὲ τὰ βρώματα ὁ μὲν πολὺς τῶν μαθητευομένων ἀπὸ τῶν μαθητῶν Ἰησοῦ, κελευομένων
 cf. Lc ix 16 παρατιθέναι τοῖς ὄχλοις· οἱ δὲ τοῦ Ἰησοῦ μαθηταὶ ἀπ' αὐτοῦ τοῦ Ἰησοῦ, πλὴν ἔσθ' ὅτε καὶ ἀπὸ ἀγίων ἀγγέλων· ὁ δὲ υἱὸς τοῦ θεοῦ ἀπὸ τοῦ πατρὸς μόνου λαμβάνει τὰ βρώματα, 5 οὐ διὰ τινος. οὐκ ἄτοπον δὲ καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα τρέφεσθαι λέγειν· ζητητέον δὲ λέξιν γραφῆς ὑποβάλλουσιν ἡμῖν τοῦτο. ὅλον δὲ τὸ μυστήριον τῆς κλήσεως καὶ ἐκλογῆς, τὰ ἐν τῷ
 Lc xiv 16 f. μεγάλῳ δείπνῳ ἐστὶ βρώματα· Ἄνθρωπος γὰρ, φησὶν, ἐποίει δείπνον μέγα, καὶ τῇ ὥρᾳ τοῦ δείπνου ἐπεμψε καλέσαι 10 τοὺς κεκλημένους. καὶ ἀναλεκτέον γε ἀπὸ τῶν εὐαγγελίων τὰς περὶ δείπνων παραβολάς. ἀλλὰ καὶ διὰ τοῦ Ἡσαΐου αἱ ἐπαγγελίαι φαγεῖν εἰσι καὶ πιεῖν, λέγοντος· Ἴδου οἱ 245 δουλεύοντές μοι φάγονται, ὑμεῖς δὲ πεινάσετε· ἰδου οἱ δουλεύοντές μοι πίνουνται, ὑμεῖς δὲ διψήσετε. ἔτι μὲν ἐν τῇ 15 Γενέσει εἰς τὸν παράδεισον τῆς τρυφῆς τίθεται τὸν ἄνθρωπον ὁ θεὸς, νόμους περὶ τοῦ ἐσθίειν τάδε τινὰ καὶ μὴ ἐσθίειν τάδε διδούς. καὶ ἀθάνατος ἂν ἔμεινεν ὁ ἄνθρωπος, εἰ ἀπὸ παντὸς ξύλου τοῦ ἐν τῷ παραδείσῳ βρώσει ἥσθιεν, ἀπὸ δὲ τοῦ ξύλου τοῦ γινώσκειν καλὸν καὶ πονηρὸν μὴ ἥσθιεν. ὅρα καὶ 20 τὰ ἐν εἰκοστῷ πρώτῳ ψαλμῷ λεγόμενα περὶ τῶν προσκυνούντων διὰ τὸ βεβρωκέναι· Ἐφαγον γὰρ, φησὶ, καὶ προσεκύ-
 Ps xxi (xxii) 30
 Pr x 3 νησαν πάντες οἱ πίονες τῆς γῆς· διόπερ· Οὐδὲ λιμοκτονήσει κύριος ψυχὴν δικαίαν· ἀλλ' ὅταν ἄδικοι γενώμεθα, ἐξα-
 Am viii 11 ποστελεῖ λιμὸν ἐπὶ τὴν γῆν, οὐ λιμὸν ἄρτου οὐδὲ δύσαν 25 ὕδατος, ἀλλὰ λιμὸν τοῦ ἀκοῦσαι λόγον κυρίου. ὅσον οὖν προκόπτομεν κρείττονα καὶ πλείονα φαγόμεθα, ἕως τάχα φθάσομεν ἐπὶ τὸ τὴν αὐτὴν βρώσιν φαγεῖν τῷ υἱῷ τοῦ θεοῦ, ἣν ἐπὶ τοῦ παρόντος οἱ μαθηταὶ οὐκ οἶδασιν. οὐδὲν δὲ εἰς τὴν λέξιν εἶπεν ὁ Ἡρακλέων. 30
- Jo iv 33 35. ἘΛΕΓΟΝ Οὖν οἱ μαθηταὶ πρὸς ἀλλήλους Μη τις ἤνεγκεν αὐτῷ φαγεῖν; Εἰ καὶ σαρκικῶς ὑπολαμβάνει ταῦτα λέγεσθαι ὁ Ἡρακλέων ὑπὸ τῶν μαθητῶν, ὡς ἔτι ταπεινότερον διανοοιμένων καὶ τὴν Σαμαρεῖτιν μιμουμένων

λέγουσαν· Οὐτε ἄντλημα ἔχεις, καὶ τὸ φρέαρ ἐστὶ βαθύ· Jo iv 11
 ἄξιον ἡμᾶς ἰδεῖν μήποτε βλέποντές τι θεϊότερον οἱ μαθηταί
 φασι πρὸς ἀλλήλους· Μή τις ἤνεγκεν αὐτῷ φαγεῖν; τάχα
 γὰρ ὑπερόουν ἀγγελικὴν τινα δύναμιν ἐννοχέαι αὐτῷ
 5 φαγεῖν· καὶ εἰκὸς ὅτι διὰ τοῦτο ἐδιδάσκοντο ὅτι μεῖζόν ἐστιν
 ὃ εἶχε βρώμα φαγεῖν, ὅπερ ἦν ποιῆσαι τὸ θέλημα τοῦ cf. Jo iv 34
 πέμψαντος αὐτὸν καὶ τελειῶσαι τὸ ἔργον αὐτοῦ.

36. Λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς Ἐμὸν βρώμά ἐστιν Jo iv 34
 ἵνα ποιήσω τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με καὶ τελει-
 10 ῶσω αὐτοῦ τὸ ἔργον. Πρέπουσα βρώσις τῷ υἱῷ τοῦ
 θεοῦ ὅτε ποιητὴς γίνεται τοῦ πατρικοῦ θελήματος, τοῦτο τὸ
 θέλειν ἐν αὐτῷ ποιῶν ὅπερ ἦν καὶ ἐν τῷ πατρὶ, ὥστε εἶναι
 τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ ἐν τῷ θελήματι τοῦ υἱοῦ, καὶ γενέσθαι
 15 εἰς τὸ μηκέτι εἶναι δύο θελήματα ἀλλὰ ἐν θέλημα· ὅπερ ἐν
 θέλημα αἴτιον ἦν τοῦ λέγειν τὸν υἱόν· Ἐγὼ καὶ ὁ πατήρ ἐν Jo x 30
 ἔσμεν· καὶ διὰ τοῦτο τὸ θέλημα ὁ ἰδὼν αὐτὸν ἑώρακε τὸν υἱόν, cf. Jo xii 45
 ἑώρακε δὲ καὶ τὸν πέμψαντα αὐτόν. καὶ πρέπον γε μᾶλλον
 246 οὕτω νοεῖν ἡμᾶς ποιεῖσθαι ὑπὸ τοῦ υἱοῦ τὸ θέλημα τοῦ πατρὸς,
 20 ἀφ' οὗ θελήματος καὶ τὰ ἔξω τοῦ θέλοντος καλῶς ἐγένετο, ἥπερ
 μὴ περιεργασαμένους ἡμᾶς τὰ περὶ τοῦ θελήματος νομίζειν
 εἶναι τὸ ποιεῖν τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντος ἐν τῷ τάδε τινα
 τὰ ἔξω ποιεῖν. ἐκεῖνο γὰρ, λέγω δὲ τὸ ἔξω τοῦ θέλοντος
 γινόμενον χωρὶς τοῦ προειρημένου θελήματος, οὐχ ὅλον μὲν
 25 τὸ θέλημα τοῦ πατρός· πᾶν δέ ἐστι τὸ θέλημα τοῦ πατρὸς
 ὑπὸ τοῦ υἱοῦ γινόμενον ὅτε τὸ θέλειν τοῦ θεοῦ γινόμενον ἐν
 τῷ υἱῷ ποιεῖ ταῦτα ἅπερ βούλεται τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ.
 μόνος δὲ ὁ υἱὸς πᾶν τὸ θέλημα ποιεῖν χωρήσει τοῦ πατρός·
 διόπερ καὶ εἰκὼν αὐτοῦ. ἐπισκεπτέον δὲ καὶ περὶ τοῦ ἁγίου cf. 2 Co iv 4
 30 πνεύματος· τὰ δὲ λοιπὰ ἅγια οὐδὲν μὲν ποιήσῃ παρὰ τὸ
 θέλημα τοῦ θεοῦ, καὶ πάντα γε ἃ ποιήσῃ, ποιήσῃ κατὰ τὸ

15 ἐν 1^ο] om. 17 ἰδὼν] εἰδὼν 18 ἑώρακε] ἑώρα 19 νοεῖν]
 νοσεν 24 οὐκ ὅλον 28 ποιεῖ χωρήσαι 30 ποιήσαι
 31 ἃ] ο

θέλημα τοῦ θεοῦ, οὐ μέντοι γε διαρκεῖ πρὸς τὸ κατὰ τὸ πᾶν
 θέλημα τυπωθῆναι. καὶ τόδε γε τὸ ἅγιον παρὰ τόδε τὸ
 ἅγιον μεῖζον ἢ πλείον ἢ ἐκτυπώτερον συγκρίσει ἑτέρου
 χωρήσει ἀπὸ τοῦ πατρικοῦ θελήματος, καὶ πάλιν παρ' ἐκείνο
 ἔσται τι ἄλλο διαφερόντως χωροῦν· πᾶν δὲ καὶ ὅλον τὸ 5
 θέλημα τοῦ θεοῦ ποιήσῃ ὁ εἰπὼν· <Ἐμὸν> βρῶμά ἐστιν ἵνα
 ποιήσω τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ τοῦ πέμψαντός με. μετὰ τοῦτο
 γοῦν φησὶν εὐχαρίστως περὶ τοῦ θεοῦ· Οὐ δύναται ὁ υἱὸς
 ποιεῖν ἄφ' ἑαυτοῦ οὐδὲν ἔαν μὴ τι βλέπῃ τὸν πατέρα
 ποιοῦντα· ἃ γὰρ ἔαν ποιῇ ὁ πατήρ, ταῦτα καὶ ὁ υἱὸς ὁμοίως 10
 ποιεῖ. ὁ πατήρ ἀγαπᾷ τὸν υἱὸν καὶ πάντα δείκνυσιν αὐτῷ ἃ
 αὐτὸς ποιεῖ. καὶ τάχα διὰ ταῦτα εἰκὼν ἐστὶ τοῦ θεοῦ
 τοῦ ἀοράτου· καὶ γὰρ τὸ ἐν αὐτῷ θέλημα εἰκὼν τοῦ πρώτου
 θελήματος, καὶ ἡ ἐν αὐτῷ θεότης εἰκὼν τῆς ἀληθινῆς θεότη-
 τος· εἰκὼν δὲ καὶ τῆς ἀγαθότητος ὧν τοῦ πατρός φησι· 15
 Τί με λέγεις ἀγαθόν; καὶ τοῦτό γε τὸ θέλημα βρῶμά ἐστι
 τοῦ υἱοῦ ἰδίου αὐτοῦ, δι' ὃ βρῶμά ἐστιν ὃ ἐστίν. ὅτι δὲ τὸ
 περὶ τῆς διαθέσεως ἐστὶ τὸ θέλημα δηλοῖ ἢ ἐπιφερομένη
 λέξις, δεύτερον λέγουσα μετὰ τὴν ποίησιν τοῦ θελήματος τὸ
 τελειοῦσθαι τὸ ἔργον τοῦ θεοῦ. 20

37. Ἐπιπλέον δὲ καὶ περὶ τούτου θεωρητέον, ἵν' εἰδω-
 μεν τί ἐστὶ καὶ τό· Τελειώσω αὐτοῦ τὸ ἔργον. ὁ μὲν οὖν
 τις ἀπλούστερον ἑρεῖ ὅτι τὸ προστεταγμένον ἔργον, ὅπερ
 αὐτοῦ ἐστὶ τοῦ προστάξαντος, ὡς εἰ ἐπὶ παραδειγμάτων
 ἐλέγομεν τοὺς οἰκοδομοῦντας ἢ γεωργοῦντας φάσκειν τελειοῦν 25
 τὸ ἔργον τοῦ λαβόντος αὐτοὺς ἐπὶ τὸ ἔργον, ἐν τῷ ποιεῖν δι'
 ὃ παρελήφθησαν· ὁ δὲ τις ἑρεῖ ὅτι εἴπερ τελειοῦται τὸ ἔργον
 τοῦ θεοῦ ὑπὸ τοῦ χριστοῦ, δηλὸν ὅτι τοῦτο πρὶν τελειωθῆναι 247
 ἀτελὲς ἦν· πῶς οὖν ἀτελὲς ἦν, ἔργον τυγχάνον τοῦ θεοῦ; καὶ
 πῶς τὸ ἔργον τοῦ θεοῦ τελειοῦται ὑπὸ τοῦ εἰπόντος· Ὁ 30
 πατήρ ὁ πέμψας με μεῖζον μου ἐστίν; ἢ δὲ τελείωσις τοῦ
 ἔργου ἢ τοῦ λογικοῦ τελείωσις ἦν· τοῦτο γὰρ ἦλθεν ἀτελὲς

4 χωρίσει

6 ἐμὸν] om.

8 οὐ] οὐδὲν

22 ὁ] εἰ

24 εἰ] η

Jo iv 34

Jo v 19 f.

cf. Col i 15

cf. Sap Sol
vii 26
Mc x 18;
Lc xviii 19

Jo iv 34

Jo xiv 28

ὃν τέλειον ποιῆσαι ὁ γενόμενος σὰρξ λόγος. ἀρ' οὖν ἐκτίσθη cf. Jo i 14
 ἀτελὲς τὸ ἔργον, καὶ πέμπεται ὁ σωτὴρ τὸ ἀτελὲς τελειῶσαι;
 καὶ πῶς οὐκ ἄτοπον τὸν μὲν πατέρα ἀτελοῦς ποιητὴν γεγο-
 νέναι, τὸν δὲ σωτὴρα τὸ ἀτελὲς τετελειωκέναι, κτισθὲν
 5 ἀτελές; ἡγούμαι δὴ ἐν τοῖς τόποις βαθύτερόν τι ἐναπο-
 κεῖσθαι μυστήριον· τάχα γὰρ οὐ πάντῃ ἀτελὲς τὸ λογικὸν ἦν
 αἶμα τῷ τεθεῖσθαι ἐν τῷ παραδείσῳ. πῶς γὰρ ἂν τὸ πάντῃ cf. Ge ii 15
 ἀτελὲς ἐτίθετο ὁ θεὸς ἐν τῷ παραδείσῳ ἐργάζεσθαι αὐτὸν καὶ
 φυλάσσειν; ὁ γὰρ δυνάμενος ἐργάζεσθαι ξύλον ζωῆς, καὶ
 10 πάντα δὲ ἃ ἐφύτευσεν ὁ θεὸς καὶ μετὰ ταῦτα ἐξανέτειλεν, cf. Ge ii 9
 οὐκ ἂν εὐλόγως λέγοιτο ἀτελές. μήποτε οὖν τέλειος ὢν
 πῶς ἀτελής διὰ τὴν παρακοὴν [ὢν] γέγονε, καὶ ἐδεήθη τοῦ
 τελειώσοντος αὐτὸν ἀπὸ τῆς ἀτελείας, καὶ διὰ τοῦτο ἐπέμψθη
 ὁ σωτὴρ, πρῶτον μὲν ἵνα ποιήσῃ τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντος cf. Jo iv 34
 15 αὐτὸν, ἐργάτης αὐτοῦ καὶ ἐνταῦθα γενόμενος, δεῦτερον δὲ ἵνα
 τελειώσῃ τὸ ἔργον τοῦ θεοῦ, καὶ ἕκαστος τετελειωμένος
 οἰκειωθῇ τῇ στερεᾷ τροφῇ καὶ τῇ σοφίᾳ συνῇ. Τελειῶν δέ He v 14
 ἐστὶν ἡ στερεὰ τροφή, τῶν διὰ τὴν ἕξιν τὰ αἰσθητήρια
 γεγυμνασμένα ἐχόντων πρὸς διάκρισιν καλοῦ τε καὶ κακοῦ.
 20 καὶ ὁ λαλῶν σοφίαν φησί· Σοφίαν δὲ λαλοῦμεν ἐν τοῖς 1 Co ii 6
 τελείοις. καὶ ὅταν ἕκαστος ἡμῶν, ἔργον θεοῦ, ὑπὸ Ἰησοῦ
 τελειωθῇ, ἐρεῖ· Τὸν ἀγῶνα τὸν καλὸν ἡγωνίσμαι, τὸν δρόμον 2 Tim iv 7 f.
 τετέλεκα, τὴν πίστιν τετήρηκα· λοιπὸν ἀπόκειται μοι ὁ τῆς
 δικαιοσύνης στέφανος. οὐ μόνος δὲ ὁ ἄνθρωπος ἐξέπεσεν ἐκ
 25 τελείου ἐπὶ τὸ ἀτελές, ἀλλὰ καὶ ἰδόντες οἱ υἱοὶ τοῦ θεοῦ τὰς Ge vi 2
 θυγατέρας τῶν ἀνθρώπων ὅτι καλαὶ εἰσι καὶ λαβόντες
 ἑαυτοῖς ἀπὸ πασῶν ὧν ἐξελέξαντο, καὶ ἀπαξ απλῶς πάντες οἱ
 ἀπολείποντες τὸ ἴδιον οἰκητήριον καὶ μὴ τηρήσαντες τὴν Jud 6
 ἑαυτῶν ἀρχήν. ἀρχὴν δὲ λέγω οὐ τὴν παραβαλλομένην
 30 ἐξουσίᾳ ἀλλὰ τὴν ἀντιδιαστελλομένην τέλει καὶ παρακει-
 μένῃ πρῶτῳ, ἢ ὥσπερ τῷ ἀνθρώπῳ ἡ ἀρχὴ τις τοῦ εἶναι ἐν
 τῷ παραδείσῳ ἦν, τὸ τέλος διὰ τὴν παράβασιν τάχα ἐν ᾧδου

κάτω ἢ τινι τοιούτῳ χωρίῳ, οὕτω καὶ ἐκάστῳ τῶν ἀποπεπτω-
 κώτων οἰκεία τις ἀρχὴ τυγχάνῃ δεδομένη. τελειῶν μέντοι γε
 ὁ Ἰησοῦς τὸ ἔργον τοῦ θεοῦ, λέγω δὲ πᾶν τὸ λογικὸν καὶ οὐ 248
 τὸν ἀνθρωπινον μόνον, κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον αὐτὸ τελειοῦ-
 τὰ μὲν γὰρ μακαριώτερα πειθόμενα λόγῳ, μὴ δεσθέντα 5
 πόνου, μόνῳ τελειοῦται τῷ λόγῳ· ἕτερα δὲ, ἀπειθήσαντα τῷ
 λόγῳ, χρῆζει πόνων ἵνα μετὰ τοὺς πόνους λόγοις προσα-
 χθέντα ὕστερόν ποτε τούτοις τελειωθῇ. πλὴν ἀμφότερα
 ταῦτα ἐν βρῶμά ἐστιν ἴδιον Ἰησοῦ, τό τε ποιῆσαι τὸ θέλημα
 τοῦ πέμψαντος αὐτὸν πατρὸς, καὶ τὸ τελειῶσαι τὸ ἔργον 10
 αὐτοῦ.

Jo iv 34

38. Ὁ δὲ Ἡρακλέων διὰ τοῦ· Ἐμὸν βρῶμά ἐστιν
 ἵνα ποιήσω τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με· φησὶ διηγείσθαι
 τὸν σωτήρα τοῖς μαθηταῖς, ὅτι τοῦτο ἦν ὃ συνεχίζεται μετὰ
 τῆς γυναικὸς, βρῶμα ἴδιον λέγων τὸ θέλημα τοῦ πατρὸς· 15
 τοῦτο γὰρ αὐτοῦ τροφή καὶ ἀνάπαυσις καὶ δύναμις ἦν.
 θέλημα δὲ πατρὸς ἔλεγεν εἶναι τὸ γινῶναι ἀνθρώπους τὸν
 πατέρα καὶ σωθῆναι, ὅπερ ἦν ἔργον τοῦ σωτήρος, τοῦ ἕνεκα
 τούτου ἀπεσταλμένου εἰς Σαμάρειαν, τοὔτεστιν εἰς τὸν
 κόσμον. βρῶμα οὖν αὐτὸ ἐξείληφε τοῦ Ἰησοῦ καὶ τὴν 20
 μετὰ τῆς Σαμαρείτιδος συζήτησιν, ὅπερ νομίζω σαφῶς
 παντὶ τῷ ὁρᾶσθαι καὶ ταπεινῶς ἐξειληφθαι καὶ βεβιασμένως.
 πῶς δὲ τροφή τοῦ σωτήρος τὸ θέλημα τοῦ πατρὸς σαφῶς οὐ
 παρέστησε· πῶς δὲ καὶ ἀνάπαυσις τὸ θέλημα τοῦ πατρὸς;
 λέγει γὰρ ὁ κύριος ἀλλαχοῦ, ὡς οὐ παντὸς τοῦ πατρικοῦ 25
 θελήματος ἀναπαύσεως αὐτοῦ ὄντος· Πάτερ, εἰ δυνατόν,
 παρελθάτω τὸ ποτήριον ἀπ' ἐμοῦ· πλὴν οὐ τί ἐγὼ θέλω,
 ἀλλὰ τί σύ. πόθεν δὲ καὶ ὅτι δύναμις τοῦ σωτήρος τὸ
 θέλημα τοῦ θεοῦ;

Mt xxvi 39

Jo iv 35

39. Οὐχ ἡμεῖς λέγετε ὅτι ἔτι τετράμηνός ἐστι καὶ 30
 ὁ θερισμός ἐρχεται; ἰδοὺ λέγω ὑμῖν Ἐπάρατε τοὺς
 ὀφθαλμοὺς ὑμῶν καὶ θεάσασθε τὰς χώρας ὅτι λεγκαί

5 μακαριώτερα πειθόμενοι

21 τῆς] τὴν

28 σύ] σοι

20 αὐτὸ] αὐτὸν

δύναμεις

εἰςι πρὸς θερισμὸν ἤδη. Πρὸς τοὺς ὑπολαμβάνοντας
ἀπλούστερον καὶ σωματικώτερον εἰρῆσθαι τό· Οὐχ ὑμεῖς
λέγετε ὅτι τετραμήνός ἐστι καὶ ὁ θερισμὸς ἔρχεται; ταῦτα
ἐπαπορητέον, ἵνα πεισθῶσι νοητὰ πολλάκις γυνὰ αἰσθητῶν
5 καὶ σωματικῶν λελαληκέναι τὸν σωτήρα. εἶπερ γὰρ ὁ
καιρὸς ὅτε ταῦτα ἔλεγεν Ἰησοῦς ὁ πρὸ τετραμήνου τοῦ
θερισμοῦ ἦν, δῆλον ὅτι χειμῶν ἦν. θερισμὸς οὖν ἐν τῇ
Ἰουδαίᾳ ἄρχεται γίνεσθαι περὶ τὸν παρ' Ἑβραίοις καλού-
μενον Νίσαν μῆνα, ὅτε ἄγεται τὸ πάσχα, ὡς ἐνίστε τὰ
10 ἄζυμα ἀπὸ νέου σίτου αὐτοὺς ποιεῖν. ἀλλ' ἔστω μὴ κατ'
ἐκείνον τὸν μῆνα εἶναι τὸν θερισμὸν, ἀλλὰ κατὰ τὸν ἐξῆς
249 ἐκείνῳ τὸν καλούμενον παρ' αὐτοῖς Ἰάρ. καὶ οὕτως ὁ πρὸ
τετραμήνου καιρὸς ἐκείνου τοῦ μηνὸς ἀκμαῖός ἐστι χειμῶν.
ἐπὶ οὖν δείξωμεν ὅτι ὅτε ἔλεγε ταῦτα ὁ περὶ τὸν θερισμὸν
15 καιρὸς ἦν ἥτοι ἀκμάζοντα ἢ ἐγγύς που τοῦ λήγειν ὄντα,
ἀποδεδειγμένον ἡμῖν ἔσται τὸ προκείμενον. τηρητέον δὴ
ὅτι μετὰ τὴν ἐν τῇ Κανᾷ τῆς Γαλιλαίας περὶ τὸ μεταβεβλη- cf. Jo ii 1 ff.
κὸς εἰς οἶνον ὕδωρ οἰκονομίαν καταβεβηκέναι λέγεται ὁ
κύριος εἰς Καφαρναοὺμ αὐτὸς καὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ καὶ οἱ Jo ii 12—15
20 ἀδελφοὶ καὶ οἱ μαθηταί, ἔνθα ἔμεινεν οὐ πολλὰς ἡμέρας· καὶ
ἐγγύς ἦν τὸ πάσχα τῶν Ἰουδαίων, καὶ ἀνέβη εἰς Ἱεροσό-
λυμα ὁ Ἰησοῦς· ὅτε εὗρεν ἐν τῷ ἱερῷ τοὺς πωλοῦντας βόας
καὶ πρόβατα καὶ περιστερὰς καὶ τὰ λοιπὰ τῶν ἀναγεγραμ-
μένων, καὶ ποιήσας φραγέλλιον ἐκ σχοινίων πάντας ἐξέβαλεν
25 ἐκ τοῦ ἱεροῦ. καὶ εἰπὼν τινα πρὸς τὸν Νικόδημον μετὰ ταῦτα cf. Jo iii 1 ff.
ἦλθεν αὐτὸς καὶ οἱ μαθηταί αὐτοῦ εἰς τὴν Ἰουδαίαν γῆν, καὶ Jo iii 22
ἐκεῖ διέτριβε μετ' αὐτῶν καὶ ἐβάπτιζε. πόσον δὴ θήσομεν
αὐτὸν διατετριφέναι ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ χρόνον βαπτίζοντα μετὰ
τὸ πάσχα; οὐ γὰρ σαφῶς γέγραπται. καὶ φαίνεται διὰ τὸ
30 ἐγνωκέναι τοὺς Φαρισαίους ὅτι Ἰησοῦς πλείονας μαθητὰς cf. Jo iv 1
ποιεῖ καὶ βαπτίζει ἢ Ἰωάννης ἀφίεις τὴν Ἰουδαίαν καὶ

8 ἄρχεσθαι 12 Ἰάρ] εἰ γὰρ 15 ἀκμάζοντα] ἀκ...οντα
17 κανανὰ 24 om. καὶ 31 ἢ] om. ut videtur

- cf. Jo iv 3 ff. ἀπερχόμενος εἰς τὴν Γαλιλαίαν, ὅτε ἔδει αὐτὸν διέρχεσθαι
 Jo iv 35 διὰ τῆς Σαμαρείας, καὶ γενόμενος παρὰ τῇ πηγῇ τοῦ Ἰακώβ
 φησὶ τό· Οὐχ ὑμεῖς λέγετε ὅτι τετράμηνός ἐστι καὶ ὁ
 θερισμὸς ἔρχεται; ἐὰν δέ τις ὑπονοῇ μετὰ τὸ πάσχα
 cf. Jo iv 2 πλειόνων μηνῶν χρόνον διατετριφέναι ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ τὸν 5
 Ἰησοῦν βαπτίζοντα μετὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, ὥστε ἐνε-
 στηκέναι ἤδη τὸν πρὸ τετραμήνου τοῦ θερισμοῦ καιρὸν,
 cf. Jo iv 40 παραθετόν αὐτῷ ὅτι δύο ἡμέρας μέινας ἐκεῖ παρὰ τοῖς
 Σαμαρεῦσι, μετὰ ταύτας ἐξῆλθεν εἰς τὴν Γαλιλαίαν, καὶ
 Jo iv 45 ἀναγράφεται, ὡς νεωστὶ τοῦ πάσχα προγεγεννημένου καὶ 10
 τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις πεπραγμένων αὐτῷ, ὅτι· Ὅτε ἦλθεν εἰς
 τὴν Γαλιλαίαν, ἐδέξαντο αὐτὸν οἱ Γαλιλαῖοι, πάντα ἑωρακό-
 τες ὅσα ἐποίησεν ἐν Ἱεροσολύμοις ἐν τῇ ἑορτῇ, καὶ αὐτοὶ
 γὰρ ἦλθον εἰς τὴν ἑορτήν. ἀλλ' εἰκὸς ὅτι ἐρεῖ τις πρὸς
 ταῦτα οὐδὲν λυπεῖν πλείονα αὐτὸν διατρίψαντα ἐν τῇ Ἰου- 15
 δαίᾳ χρόνον ἐληλυθέναι ἐπὶ τὴν πηγὴν τοῦ Ἰακώβ, ἀπιόντα
 εἰς τὴν Γαλιλαίαν ὅτε Ἔτι τετράμηνος, εἶπεν, εἰς τὸν
 θερισμόν· καὶ οὐδὲν ἄτοπόν ἐστι τοὺς Γαλιλαίους διὰ τὰ
 πρὸ ἡ' μηνῶν αὐτῷ γενόμενα ἐν Ἱεροσολύμοις παραδέ-
 χεσθαι αὐτόν. λεκτέον δὲ πρὸς αὐτοὺς ὅτι παραγενόμενος 250
 cf. Jo iv 46 εἰς τὴν Γαλιλαίαν ἦλθεν εἰς τὴν Κανὰ τῆς Γαλιλαίας, ὅπου
 πρότερον πεποίηκε τὸ ὕδωρ οἶνον, ἔνθα καὶ τὸν τοῦ βασιλι-
 κοῦ υἱὸν νοσοῦντα ἐν τῇ Καφαρναούμ, εἰπὼν τῷ πατρὶ
 Jo iv 53 αὐτοῦ· Ὁ υἱός σου ζῇ· ἐθεράπευσε, καί· Μετὰ ταῦτα ἦν
 Jo v 1 ἑορτὴ τῶν Ἰουδαίων, καὶ ἀνέβη ὁ Ἰησοῦς εἰς Ἱεροσόλυμα· 25
 cf. Jo v 5 ὅτε τὸν τριάκοντα ὀκτὼ ἔτη ἔχοντα ἐν τῇ ἀσθενείᾳ παραλυ-
 τικὸν ἐθεράπευσεν. ἐὰν δὲ αὕτῃ ἡ ἑορτὴ τοῦ πάσχα ἦν, οὐ
 πρόσκειται τὸ ὄνομα αὐτῆς· στενοχωρεῖ τε τὸ ἀκόλουθον τῆς
 Jo vii 2 ἱστορίας, καὶ μάλιστα ἐπεὶ μετ' ὀλίγα ἐπιφέρεται ὅτι Ἦν
 ἐγγὺς ἡ ἑορτὴ τῶν Ἰουδαίων, ἡ σκηνοπηγία. 30

40. Τούτων δὴ ἐπιπλεῖον ἐξεταζομένων ἀκόλουθόν ἐστι
 τῷ βαθύτερον ἐνορῶντι τῷ νῶ τῶν γραφῶν ζητεῖν τί νοῶν

2 παρὰ] περι 3 post ὅτι] ins. ἔτι intra lin. 5 χρόνον] om.
 11 post ὅτε] ins. ἦν 12 ἑωρακότες 19 πρὸ ἡ'] πρώην

τοῖς μαθηταῖς ἔλεγεν ὁ Ἰησοῦς τό· Οὐχ ὑμεῖς λέγετε ὅτι Jo iv 35
 τετράμηνός ἐστι καὶ ὁ θερισμὸς ἔρχεται; ἰδοὺ λέγω ὑμῖν
 Ἐπάρατε τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑμῶν καὶ θεάσασθε τὰς χώρας
 ὅτι λευκαὶ εἰσι πρὸς θερισμὸν ἤδη· ὥσπερ δὲ ἐλέγομεν ἐπὶ
 5 τῶν κατὰ τὴν Σαμαρεῖτιν τὰ περὶ τῶν ὑδάτων ἐξετάζοντες,
 οὕτω καὶ ἐνθάδε ποιήσωμεν. τίς γὰρ οὐκ ἂν ὁμολογήσαι
 τό· Ἐπάρατε τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑμῶν καὶ θεάσασθε τὰς χώρας
 ὅτι λευκαὶ εἰσι πρὸς θερισμὸν ἤδη· πνευματικὸν εἶναι καὶ
 γυνὸν αἰσθητῶν πνευματικόν; ᾧ ἀκόλουθον ἂν εἴη καὶ τὸ
 10 τοὺς μαθητὰς λέγειν μετὰ τετράμηνον ἔσσεσθαι τὸν θερισμὸν
 τὸν σύγκριτον, ὅσον ἐπὶ τῇ ὑπονοίᾳ αὐτῶν, τῷ ὑπὸ τοῦ
 Ἰησοῦ δεικνυμένῳ θερισμῷ. νομίζομεν οὖν τοιαῦτά τινα
 εἶναι ἐν τῷ τοὺς μαθητὰς λέγειν ὅτι Τετράμηνός ἐστι καὶ ὁ
 θερισμὸς ἔρχεται. οἱ πλείστοι τῶν τοῦ λόγου μαθητῶν,
 15 ἐννοοῦντες δυσέφικτον εἶναι τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει τὴν
 ἀλήθειαν, ὅτε διελήφασιν περὶ ἐτέρας παρὰ τὴν ἐνεστηκυῖαν
 ζωὴν ζωῆς, ἀπαυδῆσαντες ἐπὶ τοῦ παρόντος πρὸς τὸ περὶ τῶν
 ζητουμένων τέλος, ὑπολαμβάνουσι μετὰ τὴν πρὸς τὰ δ' τῶν
 στοιχείων συγγένειαν ὑπερβάντες ταῦτα καταλήψεσθαι τὴν
 20 ἀλήθειαν. φασὶν οὖν κατὰ τὴν τοῦ κυρίου φωνὴν οἱ μαθηταὶ
 περὶ τοῦ θερισμοῦ, ὅστις ἐστὶν ἡ συντέλεια τῶν συγκομιστῶν
 τῆς ἀληθείας ἔργων, ὅτι μετὰ τὴν ἐνεστηκυῖαν τετράδα
 γίνεται. τὸ δὲ τῶν μηνῶν ὄνομα πρὸς τὸ πρέπον τῷ περὶ
 τοῦ θερισμοῦ λόγῳ σωματικῷ εἰληπται. οὐ γὰρ ἐχρὴν φά-
 25 σκειν τό· οὐχ ὑμεῖς λέγετε ὅτι Ἐτι τέσσαρες ἡμέραι καὶ
 ὁ θερισμὸς ἔρχεται· ἢ ἔτι τέσσαρα ἔτη καὶ ὁ θερισμὸς
 251 ἔρχεται; μάλιστα ἐπεὶ καὶ τοὺς πολλοὺς καὶ σωματικωτέρους
 λανθάνειν ὁ λόγος βούλεται, κρύπτων μὲν τὸ μυστικόν,
 ἐμφαίνων δὲ τὸ ἀπλούστερον εἰς τὸ σαφεῖς εἶναι νομίζεσθαι
 30 τοὺς ἀπαγγελλομένους ὑπὸ τοῦ σωτῆρος λόγους. ἢ τάχα τὸ
 τῶν μαθητῶν βούλημα λεγόντων· Ἐτι τετράμηνός ἐστι καὶ
 ὁ θερισμὸς ἔρχεται· τοιοῦτόν ἐστιν· τέσσαρές εἰσι σφαῖραι

2 ὁ θερισμός] ὁρισμός 11 ἀπονοία τῷ τῶν
 24 λόγῳ] λέγω

τῶν δ' στοιχείων, αἱ ὑποκείμεναι τῇ αἰθερίῳ φύσει, ἐν μέσῳ
 μὲν καὶ κατωτάτῳ ἢ τῆς γῆς, περὶ αὐτὴν δὲ ἡ τοῦ ὕδατος, καὶ
 τρίτῃ ἢ τοῦ ἀέρος, τετάρτῃ δὲ ἡ τοῦ πυρός, μεθ' ἣν ἡ τῆς
 σελήνης, καὶ ἐξῆς. καὶ ἐπιστήσωμεν μήποτε ὑπολαμ-
 βάνουσιν οἱ μαθηταὶ πρὸς τῇ καθαρωτέρᾳ οὐσίᾳ γενομένους 5
 τοὺς ἐντεῦθεν παρεσκευασμένους καταλήψεσθαι τὸ ἀληθές,
 ὅταν καὶ τὴν τοῦ πυρός τις δύναται σφαῖραν, μὴ καταφθαρεῖς
 ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας, ἣτις ἐστὶν ὕλη τοῦ παντός ἐν τοῖς πρὸ τῆς
αἰθερίους τόπους.....χωρίοις. ταύτην δὲ τὴν ὑπόλη-
 ψιν διελέγχων ὡς οὐχ ὑγὴ φησιν ὁ γενόμενος σὰρξ λόγος 10
 τοῖς ταῦτα νομίζουσι τό· Οὐχ ὑμεῖς λέγετε ὅτι Τετράμηνός
 ἐστὶ καὶ ὁ θερισμὸς ἔρχεται; ἰδοὺ λέγω ὑμῖν Ἐπάρατε τοὺς
 ὀφθαλμοὺς ὑμῶν καὶ θεάσασθε τὰς χώρας ὅτι λευκαὶ εἰσι
 πρὸς θερισμὸν ἤδη. καὶ γὰρ ἀδιανόητον ἡμῖν φαίνεται μὴ
 περὶ ἐνὸς αὐτὸν ἐν τούτοις πᾶσι διαλαμβάνειν θερισμοῦ, 15
 ἐπεὶ περ κατὰ τοὺς ἀπλούστερον ἐκδεχομένους ἀληθὲς λέ-
 γουσιν ἐπιπλήξει τοῖς μαθηταῖς, νομίζουσιν, ὡς οἴονται, μετὰ
 τετράμηνον ἔρχεσθαι τὸν θερισμὸν, ὅτινα ἐν τοῖς πρὸ τούτων
 παρεστήσαμεν μὴ πάνυ τι δύνασθαι μετὰ τετράμηνον ἐνστή-
 σεσθαι. ἄλλως τε καὶ οἰοεὶ τὴν ὑπόνοιαν τῶν μαθητῶν 20
 διορθούμενός φησι τό· οὐχ ὑμεῖς μὲν τόδε λέγετε; ἐγὼ δὲ
 τόδε φημί. πρὸς τούτοις πῶς οὐκ ἄτοπον τὸ μὲν Ἐπάρατε
 τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑμῶν· κατὰ πάντα ἀλληγορησαί σαφῶς, καὶ
 τό· Θεάσασθε τὰς χώρας ὅτι λευκαὶ εἰσι πρὸς θερισμὸν
 ἤδη· τὸ δὲ πρὸ τοῦ.....ἐρχόμενον τοῦτο· Οὐχ ὑμεῖς 25
 λέγετε ὅτι Ἐτι τετράμηνός ἐστι, καὶ ὁ θερισμὸς ἔρχεται· μὴ
 ἀλληγορικῶς ἐκλαβεῖν;

41. Καὶ ὁ Ἡρακλέων μέντοι γε ὁμοίως τοῖς πολλοῖς
 ἐπὶ τῆς λέξεως ἔμεινε, μὴ οἰόμενος αὐτὴν ἀνάγεσθαι. φησὶ
 γοῦν ὅτι τὸν τῶν γεννημάτων λέγει θερισμὸν, ὡς τούτου μὲν 30
 ἔτι διωρίαν ἔχοντος τετράμηνον, τοῦ δὲ θερισμοῦ οὐ αὐτὸς
 ἔλεγεν ἤδη ἐνεστῶτος. καὶ τὸν θερισμὸν δὲ οὐκ οἶδ' ὅπως 252

2 ἢ 1^ο] om. 5 τῇ] τὸ 23 ἀλληγορι 25 forsan
 legendum πρὸ τούτων συνεχῶς ἐχόμενον

cf. Jo i 14

Jo iv 35

ἐπὶ τῆς ψυχῆς ἐξείληφε τῶν πιστευόντων, λέγων ὅτι ἤδη ἀκμαῖοι καὶ ἔτοιμοί εἰσι πρὸς θερισμὸν, καὶ ἐπιτηδεῖν πρὸς τὸ συναχθῆναι εἰς ἀποθήκην, τοῦτ' ἐστὶ διὰ πίστεως εἰς ἀνάπαυσιν, ὅσαι γε ἔτοιμοι, οὐ γὰρ πᾶσαι· αἱ μὲν γὰρ ἤδη
 5 ἔτοιμοι ἦσαν, φησὶν, αἱ δὲ ἔμελλον, αἱ δὲ μέλλουσιν, αἱ δὲ ἐπισπεύρονται ἤδη. ταῦτα μὲν οὖν ἐκεῖνος εἶπε. πῶς δὲ οἱ μαθηταὶ ἐπαίροντες τοὺς ὀφθαλμοὺς δύνανται βλέπειν τὰς cf. Jo iv 35
 ψυχὰς ἤδη ἐπιτηδέους οὕσας πρὸς τὸ, ὡς οἶεται, εἰς ἀποθήκην εἰσαχθῆναι, οὐκ οἶδα εἰ δύναται παραστῆσαι· καὶ ἔτι
 10 γε πῶς ἐπὶ τῶν ψυχῶν ἀληθὲς τό· Ἄλλος ὁ σπεύρων, καὶ Jo iv 37 f.
 ἄλλος θερίζων· καί· Ἀπέστειλα ὑμᾶς θερίζειν ὃ οὐχ ὑμεῖς κεκοπιάκατε. τίνα δὲ τρόπον τό· Ἄλλοι κεκοπιάκασι, καὶ ὑμεῖς εἰς τὸν κόπον αὐτῶν εἰσεληλύθατε· δυνατόν ἐστι παραδέξασθαι ἐπὶ τῆς ψυχῆς; ἡμεῖς οὖν θερισμὸν συναγομένον cf. Jo iv 36
 15 καρποῦ εἰς ζωὴν αἰώνιον ἐκλαμβάνομεν κατὰ τὴν τελείωσιν τοῦ σπερματικῶς ἐγκειμένου κατὰ τὰς ἐννοίας ἡμῖν λόγου, ἀπὸ γεωργίας πλείονος τετελειωμένου. πῶς δὲ ὑπὸ ἄλλου σπεύρεται καὶ ὑπὸ ἄλλου θερίζεται ἐν τοῖς ἐξῆς διαληψόμεθα.

42. Ἰδοὺ λέγω ὑμῖν Ἐπάρατε τοὺς ὀφθαλμοὺς Jo iv 35
 20 ὑμῶν, καὶ θεάσασθε τὰς χώρας, ὅτι λεγκαὶ εἰσι πρὸς θερισμὸν ἤδη. Πολλαχοῦ τῆς γραφῆς κείται τό· Ἐπάρατε τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑμῶν· προτρεπομένου ἡμᾶς τοῦ θείου λόγου ὑψοῦν καὶ ἐπαίρειν τὰ φρονήματα, καὶ τὸ διορατικόν, κάτω που κείμενον καὶ συγκύπτον μὴ δυνάμενόν τε ἀνακύψαι cf. Lc xiii 11
 25 εἰς τὸ παντελὲς, μετεωρίσαι· ὥσπερ ἐν Ἡσαΐᾳ· Ἐπάρατε εἰς Is xl 26
 ὕψος τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑμῶν καὶ ἴδετε· τίς κατέδειξε ταῦτα πάντα; καὶ ὁ σωτὴρ δὲ ὅτε μέλλει τοῖς ἐν πεδίῳ συναχθεῖσι λέγειν τοὺς μακαρισμοὺς, ἐπάρας τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ cf. Lc vi 20
 30 γὰρ γνήσιος Ἰησοῦ μαθητῆς κάτω ἐστίν, ὡς οὐδὲ ὁ ἀναπαυόμενος ἐν τοῖς τοῦ Ἀβραὰμ κόλποις. ὁ γοῦν πλούσιος cf. Lc xvi 23
 ὑπάρχων ἐν βασάνοις ἐπάρας τοὺς ὀφθαλμοὺς βλέπει τὸν

- Ἀβραάμ, καὶ τὸν Δάζαρον ἐν τοῖς κόλποις αὐτοῦ. πρὸς
 cf. Lc xiii 11 τούτοις ἡ συγκύπτουσα καὶ μὴ δυναμένη ἀνακύψαι εἰς τὸ
 παντελές, Ἰησοῦ αὐτὴν ἀνορθώσαντος ἀποτίθεται τὸ συγκύ-
 πτειν καὶ τὸ μὴ δύνασθαι ἀνακύπτειν ἵνα ἐπάρῃ τοὺς ὀφθαλ- 5
 μούς. καὶ οὐδεὶς γε ἐν πάθεισιν ὧν καὶ τῇ σαρκὶ προστετη-
 κώς, ἢ τοῖς ὑλικοῖς ἐμπεφυρμένους, ἐτήρησε τὴν λέγουσαν
 Jo iv 35 ἐντολήν· Ἐπάρατε τοὺς ὀφθαλμούς ὑμῶν· διόπερ ὁ τοιοῦτος
 οὐδὲ θεάσεται τὰς χώρας καὶ ὧσι λευκαὶ πρὸς θερισμὸν ἤδη. 253
 ἔτι δὲ οὐδεὶς ἐργαζόμενος τὰ ἔργα τῆς σαρκὸς ἐπῆρε τοὺς
 ὀφθαλμούς. λευκαὶ δὲ αἱ χώραι πρὸς θερισμὸν ἤδη εἰσὶν 10
 ὅτε πάρεστιν ὁ τοῦ θεοῦ λόγος σαφηνίζων καὶ φωτίζων
 πάσας τὰς χώρας τῆς γραφῆς, πληρουμένης ἐν τῇ ἐπιδημίᾳ
 αὐτοῦ. τάχα δὲ καὶ πάντα τὰ αἰσθητὰ μέχρι γε αὐτοῦ τοῦ
 οὐρανοῦ καὶ τῶν ἐν αὐτῷ αἱ λευκαὶ εἰσι χώραι, ἔτοιμοι πρὸς
 θερισμὸν τοῖς ἐπαίρουσι τοὺς ὀφθαλμούς, σαφῶς παριστα- 15
 μένου τοῦ περὶ ἐκάστου λόγου τοῖς ἀνειληφόσιν, ἐκ τοῦ τὴν
 cf. 2 Co iii 18 αὐτὴν εἰκόνα μεταμορφοῦσθαι ἀπὸ δόξης εἰς δόξαν, ὀφθαλ-
 μῶν ὁμοίωμα τῶν ἑωρακόντων πῶς ἕκαστον τῶν γενομένων
 Ge i 10 καλὸν ἦν· τὸ γάρ· Εἶδεν ὁ θεὸς, καθ' ἕκαστον τῶν κτισμάτων
 λεγόμενον, ὅτι καλόν· τοιοῦτόν ἐστιν, ὅτι ἐνείδεν ὁ θεὸς 20
 τοῖς λόγοις ἐκάστου, καὶ εἶδε πῶς καθ' οὓς γέγονεν ἕκαστον
 τῶν κτισμάτων λόγους ἐστὶ καλόν. εἰ δὲ μὴ οὕτως τις
 παραδέχεται τό· Εἶδεν ὁ θεὸς ὅτι καλόν· διηγησάσθω πῶς
 Ge i 20 ἐν τῷ· Ἐξαγαγέτω τὰ ὕδατα ἔρπετὰ ψυχῶν ζωσῶν, καὶ
 πετεινὰ πετόμενα ἐπὶ τῆς γῆς κατὰ τὸ στερέωμα τοῦ οὐρανοῦ·
 σῴζεται τό· Εἶδεν ὁ θεὸς ὅτι καλόν· καὶ μάλιστα ἐπεὶ 25
 cf. Ge i 21 Ἐποίησεν ὁ θεὸς τὰ κῆτη τὰ μεγάλα. ἀλλὰ ὁ λόγος ὁ περὶ
 ἐκάστου τούτων ἐστὶν ὁραθεὶς θεῷ τὸ καλόν. τὰ δ' αὐτὰ
 Ge i 24 καὶ περὶ τοῦ· Ἐξαγαγέτω ἡ γῆ ψυχὴν ζωσαν κατὰ γένος·
 τετράποδα καὶ ἔρπετὰ καὶ θηρία τῆς γῆς κατὰ γένος· λεκτέον, 30
 Ge i 25 οἷς καὶ ἐπιφέρεται τό· Εἶδεν ὁ θεὸς, ὅτι καλόν. πῶς γὰρ
 καλόν τὰ θηρία καὶ τὰ ἔρπετὰ, εἰ μὴ ἄρα ὁ λόγος ὁ περὶ

αὐτῶν ἐστι τὸ καλόν; ταῦτα δ' ἡμῖν λέγεται διὰ τό· Ἐπάρατε Jo iv 35
 τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑμῶν καὶ θεάσασθε τὰς χώρας ὅτι λευκαί
 εἰσι πρὸς θερισμόν ἤδη· προτρέποντος τοῦ παρόντος τοῖς
 μαθηταῖς λόγου τοὺς ἀκροατὰς ἐπαίρειν τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐπὶ
 5 τε τὰς χώρας τῆς γραφῆς καὶ ἐπὶ τὰς χώρας τοῦ ἐν ἐκάστω
 τῶν ὄντων λόγου, ἵνα τὴν λευκότητα καὶ τὴν λαμπρότητα
 θεάσῃται τις τοῦ τῆς ἀληθείας πανταχοῦ φωτός· Πάντα γὰρ Pr viii 9
 ἐνώπιον τοῖς νοοῦσι, κατὰ τὸν Σολομῶντα, ὀρθὰ δὲ τοῖς
 βουλομένοις ἀπονεύμασθαι αἰσθῆσιν.

10 43· Ὁ θερίζων μισθὸν λαμβάνει, καὶ σὺνείρει καρ- Jo iv 36

πὸν εἰς ζωὴν αἰώνιον, ἵνα ὁ σπείρων ὁμοῦ χαίρῃ καὶ ὁ
 θερίζων. Ποσαχῶς ὁ θερισμὸς ἐν τῇ γραφῇ λέγεται καὶ
 ἐφ' ὅσων τάσσεται νομίζω ἀναγκαῖον εἶναι παραθέσθαι, ἵνα
 κατὰ τὸ δυνατὸν ἡμῖν καθαρθέντος τοῦ σημαυνομένου δυνη-
 15 θῶμεν ἐνθάδε ἰδεῖν ἐπὶ τίνος τῶν πλειόνων τέτακται ἡ λέξις.

254 ἐροῦμεν δὴ τὴν ἐν τῷ κατὰ Ματθαῖον, ἡνίκα Προσηλθόν οἱ
 μαθηταὶ τῷ κυρίῳ λέγοντες Διασάφησον ἡμῖν τὴν παρα- Mt xiii 36
 βολὴν τῶν ζιζανίων τοῦ ἀγροῦ· διδασκαλίαν περὶ ταύτης

τοῦ κυρίου μεθ' ἕτερα λέγουσαν· Ὁ δὲ θερισμὸς συντέλεια Mt xiii 39

20 αἰῶνός ἐστιν, οἱ δὲ θερισταὶ ἄγγελοι εἰσιν. ἀλλὰ μὴν καὶ
 ἐν ἐτέρῳ τόπῳ περὶ τοῦ πλήθους τῶν πιστευόντων, ἀπορού-
 ντων διδασκαλίας τρανούσης αὐτοῖς περὶ ὧν πιστεύουσι, φησὶν
 ὁ σωτὴρ ἡμῶν· Ὁ μὲν θερισμὸς πολὺς, οἱ δὲ ἐργάται ὀλίγοι· Mt ix 37 f.

δεήθητε οὖν τοῦ κυρίου τοῦ θερισμοῦ ὅπως ἐκβάλλῃ ἐργάτας
 25 εἰς τὸν θερισμόν αὐτοῦ. πρὸς τούτοις ὁ ἀπόστολος σπύρον
 μὲν ὀνομάζει τὴν ἐν τῷ βίῳ τούτῳ εὐποιῶν ἢ ἁμαρτίαν τῶν
 ἀνθρώπων, θερισμόν δὲ τὰ διὰ τὰ ἐνταῦθα κατορθώματα ἢ
 ἁμαρτήματα ἐκάστω κατὰ τὴν ἀξίαν ἀποκείμενα, οὕτω λέγων·

Ὁ γὰρ εἰς τὴν σπείρῃ ἄνθρωπος, τοῦτο καὶ θερίσει· ὅτι ὁ Gal vi 7 f.
 30 σπείρων εἰς τὴν σάρκα ἐκ τῆς σαρκὸς θερίσει φθοράν, ὁ δὲ
 σπείρων εἰς τὸ πνεῦμα ἐκ τοῦ πνεύματος θερίσει ζωὴν

Ps cxxv
(cxxvi) 5 f.

Ruth i 22

cf. Jo iv 36

Gal vi 8

αἰώνιον. κατά τινος δὲ παραπλησίον τοῦ σημαιομένου νομίζω καὶ τὸν προφήτην φερόμενον ἐν ψαλμοῖς εἰρηκέναι· Οἱ σπείροντες ἐν δάκρυσιν, ἐν ἀγαλλιάσει θεριοῦσι. πορευόμενοι ἐπορεύοντο καὶ ἔκλαιον, αἶροντες τὰ σπέρματα αὐτῶν· ἐρχόμενοι δὲ ἤξουσιν ἐν ἀγαλλιάσει, αἶροντες τὰ δράγματα 5 αὐτῶν. κείται δὲ τὸ ὄνομα πολλαχοῦ καὶ ἐπὶ τῆς συνηθείας, ὥσπερ καὶ ἐν τῇ Ῥούθ διὰ τούτων· Αὐταὶ δὲ παρεγενήθησαν εἰς Βηθλεὲμ ἐν ἀρχῇ θερισμοῦ κριθῶν. πέντε δὲ ἐπὶ τοῦ παρόντος ἐκτεθέντων σημαιομένων, φανερόν μὲν ὅτι οὐ τὸ ἐν τῇ συνηθείᾳ δηλούμενον ἐνταῦθα εἴρηται, ἀλλ' οὐδὲ τὸ 10 ἐπὶ τῆς συντελείας τεταγμένον· οὔτε γὰρ τὸ ἐν τῇ συνηθείᾳ ὁ θερίζων μισθὸν λαμβάνει καὶ συνάγει καρπὸν εἰς ζωὴν αἰώνιον, οὔτε περὶ τῶν θεριστῶν ἀγγέλων τὸ προτρεπτικὸν εἰς τὸ θερίζειν εὐλογον ἐν τῷ τόπῳ τοῦτῃ νοεῖν. ἀλλ' οὐδὲ κατὰ τό· Ὁ σπείρων εἰς τὴν σάρκα ἐκ τῆς σαρκὸς θερίσει 15 φθορὰν, καὶ ὁ σπείρων εἰς τὸ πνεῦμα ἐκ τοῦ πνεύματος θερίσει ζωὴν αἰώνιον· οἷόν τε ἐνθάδε λαμβάνειν τό· Ὁ θερίζων μισθὸν λαμβάνει καὶ συνάγει καρπὸν εἰς ζωὴν αἰώνιον. κατὰ μὲν γὰρ τὰ ἀποστολικά ῥητὰ ὁ αὐτὸς ἐστὶν ὁ σπείρων καὶ ὁ θερίζων, εἴτε εἰς τὴν σάρκα, εἴτε εἰς τὸ πνεῦμα, καὶ 20 διὰ τοῦτο συνάγων ἥτοι φθορὰν ἢ ζωὴν αἰώνιον· κατὰ δὲ τὰ ἐνεσθηκότα ἄλλος ἐστὶν ὁ σπείρων καὶ ἄλλος ὁ θερίζων. ὁμοίως δὲ ὁ αὐτὸς μὲν σπείρει καὶ θερίζει καθ' ὃ παρεθέμεθα ἐν ψαλμοῖς ῥητὸν, διαφέρον τοῦ ἀποστολικοῦ τῷ μυστικωτέρῳ καὶ ἀπορρητοτέρῳ· τὸ μὲν γὰρ ἀποστολικὸν ἀπλού· 25 στερον εἴρηται, οὐ διδάσκον περὶ τῆς διαφόρου φύσεως τῶν σπερμάτων πόθεν λαμβάνεται· τὸ δὲ ἀπὸ τῶν ψαλμῶν δοκεῖ μοι δηλοῦν περὶ τῆς καθόδου τῶν εὐγενεστέρων ψυχῶν, 255 παραγενομένων εἰς τὸν βίον τοῦτον μετὰ τῶν σωτηρίων σπερμάτων, καὶ παραγινομένων γε οἷονεὶ ἀκουσίως μετὰ 30 στεναγμοῦ, ἐπανερχομένων δὲ ἐν ἀγαλλιάσει διὰ τὸ καλῶς γεγεωργηκέναι καὶ ἠύξηκέναι καὶ πεπληθυνκέναι τὰ σπέρ-

5 ἐχόμενοι

7 Αὐταὶ] αὐτὰ εἰ

9, 10 τὸ ἐν] ἦν

12 om. ὁ

17 οἰονται

ἡματα μὲν ἐν ἐλθαίνουσιν. ἄλλος δὲ ἔστιν ὁ σπείρων καὶ

ἄλλος ὁ θείων ἐν τῇ προκειμένῃ λέγει.

44. Καὶ εἰρήνη ὁ Ἡρακλῆς, τὰχα δὲ τοῦτω κατὰ τὴν

ἐκδοχὴν ταύτην συμπιβεόμενος τις καὶ ἐκκλησιαστικός,

5 ὅτι τὸ κατὰ τὸ. Ὁ θείος ποτὶς, οἱ δὲ ἐργάται δόλγιοι. Mt ix 37

σημανομένης ὁμοίως ταῦτα εἴρηται, τὸ ἐτοιμὸς πρὸς θεί-

σθον καὶ ἐπιτηδείους πρὸς τὸ ἦδη συναχθῆναι εἰς τὴν ἀποθνή-

κην διὰ τῆς πίστεως εἰς ἀνάπαυσιν εἶναι, καὶ ἐπιτηδείους

πρὸς σωματικὰ καὶ παρὰ τοῦ λόγου κατὰ μὲν τὸν

Ἡρακλῆνα διὰ τὴν κατασκευὴν αὐτῶν καὶ τὴν φύσιν, κατὰ

δὲ τὸν ἐκκλησιαστικὸν διὰ τὴν εὐτρεπισμὸν τοῦ ἡγεμονικου

ἐτοιμοῦ πρὸς τελείωσιν, ἵνα καὶ θείῃ. Ἀκτεῖον οὖν

πρὸς τοὺς οὕτως ἐκδεχόμενους εἰ βούλονται παρὰδεξασθαι

τῇ ἰσχύϊ γινώσκοντες τὸν σωματικὸν ἐπιδημιῶν ἐπὶ τῶν

15 θείων παρὰ τὴν φύσιν αὐτῶν καὶ ἐκπαιθεῖν αὐτοὺς τὸν

Χρόνον τοῦ ἐναγγελικοῦ κηρύγματος. εἰ γὰρ τὸ εἶναι τὸν

θείον ποτὶς καὶ πρὸς τὸν λόγον, καὶ τοὺς ἐκκλησιαστικούς

20 ὡς πρὸς τὸν λόγον, ἡτοιμασθῆναι τὰς χάρας, Jo iv 35

οὗτοι εἰσι πρὸς θείον ἦδη, οὐδὲν πρὸς τὴν σωματικὴν

τοῦ σωματικῶν ἐπιδημιῶν πεπιστευκε, ἀλλ' οὐδὲ γινώσκοντες

25 τὴν φύσιν αὐτῶν, ὅπως ἐστὶν ἀποστασθεῖν ἐκ τῆς φύσεως

καὶ τὴν φύσιν αὐτῶν, ὅπως ἐστὶν ἀποστασθεῖν ἐκ τῆς φύσεως

καὶ τὴν φύσιν αὐτῶν, ὅπως ἐστὶν ἀποστασθεῖν ἐκ τῆς φύσεως

καὶ τὴν φύσιν αὐτῶν, ὅπως ἐστὶν ἀποστασθεῖν ἐκ τῆς φύσεως

καὶ τὴν φύσιν αὐτῶν, ὅπως ἐστὶν ἀποστασθεῖν ἐκ τῆς φύσεως

καὶ τὴν φύσιν αὐτῶν, ὅπως ἐστὶν ἀποστασθεῖν ἐκ τῆς φύσεως

καὶ τὴν φύσιν αὐτῶν, ὅπως ἐστὶν ἀποστασθεῖν ἐκ τῆς φύσεως

καὶ τὴν φύσιν αὐτῶν, ὅπως ἐστὶν ἀποστασθεῖν ἐκ τῆς φύσεως

καὶ τὴν φύσιν αὐτῶν, ὅπως ἐστὶν ἀποστασθεῖν ἐκ τῆς φύσεως

καὶ τὴν φύσιν αὐτῶν, ὅπως ἐστὶν ἀποστασθεῖν ἐκ τῆς φύσεως

καὶ τὴν φύσιν αὐτῶν, ὅπως ἐστὶν ἀποστασθεῖν ἐκ τῆς φύσεως

καὶ τὴν φύσιν αὐτῶν, ὅπως ἐστὶν ἀποστασθεῖν ἐκ τῆς φύσεως

19 θεομαθῆναι (ut sapissime) 21 περισσεύειναι 33 θείῃ

20 τὸν θείον. ἀλλ' οὐδὲ τὸ παρὰ τὸν ἀποστόλῃ ἐν ἀλλῷ

25 ἐργαζομένην καὶ πρὸς τὸν θείον, ὅπως ἐστὶν ἀποστασθεῖν ἐκ τῆς φύσεως

καὶ τὴν φύσιν αὐτῶν, ὅπως ἐστὶν ἀποστασθεῖν ἐκ τῆς φύσεως

καὶ τὴν φύσιν αὐτῶν, ὅπως ἐστὶν ἀποστασθεῖν ἐκ τῆς φύσεως

καὶ τὴν φύσιν αὐτῶν, ὅπως ἐστὶν ἀποστασθεῖν ἐκ τῆς φύσεως

καὶ τὴν φύσιν αὐτῶν, ὅπως ἐστὶν ἀποστασθεῖν ἐκ τῆς φύσεως

45. Ζητοῦμεν οὖν ἑβδομον σημαινόμενον κατάλληλον 256
 Jo iv 35 τοῖς προαποδομένοις εἰς τό· Οὐχ ὑμεῖς λέγετε Ἐτι τετρά-
 μνός ἐστι καὶ ὁ θερισμὸς ἔρχεται; καὶ εἰς τό· Ἴδου λέγω
 ὑμῖν Ἐπάρατε τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑμῶν καὶ θεάσασθε τὰς
 χώρας ὅτι λευκαὶ εἰσι πρὸς θερισμὸν ἤδη. ὁ δὲ περὶ τῆς 5
 σαφηνείας τῶν γραφῶν τρανῆς λόγος, ἡ δὲ περὶ τοῦ πῶς
 cf. Ge i 31 πάντα ὅσα ὁ θεὸς ἐποίησε καλὰ λίαν, εἴρηται ἡμῖν ὁ θερι-
 σμὸς, ὅτινα ὁ θερίζων δύο καρποὺς τοῦ θερίζειν ἔχει· ἓνα μὲν
 ὅτι λαμβάνει μισθόν, ἕτερον δὲ ὅτι συνάγει καρπὸν εἰς ζωὴν
 αἰώνιον. καὶ νομίζω διὰ μὲν τὰς μετὰ ταῦτα ἐπαγγελίας, 10
 cf. Is xl 10; ἔσομένας κατὰ τὰ γεγραμμένα· Ἴδου κύριος καὶ ὁ μισθὸς
 Ps lxi (lxii) αὐτοῦ ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ, ἀποδοῦναι ἐκάστω κατὰ τὸ ἔργον
 13; αὐτοῦ. εἰρήσθαι τό· Μισθὸν λαμβάνει· διὰ δὲ τὴν ἀπ'
 Ap xxii 12 αὐτῆς τῆς θεωρίας ὠφέλειαν, αὐτόθεν κατὰ φύσιν οὕσαν τῷ
 Jo iv 36 νῷ καὶ τῇ λογικῇ, ἐξαίρετον τυγχάνουσιν καὶ χωρὶς ἐτέρων 15
 παρὰ ταύτην ἐπαγγελιῶν, γεγράφθαι τό· Συνάγει καρπὸν εἰς
 ζωὴν αἰώνιον· ὅπερ εὐπάθειάν τινα τοῦ ἡγεμονικοῦ δηλοῖ, ὥς
 καὶ ἐν τῷ τρίτῳ τῶν Στρωματέων παρεστήσαμεν διηγούμενοι
 Mt vi 4 τό· Ὁ πατήρ σου ὁ βλέπων ἐν τῷ κρυπτῷ ἀποδώσει σοι.

46. Ὁ δὲ Ἑρακλέων τό· Ὁ θερίζων μισθὸν λαμβάνει· 20
 εἰρήσθαι νομίζει ἐπεὶ θεριστὴν ἑαυτὸν λέγει ὁ σωτήρ. καὶ
 τὸν μισθὸν τοῦ κυρίου ἡμῶν ὑπολαμβάνει εἶναι τὴν τῶν
 θεριζομένων σωτηρίαν καὶ ἀποκατάστασιν τῷ ἀναπαύεσθαι
 αὐτὸν ἐπ' αὐτοῖς. τὸ δέ· Καὶ συνάγει καρπὸν εἰς ζωὴν
 αἰώνιον· φησὶν εἰρήσθαι, ἡ ὅτι τὸ συναγόμενον καρπὸς 25
 ζωῆς αἰωνίου ἐστίν, ἡ καὶ αὐτὸ ζωὴ αἰώνιος. ἀλλὰ αὐτόθεν
 νομίζω βίαιον εἶναι τὴν διήγησιν αὐτοῦ, φάσκοντος τὸν
 σωτήρα μισθὸν λαμβάνειν, καὶ συνεχέοντος τὸν μισθὸν καὶ
 τὴν συναγωγὴν τοῦ καρποῦ εἰς ἓν, ἀντικρυς τῆς γραφῆς δύο
 πράγματα παριστάσης, ὥς προδιηγησάμεθα. εἰ τοίνυν ἐπι- 30
 τέτευκται ἡμῖν ἡ ἔπαρσις τῶν ἀποστολικῶν ὀφθαλμῶν καὶ
 ἡ θεὰ τῶν χωρῶν, λευκῶν ἤδη πρὸς θερισμὸν οὐσῶν, ἡδη

ἀκολούθως τούτοις ἐξεταστέον τί τότ' Ἴνα ὁ σπείρων ὁμοῦ Jo iv 36
 χαίρῃ καὶ ὁ θερίζων. οἶμαι δὴ ὅτι ἐπὶ πάσης τῆς ἐκ
 πλειόνων θεωρημάτων τέχνης καὶ ἐπιστήμης σπείρει μὲν ὁ
 τὰς ἀρχὰς εὐρίσκων, ἄστινας ἕτεροι παραλαμβάνοντες καὶ
 5 ἐπεξεργαζόμενοι αὐτὰς, ἑτέροις τὰ ὑπὸ αὐτῶν εὐρημένα
 παραδιδόντες, αἵτιοι ἐξ ὧν εὐρήκασιν γίνονται τοῖς μετα-
 γενεστέροις, οὐ δυνηθείσι τὰς τε ἀρχὰς εὐρεῖν καὶ τὰ ἐξῆς
 257 ἐπισυνάψαι καὶ τὸ τέλος τῶν τεχνῶν καὶ τῶν ἐπιστημῶν
 ἐπιθεῖναι, τοῦ συμπληρωθῆσιν τῶν τοιούτων τεχνῶν καὶ
 10 ἐπιστημῶν πλήρη τὸν καρπὸν ὡς ἐν θερισμῷ αὐτῶν ἀναλα-
 βεῖν. εἰ δὲ τοῦτο ἐπὶ τεχνῶν ἐστὶν ἀληθὲς καὶ τινων ἐπιστη-
 μῶν, πόσῃ πλέον ἐπὶ τῆς τέχνης τῶν τεχνῶν καὶ ἐπιστήμης
 τῶν ἐπιστημῶν ἐστι συνιδεῖν; τὰ γὰρ εὐρεθέντα ὑπὸ τῶν
 προτέρων ἐπεξεργασάμενοι οἱ μετ' αὐτοὺς παραδεδώκασιν τοῖς
 15 ἐξῆς ἐξεταστικῶς προσιοῦσι τοῖς εὐρεθείσιν ἀφορμὰς τοῦ
 τὸ ἐν σῶμα τῆς ἀληθείας μετὰ σοφίας συναχθῆναι. πληρω-
 θέντος δὴ τοῦ παντὸς ἔργου τῆς τέχνης τῶν τεχνῶν, ὁ
 σπείρων ὁμοῦ χαίρει καὶ ὁ θερίζων, τοῦ ἀμειβομένου θεοῦ
 εἰς ἓν πάντας τέλος συνάγοντος. ὅρα δὲ εἰ οἱ μὲν σπείρου-
 20 τέες εἰσι Μωσῆς καὶ προφήται, γράψαντες τὰ πρὸς νοουθεσίαν cf. 1 Co x 11
 ἡμῶν, εἰς οὓς τὰ τέλη τῶν αἰώνων κατήντησε, καὶ κηρύξαντες
 τὴν Χριστοῦ ἐπιδημίαν· θερίσαντες δὲ οἱ τὸν χριστὸν παρα-
 δεξάμενοι καὶ τεθεαμένοι τὴν δόξαν αὐτοῦ ἀπόστολοι, συμ- cf. Jo i 14
 φωνοῦσαν τοῖς προφητικοῖς περὶ αὐτοῦ λογικοῖς σπέρμασι,
 25 θερισθείσι κατὰ τὴν ἐπεξεργασίαν καὶ κατανόησιν τοῦ
 κεκρυμμένου μυστηρίου ἀπὸ τῶν αἰώνων, φανερωθέντος δὲ cf. Eph iii 9;
 ἐπ' ἐσχάτου τῶν καιρῶν, ὅπερ ἑτέραις γενεαῖς οὐκ ἔγνω- 1 Pe i 20
 ρίσθη τοῖς υἱοῖς τῶν ἀνθρώπων, ὡς νῦν ἀπεκαλύφθη τοῖς Eph iii 5
 ἁγίοις ἀποστόλοις αὐτοῦ καὶ προφήταις. σπέρμα δὲ ἦν ὁ
 30 πᾶς λόγος κατὰ ἀποκάλυψιν μυστηρίου χρόνοις αἰωνίοις cf. Ro xvi
 σεσιγημένου, καὶ νῦν φανερωθέντος διὰ τε γραφῶν προφητι- 25 f.
 κῶν καὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ cf. 2 Tim i 10

13 συνειδεῖν

18 χαίρῃ

19 εἰ οἱ] οἱοί

24 λογικοῖς] λογικοὶ ὁ

ὅτε τὸ φῶς τὸ ἀληθινὸν πεποίηκε τὰς χώρας, ἐπιλάμψαν αὐταῖς, λευκὰς πρὸς θερισμὸν ἤδη.

47. Κατὰ τοῦτον δὴ τὸν λόγον αἱ χῶραι, ἐν αἷς κατεβέβλητο τὰ σπέρματα, αἱ νομικαὶ καὶ προφητικαὶ εἰσι γραφαί, αἷτινες οὐκ ἦσαν λευκαὶ τοῖς τὴν παρουσίαν τοῦ λόγου 5 μὴ κεχωρηκόσι, γίνονται δὲ τοιαῦται τοῖς μαθητευομένοις τῷ υἱῷ τοῦ θεοῦ καὶ πειθομένοις λέγοντι· Ἐπάρατε τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑμῶν καὶ θεάσασθε τὰς χώρας ὅτι λευκαὶ εἰσι πρὸς θερισμὸν ἤδη. ὡς γνήσιοι τοῖνον καὶ ἡμεῖς Ἰησοῦ μαθηταὶ ἐπάρωμεν τοὺς ὀφθαλμοὺς, καὶ τὰς χώρας τὰς 10 ἐσπαρμένας ὑπὸ Μωϋσέως καὶ τῶν προφητῶν θεασώμεθα, ἵνα εἰδῶμεν τὴν λευκότητα αὐτῶν, καὶ τίνα τρόπον ἤδη θερίσαι ἐστὶν αὐτὰς καὶ συνάγειν καρπὸν εἰς ζωὴν αἰώνιον, μετὰ τοῦ καὶ μισθὸν ἐλπίζειν ἀπὸ τοῦ κυρίου τῶν κωμῶν καὶ
- cf. 2 Co ix 10 χορηγοῦ τῶν σπερμάτων. τὸ μὲν οὖν τὸν σπείροντα ὁμοῦ 15
cf. Is xxxv 10 καὶ τὸν θερίζοντα χαίρειν, ὅτε ἀπέδρα ὁδὴν καὶ λύπην καὶ 258
στεναγμὸς, ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι, πᾶς ὅστις οὖν ὁμολογήσει τῶν ἀνεγνωκότων· Ὅτι πολλοὶ ἀπ' ἀνατολῶν καὶ δυσμῶν ἤξουσιν καὶ ἀνακλιθήσονται μετὰ Ἀβραάμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν. τὸ δὲ καὶ ἤδη πάντα 20 τὸν σπείροντα μετὰ παντὸς τοῦ θερίζοντος χαίρειν εἴ τις διστάζει παραδέξασθαι, νοησάτω ὅτι θερισμὸς πῶς ἦν τις ἢ μεταμόρφωσις Ἰησοῦ ἐν δόξῃ φαινομένου, οὐ μόνον τοῖς θερισταῖς Πέτρῳ καὶ Ἰακώβῳ καὶ Ἰωάννῃ, τοῖς συναναβᾶσιν αὐτῷ, ἀλλὰ καὶ τοῖς σπείρασι Μωσῇ καὶ Ἠλίᾳ· ἅμα γὰρ 25 αὐτοῖς χαίρουσιν ὁρῶντες τὴν δόξαν τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ, ἣν τινα ἐπὶ τοσοῦτον πεφωτισμένην ὑπὸ τοῦ πατρὸς καὶ φωτίζουσιν τοὺς ὁρῶντας πρότερον οὐχ ἑωράκει Μωσῆς καὶ Ἠλίας, ὡς νῦν θεῶνται ἅμα τοῖς ἁγίοις ἀποστόλοις. 30 ὡς καθολικῷ δὲ ἴσον δυνάμενον λαμβάνομεν τό· Ὁ θερίζων μισθὸν λαμβάνει καὶ συνάγει καρπὸν εἰς ζωὴν αἰώνιον, ἵνα ὁ σπείρων ὁμοῦ χαίρει καὶ ὁ θερίζων· διὰ τὸ ἐν τοῖς ἐξῆς
- 1 ἐπέλαμψαν 13 αὐτὰς] αὐτὸν 15 χορηγοῦ τῶν] χορηγούντων

πλείονας λέγεσθαι τοὺς θεριστὰς καὶ πλείονας τοὺς κεκο-
 πιακότας, ὃν ἵνα εἰς τὸ σπείραι. λέγεται γὰρ ὡς πρὸς
 πολλοὺς θεριστὰς τό· Ἐγὼ ἀπέστειλα ὑμᾶς θερίζειν ὃ οὐχ Jo iv 38
 ὑμεῖς κεκοπιάκατε· καὶ ὡς πολλῶν ἐν τῷ σπόρῳ κεκτημένων
 5 τό· Ἄλλοι κεκοπιάκασιν, καὶ ὑμεῖς εἰς τὸν κόπον αὐτῶν
 εἰσεληλύθατε. ἴσον δὲ δύναται καθολικῶς τό· Ὁ θερίζων Jo iv 36
 μισθὸν λαμβάνει· καὶ τὸ ἐξῆς τοιοῦτον· πᾶς ὁ θερίζων
 μισθὸν λαμβάνει καὶ συνάγει καρπὸν εἰς ζωὴν αἰώνιον,
 ἵνα πᾶς ὁ σπείρων ὁμοῦ χαίρῃ καὶ πᾶς ὁ θερίζων.

10 48. Ταῦτα δὲ οἱ μὲν τινες ἐτοιμῶς παραδέχονται, μὴ
 δισταζόντες περὶ τοῦ τὰ ἀποκεκρυμμένα ταῖς πάλαι γενεαῖς
 καὶ αὐτῷ Μωσεί καὶ τοῖς προφήταις πεφανερῶσθαι τοῖς
 ἁγίοις ἀποστόλοις κατὰ τὴν Χριστοῦ ἐπιδημίαν, φωτίσαντος cf. Hos x 12
 αὐτοῖς τὸ φῶς τὸ τῆς γνώσεως τῆς πάσης γραφῆς· ἕτεροι δὲ

15 ὁκνήσουσι προσέσθαι, μὴ τολμῶντες λέγειν τὸν τηλικούτον
 Μωσέα καὶ τοὺς προφῆτας μὴ ἐφθακέναι ἔτι ὄντας ἐν τῷ
 τῶν ἀνθρώπων βίῳ ἐπὶ τὰ τοῖς ἀποστόλοις νενοημένα, καὶ
 τοῦτο ταῖς θείαις γραφαῖς ἐνεσπαρμένα ταῖς ὑπ' αὐτῶν
 διακονηθείσαις. χρῆσονται δὲ οἱ πρότεροι τῷ· Πολλοὶ Mt xiii 17

20 προφῆται καὶ δίκαιοι ἐπεθύμησαν ἰδεῖν ἃ ὑμεῖς βλέπετε καὶ
 οὐκ εἶδον, καὶ ἀκοῦσαι ἃ ἀκούετε καὶ οὐκ ἤκουσαν· καὶ τῷ·
 Ἰδοὺ, πλεῖον Σολομῶνος ὧδε· καὶ τῷ· Ἐτέραις γενεαῖς οὐκ Mt xii 42
 ἐγνωρίσθη τοῖς υἱοῖς τῶν ἀνθρώπων, ὡς νῦν ἀπεκαλύφθη Eph iii 5 f.
 τοῖς ἁγίοις ἀποστόλοις αὐτοῦ καὶ προφήταις, εἶναι τὰ ἔθνη

259 συγκληρονόμα καὶ σύσσωμα καὶ συμμέτοχα τῆς ἐπαγγελίας
 ἐν Χριστῷ· καὶ τῷ ἐν τῷ Δανιὴλ γεγραμμένῳ μετὰ τινα
 ὄρασιν, ὅτι Ἀνέστην, καὶ οὐκ ἦν ὁ συνιών· καὶ τῷ ἐν τῷ Dan viii 7
 Ἡσαΐα· Εἰσὶν οἱ λόγοι τοῦ βιβλίου τούτου ὡς βιβλίον Is xxix 11 f.
 ἀνθρώπου ἐσφραγισμένον, ὃ ἐὰν δῶσιν αὐτὸ ἀνθρώπῳ μὴ
 30 ἐπισταμένῳ γράμματα, λέγοντες Ἀνάγνωθι, ἐρεῖ Οὐκ ἐπί-
 σταμαι γράμματα· καὶ δώσουσιν αὐτὸ ἀνθρώπῳ ἐπιστα-
 μένῳ γράμματα, καὶ ἐρεῖ Οὐ δύναμαι ἀναγνῶναι, ἐσφραγι-

σται γάρ. οἱ δὲ δεύτεροι ταῦτα πάντα διαλύσονται τῷ
 Pr xvi 23 Σοφὸς νοήσει τὰ ἀπὸ τοῦ ἰδίου στόματος, ἐπὶ δὲ χεῖλεσι
 φορεῖ ἐπιγνώμοσύνην· λέγοντες Μωσῆα καὶ ἕκαστον τῶν
 προφητῶν τὰ διακοινηθέντα ὑπ' αὐτῶν νενοηκέναι, οὐχ ὥστε
 καὶ ἑτέροις παραδοῦναι καὶ ἀναπτύξαι τὰ μυστήρια· τοὺς 5
 μέντοι γε ἀποστόλους, ὡς ἐν καιρῷ ἀποκαλύψεως γενομένους,
 2 Thess ii 15 εἰπεῖν ἄν· Στήκετε καὶ κρατεῖτε τὰς παραδόσεις ἃς ἐδιδά-
 2 Tim ii 2 χθητε· καί· Ἄ ἤκουσας παρ' ἐμοῦ διὰ πολλῶν μαρτύρων,
 ταῦτα παράθου πιστοῖς ἀνθρώποις, οἵτινες ἱκανοὶ ἔσονται
 cf. Mt xiii 17 καὶ ἑτέρους διδάξαι· καὶ ὅτι εἰ ἐπεθύμουν πολλοὶ προφήτῃαι 10
 καὶ δίκαιοι ἰδεῖν ἃ ἔβλεπον οἱ ἀπόστολοι, καὶ ἃ ἤκουον
 λέγοντος τοῦ σωτῆρος, οὐ πάντως τὰ τῶν νομικῶν γραφῶν
 καὶ προφητικῶν ἐπεθύμουν, ἀλλὰ τούτων μείζονα, ἀπαγγελ-
 λόμενα πρὸς τοῖς πνευματικοῖς τοῦ νόμου καὶ τοῖς ἀπορρη-
 τοῖς τῶν προφητῶν ὑπὸ τοῦ σωτῆρος τοῖς ἀποστόλοις, ὅποια 15
 2 Co xii 4 ἦν τό· Ἦκουσα ἄρρητα ῥήματα, ἃ οὐκ ἐξὸν ἀνθρώπῳ
 λαλῆσαι· καὶ παραπλήσια τοῖς ὑπὸ τοῦ παρακλήτου λεγο-
 μένοις. ἔτι δὲ καὶ τούτοις τὸ ῥητὸν θεασώμεθα, οἷον εἶναι
 τινα διηγείται τὸν θερίζοντα μισθὸν λαμβάνειν καὶ συνάγειν
 Jo iv 36 καρπὸν εἰς ζωὴν αἰώνιον ὁ εὐαγγελιστῆς, λέγων· Ἴνα ὁ 20
 σπείρων ὁμοῦ χαίρῃ καὶ ὁ θερίζων. εἰ δέ, ἵνα ὁ σπείρων
 ὁμοῦ χαίρῃ, καὶ ὁ θερίζων μισθὸν λαμβάνει καὶ συνάγει
 καρπὸν εἰς ζωὴν αἰώνιον, τάχα ὁ σπείρων, κοινωνῶν τῷ
 μισθῷ τοῦ θερίζοντος καὶ τῇ συναγωγῇ τοῦ εἰς ζωὴν
 αἰώνιον συναγομένου καρποῦ, ἅμα τῷ θερίζοντι χαρήσεται. 25
 ἄλλος δέ τις ἐρεῖ ὅλα τὰ νομικὰ καὶ τὰ προφητικὰ ἀκριβῶς
 κατὰ τὴν πνευματικὴν ἐκδοχὴν νενοημένα Μωσῇ καὶ τοῖς
 προφήταις καὶ ὡς ἐχρῆν κεκαλυμμένως καὶ ἐσκεπασμένως
 Sap Sir xxi 15 (18) ἀναγεγραμμένα τὰ ἐσπαρμένα εἶναι· ἐπεὶ δέ· Λόγον σοφὸν
 εἶναι ἀκούσῃ ἐπιστήμων, αἰνέσει αὐτὸν καὶ ἐπ' αὐτὸν προσθή- 30
 σει· δῆλον ὅτι οἱ ἀπόστολοι σπέρμασιν ἀπορρητοτέρων καὶ
 βαθυτέρων χρησάμενοι, τοῖς ὑπὸ Μωσέως καὶ τῶν προφητῶν

260 *νενοημένοις, διαβεβήκασιν ἐπὶ τὸ εἰς πολλαπλασίονα φθάσαι*
τῆς ἀληθείας θεάματα, Ἰησοῦ ἐπαίροντος αὐτῶν τοὺς ὀφθαλ- cf. Jo iv 35
μοὺς, καὶ φωτίζοντος αὐτῶν τὰς διανοίας, καὶ ἦν τὰ πολλα-
πλασίονα θερισμὸς τῶν πολλῶν χωρῶν· οὐχ ὡς ὑποδεέστεροι
 5 *δὲ οἱ προφῆται καὶ Μωσῆς ἀρχῆθεν οὐκ εἶδον ὅσα οἱ*
ἀπόστολοι κατὰ τὴν Ἰησοῦ ἐπιδημίαν, ἀλλ' ὡς περιμένοντες
τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου, ἐν ᾧ ἐχρῆν μετὰ τοῦ ἐξαίρετου τῆς
Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐπιδημίας καὶ ἐξαίρετα παρὰ τὰ λελαλη-
μένα πρόποτε ἐν τῇ κόσμῳ ἡ γεγραμμένα ἀποκαλυφθῆναι
 10 *ἀπὸ τοῦ οὐχ ἀρπαγμὸν ἡγήσαμένου τὸ εἶναι ἴσα θεῷ, ἀλλ' Phil ii 6 f.*
ἐαυτὸν κενώσαντος καὶ μορφὴν δούλου εἰληφότος.

49. (47) ἘΝ ΓΑΡ ΤΟΥΤῳ Ὁ ΛΟΓΟΣ ἘΣΤΙΝ ἈΛΗΘΙΝΟΣ Jo iv 37
 ὅΤΙ ἌΛΛΟΣ ἘΣΤΙΝ Ὁ ΣΠΕΙΡΩΝ ΚΑΙ ἌΛΛΟΣ Ὁ ΘΕΡΙΖΩΝ. Εἴτε
 κατὰ τὸ ἀπὸ τῶν τεχνῶν καὶ τῶν ἐπιστημῶν ληφθὲν παρά-
 15 *δειγμα ἐκλαμβάνοιμεν τὰ κατὰ τὸν τόπον, σαφὲς πῶς*
ἀληθινὸς λόγος ἐστὶ τὸ ἄλλον μὲν εἶναι τὸν σπείροντα ἄλλον
δὲ τὸν θερίζοντα· εἴτε κατὰ τὸ ἐσπαρκέναι μὲν Μωσέα καὶ
τοὺς προφῆτας, τεθεωρηκέναι δὲ λευκῶν γενομένων τῶν
χωρῶν τοὺς ἐπάραντας τοὺς ὀφθαλμοὺς κατὰ τὰς ὑποθήκας
 20 *τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ, ἵνα θεάσωνται τὰς χώρας πῶς*
ἦσαν λευκαὶ πρὸς θερισμὸν ἤδη, καὶ οὕτω δήλον πῶς ἄλλος
ὁ σπείρων καὶ ἄλλος ὁ θερίζων. σκόπει δὲ εἰ τὸ ἄλλος
καὶ ἄλλος δυνατὸν νοῆσαι διὰ τὸ ἐκείνους μὲν ἐπὶ τοιαύδε
βίῳ ἀγωγῇ δικαιοῦσθαι, τούτους δὲ ἐπὶ ἐτέρα παρ' ἐκείνην,
 25 *ὥστε εἰπεῖν ἄλλον μὲν τὸν νομικόν, ἄλλον δὲ τὸν εὐαγγελι-*
κόν. πλὴν ἅμα χαίρουσιν ἐνὸς τέλους ἀπὸ ἐνὸς θεοῦ διὰ
ἐνὸς Χριστοῦ ἐν ἐνὶ ἀγίῳ πνεύματι ἀμφοτέροις ἀποκειμένου.
 (48) Ὁ δ' Ἡρακλέων τό· Ἴνα ὁ σπείρων ὁμοῦ χαίρῃ καὶ ὁ Jo iv 36
 θερίζων· οὕτω διηγήσατο· χαίρει μὲν γὰρ, φησὶν, ὁ σπείρων
 30 *ὅτι σπείρει, καὶ ὅτι ἡδὴ τινὰ τῶν σπερμάτων αὐτοῦ συνάγε-*
ται, ἐλπίδα ἔχων τὴν αὐτὴν καὶ περὶ τῶν λοιπῶν· ὁ δὲ
θερίζων ὁμοίως ὅτι καὶ θερίζει· ἀλλ' ὁ μὲν πρῶτος ἤρξατο

σπείρων, ὁ δεύτερος θερίζειν. οὐ γὰρ ἐν τῷ αὐτῷ ἐδύναντο ἀμφοτέροι ἀρξασθαι· ἔδει γὰρ πρῶτον σπαρῆναι, εἴθ' ὕστερον θερισθῆναι. παυσαμένου μέντοι γε τοῦ σπείροντος σπείρειν, ἔτι θεριεῖ ὁ θερίζων· ἐπὶ μέντοι τοῦ παρόντος ἀμφοτέροι τὸ ἴδιον ἔργον ἐνεργοῦντες ὁμοῦ χαίρουσι, κοινὴν χαρὰν τὴν 5 τῶν σπερμάτων τελειότητα ἡγοούμενοι. ἔτι δὲ καὶ εἰς τό·
 Jo iv 37 Ἐν τούτῳ ἐστὶν ὁ λόγος ἀληθινὸς ὅτι ἄλλος ἐστὶν ὁ 261 σπείρων καὶ ἄλλος ὁ θερίζων· φησὶν· ὁ μὲν γὰρ ὑπὲρ τὸν τόπον υἱὸς ἀνθρώπου σπείρει· ὁ δὲ σωτὴρ, ὣν καὶ αὐτὸς υἱὸς ἀνθρώπου, θερίζει καὶ θεριστὰς πέμπει τοὺς διὰ τῶν 10 μαθητῶν νοουμένους ἀγγέλους, ἕκαστον ἐπὶ τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν. οὐ πάνυ δὲ σαφῶς ἐξέθετο τοὺς δύο υἱοὺς τοῦ ἀνθρώπου τίνες εἰσὶν, ὧν ὁ εἷς σπείρει καὶ ὁ εἷς θερίζει.

Jo iv 38 50. (49) Ἐγὼ ἀπέστειλα ἡμᾶς θερίζειν ὃ οὐχ ἡμεῖς κεκοπιάκατε· ἄλλοι κεκοπιάκασι, καὶ ἡμεῖς εἰς τὸν κό- 15 πον αὐτῶν εἰσεληλύθατε. Οὐ χαλεπὸν ἐκ τῶν προειρημένων θεωρῆσαι πῶς ἀπέστειλεν ὁ Ἰησοῦς τοὺς μαθητὰς θερίζειν τοῦτο, εἰς ὃ οὐκ αὐτοὶ κεκοπιάκασιν ἀλλ' οἱ πρὸ αὐτῶν· καμόντος γὰρ Μωσέως καὶ τῶν προφητῶν ἵνα χωρῆσαι 20 δυνηθῶσι νοῆσαι τὰ μυστήρια, ὧν τὰ ἴχνη ἐν τοῖς γράμμασιν ἑαυτῶν ἡμῖν καταλελοίπασιν, εἰς τὸν Μωσέως καὶ τῶν προφητῶν κόπον οἱ ἀπόστολοι εἰσεληλύθασιν, Ἰησοῦ μυσταγωγοῦντος, θερίζοντες καὶ συνάγοντες εἰς τὰς ἀποθήκας 25 τῆς ψυχῆς ἑαυτῶν τὸν ἐν ἐκείνοις νοῦν. καὶ αἰεὶ δὲ ὁ λόγος τοῖς μαθητευομένοις γνησίως ποιεῖ τοὺς τῶν προτέρων κα- 25 μάτους σαφεστέρους, χωρὶς τοῦ ὁμοίου τοῖς σπείρασι κόπου. εἰς ὅλα δὲ τὰ περὶ τῶν ὑπὸ ἄλλων θεριζομένων καὶ τοῦτο ἐπισκοπητέον, μήποτε ἀγγέλων ἐπὶ τῆς σπορᾶς τῶν ἀνθρώπων τεταγμένων οἱ συνεργοὶ τῆς τελειώσεως τῶν ἐσπαρμένων ἀπόστολοι εἰς τὸν ἑτέρων κάματον εἰσέρχονται θερί- 30 ζοντες καὶ καρποὺς ἐν τοῖς ὠφελημένοις εὐρίσκοντες, οὐστίνας

ἡ Ἰησοῦ ἐπιδημία ἐτοίμους πρὸς θερισμὸν καὶ πρὸ τῆς cf. Jo iv 35
 ἐλπίζομένης τετραμήνου πεποίηκεν. ἔαν δὲ ταῦθ' οὕτως
 ἔχει, θεωρῆσαι ἄξιον εἰ καματηρά ἐστιν ἡ τῶν ἀγγέλων
 πρὸς τὸ ἐνσπείρεσθαι ψυχὰς σώμασι λειτουργία, δύο τινα
 5 συναγόντων τῇ φύσει ἐναντία εἰς κράσιν μίαν, καὶ ἐν καιρῷ
 τῷ τεταγμένῳ ἀρχομένων τε τὴν περὶ ἐκάστου ποιεῖν οἰκονο-
 μίαν καὶ εἰς τελεσφόρησιν προαγόντων τὸν προπεπλασμένον.
 ἀλλ' ἐρεῖ τις τούτοις ἐναντίον εἶναι τὸ αὐτὸν λέγεσθαι
 πλάσσειν τὸν θεὸν ἔν τε τῷ· Αἱ χεῖρές σου ἐποίησάν με καὶ Ps cxviii
 10 ἔπλασάν με· καὶ ἐν τῷ· Πρὸ τοῦ με πλάσαι σε ἐν κοιλίᾳ (cxix) 73
 ἐπίσταμαί σε, καὶ πρὸ τοῦ σε ἐξελεῖν ἐκ μήτρας ἡγίακά
 262 σε. πρὸς τοῦτο λεκτέον ὅτι ὥσπερ ὁ νόμος διεταγή δι' ἀγ- cf. Ga iii 19
 γέλων, <καὶ ὁ δι' ἀγγέλων> λαληθεὶς λόγος ἐγένετο βέβαιος, cf. He ii 2
 δῆλον δ' ὅτι ὑπὸ θεοῦ λαληθεὶς, οὕτως ἐνδέχεται καὶ διὰ τῶν
 15 τεταγμένων ἐπὶ τῆς γενέσεως ἀγγέλων θεὸν πλάττειν ἐν
 κοιλίᾳ λέγειν. οὐκ οἶδα δὲ εἰ χώραν ἔχει εἰς τὸ ἡπορημένον
 καὶ τοιοῦτόν τι λέγειν, ὅτι οἱ εἰπόντες· Αἱ χεῖρές σου
 ἐποίησάν με καὶ ἔπλασάν με· Ἰωβ καὶ Δαβὶδ μερίδος ὄντες
 θεοῦ ἐπλάσθησαν, καὶ ὁ Ἱερემίας ἀκούων· Πρὸ τοῦ με πλάσαι
 20 σε ἐν κοιλίᾳ ἐπίσταμαί σε· ὡς τῆς μερίδος ἐσόμενος τοῦ θεοῦ
 πέπλασται ὑπ' αὐτοῦ· οἱ δὲ τῶν ἐτέρων μερίδες ὄντες ὑπὸ τῶν
 λαχόντων αὐτοὺς πλάττονται. καὶ περιεργότερόν γε οὗτος
 ὁ λόγος ἐκλήψεται τό· Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα καὶ Ge i 26
 25 ὁμοίωσιν ἡμετέραν· τοῦτο λέγοντος τοῦ θεοῦ περὶ πάντων
 ἀνθρώπων καὶ προκαταρχομένου τοῦ ἔργου, ὅπερ ἔργον
 ὕστερον καὶ ὑπὸ τῶν λοιπῶν, πρὸς οὓς ὁ λόγος, κατὰ τὴν
 οἰκειάν μερίδα γίνεται, τούτοις λέγοντος τοῦ θεοῦ· Ποιήσωμεν
 ἄνθρωπον· οἷς καὶ φησιν ἐπὶ τῆς τῶν διαλέκτων συγχύσεως·
 Δεῦτε καὶ καταβάντες συγχέωμεν ἐκεῖ αὐτῶν τὴν γλῶσσαν. Ge xi 7
 3c ταῦτα δὲ οὐκ ἀποφαινόμενοι λέγομεν, πολλῆς γὰρ βασάνου
 τὰ τηλικαῦτα χρήζει, ἵν' εὐρεθῇ πότερον οὕτως ἔχει ἢ ἐτέρως.
 οὐ καταφρονητέον δὲ καὶ τῆς τοιαύτης ἐκδοχῆς· ἕκαστος τῶν

4 ψυχῶν 5 ἐναντίων 10 με πλάσαι] μεταπλάσαι 12 post
 πρὸς ins. τὸ intra lin. 13 καὶ ὁ δι' ἀγγέλων] om. 15 ἐπὶ] εἰη

Deut xxxii
8 f.

ἀνθρώπων μερίς ἐστὶ τινος κατὰ τό· Ὅτε διεμέριζεν ὁ
ὑψίστος ἔθνη, καὶ ὡς διέσπειρεν υἱοὺς Ἀδὰμ, ἔστησεν ὅρια
ἔθνων κατὰ ἀριθμὸν ἀγγέλων θεοῦ· καὶ ἐγενήθη μερίς κυρίου
λαὸς αὐτοῦ Ἰακώβ, σχοίνισμα κληρονομίας αὐτοῦ Ἰσραήλ.
εἰ δὲ μερίς ἐστὶ πάντως ἕκαστός τινος, διασπείραντος τοῦ 5
θεοῦ τοὺς Ἀδὰμ υἱοὺς, ἕκαστος μὲν τῶν ἀγγέλων κάμνει

cf. 2 Co x 5

περὶ τὴν ἰδίαν μερίδα, οἰκονομῶν τὰ κατ' αὐτήν· ἐν δὲ τῇ
τοῦ σωτῆρος ἐπιδημίᾳ λαμβάνονται αἰχμαλωτιζόμενοι εἰς
τὴν ὑπακοὴν τοῦ χριστοῦ ἀπὸ τῆς πάντων μερίδος, διὰ τῶν
ὑπηρετούντων τῷ εὐαγγελίῳ ἀποστόλων καὶ εὐαγγελιστῶν 10
καὶ διδασκάλων ὑπὸ τοῦ χριστοῦ, καὶ προσάγονται εἰς τὸ
γενέσθαι τὰ ἔθνη κληρονομίαν τοῦ χριστοῦ. μήποτε οὖν
δύναται διὰ τοῦτο λέγεσθαι τοῖς ἀποστόλοις μετ' ὀλίγον

Mt xxviii 19

ἀκουσομένοις· Πορεύεσθε, μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη· τό·

Jo iv 38

Ἄλλοι κεκοπιάκασι, καὶ ὑμεῖς εἰς τὸν κόπον αὐτῶν εἰσελη- 263
λύθατε. εἰ δὲ ἄγιοι ἄγγελοι εἰσιν οἱ τὰς λοιπὰς μερίδας

cf. Jo iv 36

παρὰ τὴν ἐκλεκτὴν εἰληχότες καὶ ἐπὶ τῆς διασπορᾶς τῶν
ψυχῶν τεταγμένοι, οὐδὲν ἐστὶν ἄτοπον τὸν σπείροντα ὁμοῦ
χαίρειν καὶ τὸν θερίζοντα μετὰ τὸν θερισμόν. ὁ δ' Ἑρα-
κλέων φησὶν ὅτι οὐ δι' αὐτῶν οὐδὲ ἀπ' αὐτῶν ἐσπάρη ταῦτα τὰ 20
σπέρματα, φησὶ δὲ τῶν ἀποστόλων, οἱ δὲ κεκοπιακότες εἰσιν
οἱ τῆς οἰκονομίας ἄγγελοι, δι' ὧν ὡς μεσιτῶν ἐσπάρη καὶ
ἀνεντράφη. εἰς δὲ τό· Ὑμεῖς εἰς τὸν κόπον αὐτῶν εἰσεληλύ-
θατε· ταῦτα ἐξέθετο· οὐ γὰρ ὁ αὐτὸς κόπος σπειρόντων καὶ
θεριζόντων· οἱ μὲν γὰρ ἐν κρύει καὶ ὕδατι καὶ κόπῳ τὴν γῆν 25
σκάπτοντες σπείρουσι, καὶ δι' ὅλου χειμῶνος τημελοῦσι
σκάλλοντες καὶ τὰς ὕλας ἐκλέγοντες· οἱ δὲ εἰς ἔτοιμον
καρπὸν εἰσελθόντες θέρους εὐφραινόμενοι θερίζουσιν. ἐξέσται
δὲ συγκρίνοντι τὰδε ὑφ' ἡμῶν εἰρημένα τῷ ἐντυγχάνοντι καὶ
τὰ ὑπὸ τοῦ Ἑρακλέωνος, ὅρῳ ὅποια τῶν διηγήσεων ἐπιτε- 30
τεῦχθαι δύναται.

Jo iv 39

51. (50) Ἐκ δὲ τῆς πόλεως ἐκείνης πολλοὶ ἐπίστευ-

2 υἱοῖς

6 τοῦς] τοῦ
22 οἱ] ὁ

7 ἰδέαν

24 σκοπὸς

20 οὐ δι'] οὐδὲ

5 10 15 20 25 264
 CAN ΤΩΝ ΣΑΜΑΡΕΙΤΩΝ, ΔΙΑ ΤΟΝ ΛΟΓΟΝ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΟΣ ΜΑΡ-
 ΤΥΡΟΥΣΗΣ ὅτι Εἶπέ μοι πάντα ὅσα ἐποίησα. Τῆς Σα-
 μαρείτιδος καταλιπούσης τὴν ὑδρίαν καὶ ἀπεληλυθυίας εἰς cf. Jo iv 28
 τὴν πόλιν ὑπὲρ τοῦ εὐαγγελίσασθαι τὰ περὶ τοῦ σωτήρος,
 καὶ τῶν πιστευόντων τῷ λόγῳ τῆς γυναικὸς ἐρχομένων πρὸς
 τὸν κύριον, ἐν τῷ μεταξύ ὁ σωτὴρ τοῖς μαθηταῖς συντυγχά-
 νων πεποιήται τοὺς προειρημένους λόγους, ἐρωτώντων τῶν cf. Jo iv 31
 μαθητῶν ὅπως φάγη. μετὰ δὲ τὸ λεχθῆναι πρὸς τοὺς
 μαθητὰς τὰ κατὰ δύναμιν ἐξητασμένα, ἐπαναλαμβάνει ἡ
 γραφὴ τὰ περὶ τῶν ἐληλυθόντων ἐκ τῆς πόλεως πρὸς αὐτὸν,
 καὶ πιστευσάντων διὰ τὴν μαρτυρίαν τῆς γυναικὸς λεγούσης
 ὅτι Εἶπέ μοι πάντα ὅσα ἐποίησα. εἰ δὲ κρατοῦμεν τῶν
 ἀνωτέρω εἰρημένων περὶ τῆς Σαμαρείας καὶ τῆς Σαμαρείτιδος
 καὶ τῆς τοῦ Ἰακώβ πηγῆς, οὐ χαλεπὸν ἰδεῖν τίνα τρόπον
 ἐπιτυχόντες λόγου ὑγιоῦς οἱ προκατελημμένοι ἐν ἑτεροδι-
 δασκαλίαις καταλείπουσι τὴν οἰονεὶ τῶν δογμάτων πόλιν,
 καὶ ἐξελθόντες αὐτὴν ὑγιαίνοντως πιστεύουσι, μιᾶς τινος cf. Jo iv 39
 παρὰ τῇ τοῦ Ἰακώβ πηγῇ προτέρας κερωρηκείας τὴν σωτή-
 ριον διδασκαλίαν, καὶ καταλιπούσης τὴν προειρημένην
 ὑδρίαν ὑπὲρ τοῦ καὶ ἐτέρους ἐπὶ τὸ ὁμοίως ὠφεληθῆναι cf. Jo iv 28
 προκαλέσασθαι. ὁ δ' Ἡρακλέων τὸ μὲν· Ἐκ τῆς πόλεως·
 ἀντὶ τοῦ· ἐκ τοῦ κόσμου· ἐξείληφε· τὸ δέ· Διὰ τὸν λόγον τῆς
 γυναικὸς· τουτέστι διὰ τῆς πνευματικῆς ἐκκλησίας· καὶ ἐπιση-
 μαίνεται γε τὸ Πολλοὶ ὡς πολλῶν ὄντων ψυχικῶν· τὴν δὲ
 μίαν λέγει τὴν ἄφθαρτον τῆς ἐκλογῆς φύσιν καὶ μονοειδῆ
 καὶ ἐνικήν. ἔστημεν δὲ ἐν τοῖς ἀνωτέρω, ὡς οἶόν τε ἦν, πρὸς
 ταῦτα.

52. (51) Ὡς οὖν ἦλθον πρὸς αὐτὸν οἱ Σαμαρεῖται, Jo iv 40 f.
 ἡρώτων αὐτὸν μέναι παρ' αὐτοῖς. καὶ ἔμεινεν ἐκεῖ δύο
 30 ἡμέρας. καὶ πολλῶ πλείους ἐπίστευσαν διὰ τὸν λόγον
 αὐτοῦ. Οὐκ ἀπιθάνως τις συγκρούσει τό· Εἰς ὁδὸν ἐθνῶν μὴ Mt x 5
 ἀπέλθῃτε, καὶ εἰς πόλιν Σαμαρειτῶν μὴ εἰσέλθῃτε· τῷ ῥητῷ

2 τῆς] ἡς 3 καταλιπούσης 13 ἀνωτέρων
 21 τὸ] τοῖς 26 οἶόν τε] οἰονται

- cf. Jo iv 40 τούτῳ. ἐρωτηθεὶς γὰρ ὁ σωτὴρ μέναι παρὰ τοῖς Σαμαρεί-
 Mt x 5 ταις ἔμεινεν ἐκεῖ δύο ἡμέρας, ὁ εἰπών· Εἰς πόλιν Σαμαρειτῶν
 μὴ εἰσέλθῃτε· δῆλον οὖν ὅτι καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ συνεισ-
 εληλύθεισαν αὐτῷ. λεκτέον δὲ πρὸς τοῦτο ὅτι τὸ μὲν εἰς
 δδὸν ἐθνῶν ἀπελθεῖν ἔστιν ἀναλαβεῖν τι δόγμα ἐθνικόν, 5
 cf. Gal vi 16 ἀλλότριον τοῦ Ἰσραὴλ τοῦ θεοῦ, καὶ ὁδεῦσαι κατ' αὐτό· τὸ δ'
 cf. 1 Ti vi 20 εἰς πόλιν εἰσελθεῖν Σαμαρειτῶν τὸ ἔν τινι γενέσθαι ψευδω-
 νύμῳ γνώσει τῶν λεγόντων νομικοῖς ἢ προφητικοῖς ἢ εὐαγγελ-
 λικοῖς ἢ ἀποστολικοῖς προσέχειν λόγοις. ἔξεστι δὲ καταλι-
 cf. Jo iv 30 πόντων <τῶν> Σαμαρειτῶν τὴν ἰδίαν πόλιν καὶ ἐλθόντων πρὸς 10
 τὸν Ἰησοῦν παρὰ τὴν τοῦ Ἰακώβ πηγὴν, ἀποδεξάμενον τὴν
 προαίρεσιν τῶν πιστευσάντων τὸν Ἰησοῦν μέναι παρὰ τοῖς
 ἐρωτήσασιν. οἶμαι δ' ὅτι παρατετηρημένως ὁ Ἰωάννης οὐ
 πεποίηκε τό· ἡρώτων αὐτὸν οἱ Σαμαρεῖται εἰσελθεῖν εἰς τὴν
 Σαμαρείαν, <ἢ> εἰσελθεῖν εἰς τὴν πόλιν, ἀλλὰ μέναι παρ' 15
 αὐτοῖς· οὐ γὰρ ταυτὸν ἔστι τὸ μέναι παρὰ τῷ πιστεύοντι
 καὶ τὸ εἰσελθεῖν εἰς τὴν πόλιν αὐτοῦ. καὶ τὸ ἐξῆς δὲ οὐ
 φησι· καὶ ἔμεινεν ἐν τῇ πόλει ἐκείνῃ δύο ἡμέρας, ἢ ἔμεινεν
 ἐν τῇ Σαμαρείᾳ, ἀλλ' Ἐμεινεν ἐκεῖ, τουτέστι παρὰ τοῖς
 ἐρωτήσασιν. μένει γὰρ Ἰησοῦς παρὰ τοῖς ἐρωτήσασιν καὶ 20
 μάλιστα ὅτε οἱ ἐρωτῶντες αὐτὸν ἐξέρχονται τῆς πόλεως
 αὐτῶν καὶ ἔρχονται πρὸς τὸν Ἰησοῦν, οἷονεὶ μιμησάμενοι
 Ge xii 1 τὸν Ἀβραὰμ πεισθέντα τῷ εἰπόντι θεῷ· Ἐξελθε ἐκ τῆς γῆς
 σου καὶ ἐκ τῆς συγγενείας σου, καὶ ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ πατρὸς
 σου. δύο δὲ ἡμέρας μένει παρὰ τοῖς ἐρωτήσασιν αὐτόν· 25
 οὐδέπω γὰρ ἐχώρουν καὶ τὴν τρίτην αὐτοῦ ἡμέραν, ἐπεὶ οὐχ
 cf. Jo ii 1 οἰοί τε ἦσαν χωρησαί τι τεράστιον, ὅποιον οἱ ἐν Κανᾷ τῆς
 Γαλιλαίας τῇ ἡμέρᾳ τῇ τρίτῃ συνδειπνοῦντες τῷ Ἰησοῦ ἐν
 τῷ γάμῳ. ἡ μὲν οὖν ἀρχὴ τῶν ἀπὸ τῆς Σαμαρείας πι- 265
 cf. Jo iv 39 στευόντων πολλῶν ἦν ὁ λόγος τῆς γυναικὸς μαρτυρούσης
 ὅτι Εἰπέ μοι πάντα ἃ ἐποίησα· ἡ δὲ αὐξησις καὶ πληθυσμός
 cf. Jo iv 42 τῶν πολλῶν πλειόνων πιστευόντων οὐκέτι διὰ τὸν λόγον τῆς

γυναικὸς ἀλλὰ διὰ τὸν λόγον αὐτοῦ. οὐ γὰρ ὁμοίως αὐτὸς
 ἀφ' ἑαυτοῦ θεωρεῖται ὁ λόγος, φωτίζων τὸν χωροῦντα, καὶ ὅτε
 δι' ἐτέρου λεγόμενος μαρτυρεῖται. ὁ δὲ Ἡρακλέων εἰς τοὺς
 τόπους ταῦτά φησι· παρ' αὐτοῖς ἔμεινε, καὶ οὐκ ἐν αὐτοῖς·
 5 καὶ δύο ἡμέρας, ἦτοι τὸν ἐνεστῶτα αἰῶνα καὶ τὸν μέλλοντα
 τὸν ἐν γάμῳ, ἢ τὸν πρὸ τοῦ πάθους αὐτοῦ χρόνον καὶ τὸν
 μετὰ τὸ πάθος, ὃν παρ' αὐτοῖς ποιήσας πολλῇ πλείονας διὰ
 τοῦ ἰδίου λόγου ἐπιστρέψας εἰς πίστιν ἐχωρίσθη ἀπ' αὐτῶν.
 λεκτέον δὲ πρὸς τὴν δοκοῦσαν αὐτοῦ παρατήρησιν, ὅτι Παρ'
 10 αὐτοῖς καὶ οὐκ ἐν αὐτοῖς γέγραπται, ὅτι ὁμοιον τῷ παρ'
 αὐτοῖς ἐστὶ τό· Ἰδοὺ ἐγὼ μεθ' ὑμῶν εἰμι πάσας τὰς ἡμέρας· Mt xxviii 20
 οὐ γὰρ εἶπεν· ἐν ὑμῖν εἰμι. ἔτι δὲ λέγων τὰς δύο ἡμέρας
 ἦτοι τοῦτον τὸν αἰῶνα εἶναι καὶ τὸν μέλλοντα, ἢ τὸν πρὸ τοῦ
 πάθους καὶ μετὰ τὸ πάθος, οὔτε τοὺς ἐπέρχομένους αἰῶνας
 15 μετὰ τὸν μέλλοντα νενόηκεν, περὶ ὧν φησιν ὁ ἀπόστολος·
 Ἴνα ἐνδείξηται ἐν τοῖς αἰῶσι τοῖς ἐπέρχομένοις· οὔτε ὁρᾷ ὅτι Eph ii 7
 οὐ μόνον πρὸ τοῦ πάθους καὶ μετὰ τὸ πάθος σύνεστι τοῖς
 ἐρχομένοις πρὸς αὐτὸν ὁ Ἰησοῦς, καὶ μετὰ τοῦτο χωρίζεται·
 αἰεὶ γὰρ μετὰ τῶν μαθητῶν ἐστι, μηδεπώποτε καταλείπων
 20 αὐτούς, ὥστε καὶ λέγειν αὐτούς· Ζῶ δὲ οὐκέτι ἐγὼ, ζῇ δὲ ἐν Ga ii 20
 ἐμοὶ Χριστός.

53. (52) Τῇ δὲ γυναικὶ ἔλεγον Οὐκέτι διὰ τὴν Jo iv 42
 λαλίαν σοὶ πιστεύομεν· αὐτοὶ γὰρ ἀκηκόαμεν, καὶ οἶδα-
 μεν ὅτι ἀληθῶς οὗτός ἐστιν ὁ σωτὴρ τοῦ κόσμου.
 25 Ἀρνούνται τὴν διὰ τὴν λαλίαν τῆς γυναικὸς πίστιν, κρείττον
 ἐκείνης εὐρόντες τὸ ἀκηκοέναι αὐτοῦ τοῦ σωτῆρος, ὥστε καὶ
 εἰδέναι ὅτι ἀληθῶς οὗτός ἐστιν ὁ σωτὴρ τοῦ κόσμου. καὶ
 βέλτιόν γέ ἐστιν αὐτόπτην γενέσθαι τοῦ λόγου καὶ χωρὶς
 ὀργάνων διδάσκοντος ἀκούειν αὐτοῦ καὶ φαντασιοῦντος οὐ
 30 διὰ τῶν διδασκόντων τὸ ἡγεμονικόν, εὐρίσκον τρανότητα
 τοὺς τῆς ἀληθείας τύπους, ἥπερ μὴ ὁρῶντα αὐτὸν, μηδὲ ἀπὸ
 τῆς δυνάμεως φωτιζόμενον αὐτοῦ διὰ διακόνων τῶν ἑωρα-

κώτων αὐτὸν ἀκούειν τὸν περὶ αὐτοῦ λόγον. ἀμήχανον γὰρ
 τὸ αὐτὸ τῷ ἑωρακότε γινόμενον περὶ τὸ ἡγεμονικὸν πάθος
 παθεῖν τὸν ἀπὸ τοῦ ἑωρακότος καὶ ἀπαγγέλλοντος αὐτὸν
 cf. 2 Co v 7 διδασκόμενον· καὶ κρεῖττόν γε διὰ εἰδους περιπατεῖν ἢ διὰ 266
 πίστεως. διὰ τοῦτο οἱ μὲν οἶονεὶ διὰ εἰδους περιπατοῦντες 5
 ἐν τοῖς προηγουμένοις λέγοντο ἂν εἶναι χαρίσμασι, λόγῳ
 cf. 1 Co xii 8 σοφίας διὰ τοῦ πνεύματος τοῦ θεοῦ καὶ λόγῳ γνώσεως κατὰ
 τὸ αὐτὸ πνεῦμα· οἱ δὲ διὰ πίστεως, εἰ καὶ χάρισμα ἔστιν ἡ
 1 Co xii 9 πίστις κατὰ τό· Ἄλλῳ δὲ πίστις ἐν τῷ αὐτῷ πνεύματι·
 τῇ τάξει τῶν προτέρων εἰσὶν ὕστεροι. ἐξεταστέον δὲ πότε 10
 2 Co v 7 καὶ πῶς λέγει Παῦλος· Διὰ πίστεως γὰρ περιπατοῦμεν,
 οὐ διὰ εἰδους· πῶς γὰρ, ὥσπερ πολλοὶ νοοῦσι, διὰ πίστεως καὶ
 1 Co ix 1 οὐ διὰ εἰδους περιπατεῖ ὁ ἐμβριθέστατα λέγων· Οὐκ εἰμὶ
 ἐλεύθερος· οὐκ εἰμὶ ἀποστόλος· οὐχὶ Ἰησοῦν τὸν κύριον
 ἡμῶν ἑώρακα· οὐ τὸ ἔργον μου ὑμεῖς ἐστὲ ἐν κυρίῳ· ἴδωμεν 15
 οὖν τὸ ῥητὸν πῶς δεῖ ἐκλαβεῖν τό· Διὰ πίστεως γὰρ περιπα-
 τοῦμεν οὐ διὰ εἰδους· ἀναλαβόντες αὐτὸ ἀπὸ τῶν ἀνωτέρω
 2 Co v 5 ff. οὕτως ἔχον· Ὁ δὲ κατεργασάμενος ἡμᾶς εἰς αὐτὸ τοῦτο θεός,
 ὁ δούς ἡμῖν τὸν ἀρραβῶνα τοῦ πνεύματος. θαρροῦντες οὖν
 πάντοτε καὶ εἰδότες ὅτι ἐνδημοῦντες ἐν τῷ σώματι ἐκδημοῦ- 20
 μεν ἀπὸ τοῦ κυρίου· διὰ πίστεως γὰρ περιπατοῦμεν οὐ διὰ
 εἰδους· δηλὸν δ' ὅτι ἐνδημοῦντες ἐν τῷ σώματι, ὅτε ἐκδημοῦ-
 2 Co v 8 μεν ἀπὸ τοῦ κυρίου· θαρροῦντες μᾶλλον εὐδοκοῦμεν ἐκδη-
 μῆσαι ἐκ τοῦ σώματος καὶ ἐνδημῆσαι πρὸς τὸν κύριον.
 τούτων οὕτως εἰρημένων εἰς τὸ νοῆσαι τί τὸ ἐνδημεῖν τῷ 25
 σώματι καὶ ἐκδημεῖν ἀπὸ τοῦ κυρίου, τί τε τὸ ἐκδημῆσαι ἐκ
 τοῦ σώματος καὶ ἐνδημῆσαι πρὸς τὸν κύριον, ἐαυτῶν πυθώ-
 μεθα τί περὶ τοῦ ἀποστόλου ἐροῦμεν· πότερον ὅτι ἐνδημῶν
 τῷ σώματι ἐξεδήμει ἀπὸ τοῦ κυρίου, ἢ ὅτι ἐκδημῶν τοῦ
 cf. Ro viii 8 f. σώματος ἐνεδήμει τῷ κυρίῳ. ἀλλὰ σαφῶς, ἐπεὶ οἱ ἐν σαρκὶ 30
 ὄντες θεῷ ἀρῆσαι οὐ δύνανται, οἱ δὲ ἄγιοι οὐκ εἰσὶν ἐν σαρκὶ
 ἀλλ' ἐν πνεύματι, εἴπερ πνεῦμα θεοῦ οἰκεῖ ἐν αὐτοῖς, Παῦλος

οὐκ ἦν ἐν σαρκὶ οὐδὲ ἐν σώματι, ἀληθεύει γὰρ λέγων· Δοκῶ 1 Co vii 40
 δὲ καὶ γὰρ πνεῦμα θεοῦ ἔχειν· οὐκ ἐνδημῶν δὲ τῇ σαρκὶ καὶ
 σώματι, τοῦ ἐνδημοῦντος τῷ σώματι διὰ πίστεως περιπατοῦν- cf. 2 Co v 6 f.
 τος οὐ διὰ εἰδους. καὶ ὅρα εἰ δύναται τῆς ἀποστολικῆς
 5 ἀκριβείας εἶναι τὸ μὴ ταῦτὸν φάσκειν ἐν σαρκὶ εἶναι καὶ
 ἐνδημεῖν σώματι· οἱ μὲν γὰρ ἐν σαρκὶ ὄντες θεῷ ἀρέσαι οὐ cf. Ro viii 8
 δύνανται· οἱ δὲ ἐνδημοῦντες τῷ σώματι ἐκδημοῦσι μὲν ἀπὸ
 τοῦ κυρίου· πλὴν διὰ τῆς πίστεως περιπατοῦσιν, εἰ καὶ
 μηδέπω χωροῦσι διὰ εἰδους. καὶ οἶμαι ὅτι ἐν σαρκὶ μὲν
 10 εἰσιν οἱ κατὰ σάρκα στρατευόμενοι, ἐνδημοῦσι δὲ τῷ σώματι cf. 2 Co x 3
 267 καὶ ἐκδημοῦσιν ἀπὸ τοῦ κυρίου οἱ τὰ πνευματικὰ τῆς γραφῆς
 μὴ νοοῦντες, ἀλλ' ὅλοι προσκείμενοι αὐτῇ καὶ τῷ σώματι·
 πῶς γὰρ οὐκ ἐκδημῇ ἀπὸ τοῦ κυρίου, εἰ ὁ κύριος τὸ πνεῦμά cf. 2 Co iii 17
 ἔστιν, ὃ μηδέπω χωρὼν τὸ ζωοποιοῦν πνεῦμα καὶ πνευματι- cf. 2 Co iii 6
 15 κὸν τῆς γραφῆς; πλὴν διὰ πίστεως ὁ τοιοῦτος περιπατεῖ,
 ἐκδημῇ δὲ ἐκ τοῦ σώματος καὶ ἐνδημῇ πρὸς τὸν κύριον ὃ τὰ
 πνευματικὰ τοῖς πνευματικοῖς συγκρίνων καὶ γινόμενος πνευ- cf. 1 Co ii 13,
 ματικός, ὃ πάντα ἀνακρίνων, αὐτὸς δὲ ἀνακρινόμενος ὑπ' 15
 οὐδενός. ταῦτα δὲ ἡμῖν εἰ καὶ μετὰ παρεκβάσεως τῆς εἰς τὰ
 20 ἀποστολικά ῥητὰ εἰρησθαι δοκεῖ, ἀλλὰ γε ἀναγκαῖοτατα
 πρὸς τὴν διαφορὰν τοῦ λόγου τῶν Σαμαρειτῶν ἔστιν, οὐκ ἐτι cf. Jo iv 42
 διὰ τὴν λαλιὰν πιστευόντων τῆς γυναικὸς ἀλλ' ἀκηκοότων
 καὶ εἰδόντων ὅτι ὁ τοιοῦτός ἐστιν ὁ σωτὴρ τοῦ κόσμου. οὐδὲν
 μέντοι γε θαυμαστὸν περὶ τινων μὲν διὰ πίστεως περιπατεῖν
 25 καὶ μὴ διὰ εἰδους, περὶ ἐτέρων δὲ διὰ εἰδους τοῦ μείζονος
 παρὰ τὸ διὰ πίστεως περιπατεῖν. Ἡρακλέων δὲ ἀπλοῦστε-
 ρον ἐκλαβὼν τό· Οὐκ ἐτι διὰ τὴν σὴν λαλιὰν πιστεύομεν·
 φησὶ λείπειν τὸ μόνην. ἔτι μὲν γὰρ πρὸς τό· Αὐτοὶ γὰρ Jo iv 42
 ἀκηκόαμεν, καὶ οἶδαμεν ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ σωτὴρ τοῦ
 30 κόσμου· φησὶν· οἱ γὰρ ἄνθρωποι τὸ μὲν πρῶτον ὑπὸ ἀνθρώ-
 πων ὁδηγούμενοι πιστεύουσι τῷ σωτῇρι, ἐπὰν δὲ ἐντύχῃσι
 τοῖς λόγοις αὐτοῦ, οὗτοι οὐκ ἐτι διὰ μόνην ἀνθρωπίνην
 μαρτυρίαν, ἀλλὰ δι' αὐτὴν ἀλήθειαν πιστεύουσι.

54. (53) Μετὰ δὲ τὰς δύο ἡμέρας ἐξῆλθεν ἐκεῖθεν Jo iv 43

Jo iv 44

εἰς τὴν Γαλιλαίαν· αὐτὸς γὰρ Ἰησοῦς ἐμαρτύρησεν ὅτι
 προφήτης ἐν τῇ ἰδίᾳ πατρίδι τιμὴν οὐκ ἔχει. Πάνυ
 ἀνακόλουθος ἡ λέξις φαίνεται· τί γὰρ κοινὸν πρὸς τὸ ἐξελη-
 λυθῆναι αὐτὸν μετὰ δύο ἡμέρας ἀπὸ τῶν Σαμαρειτῶν, παρ'
 οἷς ἔμεινε, καὶ εἰς τὴν Γαλιλαίαν ἀπέρχεσθαι τό· Αὐτὸς γὰρ 5
 Ἰησοῦς ἐμαρτύρησεν ὅτι προφήτης ἐν τῇ ἰδίᾳ πατρίδι τιμὴν
 οὐκ ἔχει· εἰ μὲν γὰρ ἦν πατὴρ αὐτοῦ ἡ Σαμάρεια καὶ
 ἡτίμαστο ἐκεῖ, ὡς διὰ τοῦτο ἐξεληλυθῆναι μὴ διατρίψαντα
 πλεῖον ἡμερῶν δύο, ἀκολούθως ἂν εἴρητο τό· Αὐτὸς γὰρ
 Ἰησοῦς ἐμαρτύρησεν ὅτι προφήτης ἐν τῇ ἰδίᾳ πατρίδι τιμὴν 10
 οὐκ ἔχει. ἀλλὰ καὶ εἰ ἐγέγραπτο· μετὰ δὲ τὰς δύο ἡμέρας
 ἐξῆλθεν εἰς τὴν Γαλιλαίαν, ἀλλ' οὐκ ἐγένετο ἐν τῇ ἰδίᾳ
 πατρίδι· αὐτὸς γὰρ Ἰησοῦς ἐμαρτύρησεν ὅτι προφήτης ἐν τῇ
 ἰδίᾳ πατρίδι τιμὴν οὐκ ἔχει· καὶ οὕτως χώραν τὸ λεγόμενον
 εἶχεν ἂν. καὶ τάχα τὸ μὲν βούλημα τοῦ ῥητοῦ τοῦτ' ἐστίν, 15
 ὡς ἰδιώτης δὲ τῷ λόγῳ ὁ Ἰωάννης δυσπαραστάτως ἔφρασεν
 ὁ νενόηκεν. εἰς γὰρ τίνα τόπον τῆς Γαλιλαίας ἐδέξαντο 268
 αὐτὸν, ἑωρακότες πάντα ὅσα ἐποίησεν ἐν Ἱεροσολύμοις ἐν
 τῇ ἑορτῇ, οὐκ εἴρηται, ἀλλὰ καὶ μετὰ τοῦτο ὅτι ἦλθεν εἰς
 τὴν Κανᾶ τῆς Γαλιλαίας ἀνέγραψε. κατακούει δὲ ἑαυτοῦ 20
 ὁ εὐαγγελιστὴς καὶ οὐκ ἀπορεῖ τοῦ προκειμένου. προειπὼν
 γοῦν τίνα τρόπον ἀφίησι τὴν Ἰουδαίαν καὶ ἄπεισιν εἰς τὴν
 Γαλιλαίαν ὁ κύριος, διηγησάμενός τε, ἐπεὶ ἔδει αὐτὸν διέρχε-
 σθαι διὰ τῆς Σαμαρείας τὰ λεγόμενα πλησίον τοῦ χωρίου ὃ
 ἔδωκεν Ἰακώβ τῷ Ἰωσήφ παρὰ τῇ πηγῇ τοῦ Ἰακώβ, καὶ 25
 πῶς ἔμεινε δύο ἡμέρας παρὰ τοῖς Σαμαρείταις, ἀποδίδωσι τὴν
 εἰς Γαλιλαίαν ἀφίξιν αὐτοῦ, καίτοιγε οὐκ ὀλίγων μεταξὺ
 εἰρημένων. ἐπεὶ δὲ ἐν τοῖς ἀνωτέρω προείπομεν βελτίονός
 τινος σύμβολον εἶναι τὴν Ἰουδαίαν, ἄνω που κειμένην,
 ἐλάττονος δὲ τὴν Γαλιλαίαν, κατὰ τοῦτο ἐπισκοπῆς δεομένων 30
 καὶ τῶν ἐλαττόνων ὁ φιλόανθρωπος θεὸς οὐ καταφρονεῖ, διὰ
 τοῦτο καὶ τοὺς Σαμαρείτας τάχιον καταλιπὼν, ὑπὲρ τοῦ τοῖς

cf. Jo iv 45

cf. Jo iv 46

cf. Jo iv 4

cf. Jo iv 5

cf. Jo iv 40

προθύμως αὐτὸν ἀποδεχομένοις Γαλιλαίοις ἐπιστῆναι καὶ τὸν cf. Jo iv 46
 τοῦ βασιλικοῦ υἱὸν ἰάσασθαι. ταῦτα δὲ ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ
 ποιήσας, ἐνστάσης τῆς τῶν Ἰουδαίων ἐορτῆς ἀναβαίνει εἰς cf. Jo v 1
 Ἱεροσόλυμα, τὴν ἐορτὴν κρείττονα καὶ ἰλαρωτέραν τῇ ἑαυτοῦ
 5 ποιῶν ἐπιδημίᾳ.

55. (54) Ἴδωμεν δὲ τί ἐστὶ καὶ τό· Αὐτὸς γὰρ Ἰησοῦς Jo iv 44
 ἐμαρτύρησεν ὅτι προφήτης ἐν τῇ ἰδίᾳ πατρίδι τιμὴν οὐκ
 ἔχει· καὶ ἀξίως τοῦ Ἰησοῦ μαρτυροῦντος ζητητέον τὸν τῆς
 λέξεως νοῦν. πατρὶς δὴ τῶν προφητῶν ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ ἦν,
 10 καὶ φανερόν ἐστι τιμὴν αὐτοὺς παρὰ Ἰουδαίοις μὴ ἐσχηκέ-
 ναι, λιθασθέντας, πρισθέντας, πειρασθέντας, ἐν φόνῳ μαχαί- cf. He xi 37
 ρας ἀποθανόντας, διὰ τὸ ἀτιμάζεσθαι περιελθόντας ἐν
 μηλωταῖς, ἐν αἰγείοις δέρμασιν, ὑστερουμένους, θλιβομένους,
 κακουχουμένους. καὶ ὀνειδίζονται γε Ἰουδαῖοι ἀπὸ τοῦ
 15 λέγοντος πρὸς αὐτούς· Τίνα τῶν προφητῶν οὐκ ἐδίωξαν Act vii 52
 οἱ πατέρες ὑμῶν; καὶ ἀπέκτειναν τοὺς προκαταγγειλαντας
 περὶ τῆς ἐλευσεως τοῦ δικαίου; οἷτινες ἐπὶ τέλει καὶ τὸν ἐπὶ
 πᾶσι προφήτην, δι' οὗ οἱ προφῆται προφῆται γεγέννηται,
 ἀτιμάσαντες· Αἶρε, αἶρε, σταύρου αὐτόν· ἔλεγον. τετίμηνται Jo xix 15
 20 δὲ ἐν τῇ ἐμῇ πατρίδι πάντες οἱ προφῆται, καὶ ὁ ἀπὸ θεοῦ
 ἀναστὰς κατὰ τὰ περὶ αὐτοῦ εἰρημένα ὑπὸ Μωσέως· Προ- Act iii 22;
 φῆτην ὑμῖν ἀναστήσει κύριος ὁ θεὸς ὑμῶν ἐκ τῶν ἀδελφῶν cf. Deut xviii 15
 269 ὑμῶν ὡς ἐμέ· αὐτοῦ ἀκούσεσθε· οὐ πατρὶς γὰρ αὐτοῦ ἐν τοῖς
 ἔθνεσι, τοῖς τῷ παραπτώματι τοῦ Ἰσραὴλ τὴν σωτηρίαν cf. Ro xi 11
 25 εἰληφόσι. καὶ ἐν ἄλλοις δὲ γέγραπται· Οὐδεὶς προφήτης Lc iv 24;
 δεκτός ἐστιν ἐν τῇ πατρίδι καὶ ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ· καὶ cf. Mt xiii 57
 χρήσιμόν γε τὸ συγγενὲς τοῦτῳ ῥητὸν συναγαγόντας ἀπὸ
 τῶν εὐαγγελίων ἰδεῖν πότε καὶ ἐπὶ τίνι τῷ σωτῆρι τοῦτο
 εἴρηται. θαυμάσαι δέ ἐστι τὸ ἀληθὲς τῆς ἀποφάσεως τοῦ
 30 σωτῆρος, φθάσαν οὐ μόνον ἐπὶ τοὺς ἀγίους προφήτας, ἀτι-
 μασθέντας παρὰ τοῖς οἰκείοις, καὶ ἐπ' αὐτὸν τὸν κύριον ἡμῶν,
 ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τοὺς ἐν τινι σοφίᾳ διατρίψαντας καὶ κατα-

φρονηθέντας ὑπὸ τῶν πολιτῶν, ὥστε τινας αὐτῶν καὶ τὴν ἐπὶ θανάτῳ ἀπαχθῆναι. ἔξεστι δὲ ταῦτα ἀπὸ τῆς Ἑλληνικῆς ἱστορίας ἀναλέξασθαι περὶ τῶν φιλοσοφησάντων καὶ ἀστρονομησάντων ἢ ὁποίοις δῆποτε μαθήμασι διαπρεψάντων.

Mt xiii 55 f. ἀτιμαζόντων δὲ καὶ αὐταὶ αἱ φωναί· Οὐχ οὗτός ἐστιν ὁ τοῦ 5 τέκτονος υἱός; οὐχ ἡ μήτηρ αὐτοῦ λέγεται Μαριάμ; καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ εἰσι πρὸς ἡμᾶς; πόθεν οὖν τούτῳ πάντα ταῦτα; καὶ παραδοξότατόν γε ἐπὶ τῶν προφητῶν τοῦτο συμβέβηκε, τὸ μὲν ζῶν αὐτῶν οὐ τιμηθήσασιν οἱ πολῖται, τὸ δὲ νεκρὸν περιέπουσιν, οἰκοδομοῦντες αὐτῶν τὰ μνημεῖα καὶ 10 κοσμοῦντες. οἰκοδομεῖν δὲ ἐστὶ τὰ μνημεῖα τῶν προφητῶν

cf. Mt xxiii 29

cf. 2 Co iii 6 καὶ κοσμεῖν αὐτὰ ὅτε τὸ ζωοποιοῦν πνεῦμα καταλιπὼν τις τὸ ἐνυπάρχον τοῖς βουλήμασι τῶν γραμμάτων αὐτῶν, περιέπει καὶ περικοσμεῖ τὸ ἀποκτεῖνον γράμμα, τὸ κάλλος οἰόμενος τῆς προφητείας ἐν τῇ ψιλῇ εἶναι ἐκδοχῇ τοῦ γράμματος. 15 ἔργον δὲ τοῦτο τῶν ταλανιζομένων ἀπὸ τοῦ κυρίου Γραμματέων καὶ Φαρισαίων, Γραμματέων μὲν ὀνομαζομένων τῶν ἐπωνύμων ψιλοῦ τοῦ γράμματος, Φαρισαίων δὲ τῶν ἀποδιηρημένων καὶ τὴν θείαν ἐνότητα ἀπολελυκότων· Φαρισαῖοι γὰρ ἐρμηνεύονται οἱ διηρημένοι. 20

cf. Mt xxiii 29

Jo iv 45

56. (55) Ὅτε οὖν ἦλθεν εἰς τὴν Γαλιλαίαν, ἐδέξαντο αὐτὸν οἱ Γαλιλαῖοι, πάντα ἑωρακότες ἃ ἐποίησεν ἐν Ἱεροσολύμοις ἐν τῇ ἑορτῇ, καὶ αὐτοὶ γὰρ ἦλθον εἰς τὴν ἑορτήν. Ἄξιον ἰδεῖν τὴν αἰτίαν τῆς τῶν Γαλιλαίων παραδοχῆς, ἣν παρεδέξαντο τὸν σωτῆρα ἐλθόντα εἰς τὴν Γαλιλαίαν, 25 εἰ τηλικαύτη ἦν ὥστε κατάπληξιν αὐτοῖς ἐμποιῆσαι καὶ θαυμασμόν περὶ τοῦ σωτῆρος, εἰς τὸ παραδέξασθαι αὐτόν· ἔτι δὲ ἐπὶ τίνα ἀναφέρεται, οἰονεὶ πολλὰ ἃ ἐποίησεν ἐν Ἱεροσολύμοις ὁ Ἰησοῦς, τό Πάντα ἑωρακότες ὅσα ἐποίησεν ἐν Ἱεροσολύμοις ἐν τῇ ἑορτῇ. οὐδὲν δὲ εὐρίσκομεν προειρη- 30 μένον ἢ ὅτι Εὐρεν ἐν τῷ ἱερῷ τοὺς πωλοῦντας βόας καὶ 270 πρόβατα καὶ περιστερὰς καὶ τοὺς κερματιστὰς καθημένους·

Jo ii 14

5 αἱ] om.

12 καταλιπὼν

19 ἀπολελυκότων

26 τηλικαύτη ἦν] τηλικαύτην

καὶ ποιήσας φραγέλλιον ἐκ σχοινίων πάντας ἐξέβαλεν ἐκ Jo ii 15 f. .
τοῦ ἱεροῦ τὰ τε πρόβατα καὶ τοὺς βόας, καὶ τῶν κολλυβιστῶν
ἐξέχεε τὰ κέρματα, καὶ τὰς τραπέζας ἀνέστρεψε, καὶ τοῖς τὰς
περιστερὰς πωλοῦσιν εἶπεν Ἄρατε ταῦτα ἐντεῦθεν, μὴ
5 ποιεῖτε τὸν οἶκον τοῦ πατρός μου οἶκον ἐμπορίου. τί οὖν
τηλικούτῳ ἐστὶν ἐν τούτοις ὥστε κινηθέντας ἐπ' αὐτοῖς τοὺς
Γαλιλαίους δέξασθαι τὸν κύριον, μαρτυρουμένους διὰ τὸ
αὐτὸν δεδέχθαι, ἐπεὶ ἐλθόντες εἰς τὴν ἑορτὴν ἐν Ἱεροσολύμοις cf. Jo iv 45
πάντα ἐωράκασιν ἃ ἐποίησεν ἐκεῖ ὁ Ἰησοῦς; εἰ μεμνήμεθα
10 τῶν εἰρημένων εἰς τὸν τόπον, ἀποδεικνύντων οὐκ ἐλάττονα
δύναμιν ἐμφαίνεσθαι τοῦ σωτῆρος ἐν ἐκείνοις παρὰ τὴν
ἐνεργήσασαν εἰς τυφλοὺς ἀναβλέψαι καὶ κωφοὺς ἀκοῦσαι cf. Mt xi 5
καὶ χωλοὺς περιπατῆσαι, λεκτέον ὅτι μήποτε ὅπερ λογισά-
μενοι ἐννοήσαντες οἱ Γαλιλαῖοι, καὶ καταπλαγέντες τὴν
15 θειότητα τοῦ Ἰησοῦ, ἐλθόντα αὐτὸν εἰς τὴν Γαλιλαίαν
ἐδέξαντο, πάντα ἐωρακότες ὅσα ἐποίησεν ἐν τοῖς Ἱεροσολύ-
μοις. τὰ δὲ πάντα ταῦτα ἦν, τῷ ἐκ σχοινίων φραγελλίῳ
ἐκβεβλήσθαι ἐκ τοῦ ἱεροῦ τὰ τε πρόβατα καὶ τοὺς βόας,
καὶ τῶν κολλυβιστῶν ἐκκεχύσθαι τὰ κέρματα, καὶ τὰς
20 τραπέζας ἀνατετράφθαι, μετ' ἐξουσίας δὲ εἰρηῇσθαι τοῖς τὰς
περιστερὰς πωλοῦσιν Ἄρατε ταῦτα ἐντεῦθεν, μὴ ποιεῖτε τὸν Jo ii 16
οἶκον τοῦ πατρός μου οἶκον ἐμπορίου. οἶμαι δὲ μὴδὲ ταῦτα
μόνα αὐτὸν πεποιηκέναι τότε ἀλλὰ καὶ ἄλλα σημεῖα· ἐπιφέ-
ρεται γὰρ ἐκείνοις· Ὡς δὲ ἦν ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις ἐν τῷ Jo ii 23
25 πᾶσχα ἐν τῇ ἑορτῇ, πολλοὶ ἐπίστευσαν εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ,
θεωροῦντες αὐτοῦ τὰ σημεῖα ἃ ἐποίησεν· ἐφ' οἷς καὶ ὁ
Νικόδημός φησι· Ῥαββί, οἶδαμεν ὅτι ἀπὸ θεοῦ ἐλήλυθας Jo iii 2
διδάσκαλος· οὐδεὶς γὰρ δύναται τὰ σημεῖα ταῦτα ποιεῖν ἃ σὺ
ποιεῖς, ἐὰν μὴ ᾗ ὁ θεὸς μετ' αὐτοῦ. πλὴν ἔξεστι Γαλιλαῖον
30 ὄντα ἑορτάζειν ἐν Ἱεροσολύμοις γινόμενον, ὅπου ὁ ναὸς τοῦ
θεοῦ, καὶ θεωρεῖν πάντα ὅσα ἐποίει ἐκεῖ ὁ Ἰησοῦς, καὶ

1 φραγγέλιον 5 ποιεῖτε] εἰποιεῖτε ante τί] ins. η 9 ἐοράκασιν
13 forsán legendum μήποτε τοῦτ' ἦν ὅπερ λογισάμενοι καὶ ἐννοήσαντες
16 ἐορακότες 21 ποιῆτε pr. man. ut videtur 24 ἐκεῖνος
26 ἐφ' οἷς] φοῖς

- cf. Jo ii 15 μάλιστα τίνα τρόπον ἐκβάλλει τῷ ἐκ σχοινίων φραγελλίῳ
ὑπ' αὐτοῦ πεποιημένῳ πάντας τοὺς πωλοῦντας βόας καὶ
πρόβατα καὶ περιστερὰς, τὰ τε πρόβατα καὶ τοὺς βόας, καὶ
τὰ λοιπὰ. ἀρχὴ γὰρ ἡ ἐν Ἱεροσολύμοις ἑορτὴ τοῖς Γαλι-
λαίοις ἐστὶ τοῦ καὶ δέξασθαι τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ ἐλθόντα πρὸς 5
αὐτοὺς· μὴ γὰρ ἑωρακότες τὰ ἐν τῇ ἑορτῇ οὐκ ἂν ἐδέξαντο
αὐτόν· ἡ οὐδὲ αὐτὸς μὴ προευντρεπισθείη πρὸς τὸ λαβεῖν
αὐτὸν οὕτως ἂν σπουδαίως ἐπεδήμησε, καταλιπὼν τοὺς
cf. Jo iv 40 ἐρωτήσαντας αὐτὸν μέναι παρ' αὐτοῖς. οἱ μέντοι γε 271
δεξάμενοι τὸν Ἰησοῦν ἐδέξαντο καὶ τὸν ἀποστείλαντα αὐτόν· 10
Lc ix 48 φησὶ γάρ· Ὁ ἐμὲ δεχόμενος δέχεται τὸν ἀποστείλαντά με.
πρῶτον οὖν ἰδεῖν δεῖ, τουτέστι συνιέναι, τὰ ἐν Ἱεροσολύμοις
ἔργα τοῦ Ἰησοῦ πάντα, τίνα τρόπον καθαίρει τὸ ἱερὸν,
cf. Jo ii 16 ἀποκαθιστὰς αὐτὸ εἰς τὸ εἶναι οἶκον τοῦ πατρὸς, καὶ μηκέτι
οἶκον ἐμπορίου, ἵνα μετὰ τὸ θεωρῆσαι ταῦτα τὸν ἐνεργήσαντα 15
ταῦτα λόγον δεξώμεθα. οἶμαι δ' ὅτι μὴ πάντα τὰ ἐν Ἱεροσο-
λύμοις θεωρήσας ἔργα τοῦ Ἰησοῦ, οὐ δέξεται τὸν Ἰησοῦν, ἡ
οὐδὲ ἐπιδημήσει τὴν ἥς σύμβολον ἐπιδημίας ἐπιδημίαν
ταύτην τοῖς μὴ πρότερον ἀναβεβηκόσιν εἰς τὴν ἑορτὴν, καὶ
μὴ πάντα τεθεαμένοις ὅσα ἐποίει ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις. 20
- Jo iv 46 57. (56) Ἦλθεν οὖν πάλιν εἰς τὴν Κανᾶ τῆς Γαλι-
λαίας, ὅπου ἐποίησε τὸ ὕδωρ οἶνον. Ὅσα ἐχωρήσαμεν
περὶ τῆς Κανᾶ, ἐν τοῖς ἀνωτέρω εἵπομεν. δύο δὲ οὐ μᾶτην
ἐπιδημίας ἐν Κανᾷ τῷ Ἰησοῦ γίνονται· μήποτε γὰρ σημαί-
νουνσι τὰς δύο τοῦ σωτῆρος εἰς τὸν κόσμον ἐπιδημίας, τὴν 25
μὲν προτέραν ἢ εὐφράνη τοὺς συνεστιωμένους, τὴν δὲ δευ-
τέραν ἵνα τὸν ἐγγὺς γενόμενον τοῦ θανάτου <οὗ> βασιλέως
υἱὸν, ἀλλὰ τινος βασιλικοῦ, ἀναστήσῃ. καὶ τάχα ὁ βα-
σιλικὸς Ἀβραὰμ ἦν ἡ Ἰακώβ, ὦν υἱὸν, ὄντα τὸν λαὸν, μετὰ
cf. Ro xi 25 τὸ πλήρωμα τῶν ἔθνων εἰσελθεῖν, σώσει ἐπὶ τέλους. δύνανται 30
δὲ καὶ δύο τοῦ λόγου εἶναι ἐπιδημίας ἐν τῇ ψυχῇ, ἡ μὲν προ-
τέρα τὸν ἐξ ὕδατος γινόμενον οἶνον χορηγοῦσα εἰς εὐφροσύνην

τῶν συνεστιωμένων, ἡ δὲ δευτέρα πᾶσαν τὴν καταλειπομένην ἀσθένειαν καὶ τὸ πρὸς θάνατον κινδυνῶδες περιαιρούσα. οὐδὲν δὲ θαυμαστὸν εἶ, ἐπείπερ τὰ πλείονα τῶν ἔργων τοῦ θεοῦ ἐστὶν ἐν ἀποκρύφους, πολλὰ ὑπὲρ σωτηρίας τῶν πολ-
 5 λαχοῦ ποιῶν ὁ Ἰησοῦς, ὧν τύποι τὰ λοιπὰ ἀναγεγραμμένα χωρία, δις τῇ Κανθ ταύτῃ ἐπιδημεί, βεβαιῶν ἐαυτῷ κτήσιν τῶν ἀπὸ ταύτης τῆς γῆς πιστευόντων εἰς τὸν πατέρα δι' αὐτοῦ.

58. (57) Καὶ ἦν τις βασιλικὸς οὗ ὁ γίος ἡσθένει Jo iv 46, 53
 10 ἐν Καφαρναούμ· ἔως· Καὶ ἐπίστευσεν αὐτὸς καὶ ἡ οἰκία αὐτοῦ ὅλη. Οὐ πάντῃ εὐρίσκομεν παρὰ Ἰουδαίοις τετριμ-
 μένον τὸ τοῦ βασιλικοῦ ὄνομα, ὅθεν οὐδὲ, ὅσον ἐπὶ τῇ ἱστορίᾳ, ἐπιβάλλομεν ἐν νῷ τίς ἦν οὗτος ὁ βασιλικὸς καὶ
 τίνος βασιλείως ἐπώνυμος. ὁ μὲν οὖν ἀκεραιότερος οἰήσεται
 15 τοῦ βασιλέως Ἡρώδου τινὰ ἄνθρωπον εἶναι τοῦτον τὸν βασιλικόν· ἕτερος δὲ τούτῳ ὅμοιος ἐρεῖ τῆς Καίσαρος οἰκίας γεγενῆσθαι τοῦτον τὸν βασιλικόν, πράττοντά τι περὶ τὴν
 272 Ἰουδαίαν τότε· οὐδὲ γὰρ σαφῶς εὐρίσκεται Ἰουδαῖος ὧν, ἐπείπερ οὐκ ἀκολουθεῖ <τῷ> τὸν υἱὸν αὐτοῦ ἡσθηγκέναι ἐν
 20 Καφαρναοὺμ οἰκεῖον αὐτὸν εἶναι τῶν κατὰ τοὺς τόπους. ἐμφαίνεται δὲ αὐτοῦ τὸ ἀξίωμα καὶ ἐκ τοῦ ἡδὴ αὐτοῦ κατα- cf. Jo iv 51
 βαίνοντος τοὺς δούλους αὐτῷ ἀπηντηκέναι, λέγοντας ὅτι ὁ παῖς αὐτοῦ ζῇ· πληθυντικῶς γὰρ οἱ δούλοι εἴρηγται. ἐχέτω
 τοίνυν ὅπως ποτὲ τὸ τῆς ἱστορίας, καὶ ὁ υἱὸς τοῦ βασιλικοῦ
 25 κομψότερον ἐσχηκέτω κατὰ τὸν τοῦ σωτῆρος λόγον, τῇ ἐβδόμῃ ὥρᾳ ἐλευθερωθεὶς ἀπὸ τοῦ πυρετοῦ, καὶ ἡ οἰκία αὐτοῦ ὅλη πεπιστευκέτω. φέρε δὲ κατὰ τὸ δυνατόν ἡμῖν ἐρευνήσωμεν τίνος οὗτος σύμβολον εἶναι δύναται καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ. μέγαν δὴ βασιλέα, οὗ πόλις ἐστὶ τὰ ἀληθινὰ cf. Mt v 35
 30 Ἱεροσόλυμα, καὶ βασιλέα τῶν βασιλευόντων, τὸν πορευθέντα cf. Ap xix 16
 εἰς χώραν μακρὰν λαβεῖν ἐαυτῷ βασιλείαν καὶ ὑποστρέψαι, Lc xix 12
 καὶ ἐπανελθόντα βασιλέα οὐδένα ἄλλον ἴσμεν ἢ τὸν εἰπόντα·

3 εἶναι 13 ἐν νῷ] ἐν ὧ 19 τῷ] om. 23 ἵκετω
 24 τότε 32 ἴσμεν] ἴομεν

- Ps ii 6 f. Ἐγὼ δὲ κατεστάθην βασιλεὺς ὑπ' αὐτοῦ ἐπὶ Σειῶν ὅρος τὸ
 ἄγιον αὐτοῦ, διαγγέλλων τὸ πρόσταγμα κυρίου. τούτου τὴν
 cf. Jo viii 56 ἡμέραν οἱ ἰδόντες καὶ εὐφρανθέντες πάντες εἰσὶ βασιλικοί,
 καὶ οἱ πιστεύοντες εἰς τὸν πατέρα δι' αὐτοῦ ἐπώνυμοι τυ-
 χάνουσι τῆς βασιλείας αὐτοῦ, ὧν ἓνα τινα ζητοῦμεν καὶ τὸν 5
 ἀσθενήσαντα υἱὸν αὐτοῦ καὶ τὰ τούτου ἀκόλουθα. ἐλέγομεν
 δὲ ἐν τοῖς ἀνωτέρω τὸν πάντα λαὸν υἱὸν εἶναι τοῦ Ἀβραάμ,
 Jo viii 33 ὡς καὶ αὐτοὶ αἰχοῦντές φασι· Σπέρμα Ἀβραάμ ἐσμεν καὶ
 Jo viii 53 οὐδενὶ δεδουλεύκαμεν πώποτε· καί· Μὴ σὺ μείζων εἶ τοῦ
 πατρὸς ἡμῶν Ἀβραάμ, ὅστις ἀπέθανεν; ὡς ἐπ' αὐτῷ γὰρ 10
 καυχωμένου τοῦ λαοῦ παρὰ τοὺς λοιποὺς καὶ μετ' αὐτὸν
 Lc iii 8 πατέρας, φησὶ καὶ ὁ σωτήρ· Μὴ ἄρξῃσθε λέγειν ὅτι Πατέρα
 Mt iii 9 ἔχομεν τὸν Ἀβραάμ· ἢ· Μὴ δόξετε λέγειν ὅτι Πατέρα
 ἔχομεν τὸν Ἀβραάμ· δύναται ὁ θεὸς ἐκ τῶν λίθων τούτων
 ἐγείραι τέκνα τῷ Ἀβραάμ. ἀλλὰ καὶ ὁ Ἡσαΐας πρὸς τὸν 15
 Is li 2 λαόν φησιν· Ἐμβλέψατε εἰς Ἀβραάμ τὸν πατέρα ὑμῶν, καὶ
 εἰς Σάρραν τὴν ὠδείνουσαν ὑμᾶς. καὶ τί δεῖ διὰ παραδειγ-
 μάτων μηχανέειν τὸν λόγον, σαφοῦς ὄντος ὅτι αὐτὸς πρῶτος
 χρηματίζει πατὴρ τοῦ λαοῦ, διὸ καὶ ἐξαιρέτως ὀνομάζεται
 cf. Jo. iv 46 πατήρ; ὑπονοοῦμεν τοίνυν τὸν μὲν βασιλικὸν εἶναι τὸν 20
 Ἀβραάμ, τὸν δὲ ἀσθενήσαντα αὐτοῦ υἱὸν ἐν Καφαρναούμ
 καὶ μέλλοντα ἀποθνήσκειν τὸ Ἰσραηλιτικὸν γένος, ἀσθενή-
 σαν ἐν τῇ θεοσεβείᾳ καὶ τῇ τηρήσει τῶν θείων νόμων, καὶ
 cf. Eph vi 16 πρὸς τῷ ἀποθανεῖν τῷ θεῷ γενόμενον τῶν πεπυρωμένων
 βελῶν τοῦ ἐχθροῦ πεπυρωμένον, καὶ διὰ τοῦτο πυρέσσειν 25
 λεγόμενον. φαίνεται δὲ μέλειν τοῖς προεξεληλυθόσι τὸν 273
 βίον τοῦτον ἁγίοις περὶ τοῦ λαοῦ, ὡς ἐν τοῖς Μακκαβαϊκοῖς
 γέγραπται μετὰ πλείστα ὅσα ἔτη τῆς Ἱερεμίου ἀναλήψεως·
 2 Macc xv 14 Οὗτός ἐστιν Ἱερεμίας ὁ τοῦ θεοῦ προφήτης ὁ πολλὰ εὐχό-
 μενος περὶ τοῦ λαοῦ. ὅρα τοίνυν εἰ δυνατόν ἐκλαμβάνειν 30
 ἡμᾶς ὅτι ὁ Ἀβραάμ βασιλικὸς τις ὢν, νοσήσαντος αὐτῷ τοῦ
 υἱοῦ καὶ ἀποθνήσκειν μέλλοντος, ἀξιοῖ βοηθῆναι ὑπὸ τοῦ

σωτήρος ἡμῶν τὸν κάμνοντα, γενόμενος πρὸς αὐτὸν καὶ cf. Jo iv 47
ἐρωτῶν ἵνα καταβῇ καὶ ἰάσῃται αὐτοῦ τὸν υἱὸν, ἔμελλε γὰρ
ἀποθνήσκειν.

59. (58) Τὸ δέ· Ἐὰν μὴ σημεῖα καὶ τέρατα ἴδῃτε· Jo iv 48
5 λεγόμενον πρὸς αὐτὸν, τὴν ἀναφορὰν ἔχει ἐπὶ τὸ πλῆθος
τῶν υἱῶν αὐτοῦ τάχα δὲ καὶ ἐπ' αὐτόν. ὥς γὰρ Ἰωάννης
προσδοκῶν τὴν Χριστοῦ ἐπιδημίαν περιέμενε τὸ δοθέν
σημεῖον, ἵνα δι' αὐτοῦ γνῶ τὸν προφητευόμενον· τὸ δὲ
σημεῖον ἦν· Ἐφ' ὃν ἂν ἴδῃς τὸ πνεῦμα καταβαῖνον καὶ Jo i 33 f.
10 μένον ἐπ' αὐτόν, οὗτός ἐστιν ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ· οὕτως καὶ
οἱ προκεκοιμημένοι ἄγιοι, προσδοκῶντες καὶ τὴν ἐν σώματι
τοῦ χριστοῦ ἐπιδημίαν, ἀπὸ τῶν σημείων καὶ τῶν τεράτων
ἐχαρακτήριζον αὐτόν, διὰ τούτων τῷ ἐλπίζομένῳ πιστεύοντες.
τάχιον δὲ παρακαλεῖ τὸν κύριον καταβῆναι πρὸς τὸ νοσοῦν
15 παιδίον ἑαυτοῦ, εὐλαβούμενος μὴ προλάβῃ ὁ θάνατος κρα-
τήσας τὸν κάμνοντα, καὶ ἀπελαύνει γε τὸν πυρετὸν λόγῳ ὁ
χριστὸς, ἐπαγγελάμενος τῷ πατρὶ περὶ τῆς ζωῆς τοῦ
κινδυνεύοντος διὰ τοῦ Πορεύου· ὁ υἱός σου ζῇ. ἔχει δὲ Jo iv 50
οὗτος ὁ βασιλικὸς οὐ μόνον υἱὸν, ἀλλὰ καὶ δούλους, ὧν
20 σύμβολον ἦσαν οἱ οἰκογενεῖς καὶ ἀργυρώνητοι τοῦ Ἀβραάμ,
εἰδὸς τι πιστευόντων ταπεινότερον καὶ ὑποβεβηκός. οὗτοι
συνόντες τῷ κάμνοντι παιδίῳ θεωροῦσι τὴν σωτηρίαν αὐτοῦ
καὶ ἀπαντῶσι τῷ πατρὶ εὐαγγελιζόμενοι τὴν ζωὴν τοῦ
θεραπευθέντος διὰ τοῦ· Ὁ παῖς σου ζῇ· εὐφραίνοντες ὅτι οὐκ Jo iv 51
25 ἐφρόνουν πρότερον περὶ τοῦ παιδίου τοῦ δεσπότου ὅτι ἔζη.
οὐ μάτην δὲ ὦραν ἐβδόμην ἀφίησιν αὐτόν ὁ πυρετὸς, ὁ γὰρ cf. Jo iv 52
ἀριθμὸς ἀναπαύσεως ἦν. ὁ ἐν Καφαρναοὺμ μέντοι γε υἱὸς
ἐστὶν ὁ νοσῶν καὶ θεραπευόμενος, ὁ ἐν τῷ τῆς παρακλήσεως
ἀγρῷ, γένος τι κεκμηκότων μὲν οὐ πάντῃ δὲ ἔξω καρπῶν
30 γεγενημένων, καὶ τελειοτάτῃ γνόντι τῷ πατρὶ τὴν τοῦ υἱοῦ
σωτηρίαν ἣ πίστις γίνεται, πανοικεῖ πιστεύοντι Χριστῷ.
κατελθὼν δὲ ἐκ τῆς Ἰουδαίας εἰς τὴν Γαλιλαίαν πῶς τοῦτο

- cf. Jo iv 5 δεύτερον σημείον πεποιήκεν ὁ Ἰησοῦς, κατὰ τὸ δυνατόν ἐν τοῖς ἐξῆς γενόμενοι κατὰ τὴν λέξιν ἐρευνήσομεν. εἰ δὲ καὶ 274
- cf. I Co ii 8 δυνάμεως τινος εἰκὼν ἐστὶν ὁ βασιλικὸς τῶν ἀρχόντων τούτου τοῦ αἰῶνος, καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ τοῦ ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν αὐτοῦ διαφέροντος παρ' αὐτῷ λαοῦ καὶ, ἵν' οὕτως εἴπω, οἰοῖναι 5 τῆς παρ' αὐτῷ ἐκλογῆς, ἣ τε ἀσθένεια αὐτοῦ ἢ παρὰ τὴν προαίρεσιν τοῦ ἀρχοντος διάθεσις μοχθηρὰ, καὶ ἡ Καφαρναοῦμ τοῦ χωρίου τῆς μονῆς τῶν ὑπ' αὐτὸν ἢ εἰκὼν ἐστὶν σκοπητέον. οἶμαι γὰρ καὶ τῶν ἀρχόντων τινὰς, καταπεπληγότας τὴν δύναμιν αὐτοῦ καὶ τὴν θειότητα, προπεφευγῆναι 10 αὐτῷ καὶ ἡξιωκῆναι περὶ τῶν ὑπ' αὐτοῖς οἰκονομουμένων· ἐπεὶ τί δήποτε ἄνθρωποι μὲν μετάνοιαν ἐπιδέχονται καὶ ἐξ ἀπιστίας εἰς πίστιν μεταβάλλουσιν, ἐπὶ δὲ τῶν δυνάμεων τὸ παραπλήσιον λέγειν ὀκνήσομεν; ἢ λεγέτω τις ἡμῖν τί τὸ αἷτιον τοῦ δύνασθαι μὲν τοὺς ἐνδεδυμένους σαρκὶ καὶ αἵματι 15 μεταβαλόντας καταπεφευγῆναι ἐπὶ τὸν θεὸν διὰ Χριστοῦ, τοὺς δὲ καθαρωτέρᾳ τῇ φύσει χρωμένους πάντας ἀνεπίδεκτους εἶναι τῆς εἰς τὸν σωτῆρα πίστεως καὶ τῆς ἐπὶ ταῖς τεραστείαις δυνάμεσιν ὑπ' αὐτοῦ γινομέναις καταπλήξεως· ἐγὼ δὲ νομίζω καὶ περὶ τοὺς ἀρχοντάς τι γίνεσθαι, μετα- 20 βαλόντας ἐπὶ τὸ βέλτιον ἐν τῇ Χριστοῦ ἐπιδημίᾳ, ὥστε τινὰς ὅλας πόλεις ἢ καὶ ἔθνη οἰκειότερον πολλῶν ἐσχηκῆναι τὰ πρὸς τὸν χριστόν. καὶ οὐδέν γε ἄτοπον κατὰ ταύτην τὴν ἐκδοχὴν ἔσται τὸ λέγεσθαι πρὸς τὸν βασιλικόν· Ἐὰν μὴ 25 σημεῖα καὶ τέρατα ἴδῃτε, οὐ μὴ πιστεύσητε. δύναται δὲ περὶ τῆς δυνάμεως τοῦ θεοῦ παρακαλεῖν ὁ βασιλικὸς, γενόμενος πρὸς αὐτὸν, ὅπως καταβῇ εἰς τὸ χωρίον τῆς νόσου τοῦ παιδίου καὶ ἰάσῃται τὸν νενοσηκότα· ἀλλ' οὐ πάντως κατα- 30 βεβηκῆναι δεῖ πρὸς τὸν υἱὸν τοῦ βασιλικοῦ πυρέττοντα· ἀρκεῖ γὰρ τό· Ὁ υἱός σου ζῇ· πρὸς σωτηρίαν λεγόμενον τοῦ παιδὸς, δραστηρίου ὄντος τοῦ λόγου καὶ ποιητικοῦ ὧν βούλεται ὁ λέγων.

4 τοῦ 2^ο] τῶν ἐξισίαν 9 οἶμαι] ἦμαι (corr.) 15 τοῦ]
 τοῦτο τοῦ ἐνδεδυμένου 17 ἀνεπιλεκτοῦς

60. (59) *Εοικε δὲ βασιλικὸν ὁ Ἑρακλέων λέγειν τὸν
 δημιουργόν, ἐπεὶ καὶ αὐτὸς ἐβασίλευεν τῶν ὑπ' αὐτόν·
 διὰ δὲ τὸ μικρὰν αὐτοῦ καὶ πρόσκαιρον εἶναι τὴν βασιλείαν,
 φησὶ, βασιλικὸς ὠνομάσθη, οἷονεὶ μικρὸς τις βασιλεὺς
 5 ὑπὸ καθολικοῦ βασιλέως τεταγμένος ἐπὶ μικρᾶς βασιλείας·
 275 τὸν δὲ ἐν Καφαρναοῦμ υἱὸν αὐτοῦ διηγείται τὸν ἐν τῷ
 ὑποβεβηκότι μέρει τῆς μεσότητος τῷ πρὸς θάλασσαν,
 τουτέστι τῷ συνημμένῳ τῇ ὕλῃ, καὶ λέγει ὅτι ὁ ἴδιος
 αὐτοῦ ἄνθρωπος ἀσθενῶν, τουτέστιν οὐ κατὰ φύσιν ἔχων,
 10 ἐν ἀγνοίᾳ καὶ ἁμαρτήμασιν ἦν. εἶτα τό· Ἐκ τῆς Ἰουδαίας Jo iv 54
 εἰς τὴν Γαλιλαίαν· ἀντὶ τοῦ· ἐκ τῆς ἁνωθεν Ἰουδαίας.
 οὐκ οἶδα δὲ ὅπως εἰς τό· *Ἦμελλον ἀποθνήσκειν· κινηθεῖς Jo iv 47
 οἴεται ἀνατρέπεσθαι τὰ δόγματα τῶν ὑποτιθεμένων ἀθάνατον
 εἶναι τὴν ψυχὴν, εἰς τὸ αὐτὸ συμβάλλεσθαι ὑπολαμβάνων
 15 καὶ τὸ ψυχὴν καὶ σῶμα ἀπόλλυσθαι ἐν γεένῃ. καὶ οὐκ cf. Mt x 28
 ἀθάνατόν γε εἶναι ἡγείται τὴν ψυχὴν ὁ Ἑρακλέων, ἀλλ'
 ἐπιτηδεύεις ἔχουσιν πρὸς σωτηρίαν, αὐτὴν λέγων εἶναι τὸ
 ἐνδύμενον ἀφθαρσίαν φθαρτὸν καὶ ἀθανασίαν θνητὸν, cf. 1 Co xv
 ὅταν καταποθῇ ὁ θάνατος αὐτῆς εἰς νίκος. πρὸς τούτοις 53 f.
 20 καὶ τό· Ἐὰν μὴ σημεῖα καὶ τέρατα ἴδῃτε, οὐ μὴ πιστεύσητε· Jo iv 48
 λέγεσθαί φησιν οἰκείως πρὸς τὸ τοιοῦτον πρόσωπον, δι'
 ἔργων φύσιν ἔχον καὶ δι' αἰσθήσεως πείθεσθαι, καὶ οὐχὶ
 λόγῳ πιστεύειν. τὸ δέ· Κατάβηθι πρὶν ἀποθανεῖν τὸ παι- Jo iv 49
 δίον μου· διὰ τὸ τέλος εἶναι τοῦ νόμου τὸν θάνατον εἰρησθαι
 25 νομίζει, ἀναιρουντος διὰ τῶν ἁμαρτιῶν· πρὶν τελέως οὖν,
 φησὶ, θανατωθῆναι κατὰ τὰς ἁμαρτίας, δεῖται ὁ πατὴρ τοῦ
 μόνου σωτῆρος ἵνα βοηθήσῃ τῷ υἱῷ, τουτέστι τῇ τοιαύτῃ
 φύσει. πρὸς τούτοις τό· Ὁ υἱός σου ζῇ· κατὰ ἀτυφίαν Jo iv 50
 εἰρησθαι τῷ σωτῆρι ἐξείληφεν, ἐπεὶ οὐκ εἶπε· ζήτω, οὐδὲ
 30 ἐνέφηεν αὐτὸς παρεσχῆσθαι τὴν ζωὴν. λέγει δὲ ὅτι
 καταβὰς πρὸς τὸν κάμνοντα καὶ ἰασάμενος αὐτὸν τῆς νόσου,
 τουτέστι τῶν ἁμαρτιῶν, καὶ διὰ τῆς ἀφέσεως ζωοποιήσας

4 post φησὶ] ins. τὴν βασιλείαν

19 νεῖκος

10 αγνεῖα

24 τὸν] το'

- Jo iv 53 εἶπεν· Ὁ υἱός σου ζῇ. καὶ ἐπιλέγει πρὸς τό· Ἐπίστευσεν ὁ ἄνθρωπος· ὅτι εὐπιστος καὶ ὁ δημιουργός ἐστιν, ὅτι δύναται ὁ σωτὴρ καὶ μὴ παρῶν θεραπεύειν. δούλους δὲ τοῦ βασιλικοῦ ἐξείληφε τοὺς ἀγγέλους τοῦ δημιουργοῦ, ἀπαγγέλλοντας ἐν τῷ· Ὁ παῖς σου ζῇ· ὅτι οἰκείως καὶ 5 κατὰ τρόπον ἔχει, πράσσων μηκέτι τὰ ἀνοικεία· καὶ διὰ τοῦτο νομίζει ἀπαγγέλλειν τῷ βασιλικῷ τοὺς δούλους τὰ περὶ τῆς τοῦ υἱοῦ σωτηρίας, ἐπεὶ καὶ πρῶτους οἶεται βλέπειν τὰς πράξεις τῶν ἐν τῷ κόσμῳ ἀνθρώπων τοὺς ἀγγέλους, εἰ ἔρρωμένως καὶ εἰλικρινῶς πολιτεύονται ἀπὸ 276 τῆς τοῦ σωτῆρος ἐπιδημίας. ἔτι πρὸς τὴν ἐβδόμην ὦραν λέγει ὅτι διὰ τῆς ὥρας χαρακτηρίζεται ἡ φύσις τοῦ ἱαθέντος.
- Jo iv 53 ἐπὶ πᾶσι τό· Ἐπίστευσεν αὐτὸς καὶ ἡ οἰκία αὐτοῦ ὅλη· διηγήσατο ἐπὶ τῆς ἀγγελικῆς εἰρήσθαι τάξεως καὶ ἀνθρώπων τῶν οἰκειοτέρων αὐτῷ. ζητεῖσθαι δέ φησι περὶ τινων ἀγ- 15
- cf. Ge vi 2 γέλων εἰ σωθήσονται, τῶν κατελθόντων ἐπὶ τὰς τῶν ἀνθρώπων θυγατέρας. καὶ τῶν ἀνθρώπων δὲ τοῦ δημιουργοῦ
- Mt viii 12 τὴν ἀπώλειαν δηλοῦσθαι νομίζει ἐν τῷ· Οἱ υἱοὶ τῆς βασιλείας ἐξελεύσονται εἰς τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον· καὶ περὶ
- Is i 2 τούτων τὸν Ἡσαΐαν προφητεύειν τό· Υἱοὺς ἐγέννησα καὶ 20
- cf. Is i 4 ὕψωσα, αὐτοὶ δὲ μὲ ἠθέτησαν· οὐστinas υἱοὺς ἄλλοτρίους,
- cf. Is v 1 f. καὶ σπέρμα πονηρὸν καὶ ἄνομον καλεῖ, καὶ ἀμπελῶνα ἀκάνθας ποιήσαντα.

61. Καὶ ταῦτα μὲν τὰ Ἡρακλέωνος, ἅπερ τολμηρότερον καὶ ἀσεβέστερον εἰρημένα ἐχρῆν μετὰ πολλῆς κατασκευῆς 25 ἀποδεδέχθαι, εἶπερ ἦν ἀληθῆ. οὐκ οἶδα δὲ πῶς καὶ περὶ ἀθανασίας ψυχῆς ἀπιστεῖ, μὴ ἐκλαβὼν πόσα σημαίνεται ἐκ τῆς θάνατος φωνῆς. καθορῶντα γὰρ ἔδει τὸ σημαίνονμενον μετ' ἐπισκέψεως καὶ ἀκριβείας ἰδεῖν εἰ κατὰ πάντα τὰ σημαίνονμενα θνητῇ ἐστιν. εἰ μὲν γὰρ ὅτι δεκτικὴ ἁμαρτίας, 30

cf. Ez xviii 4 ψυχῇ δὲ ἡ ἁμαρτάνουσα αὐτῇ ἀποθανεῖται, καὶ ἡμεῖς ἐροῦμεν αὐτὴν θνητὴν· εἰ δὲ τὴν παντελεῖα διαλύσιν καὶ ἐξαφανισμόν

αὐτῆς θάνατον νομίζει, ἡμεῖς οὐ προσησόμεθα, οὐδὲ μέχρι
ἐπινοίας ἰδεῖν δυνάμενοι οὐσίαν θνητὴν μεταβάλλουσιν εἰς
ἀθάνατον, καὶ φύσιν φθαρτὴν ἐπὶ τὸ ἀφθαρτον· ὁμοιον γὰρ
τοῦτο τῷ λέγειν μεταβάλλειν τι ἀπὸ σώματος εἰς ἄσώματον·
⁵ ὡς ὑποκειμένου τινὸς κοινου τῆς τῶν σωμάτων καὶ ἄσωμάτων
φύσεως, ὅπερ μένει, ὥσπερ μένειν φασὶ τὸ ὑλικὸν οἱ περὶ
ταῦτα δεινοὶ, τῶν ποιότητων μεταβαλλουσῶν εἰς ἀφθαρσίαν.
οὐ ταῦτον δέ ἐστι τὴν φθαρτὴν φύσιν ἐνδύεσθαι ἀφθαρσίαν, cf. 1 Co xv 53
καὶ τὸ τὴν φθαρτὴν φύσιν μεταβάλλειν εἰς ἀφθαρσίαν. τὰ
¹⁰ δ' αὐτὰ καὶ περὶ τῆς θνητῆς λεκτέον, οὐ μεταβαλλούσης
μὲν εἰς ἀθανασίαν ἐνδουμένης δὲ αὐτήν. ἔτι ἐπεὶ περ τὴν
ψυχικὴν φύσιν ψήθη δι' ἔργων καὶ αἰσθήσεως πείθεσθαι οὐχὶ
δὲ λόγων, πεισόμεθα αὐτοῦ περὶ Παύλου ποίας φύσεως ἦν.
εἰ μὲν γὰρ πνευματικῆς, πῶς διὰ τῆς τεραστίου ἐπιφανείας
¹⁵ πεπίστευκεν; εἰ δ' οὐκ ἄλλως ἐδύνατο πιστεῦειν ἢ διὰ τῆς
τεραστίου ἐπιφανείας, ἀκολουθεῖ κατ' αὐτοὺς καὶ αὐτὸν εἶναι
²⁷⁷ ψυχικόν. πῶς δὲ οὐκ ἀσεβὲς τὸ πρὸ τοῦ δημιουργοῦ τοὺς
ἄγγέλους αὐτοῦ θεωρεῖν τὸ ἐρρωμένον καὶ τὸ εἰλικρινὲς τῆς
πολιτείας τῶν ὑπὸ τῆς δυνάμεως τοῦ σωτῆρος βελτιωθέντων,
²⁰ καὶ παρὰ τὸ ἐναργὲς τοῦ περὶ τοῦ δημιουργοῦ λόγου, ἔτι δὲ
καὶ παρὰ τὴν γραφὴν τὴν λέγουσαν· Εἰ κρυβήσεται ἄν- Jer xxiii 24
θρώπος ἐν κρυφαίοις, κἀγὼ οὐκ ὄψομαι αὐτόν; καί· Κύριος Ps vii 10
ἐτάζων νεφροὺς καὶ καρδίας· καί· Κύριος γινώσκων τοὺς Ps xciii
διαλογισμοὺς τῶν ἀνθρώπων κἀν ὧσι μάταιοι; πῶς δὲ (xciv) 11
²⁵ σώσει καὶ τό· Ὁ εἰδὼς τὰ πάντα πρὶν γενέσεως αὐτῶν; Hist Susann
τί δὲ μᾶλλον ἢ φύσις χαρακτηρίζεται τοῦ ἰαθέντος ἀπὸ τοῦ 35
ἀριθμοῦ τῆς ὥρας, ἢ ἡ φύσις τῆς ἰάσεως, γινομένης τῷ
οἰκείῳ τῇ ἀναπαύσει ἀριθμῷ; τὸ δὲ διαφθορὰς εἶναι ψυχικῶν,
ἐπὶ τέλει ὧν ἐξεθέμεθα ὑπ' αὐτοῦ εἰρημένων ἀναγεγραμμένον,
³⁰ ὁμωνυμία χρωμένου ἐστὶ καὶ ἑτέραν φύσιν εἰσάγοντος τετάρ-
την, ὅπερ οὐ βούλεται.

62. (60) Τοῦτο δὲ πάλιν δεῦτερον σημεῖον ἐποίη- Jo iv 54

9 μεταβαλλεῖν 14 πνευματικῆς, πῶς] πνικῇ ὅπως
17 οὐκ] καὶ 26 τί] ἔτι 27 ἢ ἡ] εἴη γινομένη

CEN ὁ ἸΗΣΟΥΣ ἔλθων ἐκ τῆς Ἰουδαίας εἰς τὴν Γαλιλαίαν.
 Τὸ ῥητὸν ἀμφίβολόν ἐστι, σημαίνει γὰρ τὸ μὲν τι τοιοῦτον·
 ἐν τῇ ἀπὸ τῆς Ἰουδαίας εἰς τὴν Γαλιλαίαν ἐπιδημίᾳ ὁ Ἰησοῦς
 δύο σημεῖα πεποίηκεν, ὧν τὸ περὶ τὸν υἱὸν τοῦ βασιλικοῦ
 δευτέρον ἐστι· τὸ δὲ τι τοιοῦτον· δύο σημείων ὄντων ἃ 5
 ἐποίησεν ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ ὁ Ἰησοῦς, τὸ δεύτερον πεποίηκεν
 ἔλθων ἀπὸ τῆς Ἰουδαίας εἰς τὴν Γαλιλαίαν. καὶ τοῦτό γέ
 ἐστι τὸ δεκτὸν καὶ ἀληθές· οὐ γὰρ τὸ πρότερον ἀπὸ τῆς
 Ἰουδαίας εἰς τὴν Γαλιλαίαν ἔλθων πεποίηκε (τὸ δὲ πρότερον
 cf. Jo ii 1 ff. ἐστι τὸ περὶ τὴν μεταβολὴν τοῦ ὕδατος εἰς οἶνον), ὅπερ 10
 cf. Jo i 38 ff. γέγονε τῇ ἐπαύριον τοῦ Ἀνδρέαν τὸν ἀδελφὸν Σίμωνος
 Πέτρου, πυθόμενον ποῦ μένει, περὶ δεκάτην ὥραν τῆς ἡμέρας
 Jo i 43 μεμενηκέναι παρὰ τῷ κυρίῳ· γέγραπται γάρ· Τῇ ἐπαύριον
 ἠθέλησεν ἐξελθεῖν εἰς τὴν Γαλιλαίαν, καὶ εὗρίσκει Φίλιππον.
 ὅρα δὲ τὴν οἰκονομίαν εἰ δυνάμεθα νοῆσαι τοῦ καὶ ἐπισεση- 15
 μειῶσθαι τὸν εὐαγγελιστὴν περὶ τοῦ δεύτερον τοῦτο τὸ
 σημεῖον γεγονέναι, κατελθόντος ἀπὸ τῆς Ἰουδαίας εἰς τὴν
 Γαλιλαίαν τοῦ κυρίου. ἐλέγομεν δὲ ἐν τοῖς ἀνωτέρω δύ-
 νασθαι τὰς δύο εἰς τὴν Κανᾶ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἐπιδημίας
 εἰς σύμβολον λαμβάνεσθαι τῶν δύο αὐτοῦ εἰς τὴν γῆν 20
 ἐπιδημιῶν, ἧτις παρὰ τὸ κτῆμα αὐτοῦ γεγονέναι, εἰληφότος
 cf. Mt xxviii 18 πᾶσαν ἐξουσίαν ὡς ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς, Κανᾶ ὠνομάσθη.
 τῇ μὲν οὖν προτέρᾳ ἐπιδημίᾳ μετὰ τὸ λουτρὸν ἡμᾶς εὐ-
 φραίνει συνδιαιωμένους αὐτῷ, καὶ διδούς τοῦ ἐκ τῆς
 δυνάμεως αὐτοῦ οἴνου πιεῖν, ὕδατος μὲν τυγχάνοντος ὅτε 25
 ἡντλεῖτο πρότερον, οἴνου δὲ γενομένου ὅτε αὐτὸν μετεποίησεν 278
 Ἰησοῦς. καὶ γὰρ ἀληθῶς πρὸ μὲν Ἰησοῦ ἡ γραφὴ ὕδωρ
 ἦν, ἀπὸ δὲ τοῦ Ἰησοῦ οἶνος ἡμῖν γεγένηται. τῇ δὲ δευτέρᾳ
 ἐπιδημίᾳ ἀπολύει τοῦ πυρετοῦ κατὰ τὸν καιρὸν τῆς κρίσεως,
 ἣν ἐπιστεύθη κρίνειν ἀπὸ τοῦ θεοῦ, ἀπολύων τοῦ πυρετοῦ 30
 cf. Jo iv 46 ff. καὶ ἰώμενος παντελῶς τὸν τοῦ βασιλικοῦ υἱὸν, εἶτε Ἀβραὰμ

2 σημαίνει γὰρ τὸ] σημαίνει γὰρ τὸ μαίνει γὰρ τὸ 3 ἐπιδημεῖ
 5 τοιοῦτο 8 καὶ] om. 13 περὶ 15 τοῦ] τὸ 21 ἐπι-
 δημῶν 25 ποιεῖν

εἶτε ἄρχοντός τινος ὀνομαζομένου βασιλικοῦ. καὶ ταῦτα
 μὲν ὡς πρὸς τινα διήγησιν παραξύνουσιν τὰς προτέρας.
 ἐπεὶ δὲ μεμνήσθαι ἡμᾶς ἑαυτῶν δεῖ, λεκτέον ὅτι δυνατόν
 πάσῃ τῇ κτῆσει αὐτοῦ τὴν διττὴν ταύτην νοεῖσθαι ἐπιδη-
 5 μίαν. ἐπιστήσεις δὲ εἰ προηγουμένην μὲν κατὰ τοῦτο τὴν
 πρώτην λεκτέον ἐπομένην δὲ τὴν δευτέραν, ὥστε τὴν μὲν
 προηγουμένην εὐφραίνεισθαι τοὺς παραδεξαμένους αὐτὸν, τῇ
 δὲ δευτέρᾳ πάσης νόσου ἀπολύεσθαι καὶ τῶν πεπυρωμένων cf. Eph vi 16
 τοῦ ἐχθροῦ βελῶν τοὺς μὴ βουληθέντας πρότερον τοῦ οἴνου
 10 αὐτοῦ πιεῖν. καὶ τὰ μὲν τῆς πρώτης δυνάμεως ἀμερίστα
 ἐστίν, ἐν Κανᾷ γὰρ ὁ ποιῶν τὸ ὕδωρ οἶνον ἦν καὶ οἱ
 πίνοντες· τὰ δὲ τῆς δευτέρας οἶονεῖ ἔχει τινὰ μερισμὸν, ὁ
 γὰρ τοῦ βασιλικοῦ υἱὸς νοσῶν οὐκ ἦν ὅπου Ἰησοῦς· οὐ γὰρ
 ἦν ἐν Κανᾷ ἀλλ' ἐν Καφαρναούμ. καὶ ὁ μὲν τῆς δυνάμεως
 15 λόγος ἀπὸ τῆς Κανᾷ ἐξέρχεται, τὸ γάρ· Ὁ υἱός σου ζῇ· Jo iv 50
 ἐν Κανᾷ εἶρηται· τὸ δὲ τοῦ λόγου ἔργον ἐν Καφαρναοὺμ
 γίνεται, ἐκεῖ γὰρ νοσῶν ὁ τοῦ βασιλικοῦ υἱὸς λόγῳ ἑθερα-
 πεύθη τοῦ Ἰησοῦ κατὰ τὴν ἐβδόμην ὥραν. τοῦτον δὲ λόγῳ cf. Jo iv 52
 εὐρίσκομεν θεραπευθέντα ἀπὸ μὴ παρεῖναι νομιζομένου
 20 αὐτῷ τοῦ Ἰησοῦ, καὶ τὸν τοῦ ἑκατοντάρχου δοῦλον· καὶ γὰρ
 ἀπ' ἐκείνου εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ἑκατοντάρχου οὐ γίνεται ὁ
 κύριος εἰπόντος· Κύριε, οὐκ εἰμὶ ἱκανὸς ἵνα μου ὑπὸ τὴν Mt viii 8
 στέγην εἰσέλθῃς· ἀλλὰ μόνον εἶπὲ λόγῳ, καὶ ἰαθήσεται·
 διό φησι πρὸς αὐτόν· Ὑπαγε, καὶ ὡς ἐπίστευσας γενηθήτω Mt viii 13
 25 σοί.

63. Τετηρήκαμεν δὲ καὶ ὅτι ἐν Καφαρναοὺμ ἀμφό-
 τεροι ἦσαν νοσοῦντες, ὃ τε τοῦ ἑκατοντάρχου παῖς καὶ ὁ τοῦ
 βασιλικοῦ υἱός. καὶ ἡ πενθερὰ δὲ Πέτρου βεβλημένη cf. Mc i 30 f.
 ἐπύρεσεν ἐν Καφαρναοὺμ, ἥς ἀψάμενος τῆς χειρὸς ἰάσατο
 30 τὴν βεβλημένην, ὡς ἐγερθεῖσαν διακονεῖν αὐτῷ. καὶ οὗτοι
 μὲν ἡμέρας ἑθεραπεύθησαν ἐν Καφαρναοὺμ· ὁ μὲν τοῦ
 βασιλικοῦ υἱὸς ὥραν ἐβδόμην, ὁ δὲ τοῦ ἑκατοντάρχου παῖς

- Mt viii 16 καὶ ἡ τοῦ Πέτρου πενθερὰ πρὸ τῆς ὀψίας. Ὁψίας δὲ γενομένης, κατὰ τὸν Ματθαῖον, ἐν Καφαρναοὺμ προσήνεγκαν αὐτῷ δαιμονιζομένους πολλούς, καὶ ἐξέβαλε τὰ πνεύματα λόγῳ, καὶ πάντας τοὺς κακῶς ἔχοντας ἐθεράπευσε. 279 βράδιον οὖν τινες ὑπὸ Ἰησοῦ θεραπεύονται καὶ ἕτεροι 5 τάχιον· οἱ γὰρ ὀψίας βράδιον, ὡς ἐλάττονες ὄντες, δαιμονῶσι γὰρ καὶ ἔχουσι κακῶς, τῶν ἡμέρας τεθεραπευμένων. φιλοτιμητέον δὲ συναγαγεῖν τοὺς τόπους ἔνθα εὐρέθησαν οἱ δεόμενοι θεραπείας, καὶ σημειωτέον ἐν ποίοις τόποις ἄλλα γέγονε σημεῖα, καὶ οὐ τὰ περὶ τοὺς κάμνοντας· οἷον ἐν τῇ 10
- Jo iv 18 Σαμαρείᾳ σημεῖον ἦν τό· Πέντε ἄνδρας ἔσχες, καὶ νῦν ὃν ἔχεις οὐκ ἔστι σου ἀνὴρ· ἐφ' ᾧ καὶ καταπλαγεῖσα ἡ γυνή 15 φησι· Θεωρῶ ὅτι προφήτης εἶ σύ· τοῖς τε πολίταις λέγει·
- Jo iv 19 Δεῦτε ἴδετε ἄνθρωπον ὃς εἶπέ μοι πάντα ὅσα ἐποίησα· 20 μῆτι οὗτός ἐστιν ὁ χριστός; παρατηρητέον δὲ καὶ τοὺς 15 λόγους αὐτοῦ, ποῦ καὶ διὰ τί καὶ ἐπὶ τίσι πεπραγμένοις λέγονται· ὑπὸ γὰρ μόνων τῶν τοιούτων παρατηρήσεων καὶ ἐξετάσεων τὰς βασάνους εὐρήσει κατὰ βραχὺ τοὺς καρποὺς τῶν πόνων, τὴν ἐν ψαλμοῖς εὐλογίαν λέγουσαν· Τοὺς καρποὺς τῶν πόνων σου φάγεσαι.
- Ps cxxvii (cxxviii) 2
- Jo iv 54 64. Ἐτι πρὸς τό· Τοῦτο δὲ πάλιν δεύτερον σημεῖον ἐποίησεν ὁ Ἰησοῦς· καὶ τοῦτο λεκτέον, ὅτι οὐδαμοῦ μὲν ὠνομάσθη μόνα τὰ τέρατα· εἰ που γὰρ λέγεται, μετὰ τῶν 25 σημεῖων ἀναγέγραπται, ὡσπερ ἐν τῷ· Ἐὰν μὴ σημεῖα καὶ τέρατα ἴδῃτε, οὐ μὴ πιστεύσητε· πολλαχοῦ δὲ τὰ σημεῖα 25 χωρὶς τῶν τεράτων εὕρηται, ὃν τρόπον καὶ νῦν. καὶ ζητητέον γε, εἰ ἔχει τινὰ διαφορὰν πρὸς ἄλληλα τὰ τέρατα καὶ τὰ σημεῖα. οἶμαι δὲ τὰς μὲν παραδόξους καὶ τεραστίους δυνάμεις, κατ' αὐτὸ τὸ παράδοξον καὶ ἐκβεβηκὸς τὴν συνήθειαν θαυμάσιόν τε καὶ ὑπὲρ ἄνθρωπον γινόμενον, τέρατα 30 ὀνομάζεσθαι· τὰ δὲ δηλωτικὰ τινων ἐτέρων παρὰ τὰ γινόμενα σημεῖα λέγεσθαι· διόπερ καὶ ἐπὶ τῶν μὴ παραδόξων τὸ

ὄνομα τοῦ σημείου εὐρίσκομεν. ἤγουν περὶ τὸ σημεῖον
 λέγεται ὑπὸ τοῦ θεοῦ ἐν τούτοις· Περιτμηθήσεται ὑμῶν πᾶν Ge xvii 10 f.
 ἄρσενικόν. καὶ περιτμηθήσεσθε τὴν σάρκα τῆς ἀκρο-
 βυστίας ὑμῶν, καὶ ἔσται ἐν σημείῳ διαθήκης ἀνὰ μέσον
 5 ἡμῶν καὶ ὑμῶν. οὐδαμοῦ δὲ μόνα τὰ τέρατα ὠνομάσθη,
 ἐπεὶπερ οὐκ ἔστι τι παράδοξον γενόμενον ἐν τῇ γραφῇ, ὃ
 μὴ ἔστι σημεῖον καὶ σύμβολον ἐτέρου παρὰ τὸ αἰσθητῶς
 γεγενημένον· ὡς εἶπερ ἦν τεράστιόν τι γινόμενον οὐ συμ-
 βολικὸν ἐτέρου, ἐγράπτο ἂν τοῦτο τὸ τέρας πεποιηκέναι
 10 τὸν Ἰησοῦν, ἢ φέρε εἰπεῖν Μωσέα ἢ τινα τῶν ἁγίων. ὅτε
 280 μὲν οὖν διδασκόμεθα ἀπὸ τῆς γραφῆς δεῖν ζητεῖν τὸ οὐ
 σημειῶν ἔστι τὸ γεγενημένον, λέγεται· Τοῦτο δὲ πάλιν Jo iv 54
 δεύτερον σημεῖον ἐποίησεν ὁ Ἰησοῦς· ὅτε δὲ ὁ βασιλικὸς
 ὄνειδιζέται ὡς οὐκ ἂν πιστεύσων χωρὶς τῆς θέας τῶν παρα-
 15 δόξων, οὐκέτι λέγεται· Ἐὰν μὴ σημεῖα ἴδῃτε, οὐ μὴ πιστεύ- Jo iv 48
 σῇτε· οὐ γὰρ τὰ σημεῖα γινόμενα προκαλεῖται ἐπὶ τὸ
 πιστεύειν, ἢ σημειῶν ἔστιν, ἐὰν τύχῃ τὸ σημεῖον μὴ εἶναι
 καὶ τέρας, ἀλλά· Ἐὰν μὴ σημεῖα καὶ τέρατα ἴδῃτε, οὐ μὴ
 πιστεύσῃτε· ὑμῶν μὲν πιστευνόντων διὰ τὸ παράδοξον, ἡμῶν
 20 δὲ πρὸς τούτῳ καὶ διὰ τὸ οὐ ἔστι σημεῖον ἐπιτελούντων
 αὐτό. ζητήσεις δὲ τὸ ἐν ἐβδομηκοστῷ ἐβδόμῳ ψαλμῷ·
 Ὡς ἔθετο ἐν Αἰγύπτῳ τὰ σημεῖα αὐτοῦ, καὶ τὰ τέρατα αὐτοῦ Ps lxxvii
(lxxviii) 43
 ἐν πεδίῳ Τάνεως· πότερον τῷ ὑποκειμένῳ διαφέρει τὰ ση-
 μεῖα καὶ τέρατα, ἢ τὰ αὐτὰ, ἢ μὲν σημειῶν ἔστι, γέγονεν ἐν
 25 Αἰγύπτῳ, καὶ αὐτῆς τῆς Αἰγύπτου ἀναγομένης ἐπὶ τινα
 νοητά· ἢ δὲ τέρατα, ἐν πεδίῳ Τάνεως, οὔτε τῶν τεράτων, ἢ
 τέρατα, οὔτε τοῦ πεδίου Τάνεως, ἢ πεδίον Τάνεως, ἀλληγο-
 ρουμένων· ἀλλὰ καὶ τὰ τέρατα, ἢ σημειῶν ἔστι, δέεται
 ἀναγωγῆς, καὶ τὸ πεδίον Τάνεως, ἢ Αἴγυπτος. αὐτόθι δὲ
 30 καταπαύσωμεν καὶ τὸν τρισκαιδέκατον τόμον, περιέχοντα
 διήγησιν τῶν μέχρι τῆς ἐβδόμης ἀρχῆθεν ἐπιδημίας τοῦ
 Ἰησοῦ· πρῶτον μὲν γὰρ ἐν Βηθαρά παρὰ τῷ Ἰορδάνῃ cf. Jo i 28

- cf. Jo ii 1 ff. βαπτιζόμενος γίνεται· δεύτερον δὲ τῇ Κανᾷ τῆς Γαλιλαίας
 cf. Jo ii 12 ἐπιδημήσας τὸ ὕδωρ οἶνον ποιεῖ· τρίτον εἰς τὴν Καφαρναοὺμ
 καταβαίνει, καὶ ἀρμόζει γε, ὅπου καταβαίνει, εἶναι τοὺς
 cf. Jo ii 13 ἀσθενοῦντας· τέταρτον εἰς Ἱεροσόλυμα ἀνέρχεται· πέμπτον
 cf. Jo iii 22 εἰς τὴν Ἰουδαίαν γῆν συνδιατρίβει τοῖς μαθηταῖς· ἕκτον ἐν 5
 cf. Jo iv 4 ff. τῇ Σαμαρείᾳ παρὰ τῇ πηγῇ τοῦ Ἰακώβ ἐδίδαξεν, ἃ κατὰ
 cf. Jo iv 46 δύναμιν ἐξητάσαμεν. καὶ ἕβδομον ἐν Κανᾷ τῆς Γαλιλαίας
 δεύτερον γίνεται· ἐν δὲ τῷ ἐξῆς, θεοῦ διδόντος, διαληψόμεθα
 cf. Jo v 1 περὶ τῶν ἐν τῇ ἑορτῇ τῶν Ἰουδαίων ἐν Ἱεροσολύμοις
 πεπραγμένων αὐτῷ καὶ εἰρημένων.

10

END OF VOL. I.